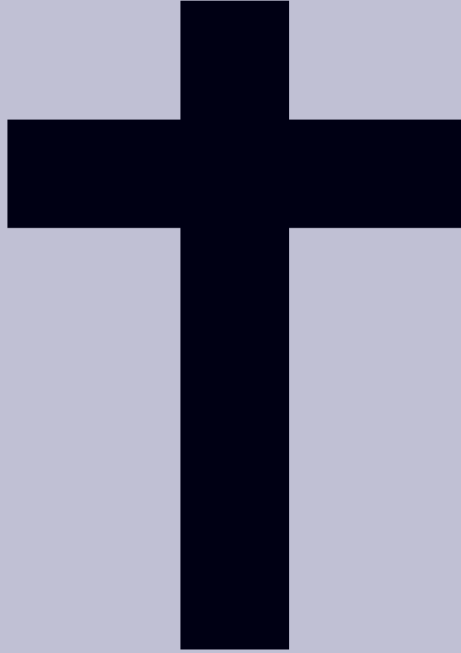

Tuḡarã Majaroka

NT Portions in Tanimuca-Retuarã

Tuparã Majaroka NT Portions in Tanimuca-Retuarã

copyright © 2013 Wycliffe Bible Translators, Inc.

Language: Tanimuca-Retuarã

Translation by: Wycliffe Bible Translators, Inc.

Copyright Information

© 2013, Wycliffe Bible Translators, Inc. All rights reserved.

This translation text is made available to you under the terms of the Creative Commons License: Attribution-Noncommercial-No Derivative Works. (<http://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/3.0/>) In addition, you have permission to port the text to different file formats, as long as you do not change any of the text or punctuation of the Bible.

You may share, copy, distribute, transmit, and extract portions or quotations from this work, provided that you include the above copyright information:

You must give Attribution to the work.

You do not sell this work for a profit.

You do not make any derivative works that change any of the actual words or punctuation of the Scriptures.

Permissions beyond the scope of this license may be available if you contact us with your request.

The Portion only

in Tanimuca-Retuarã

© 2013, Wycliffe Bible Translators, Inc. All rights reserved.

This translation is made available to you under the terms of the Creative Commons Attribution-Noncommercial-No Derivatives license 4.0.

You may share and redistribute this Bible translation or extracts from it in any format, provided that:

You include the above copyright and source information.

You do not sell this work for a profit.

You do not change any of the words or punctuation of the Scriptures.

Pictures included with Scriptures and other documents on this site are licensed just for use with those Scriptures and documents.

For other uses, please contact the respective copyright owners.

2014-08-06

PDF generated using Haiola and XeLaTeX on 25 Aug 2023 from source files dated 29 Jan 2022
4e379460-3432-5782-bd03-3b795b62c06a

Contents

San Marcos	1
Los Hechos	45
1 Corintios	104
2 Corintios	131
Filipenses	150
1 Tesalonicenses	157
2 Tesalonicenses	163
Santiago	166
1 San Juan	173
Apocalipsis	180

Evangelio según San Marcos

*Rupuko'a jũjerimaji, Juan imaekaki, po'imajare wãrõekaki
(Mt 3.1-12; Lc 3.1-9,15-17; Jn 1.19-28)*

¹ Ikupaka sime Jesús, Jã'merũkika Tuparãte wã'maekaki majaroka. Tuparã Maki kime. ã'mitirikõrĩ je'e: jiitakaja ima sime kimajaroka. ² Ikupakaja simaroyireka're ãrĩwa'ri Tuparãro'si bojaĩjirimaji Isaías wãmeiki imaekakite o'oeka, Tuparãte Kimakire jaika mirãka:

“Mirupubaji apika yirika bojarimajire yipũatarãñu. Supa imarĩ meyarũki ruðu yirika bojaweirimaji kimarãñu, ba'iaja nabaaika naja'ataokaro'si.

³ Po'imajamatorã kimarãñurõ'õrã kire ã'mitirirĩ etarãñurãte jãjirokapi ikupaka kẽrĩrãñu: 'Imatikaja, supabaturã jia pupajoaekaja mija imabe, Maipamakire ikuparõ'õpiji etarãka simamaka. Ba'iaja baabekaja jia oyiaja pupajoabaraka mija imabe', kẽrĩrãñu, Tuparãte ãrĩka”, ãrĩwa'ri Isaías imaroyirekakite o'oeka.

Juanre baarũkia pupajoaweibaraka i'supaka Isaías imaroyikakite o'oeka.

⁴ I'supaka kio'oeka be'erõ'õ, ñoaka sajaritikarã Juanre etaeka po'imajare imaberikarõ'õrã. Supa imarĩ, po'imajare rupuko'a jũjeburaka, ikupaka nare kijaika: “Ba'iaja mija baaika ja'ataturã Tuparãrika bojariroka ãñu upakaja mija baabe. I'supaka mija baamaka ãawa'ri, ba'iaja mija baakoþeikareka ye'kariabaraka Tuparãte mijare wayuñarãñu. I'supaka mija baarãka be'erõ'õpi rupuko'a mija jũjerũjebe”, Juanre nare ãrĩka. ⁵ Rĩkimarãja Judeakarã, supabaturã Jerusalénkarãoka po'imajare kipõ'irã etarijarika kire ã'mitiyaokaro'si. I'supaka netamaka ritaja po'imajare imaeka wãjitãji, “Ikupaka ba'iaja baaiki ñime”, ãrĩwa'ri Tuparãte nabojaroyika be'erõ'õpi Jordán wãmeiriarã Juanre nare rupuko'a jũjeroyika.

⁶ Rupuko'a nare jũjerimaji camello þoyapi kũkeka jariroiki kimaeka. Supabaturã wa'ibikirãwẽko ajeakaka kiwa'eyoka imaeka. I'supakajaoka ãorã ñimia, mumiokoapitiyika ba'arijayuka kimaeka.

⁷⁻⁸ —Yibe'erõ'õpi puri apika etarãki. Yi'i puri, i'supakamarĩka ñime. Yire tẽrĩwa'ribaji õñuka kimamaka, yi'i puri marãkã'ã baaturã kiũ'puko'a kuterã yurupaberijĩki ñime. Tuparãte mija ã'mitiripẽamaka ãawa'ri, okoapitakaja mijare rupuko'a yijũjeyu. Yibe'erõ'õpi etarãki puri Espiritu Santo mijare ña'ajããrãki. I'supaka mijare kibaarãka simamaka, Tuparãte yapaika upakaja jia baarijayurã mija imarãñu, — ãparaka Juanre nare wãrõroyika.

*Juan põ'irã eyaturã “Rupuko'a yire mijũjebe”, Jesúre ãrĩka
(Mt 3.13-17; Lc 3.21-22)*

⁹ I'sia poto Galilea ka'iaþi Nazaret wãmeika imaekarõ'õrã Jesúre a'rika. Topi a'ririjari Juan põ'irã keyaeka. Torã keyaeka poto Jordán wãmeiriarã rupuko'a Juanre kire jũjeka.

¹⁰ Riakapi Jesúre marĩrĩkaekarõ'õjite wejepemarã yu'awa'ri, kĩaeka poto, wejepema wiri-taeka. I'supaka sabaaeka poto okoipakoa upaka imaekarã ña'rĩjãitirã Espiritu Santore kireka ña'rĩro'ika. ¹¹ I'supaka sabaaeka be'erõ'õjite wejepemarõ'õpi, ikupaka Tuparãte ãrĩka:

—Mi'i imaki Yimaki wãtaka ñoñuka. Jia jĩjimaka ñime mika,— kire kẽrĩka.

*Satanãre korikoþeka Jesúre ba'iaja baarika ãaokaro'si
(Mt 4.1-11; Lc 4.1-13)*

¹² Topi mae po'imajamatorã Jesúre ke'ewa'rika Espiritu Santo. ¹³ I'supaka kire kibaaka poto ã'parã po'imajarakarĩmi Jesúre torã imatapaeka. Torã kimaeka poto, “¿Yaje ritaitaka

Tuparāte takaja yi'yuka kime?”, āriwa'ri kire korirī Satanāre kipō'irā pemakotowirika. I'supaka kire kibaako'omakaja ba'iaja baaberikaki Jesús. Supabatirāoka po'imajamato imaekarō'ō simamaka, werika wa'iro'sitakaja imaekarō'ō simako'omakaja āngelrākare kire ĩarĩĩroyika.

Galilea ka'iarā mamarĩtaka Jesúre wārōũ'mueka
(Mt 4.12-17; Lc 4.14-15)

¹⁴ Juanre wēkomaka imariwi'iarā Herodete tarūjeka be'erō'ō Galilearā Jesúre a'rika. Torā keyaeka poto, “Ikupaka Tuparārika bojariroka ima”, āriwa'ri po'imajare kiwārōeka.

¹⁵ Torājĩrā mae,

—Mae sarā seyarūkia, koyiaja sajariwa'yu, mamarokapi Tuparāte po'imajare jā'meũ'murūkia. I'supaka simamaka ba'iaja mija baaika i'yopiparaka saja'atatirā, Tuparārika bojariroka takaja mija ā'mitiripēabe kirirā mija imaokaro'si,— āriwa'ri nare kiwārōeka.

Wa'ibaarimaja imaekarāte Jesúre akaeka kika wārūrimaja nimaokaro'si
(Mt 4.18-22; Lc 5.1-11)

¹⁶ I'tojĩrā mae, Galilea pa'warijepi a'ririjaparaka, Simón, supabatirā kibe'erō'ōkaki Andrés wa'ibaarimaja imaekarāte Jesúre ĩatōpoeaka. I'supakaja pa'warā wāpua taabaraka nimaekarō'ōrā napō'irā keyaeka. ¹⁷ Napō'irā eyatirā,

—Dajoa yika. Wa'ibaarimaja imaripotojo, mae puri yire ā'mitiripēawa'ri, po'imajare yiro'si rēarimaja mijare ĩimarūjerāñu,— nare kēĩka.

¹⁸ I'supaka nare kēĩka potojo sarāja nawāpua yiatatirā kika na'rika.

¹⁹ Topi ate sa'riwa'ribaji a'ririjaparaka, Santiago, kibe'erō'ōkaki Juanka nimaeka poto Jesúre nare ĩatōpoeaka. Ĩ'rā ĩ'parā nimaeka Zebedeo makarā. Kūmuarā wāpua jiebaraka nimaeka. ²⁰ I'supaka imaekarāte ĩatōpotirā nare kiakaeka. I'supaka nare kēpakā'ā kika na'rika naro'si mae. I'supaka simamaka nakūmuarā napaki Zebedeore tuika, kire jeyobaarimajapitiyika.

Satanārika ima ĩa'rĩjāikakite Jesúre jieka
(Lc 4.31-37)

²¹ Galilea pa'warō'ōpi a'ritirā Capernaúm wejearā kika wārūrimajapitiyika Jesúre eyaeka. Judiotatarāte jēĩtaroyikarĩmi simaeka poto narēĩriwi'iarā Jesúre kākaeka. Torā kākaturā mae po'imajare kiwārōũ'mueka. ²² Tuparāte kire āririjayu upakaja jia nare kiwārōeka ā'mitiritirā, “Kiwārōika upaka wārōirāte ā'mitirikoribeyurā yija ime. Jia wājĩtāji pupajoaiki imarĩ tēĩrtaka wārōrimaji kime”, narĩpupajoaeka. ²³⁻²⁴ I'supaka nimaekarō'ōrā ĩ'rĩka Satanārika ima ĩa'rĩjāikakite imaeka.

—Jesús, Nazaretkaki, ¿dakoaka oka mika yijareka imamaka, yijare mijo'ayu? ¿Kopakaja yijare riatatĩyarĩji mi'tayu bai je'e? Mire ĩiawārūyu, Tuparāte pūataekaki mima imarĩ, ba'iaja baakoribeyuka mime,— Jesúre kēĩka akaserebaraka.

²⁵ I'supaka kēpakā'ā,

—Mijaia'si. Kire mija'atabe,— Jesúre kire āĩka.

²⁶ I'tojĩte mae po'imajire taratatirā jājia akasererikapi ikipi Satanārika kireka ima porika. ²⁷ I'supaka ima ĩakoriberikarā imarĩ, ritaja torā imaekarāte marākā'ā baawārūberijĩka najarika. I'supaka imawa'ri, natiyiaja ikupaka narĩbu'aeka:

—¿Marākā'ā kibaayu? Mamaka wārōrimiji simarijiyu. I'supakajaoka kijā'meika upakaja Satanārika ima pariji kire yi'yua,— po'imajare āĩka.

²⁸ I'supaka kibaekarō'ōjĩte ritaja Galilea ka'iaakarāre sōĩpataeka.

Pedro mañeko wāmarĩa imaekakote Jesúre tããeka
(Mt 8.14-15; Lc 4.38-39)

²⁹ I'supaka baaweতিরā Jesúre poríwa'rika narērīwi'iareka kimaekarō'ōpi. Santiago, Juan Jesúka a'rikarā Simón, Andréka ĩ'parārika wi'iarā. ³⁰ Torā neyaeka poto ikupaka Jesúre narīka:

—Simón mañeko wāmarītaka imako. Supa imarī koṣeyurūkiareka takaja peyuko koime,— narīka.

³¹ Topi kopō'irā eyatirā kopitakarā ñi'atirā kore kibaimi'mataeka. I'supaka kore kibaaeka potojo wāmarīa koimakopeka koreka o'rika. I'supaka jariwa'ri, nare ba'ariji'abaraka koimaeka mae.

Rīkimarāja risirika nareka imamaka wāmarīa imaekarāte Jesúre jieka
(Mt 8.16-17; Lc 4.40-41)

³² I'sirīmi aiyate ka'raeka be'erō'ō rīkimarāja jīñurā, Satanārika ima ña'rījāikarāteoka Jesús pō'irā ne'eeyaeka. ³³ Nimaupatiji i'sia wejeakarā rērīkarā kimaeka wi'ikoperekarā. ³⁴ I'supaka nabaamaka, ritajakaka risirika nareka imaekarāte kijieka. Supabatirāoka Satanārika ima ña'rījāikarāte jiebaraka, “Tuparā Maki mime”, kire ārīwārūrūkirā nimako'omakaja, sakijairūjeberika.

Galilea ka'iarā tuparaka, judīorākare rērīwi'iarā Jesúre wārōroyika
(Lc 4.42-44)

³⁵ Topi ate, bikitojo ñamiji po'imajamatorā Jesúre a'rika, Tuparāka jairī. ³⁶ I'supaka baarī ke'rika be'erō'ō kimabepakā'ā ĩawa'ri, Simón kijeyomarāpitiyika kire mo'arī na'rika. ³⁷ Supa imarī, kimaekarō'ōrā eyatirā,

—Ritaja po'imajare mire mo'ayuma,— kire narīeyaeka.

³⁸ I'supaka kire narīko'omakaja ikupaka nare kiyi'rika:

—Dajoa, apewejarā Tuparārika mabojataparī, i'supakaro'siji yi'taeka simamaka,— nare kērīka.

³⁹ I'supaka nare kērīka be'erō'ōpi Galileaka'ia ritatojo kijeyomarāpitiyika kitu-ritapaeka mae. I'supaka tuparaka torā narērīwi'ia imaekarō'ōrā rakakaja kiwārōroyika. I'supaka baatapabaraka Satanārika ima ña'rījāikarāteoka kijieka.

Kīpo'iarā kāmia po'ijirikakite Jesúre jieka
(Mt 8.1-14; Lc 5.12-16)

⁴⁰ I'supaka turitapabaraka kimaeka poto kīpo'iarā kāmia po'ijirikakite* Jesús pō'irā etaeka. Kīpō'irā etatirā, kiwājītāji kiñukurupaeka kire jiyipupayeewa'ri. I'supaka baatirā ikupaka kire kērīka:

—Yire mijeriyapaye'e, yire mijiebe.—

⁴¹ I'supaka kēpakā'ā, Jesúre kire wayuīaeka mae. Supa imarī kire rabetirā ikupaka kire kērīka:

—Ā'ā yiyapaika sime. I'supaka simamaka jia mijape mae,— kire kērīka.

⁴² I'supaka kire kērīkarō'ōjīteje kāmia kireka imakopeka yayaeka. ⁴³⁻⁴⁴ I'supaka imakopekakite a'rirā baaeka ruṣu ikupaka Jesúre kire ārīka:

—Mia'mitipe. Mire yibayaika majaroka ritaja po'imajare bojaṣibabekaja, wārūaja a'ritirā mīpo'ia mibeape kurarākakakite. Kire samibeawearāka poto Moisés imaekakite nare jā'meroyika upakaja mibaabe. I'supakajaoka jia mīpo'ia jayua imarī, jījimaka imawa'ri ĩ'parā wīñaka wēkoakaka Tuparāro'si kurare joejirā kire mijibe. I'supaka kibaarāka be'erō'ōpi, “Kāmika rataki imakoperoiyirapakiji jia kīpo'ia jayu mae”, po'imajare mireka ārīwārūrāñu,— kire kērīka.

⁴⁵ I'supaka kire kērīko'omakaja ritaja po'imajare sakibojapibapataeka. I'supaka kēñua ā'mitiritirā, Jesús pō'irā rīkimarāja po'imajare rērīka kire ĩarika yapawa'ri. I'supaka nimaeka simamaka, wejeñe'metājirā puri kituriberiroyika. I'supaka simako'omakaja

* 1:40 Leproso

rīkimarā po'imajare imabeyurō'ōrā puri kituritaparoyika. I'supaka kimaroyika simako'omakaja ritaja wejeakarā rīkimarāja po'imajare kipō'irā etaeka.

2

Ritaja kipo'ia rī'mepatabeyuka imariḡotojo ōñia imaekakite Jesúre jieka

(Mt 9.1-8; Lc 5.17-26)

¹⁻² I'supaka ñoapañaka kimatapaeka be'erō'ō, Capernaúm wejearā Jesúre pe'rietaeka ate. I'supaka simamaka ā'mitiritirā, rīkimarāja po'imajare kipō'irā rērīka mae. I'supaka baawa'ri wi'ia purutērībakarāja nimaeka. I'supakajaoka simaeka pētepērōtopioka kopereka wā'ta. I'supaka nimamaka nare kiwārōeka mae. ³ I'supaka baabaraka kimaeka poto botarakamarāre kipō'irā etaeka. Ritaja kipo'ia rī'mepatabeyukate* kipeyurūki pemapi ne'era'aeka. ⁴ Rīkimarāja po'imajare imaeka imarī marākā'ā baatirā kākawārūberīwa'ri, wi'ipema ī'rātiji imaekarō'ōrā kire ne'emirīwa'rika. Topi mae, Jesúre imaeka ko'apito wi'irupututua napoaeaka. I'supaka baatirā kipeyurūkiapi Jesús pō'irā kire naja'aruetaeka. ⁵ “Jia yire yi'riwa'ri, i'supaka nabaayu”, nareka kērīpupajoaeka. I'supaka pupajoabaraka,

—Yijeyomaki, mae ba'iaja mibaaikareka mireka sayijieyu,— ritaja kipo'ia rī'mepatabeyukate kērīka.

⁶⁻⁷ I'supaka kire kērīka poto, ikupaka pupajoabaraka Moiséte jā'meka wārōrimajare rupajiyeka: “¿Dako baaerā i'supakataka ī'īre jaiyu je'e? I'supaka āparaka ‘Tuparā upakatakaja ñime’, kiōrīkoḡeyu ruku bai je'e. Tuparā ī'rīkaja imaki ba'iaja mabaaika jūjewārūrimaji”, narīpupajoaeka. ⁸ I'supaka pupajoabaraka nimaeka Jesúre ōrīwārūeka.

—¿Dako baaerā supa mija pupajoayu? ⁹⁻¹⁰ ¿Diroka kire ñarījīkareka jia mija puparijīñu ruku? “Ba'iaja mibaaikareka jia mijayu mae”, kire ñarījīka, “¿Yaje rita kire kērītiyayu?”, ni'ioaka ārīwārūberījīka sime. “Mi'mitirā, mipeyurūkia me'ewa'pe”, kire ñarījīka puri ñañu upakaja simamaka īatirā “Rita kēñu”, yireka mija ārīrāñu. Po'imaja Ma'mi ñimamaka, Tuparāte yire pūataeka ika ka'iareka ba'iaja po'imajare baaika yijūjeokaro'si. Supa imarī “Rita, i'supaka kibaaokaro'si Tuparāja kire jā'meiki”, yireka mija ārīwārūerā, ikupaka mijare yibeaerā baayu,— nare kērīka.

Torājīrā mae, ritaja kipo'ia rī'mepatabeyuka imaekakite ikupaka kērīka:

¹¹ —Mi'mirīkatirā mipeyurūkia me'epe'riwa'pe miwi'iarā,— kire kērīka.

¹² Supa kērīka potojo kimi'mirīkaeka. Po'imajare rīkimarāja īaeka wājītāji mi'mirīkatirā, kipeyurūkiapitīyika kīporīwa'rika. I'supaka nare kibaabeamaka īatirā ritaja torā imaekarā po'imajare jījimaka jarika. Supa imarī Tuparāreka jia pupajoawa'ri ikupaka narīka:

—Jiitakaja Tuparāte baaika maekaka puri samaiyu. Ikupaka kibaaika īakoribeyurā maimaroyirape rupu,— narīka.

Levíre, “Dajoa yika wārūrimaji mimaerā”, Jesúre ārīka

(Mt 9.9-13; Lc 5.27-32)

¹³ Torājīrā ate, Jesúre pa'warījerā a'rika. Rīkimarāja po'imajare kipō'irā etamaka, Tuparārika nare kiwārōeka. ¹⁴ Supa nare baaweatirā, topi o'riwa'rikōrī Leví, Alfeo makire kīatōḡoeka. Romatatarā īparimarāro'si niñerū† jēñeījirūkirō'ōrā rupaki. Naro'si i'supaka baarimaji imarī, ritaja po'imajare impuesto kījirūjerījarika. Kire īatōḡopotirā ikupaka Jesúre ārīka:

—Dajoa yika.—

I'supaka kēpakā'ā ā'mitiritirā, Levíre Jesúka a'rika mae.

¹⁵ Kika ke'rika simamaka kiwi'iarā eyatirā Jesúre kika ba'aeka. I'supakajaoka rīkimarāja Romawejeakarā īparimarāro'si nañu upakaja wapa jēñeījirimajare, supabatirā aḡerā “Ba'iaja baarimaja nime”, po'imajare ārīroyīkarā ḡariji Jesúka ba'aekarā. I'supaka

* 2:3 Paralítico † 2:14 Impuestos

nabaaeka kire ā'mitiripēairā jariwa'ri. Supabatirā kika wārūrimajaoka imaekarā naka. ¹⁶ Jesúre i'supaka baabaraka imaeka poto fariseokaka pupajoairā imaripotojo, Moiséte jā'meka wārōrimajare nare ĩaeka. Nare ĩatirā, ba'iaja baarimajaka imarika yapabeyurā imarī, Jesúka wārūrimajare ikupaka narīka:

—¿Dako baaerā ba'iratarāka mijare wārōrimajire ba'ayu?— narīka.

¹⁷ I'supaka napakā'ā ā'mitiritirā, ikupaka Jesúre nare yi'rika:

—Jia dako risiriji'yumarīaja imarā puri ĩkobaarimajire yapabeyurā. Wāmarīa imarā puri ĩkobaarimajire nare ĩkobaarika yapairā. I'supakaoka sime yiro'si. “Ba'iaja baabeyurā yija ime”, āñurāte jeyobaaokaro'simarīa yi'taeka. “Ba'iaja yija baarijayuareka i'yoa yija ime”, āñurāte ba'iaja baaika naja'ataokaro'si yi'taeka. I'supaka simamaka naka ñimarijayu,— nare kērīka.

“¿Marākā'ā simamaka, ba'abekaja imatirā Tuparāka jairika sime?”, ārīwa'ri Jesúre najērīaeka

(Mt 9.14-17; Lc 5.33-39)

¹⁸ ĩrākuri, Juan rupuko'a jūjerimajika wārūrimaja, supabatirā fariseokaka pupajoairā ĩrārīmi Tuparāte takaja pupajoabaraka ba'abekaja imaroyikarā. I'supaka nimarijayua ĩairā imarī, ikupaka Jesúre najērīaeka ĩrārīmarā:

—Juanre wārūekarā Tuparāte takaja pupajoabaraka nimarīmi ba'abeyurā. I'supakajaoka fariseokaka pupajoairāte ime. ¿Dako baaerā mika wārūrī puri i'supaka baabeyurā je'e?— kire narīka.

¹⁹ I'supaka napakā'ā ikupaka nare kērīka:

—Ikupaka sime. Napitañi'aika niaerā no'yibojairā puri sīawa'ri jījimaka imarā. Kika nimarō'ōjīte takaja jījimakapi kika naba'ayu ruḡu. I'supakajaoka imarā nime yika wārūrimaja. Yika wārūbaraka nima pototakaja jījimaka ba'abaraka nime ruḡu. ²⁰ Yire nañi'arāñurīmi puri, yika nimabesarāka simamaka, ba'iaja pupayurā nima imarī, ba'abekaja nimarāñu.

²¹ Aḡeroka ā'mitirikōrī je'e: Saya bikijakaka, mamakapi mapāijī'aberijīka. Mamapāipi samapāijī'ajīka, samajūjeika poto, baie'ewa'ri bikijkato beriwa'ri jā'rībaji sajarijīka simamaka. Ikupaka ārīrikopakaja sime saya bikijakakapi mijare yibojawārōika: Mamakukukaka majaroka mijare yiwārōika mamarī imara'aekakuku pitiyika mija pupajoarukea'si. ²² Ā'mitirikōrī je'e: Iyaokoa mamaka ima wa'ibikirāwēko ajea bikijaka baaeka wajorā mapaaaberijīka. Bikijaka wajorā samapaamaka berijīka simamaka.† I'supaka simako'omakaja i'supakarāja samapaajīka, sarāja saririjīñu. I'supaka simamaka, mamaka ima iyaokoa wa'ibikirāwēko ajeakaka baaeka mamawajorā samapaajīkareka jia simajīñu. Ā'mitirikōrī je'e: mamakukukaka majaroka mijare yiwārōika ā'mitiripēatirā, bikija mamarī mija baaroyika upakatakaja baabekaja mija imabe,— nare kērīka.

Jērītarirīmi simako'omakaja Jesúka wārūrimajare trigo rika e'etirā ba'aeka

(Mt 12.1-8; Lc 6.1-5)

²³ Judiotatarāte jērītaroyikarīmi rioa imaekarō'ōpi Jesúre tērīo'rika kika imaekarāka. Torā a'ririjaparaka kika wārūrimajare ōterikia e'etirā naba'aeka. ²⁴ I'supaka sanaba'amaka ĩatirā, fariseokaka pupajoairā ikupaka Jesúre najērīaeka:

—Yaje. Jērītarirīmi ba'iraberika imabeyua. Mika wārūrimaja ōterikia e'etirā naba'aika, ba'irabeirā upaka nabaayu. Irīmi i'supaka baarika jājika maro'si sime,— fariseokaka pupajoairāte ārīka.

²⁵ I'supaka kire narīko'omakaja ikupaka nare kiya'rika:

† 2:22 En el proceso de fermentación, vino nuevo hace inflar la bolsa de cuero. Si el cuero de la bolsa es viejo y no flexible, puede reventarse.

—Davidka imaroyikarā ba'arika naro'si imabepakā'ā kēsia imawa'ri, marākā'ā nabaaeka ɥaje mija ōñu je'e? ²⁶ Ā'mitirikōrī je'e: Tuparāte jiyipupaka ōrīriwi'ia ajeakaka baaeka imaroyika poto, kurarāka ĩpamaki imatiyaiki Abiata wāmeiki kimaeka. Kēsirabawa'ri Tuparāte jiyipupaka ōrīriwi'iarā kākātirā pan imatiyaika Tuparāte jia baawa'ri napāāroyikakaka Davidre ba'aeka. Moisés imaroyikaki kurarāka imarātakaja “Sanaba'arū”, kērīka simako'omakaja i'supaka kibaaeka. Sakiba'aeka poto kijey-omarāteoka Davidre saji'aeka. I'supaka nare kiruputamaka ĩatirā, Tuparāte kire boe-bariberika,— nare kērīka.

²⁷ I'supaka nare ārīweatirā, ikupaka Jesúre nare ārīka ate:

—Jia po'imajaro'si simaerā Tuparāte jērītarirīmi baaeka. “Jērītarirīmi nimarūkiakaka takaja yi'paraka po'imajare imarāñu”, ārīwa'rimarīa Tuparāte nare po'ijiaeka. ²⁸ Supa imarī Po'imaja Ma'mi nimamaka, jērītarirīmi imarikakaka Tuparāte yire jā'mewārūrūjeka. I'supaka nima simamaka, “Ikupaka irīmi mija baabe, ika puri jiamarīa ima”, ārīwārūiki nime,— nare kērīka.

3

Kipitaka baikōkotaeka imaekakite Jesúre jieka

(Mt 12.9-14; Lc 6.6-11)

¹ I'sia be'erō'ō narērīriwi'iarā Jesúre kākaeka ate. Torā ĩrīka kipitaka baikōkotaekakite imaeka. ² Jesúre torā kākamaka ĩatirā ikupaka fariseokaka pupajoairāte ikupaka pupajoaeka: “Jērītarirīmi ba'irabebeyurā maima simako'omakaja, ɥkipitaka baikōkotaekakite Jesúre jierāñu ruku?”, kireka narīpupajoaeka. “I'sirīmi i'supaka kibaarākareka, kire mokabaarāñu. “Tuparāte Moisés imaekakite o'orūjeka yi'riberīwa'ri ba'iaja kibaayu', marīrāñu”, narīpupajoaeka. ³ I'supaka napupajoako'omakaja ikupaka Jesúre ārīka kipitaka baikōkotaekakite:

—Po'imaja wājītāji mimi'mirīkabe.—

⁴ I'supaka kire ārīweatirā, ikupaka Jesúre ārīka torā imaekarāte:

—ɥMarākā'ā jērītarirīmi nimarijarirū ārīwa'ri Tuparāte i'sirīmi maro'si po'ijiaeka je'e? ɥJía, ba'ia, supabatirā po'imajare tāārīka, nare jāārīka, diba'i jībaji ima je'e?— nare kērīka.

I'supaka nare kērīko'omakaja okamarīaja kire na'mitirika. ⁵ I'supaka nimamaka boebakapi nare ĩabaraka, ba'iaja kipuparika simaupakaja kipitaka baikōkotaekakite nawayuĭabepakā'ā. I'supaka imaripotojo mae ikupaka kire kērīka:

—Mipitaka mitīpatabe.—

I'supaka kire kērīka potojo kipitaka tīpatatirā jia kijarika mae. ⁶ I'sia kibaamaka ĩatirā fariseokaka pupajoairāte porīwa'rika Herodes po'imajapitiyika jaiokaro'si. “ɥMarākā'ā baatirā Jesúre majāājīñu?”, ārīokaika naka najaibu'aeka.

Rīkimarāja pa'warījerā Jesúre imaekarō'ōrā po'imajare kipō'irā etaeka

⁷ I'sia be'erō'ō kimaekarō'ōpi porīwa'ritirā Galilea pa'warījerā Jesúre a'rika kika wārūrimajapitiyika. Torā ke'rika poto tokarā parīji rīkimarāja po'imajare kika a'rika.

⁸ Torājīrā mae, “Jiitaka Jesúre baabearījayu”, po'imajare āpakā'ā ā'mitiriwa'ri, rīkimarāja po'imajare kipō'irā etaeka. Judea, Jerusalén, Idumea, Jordánria i'sipē'rōtorā, Tiro supabatirā Sidónkarā nimaeka. I'siaraka wejekarā ñoakurirā imarā imaripotojo kire ĩarī netaeka. ⁹⁻¹⁰ I'supaka netaeka imarī, rīkimarāja jīñurāte tāārījayuka kimamaka, “Kire yija rabejīkareka, jia yija jarijīñu”, ārīpupajoawa'ri kire naraberiyapaeka. I'supaka simamaka kika wārūrimajare ikupakā'ā kērīka: “Kūmua mija mo'abe, po'imajare rīkimarāja yire rabewā'imarīrījitoika simamaka. Yire natērītājīkareka kūmuarā yijājīñu”, nare kērīka.

¹¹ Supabatirā Jesúre ĩatirā Satanārīka ima ña'rījāīkarā ĩrīka upakaja kiwājītāji ñukurupatirā ikupaka nakasereroyika:

—Tuparā Makitakiji mime,— kire narīka.

¹² I'supaka napakā'ā,

—Po'imajare samija bojaþiba'si,— jãjirokapi nare kërĩroyika.

Î'poũ'puarãe'earirakamarã kika wãrũbaraka imarũkirãte Jesúre wã'maeka
(Mt 10.1-4; Lc 6.12-16)

¹³⁻¹⁵ I'sia be'erõ'õ ïmimapemarã mirĩwa'rirã kibaaeka poto, kire jiyuekarakamakire kiakaeka. ïmimapemarã kika neyaeka poto Î'poũ'puarãe'earirakamarãre kiwã'maeka kijejomarãro'si. I'supaka nare baatirã, “Yirika po'imajare wãrõtaparĩ mijare yipũatarãñu. Supabaturã Satanãrika ima ña'rĩjãirãte po'imajareka ‘Mija þope’, mija ãrĩrãka upakaja naporirãñu”, nare kërĩka. ¹⁶ Î'poũ'puarãe'earirakamarã kiwã'maekarã ikupaka nawãmea imaeka: Simón wãmeikiteje Î'paroka wãmeiki kimarika yapawa'ri, Pedro Jesúre kire wãmejĩ'aeka. ¹⁷ Aþerã kijeyomarã wãmea ikupaka imaeka: Santiago, kibe'erõ'õkaki Juanþitiyika, Zebedeo makarã nimaeka. Î'rã Î'parãte Boanerges Jesúre wãmeyeeka. Nokapi samarĩjĩkareka, “Wĩpo makarã”, ãrĩrika simaeka. ¹⁸ Aþerã imaekarã: Andrés, Felipe, Bartolomé, Mateo, Tomás, Alfeo maki Santiago, Tadeo, supabaturã imaekaki, Simón, Celotekaka þupajoaeka mirãki. ¹⁹ Supabaturã Judas Iscariote. Iki imaerã baaekaki Jesúre bojaþããrimaji.

“Satanãrikapi Jesúre ba'irabeyu”, ãrĩwa'ri kire nokabaaeka
(Mt 12.22-32; Lc 11.14-23)

²⁰ Nare e'eweaturã, kika wãrũrimajaka wi'iarã ate Jesúre þe'rika. Torã neyaeka poto rĩkimarãja po'imajare napõ'irã rërĩka ate. Supa imarĩ no'ojĩteoka maba'awãrũberijĩka narõ'si simaeka. ²¹ I'supaka kire nabaaika ã'mitiriwa'ri, “Jiamarĩa þupajoaiki kime je'e mae”, kirĩrãre kireka ãrĩka. Supa imarĩ kire akarĩ netaeka nawi'iarã kire e'ewa'yaokaro'si.

²² Moiséte jã'meka wãrõrimaja Jerusalénþi etaekarã ikupaka Jesúreka ãrĩkarã:

—Satanãrika ima ïpamaki Beelzebú kipupakarã ña'rĩjãikaki kime. Supa imarĩ Beelzeburiþapi ba'iaja nareka ña'rĩjãikarãte kipoatayu,— ãrĩwa'ri ba'iaja kireka najaika.

²³ I'supaka napakã'ã ã'mitiritirã, “I'supakamarĩa sime”, ãrĩwa'ri nare bojaokaro'si Jesúre nare akaeka:

—¿Yaje ikupaka kirikaja Satanãre baajĩñu ruku? “Po'imajire ba'iaja jũaerã kireka miña'rĩjãibe”, ãrĩripotojo ¿marãkã'ã baaturã “Kireka miþope”, ãrĩwa'ri kirikaja kërĩwãrũjĩñu ruku? I'supakamarĩa sime. ²⁴ Ikupaka sime aþea: Î'rãtata imaripotojo najããribu'aturã, jia Î'rãtiji þuparitiirã nimawãrũberijĩñu. ²⁵ I'supakajaoka simajĩñu Î'rãwi'irekaja imarãro'si. ²⁶ I'supakajaoka simajĩñu Satanãro'si. Kirika imaka kijĩrĩjĩka jãjimarĩka jariwa'ri dakoa kibaawãrũberijĩñu,— Jesúre nare ãrĩka.

²⁷ Ikupaka aþeroka nare kibojaeka ate:

—Î'rĩka o'yiokaki wi'iarã kiba'irĩjia ë'marĩ eyajĩkire, “Åja'a, miro'si simarũ”, ãrĩwa'ri kire ïjiberijĩki. I'supaka baabeyuka kimamaka, o'yiokakire werika baaturã, kire kipi'þejĩka be'erõ'õþi þuri kiba'irĩjia kër'majĩñu. I'supakajaoka sime yiro'si. Satanãre tẽrĩwa'ribaji imaki imarĩ, Satanãrika ima ña'rĩjãikarãreka yipoatarijayu. I'supaka baawa'ri kijã'mekoþeirãte kiro'si yikũmuriarijayu. Supa imarĩ i'supaka yibaaokaro'si yire jeyobaabeyuka kime Satanás,— Jesúre nare ãrĩka.

²⁸ Ikupaka nare kibojañujuka:

—Rita mijare ñañu. Po'imajare ritaja ba'iaja baarijayua, supabaturã ritaja ba'iaja Tuparãreka najaika, i'yopi'riwa'ri kire sanaye'kariarũjemaka, ye'kariawãrũiki kime Tuparã. ²⁹ I'supaka simako'omakaja Espĩritu Santorikapi Satanãrika ima ña'rĩjãikarãre yijiemaka ãaturã, “Beelzeburiþapi nare kijieyu”, ãñurãte, ba'iaja nabaaika ye'kariaberijĩki kime Tuparã,— Jesúre nare ãrĩka.

³⁰ “Beelzebú kipupakarã ña'rĩjãikaki imarĩ, i'supaka Jesúre baawãrũyu”, kireka Î'rãrimakire ãrĩka ã'mitiritirã, i'supaka Jesúre nare ãrĩka.

“Ikuṗaka imarā nime yibe'erō'ōkarā, supabatirā yipakoarā”, Jesúre ārika
(Mt 12.46-50; Lc 8.19-21)

³¹ Torā po'imajaka jaibaraka Jesúre imaeka poto kipakore etaeka, kibe'erō'ōkarāpitiyika. Torā eyatirā pēterāja natuika. Pētepi imatirā kire nakarūjeka.

³² I'supaka napakā'ā Jesús wā'tarā rupataekarāte ikupaka kire ārika:

—Mipako, mibe'erō'ōkarāpitiyika pēterā imarā. Mire niariyapayū nañu,— kire narīka.

³³ I'supaka napakā'ā ikupaka nare kērīka:

—¿Mako koime yipako? ¿Nirā nime yibe'erō'ōkarā? Mae mijare yibojaerā baayu.—

³⁴ Supa nare āritirā kipō'irā ruṗaekarāte ĩabaraka ikupaka kērīka:

—Yibe'erō'ōkarā, supabatirā yipakoarājaoka mija ime yika imarā. ³⁵ Mia je'e, ikupaka sime: Tuparāte yapaika upaka yi'yurā imarā yibe'erō'ōkarā, supabatirā yipakoarā,— nare kērīka.

4

Ōterikia Ōterimajire Ōteika ṗupajoatirā Jesúre nare bojawārōeka
(Mt 13.1-23; Lc 8.4-15)

¹ I'sia be'erō'ō Galilea ṗa'warījerā Jesúre wārōeka ate. Torā rīkimarāja po'imajare kipō'irā etaeka. I'supaka nimamaka ĩawa'ri kūmuarā kijāirupaeka. Po'imaja ṗuri ni-maupatiji ṗa'warīje ka'iareka oyiaja imaekarā. ² I'supaka nimamaka ĩ'rāba'ikakamarāṗi bojawārōbaraka ikupaka nare kērīka:

³⁻⁸ —Ā'mitirikōrī je'e: Ōterimaji ōterikiyapea ōterī ke'rika. Sakiōterūkīrō'ōrā eyatirā sakitaaeka poto ĩ'rārī'o ma'arā jūjika wī'ñaka ba'aeka. Apea ña'rīka āta watopekarā kūṗajī ka'ia imarō'ōrā. Torā ña'rīka wārūaja ṗu'rīripotojo aiyapeka sajoemaka jia rīkoariberiwa'ri sajīrīka. Apea ña'rīka wī'siwatopekarā. I'supaka imaekarō'ōrā ña'rīka ṗuri ṗu'rīripotojo jia jājiberiwa'ri saruiberika. Apea jia ka'ia imaekarō'ōrā ña'rīka. I'suparō'ōrā ña'rīka ṗuri jia jājitirā ṗu'rika. Supa imarī ĩ'rārījūki treinta rakao sarikarika, aṗerijūki sesenta rakao, aṗerijūki ṗuri cien rakao rikarika,— ārīwa'ri nare kibojaeka.

⁹ I'supaka simamaka ikupaka nare kērīka mae:

—I'tojīrāja sime sakaka majaroka. Samija ā'mitiriwārūye'e jia samija ṗupajoabe ṗuri,— nare kērīka.

¿Marākā'ā simamaka bojawārōrikakakāṗi po'imajare miwārōyu? ārīwa'ri Jesúre najērīaeka
(Mt 13.10-17; Lc 8.9-10)

¹⁰ I'sia be'erō'ō Jesúre ĩ'rīkaja imaeka poto kipō'irā imaekarā supabatirā kika wārūrimajapitiyika rērītirā ikupaka kire narīka:

—¿Marākā'ā ārīrika mibojawārōyu?—

¹¹ I'supaka napakā'ā, ikupaka nare kērīka:

—Bikija po'imajare sōrīberika simako'omakaja maekaka ṗuri ritaja kirirāte jā'mebaraka jia mija imaerā Tuparāte mijare sōrīrūjerījayu. Aṗerāte ṗuri kire ā'mitiripēabeyurā nimamaka bojawārōrikakakāṗi yibojarījayu. ¹² Ā'mitirikōrī je'e, bikija Tuparā majaropūñurā no'oeka ikupaka āñua: “Sanīaika simako'omakaja ĩabeyurā upakaja ni-marijayu. I'supakajaoka yibojaika ā'mitiritiyaripotojo ā'mitiripēabeyurā upakajaoka ni-marijayu. I'supaka imabekaja, kire takaja ā'mitiripēairā imawa'ri, ‘Ba'iaja yibaaika miye'kariabe’, ārīwa'ri Tuparāte jēñeirā nimajāāeka. I'supaka āñurā nimarikareka sareka nare kiwayuīājāāeka”,— Jesúre nare ārika.

“Ikuṗaka ārīrika sime ōterikia ōterimajire sōteika majaroka”, ārīwa'ri Jesúre nare sabo-jawaṗu'ataeka
(Mt 13.18-23; Lc 8.11-15)

¹³ Supabatirā mae ikupaka Jesúre nare ārika ate:

—¿Yaje òterikia òterimaji majaroka mija òrīwārūbeyu bai je'e? I'supaka mijare yimajarojojako'a mija òrīpūabesarākareka, a'pea mijare yibojako'perākaoka mija òrīpūabesarāñu je'e,— nare kērīka.

¹⁴ I'supaka ārītirā ikupaka nare sakibojajiika:

—Òterikia òterimaji ārīwa'ri mijare yibojako'a Tuparārika bojataparimaji upakaja sime. Supa imarī Tuparā majaroupakaja sime òterikiyapea. ¹⁵ Ī'rārimarā po'imaja imarā ma'arā òterikiyapea ña'ataeka upaka imarā. I'supaka imarā nimamaka Tuparārika na'mitirikopeika be'erō'ò Satanāre nareka saye'kariayu, kūpājī sanorīkopeikareka. ¹⁶ A'perā po'imaja imarā, āta watopekarā kūpājī ka'ia imarō'ōrā òterikiyapea ña'rīka upaka imarā. Tuparārika ā'mitiritirā jījimaka nimako'peyu. ¹⁷ I'supaka nimako'omakaja Tuparārika jia nare ña'rījāibeyurā imarī, nayi'yua'pī ārīwa'ri oka nare imamaka, supabātirā sapareaoka a'perāte nare ĩaripe'yomaka, ñojimarīji Tuparārika na'mitirikopeika naja'atayu. ¹⁸⁻¹⁹ A'perā po'imaja imarā wi'siwatopekarā òteriki yapea ña'rīka upaka imarā. Tuparārika ā'mitiriripotojo na'upakarāja jīitaka oyiaja imarika jitoirā nime. I'supakajaoka “Rīkimakaja niñerū yija rikarāka jia yija imarāñu”, āparaka wapu'ju na'upaka nare pakiyu. I'supaka imawa'ri, sareka takaja puparibaraka imarijayurā imarī, Tuparārika naye'kariyu. Supa imarī saye'kariyurā imarī kiyapaika upakaja baabeyurā nime. ²⁰ A'perā puri Tuparārika jījimakapi ā'mitiririjayurā. Ikupaka nime: Jia ka'ikirō'ōrā òterikiyapea ña'rīka jia jājia pu'riwa'ri rīkimakaja saruika. Ī'rārijūki treinta rakao sarikarika, a'perijūki sesenta rakao, a'perijūki puri cien rakao rikarika. I'sia rikarika upaka imarā nime Tuparārika jia ā'mitiripēairā. Jia kire yi'yurā imarī, kiyapaika upaka oyiaja baairā nime,— nare kērīka.

*Peria yaaboika upaka pupajoatirā, Jesúre nare bojawārōeka
(Lc 8.16-18)*

²¹ Ikupaka nare kērīka ate:

—Peria mawāāyu, jia yaaboairō'ò imarika yapawa'ri. I'supaka simamaka jotorokarā mu'apāārūkimarīa sime. ²² I'supakajaoka sime ika mijare yibojaiika jia po'imajare òrīpūabeyua simako'omakaja Tuparāja “Ikupaka sime”, kērīrāka poto sanorīrāñu. ²³ Mijare yibojaiika jia mija òrīwārūriyapaye'e, jia samija pupajoabe puri,— nare kērīka.

²⁴ I'supakajaoka nare kērīka:

—Mijare ñañua mija ā'mitiripēabe. Samija ā'mitiripēaika ko'apitorāja, “Ikupaka simekā'ā”, mija ārīwārūokaro'si Tuparāte mijare jeyobaarāñu. I'supaka pemawa'ribaji kibaarāñu jīitakarāja mijare jeyobaarūkika imarī. ²⁵ I'supakajaoka jībaji òrīrika yapawa'ri sā'mitiyukate sapemawa'ribaji sakiōñāokaro'si Tuparāte kire jeyobaarāñu. Sā'mitiripēariyapabeyukate puri kūpājī kiōrīkopeika, Tuparāte kireka saye'kariarāñu,— nare kērīka.

²⁶⁻²⁷ I'supaka pupajoatirā ikupakaoka Jesúre nare ārīka:

—Maipamaki Tuparārirā jīikuku kio'arūjerūkiakaka mijare yibojajerā baayu mae. Òterikiyapea jia pu'yu upaka nime. Īakōrī je'e: Òterimajire òterikia òteika be'erō'ò ñamiareka, ĩmiarekaoka, kikāñu poto, kārībeyuka kima potooka saki'pu'rirūjemakamarīa pu'ritirā, sapu'riweiyu. I'supaka sime “Sōñu upakaja sapu'yu ikupaka sime”, kērīberiko'omakaja. ²⁸ Jia ka'ia imawa'ri, sōñu upakaja jājia sajayurō'ōrāja pu'ririjayua sime òterikia. Mamarī sapu'yu poto ritabijīkaja sime. I'supaka sima be'erō'ò jo'babajijūki jariwa'ri sapūñuayu. Torājīrā kopakaja saruiyu mae. ²⁹ Òterikia bopakā'ā ĩatirā, “Saye'eye'e”, ārīpupajoatirā saba'ipite se'erī a'yu. Òterikia pu'ririjayu upakajaoka sime Tuparārirāro'si. “I'supaka sime”, narīwārūberiko'omakaja, Tuparāte yapaika upaka jia baairā nare kijarirūjerijayu,— nare kērīka.

“Ōterikia mostaza wāmeijũki yape upaka sime”, āparaka Tuparāte jā'merũkiakaka Jesúre wārōeka
(Mt 13.31-32; Lc 13.18-19)

³⁰ Aperoka ikupaka nare kibojaeka ate:

—Tuparāte ritaja kirirā imarāte jā'merũkiakaka jiibaji mija ōñaokaro'si, ikupaka majoaro mijare yiwārōerā baayu. ³¹ Ōterikia mostaza yapea moteika upaka nime Tuparārirā. Ritaja apea ōteriki yapea kūpajībajirĩjiaka sime mostaza yapea. ³² I'supaka simako'omakaja sapi pu'ritirā apea ōteriki tērīwa'ribaji ĩmirā sapu'riweiyu. I'supaka imawa'ri rĩkimakaja űoaka sarĩpia imamaka ijia jājia yaaika poto wĩñaka sarā ru'yu. Ā'mitirikōrĩ, i'supakajaoka nime Tuparārirā naro'si. Mamarĩ rĩkimamarĩrāja kire ā'mitiripēairāte imako'omakaja, sabe'erō'ōbaji puri rĩkimarāja kire ā'mitiripēairāte imari-jarirāñu,— nare kērĩka.

³³ Norĩwapu'ataekarō'ōjĩrā, i'supaka rĩkimaka majarobojarikapi po'imajare kibojawārōroyika. ³⁴ I'supakapi oyiaja po'imajare kiwārōroyika. Supa simako'omakaja ĩrĩkaja kika wārũrimajapitiyika kimaroyika poto puri, bojawārōrirokakaka jia nare kibojawapu'ataroyika.

Werika wejea nare baaeka Jesúre o'ataeka
(Mt 8.23-27; Lc 8.22-25)

³⁵ I'sirĩmiji na'irā simaeka poto ikupaka kika wārũrimajare Jesúre ārĩka:

—Dajoa, pa'wa mawaata'riwa'rirā.—

³⁶ I'supaka kēpakā'ā, po'imajare a'ribojaweatirā, Jesúre jāmaeka kūmurā najāika. Supa imarĩ sapi naka ke'rika mae. Apea kūmuareka imaekarāoka nabe'erō'ō tērīwa'rikarā. ³⁷ Torā natērĩrijarika poto jājia wĩrōa baeũ'mueka. Sabaemaka jājia pakuwari kūmuarā jimarĩ okoa jāika. Supa imarĩ kūmuarā okoa purueka mae. ³⁸ I'supaka simako'omakaja kirupuko'a ñu'takarā peatatirā kūmui'topearā Jesúre kārjāmaeka. I'supaka kimamaka ĩatirā, kika wārũrimajare kire tōrōeka.

—Mia'mitipe wārōrimaji. Maña'mirā baayu. ĴJia bai miro'si sime je'e?— kire narĩka.

³⁹ I'supaka napakā'ā ā'mitiriwa'ri, mi'mirĩkatirā ikupaka kērĩka:

—Mibaea'si wĩrōa, i'supakajaoka pakuri,— sakēpakā'ā so'rika mae.

Wĩrōa baetiyika, supabatirā okoa pakurimarĩa jarika ⁴⁰ Torājĩrā mae,

—ĴDako baaerā mija kĩkiko'o je'e? ĴJia yire yi'riberiwa'ri “Yijare ĩarĩrĩwārũiki kime”, yireka ārĩbeyukajirā mija ime bai?— nare kērĩka.

⁴¹ I'supaka kērĩko'omakaja jimarĩa pupatawa'ri, “ĴMaki kime ruku ĩĩ? Wĩrōa, okoa pariiji kire yi'yua”, āparaka najērĩabu'aeka.

5

Gerasa ka'iareka Satanárika ima ña'rĩjāikaki majaroka
(Mt 8.28-34; Lc 8.26-39)

¹ I'supaka simaeka be'erō'ō Jesúre kika imaekarāpitiyika Gerasa ka'iarā tērĩeyaeka. ² Tērĩeyatirā Jesúre marĩwa'rika poto ĩrĩka Satanárika ima ña'rĩjāikakite kire torika. Majaka āta wi'iarā nataroyikarō'ōpi Jesús pō'irā ketaeka. ³ Torā kimaeka wejabiritika upaka oyiaja imaroyikaki imarĩ. Perumijapi kire napi'peroyika simako'omakaja ñojimarĩji pi'peberikaki upaka kijariroyika. ⁴ ĩrākurimarĩa kiāñaraka, kipitakaoka kire napi'peko'omakaja sakitũrũtataroyika. I'supaka kimamaka po'imajare marākā'ā kire baawārũberiroyika. ⁵ I'supaka imaki imarĩ, ĩmi, ñamioka, ĩmima watopekarā, majaka nataroyikarō'ōrā akaseretapabaraka kituritaparoyika. I'supaka imatapabaraka tĩmarĩji ātapi kipo'ia kiwa'etaparoyika.

⁶ I'supaka kimaekarō'ōpi Jesúre ïatirā kipō'irā kirĩrĩra'aeka. Kipō'irā eyatirā kiwājītāji kiñukurupaeka, “Marākā'ā yibaaberijĩki kime”, kipupaka kire ārika simamaka.

⁷⁻⁸ I'supaka kimamaka, ikupaka Jesúre kire ārika:

—Mia'mitipe Satanárika ima. Īĩre kipupakareka mimarō'ōpi mipope,— kire kērika.

I'supaka kēpakā'ā,

—Jesús, Tuparā tēřirikaja imatiyaiki Maki mime. ¿Marākā'ā yire mibaaerā baayu mae je'e? Tuparāte ïaika wājītāji, “Ba'iaja mibaaika parea ba'iaja mire baabesarāki yi'i mae”, yire mepe,— akasererikapi Satanárika ima ña'rĩjāikakite ārika Jesúre.

⁹ I'supaka kēpakā'ā ikupaka Jesúre kire ārika:

—¿Marākā'ā miwāmea?—

I'supaka kire kēpakā'ā,

—Legión ñime, rĩkimarā ba'irā yija ima simamaka.—

¹⁰ Supabaturā “Ika ka'iaipi yijare mipoota'si”, jimarĩ Jesúre kēřirijarika. ¹¹ I'supaka simaeka poto nakoyikurirā rĩkimakaja ba'abaraka jējewēkoa pa'itaeka ĩmimajā'āreka.

¹² I'supaka simamaka ikupaka Satanárika ima kire ārika:

—Kireka yijare mipootaye'e, “Jējewēko pupakarā mija ña'rĩjāibe”, yijare mepe,— āparaka kire najēñeka.

¹³ I'supaka napakā'ā,

—Torā mija a'pe,— nare kērika.

Topi mae ĩmirĩjireka ña'rĩjāitiirā imakopekare pōrika, jējewēkoa imaekarā ña'rĩjāiokaro'si. Supa imarĩ jējewēkoa dos mil rakamaki imaekarā Satanárika ima nare ña'rĩjāimaka jājia narĩrĩwa'rika. Rĩrĩwa'ritirā pusipemarā eyatirā topi naña'rĩka pa'warā. I'supaka baawa'ri nimaupatiji naña'mipataeka.

¹⁴ I'supaka sabaamaka sīarĩřirimaja rĩrĩwa'ritirā, wejearā, wejematorāoka po'imajare sanabojaeka. Topi mae “¿Dakoa supa baaika?”, ārĩwa'ri po'imajare ĩarĩ a'rika. ¹⁵ Jesúre imaekarō'ōrā eyatirā, ikupaka Satanárika ima kireka ña'rĩjāika imakođeroyikakite ima-maka niaeka: “Jariroaka jāāekaki, i'supakajaoka kimaroyika upakamarĩaja, jia kipupaka japakā'ā, ña'rĩyaaekaja rupaki kime mae”, po'imajare ārĩpupajoaeyaeka. I'supaka kima-maka ïatirā, jimarĩa Jesúre nakĩkika “Tēřiritakiji kime”, ārĩwa'ri. ¹⁶ Supabaturā Satanárika ima kireka Jesúre poataekakaka, supabaturāoka jējewēkoa baaekakaka ĩāekarāte bojaeka ađerāte. ¹⁷ I'supaka kibaaika ā'mitiritirā Gerasakarā Jesúre kĩkiwa'ri nawejeapi kipe'ririka nayapaeka.

¹⁸ I'supaka nimamaka topi pe'rira'aerā kũmuarā kijāika poto ikupaka Satanárika ima kireka poritapaekakite kire ārika:

—Mika a'ririka yapatiyarĩji yiyapayu yi'ioaka,— kire kēřikopeka.

¹⁹ I'supaka kēřiko'omakaja ikupaka Jesúre kire ārika:

—Yika a'pekaja, miwi'iarā mipe'riwa'pe. “Yire wayuĩaiki imarĩ, jia Maipamakire yire baayu”, ārĩwa'ri mirĩrāre mibojaokaro'si,— kire kērika.

²⁰ I'supaka kērika yi'riwa'ri kipe'rika. Pe'riwa'ritirā Decápolireka imaeka wejearā Jesúre kire baaeka majaroka kibojatapaeka. I'supaka kibaaeka ā'mitiritirā marākā'ā po'imajare ārĩwārũberika, i'supaka ima ā'mitirikoriberikarā imarĩ.

Jairo makore Jesúre tãāeka

(Mt 9.18-26; Lc 8.40-56)

²¹ Torājĩrā kũmua ke'rikapiji Jesúre pe'rira'aeka ate. Sapi pe'rietatirā pa'warijerā kirĩkamarika poto, rĩkimarāja po'imajare kipō'irā rēřika. ²² I'supaka nimaeka poto judĩorākare rēřiriwi'i ĩpamaki, Jairo wāmeikite Jesús pō'irā etaeka. Supabaturā kiwājītāji kiñukurupaeka. ²³ Supabaturā ikupaka kire kērika:

—Yimakore puparirirā baayu. Mipitaka kopo'iarā mija'apearika yiyapatiyayu kojājiokaro'si,— kire kērika.

²⁴ I'supaka kire kēpakā'ā, Jesúre kika a'rika mae. Topi kopakaja rīkimarāja kīirika po'imajare kika a'rika. ²⁵ Na'rika nawatopekapi i'rāko wāmarīa imaekakote torā imaeka. Ī'poū'puarāe'earirakakuri wejeje'rāka koeyawa'rika pu'uriweoko jisia ka'wisijūabaraka. ²⁶ Ī'rīkaremarīa ikobaarimajare kore nikobaarūjekoperoyika. I'supaka nabaaiika wapa koniñerū imakoepaka ritaja nare kōjipataroyika. I'supaka baaripotojo jā'rībaji kōjaririjarika. ²⁷ I'supaka baabaraka koimaeka poto “Wāmarīa imarāte jimarīa Jesúre bayayu”, ārīrika koā'mitiriroyika. I'supaka simamaka koimaeka wā'tarā Jesúre etamaka ĩatirā, rīkimarāja po'imajare imaeka watopekapi kipēterō'ōrā koeyaeaka. ²⁸ Jesúre imaekarō'ōrā eyatirā “Kijariroaka yiraberākareka jia yijarirāñu”, kōrīpupajoaeka kopuparō'ōpi. I'supaka pupajoawa'ri kijariroaka korabeka mae. ²⁹ I'supaka kobaaeka potojo koreka so'rika mae. “Risirika yireka imakoepika o'yua mae”, kōrīwārūeka. ³⁰ Kijarijoaka korabeka be'erō'ō, “Tērīrika ñimapi i'rīkate tāññu”, kipupakapi Jesúre ārītika. Supa imarī jorowa'ritirā ikupaka po'imajare kērīka:

—¿Maki yijariroaka rabeko'oka?—

³¹ I'supaka kēpakā'ā kika wārūrimajare ikupaka ārīka:

—Mipō'irā rīkimarāja imarā mire rabeirā. ¿Marākā'ā simamaka “¿Maki yijariroaka rabeko'oka?”, meñu?—

³² I'supaka kire narīka simako'omakaja po'imajare ĩabaotabaraka kire rabekakite kimo'arijarika. ³³ I'supaka kimaeka poto “Yī'i, risirika ñima yire o'yaokaro'si mire rabeko'oko”, ārīpupajoawa'ri kipō'irā koeyaeaka. I'supaka kopupaka imako'omakaja kire kīkiwa'ri tararipotojo kiwājītāji koñukurupaeka. I'supaka baatirā kobaaeka upakaja kire kobojaeka. ³⁴ I'supaka kōpakā'ā, wayuñarimaji imarī, ikupaka kore kērīka:

—Mae mia'mitipe yiwāyuñako. Yire yī'riwa'ri, jia mijayu mae. “Yirisirika yire o'yua”, ārīwa'ri jījimaka mipe'riwa'pe mae,— kore kērīka.

³⁵ I'supaka kore kērīka poto judíorākare rērīriwi'i ĩpamaki Jairo wi'iakarāre etaeka. Torā eyatirā ikupaka Jairote narīka:

—Mimako pupaririko'oko. “Yimakore mibayape”, wārōrimajire merīa'si mae,— kire narīka.

³⁶ I'supaka narīko'omakaja,

—Ba'iaja puparibekaja, yire miyi'pe,— Jesúre kire ārīka.

³⁷ Pedro, Santiago, supabatirā Santiago rī'ī Juan maekarakamarā tarāreje Jesúre akawa'rika. ³⁸ Naka a'ritirā, rērīriwi'i ĩpamaki wi'iarā jimarīa oparaka nimaekarō'ōrā keyaeka. ³⁹ I'supaka nimamaka, ikupaka nare kērīeyaeka:

—¿Dako baaerā mija oyu? Pupariribeyuko me'rōre ime. Kārīkako koime,— kērīka oparaka imaekarāte.

⁴⁰ “Kopakaja pupariritiyaekako koime”, ārīwa'ri Jesúre neeka. I'supaka nimamaka ĩatirā, nare kiporirūjeka. Supabatirā puparirikakote imaeka kurarakarā kopakiarā, supabatirā kika imaekarā maekarakamarāpitiyika kikākaeka. ⁴¹ Naka kākātirā kopitakarā kore ñi'atirā ikupaka kore kērīka:

—Talitá cum,— kore kērīka. (Mokarokapi marījīkareka, “Me'rō, mimi'mibe, mire ñañu”, ārīrika sime i'siroka).

⁴² I'supaka kērīka potojīji mi'mirīkatirā, kojaarīkawa'rika. Ī'poū'puarāe'earirakakuri wejeje'rāka eyawa'yuko koimaeka. Ōñia kōjaripe'pakā'ā ĩawa'ri, marākā'āoka ārīwārūberijīka najarika kika imaekarā, i'supaka ima ĩakoriberikarā imarī. ⁴³ I'tojīte,

—Aperāte samija boja'si,— nare kērīka.

Supabatirā ba'arika koro'si nare ke'era'arūjeka.

6

Nazaretwejearā Jesúre a'rika
(Mt 13.53-58; Lc 4.16-30)

¹ Torãjĩrã mae, kika wārūrimajapitiyika Jesúre a'rika, kime'rãrĩ kimaeka wejearã. ² Torã eyatirã jēritarirĩmi simaeka poto po'imajare kiwārōũ'mueka judiorākare rērĩriwi'iarã. Kire ā'mitiritirã, “Jiitakaja ōñuka kime”, āriwa'ri marākã'ā narĩwārūberika, i'supaka jaikite ā'mitirikoriberikarã imarĩ. I'supaka kibaamaka ikupaka po'imajare kireka āriika:

—¿Marākã'ā baatirã jiitakaja ĩ'ĩre ōrĩpũayu? ¿Maki kire wārōekaki ruku? Maikoribeyua pariiji ritaja baabeaiki kime,— narĩka.

³ Supabatirã ikupaka narĩka apea:

—María maki, ō'ōrã yapua yi'yerimaji kime. Supabatirã Santiago, José, Judas, Simónpitiyika nama'miji kimema. Iki kima simamaka kibe'erō'ōkarã rōmijāoka ō'ōrã makaja imarã,— torã imaekarāte āriika.

I'supaka simamaka “Yija upakaja imaki imarĩ imatiyabeyuka kime”, āriwa'ri kire na'mitiripēariyapaberika. ⁴ I'supaka napupajoamaka, ikupaka nare kērĩka:

—Tuparāro'si bojaĩjirimajire “Jiitaka mare kibojayu”, ritaja po'imajare kireka āñuka kime. I'supaka simako'omakaja kipo'ijirika wejeareka, kitā'omajataka puri i'supaka āribeyurã,— kērĩka.

⁵ Supa imarĩ jia kire nayi'ribepakã'ā, maikoribeyua nare kibeawārūberika. I'supaka imaripotojo ĩ'rārimarāre takaja kipitaka ja'apeatirã wāmarĩa nimaeka nareka kijieka.

⁶ Kitā'omajare kire ā'mitiripēabepakã'ā marākã'ā āriwārūberijika Jesúre jarika. I'supaka imaripotojo apea wejearã po'imajare wārōtaparĩ ke'rika mae.

*Jesúre kika wārūrimajare Tuparārika nawārōtapaokaro'si mamarĩ kipũataũ'mueka
(Mt 10.5-15; Lc 9.1-6)*

⁷ ĩ'poũ'puarāe'earirakamarã kika wārūrimaja imaekarāte Jesúre akaeka. Supabatirã kirika nare ja'ajiyetirã,

—Satanárika ima po'imajareka ña'rĩjāikarāte mija poatabe mijaro'sioka,— nare kērĩka.

I'supaka nare āriweatirã ĩ'parimaki oyiaja Jesúre nare pũataeka apea wejeareka imaekarāte wārōtapaokaro'si.

⁸ —Torã mija a'rirāka poto pan, yaipi'ia, niñerũoka mija e'ewa'ria'si. I'supaka simako'omakaja mija tu'ua takaja mija e'ewa'pe. ⁹ Supabatirāoka ũ'puko'a, jariooka mija jāāika takapiji mija a'pe,— nare kērĩka.

¹⁰ Ikupakaoka ate nare kērĩka:

—Wejearã yirika bojarĩ mija eyaũ'murāñu, wi'itakarāja mija imabe, ape wi'i, ape wi'irã baabekaja. Apea wejearã mija a'rirāka poto takaja topi mija pope. ¹¹ Mija eyarijarirāka wejerakakaja mijare e'etoriberiwa'ri, Tuparārika ā'mitiripēarika nayapabesarākareka, jājiapi nare jaika ka'wisijūabekaja nare mija ja'atabe. Topi a'rirāka poto, ikupaka mija baabe: Mija ũ'puko'arã ka'ia uyua eika mija pajepatebe “Yijare mija ā'mitiripēabeyua simamaka, Tuparāte mijare ba'iaja mijare baarāñu”,— āriwa'ri kika wārūekarāte kērĩka.

¹² I'supaka nare kērĩka be'erō'ō po'imajare wārōrĩ na'rika mae. Supa imarĩ napō'irã eyatirã ikupaka nare narĩka: “Ba'iaja mija baaika ja'atatirã Tuparāte mija ā'mitiripēabe”, neyaekarō'ōrã imaekarāte nabojarijarika. ¹³ I'supakajaoka Satanárika ima ña'rĩjāika imaekarāte nareka sanajieroyika. I'supakajaoka rīkimarāja wāmarĩa imaekarāte iye-bakapi yo'yebarakā, narisirika nareka ima no'ataroyika.

*Ikupaka sime Juanre reyaekakaka
(Mt 14.1-12; Lc 9.7-9)*

¹⁴ Ritaja maikoribeyua Jesúre baabearoyika ā'mitiritirã po'imajare sabojapibaeka. Po'imajare i'supaka āñua ĩpi Herodesoka sōrĩkaki. I'supaka po'imajare āñua ā'mitiritirã ikupaka ĩ'rārimarāre āriika:

—Juan, po'imajare rupuko'a jūjerimajiji kime je'e apeyari. Reyariipotojo ate ōñia jariijiki imarĩ, maikoribeyua kibeayu je'e apeyari,— narĩka.

¹⁵ Apearã ikupaka ārikarã:

—Tuparāro'si bojañjirimaji imaroyikaki Elías kime je'e aḗeyari,— narīka.

I'supaka narīko'omakaja aḗerimarā puri ikupaka ārīkarā:

—Bikija Tuparāro'si bojañjirimaji imaroyikarā upaka kime je'e aḗeyari,— narīka.

¹⁶ I'supaka najaimaka ā'mitiritirā, ikupaka Herodete ārīka kiro'si:

—Juan bikija kirupuko'a yita'terūjekaki imariḗotojo ōñia jariḗe'ritirā i'supaka kibaabearijayu je'e aḗeyari ate,— kērīka.

¹⁷⁻¹⁸ I'supaka kēpakā'ā, Juanre najāāerā baaeka ruḗu, kirī'ī Felipe rūmu Herodías wāmeikore ē'matirā Herodete koka imaeka. I'supaka kibaamaka, ikupaka Juanre kire ārīka:

—Herodías mirī'ī rūmure me'maeka ba'iaja mibaayu, Tuparāte jā'meika yi'riberiwa'ri,— ārīwa'ri kire kibojakoḗeroyika.

I'supaka kēpakā'ā, koka jia imarika yaḗawa'ri Herodete kire ñi'arūjeka kisurararākare. Kire ñi'atirā ḗerumijiaḗi ḗi'ḗetirā, wēkomaka imariwi'iarā kire natarika.

¹⁹⁻²⁰ "I'supaka kijaika wapa kire jāārika sime", ārīḗupajoaekako imarī, Herodíare kire jāārūjerika yapaeka. I'supaka kopupajoako'omakaja, Herodes puri "Tuparāte yapaika upakaja jia wājia baaiki Juanre ime", ārīwa'ri jia jiyiḗupaka kireka ōrīkaki. Supa imarī Juanre kojāārūjeriyapako'omakaja kiyapaberikoḗeka. I'supakajaoka Juanre bojaroyika jījimakaḗi ā'mitirikaki imariḗotojo "Kibojaiika upakaja yiyi'riye'e", ārīḗotojo, sareka ña'rīyaarī kimawārūberika. ²¹ I'supaka Juanka kimako'omakaja "Ikupaka yibaajīkareka, yiḗupajoaika kitá'tewārūberijīñu je'e", Herodíasre ārīḗupajoaekarīmi seyaeka. I'supaka kōrīḗupajoaekarīmi Herodete ḗo'ijirika wejeḗ'rāka sarākutorika. Supa imarī kiro'si ba'irabeñjirimaji ḗparimarāre, supabatirā surararāka ḗparimarāreoka, Galilea ka'iakarā imatiyarimajareoka kiakaeka, "Mabayaarirā", ārīwa'ri. ²² Ritaja kiakaekarāte rērīkarō'ōrā kākaturā Herodías makore nare bayatāābeaeka jījimaka nimaokaro'si. "Jiitaka mare kobaabeayu", Herodes kijeyomarāḗitiyika ārīḗupajoaekarā. I'supaka imawa'ri ikupaka kore kērīka:

—¿Dakoa mire ñijirika miyapayu maekaka jiitakaja mibaaika wapa? Miyapaikaja mire jījirā i'supaka ñañu. ²³ Mire ḗakibeyuka yi'i, ika ka'iakaki ḗḗi imarī, ritaja yiba'irījia wapaḗā'rīakaka ñe'metājirō'ōjīrā mire jījīki imarī supa mire ñañu,— Herodías makore kērīka.

²⁴ I'supaka kore kēpakā'ā, kopakore jērīarī ko'rika mae.

—¿Dakoa kire yijēñerāñu ruku, ma'i?— kore kōrīka.

I'supaka kōpakā'ā,

—“Juan ḗo'imajare ruḗuko'a jūjerimaji ruḗuko'a yiyapayu”, kire meḗe,— kore kōrīka.

²⁵ I'supaka kore kōpakā'ā, jajuaja a'ritirā koḗḗamaki Herodes ḗō'irā koeyaeka. Kīḗō'irā eyatirā ikupaka kire kōrīka:

—Juan ruḗuko'a yiyapayu. I'supaka simamaka kimarō'ōrā a'ritirā, sata'tetirā, seroarā saḗeatatirā yire samijibe maekakaja,— kire kōrīka.

²⁶ I'supaka kōpakā'ā jimarīa Herodete ba'iaja ḗuparika. Juanre jāārika yaḗaberirīḗotojo, mamarīji kore kērīka kijaita'ariyaḗaberika. ḗo'imajare ā'mitirika wājitāji, "Miyapaikaja mire ñijirāñu", kērītika simamaka, kojēñeikaja kore kījirā baaeka.

²⁷ I'supaka simamaka ñojimarīji ī'rīka kisurarate Juan ruḗuko'a ta'terī kīḗūataeka. ²⁸ Torā eyatirā Juan ruḗuko'a ta'tetirā, seroḗemarā saḗeatatirā sake'era'aeka. I'supaka baarī ke'rikarō'ōḗi ḗe'rietatirā Herodías makore sakījika. Supa imarī iko mae kopakore sījikako.

²⁹ I'supaka Juanre nabaaeka ā'mitiritirā, kika wārūeka mirārāte kīḗo'imirāka e'erī etaeka sayayeokaro'si.

Cinco mil rakamarā imaekarāte Jesúre ji'aeka

(Mt 14.13-21; Lc 9.10-17; Jn 6.1-14)

³⁰ I'supaka simaeka be'erō'ō Jesúka wārūrimaji kirika bojataḗarī turikarāte ḗe'rietaeka. Supa imarī kīḗō'irā etatirā nawārōḗapaeka majaroka kire nabojaeka.

³¹ I'supaka simaeka poto torã rĩkimarãja po'imaja i'tarijayurã, pe'ririjayurãoka imaekarã. I'supaka simamaka kika wãrũrimajaka no'ojĩteoka maba'awãrũberijĩka Jesúro'si simaeka. Supa imarĩ ikupaka kika imaekarãte kẽrĩka:

—Dajoa, po'imajamatorã kũpajĩ majẽrĩtaerã,— nare kẽrĩka.

³² I'supaka nare kẽrĩka be'erõ'õ, kũmuapi po'imajamatorã naka ke'rika mae. ³³ Na'rirã baaeka ruƣu rĩkimarãja ĩawãrũekarã. I'supaka nabaamaka ĩatirã, ritaja wejeakarãre rĩrĩwa'rika Jesúre a'rikarõ'õrã. I'supaka baaekarã imarĩ, kijeyomarãpitiyika torã keyabeyukajiji torã neyaweitika jãjia rĩrĩwa'rikarã imarĩ. ³⁴ I'supaka nabaaeka simamaka waata'rieyatirã marĩwa'rikorĩ rĩkimarãja po'imajare imamaka Jesúre ĩaeka. Torã eyatirã, ovejawẽkoa nare ĩarĩrĩrimajire imabeyurã upaka po'imajare imamaka kĩaeka. I'supaka nimaeka Tuparãrika nare wãrõrimajire imaberika simamaka. I'supaka imaekarã nimamaka “Jia õrĩwãrũbeyurã nime. Supa imarĩ marãkã'ã baawãrũberijĩĩurã nime”, ãrĩwa'ri wayuĩaekaki imarĩ, ritajakaka nare kiwãrõũ'mueka mae. ³⁵ Aiyate ka'rawa'rirã baaeka poto kika wãrũrimajare kika jairĩ etaeka. Ikupaka kire narĩka:

—Na'irã sajaritiyu mae. Põ'imamato sime õ'õ. Supa imarĩ ba'arika imabeyua. ³⁶ Supa imarĩ wejekoyikurirã ba'arika waruaparaka po'imajare imarõ'õrã sawapaĩjiba'arĩ na'rirũ,— kire narĩka.

³⁷ I'supaka napakã'ã ikupaka nare kẽrĩka:

—Mijaja ba'arika nare mija ji'abe.—

I'supaka kẽpakã'ã ikupaka kire narĩka:

—¿Pan yija wapaĩjirãũu bai je'e wapaĩrĩtaka simako'omakaja? Rĩkimarãja po'imajare imamaka, dosciento rakato denario sawapa simarãũu,— kire narĩka.

³⁸ I'supaka napakã'ã ã'mitiritirã, ikupaka nare kẽrĩka:

—¿No'ojĩrãrakato pan mija rikayu je'e? Mija ĩabe ruƣu.—

I'supaka kẽpakã'ã,

—Ĩrãpitarakatojĩkaja sime. Supabatirã wa'iaoka ĩ'parãjĩkaja ima,— kire narĩka.

³⁹ I'supaka napakã'ã ikupaka nare kẽrĩka:

—“Ritario'ro jia taya imarõ'õrã mija rupabe”, po'imajare mija ãpe.—

⁴⁰ I'supaka kẽpakã'ã, kẽrĩka upakaja po'imajare nabaarũjeka. Supa imarĩ nare najã'meka upakaja nimaekarõ'õrã ĩ'rão'roreka cincuenta, aperiõ'roreka cien rakamarã nimaeka. ⁴¹ Supa imarĩ pan ĩ'rãpitarakato imaeka, wa'ia ĩ'parã imaekaoka Jesúre e'erikaeka. Supabatirã wejepemarã yu'ayoitirã, “Jia mibaayu a'bi”, ãrĩweatirã, pan kiña'kata'ruika mae. Supabatirã “Po'imajare samija pibabe”, ãrĩwa'ri kika wãrũrimajare sakĩjika mae. I'supakajaoka kibaaeka ĩ'parã wa'ia imaeka ritaja po'imajaka sanapibaba'aerã. ⁴² I'supaka kibaamaka ritaja po'imajare ba'aeka, jia ña'pirika najarikarõ'õjĩrã. ⁴³ Sabe'erõ'õ, ĩ'poũ'puarãe'earirakapi'i pururika kika wãrũrimajare rẽaeka naña'pika piyia. ⁴⁴ Cinco mil rakamarã ĩmirĩja nimaeka saba'aekarã.*

Okopemapi Jesúre turika

(Mt 14.22-27; Jn 6.15-21)

⁴⁵ I'supaka baaweatirã kika wãrũrimajare ikupaka Jesúre ãrĩka:

—Kũmuarã jãitirã ĩ'sipẽ'rõtorã mija waata'riwa'pe. Supabatirã Betsaida wejearã yire mija ta'abe.—

Kika wãrũrimajare waata'riwa'rika poto po'imajare a'yaokaro'si kimajaroka bojabaraka kimaeka ruƣu. ⁴⁶ I'supaka baaweatirã, ĩmimakarã kimarĩwa'rika, Tuparãka jairĩ. ⁴⁷ Aiyate ka'raeka be'erõ'õ Galilea pa'wa ñe'metãjirãja kũmua eyawa'rika, sarijepi rĩkamaritirã Jesúre ĩamaka. ⁴⁸ Wĩrõa jãjia baemaka jãjia nawẽ'ãko'omakaja sa'ribepakã'ã kĩaeka. Supa imarĩ bikitojo ñamiji okopemapi turitirã nakoyikurirã keyaeka. Nare kio'riwa'rirã baatikarã kire niatõpoeka. ⁴⁹⁻⁵⁰ Okopemapi kitupakã'ã ĩatirã,

* **6:44** Tal vez la cifra fuera mucho más que cinco mil que comieron, si hubiera contado las mujeres y los niños.

jimarĩa nakasereka, “Po'imaja opirekoa sime je'e”, ãrĩpupajoawa'ri. I'supaka nimaeka jērāko'atirā, ikupaka nare kērĩka:

—Rikitubaka mija jape, kíkibekaja. Yi'iji ñime,— kērĩka.

⁵¹ Supa nare ārĩtirā napō'i kũmuarā kijāika mae. Sarā kijāika poto wĩrōa o'rika mae. Supa imarĩ i'supaka kibaamaka ĩatirā marākā'ā ārĩwārũberijĩka najarika, i'supaka ĩakoriberikarā imarĩ. ⁵² Sarupubaji, pan kũpajĩ imako'api po'imajare Jesúre ji'amaka ĩako'omakaja, “Tērĩwa'ribaji imaki Jesúre ime”, ārĩbeyukajirā nimaeka, ōrĩwārũberikarā imarĩ.

Genesaretka'iakarā jĩñurāte Jesúre tãāeka

(Mt 14.34-36)

⁵³ Pa'wa waata'riwa'ritirā Genesaret wāmeika ka'iarā neyaeka. ⁵⁴ Waata'rieyatirā nakũmua ji'apāātirā namarĩwa'rika potojĩteje torā imaekarāte Jesúre ĩawārũeka. ⁵⁵ Kire ĩatirā jajuaja na'rika aperiāte bojarĩ. Sā'mitiritirā wāmarĩa imaekarāte napeyurũkiapi ne'era'aeka kipō'irā. ⁵⁶ Ke'riroyikarō'ōrāja kũpajĩriwejerā, jo'bariwejerā, wi'imatorāoka, kipō'irā neyaroyika. Supabatirā rĩkimarāja ba'irĩjia ĩjibaraka po'imajare imaekarō'ōrā, jĩñurāte napāājiyeroyika nare kitāāokaro'si. Kijarirooka kũpajĩji nare kiraberũjerika yapawa'ri jimarĩa jĩñurāte kire akaeka. Kijarirooka rabekarakamarāreje narisirika o'ripataeka mae.

7

“Mañekiarāte baaroyika upakaja yi'yurā imarĩ, Tuparāte jã'meka yi'ribeyurā nime”, ārĩwa'ri Jesúre bojaeka

¹ Fariseokaka pupajoairā, supabatirā judíotatarāte jã'meka wārōrimajaoka Jesús pō'irā etaekarā, Jerusalénrō'ōpi i'tatirā. ² Kipō'irā eyatirā ĩrārimarā kika wārũrimajare pitajũjebekaja ba'amaka niaeka. I'supaka nabaamaka ĩatirā “Mañekiarā pitajũjetirā oyiaja mare ba'arũjekarā. Kika wārũrimaja puri ba'iaja baawa'ri pitajũjebekaja ba'airā”, narĩpupajoaeka. ³⁻⁴ (Ikupaka nime, fariseokaka pupajoairā, supabatirā aperiā natā'omaja judíorākaoka: Nañekiarāte baaroyika upakaja yi'yurā imarĩ, “Tuparāte jia yijare ĩajiyurũkiaro'si sime”, ārĩwa'ri naba'aerā baaika ruṑu napuriakaja pitajũjerioyiaja nabaayu. I'supakajaoka nabaarijaju ba'arika wapaĩjipe'rietatirā. Supabatirā ko'a, jotoa, seroa peruakaka baaeka najũjerijayu.* I'supakajaoka nabaayu naba'awearijayu rakakaja ĩrātiji naruparikũmua jia najũjerijayu. “Mañekiarāte yijare wārōeka yija yi'riberirika yapabeyuka Tuparā. Supa imarĩ kĩaika wājĩtāji ba'iaja baairā yija imakoreka nawārōeka upakaja yija baayu”, ārĩpupajoawa'ri, i'supaka nabaakoṑeyu). ⁵ Supa imarĩ Jesúka wārũirāte pitajũjebekaja ba'amaka ĩatirā,

—¿Dako baaerā mika wārũrimaja puri mañekiarāte jã'meka yi'ribeyurā? Miabe, pitajũjebekaja naba'ayu,— kire narĩka fariseokaka pupajoairā, supabatirā judíorākare jã'meka wārōrimajaoka.

⁶ Sā'mitiritirā ikupaka Jesúre nare ārĩka:

—“Tuparāte yapaika upakaja jia baairā yija ime”, ārĩripotojo mija pupajoaika upakamarĩa mija ime. I'supaka mija imakaka pupajoaweibaraka, Tuparāro'si bo-jajĩokaro'si Isaías imaekakite o'oeka:

“Ikupaka ika po'imajareka Tuparāte āñu: ‘Yire jiyipupaka ōñurā upaka najaiko'omakaja, napuparō'ōpi yire jiyipupayeebeyurā nime.

⁷ Supabatirā po'imajare jã'meka upakaja nawārōikakakaja “Tuparāte jã'meka sime”, narĩrijayu. Supa imarĩ dakoa wapamarĩaja yire najiyipupayeeṑeyu”, kio'oeka,— nare kērĩka.

* **7:3-4** Marcos explica que según las tradiciones de sus antepasados, si algo o alguien no aceptable a Dios, hubiera tocado el objeto, el objeto se quedaría mal frente a los ojos de Dios. Así que cualquier persona que utilizaría el objeto después también se pondría mal en los ojos de Dios. Entonces, lavaban todos los artículos para evitar la posibilidad de ser mal (o impuro) en los ojos de Dios.

⁸ Topi mae, ikupaka Jesúre nare ārīka ate:

—Tuparāte jā'meika ā'mitiripēabeyurā imarī, mañekiarāte mijare wārōeka puri jia mija ā'mitiripēayu,— nare kērīka.

⁹ I'supakajaoka ikupaka nare kērīka:

—Mañekiarāte wārōeka takaja ā'mitiripēaokaro'si, Tuparāte jā'meika ja'atarika puri jiitakaja ōñurā mija imema. ¹⁰ Ikupaka Moiséte ārīka mija ĩabe: “Mipakire, mipakoreoka yi'riwa'ri jia nare mibaabe”, ārīwa'ri kio'oeka. I'supakajaoka, “Īrīka kipakire, kipakoreoka ba'iaja baarijayukate majāākopejīñu”, ārīwa'ri kio'oeka. ¹¹ Mija puri “Mañekiarāte ikupaka mare wārōeka”, ārīwa'ri sayi'yurā imarī, ikupakakakapi jā'merijayurā: “Yipakire, yipakoreoka jeyobaaberijīki yi'i. Ritaja yirikaika Tuparāro'si oyiaja ima. Iki ĩrīkateje sapi yijeyobaarāñu”, āñurāteje, “Jia nabaayu”, mija āñu. ¹² “I'supaka pūpajoairāro'si, kipakiarāte kīarīrīberikopejīka marā imabeyua”, mija ārīrijayu. ¹³ I'supaka mija jaiyu, mañekiarāte baaroyiroka yi'yurā imarī, Tuparārika yi'ribeyurā mija jayu. Supabatirāoka apea rīkimakaja ima i'supaka mija baarijayua,— nare kērīka.

¹⁴⁻¹⁶ I'supaka nare ārītirā po'imajare kiakaeka ikupaka nare āñaokaro'si:

—Mae mija imaupatiji yire ā'mitiritirā mija ōrīpūabe. Ba'arika mija ba'aikamarīa sime ba'iaja mijare baarūjeika Tuparā ñakoareka. Mija pūpakapi “Ikupaka yibaaye'e”, ārīpūpajoatirā ba'iaja mija baariparea Tuparāte mijare ĩaripe'yoyu,— nare kērīka.

¹⁷ I'supaka nare ārīweatirā wi'itōsuarā kika wārūrimajapitiyika Jesúre nare kākata-pawa'rika mae. Wi'itōsuarā kika kākaturā,

—Po'imajare miwārōko'akaka yijare mibojajiibe,— kika wārūrimajare kire ārīka.

¹⁸ I'supaka napakā'ā ikupaka nare kērīka:

—¿Yiwārōko'a jia mija ā'mitiriwārūberiko'o bai je'e mijaro'sioka? “Po'imajare ba'aikamarīa ba'iaja nare baarūjeika Tuparā ñakoareka”, ñarīko'ojīkaja ¿mija ōrīwārūberiko'o bai je'e? ¹⁹ Maba'aika mapupaka ña'rījāibeyua. Maba'aika mañe'mearā takaja ña'rījāirijayu. Supabatirāoka mapo'iaپی porirūkiaja sime,— nare kērīka.

(Supa imarī “Ritaja maba'aika jājibaarimajimarīka Tuparāte ime”, ārīwa'ri i'supaka nare kērīka).† ²⁰ Ikupakajaoka nare kibojajiika ate:

—Ba'iaja pūpajoairā imarā ba'iaja baarijayurā. I'supaka imarā nimamaka, Tuparā ñakoareka ba'iaja nare sabaarūjerijayu. ²¹ I'supaka imarā imarī, ba'iaja pūpajoairā najayu. Supabatirā “Yirūmumarīko iko, yitīmimarīka ĩtī”, ārīrimarīaja ba'iaja naka nabaawā'imarīrijayu. Supabatirā karee'erimaja, jāārimaja, rōmikirā imari-potojo aperi rōmijāka ba'iaja baarijayurā, rōmijā tīmairā imakopeirāoka i'supakaja baarijayurā naro'si. ²² I'supakajaoka apikate ba'irīja rikaika oakiyurā, ritaja dika jariwa'ririmarīaja ba'iaja baarijayurā, pakirimaja, supabatirā nayapaika upakaja i'yopipekaja ba'iaja baarijayurā, aperi jia kiro'si imarijayurāte ā'mijīairā imarā. Supabatirā aperi ba'iaja jaijairibiyaokaro'si pakirika nareka jairijayurā, “Aperi te rīwa'ribaji imatiyairā yija ime”, āñurā, i'supakajaoka Tuparāte yapaikakaka pūpajoabekaja, wapuju napupaka nare āñu upakaja baarijayurā nime. ²³ Napuparō'ōpi ba'iaja pūpajoairā imarī, i'supaka ritaja nabaarijayu. I'supaka imarā nimamaka Tuparā ñakoareka ba'iaja nimarijayu,— nare kērīka.

Judiotatamarīko imari-potojo Jesúre ā'mitiripēaekako
(Mt 15.21-28)

²⁴ I'supaka kibojaeke be'erō'ō a'ritirā Tiro‡ wāmeika wejewā'tarā Jesúre eyaeka. Torā keyaeka poto kareaja wi'iarā keyariyapakopeka. I'supaka kipupajoaeka imako'omakaja po'imajare sōrītika. ²⁵ I'supaka simamaka sā'mitiritirā ikuparō'ōpiji ĩrākote kipō'irā

† 7:19 Esta frase es una explicación o comentario de Marcos, el escritor. ‡ 7:24 Una región de gente no judío

etaeka. Satanárika ima ña'rĩjãikako pakó koimaeka. I'supaka komakore ima-maka, kore kiwayuñarika yapawa'ri kiwãjitãji koñukurupaeka. ²⁶ Sirofeniciaka'iaakako, judiotatamariko koimaeka. Topi mae ikupaka kire kōrĩka:

—Yire mijeyobaabe. Yimako Satanárika ima ña'rĩjãikako koime. I'supaka simamaka kopupakareka simakopeika mipoatarika yiyapayu mae,— kire kōrĩka.

²⁷ I'supaka kōpakã'ã ikupaka kore kērĩka:

—Mae judiotatarã, yika wārūrimajaka takaja ñimarãñu ruḡu. Supa imarĩ mimakore jierĩ nare ya'ritapajĩka, jiamarĩ naro'si simajĩñu. Īakōrĩ je'e: I'supaka mire yibaaĩkareka puri me'rãka ña'pibeyukajirã ba'arika ē'matirã nayaiwēkorĩjãka[§] yiji'aika upaka nare yibaaĩñu,— kore kērĩka.

²⁸ I'supaka kēpakã'ã ikupaka kire koyi'rika:

—Rita meñu, ñipamaki. I'supaka simako'omakaja ba'arika peatarũkia rokarã me'rãka ba'aña'ruika saba'ayu yaiwēkorĩjãka,— kōrĩka. (Ikupaka ārĩrika i'supaka kire kōrĩka: “Mika wārūrimajare wārōbaraka mimako'omakaja, kũpajĩ yire mijeyobaarãka jia yiro'si simarãñu”).*

²⁹ I'supaka kōpakã'ã ikupaka kore kērĩka:

—Jia mipupajoaika simamaka, i'supaka yire miyi'yu. I'supaka simamaka Satanárika imakopeika poyua mimakoreka mae. Supa imarĩ miwi'iarã mipe'riwa'pe,— kore kērĩka.

³⁰ Kowi'iarã pe'riyatirã kopeyurũkipemarã jia jãjiko komakore peyumaka kōieyaeka. Kopakaja Satanárika ima koreka porikako.

Ā'mitiribeyuka imarĩ jaiwārũbeyukate Jesúre jieka

³¹ I'tojĩrã ate Tirowejeapi Jesúre o'rika. Topi o'riwa'ritirã Sidón wãmeika wejearã keyaeka. Topi ke'rika, Decápolispi kio'rika. Supabaturã topi o'ritirã Galilea pa'warã keyaeka. ³² Torã kimaeka poto ā'mitiribeyuka, jaiwārũbeyuka kipō'irã po'imajare e'eeyaeka. Kire e'eeyatirã “Mipitaka kipo'iarã mija'apeabe kijiokaro'si”, kire narĩka.

³³ I'tojĩte ā'mitiribeyukate kire takaja aḡerō'ōrã ke'ewa'rika. Torã mae kika takaja kimaekarō'ōrã ā'mitiribeyuka ā'mukopea ĩ'papē'rōtowã'tarãja kipitawãjoa kikākataeka. Supabaturã kipitawãjoapi riyo'kaka e'etirã kirērōkakarã kirabeka. ³⁴ Supabaturã wejepemarã yoimiatatirã, kire wayuñawa'ri Jesúre yiataeka. I'supaka baaturã ikupaka kire kērĩka mae:

—Epatá,— kire kērĩka. (Kiokapi puri “Sawiritarũ”, ārĩrika simaeka).

³⁵ I'supaka kērĩka potojo ā'mitiribeyuka imakopekakite ā'mitiyuka jarika. I'supakajaoka jia jaiwārũbeyuka kimakopekareka jia jaiki kijarika mae. ³⁶ I'supaka kire baaweatirã, po'imaja pō'irã etatirã ikupaka Jesúre nare ārĩka:

—Aḡerãte samija bojapiba'si.—

I'supaka nare kērĩjarika simako'omakaja, jãjibaji aḡerãte sanabojarijariroyika.

³⁷ I'supaka kibaamaka jĩjimaka imawa'ri, ikupaka narĩka:

—Ā'mitiribeyurã, jaiwārũbeyurãte pariiji jieiki kime. I'supaka simamaka ritaja kibaaika jĩitakaja sime,— narĩka.

8

Cuatro mil rakamarã imaekarã po'imajare Jesúre ji'aeka

(Mt 15.32-39)

¹ Torãjĩrã ate rĩkimarãja po'imajare kipō'irã rērĩka. Kika nimekã'ãja naba'arika purika mae. I'supaka simamaka kika wārūrimajare akaturã ikupaka nare kērĩka:

§ 7:27 Los judíos nombraron a los no judíos perros. En una manera más tierna, a ellos Jesús les refirió como perritos en este ejemplo. * 7:28 Esta frase es información añadida para ayudar los lectores entender la respuesta de ella.

² —Īrāre wayuoka ñoñu, maekarakarĩmi sajaritiyu yika nima. Supa imarĩ naba'arika puyua mae. ³ Naba'arika puyua simamaka, “Mija pe'pe”, nare ñarĩjikareka, ma'a ñe'metājirāja nakēsirabaña'rĩjĩñu yoepi i'taekarā parihi nima simamaka. I'supaka simamaka nare yiji'ariyapayu ruḡu, ba'aweatiṛā nape'yaokaro'si,— kika wārūrimajare kērĩka.

⁴ I'supaka kēpakā'ā, ikupaka kire narĩka:

—Po'imajare imabeyurō'ō simamaka, marākā'ā baatiṛā ba'arika nare maji'awārūberijĩka sime,— kire narĩka.

⁵ I'supaka napakā'ā ikupaka kērĩka:

—¿No'ojĩrā ba'arika mija rikayu je'e?—

I'supaka kēpakā'ā,

—Ī'potēñarirakato sime pan,— narĩka.

⁶ Topi mae po'imajare ka'iarā kiruparūjeka. Pan e'erikatirā ikupaka kērĩka: “Jia mibaayu Tuparā”, kire kērĩka. Supabatiṛā pan ña'kata'ruitirā kika wārūrimajare sakĩjika. Īrā ritaja po'imajare sapibaekarā mae. ⁷ Supabatiṛāoka wa'imakarāka kūpajĩ imaeka. Wa'ia e'erikatirā, “Jia mibaayu Tuparā”, kērĩka ate. Supabatiṛā kika wārūrimajare sakipibarūjeka. ⁸ Nimaeka upatiji po'imajare ba'aeka, jia ña'pirika najarikarō'ōjĩrā. Sabe'erō'ō, Ī'potēñarirakapi'i pururika kika wārūrimajare rēaeka naña'pika piyia. ⁹ Cuatro mil rakamarā eyaerā baakōrĩ nimaeka saba'aekarā. Naba'aweaeaka be'erō'ō nare ke'ribojaeka. ¹⁰ I'sia be'erō'ō kika wārūrimajaka kūmuarā kijāika ate. Sapi Dalmanu-taka'iarā na'rika.

“Maikoribeyua yijare mibaabeabe”, Jesúre narĩkopeka

(Mt 16.1-4; Lc 12.54-56)

¹¹ Torā keyaeka poto kire korirā kipō'irā fariseokaka pupajoairāte eyaeka. “Ma-jēñerāka upakaja kibaawārūbesarākareka ‘Tuparāte pūataekakimarĩka kime marĩye'e’”, narĩka. I'supaka simamaka ikupaka kire narĩka:

—“Tuparāte pūataekaki kime”, mireka yija ārĩrā, yija ĩakoribeyua yijare mibearika yija yapayu,— kire narĩka.

¹² I'supaka napakā'ā ā'mitiritirā, ba'iaja pupariwa'ri jājia kiyiataeka kire yi'riberikarā nimamaka. I'supaka imawa'ri ikupaka nare kērĩka:

—¿Dako baaerā maikoribeyua nare yibearika maekukukarāte yapayu je'e? Ritama sime, mija ĩakoribeyua mijare beabesarāki yi'i,— nare kērĩka.

¹³ Supabatiṛā Galilea pa'wa i'sipē'rōtorā kika wārūrimajapitiyika nare ki-waata'ritapawa'rika.

Levadura upaka sime fariseokaka pupajoarika

(Mt 16.5-12)

¹⁴ Torā Jesúka a'rikōrĩ wārūrimajare naba'arika ye'karirika. Supa imarĩ Ī'rātojĩkaja pan narikaeka kūmuarā. ¹⁵ I'supaka simamaka mae ikupaka Jesúre nare ārĩka:

—Fariseokaka pupajoarika levadura upaka sime. Supa imarĩ samija rakajebe. I'supakajaoka Herodere imakakaoka mija rakajebe,— kika wārūrimajare kērĩka.

¹⁶ I'supaka nare kērĩka, norĩwārūberika. I'supaka kēpakā'ā natiyiaja jaibu'abaraka ikupaka narĩka:

—Pan marikabepakā'ā, supa kēñu,— narĩka.

¹⁷ I'supaka najaika Jesúre ōrĩka. Sōrĩtirā ikupaka nare kērĩka:

—¿Dako baaerā, “Pan imabeyuakaka”, mija jaiyu? ¿Yire ōrĩbeyukajirā mija ime ruku bai je'e? I'supakajaoka, ¿pupajoarika ōrĩpūaberitiyairāja mija ime bai? ¹⁸⁻¹⁹ Mija ñakoa imako'omakaja mija ĩawārūbeyu. Supabatiṛā ā'mukopea mijareka imako'omakaja mija ā'mitiriwārūbeyu. ¿Ī'rāpitarakato pan cinco mil rakamarā imarā po'imajare yiji'arapakakaka mija ye'kariritiyu bai je'e? ¿Naba'arapaka be'erō'ō, piyia dikarakapi'i sajarirawa'rapaka mija rēarape je'e?— nare kērĩka.

I'supaka kēpakā'ā, ikupaka narīka:

—Ī'poū'puarāe'earirakapi'i yija porotarape.—

²⁰ —Ī'potēñarirakato pan, cuatro mil rakamarā po'imajare yipibarapaka, naba'arape piyia saro'si, ¿dikarakapi'i sajariwa'rape je'e?— nare kērīka.

—Ī'potēñarirakapi'i sapiyia yija porotarape,— kire narīka.

²¹ I'supaka napakā'ā ikupaka nare kērīka ate:

—I'supaka yi'riwārūrā imaripotojo, ¿dako baaerā “Pan marikabeyuakaka mare kibojabeyu”, āriwārūbeyurā mija ime ruḡu bai je'e?— nare kērīka.

Betsaidawejeakaki ñakoātimarīka imaekakite Jesúre jieka

²² I'sia be'erō'ō kika wārūrimajaka Betsaida wejearā Jesúre eyaeka. Torā neyaeka poto ñakoātimarīkate po'imajare e'eetaeka kipō'irā. Torā kire e'eyatirā kire kijierika yapatiyawa'ri “Kire mirabebe”, āparaka kire najēñeka. ²³ I'supaka napakā'ā Jesúre kire tūtiwa'rika weje a'riwa'ri pañakarā. Torā kire e'eyatirā, rijo'kakapi kiñakoa wi'etirā, kipitaka kire kija'apeaeka. Supabatirā ikupaka kire kērīka:

—¿Yaje miyoiyu?—

²⁴ I'supaka kērīka be'erō'ō kūpajī kīaū'mueka. Supa imarī ikupaka kiyi'rika mae:

—Mae puritaka kūpajī yiyoiwa'tawa'yu. I'supaka simako'omakaja po'imajare ñiakopemaka, yapua rī'meika upaka oyiaja simamaka ñiayu,— kērīka.

²⁵ I'supaka kire kēpakā'ā kiñakoarā Jesúre kipitaka ja'apeaeka ate. I'supaka kire kibaape'aeka be'erō'ōpi puri, ī'rākō'rīmatorāja ñakoaparaka jia warioyiaja sōipataeka kiro'si mae. ²⁶ I'supaka kijapakā'ā ikupaka Jesúre kire ārīka:

—Miwi'iarā mipe'riwa'pe, wejeapi o'pekaja puri,— kire kērīka.

“Jā'merūkika Tuparāte wā'maekaki mime”, Pedrote ārīka

(Mt 16.13-20; Lc 9.18-21)

²⁷ I'sia be'erō'ō Jesús kika wārūrimajapitiyika a'ririjarikōrī, Cesarea de Filipo wāmeika wejekoyikurirā neyarijarika. Torā ma'api na'ririjarika poto, kika wārūrimajare ikupaka kijērīaeka:

—Yireka pupajoatirā, “¿Maki kime”, po'imajare yireka āñu?— nare kērīka.

²⁸ Topi,

—Ikupaka po'imajare mireka āñu: “Juan po'imajare ruḡuko'a jūjerimaji kime”, aḡerā puri, “Elías imaekaki kime”, āñurā. Aḡerā imarā, “Bikija ī'rīka Tuparāro'si bojañjirimaji imaekaki kime”, mireka nañu,— narīka.

I'supaka napakā'ā ikupaka nare kijērīaeka:

²⁹ —Mija je'e, “¿Maki kime”, yireka mija āñu?—

Topiji ikupaka Pedrote kire yi'rika:

—Mi'iji mime Jā'merūkika Tuparāte wā'maekaki,— kire kērīka.

³⁰ I'supaka kire kēpakā'ā,

—I'supaka aḡerāte mija bojaḡiba'si ruḡu,— nare kērīka.

“Najāārūkikaro'siji ñime”, Jesúre ārīka

(Mt 16.21-28; Lc 9.22-27)

³¹ I'tojīte ikupaka Jesúre nare wārōū'mueka:

—Yi'iji imaki Po'imaja Ma'mi. Bikija i'supakaja yireka Tuparāte pupajoatika simamaka, ba'itakaja jūarūkikaro'si ñime. I'supaka simamaka kurarāka īparimarā, Moiséte jā'meka wārōrimaja, supabatirā judíorāka īparimarāte yire īaripe'yotirā yire najāārūjerāñu. Supa yire nabaako'omakaja maekarakarīmi be'erō'ōjo ōñia yijaripe'rirāñu,— nare kērīka.

³² I'supaka nare sakibojaeka jia sanoñaokaro'si. I'supaka Jesúre āpakā'ā ā'mitiritirā, aḡerō'ōrā Pedrote kire e'ewa'rika. Torā mae,

—“I'supaka simarāñu”, yijare meñua mibojarika yapabeyuka yi'i,— Pedrote kire ārīkoḡeka.

³³ I'supaka kēpakā'ā, jorowa'ri kika wārūrimajare Jesúre ĩaeka. I'supaka nare ĩatirā ikupaka Pedrote kērĭka:

—Yika wārūrimaji mima simamaka, yibe'erō'ōrā imarūkika mime. I'supaka simamaka, marākā'ā baatirā yire jā'merimajimarĭka mime. Supa imarĭ, Satanāre jaika upakaja mijaiyu. Tuparāte yapaika upaka pūpajoarikopakaja wapuju po'imajare yapaika upakaja pūpajoaiki mime,— Pedrote kērĭka.

³⁴ I'supaka kire ārĭweatirā aperi kika wārūrimajare, supabatirā ritaja aperi torā imaekarāte kiakaeka. Nare rērākū'atirā, ikupaka kērĭka:

—Īrĭka yiriki imarika yaparākiro'si, kiyapaikakaka, supabatirā kirikarākakaka pūpajoabekaja yire yi'riripareaja ba'iaja kijūarāñu. Ikupaka sime: Ba'iaja jūabaraka yapua tetaeka kōkeiki kiyapaika upakaja baawārūbeyuka. I'sirokapi pūpajoaiki imarĭ, yika a'rirūkika kime. ³⁵ Ba'iaja jūabaraka reyarika yapaberiwa'ri “Jesúre yapaika upakaja baabesarāki yi'i”, āñuka ōñia imajiparika tōpobesarāki. Yire ā'mitiripēaiki imawa'ri, yirika bojariroka kibojaika ā'mitiripe'yowa'ri najāārāki puri ōñia imajiparika tōporāki. ³⁶⁻³⁷ Īrĭka ōñia kima poto ba'irĭjiareka takaja pūpariwa'ri ritaja tōpoiiki puri, kireyarāka poto ba'iaja imarika tiyibeyurō'ōrā a'rirāki. Ritaja ba'irĭjia tōpoeaka mirāki imaripotajo, dakoa imabeyua sapi ōñia imajiparika kiwapaĭjirūkia. Supa imarĭ ba'irĭjia kitōpokopeka, dako wapamarĭaja kiro'si sajarirāñu. ³⁸ Ikupaka sime ĩakōrĭ je'e: Maekaka po'imaja ba'iaja baarijayurā nima simamaka, Tuparāte ja'atairā nime. Mia, i'supaka imarāte ĩaika wājitāji, yire yapaberiwa'ri “Jesúrikimarĭka ñime, supabatirā kiwārōikaoka ā'mitiririyapabeyuka ñime”, āñurāte puri yipe'rietarāñurĭmi i'supakajaoka naka ñimarāñu yiro'sioka. I'supaka naka ñimarāka simamaka “Yirirāmarĭrā mija ime”, nare ñarĭrāñu yiro'sioka. I'sia poto Po'imaja Ma'mi imarĭ, Yipaki Tuparārika yaaboarikapi yipe'rietarāñu. Supabatirāoka jiirā āngelrāka yika etarāñurā,— Jesúre ārĭka.

9

¹ Ate ikupaka Jesúre nare ārĭka:

—Rita sime, tērĭwa'ribaji kirikapi Tuparāte jā'merūkia eyarāñu. I'supaka simamaka ōñia nimañujuju, ĩrārĭmarā ō'ōrā yika imarāte sĭarāñu,— nare kērĭka.

*Kika wārūrimajare ĩaeka wājitāji aperi ĩoika Jesúre jarika
(Mt 17:1-13; Lc 9:28-36)*

² Īrōtēñarĭkarĭmi be'erō'ō Pedro, Santiago, Juan maekarakamarāre Jesúre pusipemarā akawa'rika. Torā neyaeka poto aperi ĩoika Jesúre japakā'ā niaeka. ³ Kijarirooka boitakaja ya'tarika sajarika, samajūjekopemakaoka pemawa'ribaji boiya'tarika sajarika. ⁴ I'supaka Jesúre jarika poto, torā Elías, Moisés imaroyikarā kĭpō'irā pemakotowirĭkarā. I'supaka baatirā kika najaimaka maekarakamarā kiakawa'rikarāte sĭaeka. ⁵⁻⁶ I'supaka sima ĩatirā napupataeka. I'supaka simamaka pūpatawa'ri, marākā'ā ārĭwārūberiwa'rĭji ikupaka Pedrote ārĭka:

—Mia'mitipe wārōrimaji, ō'ōrā maimajĭka jĭitaka sime. Mijaro'si maekarakawi'i pesiwi'ia yija baarāñu. Miriwi'i, Moisésiriwi'i, supabatirā Elĭariwi'ioka yija baarāñu,— kire kērĭka.

⁷ I'supaka kimaeka poto oko ũmakaka upaka ruira'atirā nare sarubu'ataeka. I'supaka baatirā ikupaka nare sajaika sawatopekapi:

—Īĭ, kime Yimaki. Yiwātaĭtakĭji kime. Supa imarĭ jia kire mija ā'mitiripēabe,— sārĭka.

⁸ I'supaka nare sārĭka be'erō'ō, ĩabaotaerā baakōrĭ ĩrĭkaja Jesúre rĭkakamapakā'ā niaeka mae.

⁹ Īmimapemarā nimaekarō'ōpi kika torā a'rikarāpitĭyika Jesúre tu'ara'aeka ate. Natu'arĭjarika poto ikupaka nare kērĭka:

—Mija ĩako'a aperi mija boja'si. Yi'i, Po'imaja Ma'mire reyarāka simako'omakaja ōñia yijaripe'rĭrāka be'erō'ō aperi samĭja bojarāñu,— nare kērĭka.

¹⁰ I'supaka kērīka jia yi'rikarā imarī, aṗerāte sanabojaberika. I'supaka simako'omakaja natiyiaja ṗuri ikupaka narību'aeka:

—ǂMarākā'ā ārīwa'ri “Reyaripotojo ate ōñia yijariṗe'rirāñu”, kērīko'o ruku?— narīka.

¹¹ I'supaka ārīkarā imarī ikupaka kire najērīaeka:

—ǂDako baaerā, “Po'imajare jā'merūkika* Tuparāte ṗūātaerā baarāka ruṗu Elías imaki mamarī etaū'murāki”, Moiséte jā'meka wārōrimajare āñu?— narīka.

¹² I'supaka napakā'ā,

—Rita sime supa nañua. Elías imaekakite baaeka upaka baarimaji etarāki mamarī. Etatirā, ritaja imatikaja nimaokaro'si ikupaka ṗo'imajare kērīrāñu: “Koyiaja sajariwa'yu Tuparāte ṗūatarākire etarūkia. I'supaka simamaka Tuparāte yapaika upakaja baabaraka, kire ta'atikaja mija imabe.” Ikupaka nañua ōrīripotojo “Ketarāka ṗotorā jia kire mabaaye'e”, ṗo'imajare ārīṗupajoakoṗeyu. I'supaka napupajoaika simako'omakaja, ikupaka kijūarāñu ārīwa'ri Tuparārika bikija o'ora'aeakarāte yireka ārīka: “Po'imaja Ma'mire ba'iaja ā'mika jūarāñu. Supabatirā ‘Tuparāte ṗūataekakimarīka mime’, āṗaraka ṗo'imajare kire ṗe'yorāñu.” ¹³ Rita sime. Elías imaekaki upaka baarimaji etatirapaki mae. I'supaka simamaka nayapaika upakaja ba'iaja ṗo'imajare kire baarape. I'supaka kijūarūkia upakaja āñua Tuparārika no'oeka ṗūñurā,— nare kērīka.

Me'rī ṗupakareka Satanárika ima ña'rījāikakite Jesúre ṗoataeka

(Mt 17.14-21; Lc 9.37-43)

¹⁴ Torājīrā mae aṗerā kika wārūrimaja ṗō'irā Jesúre ṗe'rieyaeka ate. Torā keyaeka poto kika wārūrimaja ṗō'irā rīkimarāja ṗo'imajare imaeka. Supabatirā Moiséte jā'meka wārōrimajare kika wārūrimajaka okabojibu'abaraka nimamaka kīaeyaeka.

¹⁵ “Ikuparō'ōṗiji Jesúre etarāñu je'e”, ārīṗupajoabekaja imaekarā imarī, ketamaka ĩawa'ri, jījimaitakaja ṗo'imajare jarika. Jījimaka jariwa'ri kīṗō'irā narīrīwa'rika kire jēñarī.

¹⁶ I'supaka ṗo'imajare imaekarō'ōrā eyatirā ikupaka kika wārūrimajare kijērīaeka:

—ǂDakoakaka naka mija okabojiko'o?— nare kērīka.

¹⁷ I'supaka kēpakā'ā, ikupaka ĩ'rīkate ṗo'imaja watoṗekapi kire yi'rika:

—Mia'mitiṗe wārōrimaji. Yimaki kīṗupakarā Satanárika ima kireka ña'rījāika imaki, supabatirāoka okamarīka kime. I'supaka imaki kimamaka, miṗō'irā kire ye'era'ako'o.

¹⁸ Ikupaka kire sabaariyayu: Yimakire ba'iaja sabaaike rakakaja jājia kire saña'atarijayu. I'supaka kire sabaaike poto kirijeapi jōṗotakaja ṗoririjayua. Supabatirāoka kīṗia kārīṗaatabaraka ritikaja kījiyirijayu. I'supaka kimamaka “Yimaki ṗupakarā Satanárika ima ña'rījāikakite mija ṗoatabe”, ñarīkoṗeko'o mika wārūrimajare. Supa ñarīko'omakaja sanapoatawārūberiko'o,— kire kērīka.

¹⁹ I'supaka kēpakā'ā ā'mitiritirā, ikupaka Jesúre ārīka ṗo'imajare:

—Yika ñoaka yibaarijayua ĩarijayurā imaripotojo, “ǂYaje rita Tuparārikapi yijare kijey-obaatiyajiñu ruku?”, āñurā mija ime bai je'e ruṗu. I'supaka imarā imarī, yire mija ā'mitirīṗeakaro'si ǂno'ojīrā takaja mijare yiwārōrāñu je'e? Mae, yiṗō'irā me'rīre mija e'era'abe,— nare kērīka.

²⁰ I'supaka kēpakā'ā Jesús ṗō'irā kire ne'ewa'rika. Jesúre ĩawa'ri, ikuparō'ōṗiji me'rīreka imaekakire kire tarataeka. I'supaka kire sabaamaka, jīrīña'rītirā kitūrūeka. I'supaka baabaraka jōṗoaja kirijokoṗea jarika. ²¹ I'supaka kibaamaka ĩatirā ikupaka kīṗakire kijērīaeka:

—ǂDikarakakuri wejejē'rāka mimakire eyawa'yu i'supaka kima?— kire kērīka.

I'supaka kēpakā'ā, ikupaka kiyi'rika:

—Kūṗajīka kimaeka ṗotorāja i'supaka yimakire imaū'mueka. ²² ĩrākurimarīa ṗekaō'toarā Satanárika ima kire ña'atarape, supabatirā okoarāoka kire saña'ataroyirape kire riataripayawa'ri. I'supaka simamaka sakaka jiewārūiki mimaye'e, yijare miwayuīarākareka yijaro'si kire mijiebe,— kire kērīka.

* 9:11 Mesías

²³ I'supaka kēpakā'ā ā'mitiriwa'ri, ikupaka kire kērīka:

—¿Dako baaerā, “Jiewārūiki mimaye'e”, yire meñu je'e? Yire ā'mitiripēaiki mi-marākareka, “Dakoa ka'wisika imabeyua miro'si”, yire merīrāñu,— kire kērīka.

²⁴ I'supaka kēpakā'ā ā'mitiritirā, ikupaka kipakire ārīka:

—“Yimakire kijiejīñu je'e apeyari”, ārīwa'ri mire ña'mitiripēayu. Supa imarī jībaji mire ña'mitiripēaokaro'si yire mijeyobaabe,— akasererikapī kire kērīka.

²⁵ I'supaka jaibaraka Jesúre imaeka poto rīkimabaji po'imajare napō'irā rīrīra'amaka kīaeka. Rīkimarāja ni'tamaka kīaekarāre kipō'irā etabeyukaji ikupaka Satanárika ima kērīka:

—Mia'mitipe, po'imajare okamarīa imaerā, ā'mitiribeyurā nimaokaro'sioka nare imarūjeiki mimamaka me'rī pūpakareka mire yīporirūjeyu. Supabatorā apekurioka kireka miña'rījāibesarāñu,— sakērīka.

²⁶ I'supaka kēpakā'ā ā'mitiriwa'ri tīmarīji akasererikapī, tararikapitīyika kire sariaña'taeka. Supa kire baatorā kipupakareka ña'rījāikakite porika mae. Kiporitapaeka be'erō'ō pūparirikaki upaka me'rīte jarika. Topi kire itirā, “Kopakaja jīrīka kimajaka ime”, po'imajare ārīka. ²⁷ I'supaka narīko'omakaja kipitakapī kire ñi'atirā Jesúre kire baimi'mataeka. Ikupaka kire kibaaeka potojo jia rīkamañuka kijarika mae.

²⁸ I'sia be'erō'ō wi'iarā Jesúre kākawa'rika. Torā kika wārūrimajaka takaja kimaeka poto ikupaka kire narīka:

—¿Dako baaerā yija pūri Satanárika ima poatawārūberiko'orā je'e?— kire narīka.

²⁹ Topi ikupaka nare kiya'rika:

—Tuparāte takaja jēñetirā, i'supaka ima mija poatawārūrāñu. Ikipi takaja sime i'supaka baawārūrika, dakoa imabeyua apea,— nare kērīka.

“Najāārūkika ñime”, ārīwa'ri Jesúre nare bojaeka ate

(Mt 17.22-23; Lc 9.43-45)

³⁰⁻³¹ Topi no'rika poto Galilea ka'iarā a'ririjaparaka kiwārūrimajare kiwārōrijarika. Nare wārōbaraka kimaekarō'ō po'imajare ōrīrika kiyapaberika. Ikupaka nare kiwārōeka:

—Īrīka imaki yire bojajāārūkika po'imajare yire ñi'aokaro'si. Po'imaja Ma'mire ñi'atirā, najāārāñu. Supa yire nabaako'omakaja maekarakarīmi be'erō'ō ōña yijaripe'rirāñu,— nare kērīka.

³² I'supaka nare kijaibojarījarika kika wārūrimajare ōrīwārūberika. Sōrīwārūberiripotojo, “Ōrīpūawārūbeyurā mija ime rupe bai je'e”, mare kērījīñu apeyari”, ārīpūpajoawa'ri kire sanajērīberika.

“¿Maki imaki makaki maro'si imatīyarūkika?”, āparaka natīyiaja Jesúka wārūrimajare jaibu'aeka

(Mt 18.1-5; Lc 9.46-48)

³³ Topi no'riwa'rika Capernaúm wejearā neyaeka. Torā eyatirā wi'iarā nakākaeka. Wi'itōsiarā nimaeka poto, ikupaka nare kijērīaeka:

—Ma'apī mai'tarijariko'o poto ¿dakoakaka mija jaibu'arijariko'o?— nare kērīka.

³⁴ I'supaka kērīko'omakaja, kire nayi'riberika. “¿Maki imaki ruku imatiyaiki?”, ārīwa'ri ma'apī i'tarijaparaka najaibu'arijarika kire nabojaribi'aeka. ³⁵ Kire nayi'ribepakā'ā, yurupatirā kika wārūrimajare kiakaeka.

—Īrīkate imatiyaiki imariyaparāka, “Yīpemawa'ribaji imarā aperā”, ārīwa'ri dako okamirāmarāja ritaja po'imajaro'si ba'irabejīrimaji kimarāñu,— nare kērīka.

³⁶ Supa imarī nawatopekarā imaekaki me'rīre e'erikatirā ikupaka nare kērīka:

³⁷ —Ī'ī me'rī imatiyaikimarīka kime. I'supaka kimako'omakaja, yire yi'riwa'ri ĩrīkate jia kire baajīka, jia yire baarika kopakaja i'supaka kire kibaayu. Supabaawa'ri yire pūataekakiteoka i'supakaja baaiki kime,— nare kērīka.

*“Ba'iaja maka imabeyuka puri majeyomaki kime”, Jesúre ārīka
(Mt 10.42; Lc 9.49-50)*

³⁸ Ikupaka Juanre kire bojaeka:

—Wārōrimaji, miwāmeapi Satanárika ima poatarapakire yija ĩaraþe. Maka imako-ribeyuka kimarape. Satanárika ima poatarika mijā'meberikaki kimamaka, “I'supaka mibaa'si”, kire yija ārāþe,— Juanre kire ārīka.

³⁹ Supa kire kēpakā'ā, ikupaka kiya'rika:

—Jia kibaarape. I'supaka baaikite mija jājibaa'si. Īrīka yire ā'mitiripēawa'ri maiko-ribeyua kibaabeaika be'erō'ō ba'iaja yire jaiyuebeyuka kime. ⁴⁰ Ba'iaja mare baabeyuka imarī, maka imatikaki upakaja kime. ⁴¹ Rita mijare yibojayu. Yirirā mija imamaka ĩawa'ri mijare jeyobaaikika jia jījimaka Tuparāte imarāñu. Okoa kūþajī kisīarāka ārīwa'ri þariji “Jiika kime”, Tuparāte kireka ārīrāñu. I'supaka kibaaika wapa jia Tuparāte kire jeyobaarāñu,— nare kērīka.

*“Ba'iaja baarika rakajekaja mija imabe”, ārīwa'ri Jesúre nare wārōeka
(Mt 18.6-9; Lc 17.1-2)*

⁴² Me'rīre ĩatirā ikupaka nare kērīka:

—Me'rārījaka ima upaka yire yi'yurāte imarijaju. Supa simamaka, ba'iaja nare baarūjeikite jimarīa ba'iaja Tuparāte kire baarāñu. I'supaka kijūakoreka apikate ba'iaja kibaarūki ruþubaji, āta jo'baka kiwāmuarā ji'abaatirā kire naña'metarikareka jia sima-jāāeka kiro'si. ⁴³⁻⁴⁴ Ba'iaja baarika mija ja'atabe. Īakōrī je'e: Mija pitakapi ba'iaja mija baarijariye'e samija toata'tabe sapi ba'iaja mija baakoreka. Mija pitaka ĩrāþē'rōto imabepakā'ā jimarīa mijaro'si simakoþeko'omakaja Tuparā þō'irā mija a'rirāñu. Īþapē'rōto pitaka mijareka imamaka, ba'iaja mija baaika, tērīwa'ribaji ba'iaja mijaro'si simarāñu ba'iaja imarika tiyibeyurō'ōrā mija a'rirūkia. Peka jū'rēika yaribeyua ima torā. ⁴⁵⁻⁴⁶ Mija ũþuapi ba'iaja mija baarijariye'e ĩrāþē'rōto mija toata'tabe. Mija ũþua ĩrāþē'rōto imabepakā'ā jimarīa mijaro'si simakoþeko'omakaja Tuparā þō'irā mija a'rirāñu. Īþapē'rōto mija ũþua imamaka, ba'iaja mija baaika tērīwa'ribaji ba'iaja mijaro'si simarāñu ba'iaja imarika tiyibeyurō'ōrā mija a'rirūkia. ⁴⁷ Mija ñakoapi ba'iaja mija baarijarirākarekaoka samija e'etabe. Mija ñakoa ĩrāþē'rōto imabepakā'ā jimarīa mijaro'si simakoþeko'omakaja Tuparā þō'irā mija a'rirūkirā mija jarirāñu. Īþapē'rōto mija ñakoa imamaka, ba'iaja mija baaika tērīwa'ribaji ba'iaja mijaro'si simarāñu ba'iaja imarika tiyibeyurō'ōrā mija a'rirūkia. ⁴⁸ Peka jū'rēika yaribeyua ima torā. Supa imarī jimarīa naþo'ia bekoa ba'arijarirāka.

⁴⁹ Mae imarā þo'imaja ba'iaja jūapatarūkirā nime. “Þekapi mooika be'erō'ō rakajekaja maimaye'e”, ārīwārūirā mija ime. I'supakajaoka ba'iaja jūakoritirā, ba'iaja baarika mija ja'atarāñu, jībaji Tuparāte ā'mitiripēaokaro'si. ⁵⁰ Mija ĩabe. Ba'arika yukiraika simamaka jia sajayu. I'supaka simako'omakaja okaka sima sawayu þoto puri, marākā'ā baatirāoka okaka samabaawārūbeyu ate.† I'supaka simamaka sataarikaja sime i'tojīrā. Yukira þupajoatirā, yukira majāāmaka jia maba'arika jayu upaka jia mija baabu'aikapī ārīwa'ri jībaji imarā mija jarirāñu. Supa imarī Tuparāte yapaika upakaja baarija'atabekaja mija imarijape dakoa okamirāmarīaja mija imaokaro'si,— nare kērīka.

10

*“Mija rōmia taabekaja”, ārīwa'ri Jesúre nare wārōeka
(Mt 19.1-12; Lc 16.18)*

¹ Capernaúm wejeapi imatirā Judea ka'iarā Jesúre a'rika. A'ririjarikōrī, torā ey-atirā Jordán wāmeiria kiwaata'rika. Aþepē'rōtorā keyaeka þoto, rīkimarāja þo'imajare

† 9:50 Frecuentemente, la sal de la región no era pura, sino que fue mezclada con otros minerales. Si la sal se derretiría por la humedad, los minerales sin sabor que se quedarían, no servían para la comida.

kipō'irā rērīka ate. Neyairō'ōrāja, nare kiwārōrijariroyika upakaja nare kiwārōeka.
² Po'imajare wārōbaraka kimaeka poto fariseokaka pūpajoairāte kipō'irā etaeka. “Jia kiyi'riwārūberirū”, āriwa'ri ikupaka kire najērīaeka:

—Ĵimirīji kirūmure kija'ataika, ba'iaja baarika sime bai?— kire narīka.

³ I'supaka napakā'ā ā'mitiritirā ikupaka nare kiyi'rika:

—ĴMarākā'ā Moiséte mijare jā'meka je'e?—

⁴ I'supaka kēpakā'ā ā'mitiritirā, ikupaka kire nayi'rika:

—Ikupaka simaeka Moisés imaroyikakite bojaeka: “Ĵrīkate kirūmure taarika yapajīka, pāpera kio'ojīñu. ‘Mire yitaaerā baayu’, āriwa'ri pāpera o'oeka kore Ĵiweatirā naja'atabu'ajīñu”, Moisés imaekakite ārika,— fariseokaka pūpajoairāte ārika.

⁵ I'supaka napakā'ā ā'mitiritirā, ikupaka nare kērīka:

—Tuparāte ā'mitiripēarika yapaberikarā mija ñekiarāte imamaka i'supaka Moiséte naro'si so'oeka. I'supakajaoka sime mijaro'si. ⁶⁻⁷ I'supaka kibaaeka simako'omakaja po'imajare kipo'ijiaeka potorāja “Ĵimirīji supabatirā rōmoreoka Tuparāte po'ijiaeka. Supa imarī rōmie'etirā kiro'siji Ĵimirījite imarāñu koka. I'supaka simamaka kipakiarāre kōrōtapatirā kipupayariji kimarāñu koka mae. ⁸ I'supaka imaki imarī kirūmuka puri rakakaja pūpajoabeyurā najayu mae. Ĵparā imaripotojo Ĵrīka upakaja sime napupaka”, āriwa'ri sabojayu Tuparārika o'oeka pāpera pūñurā. ⁹ “I'supaka nimarū”, Tuparāte āñua simamaka, mija rōmia taabekaja mija imabe,— nare kērīka.

¹⁰ Wi'iarā kākawa'ritirā kijaikakaka kika wārūrimajare kire jērīaeka. ¹¹ I'supaka napakā'ā ikupaka nare kiyi'rika:

—Mamarī kirūmu imaekakote ja'atirā apekō ke'ekopeiko kirūmumarīko koime Tuparā ñakoareka. Kirūmumarīkoteje kiwā'imañua mamarīkako kirūmutakore ba'iupakaja baawa'ri i'supaka kibaayu. ¹² I'supakajaoka sime rōmo kotīmite ja'atirā apikaka kotīmiarikopeiki kotīmimarīka kime Tuparā ñakoareka. Kotīmitakimarīkaka kowā'imañua simamaka mamarīkaki kotīmitakire ba'iupakaja baawa'ri i'supaka kobaayu,— Jesúre nare ārika.

*“Me'rāka yipō'irā i'tairāte mija jājibaa'si”, Jesúre ārika
 (Mt 19.13-15; Lc 18.15-17)*

¹³ Jesús pō'irā me'rāka po'imajare e'era'aeka. “Nare rabebaraka ‘Jia nare mibaabe, Tuparā’, āparaka naro'si kijēñerū”, āripupajoawa'ri kipō'irā me'rāka ne'ewa'rika. I'supaka nabaamaka Ĵatirā, ikupaka Jesúka wārūrimajare nare ārika:

—Jesúre najo'akoreka, kipō'irā nare mija e'era'a'si,— po'imajare narīka.

¹⁴ I'supaka napakā'ā ā'mitiritirā Jesúre boebarika. I'supaka imawa'ri kika wārūrimajare ikupaka kibojaeka:

—Yipō'irā me'rāka etarika mija jājibaa'si. Jiipuparāte jia ā'mitiripēairā nime me'rāka. Nimaupaka yire ā'mitiripēairāte jia Tuparāte imaruputarāñu. ¹⁵ Rita mijare yibojayu. Me'rārījaka jia yi'yuaakaka pūpajoatirā Tuparāte jia mija yi'ririjarijīñu. I'supaka yi'ribeyurāte puri Tuparāte e'etoribesarāñu kijā'merūkirāro'si imarāñurāte,— kika wārūrimajare kērīka.

¹⁶ I'supaka nare āriweatirā me'rīre ke'erikaeka. Ke'erikaeka rakamarāre narupuko'arā kipitaka ja'apectirā ikupaka kērīka: “Jia nare mibaabe”, āparaka Tuparāte naro'si kijēñeka.

*Ĵrīka niñerū ba'ipite Jesúka jairī eyaeka
 (Mt 19.16-30; Lc 18.18-30)*

¹⁷ Topi Jesúre a'rirā baaeka poto kipō'irā Ĵrīka Ĵimirījite rīrīeyaeka. Jesús wājītāji ñukurupatirā ikupaka kire kērīka:

—Ĵitaki mime wārōrimaji. Tuparāka ōñia ñimajipariyapayu. I'supaka imaokaro'si Ĵmarākā'ā yibaañīñu ruku?— kire kērīka.

¹⁸ I'supaka kēpakā'ā ā'mitiritirā, ikupaka kire kērīka:

—¿Dako baaerā, “Jiitaki mime”, yire meñu je'e? Tuparā ĩ'rīkaja imaki jiika. ¹⁹ Tuparāka ōñia imajiparika miyaparākareka kijā'meika upakaja miyi'ririjape. Ā'mitirikōrī je'e: “Po'imaja jāābekaja. Rōmika imako'omakaja, apekoka wā'imarībekaja. Karee'erimarīa sime. 'Ba'iaja kibaarape', āparaka wapuju aperiāte bojapakibekaja. Po'imajare ba'iaji pakitirā naniñerū mija ē'ma'si. Mipaki, mipakoreoka jia mija ā'mitiripēabe”, āparaka sabojayu Tuparā majaropūñurā o'oeka. I'sia ōñuka mime,— kire kērīka.

²⁰ I'supaka kēpakā'ā ā'mitiritirā, ikupakā'ā kire kērīka:

—Mia'mitipe wārōrimaji. Tuparāte jā'meika ōrīwa'ri yime'rārīrāja jia sayi'ririjarikaki ñime,— kire kērīka.

²¹ I'supaka kēpakā'ā ā'mitiriwa'ri, Jesúre kire wayuñaeaka mae. Supa imarī ikupaka kire kērīka:

—Ī'rāba'ikaka mibaarika jariwa'yua rupu. Miba'irījia aperiāte mijipatabe sawapa tōpoerā. Supabatirā wayuoka baairāte samijibe. Supa mibaarākareka Tuparā pō'irā eyatirā rīkimabaji sawapa mitōporāñu. Supa imarī ñañu upakaja miyi'rirāka be'erō'ōpi yika wārūrimaji imaokaro'si mī'tabe,— kire kērīka.

²² I'supaka kire kēpakā'ā ā'mitiritirā, rīkimakaja ba'irījika imaki imarī, ba'iaja kipupariwa'rika.

²³ Ke'rika be'erō'ō kika wārūrimajare ĩatirā ikupaka Jesúre ārīka:

—Rīkimakaja ba'irījia rikairāro'si “Tuparāte takaja yi'riwa'ri kiyapaika upakaja yibaarāñu”, ārīpupajoarika ka'wisika sime,— nare kērīka.

²⁴⁻²⁵ I'supaka kēpakā'ā ā'mitiritirā, marākā'ā marīwārūberijīka naro'si simaeka. I'supaka nimamaka ikupaka nare kibojaeka ate:

—Mija ā'mitipe yijeyomarā. “Ritaja Tuparāte yapaika upakaja yibaaye'e”, ārītirā kirirā najayaokaro'si ka'wisitaka sime po'imajaro'si. Ā'mitirikōrī je'e: Camello jo'baki imarī, perupota kopea kiwapu'ribeyu. I'supakajaoka “Ñipamaki kimamaka, Tuparāte takaja yapaika upaka yibaarāñu”, rīkimaka ba'irījia rikairāte ārīwārūbesarāñu,— kērīka.

²⁶ I'supaka kēpakā'ā ā'mitirikoriberikarā imarī, natiyiaja jaibu'abaraka ikupaka narīka:

—I'supaka simarākareka maki Tuparāka ōñia imajiparūkika imabeyuka mirākiyu,— narīka.

²⁷ I'supaka nimamaka ĩatirā ikupaka Jesúre nare bojaeka:

—Napupayariji tārībeyurā po'imaja. I'supaka simako'omakaja kire yi'yurāte Tuparā pō'irā a'rirūkia, ritaja baawārūiki kimamaka,— nare kērīka.

²⁸ Supa kēpakā'ā, ikupaka Pedrote kire yi'rika:

—Jia mia'mitipe. Yija ba'irījia ja'ataraparā imarī, mika yija imarijaju,— kire kērīka.

²⁹⁻³⁰ Tōpi ikupaka kire kiyi'rika:

—Rita mijare yibojayu. Aperiāte Tuparārika bojarī a'yurā, narīrāre ja'atawa'rirāñurā. Nabe'erō'ōkarā, napaki, napako, namakarā, nawi'ia supabatirā narioaoka naja'atawa'ririjarirāñu, yirika bojariroka bojarī na'ririjarirāka poto. Yirirā imarī yirika bojaokaro'si narīrāre ja'atawa'yurāte, jia Tuparāte baarāñu. Maekaka ritaja rikabaraka nima rīkimabaji Tuparāte nare ĩjirāñu. Wi'ia, rioa, nabe'erō'ōkarā, napakoarā supabatirā rīkimarāja makarāritiirā nimaerā Tuparāte nare ja'atarāñu. I'supaka simako'omakaja yire na'mitiripēaika simamaka ba'iaja aperiāte nare baarāñu. I'supaka naro'si simarāka simako'omakaja ōñia imajiparika Tuparāte nare ja'atarāñu. ³¹ Rīkimarāja maekaka imatiharimaja imakoēirā, Tuparā pō'irā neyarāka poto imatiyabeyurā najarirāñu. Aperiā rīkimarājaoka maekaka imatiharimajamarīrā imarā, Tuparā pō'irā neyarāka poto imatiyairā najarirāñu,— nare kērīka.

*“Najāārūkika ñime”, ārīwa'ri Jesúre nare bojaeka ate
(Mt 20.17-19; Lc 18.31-34)*

³² I'supaka nare kērīka be'erō'ō Jerusalénrā eyairō'ōrā imaeka ma'api na'rika. Torā a'ririjaparaka kika wārūrimajare kiruputawa'rika. Kibe'erō'ōpi a'paraka ikupaka na-jaibu'arijarika: “¿Dako baaerā kirupu wayupi'ribekaja Jerusalénrā ke'yu?”, narīka. Kibe'erō'ōpi i'tarijarikarā po'imaja puri jimarīa ba'iaja puparikopekārā. I'supaka ni-mamaka ĩatirā, kika wārūrimajaka takaja jaiokaro'si, po'imajamatorā nare ke'ewa'rika. Torā eyatirā “Ikupaka simarāñu”, ārīwa'ri nare kibojaeka ba'iaja kire nabaariwā'imarīrā baaekakaka.

³³ —Jia mija ā'mitipe. Jerusalénrā ma'rirā baayu. Torā ĩ'rīka imaki Po'imaja Ma'mire bojajāārūkika. I'supaka kibaamaka kurarāka ĩparimarā pō'irā, supabatirā Moiséte jā'meka wārōrimaja pō'irāoka yire ne'ewa'rirāñu. Supa imarī yire ne'etorirāka poto “Majāārūkika kimarū”, yireka narīrāñu. Supabatirā “Āja'a, kire mija jāābe”, ārīwa'ri judiotatamarīrāte yire nijirāñu. ³⁴ Supabatirā ba'iaja yire na'po'imajī'irāñu. I'supakajaoka yire narijo'kapaterāñu. Ajeapi yire napajerāka be'erō'ō yire najāārāñu. I'supaka nabaako'omakaja, maekarakarīmi be'erō'ō ōñia yijaripe'rirāñu,— nare kērīka.

*Santiago Juanpitiyika “Ikupaka yija yapayu”, ārīwa'ri Jesúre najēñeka
(Mt 20.20-28)*

³⁵ Topi Zebedeo makarā Santiago, Juanpitiyika Jesús pō'irā eyatirā, ikupaka kire narīka: —Mia'mitipe wārōrimaji. Mire yija jēñeika miyi'ririka yija yapayu,— kire narīka.

³⁶ I'supaka kire napakā'ā, ikupaka kiya'rika:

—¿Marākā'ā mijaro'si yibaarika mija yapayu?—

³⁷ I'supaka kēpakā'ā ikupaka kire narīka:

—Pemawa'ribaji wejeareka ritaja po'imajare mijā'merāñurīmi seyarāka poto ikupaka yijare mibaarika yija yapayu: ĩ'rīkate ritapē'rōto, apikate kākopē'rōtopi yijare miruparūjebe mire jeyobaabaraka yija imaokaro'si,— kire narīka.

³⁸ I'supaka napakā'ā, ikupaka nare kērīka:

—Yire mija jēñekopeikakaka jia ōrīwārūbeyurā mija ime. Ba'iaja po'imajare yire jūarūjerāñu. Yijūarāka upakaja jūaokaro'si ¿yaje mija rakajepāāwārūjīñu je'e mijaro'sioka?— nare kērīka.

³⁹ —Ā'ā, rakajepāāwārūjīñurā yija,— kire narīka.

I'supaka napakā'ā ikupaka nare kērīka:

—Rita mijare yibojayu. Ba'iaja yijūarāka upakaja ba'iaja mija jūarāñu mijaro'sioka.

⁴⁰ I'supaka simako'omakaja mija yapaika upaka mijare ñimarūjewārūbeyu. Ritapē'rōto, kākopē'rōtorā yika ruparūkirāte Yipaki Tuparāte wā'marāñu,— nare kērīka.

⁴¹ I'supaka kire narīka, a'perā Jesúka wārūrimaja ĩ'papitarakamarā imaekarāte ā'mitirika. Supa imarī Santiago, Juanre ā'mitiritirā, “ ‘Aperāte tērīwa'ribaji yija ime’, noñu ruku”, ārīwa'ri naboebarika. ⁴² I'supaka nimamaka ĩatirā, nare akatirā ikupaka Jesúre nare ārīka:

—Ritaja wejeakarā ĩparimarā na'po'imajare jājiapi jā'merijayurā, nayapaika upakaja nare baawā'imaparaka. I'supaka nare nabaaika ōñurā mija ime. ⁴³ Mija puri, nupaka imabekaja. Yirirā imarāro'si ikupaka sime: Mija watopekarā ĩpi imariyapaiki, “Ikupaka po'imajare yapayu”, ārīwa'ri nayapaika upakaja a'perāte jia kibaaĵīkareka jia sime. ⁴⁴ Imatiyarimaji imarika yapaiki puri, a'perāte kijeyobaajīkareka jia sime. I'supaka imawa'ri naro'si ba'irabeĵirimaji upakaja kiba'iraberijariĵīkareka jia sime. ⁴⁵ I'supaka simamaka, Po'imaja Ma'mi ñimako'omakaja “Yiro'si po'imajare ba'irabeĵirū”, ārīwa'rimarīa ō'ōrā yī'taeka. I'supaka imabekaja po'imajare jeyobaarimaji imaokaro'si ō'ōrā yī'taeka. Supa imarī ba'iaja nabaaika wapa naro'si reyarī ō'ōrā yī'taeka,— nare kērīka.

*Bartimeo ñakoa Jesúre jieka
(Mt 20.29-34; Lc 18.35-43)*

⁴⁶ Jesús kika wārūrimajapitiyika Jericó wejearā nimaeka be'erō'ō, topi na'rika rīkimarāja aṣerāpitiyika. Naka ke'rika ma'arijerā ĩabeyuka Timeomaki, Bartimeore rupaeka. Wayuoka baaiki imarī, niñerū aṣerāte kijēñeroyika. ⁴⁷ “Jesús Nazaretkaki o'yuka”, napakā'ā ā'mitiritirā jājia akasererikapī ĩabeyukate kire akaeka.

—Mia'mitipe Jesús. ĩpi David imaekaki riparāmi mime. Ritaja ṑo'imajare mijā'meokaro'si Tuparāte wā'maekaki, yire miwayuĩabe,— ĩabeyukate kire ārika.

⁴⁸ I'supaka kiakaseremaka ā'mitiriwa'ri, rīkimarāja ṑo'imajare kire wapeka “Mi-akaserea'si”, āṑaraka. I'supaka narīkoṑeko'omakaja jājibaji kiakasereka.

—Mia'mitipe David riparāmi. Yire miwayuĩabe,— kire kērika.

⁴⁹ I'supaka kiakasereka ā'mitiritirā, Jesúre tuiṙikaeka mae.

—Kire mija akabe yiṑō'irā ki'taokaro'si,— ṑo'imajare kērika.

Supa kēpakā'ā ĩabeyukate nakaeka.

—Okajājia mijape. Supabatirā mimi'mirīkabe. Jesúre mire akayu,— ṑo'imajare kire ārika.

⁵⁰ I'supaka napakā'ā ā'mitiritirā, ṑemakato kijariroaka e'etativā, mi'maari ñojimarīji Jesús ṑō'irā ke'rika. ⁵¹ Kipō'irā keyaeka ṑoto, ikupaka Jesúre kire ārika:

—¿Marākā'ā mire yibaarika miyapayu?—

—Mia'mitipe wārōrimaji. Jia ĩaiki yire mijariṑe'ririṙjerika yiyapayu ate,— kire kērika.

⁵² I'supaka kēpakā'ā, ikupaka kire kiyi'rika:

—Yire ā'mitiripēawa'ri “Jesúre yire jierāñu”, merīṑupajoamaka, mire yijieyu mae,— kire kērika.

I'supaka kērika ṑotojo ĩabeyukate yoiki jarika mae. Supa imarī,

—Miṑe'ririyaṑaye'e, miṑe'ṑe mae,— Jesúre kire ārika.

I'supaka kēriko'omakaja Jesús be'erō'ō ĩabeyuka imakoṑekakite a'rika.

11

Jerusalénrā Jesúre eyaeka

(Mt 21.1-11; Lc 19.28-40; Jn 12.12-19)

¹⁻² Jerusalén i'tara'arī Olivos wāmeika ĩmimakarā neyaeka. Torā ĩ'ṑaweje wejea imaeka. Betagé, Betania wāmeika simaeka. Jerusalén koyikurirā eyativā, ikupaka kika wārūrimaja ĩ'ṑarāte kērika:

—Maruṑurō'ōrā imawejearā mija a'ṑe. Torā burrowēko makarāka ĩ'rīka ji'apāāeka mija tōṑorāñu. Ni'i ĩ'rīkaoka ṑo'imajire marīṑeikoribeyuka kime ruṑu. Kire kutetirā, kire mija e'era'abe. ³ Aṑerāte mijare jērīamaka: “¿Dako baaerā kire mija e'ewa'yu?”, narīrāka, ikupaka mija yi'ṑe: “Maṑamakire kire yaṑayu. Supa imarī sayija e'ewa'yu. Ñojimarīji sakīṑe'atarāñu ate”, āriwa'ri nare mija bojabe,— nare kērika.

⁴⁻⁵ I'supaka kērika ā'mitiritirā, na'rika. Torā eyativā ma'arā burrowēko makarāka niatōṑeoka. Koṑereka wā'tarā naji'apāāekaki kimaeka. Kire tōṑotirā kire nakuteka. I'supaka nabaamaka ĩativā torā imaekarāre ikupaka nare jērīaeka:

—¿Dako baaerā burrowēko makarāka mija kuteyu?— narīka.

⁶ I'supaka napakā'ā ā'mitiritirā, Jesúre nare āriṙūjeka upakaja nare nayi'rika. Supa imarī “Jee, samija e'ewa'ṑe”, narīka burrowēko ba'iparā. ⁷ Supa imarī Jesús ṑō'irā sane'ewarika. Supabatirā sayapāia nacamisa ṑemarā nataṑiaekapi burrowēko makarā ṑemarā naṑa'aeka. Saṑa'aweativā ne'eeyaeka ṑotojo saṑemarā kimarīro'ika. ⁸ Rīkimarāja ṑo'imaja sayapāia ṑemakato e'etativā ke'rika wājītāji sanajitapāṑeka. “Yija ĩṑamaki mime”, āriwa'ri i'supaka nabaaeka jiyiṑupaka kire ōriwa'ri. Aṑerā wejeriṑūñua e'etirā ja'apāṑekarā ke'rika wājītāji. ⁹ Supa imarī Jesúre ruṑutaekarā, kibe'erō'ō imaekarāoka jimarī najiṑwariarika jījimaka imawa'ri.

—“Jiitaki kime Tuparā!”, ṑo'imajare āriṙū. ĩMare kijā'meokaro'si Maṑamakite ṑūataekakire etayu! Jia Tuparāte kire baarū āriwa'ri. ¹⁰ Mañeki David imaekaki riparāmite

etayu mae. Supa imarĩ jia maro'si sime Tuparāte maro'si pũataekakipi āriwa'ri. I'supaka kibaamaka “Tuparā, mabo'ikakuripi imaki, tēriwa'ribaji jiika mime”, nimaupatiji po'imajare āriũ,— āriwa'ri najaika jijimaka imawa'ri.

¹¹ I'supaka nañuju Jerusalén wejearā Jesúre eyaeka. Torā eyatirā Tuparāte jiyipupaka ōriwi'iarā kikākaeka. Torā kākātirā ritaja kīapibataeka. I'sia be'erō'ō sarā'irā baamaka, Betaniarā kipe'riwa'rika, i'poũ'puarāe'earirakamarā kika wārūrimajapitiyika.

Rikamarĩjũki simaripareaja Jesúre higuera kumupurika

(Mt 21.18-19)

¹² Aperiĩmi Betaniawejeapi no'riwa'rika. O'riwa'ritirā na'ririjarika poto Jesúre kēsirabaeka. ¹³ Yoepi higuera wāmeika ōteriki ritajũkia ōimaka kīaeka. Jia pũñuijũki sōimaka “Rikimakaja rikaika sime je'e”, kēriupajoaeka.* I'supaka simako'omakaja sawā'tarā eyatirā sapũñutakaja simamaka kīaeka. Rikamarĩa simaeka, sarikayu jē'rāmarĩa simaeka imarĩ. ¹⁴ Rikamarĩjũki simamaka ĩatirā, ikupaka sakērika:

—Apekurioka mirika po'imajare ba'arũkimarĩa mimarāñu,— āriwa'ri sakikumupurika. I'supaka kijaika kika wārūirāte ā'mitirika.

Tuparāte jiyipupaka ōriwi'iaipi waruarimaja supabatirā wapaĩjirimajare Jesúre poataeka

(Mt 21.12-17; Lc 19.45-48; Jn 2.13-22)

¹⁵ Ate Jerusalénwejearā eyatirā Tuparāte jiyipupaka ōriwi'ipēte imaekarō'ōrā kikākaeka kika wārūrimajapitiyika. Torā kākāeyatirā waruaparaka, wapaĩjibaraka imaekarāte kīaeka. Supabatirā apetatarārika niñerũ o'ae'ebarakā imaekarāte ĩatirāoka nare kipoataeka. Niñerũ o'arimajare naniñerũ peatarũkirō'ō kituriña'rupateka. Supabatirāoka niñerũ e'eokaro'si okoipakoa† ĩjirimaja ruparikũmua kituriña'rũeka. ¹⁶ I'supakajaoka, “Tuparāte jiyipupaka ōriwi'ipētepi koyikuriji sime”, āriwa'ri ba'irĩjia ne'ewa'riroyikarō'ōpi nare sake'ewa'rirũjeberika. ¹⁷ Supabatirā ikupaka po'imajare kiwārōeka:

—Kimajaropũñurā o'oekarā ikupaka Tuparāte bojayu: “Ritaja tatarāte yika jaiokaro'si narērĩrũkiwi'i simarāñu yiwi'ia”, āriwa'ri sabojayu Tuparārika o'oeka. Supa imarĩ torā ba'irĩjia ĩjiritā niñerũ e'ebarakā mija ima kareba'arimaja wi'i upaka samija baayu,— nare kērika.

¹⁸ I'supaka kēpakā'ā ā'mitiritirā, “¿Marākā'ā baatirā kire majāājĩñu?”, kurarāka ĩparimarāre āriupajoaeka, Moiséte jā'meka wārōrimajaoka. “Jiitaka kiwārōika”, āriwa'ri ritaja po'imajare jaimaka ā'mitiritirā Jesúre nakĩkika. ¹⁹ Na'irā sajakapā'ā Jerusalénrō'ōpi kika wārūrimajapitiyika Jesúre pe'rika.

Rikamarĩjũki higuera jĩrĩka

(Mt 21.20-22)

²⁰ Aperiĩmi bikitojo na'rika poto higuerajũki rikamarĩa imaeka wā'tarā neyaeka. Torā eyatirā sarĩkoa pitiyika ritaja jĩrĩpataeka simamaka niaeka. ²¹ Topi mae Jesúre jaika mirāka Pedrote pupajoatōpoeka.

—Miabe wārōrimaji. Samikumupurapaka be'erō'ō sajĩrĩka ime mae,— kire kērika.

²² I'supaka kēpakā'ā ā'mitiritirā, ikupaka Jesúre bojaeka kika wārūrimajare:

—Tuparāte mija ā'mitiripēabe. “Kire yija jēñerāka kiyi'rirāñu”, āriupajaoirā mija imabe. ²³ Rita mijare ñañu. Tuparāte ā'mitiripēaike imarĩ, “Imimaka riakarā ka'raña'rĩrũ”, kēñu upakaja kiro'si sabaarāñu. I'supaka “Tuparāte yiro'si baabesarāñu je'e”, āriupajoabekaja mija jēñebe. “Yijēñeika upakaja kiyi'rirāñu”, āriupajoabaraka kire mija jēñebe. I'supaka mija pupajoarākareka mija yapaika upakaja simarāñu. ²⁴ Supa imarĩ Tuparāte jēñetirā, “Yijēñeika kiyi'ritiyayu”, mija āriupajoabe mija pupakapi. I'supaka mija baarākareka “Tuparāte yi'rirāñu”, āriwa'ri mijare yibojayu. ²⁵⁻²⁶ Tuparāte

* **11:13** La apariencia de muchas hojas señala que la higuera carga higos no maduros, pero comestibles. † **11:15** Ellos vendieron palomas para los sacrificios.

jaibarakaja, mamarĩ ba'iaja aƿerāte mijare baaika mija ye'kariƿe. I'supaka mija baabe, Maƿaki mabo'ikakurirā imakioka ba'iaja mija baaika mijareka kiye'kariaokaro'si. I'supaka simako'omakaja aƿerāte ba'iaja baaika mija ye'kaririberijĩka, Maƿaki mabo'ikakurirā imakioka ba'iaja mija baaika ye'kariaberijĩki kiro'si,— nare kērĩka.

¿Makire mire jã'memaka i'supaka mibaayu? āriwa'ri Jesúre najērĩaeka
(Mt 21.23-27; Lc 20.1-8)

²⁷ I'sia be'erō'ō Jerusalén wejearā ke'rika ate kika wārūrimajapitijika. Torā eyatirā Tuparāte jiyipupaka ōrĩriwi'iarā kikākaeka ƿoto kurarāka ĩƿarimarāre kípō'irā eyarĩkaeka, Moiséte jã'meka wārōrimaja, supabatirā judiōrāka ĩƿarimarāoka. ²⁸ Torā eyatirā ikupaka kire najērĩaeka:

—¿Dako baaerā Tuparāte jiyipupaka ōrĩriwi'iaƿi ƿo'imajare mipoatarape? Supabatirā ¿makire jã'mekapi i'supaka mibaarape?— kire narĩka.

²⁹ I'supaka napakā'ā, ikupaka nare kiƿi'rika:

—Yi'ioka ĩ'rāba'ikaka mijare jērĩariƿaƿaiki. Yire mija yi'pakā'ā ā'mitiritirā, yire jã'meiki wāmea mijare yibojarāñu. Ikupaka mijare yijērĩariƿaƿayu: ³⁰ ¿Juanre ƿo'imajare ruƿuko'a jũjeokaro'si maki kire jã'mekaki? ¿Tuparā kire jã'mekakikā'ā? ¿ƿo'imajaja kire jã'mekarā bai? Yire mija yi'ƿe,— nare kērĩka.

³¹ I'supaka kēpakā'ā ā'mitiritirā, natiyiaja najaika.

—¿Marākā'ā kire mayi'rĩjĩñu ruku? “Juanre ƿo'imajare ruƿuko'a jũjerā Tuparāte kire ƿũataeka”, marĩjĩka, “¿Dako baaerā Juanre bojarapaka mija yi'riberape?”, mare kērĩrāñu.

³² I'supaka simako'omakaja, “ƿo'imajaja Juanre jã'mekarā”, marĩjĩka, ƿo'imajare mare boebarirāñu. “Tuparā Juanre ƿũataekaki kiro'si bojaĩjirimaji kimaokaro'si”, ƿo'imajare ārĩƿupajoaika simamaka, ¿marākā'ā Jesúre mayi'rĩrāñu ruku?— natiyiaja najaibu'aeka.

³³ Supa imarĩ,

—Ōrĩbeyurā yija,— kire narĩka.

I'supaka napakā'ā,

—Jee, yire jã'mekaki wāmea mijare bojabesarāki yi'ioka,— nare kērĩka.

12

“Yire mija yi'ribesarākareka, ‘Aƿerāte Yimakire yi'rĩrũ’, Tuparāte ārĩrāñu”, Jesúre nare ārĩka

(Mt 21.33-46; Lc 20.9-19)

¹ Bojawārōrikapi ikupaka ƿo'imajare kiwārōũ'mueka ate.

—Īakōrĩ je'e: Īrĩka iyarioa ōterimajire imaeka. Sōteweatirā sakiwaeta'teka. Supabatirā iyaka mukerũkia kibaaeka iyaokoa e'okaro'si. I'supaka baaweatirā ĩmipañakarā wi'ia kibaaeka sīarĩƿaraka nimarũkirō'ō. I'supaka baaweatirā aƿerāte ikupaka kērĩka: “Yirioa mija tuerākareka iyaka mija e'erākakaka mijare ñijirāñu.” Supabatirā turitaparĩ nare ke'ritapaeka mae. ² Iyaka rērĩka ƿoto ĩrĩka kiro'si ba'irabeĩjirimajire kípũataeka iyaka kiro'si imaeka ke'okaro'si. ³ Iyarioarā keyaeka ƿoto kire ñi'atirā rioa tuerimajare kire ƿajeka, kire iyaka ĩjiriyapaberĩwa'ri. Topi mae “Me'ƿe”, kire narĩka. Supa imarĩ dakomarĩaja kipe'rieyaeka kire jã'mepũataekaki ƿō'irā. ⁴ Iyaka ke'eetabepakā'ā ĩatirā, aƿika ba'iraberimajire kípũataeka iyaka kire e'erũjebaraka. Iyarioarā keyaeka ƿoto, kirupuko'arā kire napajeta'ruika. I'supaka kire baatirā tĩmarĩji kire najairiwā'imarĩka. ⁵ I'supaka kire nabaamaka ĩatirā, aƿikate ate rioba'ĩƿite ƿũataeka. Torā keyamaka, rioa tuerimajare kire jãātorika mae. I'supaka nare nabaawā'imapakā'ā ĩawa'ri rĩkimarāre rioba'ĩƿite ƿũataeka. I'supaka nare kípũatako'omakaja ĩrārĩmarāre jājia napajeka, aƿerāte ƿurĩ najāāeka.

⁶ Supa imarĩ kimaki ĩrĩkaja jariwa'rikaki mae. Jimarĩa kiwātaki kimaeka. “Yimakire ƿurĩ ‘Rioba'ĩƿi maki kime’, āriwa'ri kire nayi'rĩrāñu je'e”, kērĩƿupajoaeka. I'supaka ƿupajoawa'ri kimakire ƿiyia kípũataeka mae. ⁷ I'supaka kípupajoaeka simako'omakaja

rioba'ipi makire eyamaka ñatirã, ikupaka rioa tuerimajare jaibu'aeka: “Ika rioba'ipi maki kime. Kipakire reyarãka be'erõ'õ kiro'si jariwa'rirũkia sime ika rioa. Kire majããerã ika rioa maro'si sajariwa'yaokaro'si”, narĩka. ⁸ I'supaka pupajoawa'ri kire ñi'atirã kire najããeka. Supabatirã kipo'ia riorijerã nataaeka. I'tojirãja sime ika majaroka,— Jesúre nare arĩka.

⁹ I'supaka nare bojaweatirã, ikupaka po'imajare kijerĩaeka:

—¿I'supaka kiro'si ba'iraberimajare baaekarãte marãkã'ã rioba'ipite nare baarãñu ruku? Ikupaka nare kibaarãñu: Rioa tuerimajare jãarĩ ke'rirãñu. Supabatirã aperãte rioa kĩarĩrũjerãñu.

¹⁰⁻¹¹ Mija ã'mitipe. Tuparã majaropũñu ñ'rãkõ'rĩmato ikupaka bojaika ¿yaje mija ñakoyu je'e? Ikupaka Tuparãro'si bojaĩjirimajire o'oeka:

“Wi'ia baarimajare ãta ñ'rõ taaeka. I'supaka simako'omakaja, apika i'sio ãtapĩ wi'ia kibaamaka apo ãta tẽrĩwa'ribaji imatiyaio sajarika. Nayapaberikao imako'omakaja, i'sio'pi arĩwa'riji maipamaki Tuparãte jia jiyia wi'ia baaeka. I'supaka baaiki kimamaka, ‘Jiitaka sime’, jĩjimakapi marĩpupajoayu”, arĩwa'ri kibojaeka Tuparãrika o'oekaki.—*

¹² I'supaka Jesúre apakã'ã ã'mitiritirã, judiotata ñparimarãre kire ñi'ariyapaeka. “ ‘Rioa ba'iraberimaja upaka nime’, mareka arĩwa'ri i'supaka majaroka Jesúre mare bojako'o”, narĩpupajoaeka. I'supaka simako'omakaja po'imajare kikiwa'ri kire nañi'aberika. Supa imarĩ topi na'rika mae.

“¿Yaje Romawejea ñpamakire ñmpuesto mawa'pajijĩñu?”, arĩwa'ri Jesúre najerĩaeka (Mt 22.15-22; Lc 20.20-26)

¹³ Ñrãrimaki fariseokaka pupajoairã, Herodes jeyomarãoka Jesús põi'irã eyaekarã, nipamarãre nare pũataeka simamaka. “Jesúre jia yijare yi'riwãrũbesarãkareka, kire yija okabaarãñu”, arĩwa'ri kipõ'irã neyaeka. ¹⁴ Kipõ'irã eyatirã ikupaka narĩka:

—Mia'mitipe wãrõrimaji. Rita oyiaja bojaiki mime. Po'imajare mire jaiyuyekopeika dakoa jo'abeyua mire. Imatiyairã, imatiyabeyurãro'sioka kĩkibekaja Tuparãrikakaka wãrõiki mime. Supa imarĩ ikupaka mire yija jẽrĩayu: ¿Yaje Romawejeakaki ñpire jã'meika upakaja ñmpuestos kire yija wapaĩjijĩñu ruku? Kire yija wapaĩjijĩkareka ¿Moisés ñmaekakite jã'meka ba'iaja baairã yija jarijĩñu bai?—

¹⁵ I'supaka jiapi kire narĩko'omakaja kire pakirika napakatarikopeka Jesúre õrĩka. Supa imarĩ ikupaka nare kiyi'rika:

—¿Dako baaerã mijare yiyi'yua ã'mitiritirã yire mija okabaariyapayu? Ñrãto niñerũ† yiro'si mija e'era'abe ñiaokaro'si,— nare kẽrĩka.

¹⁶ I'supaka kẽpakã'ã ã'mitiritirã, ñrãto niñerũ kiro'si ne'era'aeka. Siatirã ikupaka nare kẽrĩka:

—¿Maki pema sime samija ñamaka? Supabatirã, ¿maki wãmea sareka o'oeka sime?— nare kẽrĩka.

I'supaka kẽpakã'ã ikupaka kire nayi'rika:

—Ñpi César pema upaka sime,— kire narĩka.

¹⁷ I'supaka napakã'ã ã'mitiritirã, ikupaka nare kẽrĩka:

—Ñpi César rika ima kire samija ñjibe. I'supakajaoka Tuparãrika ima kireje samija ñjibe, — nare kẽrĩka.‡ I'supaka Jesúre apakã'ã ã'mitiritirã okamarĩaja najarika õrĩtiyaiki kime arĩwa'ri.

¿Reyaripotojo õñia po'imajare jaripe'rirãñu ruku? arĩwa'ri Jesúre najerĩaeka (Mt 22.23-33; Lc 20.27-40)

* **12:10-11** Salmo 118.22-23. Estos versículos refieren a Jesús. Así quiere decir: Aunque Jesús fue despreciado por los líderes religiosos de Israel, Dios le hizo la persona más importante; el que salvará a su gente. † **12:15** Denario

‡ **12:17** Denle entonces al rey lo que es debido a un rey. Y denle a Dios lo que es de Dios: servirle a Él con todo.

¹⁸ Supa imarĩ ĩ'rārimaki saduceokaka p̃upajoirāte eyaeka Jesúka jairĩ. “Po'imajare reyarāka be'erō'ō ōñia jaripe'ririka imabeyua”, āñurā nimaeka. Supa imarĩ Jesúre sakaka jērĩaokaro'si kipō'irā neyaeka.

¹⁹ —Mia'mitipe wārōrimaji. Ikupaka maro'si Moisés imaekakite o'oeka: “Kima'mi makarāmarĩaja rūmure kireyatapajĩka, kima'mi rūmu mirākote kibe'erō'ōkaki e'ejĩka marā imabeyua kika komakarārĩrā”, ārĩwa'ri Moisés imaekakite o'oeka,— kire narĩka.

Supabatirā ikupaka narĩka ate:

²⁰ —Īakōrĩ je'e: Bikija ĩ'rĩkate imaeka. ĩ'rōtēñarirakamarā kibe'erō'ōkarāre imaeka. Mamarĩ kirōmie'eũ'mueka nama'mi. Makarāmarĩaja kirūmure kireyatapaeaka.

²¹ Supa imarĩ kotĩmite reyatapamaka kibe'erō'ōkakite kore e'eka ate. I'supakajaoka makarāmarĩaja kireyaeka kiro'si. Supa imarĩ kibe'erō'ōjĩtekaki koka imaekaki. Nupakajaoka kireyaeka. ²² I'supakaja oyiaja kirĩrāre ritaja koka imakoripatakopeka. Koka makarārĩmarĩaja nareyapataeka. Nareyapataeka be'erō'ō koreyaeka narūmu imakoperoyikako. ²³ “Po'imaja reyaripotojo ōñia jaripe'rĩrāñurā”, āñuka mime. Karemarĩa rita bojaiki mimarākareka, ĩritaja narūmu koimaeka simamaka, ni'ika kotĩmiaritiyarāñu ruku ōñia kojaripe'rĩrāka poto?— saduceokaka p̃upajoirāte ārĩka Jesúre.

²⁴⁻²⁵ I'supaka kire napakā'ā, ikupaka kiyi'rika:

—Tuparā majaropũñurā o'oeka ōrĩbeyurā mija ime. Supabatirā “Ritaja baawārũiki kime Tuparā”, ārĩwārũbeyurā mija. I'supaka imarā imarĩ, rukubaka p̃upajoirā mija ime. Ōñia najaripe'rĩrāka poto rōmie'ebesarāñurā po'imaja. I'supakajaoka simarāñu rōmijāro'si. Tuparāte imarō'ōkarā āngelrāka upaka po'imajare imarāñu. ²⁶ Mae reyaripotojo ōñia po'imajare jaripe'rĩrĩkiakaka mijare yibojaerā baayu. ĩMoisés imaekakite o'oekakaka ĩakoribeyurā mija bai je'e? Yapumakarāka jũ'rēika watopekapi Tuparāte ikupaka ārĩka Moisés imaekakite: “Mija ñeki Abraham imaekaki jia yire baarijayuka. I'supakajaoka Isaac supabatirā Jacob imaekarā jia yire baarijayurā”, Tuparāte kire ārĩka. ²⁷ “Īrā maekarakamarā jia yire baabaraka imarijayurā”, Tuparāte ārĩka, ōñia nimamaka. Tuparā pō'irā nime, reyaekarā imariipotojo naririberika simamaka. Supa imarĩ “Ōñia po'imajare jaripe'rĩbesarāñu”, āñurā imarĩ, tērĩrikaja rukubaka p̃upajoirā mija ime,— saduceokaka p̃upajoirāte kērĩka.

Imatiyairokakaka Tuparāte jã'meika Jesúre bojaeka

(Mt 22.34-40)

²⁸ Topi mae saduceokaka p̃upajoirāte Jesúka jaika poto Moiséte jã'meka wārōrimajire sã'mitiritirā, “Jia Jesúre nare yi'yu”, kērĩpupajoaeka. Supa ārĩwa'ri Jesús pō'irā ke'rika kire jērĩaokaro'si.

—ĩDika sime Tuparāte jã'meika imatiyaika?— ārĩwa'ri Jesúre kijērĩaeka.

²⁹⁻³⁰ Supa imarĩ ikupaka kire kiyi'rika:

—Tuparāte jã'meika imatiyaikakaka ikupaka sabojayu: “Mija ā'mitipe Israelka'ĩakarā. Tuparā ĩ'rĩkaja imaki Maipamaki. Aperāte mawayuĩaika tērĩwa'ribaji jia maipamaki Tuparāte mayi'rĩrijarijĩñu. I'supakajaoka ritaja ōrĩripupakirā maimapitiyika jia Tuparāte mayi'rĩrijĩñu. Supabatirā ĩ'rāmijipiji p̃upajoatirā jia kire mabaarijarĩjĩñu”, ārĩwa'ri sabojayu imatiyaika Tuparāte jã'meika. ³¹ I'sia rokajĩtekaka ikupaka bojaika: “Mapo'ia mawātaika upakajaoka aperāte mawātajĩñu.” Dika apea ika ĩ'pakurikaka Tuparāte jã'meika tērĩwa'ribaji imatiyaika imabeyua,— Moiséte jã'meka wārōrimajire kērĩka.

³² Supa kēpakā'ā ikupaka Jesúre kiyi'rika:

—Rita meñu wārōrimaji. ĩRĩkaja kime Tuparā. Maki apika imabeyuka kiupaka imaki. I'supaka meñua rita sime. ³³ “Aperāte mawātaika tērĩwa'ribaji jia Tuparāte mayi'rĩrijarijĩñu. Ritaja ōrĩripupakirā maimapitiyika jia Tuparāte mayi'rĩrijĩñu. Supabatirā ĩ'rāmijipiji p̃upajoatirā jia kire mabaarijarĩjĩñu. I'supakajaoka mapo'ia mawātaika upakaja aperāteoka mawātajĩñu”, ārĩwa'ri mibojaika imatiyaika sime. Moisés

imaekakite jā'meka upakaja Tuparāte jia baawa'ri wa'iro'si ri'ia kiro'si majoeļjiyu. I'supaka mabaaika jia ima simako'omakaja Tuparāte mayi'ririjayua, supabatirā aṣerāte mawātarijayuaoka, tērīrikaja imatiyaika sime,— kire kērīka.

³⁴ Jia kiya'pakā'ā ā'mitiritirā, ikupaka Jesúre kire ārīka:

—Yire meñua ña'mitiyuareka, “Tuparā, miyapaika upakatakaja yibaarāñu”, ārīwārūrūkika mime. Kirikitaki mimatiyarika kūpajji mire jariwa'yua je'e,— kire kērīka.

I'supaka Jesúre āpakā'ā ā'mitiritirā, ni'i īrīkaoka kire jērīaberikaki mae, “Mare tērīwa'ribaji ōñuka kime”, ārīpupajoawa'ri.

“¿Maki riṣarāmi kime ruku Jā'merūkika Tuparāte wā'maekaki mijareka?”, ārīwa'ri Jesúre nare jērīaeka

(Mt 22.41-46; Lc 20.41-44)

³⁵ Tuparāte jiyipupaka ōrīriwi'iarā wārōbaraka kimaekarō'ōpi ikupaka ṑ'imajare kērīka:

—“Jā'merūkika Tuparāte wā'maekaki Š David imaekaki riṣarāmi kimarāñu”, nañu Moiséte jā'meka wārōrimaja. ¿Yaje rita nañu ruku jee? ¿Yaje kiriparāmitakioka kimarāñu je'e mijareka? ³⁶ I'supaka naṑupajoaika simako'omakaja, kiriparāmiereka īpi Davidre jaika ṑoto, “Ñipamaki mime”, kireka kērīka. I'supaka simamaka, David imaekaki Espiritu Santore kire jeyobaaekapi ikupaka kio'oeka:

“Ñipamakire ikupaka Tuparāte ārīka: ‘Ritaja ṑ'imajare jā'merimaji mimarāñu. Supa imarī yiritapē'rōtorā mirupabe. I'supaka mimarāka simamaka mimajamarāre yitērīrāñu mire nayi'yaokaro'si', Tuparāte kire ārīka”, ārīwa'ri David imaekakire o'oeka.

³⁷ “Ñipamaki mime”, īpi Davidre kire āpakā'ā, ¿yaje ruku kiriparāmitakiji kime je'e? Davidre tērīwa'ribaji kimema,— nare kērīka.

Jia nare kiwārōmaka ā'mitiritirā, rīkimarāja torā imaekarāte jījimaka jarika.

“Moiséte jā'meka wārōrimaja ikupaka ba'iaja baarijayurā”, Jesúre ārīka

(Mt 23.1-36; Lc 11.37-54; 20.45-47)

³⁸ Ikupaka ṑ'imajare kiwārōeka ate:

—Moiséte jā'meka wārōrimajare baarijayu upaka mija baakoreka jia mija ṑupajoabe. Mija īabe, ikupaka nabaarijayu. “Imatiyairā yija ime”, ārīpupajoairā imarī, jariroaka jia jāātirā ṑ'imajare īaika wājītāji naturirijayu. Supabatirā wejeñe'metāji na'ririjayu ṑoto jiaṑi aṣerāte nare jēñerika nayapayu. ³⁹ Rērīriwi'iarā nakākaika ṑoto imatiyarimajare ruṑarō'ōrā oyiaja narupariyaparijayu. Baya nabaarijayu ṑoto i'supakajaoka imarika nayapayu. ⁴⁰ “Jia baairā maime”, ārīriṑotojo, nañu upakaja baabeyurā nime. Natīmiarāte reyataṑaekarāte pakitirā, naba'irīja, nawi'iaoka nareka ne'marijayu. I'supaka wayuoka baairāte wayuābeyurā imariṑotojo ṑ'imajare īaika wājītāji, ñoaka Tuparāka najaiyu. “Tuparāte yapaika upakaja jia baairā nime”, ṑ'imajare ārīpupajoarū ārīwa'ri i'supaka kika najairijayu. I'supaka nabaakoṑeika jiamarīa sime. I'supaka ba'iaja nabaika wapa, wapañjibaraka jimarīa ba'iaja najūarāñu. Nuṑaka mija baa'si jia mija ṑupajoabe,— Jesúre ārīka ritaja ṑ'imajare.

Tīmite reyataṑaekako wayuoka baaiko imariṑotojo niñerū ūjikako majaroka

(Lc 21.1-4)

⁴¹ Tuparāte jiyipupaka ōrīriwi'iarā niñerū jāārūkia wā'tarā Jesúre ruṑaeka. ṑ'imajare niñerū jāāika kīarijarika. Rīkimaka ba'irīja rikairā rīkimakaja niñerū i'sikotorā jāāekarā.

⁴² I'supaka nabaairō'ōrā wayuoka baaikote eyaeka. Kotīmite reyataṑaekako koimaeka. Īṑato niñerū yabirījiaka i'sikotorā kojāāeka. Cobrekaka simaeka imarī, wapañā'rīmarīa simaeka koniñerūjīka. ⁴³ Supa imarī kika wārūrimajare akatirā ikupaka nare kērīka:

—Jia mija ā'mitipe. Wayuoka baaiko imariṭotojo jia Tuparāro'si i'kore ĩjiyu. Rĩkimaka ba'ĩrĩjirā pemaĩrā ĩjiko koime. ⁴⁴ Rĩkimakaja ba'ĩrĩjirā puri rĩkimaka niñerũ rikairā. Sakaka nijika simako'omakaja rĩkimakaja sajariwa'yu narika ruṑu. I'ko puri wayuoka baaiko imariṭotojo korikaikajĩka simaupatiji ĩjipataiko. Ba'arika kowapaĩjirũkia imakopeikaja Tuparāte kōjipatayu,— kika wārũrimajare kērĩka.

13

Tuparāte jiyipupaka ōrĩriwi'ia nakuyepaterāñu ārĩwa'ri Jesúre bojaeka
(Mt 24.1-2; Lc 21.5-6)

¹ Tuparāte jiyipupaka ōrĩriwi'ia kimaekarō'ōṑi kiporika poto ikupaka ĩ'rĩka kika wārũrimajire kire ārĩka:

—Miabe wārōrimaji. Jiitaka sime i'sia wi'ia. Jia jo'bari'o ātakaka baaeka sime,— Jesúre kērĩka.

² I'supaka kēpakā'ā ā'mitiriwa'ri, ikupaka Jesúre kire yi'rika:

—Maekaka jiiwi'i samija ĩaika simako'omakaja, ñamajĩ ṑo'imajare kuyepaterũkia sime. Supa imarĩ ika wi'iaakaka āta ĩ'pari'o tuaṑeṑeka ṑeyubesarāka, sariripatarāka sima-maka,— nare kērĩka.

“Ritatojo wejea ririrā baarāka ruṑu ikupaka simarāñu”, Jesúre ārĩka
(Mt 24.3-28; Lc 21.7-24; 17.22-24)

³ I'sia be'erō'ō Olivos wāmeika ĩmimaṑemarā eyatirā Jesúre ruṑaeka. I'sia ĩmima wājitāji ñoakuri ṑañakarā Tuparāte jiyipupaka ōrĩriwi'ia imaeka. Pedro, Santiago, Juan, Andréṑitiyika Jesús ṑō'irā na'rika naro'siji kire jērĩaokaro'si.

⁴ —Mibojaika, ¿marāṑate i'supaka simarāñu? I'supaka simarũki ruṑu, ¿dakoia yija ĩaũ'murāñu ruku?— kire narĩka.

⁵ I'supaka napakā'ā, ikupaka nare kiyi'rika:

—Jia mija ṑupajoabe aṑerāte mijare ṑakikoreka. ⁶ Mija ĩabe. “ṑo'imajare yijā'meokaro'si Tuparāte ṑūataekaki ñime”, āṑaraka rĩkimarāja ṑakirimajare eyarāñu. I'supaka baawa'ri rĩkimarāja ṑo'imajare napakirāñu.

⁷ Mija koyikurirā imarāñurāte jĩrĩrāka ā'mitiritirā, mija kĩkia'si. Aṑewejeakarāre ṑitā'mua jērĩrāta'arāka ā'mitiritirā, mija kĩkia'sioka. I'supaka simarijarirāka imariṭotojo ñojimarĩtaka riribesarāka ritatojo wejea ruṑu. ⁸ ĩ'rātata jĩrĩrāñurā aṑetataka. Supabatirā ĩ'rāka'ireka imarā, aṑeka'ireka imarāṑitiyika jĩrĩrāñurā. ĩ'rārikō'rĩmatorā ka'ia iyirāka. Supabatirā ba'arika ṑupakā'ā, ba'arimarĩa ṑo'imajare jarirāñu. I'supaka jũairā imariṭotojo satērĩwa'ribaji najũarijarirāñu ruṑu.

⁹ Rakajekaja mija imabe. Mijare ñi'atirā ĩṑarimarā ṑō'irā mijare ne'ewa'rirāñu. Supabatirā rērĩriwi'itōsiarā mijare napajeriwā'imarĩrāñu. Yire ā'mitiripēairā mija ima-maka, ĩṑarimarā wājitāji mijare narĩkamarirũjerāñu. Na'mitirirāka wājitāji yirika nare bojabaraka, “Jesúre ā'mitiripēairā yija ime”, mija ārĩrāñu. ¹⁰ Ritatojo wejea ririrā baarāka ruṑu ritaja ṑo'imajare yirika bojapatarũkia simarāñu. ¹¹ Mijare ñi'atirā ĩṑarimarā wājitāji mijare ne'ewa'pakā'ā, kikiwa'ri “¿Marākā'ā nare mayi'rirāñu?”, ārĩṑupajoabekaja mija imabe. Mija ārĩrũkirō'ōjĩte eyarāka ṑoto “Ikupaka nare yija ārĩrāñu”, ārĩṑupajoairā mija imaokaro'si Espĩritu Santore mijare jeyobaarāñu. I'supaka mijare kijeyobaarāka sima-maka, ikiṑi ārĩwa'ri jia nare mija yi'riwārũrāñu, mija ōñu upakaja mija ṑupajoikaṑimarĩa,— nare kērĩka.

¹² Ate nare kērĩka:

—Yire yi'yurāte ikupaka nabaarāñu. ĩ'rĩka makarā imariṭotojo yire yi'riṑarea ĩ'rĩkate nañi'arũjerāñu kire najāāokaro'si. Supabatirā yire yi'yurā nimamaka napakiji ki-makarāte jāārũjerāki. I'supakajaoka yire yi'yurāte ā'mijĩawa'ri napakiarā majamarā jaritirā namakarāja nare jāārũjerāñurā. ¹³ Yire ā'mitiripēairā mija imamaka ĩawa'ri, ritaja

po'imajare mijare ã'mijãrãñu. I'supaka simako'omakaja yire yi'riri'ia'atabeyurãte takaja ba'iaja imarika tiyibeyurõ'õrã a'rirũkirã nimako'peikareka Tuparãte nare wayuñarãñu.

¹⁴ Tuparãte bojañjirimaji imaekakite o'oeka upakaja "I'rãrĩmi Tuparãte jiyipupaka õrĩriwi'iarã i'rĩka ba'iaja baarimaji kimarũkimatorãja kimarãka mija ãrãñu." (Yi'i Marcos ika pãpera yo'oika ãrãñurã, jia samija õrĩwãrũbe).^{*} Tuparãte yapaberitiyaika kibaarãka poto Tuparãte jiyipupaka õrĩriwi'ia ba'iaja kijarirũjerãñu. I'supaka simarãka ãawa'ri, ñojimarĩji Judea ka'iarã imarãte pusiarã ru'rimirĩrãkareka jia naro'si simarãñu.

¹⁵ Kiwi'i pẽmarã imarãki topi ruitirã, kiba'irĩjia e'erĩ kiwi'iarã kãkabekaja ñojimarĩji kiru'rirũ. ¹⁶ Rioa ba'irabebarakã imarãkioka, wi'iarã ima kicamisa pẽmapĩ kijããrijayuto e'erĩ kipe'riberijĩñu. ¹⁷ Rõmijã yata imarãñurãro'si ka'wisika simarãñu naru'yaokaro'si. Ûpubaka me'rãka rikarãñurãro'sioka i'supakaja simarãñu. ¹⁸ Pu'ejẽ'rãka simarãka poto i'supaka simakoreka Tuparãte mija jẽñebe. ¹⁹ I'supaka simarãka poto ba'itakaja ritaja po'imajare jũarãñu. Tuparãte wejea po'ijiaekarãja ba'iaja najũarijarika pẽmawa'ribaji ba'iaja po'imajare jũarãñu i'sia poto. I'supaka simarãka be'erõ'õpi puri apekurioka i'supaka imarũkiaro'si marĩa simarãñu mae. ²⁰ I'supaka simako'omakaja "Ñoitakaja i'supaka jũabarakã nima'si, i'tojĩrãja simarũ", Tuparãte ãrĩrũkimarĩa simarikareka ritaja, i'rĩkaoka jariwa'ririmarĩja po'imajare purijããeka. I'supaka imarũkia simako'omakaja kiwã'maekarãte wayuñawa'ri ñoitakamarĩja i'supaka kimarũjerãñu.

²¹ "Mija ãbe õ'õrã Cristore ime", i'rĩka mijare ãrĩpakikoperãkite mija ã'mitiripẽa'si. Apika ãrĩkaki, "Mija ãbe õ'õrã kime Mesías, Jã'merũkika Tuparãte wã'maekaki kime", mijare ãrĩrãkiteoka mija yi'ria'si. ²² Rĩkimarãja pakirimajare eyarãñu. I'rãrimarã "Yi'i imaki Jã'merũkika Tuparãte wã'maekaki", ãrĩrãñurã. Aperã imarãñurã "Yi'i imaki Tuparãro'si bojañjirimaji", ãñurã. Supabaturã po'imajare pakio'karõ'si niakoribeyua nare baabearãñurã. Tuparãte wã'maekarã pari'ji nare ã'mitiripẽarika yapawa'ri, i'supaka nabaakoperãñu. ²³ Jia õrĩwãrũtirã, "I'supaka simarãka", mija õrĩrã ikupaka mijare ñañu. Supa imarĩ rakajekaja mija imabe.

*Po'imaja Ma'mire pe'rietarũkiakaka
(Mt 24.29-35,42-44; Lc 21.25-36)*

²⁴ Ba'iaja po'imajare jũarãka be'erõ'õ aiyate ñamita'rirãñu. Ñamikakioka yaaboabesarãki. ²⁵ Tã'pia ña'rĩrãka. Ritaja wejepemareka ima Tuparãte rĩ'merũjerãñu. ²⁶ I'supaka simarãka potojĩ ritaja Po'imaja Ma'mire niarãñu ate. Oko ùmakaka watopekapi jia yaaboaka, supabaturã tẽriwa'ribaji yirikapi yi'tarãñu. ²⁷ Tuparãte imarõ'õkarã ãngelrãkare yipũatarãñu yiwã'maekarãte narẽaokaro'si. I'supaka nare yijã'memaka ritatojo wejeareka po'imaja ima upatataja rẽarĩ napibirãñu.

²⁸ Higuera wãmeika õterikiakaka pupajoabaraka mijare yiwãrõerã baayu mae. Higuera ritajũkia sapũñua so'aika ãtirã, "Kũpajĩ sajariwa'yu ijijẽ'rãka seyarũkia", marĩwãrũyu. ²⁹ Supa imarĩ yibojaika upakaja simaũ'murãka poto, "Kũpajĩ sajariwa'yu Po'imaja Ma'mire etarũkia", mija ãrĩwãrũrãñu mae. ³⁰ Rita sime ika mijare yibojaika. Yibojaika upakaja simarãka poto i'rãrimarã maekaka imarãte õñia imarãñu ru'pu. ³¹ Ika ka'ia, wejepemaoka ririrũki oyiaja sime. I'supaka simako'omakaja yirika† puri ririrũkimarĩa sime.

³² Maki õrĩbeyuka yetarũkirĩmikaka. Mabo'ikakurirã imarã ãngelrãkaoka õrĩbeyurã. Yi'i, Tuparã Maki imaripotojo ñorĩbeyuoka yi'i. Mapaki Tuparã i'rĩkaja õñuka yetarũkirĩmikaka.

³³ I'supaka simamaka õrĩweitikaja mija imabe. Sõrĩbeyurã imarĩ, rakajekaja mija imarijape. ³⁴ Jia mija ã'mitipe, ika bojawãrõrikapi mijare yibojaerã baaika: I'rĩka wi'iba'ipi imaekaki. Turitaparĩ ke'rika poto, kiro'si ba'irabeñjirimajare wi'ia kĩarĩrĩrũjeka. Ke'rĩrã baaeka ru'pu "Ika mija ba'iraberika imarãka", nare kẽrĩka. Kopereka tuerimaji "Yire ta'abaraka, õ'õrãja wi'ia ãarĩparaka mimabe", kire kẽrĩka. ³⁵ Kiupakaja

* **13:14** Esta advertencia es del escritor, Marcos. No es lo que dijo Jesús. † **13:31** El mensaje de Jesús

ya'rirāñu yiro'sioka. Supa imarĩ jia yire ta'abaraka mija imabe, yi'tarũkia mija õrĩbeyua simamaka. “Na'irā, ñami ñe'metāji, karaka akarāka potojĩ, wārĩrika ru'ara'arāka poto, i'tojĩte ki'tarāñu”, yireka ārĩwārũbeyurā mija ime. ³⁶ Ikuparõ'õpiji etatirā, “¿Dako baaerā mija kãñu, yiyapaika upaka baabekaja?”, mijare ñarĩkoreka, rakajekaja mija imarijape. ³⁷ Mijaro'sitakamarĩa ikupaka yibojaweyu ritaja po'imajaro'si. Jia imatikaja yire ta'atikaja mija imarijape,— nare kērĩka.

14

*“¿Marākã'ã marĩĩkareka Jesúre majããrũjeĩñu ruku?”, ãparaka najaibu'aeka
(Mt 26.1-5; Lc 22.1-2; Jn 11.45-53)*

¹ Topi mae, ĩparĩmi sajariwa'rika Pascua baya ruþu. Levadura rukeberika pan naba'aribaya simaeka. I'sia poto po'imajare õrĩbeyuju Jesúre ñi'arika kurarāka ĩparimarāre pakatarikoþeka, Moiséte jã'meka wārõrimajapitiyika. “¿Dikapĩ kire okabaatirā kire majããrũjeĩñu?”, ãparaka najaibu'aeka. ² Ikupaka ĩrārimakire ārĩka:

—Pascua baya simarāka poto Jesúre mañi'ajĩkareka, jimarĩa po'imajare boebarijĩñu. Boebariwa'ri ba'iaja nabaajĩkareka, marākã'ã baatirā nare mokajããwārũberijĩñu. Supa imarĩ Pascua baya simarāka poto, kire mañi'aberijĩñu ruþu,— narĩka.

*Rõmore Jesús rupuko'a pamarã rupuko'awearũkia yo'yekako
(Mt 26.6-13; Jn 12.1-8)*

³ I'sia ruþubaji pañaka Betania wejearā kimaeka potojĩ, Simón kãmia rabaeka mirāki wi'iarā Jesúre imaeka. Torā ba'abaraka nimaeka poto ĩrāko rõmore napõ'irā eyaeka, āta alabastro wāmeikakaka jotoa baaeka rikatirā. Satõsiareka nardo wāmeika iyebaka imaeka jia jijiĩsiakaka. Supabatirāoka wapajã'rĩtakakaka simaeka. Alabastrojotoku'rea þeparu'ataturā Jesús rupuko'arā iyebaka koyo'yeka kire jiyiþupayeewa'ri. ⁴ I'supaka kire kobaamaka ĩaturā, jimarĩa ĩrārimarāre kore boebarika. I'supaka imawa'ri,

—¿Dako baaerā kirupuko'arā iyebaka koyo'yeyu? Wapuju sakowe'wepateyu. ⁵ I'sia iyebaka trescientos denario rō'õjĩrā wapajã'rĩa sime. Sawapa tōþotirā wayuoka baairāte koĩjiri imakoþeyu,— ãparaka ĩrārimarāre jaibu'aeka natiyiaja.

I'supaka ãparaka kore najaiyuyeka.

⁶ I'supaka napakã'ã, ikupaka Jesúre nare ārĩka:

—Koimaparũ. Jia yire baawa'ri i'supaka kobaayu. ⁷ Mija watopekarā imajiparũkirā nime wayuoka baairā. Supa imarĩ mija yaparāka potojo nare mija jeyobaarijarijĩñu. Yi'i þuri mijaka imajipabesarāki. ⁸ Iko þuri koþupaka kore jiyuika upakaja jia yire baaiko. Yireyarũki ruþu iyebaka jia jijiĩsia yire koyo'yeyu. Yire nayayerũkia þupajoaweiko upaka i'supaka yire kobaayu. ⁹ Rita ika mijare yibojayu. Ritaja wejeareka Tuparārika wārõbaraka, jia yire kobaaeka mirāka po'imajare bojarijarirāñu. Supa imarĩ jia kobaaeka þupajoabaraka, kore naye'kariribesarāñu,— nare kērĩka.

*Jesúre nañi'aokaro'si karerõ'õpi Judare kire bojajããeka
(Mt 26.14-16; Lc 22.3-6)*

¹⁰ Torājĩrā mae kurarāka ĩparimarāka jairĩ Judas Iscariotere a'rika. Jesúka wārũrimaja ĩ'poũ'puarāe'earirakamarākaki imaki kimaeka. “Jesúre mija ñi'aokaro'si, kimarõ'õrā mijare ye'ewa'rirāñu”, nare kērĩka. ¹¹ I'supaka nare kibojamaka ã'mitiritirā, jĩjimaka najarika. I'supaka jariwa'ri,

—Niñerũ mire yija ĩjirāñu,— kire narĩka.

Supa imarĩ “Po'imajamatorā Jesúre nañi'aerā, ¿marākã'ã nare yibaarũjerāñu ruku?”, Judare ārĩþupajoaũ'mueka.

*Jesúre þiyia ba'aekakaka
(Mt 26.17-29; Lc 22.7-23; Jn 13.21-30; 1 Co 11.23-26)*

¹² Pascua baya ũ'muroyikarĩmi levadura rukeberika pan naba'aribaya seyaeka. I'sirĩmi oveja makarāka jāātirā naba'aroyika. Egiptoka'iarā nañekiarāte imaeka poto Tuparāte nare tāāeka pupajoabaraka i'supaka nabaaroyika. Supa imarĩ kika wārūrimajare ikupaka kire jērīaeka:

—¿No'orā ba'arika baaweirĩ yija a'ririka miyapayu, Pascua baya poto maba'arūkia?— kire narīka.

¹³ Topi i'parā kika wārūrimajare pūataweibaraka ikupaka nare kērīka:

—Wejearā mija eyarāka poto torā i'rīka jotoapi okoa kōkewa'yukate mija ĩatōporāñu. Kibe'erō'ō mija a'pe. ¹⁴ Kibe'erō'ō a'ritirā, wi'iarā kikākarāñurō'ō ĩatirā, ikupaka āparaka saba'ipite mija jērīabe: “Yijare wārōrimaji ikupaka ārīko'oka: ‘¿No'orā sime yika wārūrimajaka, Pascua baya poto ba'arūkia nabaaweirūkirō'ō?’, kērīko'o”, mija āpe.

¹⁵ I'supaka mija āpakā'ā ā'mitiritirā, ĩmipē'rōtorā ima kuraraka jo'barō'ōjite mijare kibearāñu. Kopakaja najietikarō'ō simarāñu. Supa imarĩ i'sia kurarakarā maba'arūkia mija baaweibe,— nare kērīka.

¹⁶ I'supaka nare kērīka be'erō'ō, torā na'rika. Torā eyatirā Jesúre nare bojaeka upakaja simamaka niaeka. Torā Pascua bayarĩmi naba'arūkia nabaaeka mae.

¹⁷ Rā'iwa'ri neipupurō'ō sajarika poto Jesúre torā eyaeka kika wārūrimaja, i'poū'puarāe'earirakamarā kika imaroyikarāpitiyika. ¹⁸ Naka ba'abaraka ikupaka nare kibojaeka:

—Mija ā'mitipe. Rita mijare yibojayu mae. Mawatopekarā i'rīka imaki maka ba'aripotojo, yimajāmarāre yire ñi'aokaro'si yire bojajāārūkika,— nare kērīka.

¹⁹ I'supaka kēpakā'ā ā'mitiritirā, ba'iaja napuparika. Topi mae nimirakamakiji ikupaka kire āparaka najērīaū'mueka:

—¿Yi'imarīka i'supaka baarāki ruku?— āparaka kire najērīaeka.

²⁰ Topi mae ikupaka nare kiya'rika:

—Ī'poū'puarāe'earirakamaki seroarā yika pan ñu'aba'airākaki kime. ²¹ Tuparā majaropūñurā sabojaika upakaja simaerā baayu yiro'si. Po'imaja Ma'mi ñime. Yire ñi'atirā po'imajare yire jāārāñu. “Aperāte kire ñi'arū”, ārīwa'ri yire bojajāārāki puri, jimarīa ba'iaja jūarāki. I'supaka simamaka imaberiri kimakopeka,— nare kērīka.

²² Ba'abaraka nimekā'āja pan Jesúre e'eka. Sarikatirā, “Jia mibaayu Tuparā”, kērīka. I'supaka ārītirā sañakatarutirā nare sakījika.

—Āja'a, samija ba'abe. Ika pan kopakaja yipo'ia sime,— nare kērīka.

²³⁻²⁴ Topi ate ko'a ke'eka. Sarikatirā, “Jia mibaayu Tuparā”, kērīka. I'supaka ārītirā nare sakījika. Supa imarĩ nimirakamakiji sanukueka be'erō'ō ikupaka nare kērīka:

—Ika iyaokoa kopakaja yiriwea sime. Riweajurubaraka yireyarākapi ārīwa'ri rīkimarāre Tuparāte tāārāñu. I'supaka yireyamaka ĩatirā, “Ba'iaja nabaaika yijūjerāñu”, Tuparāte ārīka upakaja kibaarāñu mae. ²⁵ Rita mijare ñaño mae, Tuparāte yire jā'merūjerūkia seyabeyukaji iyaokoa mijaka ukuokaro'simarīa ñime. Yijā'meū'murāñurĩmi seyarāka poto puri, apeupaka, mamaka iyaokoa yukurāñu mae,— nare kērīka.

“*Jesúre ōrībeyuka yi'i, yireka merīrāñu*”, *Pedrote kērīka*

(Mt 26.30-35; Lc 22.31-34; Jn 13.36-38)

²⁶ Supa imarĩ Tuparā baya koyaweatirā Olivos wāmeika pusiarā na'rika. ²⁷ Torā na'rika poto ikupaka nare kērīka:

—Yire ā'mitiripēairā imaripotojo yire mija ja'atarāñu. Supa imarĩ yire ja'atawa'ri rakakaja mija pibipaterāñu. Tuparā majaropūñurā āñu upakaja simarāñu. Ā'mitirikōrĩ je'e: “Oveja ĩarĩrĩrimajire yijāārāñu. I'supaka yibaamaka kioveja ru'ripatarāka”, ārīwa'ri sabojayu. ²⁸ Supa imarĩ yire najāāko'omakaja ōña yijaripe'rirāñu. I'supaka imatirā mija rupubaji Galileaka'iarā yeyarāñu. Supabatirā torā mijare ye'etorirāñu,— nare kērīka.

²⁹ I'supaka kēpakā'ā ā'mitiritirā, ikupaka Pedrote kire ārīka:

—Aperã puri nimirakamakiji mire ja'atarãñurã je'e. Yi'i puri mire ja'atabesarãki,— kire kërĩka.

³⁰ I'supaka kěpakã'ã ã'mitiritirã, ikupaka Jesúre kire ãrĩka:

—Rita mire ñaño. Ire ñamiji karaka i'pakuri akaerã baarãka rupubaji, maekarakakuri, “Jesúre òrĩbeyuka yi'i”, nare merĩrãño,— Pedrote kěrĩka.

³¹ I'supaka Jesúre kire ãrĩko'omakaja, ikupaka Pedrote kire ãrĩka:

—Jěno'otaka, “Mire ñorĩbeyu”, ãrĩbesarãki yi'i. Mikaja reyarũkika pariiji ñima simamaka, “Jesúre òrĩbeyuka yi'i”, ñarĩbesarãño,— Pedrote kire ãrĩka.

Pedrote ãrĩka upaka oyiaja i'rĩka upakaja narĩka aperãoka.

Getsemaní wãmeirõ'õrã Tuparãka jairĩ Jesúre a'rika

(Mt 26.36-46; Lc 22.39-46)

³² Topi mae Getsemaní wãmeirõ'õrã na'rika. Torã eyatirã kika imaekarãre ikupaka kěrĩka:

—I'torã Tuparãka jairĩ ya'yu. Ò'õrãja mija rupabe ruɸu,— nare kěrĩka.

³³ Torãjĩrã Pedro, Santiago supabatirã Juanre, kika ke'ewa'rika. Torã na'ririjayukã'ãja jimarĩ kiwayuɸi'riũ'mueka. ³⁴ I'supaka imawa'ri ikupaka nare kěrĩka:

—Yiɸupakapi yiwayuɸi'ritiyayu “Reyatiyaerã yibaayu”, ãñurõ'õjĩrã. Ò'õrã mija tuiɸe ruɸu. Kãpekaja yire mija ta'abe,— nare kěrĩka.

³⁵ Supabatirã ñoakuripañakarã ke'rika. Torã eyatirã ka'iarã mo'ipãñatirã, Tuparãka kijaika ba'iaja ã'mika jũarika yapaberikoɸewa'ri. ³⁶ Kika jaibaraka ikupaka kire kěrĩka:

—A'bi, ritaja baawãrũiki mime. Supa imarĩ yire najããkoreka, yire mijeyobaarika yiyapayu. I'supaka mire yijěñeko'omakaja yiyapaika upakamarĩa mibaakoɸejĩkaoka marã imabeyua. Miyapaika upakaja simarũ,— Tuparãte kěrĩka.

³⁷ Tuparãka jaiweatirã kipe'riwa'rika maekarakamarãte imaekarõ'õrã. Kãrĩrikarekaja nosika ɸotojĩ naɸõ'irã keyaeka. I'supaka nimamaka ãtirã, ikupaka Pedrote kěrĩka:

—¿Simón, dako baaerã mikãño? ¿I'rãkuri aiyajěrã rõ'õjĩrãjĩkaja kãpekaja imaberijĩka mime bai je'e? ³⁸ Rakajekaja Tuparãte jěñebaraka mija imabe, ba'iaja mija baakoreka. “Tuparãte yapaika upakaja yija baarãño”, ãñurã imariɸotojo, mija ɸo'iaɸi puri samija rakajepããwãrũbeyu. Supa imarĩ Tuparãte yapaika upakaja mija baawãrũbeyu,— nare kěrĩka.

³⁹ I'supaka nare ãrĩweatirã Tuparãka jairĩ ke'rika ate. Mamarĩ kire kijěñeka upakajaoka kire kěrĩka ate. ⁴⁰ I'supaka baaweatirã kijeyomarã ɸõ'irã kipe'riwa'rika. Jimarĩa õõmaka nare baaeka simamaka kãrĩkarã nimaeka. I'supaka nimaekarõ'õrã naɸõ'irã keyamaka, tũrũtirã kiruɸu ni'yopi'rika. Supa imarĩ marãkã'ã kire ãrĩwãrũberijĩñurã nimaeka.

⁴¹ Supa nimekã'ãja Tuparãka jairĩ ke'rika ate. I'sia be'erõ'õ naɸõ'irã etatirã,

—¿I'supakaja kãparakaja mija imañuju ruɸu? Kopakaja yire nañi'arijě'rãka seyayu mae. Po'imaja Ma'mite nañi'aokaro'si bojajããrimajire kopakaja etayuju mae. Ba'iaja baarimajare yire kiñi'arũjerã baayu. ⁴² Mija mi'mibe. Dajoa kire matoyari,— kika wãrũrimajare kěrĩka.

Jesúre nañi'aeka majaroka

(Mt 26.47-56; Lc 22.47-53; Jn 18.2-11)

⁴³ I'supaka Jesúre jaiyuju Judare etaeka. Jesúka wãrũrimaji i'ɸoũ'ɸuarãe'earirakamarãkaki Judare imaeka. Rĩkimarãja ɸo'imajare i'taeka kika. Sara, yapua rikabaraka Jesúre ñi'arĩ ni'taeka. Kurarãka iɸarimarã, Moiséte jã'meka wãrõrimaja, supabatirã judiorãka iɸarimarãre ɸũataekarã nimaeka. ⁴⁴ “Ikupaka kire yibaarãño”, ãrĩwa'ri Judare nare bojatikarã nimaeka.

—Jesúre mija ãawãrũokaro'si u'surikapi kire yijěñerãño. I'supaka yibaarãka be'erõ'õ kire ñi'atirã jia kire mija ãarĩrĩwa'ɸe,— nare kěrĩka.

⁴⁵ I'supaka nare kěrĩweaeka be'erõ'õ Jesús ɸõ'irã eyatirã ikupaka kire kěrĩka:

—¿Yaje mime wārōrimaji?—

I'supaka kire ārītirā kire kiu'sueka. ⁴⁶ I'supaka kibaamaka ĩtirā, Jesúre nañi'aeka.

⁴⁷ I'supaka kire nabaamaka ĩtirā, Jesús wā'tarā rīkamarikaki sara baiwararī ke'etaeka. Sapi kurarāka ĩpamaki imatiyaiki ba'irabeĭjirimaji ā'mua kitoakōrōtaeka.

⁴⁸ —¿Dako baaerā sara, yapuapitiyika yire ñi'arī mija i'tayu? ¿Karee'erimajire ñi'arirokapi yire mija ñi'aripakatayu bai? ⁴⁹ ĩ'rārīmi jariwa'ririmarīaja mija watopekarā Tuparāte jiyipupaka ōrīriwi'iareka mijare wārōbaraka ñimaroyi. Torā ñimarijarapaka poto yire ñi'arī mija etaberape ruḡu. Yire mija ñi'aika, Tuparā majaropūñurā sabojaika upakaja sime yiro'si,— Jesúre nare ārīka.

⁵⁰ Supa imarī kire nañi'amaka ĩtirā, kika wārūrimajare nimaupatiji kire ru'ritapawa'rika. ⁵¹ Kire ne'ewa'rika poto ĩ'rīka bikirimaji kibe'erō'ōpi a'ririjarikaki. Sayapāijīka takaja wā'ojī'atirā kimaeka. Kibe'erō'ō ke'ririjarika poto torā imaekarāte kire ñi'ape'rotaeka. ⁵² I'supaka kire baakopewa'ri kisayapāitakaja kireka naba'itatamaka, dakomarīaja kiru'riwa'rika.

*Judiotatarā ĩparimarā imatiyaitata imaekarā, “Oka mireka ima”, Jesúre narīka
(Mt 26.57-68; Lc 22.54-55,63-71; Jn 18.12-14,19-24)*

⁵³ Supabaturā kurarāka ĩpamaki imatiyaiki imaekaki wi'iarā Jesúre ne'ewa'rika. Kire ne'eeyaeka poto kurarāka ĩparimarāre nimaupatiji torā rērīka. Moiséte jā'meka wārōrimaja, supabaturā judiorāka ĩparimarāoka rērīkarā.* ⁵⁴ I'supaka nabaaka poto Pedore ñoakuripi a'ririjaparaka kurarāka ĩpamaki imatiyaiki wi'i pēteta'teka imaekarō'ōrā keyaeka. Torā kākaturā Tuparāte jiyipupaka ōrīriwi'ia tuerimajaka kipekajūrīrupaeka.

⁵⁵ I'supaka simaeka poto kurarāka ĩparimarā, supabaturā judiotatarā ĩparimarā imatiyaitataoka “¿Dakoapi Jesúre majāārūjeĭñu?”, ārīwa'ri jaibu'abaraka nimaeka. Supa imarī “Ikupaka ba'iaja Jesúre baarape”, ārīwa'ri bojarūkirāte nayapakopeka. I'supaka nayapaeka simako'omakaja ba'iaja oka kireka imaeka natōpoberika. ⁵⁶ “Ika ba'iaja Jesúre baarape”, rīkimarāja narīpakiko'omakaja ĩ'rīkate bojaeka upakamarīa nabo-jakopeka. ⁵⁷⁻⁵⁸ ĩ'rārimarā mi'mirīkatirā imabeyuapiji ikupaka āparaka kire nokabaaeka:

—“Tuparāte jiyipupaka ōrīriwi'ia po'imajare baaeka yipoapaterāñu. I'supaka simako'omakaja maekarakarīmi be'erō'ōjo ate sayibaarāñu, po'imajare baaekamarīa”, Jesúre āpakā'ā yija ā'mitirape,— narīka.

⁵⁹ I'supaka bojaripotojo ĩ'rīka upakamarīa rukubaka oyiaja nabojarapakikopeka ruḡu.

⁶⁰ Supa imarī kurarāka ĩpamaki imatiyaiki nimaupati wājītāji mi'mirīkatirā ikupaka Jesúre kijērīaeka:

—¿Dako baaerā nare miokae'ebertiyayu je'e? ¿Dakoapi ārīwa'ri i'supaka tīmarītakaja mire nokabaayu je'e?— kurarāka ĩpamakire kire ārīka.

⁶¹ I'supaka kērīko'omakaja Jesúre kire okae'ebertika. I'supaka kimekā'āja ikupaka kurarāka ĩpamakite kire jērīaeka ate:

—¿Mi'iji bai mime Jā'merūkika Kiwā'maekaki,† Tuparā Maki?— kire kērīka.

⁶² I'supaka kire kēpakā'ā ikupaka Jesúre kire yi'rika mae:

—Ā'ā, yi'iji ñime. Supabaturā ñamajī Tuparā pō'i ritapērōtorā Po'imaja Ma'mite ruḡamaka mija ĩarāñu. Supabaturā ĩmipi oko ũmaka watopekapi yiruirā'amakaoka mija ĩarāñu,— kire kērīka.

⁶³ I'supaka kēpakā'ā ā'mitiritirā, boebariwa'ri kiōñu upakaja kijariroaka pemakato kurarāka ĩpamakire baibebataeka. “Tuparā upakaja ñime’, kēñu ruku”, ārīwa'ri i'supaka kibaaeka. I'supaka baawa'ri ikupaka aḡerā ĩparimarāre kērīka:

* **14:53** La Junta Suprema (Sanedrín) de líderes judíos que gobernaba asuntos religiosos. † **14:61** Mesías

—Dika ba'iaja baaiki kime aþerãte ãrĩrũkia jariwa'ribeyua mae, kopakaja ritaja ba'iaja kẽnua morĩwãrũpatayu. ⁶⁴ Mijaoka ã'mitiriko'orã ba'iaja Tuparãreka kijaiko'a. Supa imarĩ ġmarãkã'ã kire mabaarãnu je'e mijareka?— ãrĩwa'ri kijẽrĩaeka kĩparimarã jeyomarã imaekarãte.

I'supaka kẽpakã'ã ã'mitiritirã,

—Oka ba'iaja kiro'si ima simamaka jããrikaja sime kire,— nimirakamakiji narĩpataeka.

⁶⁵ Supabatirã ĩ'rãrimarã Jesũre rijo'katapatebaraka kiĩakoa pi'petãtetirã kire napajeka. Kire pajebaraka ikupaka kire najẽrĩaroyika:

—ġMaki mire pajeiki? Karemarĩa Tuparãte mire bojarãkareka, “Iki yire pajeko'oka”, merĩrãnu,— kire narĩwã'imarĩka.

Kire e'ewa'paraka Tuparãte jiyipupaka õrĩriwi'ia tuerimajaoka kipema pajerijarikarã.

“Jesũre õrĩbeyuka yi'i”, Pedrote ãrĩkarõ'õ

(Mt 26.69-75; Lc 22.56-62; Jn 18.15-18,25-29)

⁶⁶ I'supaka ba'iaja Jesũre baabaraka wi'itõsiarã nimaeka þoto pẽterãja Pedrote imaeka ruþu. Torã kimaeka þoto kurarãka ĩpamaki imatiyaikiro'si ba'iraberirõmore kipõ'irã etaeka. ⁶⁷ Pedrote þekaõ'to wã'tarã jũrĩrupamaka ĩatirã, ñoaka kire koyoirĩaeka. Topi ikupaka kire kõrĩka:

—Mi'ioaka Jesũs Nazaretkakika turiroyirapaki mime,— kire kõrĩka.

⁶⁸ I'supaka kire kõpakã'ã, ikupaka kore kiyi'rika:

—I'supaka meñua õrĩbeyuka yi'i, mijaikaoka ã'mitiriwãrũbeyuka yi'i,— kore kẽrĩka.

I'supaka kore ãrĩweatirã, kopereka imaekarõ'õpi kiporiwa'rika þoto karaka akaeka.

⁶⁹ Topi ate kire ĩatõþotirã ikupaka torã imaekarãte kõrĩka:

—Ĩĩ imaki Jesũka wãrũrimajakakijioka kime,— nare kõrĩka.

⁷⁰ I'supaka kõpakã'ã “Kika wãrũrimajimarĩki yi'i”, Pedrote ãrĩka ate. Ñoapañaka imatirã ate torã imaekarãte ikupaka kire ãrĩka:

—Mi'ioaka naka imaekaki, Galileakaki mime je'e aþeyari,— kire narĩka.‡

⁷¹ I'supaka napakã'ã ikupaka nare kiyi'rika:

—ĩ'supaka mija ãñukate õrĩberitiyaiki're yi'i! Wapuju yipakijĩkareka ba'iaja Tuparãte yire baajĩnu,— kẽrĩka.

⁷² I'supaka kẽnũkã'ãja ate karaka akaeka. Sakamaka ã'mitiritirã, Jesũre kire bojaeka kipupakarã kire ña'rĩjãirarika, “Ĩpakuri karaka akaerã baarãka ruþu maekarakakuri, ‘Jesũre õrĩbeyuka yi'i’, merĩrãnu.” I'supaka Jesũre ãrĩka kire ña'rĩjãirapakã'ã, jimarĩa Pedrote orika.

15

Pilato þõ'irã Jesũre ne'eeyaeaka

(Mt 27.1-2,11-14; Lc 23.1-5; Jn 18.28-38)

¹ Supabatirã aþerĩmi bikitojo ĩparimarã imatiyarimaja nimaupatiji rẽrĩkarã ate. Kurarãka ĩpamarã, Moisete jã'meka wãrõrimaja, supabatirã judĩorãka ĩparimarãoka torã nimaeka. Rẽritirã “Ikupaka Jesũre mabaajĩnu”, ãparaka najaibu'aeka. Topi mae, Jesũs þitaka pi'petirã Pilato þõ'irã kire ne'ewa'rika. ² Kipõ'irã kire ne'eeyaeaka þoto ikupaka Pilatore kire jẽrĩaeka:

—ġMi'i bai judĩotatarã ĩpamaki?— kire kẽrĩka.

I'supaka kire kẽpakã'ã, ikupaka Jesũre kire ãrĩka:

—Mi'iji ãñuka i'supaka,— kire kẽrĩka.*

‡ **14:70** Por el acento de Pedro, adivinaron que él era de Galilea. Todos los discípulos de Jesús eran de Galilea menos Judas. * **15:2** La respuesta puede entenderse como “Sí, como usted dice”, o “Usted es quien lo dice.” Probablemente Jesús no afirmó claramente que era rey de los judíos para que Pilato no pensara que él refiere a un rey político como César o Herodes.

³ Supabaturā kurarāka ĩpamarā rĩkimaka ba'iaja Pilato wājītāji Jesúre nokabaaeka. ⁴ Supa imarĩ ikupaka Pilatore kire jērĩaeka ate:

—¿Dako baaerā miokae'eberitiyayu je'e? ¿Ritaja mire nokabaaika mia'mitiribeyu bai je'e?— kire kērĩka.

⁵ I'supaka kire kērĩko'omakaja Jesúre okae'ebrika ruṑu. Kiokae'ebepakā'ā ĩawa'ri, i'supaka imaekakite ĩakoriberiroyikaki imarĩ, marākā'ā āĩberijĩka Pilatore jarika.

“Jesúre najāāparū”, narĩkakaka

(Mt 27.15-31; Lc 23.13-25; Jn 18.38-19.16)

⁶ ĩ'rākuri wejejē'rā rakakaja Pascua baya simaroyika poto ĩ'rĩka wēkomaka imariwi'iarā imakite Pilatore poataroyika. I'supaka kibaaroyika simamaka ĩ'rĩka sareka imaekakite kipoatarika po'imajare yapaeka. ⁷ I'supaka nabaaeka poto wēkomaka imariwi'iarā Barrabásre imaeka kika ba'iaja baaekarāpitiyika. Roma ĩpamakire yi'riberowa'ri tokarā surararākaka ĩparaka po'imajare jāāeka mirāki kimaeka. ⁸ Supa imarĩ rĩkimarāja eyaekarā ikupaka Pilatore narĩka:

—Mibaarijariroyika upakaja, ĩ'rĩkate mipoatarika yija yapayu,— kire narĩka.

⁹ I'supaka kire napakā'ā ikupaka nare kērĩka:

—¿Makire yipoatarika mija yapayu? ¿Yaje judiotatarā ĩpamakire yipoatarika mija yapayu je'e?— nare kērĩka.

¹⁰ “Jesúre ā'mijĩairā imarĩ, yipō'irā kurarāka ĩpamarāre kire e'eetayu”, āĩṑupajoekaki imarĩ, kire poatarika yapakoṑekaki imarĩ, i'supaka kērĩka. ¹¹ Jesúre poatarika kiyapako'omakaja kurarāka ĩparimarā ṑuri jājirokapi ikupaka ritaja po'imajare āĩkarā:

—“Barrabásre mipoatabe Jesús ō'toarā”, Pilatore mija āṑe,— kurarāka ĩpamarāre āĩka.

¹² “Barrabásre mipoatabe”, napakā'ā ā'mitiritirā ikupaka Pilatore nare yi'rika:

—I'supaka yibaarākareka, “Judiotatarā ĩpamaki”, mija āñukate ṑuri ¿marākā'ā yibaarāñu je'e?— nare kērĩka.

¹³ I'supaka kēpakā'ā ā'mitiritirā, akasererikapi,

—jYapua tetaekarā kire mipatakĩarũjepabe!— kire narĩka.

¹⁴ I'supaka narĩko'omakaja,

—¿Dakoa ba'iaja kibaaeka je'e?— nare kērĩka.

I'supaka kēpakā'ā, jājibaji nakasereka ate,

—jYapua tetaekarā kire mipatakĩarũjebe!— narĩka.

¹⁵ Supa imarĩ po'imajaka jia imarika yapawa'ri Barrabásre kipoataeka mae. Jesúre ṑuri, ajeakaka pajerũkia nabaaeka imaroyikapi surararākare kipajerũjeka. I'supaka kire nabaaeka be'erō'ōṑi, “Yapua tetaekarā kire patakĩarĩ mija e'ewa'ṑe”, Pilatore nare āĩka.

¹⁶ I'supaka kijā'meka simamaka toṑi a'ritirā ĩṑi Pilato wi'itōsuarā† nakākaeka mae. Supabaturā torā imaekarā surararākare nakaeka nimaupatiji Jesús ṑō'irā narēñaokaro'si.

¹⁷⁻¹⁸ Wi'itōsuarā nimaupatiji rēĩpatatirā jairopemakato iyayapea upaka ĩoika Jesúre najāwā'imarĩka, ĩpire jāāroyikakaka. Supabaturā ṑotatākobu'ya baatirā, kirupuko'arā tuatirā ikupaka kire nawaperiwā'imarĩka:

—Jia ritaja mire najiyiṑupayeerũ, judiotata ĩpamaki,— kire āṑaraka, ba'iaja kire najaiwā'imarĩka.

¹⁹ Supabaturā yapuapi kirupuko'arā pajerijaparaka kire narijo'katapaterijarika. Kiwājītāji ñukurupaturā eewā'imaparaka kire nawapeka. “¿Mi'i imaki ĩṑi imatiyaiki bai?”, āṑaraka kire nawapeka. ²⁰ Kire eewā'imarĩweatirā kijairopemakato iyayapea upaka ĩoika e'etirā mamarĩ kijāāekatojo kire najāāeka ate. Supabaturā yapua tetaekarā patakĩarĩ kire ne'ewa'rika mae.

Yapua tetaekarā Jesúre patakĩarĩ ne'ewa'rika

(Mt 27.32-44; Lc 23.26-43; Jn 19.17-27)

† 15:16 Llamado pretorio en latín.

²¹ Kire ne'ewa'rika poto Simón, Cirenewejeakakire napō'irā etaeka. Alejandro, Rufopitiyika i'parā paki kimaeka. Jerusalénwejearā eyatirā Jesús wā'tapi Simónre o'riwa'rirā baaeka poto Jesúre napatakīarūkia yapua tetaeka surararākare kire kōkerūjeka.

²² Supabatirā Gólgota wāmeirō'ōrā Jesúre ne'ewa'rika. “Rupuko'a ū'ā pusia”, ārīrika simaeka Gólgota. ²³ Torā eyatirā iyaokoa, mirra ūkoa rukeka‡ kire nasīamaka sakiuku-berika. ²⁴ Torājirā mae Jesúre kijariroaka e'etatirā, yapua tetaekarā kire napatakīaeka. Kijariroaka yapawa'ri ikupaka narīka: “Ni'i kijariroaka e'erika mairā”, āparaka barewā'imarīrikapi surararākare sakorika. I'supaka barewā'imarīrirokapi kijariroaka kijāāekato ne'eka mae.

²⁵ Bikitojo botarakaoteñarirakakuri aiyajērā eyawa'rika poto kire napatakīaeka mae.

²⁶ Kirupuko'a bo'irā yapupāia o'oeka naji'ataeka. “Oka kireka imaeka pareaja i'supaka kijūayu”, narīrū āriwa'ri i'supaka nabaaeka. “Īī kime judiotata ĩpamaki”, āriwa'ri sarā no'oji'aeka simaeka. ²⁷ Torā i'parā karee'erimajareoka napatakīaeka. Īrīka kiritapē'rōtopi, apika kikākopē'rōtorā nimaeka. ²⁸ I'supaka Tuparā majaropūñureka sabo-jatika simamaka i'supaka kiro'si simaeka. Ā'mitirikōrī je'e: “Ba'iaja baairāpitiyika kima-maka, ba'iaja baaiki kime kiro'si”, po'imajare kireka ārīrāñu, āriwa'ri o'oeka simaeka.

²⁹ Jesús wā'tapi o'rikarā kire jiyipupayeeberiwa'ri narupuko'a narī'meka. Ikupaka ārīroyikarā:

—jYaa! “Tuparāte jiyipupaka ōrīriwi'ia yipoapaterāñu. I'supaka baatirā, maekarakarīmi be'erō'ō sayibaarāñu ate”, merāpe. ³⁰ I'supaka baaiki mimaye'e, mirikapi miōñu upakaja mipo'ia mitābe. Supabatirāoka yapua tetaekarā mire napatakīaikapioka miruira'abe,— jaiyuyekarā kire narīka.

³¹⁻³² Kurarāka ĩparimarā, Moiséte jā'meka wārōrimajaoka ikupaka āparaka kire jaiyuyekarā:

—Aperāte tāāekaki imaripotojo kiōñu upakaja kipo'ia puri kitāwārūbeyu. Karemarīa Mesías, Israelka'iakarā ĩpamakitaki kimarākareka, kiruirāñu. Yapua tetaekapi kiruimaka ĩatirā, “Rita, ikiji mime”, kire marīrāñu,— po'imajare narīka.

Jesús wā'tarā yapua tetaekarā patakīaekarāoka naka ĩrātiji kire jaiyuyekarā.

Jesúre puparirika

(Mt 27.45-56; Lc 23.44-49; Jn 19.28-30)

³³ Wājītāji aiyate eyawa'rika poto wejea ñamita'rika. Maekarakakuri aiyajērā be'erō'ōjirā savorika ate. ³⁴ Savorika poto jājirokapi ikupaka Jesúre jaiwataeka:

—Eloí, Eloí, ¿lama sabactani?— kērīka. (Hebreo okapi ikupaka ārīrika simaeka: “Tuparā, Yipaki, ¿dako baaerā yire miarīrīrija'atayu?”, ārīrika simaeka).

³⁵ Kire ā'mitiritirā, ĩrārimarā torā imaekarāte ikupaka ārīka:

—Tuparāte bojaĳirimaji imaekaki Elíasre kiakakoyu,— narīka.

³⁶ Supa imarī ĩrīka torā imaekaki okoarā samañu'amaka u'rie'eika§ e'erī rīrīwa'rikaki. Se'eetatirā iyaokoa kā'marikarā sakiñu'aeka. Supabatirā Jesús rijearā yapuapi saki-taarupakopeka sakimi'mirītaokaro'si. I'supaka kire baakopetirā ikupaka po'imajare kērīka:

—Jaika ruṑu mija ta'abe. Elías imaekakire kire ruetamaka mairā,— nare kērīka.

³⁷ I'supaka kērīka be'erō'ō jājirokapi akaseretirā Jesúre puparirika mae.

³⁸ Kipuparirikarō'ōjīte Tuparāte jiyipupaka ōrīriwi'iarā, sayapāia mo'rīa baata'teka imaeka ĩmipi beriruika ka'iarā eyabaka. ³⁹ Jesúre puparirika poto surararāka ĩpamakire yapua tetaeka wājītāji yoirīkamarīka. Kipuparipakā'ā ĩatirā,

—Tuparā Makitakiji ĩ're imakoṑeka mirākīyu,— kērīka.

⁴⁰ Ñoakuripañakapi rōmijā ĩrārimarāoka kipuparipakā'ā kire ĩaekarā. Nawatopekarā nimaeka ikarakamarā aperā: María Magdalena, supabatirā María, José, kirī'ī Santiago

Ī'parā pako koimaeka María. Supabatirā apekko Salomé imaekako. ⁴¹ Galileawejeārā Jesúre imatapaeka poto kire jeyobaaeka mirārā nimaeka ĩ'rā rōmijā. Rīkimarāja rōmitika Jerusalénrā kika eyaekarāoka kipuparipakā'ā ĩaekarā.

Jesúre puparipakā'ā ĩatirā āta wi'iarā kire ne'ewa'rika

(Mt 27.57-61; Lc 23.50-56; Jn 19.38-42)

⁴²⁻⁴³ Torā apika, José Arimateawejeakakire imaeka. (Judíotatarā ĩparimarā imatiyai-tatakaki kimaeka). Supabatirāoka jiyipupaka po'imajare kire ōñuka kimaeka. “Tuṣarāte wā'maekaki imarī, ritaja po'imajare jia Jesúre jā'merāñu”, āřrikaoka ōñuka Josere imaeka. Jesúre puparirika poto rā'irikoyiaja sajaritika simamaka, kūpajji sajariwa'rika jērītarirīmi rupu jieweibaraka nimaroyikarīmi puririka. Supa imarī ñojimarīji āta wi'iarā Jesús majaka natariyapaeka. Supa simamaka okajājia jaritirā kīkirimarīaja Pilato pō'irā a'ritirā Jesús po'ia Josere jēñeka. ⁴⁴⁻⁴⁵ I'supaka kēpakā'ā ā'mitiritirā, “Yee, ĩkopakaja kipupariritiyu bai?”, Pilatore āřipupajoaeka. Supa imarī surara ĩpamakire Pilatore akaeka “ĶYaje rita simatiyayu?”, kire āñaokaro'si. “Rita sime”, surararāka ĩpamakire kire āřika ā'mitiritirā, Jesús po'ia Josere ke'erūjeka. ⁴⁶ I'supaka kēpakā'ā ā'mitiritirā, Jesúre buteokaro'si ĩ'rāto sayapāia boia jīakaka Josere wapañjika. Supabatirā kipo'ia ruerī ke'rika mae. Kire rueweatirā sayapāiapi Josere kire buteka. I'supaka kire baatirā āta wi'ia po'imajare baaekarā kire kitaeka. Sarā kire tatirā āta jo'bakapi sakitāteka. ⁴⁷ María Magdalena, María, José pakopitiyika kire kitaekarō'ō niaeka.

16

Ōñia Jesúre jaripe'rika

(Mt 28.1-10; Lc 24.1-12; Jn 20.1-10)

¹ Jērītarirīmi, aiyate ka'raeka be'erō'ō María Magdalena, María Santiago pako supabatirā Salomé wāmeikopitiyika maekarakakorā rupuko'a wearūkia jia jījīsia nawapañjika, Jesús po'iarā yo'yeokaro'si. ² Ba'irabeū'murirīmi* bikitojo wārīrika ña'rīpataeka poto na'rika āta wi'iarā. Aiyate warara'aeakarō'ōjīte torā na'ririjarika. ³⁻⁴ Supabatirā natiyiaja ikupaka najaibu'arijarika:

—Āta jo'bakapi āta wi'ia natāteka, ĩmaki maro'si se'etarāki ruku?— narību'arijarika.

Torā neyaeka poto āta jo'baka aperō'ōrā satapamaka niaeka. ⁵ Āta aperō'ōrā tapamaka ĩatirā, sarā nakākawa'rika. Torā kākawa'ritirā ĩapūataerā baakōrī nakākawa'rika koperitapē'rōtopi, ĩ'rīka bikirimaji saya boia jāāikite rupamaka niaeka. Kire ĩatirā rōmijāte pupatatiyaeka. ⁶ Napupatamaka ĩawa'ri, ikupaka nare kērīka:

—Mija pupata'si. Jesús Nazaretkaki yapua tetaekarā napatakīarapakite mo'arī mija i'tayu. I'supaka simako'omakaja kimabeyu ō'ōrā. Kipuparipakā'ā ō'ōrā kire nayayerapaka be'erō'ō kopakaja ōñia kijaripe'yu. Mia, ō'ōrā kire natakoṣeraparō'ōrā karemarīa kimajīka. ⁷ Mija a'pe. Kika wārūrimaja mirārāte, supabatirā Pedroreoka ikupaka mija bojape: “Mija rupubajirā Galilearā eyaokaro'si a'riweitiki Jesús. Mijare kibojatika upakaja torā kire mija ĩatōṣorāñu”, āřiwa'ri nare mija bojabe,— nare kērīka.

⁸ I'supaka kērīka ā'mitiritirā, pupatatiyawa'ri tarabaraka rōmijāte ru'rīporiwa'rika. I'supaka simaeka ĩatirā napupataeka simamaka, aperāte samajaroکا nabojaṣibaberika.

Ōñia kijaripe'rika be'erō'ō María Magdalena wāmeika imaekakote Jesúre ṣemakotowirika

(Jn 20.11-18)

⁹ Najērītaroyikarīmi be'erō'ōkarīmi bikitojo ōñia Jesúre jaripe'rika. Bikitojo ñamiji ōñia jaripe'ritirā María Magdalena pō'irā mamarītaka Jesúre ṣemakotowiriū'mueka. ĩ'potēñarirakamaki Satanārika ima koreka ña'rījāikarāte kipoataeka mirāko koimaeka.

* 16:2 Domingo

10-11 Kire ĩatirã, kika turitapaeka mirãrãte bojarĩ ko'rika. Ba'iaja pũpariwa'ri oparaka nimaekarõ'õ napõ'irã eyatirã ikupaka nare kërĩka: “Õñia Jesúre jayu ate. Kire ñiako'a simamaka ñañu”, ãparaka nare kobjako'omakaja kore nayi'riberika.

*Kika wãrũeka mirãrã ĩ'parã pũ'irã Jesúre pemakotowirika
(Lc 24.13-35)*

12 I'supaka nare kërĩko'peka be'erõ'õ ĩ'parã Jesúka wãrũeka mirãrã Jerusalénpi na'riri'jarika poto nare kipemakotowirika apeaja ĩoiki jaritirã. 13 Pe'riwa'ritirã aperiã Jesúka wãrũeka mirãrãte sanabojaeka. “Jesúre yija ĩako'o”, nare naboja'omakaja nare nayi'riberika ate.

*“Ikupaka yirika po'imajare mija wãrõrãñu”, ãrĩwa'ri Jesúre bojaeka
(Mt 28.16-20; Lc 24.36-49; Jn 20.19-23)*

14 I'sia be'erõ'õ kika wãrũeka mirãrã ĩ'rõũ'puarãe'earirakamaki imaekarãre ba'arupaekarõ'õrã Jesúre pemakotowirika. Napõ'irã pemakotowiritirã, ikupaka nare kërĩka:

—Õñia yijaripe'rapaka be'erõ'õ, ¿dako baaerã aperiã yire ĩaraparãte bojarapaka mija yi'riri'apaberitiyarape?— ãrĩwa'ri nare kiwapeka.

15 I'supaka nare ãritirã, ikupaka nare kërĩka:

—Ritatojo wejearã mija a'pe, yirika ritaja po'imajare õrĩpatarũ, ãrĩwa'ri nare sabo-jatapaokaro'si. 16 Yirika ã'mitiripẽawa'ri, “Jesúre yi'yuka ñime mae”, ãrĩwa'ri kirupuko'a jũjerũjeiki, ba'iaja imarika tiyibeyurõ'õrã a'ribesarãki. I'supaka simako'omakaja yirika ã'mitiripẽabeyukaro'si puri ba'iaja kibaaika wapa ba'iaja imarika tiyibeyurõ'õrã Tuparãte kire pũatarãñu. 17 Mija ĩabe. Ikupaka yire ã'mitiripẽairãte nabaabearãñu: Yirirã nimamaka tẽrĩwa'ribaji yirika'pi Satanãrika ima ña'rĩjãikarãreka poatarijarirãñurã. Supabatirãoka aperiã oka norĩbeyua najairãñu. 18 Ññaka nañi'akoperãka, supabatirã okoa rĩmaka nukukoperãkaoka dakoa nare o'ribesarãñu. Po'imaja jĩñurã po'iarã napitaka naja'apearãka potojo po'imajare jãjirijarirãñu,— nare kërĩka.

*Mabo'ikakurirã Jesúre a'rika
(Lc 24.50-53)*

19 I'supaka maipamaki Jesúre nare ãrĩka be'erõ'õ Tuparãte mabo'ikakurirã kire e'emiawa'rika. Supa imarĩ kipõ'irã kiritapẽ'rõtopi Jesúre rupe mae, tẽrĩrikaja jiyipupaka õrĩrũkika imarĩ. 20 Kimirĩwa'rika be'erõ'õ kika wãrũeka mirãrãte kirika bojataparĩ a'rika. I'supaka bojatapabaraka nimaeka poto, niakoribeyua po'imajare nabeaokaro'si Maipamakite nare jeyobaaroyika, “Rita sime nabojaika”, po'imajare ãñaokaro'si.

I'tojĩrãja sime rupe.

Hechos de los Apóstoles

Espíritu Santore mijare yĩña'ajããrãñu, Jesúre ãrĩka

¹⁻² ¿Yaje mime Teófilo? Bikija pãpera miro'si yipũataũ'murape. Jesúre imaroyirapaka, supabatirã kiwãrõroyirapakakaka sapi mire yibojaþũarape. Ritaja mire yibojaikareka mabo'ikakurirã Tuparãte kire e'emiaekarõ'õjĩrã miro'si yo'otiyirape. Mabo'ikakurirã Tuparãte kire e'emiaerã baaeka ruþu kirika bojariroka bojarimaja kiwã'maekarãka kimaeka. Espiritu Santore kire jeyobamaka kiyapaeka upakaja nabaarũkiakaka nare kibojaeka. ³ Reyariþotojo õñia kijariþe'rika be'erõ'õ ãrãkurimarã kimajaroka bo-jataþarũkirãte kipemakotowiroyika. Ñparã þo'imajarakarĩmi i'supaka nare baabaraka Jesúre imaeka. “I'kitakijioka kime”, nañaokaro'si supa kibaaroyika. Supa baabaraka “Ikupaka yire yi'yurãte jã'mebaraka Tuparãte nare imaruputarãñu mae”, ãþaraka nare kiwãrõrijarika.

⁴ Ñrãkuri naka rẽritirã ba'abaraka kimaeka þoto, ikupaka Jesúre nare bojareka're:

—Jerusalénrãja mija imabe ruþu. Mapaki Tuparãte mijare bojaeka upakaja Espiritu Santore mijare kipũatarãñu. Supa imarĩ õ'õrãja kire mija ta'abe. Kopakaja mijare yibojaroyirapaka ã'mitiroyiraparã mija ime. ⁵ Mamarĩ þuri okoapi takaja ruþuko'a þo'imajare Juanre jũjeka. Maekaka þuri no'õjĩrãmarãja Espiritu Santore Tuparãte mijare ña'ajããrãñu kiyapaika upakaja mija imawãrũokaro'si,— kika wãrũekarãte kẽrĩka.

Mabo'ikakurirã Jesúre a'rika

⁶ Ñrãrĩmi ate Jesúka rẽritirã ikupaka kire narĩka:

—Yija ãþamaki, “Maekaka þuri Romatatarãte þoatagirã Israel ka'iakarãre yijã'merãñu Tuparãte þũataekaki imarĩ”, ¿yaje meñu je'e?— kire narĩka.

⁷ Supa napakã'ã ikupaka nare kẽrĩka:

—Marãkã'ã baatirã mija õrĩrũkimarã sime. Mapaki Tuparã ãrĩkaja sõñuka. ⁸ I'supaka simako'omakaja Espiritu Santore mijare ña'rĩjãirãka þoto, okajãja mija jarirãñu. I'supaka jariwa'ri apea wejearã a'ritirã, yika imaekarã imarĩ, yimajaroka nare mija bojarãñu. Jerusalénrã, Judeaka'iarã, Samariaka'iarã, supabatirã ritatojo wejearekaoka, yimajaroکا mija bojarijarirãñu,— nare kẽrĩka.

⁹ I'supaka nare kẽrĩka be'erõ'õ, kire nayoiyukã'aja, mabo'ikakurirã ke'rika. Oko ãmakakarã keyawa'rika þoto kopakaja kiõiberika. ¹⁰ Ke'pakã'ã wejepemarãja nañaokarika. I'supaka nimekã'aja ikuparõ'õþiji ãparã ángelrãka boia jarirooka jããekarã napõ'irã þemakotowirirĩkaekarã. ¹¹ Topi ikupaka nare narĩka:

—Galileakarã, wejepemarãja mija ñakoaria'si mae. Mijaka imaroyirapaki mabo'ikakurirã Tuparãte kire e'emiamaka mija ãaikijioka topi mija þõ'irã etarãki ate ke'yu upakajaoka,— nare narĩka.

Judaswãsa õ'torã Matĩare ne'eka

¹² Olivos wãmeika þusiarã nimaeka apóstolrãka. I'sia be'erõ'õ Jerusalénrã nape'rika mae, nimaekarõ'õþi koyikuriji simaeka simamaka. ¹³ Wejearã eyatirã wi'iarã neyaeka. Ñmika wi'iareka mirĩwa'ritirã, kurarakarã ãrãkõ'rĩmatorãja neyaeka. Ikupati nimaeka torã eyaekarã: Pedro, Juan, Santiago, Andrés, Felipe, Tomás, Bartolomé, Mateo, Alfeo maki Santiago. Supabatirã aþerã imaekarã Simón Celote, supabatirã Santiago maki Judas. ¹⁴ Jesús be'erõ'õkarã, kipako Marĩa, supabatirã aþerã rõmijãþitiyika ãrãkõ'rĩmatorãja narẽrĩroyika ãrĩka upakaja þupajoawa'ri Tuparãka jairã.

¹⁵ I'supaka nabaaroyika poto Jesúre ã'mitiripëarĩ naka narëĩroyika, ciento veinte rō'ōjĩrã po'imaja nimaeka. Īrākuri i'sirakamarã watopekapi mi'mirĩkatirã ikupaka Pedore nare bojaeka:

¹⁶ —Wātaka ñoñurã, mija ã'mitipe. Bikija mañeki David imaroyikaki Espiritu Santore kire ãpakã'ã, Jesúre nañi'aerã Judare bojajããrũkiakaka, kio'oeka. ¹⁷ Mia je'e, yijakakiji Judare imakoperoyirape. Jesúka yija imaokaro'si yijare kiwã'maeka upakaja kiwã'maekaki.

¹⁸ (I'supaka imaripotojo niñerũ yapawa'ri Jesúre kibojajããrape. Kibojajããrapaka wapa mirãka kipe'atarapakapi ka'ia nawaruarape. Sarã mae kirupuko'api ña'rĩtirã, kiñe'mea kijãwatarape kitapisia poripateribaka. ¹⁹ I'supaka kibaaeka ã'mitiritirã, Acéldama Jerusalénkarãre sawãmejĩ'aeka i'sia ka'ia. Nokapi, “Riweka'ia”, ãrĩrika simaeka).*

²⁰ Ikupaka Davidre bikija o'oeka:

“Baiparãmarĩa wi'ia jariwa'rĩrãka sarã imaekakite a'ritapawa'rika simamaka. Apika etatirã sarã imaberijĩki.”

Topi puri,

“Apika o'atirã kiba'iraberũ”, ãrĩwa'ri David imaroyikakite o'oeka upakaja Judare baaeka.

²¹⁻²² I'supaka kibaaeka simamaka kire o'arika sime mae. Mia, maipamaki Jesúre mapō'irã imaroyirapaka poto makaja imaroyirapakite ma'eye'e. Juanre rupuko'a Jesúre jũjemaka ãekaki, mabo'ikakurirã Jesúre a'rikarō'ōjĩrã maka imaroyirapaki kimajĩñu. Supabatirã reyarihotojo ñña Jesúre jaripe'rika be'erō'ō kire ãekakioka kimarãkareka jia simarãñu,— Pedrote nare ãrĩka.

²³ Torãjĩrã mae, ĩ'parã torã imaekarãte nawã'maeka. “José, Matíaspitiyika nime jia pupakirã”, narĩka. José Barsabás kiwãmea imako'omakaja apewãme Justo kire narĩka.

²⁴⁻²⁵ Torãjĩrã mae,

—Yija ĩpamaki Jesús, mi'i imaki ritaja po'imajare pupajoaika ññuka. I'supaka simamaka “Īĩ kime Judas ò'toarã o'arũkika mijaka wãrōrimaji”, ãrĩwa'ri yijare miōrĩrũjebe. Mia je'e, Judas puri yijare a'ritaparapaki ba'iaja baarika yapawa'ri. Supa imarĩ maekaka ba'iaja baariwapa tiyibeyurō'ōrã kime,— kire narĩka.

²⁶ Supa imarĩ José wãmea ãtarã no'ojĩ'aeka, supabatirã Matías wãmea aporã. Topi mae jotoarã jãätirã, sanajãjeeka mamarĩ ña'rĩrãñuo ãokaro'si. Siatirã, “Matías kime Tuparãte wã'maiki”, narĩka. Torãjĩtepi ĩ'poũ'puarãe'earirakamakiro'si kijarika mae.

2

Espiritu Santore nare ña'rĩjãika

¹ Pentecostés* bayarĩmi seyaeka poto Jesúre yi'yurãte nimaupatiji ĩrãkō'rĩmatorãja narëĩkũ'ika. ² Ikuparō'ōpiji jãjia wĩrōa baeika upaka sokaarika wejepemapi. I'sia wi'iarã rupataekarã nimaupatiji jia sana'mitirika. ³ Supabatirã pekajũ'rëika upaka simamaka nimaeka. I'supaka pekajũ'rëikapi pibitirã nimaekarakamakireje saña'rĩpeika. ⁴ Sapi Tuparãte pũataekaki Espiritu Santore nare ña'rĩjãika. Nareka ña'rĩjãitirã aperã oka na'mitiribeyua imakopeikaja nare kijaiwãrũrũjeka. I'supaka kibaamaka nimaekarakamakiji rakakaja jairã najarika kijã'meka upakaja.

⁵ I'sia poto judiotatarã imaripotojo aperō'ōrã po'ijirakarãoka Jerusalénwejearã imaekarã. I'sirokapi ãrĩwa'ri rakaka oyiaja jairã nimaeka. I'supaka imaripotojo jia Tuparãte jiyipupayeeirã nimaeka. ⁶⁻⁷ Torãjĩrã mae wĩrōa baeika upaka okaaririka ã'mitiritirã, ĩrãoka torã rëĩkarã. Torã eyatirã rakakaja jairã imaripotojo nokarokapi jairãte ã'mitiyurã nimaeka. I'supaka simamaka jimarã napupataeka. Topi natiyiaja ikupaka najaibu'aeka:

* **1:19** Probablemente la información en versículos 18 y 19 no fue dicho por Pedro, sino es añadida por Lucas, el escritor para ayudar el lector entender que pasó a Judas. * **2:1** Fiesta judía que se celebraba cincuenta días después de la Pascua.

—Galileakarã nime. ⁸ Tokarã imariþotojo ¿marãkã'ã mija oka, supabatirã yija oka þariji najaiyuje'e? ⁹⁻¹¹ Ìrãtatamarã maime. Mija ãabe: Partia, Media, Elam, Mesopotamia, Judea, Capadocia, Ponto, Asia, Frigia, Panfilia, Egipto, supabatirã Cirenewejea a'riwa'ri Libia, supabatirã Romakarã maime. Creta, Arabiapi i'teakarãoka imarã maka. Supabatirã Romapi i'teakarã, judiorãka, supabatirã Tuparãte jiyipupayeerijayurãoka imarã naro'si. Supa imariþotojo, tẽrãwa'ribaji jia Tuparãte baarimajaroka mokapiji maka Galileakarãre jairijiyu,— ãrĩbu'abaraka nimaeka.

¹² Papatatiyawa'ri, marãkã'ã ãrĩrika imabepakã'ã ikupaka narĩka:

—¿Dakoapi ãrĩwa'ri supa nabaayu?—

¹³ Supabatirã aperimarã puri,

—Nukuwejabiyu,— ãþaraka ba'iaja neewã'imarĩka.

Torã etaekarãte Pedrote bojawãrõeka

¹⁴ I'supaka nañua ã'mitiritirã, Pedro, kijeyomarã ì'rõũ'puarãe'earirakamarã þitiyika jia wããrõ'õrã nawirirĩkaeka. Torãjĩrã jãjirokapi ikupaka Pedrote ãrĩka ritaja torã imaekarãte ã'mitiyaokaro'si:

—Judiorãka aperõ'õpi i'teakarã, supabatirã Jerusalénkarãoka jia mija ã'mitipe ruþu.

¹⁵ “Nukuwejabiyu”, yijareka mija ãrĩko'omakaja wejabiribeyurã yija. Sajẽ'rãkamarã simamaka imabeyurã ruþu ukuwejabiyurã. ¹⁶ Ikupaka simatiyayu. Yijare mija ãaika, “I'supakaja simarãñu”, Tuparãrika bojaĩjirimaji, Joel imaekakite ãrĩka. Mia je'e:

¹⁷ “Õ'õjĩtepi ñamajĩ wejetiyia seyarãñurõ'õjĩrã Espiritu Santore ritatojo wejeareka imarãte yiña'ajããrãñu. Supa imarĩ mija makarã yirika bojarimaja nimarãñu. Bikirimajare puri wããrõ'õrãja yibaarũkia ñiarũjerãñu. I'supaka simako'omakaja pakiarãte puri nakãrõmarõ'õpi nare sayibearãñu.

¹⁸ Torãjĩrã mae, Espiritu Santore yiña'ajããrãñu yijã'meika upakaja baairãte. Rõmijãte, ãmirĩjareoka i'supaka yibaarãñu yirika bojariroka bojarimaja nimaokaro'si.

¹⁹ Mija jẽrãko'abeyua wejepemarã mijare yibearãñu. Supabatirã ritaja wejeareka i'supaka yibaamaka, ‘Tẽrĩriki kime Tuparã’, þo'imajare ãrĩrãñu. I'supakajaoka þitã'muapi þuyurã, supabatirã þeka jũ'rẽika ãmakapupakã'ã niarãñu.

²⁰ Mia je'e, ãmikaki aiyate neiñamita'rimaka, ñamikakioka, riwerõ'õjĩrã jũ'aka jarirãki. I'supaka simarãka þoto wejetiyia seyamaka, jia supabatirã ba'iajaoka þo'imajare baaeka ãtirã, sawapa maipamaki Tuparãte nare baarãñu. Imatiyairĩmi simarãñu i'supaka kibaarãñurĩmi.

²¹ Ñipamaki, ba'iaja baaiki ñime. Ba'iaja yibaaika miye'kariabe', yire ãrĩrãñurãte puri, ba'iaja nabaaeka wapa Tuparãte nare baabesarãñu”, Tuparãro'si Joelre o'oeaka,— ãrĩwa'ri Pedrote nare bojaeka.

²² Sabe'erõ'õjĩte ikupaka Pedrote nare ãrĩka ate:

—Mija ã'mitipe Israelkarã. Jesús Nazaretkaki Tuparãrikapi maikoribeyua mijare baabearoyikaki. I'supaka Tuparãte baaeka simamaka “Kijã'meka upakaja Jesúre baaeka”, ãrĩwãrũirã mija ime. ²³ I'supaka simako'omakaja, Jesúre ã'mijĩaraparã, kire okabaaraparã mija ime. Supabatirã yapua tetaekarã kire mija þatakĩarũjeka. I'supaka mija baarũkia õritikaki Tuparã puri. “Ba'iaja kire nabaarãka imako'omakaja yi'i puri jia pupajoawa'ri Jesúre þũatarãki”, Tuparãte ãrĩka. ²⁴ Ba'itakaja jũabaraka Jesúre reyako'omakaja Tuparã puri õñia kire jaripe'rirũjekaki, reyariba'imarĩka Jesúre imaeka simamaka. ²⁵ Supa imarĩ mañeki, David, Jesúre imarãkakaka pupajoawa'ri, ikupaka kio'oeaka:

“Maipamaki, yikaja yire jeyobaabaraka mime. Supa imarĩ wayuþi'ribeyuka yi'i.

²⁶ Supa imarĩ jĩjimaka yipupakapi ñime. I'supaka simamaka jĩjimakapi mika yijaiyu. Supabatirãoka ‘Reyaripotojo õñia yijaripe'rirãñu’, ãñuka ñime.

²⁷ Maiṗamaki, miyapamaka, reyairâte nayayeirô'ôrâ imarûkimarîka ñime. Supabatirâ mirikitaki imawa'ri, miyapaika upakaja baarimaji ñimamaka yipô'ia mirabarûjebesarâñu.

²⁸ Supa imarî ôñia yire mijaripe'rirûjerâñu. Supabatirâ jia jîjimaka ñimarâñu ate mika imawa'ri", âparaka David imaekakire o'oeka're.

²⁹ Mija â'mitiṗe yijeyomarâ. Mañeki David imaekakite reyamaka ô'ôrâja kire nayayeka supakaja kimajapema ôiñujua ruṗu. ³⁰ Supa imarî kiro'si imarûkiakakamarîa ṗupajoabaraka supa Davidre ârîka. Ñamajî imarûkiakaka bojarimaji kimaeka. I'supaka imarî, "Ñamajî î'rîka yiriparâmi kimarâñu Tuparâte ṗûatarûkika, yupakajaoka îṗi imarûkika", ârîwa'ri David imaroyikakite ṗupajoaeka, Tuparâte kire ôrîrûjemaka. ³¹ Sôñuka imarî, "Jâ'merimaji Tuparâte ṗûatarâñuka reyariṗotojo ôñia jariṗe'rirâki. Supabatirâ reyaekarâte imarô'ôrâ imabesarâki imarî, kipo'iaoka rababesarâka", ârîwa'ri kio'oeka're. ³² Jesûre reyaraṗaka be'erô'ô, kire yija îarape ate. Supa imarî "Tuparâja supa kire baaraṗaki", yija ârîwârûyu. ³³ Mabo'ikakurirô'ôṗi imatirâ Tuparâte akaeka Jesûre. Supa imarî Tuparâte imarô'ôrâ kiritapê'rôto jiyipupayeerûkirô'ôṗi kirupe mae. "Ô'ôrâ jâ'mebaraka ñima upakaja Espîritu Santore miṗûatabe", Jesûre kêrîka. Supa imarî Jesús mae yijare Espîritu Santore ña'ajââekaki. Mae mija îako'a, mija â'mitiriko'a, Espîritu Santore yijare ña'rîjâikakaka sime. ³⁴ Ate David imaekakirika ikupaka mijare yibojayu. "Yi'iji i'supaka ñimarâñu", ârîwa'rimarîa Davidre so'oeka. Dakoapi ârîwa'ri ritikaja Tuparâ ṗô'irâ kipo'ia mirîwa'riberijîki iki. I'supaka simamaka Jesûre mirîwa'rirûkia simamaka ikupaka Davidre o'oeka:

"Yiritapê'rôto jiyipupayeerûkirô'ôṗi mirupabe,

³⁵ mimajamarâre yitêrîpatayuju', Tuparâte âñu Ñîṗamakire", ârîwa'ri David imaekakite o'oeka.

³⁶ Supa imarî ritaja Israelkarâ, ika jia mija ôṗe: Yaṗua tetaekarâ mija jââekakitejeoka Jesûre, Tuparâte ṗo'imaja îṗamaki imarûjeka, supabatirâ Jâ'merûkika kire kiwâ'maeka,— ârîwa'ri Pedrote nare bojaeka.

³⁷ I'supaka kêṗakâ'â â'mitiritirâ, jimarîa ba'iaja ṗupariwa'ri ikupaka Pedrorâkare narîka: —¿Yija jeyomarâ, marâkâ'â yija baarâñu je'e mae?—

³⁸ Topi ikupaka nare kêrîka:

—Ba'iaja mija baaika ja'atatirâ jia mija imabe. Supabatirâ, ruṗuko'a mija jûjerûjebe, "Yijare tâârimaji Jesûre ime", ârîwa'ri. I'supaka mija baamaka, ba'iaja mija baaika ye'kariatirâ Espîritu Santore Tuparâte mijare ña'ajâârâñu. ³⁹ Espîritu Santore mijare kîṗûatarâñu, supabatirâ mija makarâ, mija riṗarâmerâ, supabatirâ yoeṗi i'taekarâteoka. "Yimakarâ upakaja mija imarâñu", kêrîka upakaja yi'rîrâñurâ upatireje Espîritu Santo kiña'ajâârâñu,— Pedrote ârîka.

⁴⁰ Torâjîrâ mae ikupaka nare kiokajâârijarika:

—"Ba'iaja yija baaika yijareka ye'kariatirâ, yijare mitââbe", ârîwa'ri Tuparâte mija jêñebe ba'iaja imarika tiyibeyurô'ôrâ ba'iaja baaîrâ ṗo'imajapitiyika mija a'ria'si ârîwa'ri, — nare kêrîka.

⁴¹ I'supaka kibojaeka jîjimaka â'mitiriwa'ri tres mil rakamaki Jesûre yi'rikarâ. I'supaka imawa'ri ruṗuko'a najûjerûjeka mae. ⁴² Supabatirâ apóstolrâkare wârôika â'mitiritirâ napô'irâ narêrîroyika. Nawârôika yi'riwa'ri sana'mitiripêarija'ataberika. Supa imarî î'rîka ta'iarâja ṗupajoairâ najarika mae. I'supaka imawa'ri, î'râkuri jariwa'ririmarîaja rêrîkû'itirâ napibaba'aroyika, supabatirâ Tuparâka najaika. Supabatirâ, "Ika ima Jesús ṗo'ia upaka ima. Mare tâârimaji kime", ârîṗupajoabaraka ṗan napibaba'arijarika.

Jesûre yi'yurâ ikupaka imaekarâ

⁴³ Apóstolrâka rîkimakaja maikoribeyua beaekarâ, i'supaka nabaarûkia Tuparâte nare ja'ataeka simamaka. I'supaka nabaaiika îawa'ri jimarîa ritaja Jerusalénkarâre ṗupataeka.

44-45 Jesúre yi'yurã puri i'rĩka ta'iarãja pupajoekarã. Supa imawa'ri natiyiaja nayapaika upakaja najeyobaabu'aeka. Aperikuri naba'irĩja, naka'iaoka nijika sawapa e'etirã najeyomarãte yapaika ko'apitorãja niñerũ nare ĩjirã. 46-47 ĩ'rãĩmi jariwa'ririmarĩja, ĩ'rĩka ta'iarãja pupakirã imarĩ, Tuparãte jiyipupaka õrĩwi'i pẽterã narẽĩroyika. Supabatirã najeyomarãre akawa'ritirã nawi'iarã piyia Jesúre ba'aeka upakaja pan napibaba'aeka kire jiyipupaka õrĩwa'ri. I'supaka baatirã jiuroka puparitirã ba'arika napibaba'aroyika, Tuparãte jiyipupaka õñurã imawa'ri. I'supaka nabaamaka ĩatirã “Jiitaka baairã nime”, ritaja po'imajare nareka ārĩpupajoeka. ĩ'rãĩmi upakaja torã rĩkimabaji Maipamakire tãekarãte pubuwa'rika, kire yi'yurã kimarũjekarã imarĩ.

3

Bitamajite Pedrote jieka

¹ ĩ'rãĩmi upakaja rã'irã Tuparãka jairĩ judíorãkare eyaroyika Tuparãte jiyipupaka õrĩwi'iarã. Torãjĩrã mae ĩ'rãĩmi Pedro, Juanpitiyika torã Tuparãka jairĩ na'rika. ² Torã ĩ'rĩka bitamaji po'ijirikakite koperekarã rupaeka. I'supaka kimamaka ĩ'rãĩmi upakaja kijeyomarãre kire kókewa'rioyika. I'supaka kire baatirã kopereka Jiyurika añua wãmeika rõ'orã kire narupataroyika. Torã rupatirã wayuoka kibaayu ārĩwa'ri “Niñerũ kũpajĩ yire mija ĩjibe”, ãparaka kimaeka. ³ Pedrorãkare torã kãkaerã baaeka ĩatirã,

—Yire mija wayuĩabe kũpajĩ,— nare kẽrĩka.

⁴ Topi,

—Õ'orã miabe,— Pedrote kire ārĩka.

⁵ Supa kẽpakã'ã “Mae kũpajĩ yire nijirãñu je'e”, ārĩwa'ri jia nare kiya'rika.

⁶ —Niñerũ puri yire imabeyua. Apeakaka imatiyaika mire yijeyobaarãñu. Jesucristo Nazaretkakire yire jã'mekapi ārĩwa'ri, “Mi'mirĩkatirã jia a'yuka mijape”, mire ñañu,— Pedrote kire ārĩka.

⁷ I'supaka kire ārĩtirã kipitaka ritapẽ'rõtopyi ñi'atirã Pedrote kire mi'marĩkaeka. I'supaka kire kibaamaka kiũ'pua, kiãñarakaoka jiika mae. ⁸ Supa imarĩ kibu'rĩrĩkaeka. Supabatirã Pedrorãkapitiyika Tuparãte jiyipupaka õrĩwi'iarã bupurĩkewa'ritirã kikãkawa'rika mae. “Jia Tuparãte yire baayu, bitamaji upaka ñimareka yire kijieyu”, ārĩwa'ri jĩjimaka kimaeka. ⁹ Kituritapamaka torã imaekarãre kire ĩaeka. Supabatirãoka “Jiitaka Tuparãte yire baayu!”, kẽpakã'ã na'mitirika. ¹⁰ Supa imarĩ kire ĩatirã “Niñerũ jẽñebaraka Jiyurika añua wãmeika kopereka rõ'orã rupako'okaja kimema. ¿Marãkã'ã simamaka i'supaka kijayu je'e?”, narĩka.

Tuparãte jiyipupaka õrĩwi'i pẽte Salomón wãmeika imaekarõ'orã po'imajare kibojaeka Pedro

¹¹ Bitamaji imakopekaki, Pedrorãkakaja kimajipaeka. Tuparã jiyipupaka õrĩwi'i pẽte Salomón wãmeika imaekarõ'orã i'supaka nimaeka. I'supaka kima ĩatirã pupatawa'ri, rĩrĩra'atirã rĩkimarãja po'imajare torã etaeka. ¹² Torã netamaka ĩatirã, ikupaka Pedrote nare ārĩka:

—Mija pupata'si yitã'omaja Israelka'iakarã. Yijapi ārĩwa'rimarĩa i'supaka kijayu. Supabatirã “Tẽrĩritarã imarĩ noñu upakaja kire najieko'o”, yijareka mija ārĩpupajoa'si. Supabatirã “Aperã bo'ibajirã jia Tuparãte yi'yurã imawa'ri supa kire nabaako'o”, mija ārĩa'sioka. ¹³ Ikupaka simatiyayu: Mañekiarã, Abraham, Isaac, supabatirã Jacobrãkare jiyipupaka õrĩkaki Tuparãte yapaeka upakaja baaekaki kime Jesús. I'supaka kimamaka ritaja po'imajare jiyipupaka õrĩrũkika Tuparãte kire imarũjeka. Kire ĩaripe'yowa'ri ĩparimarãre kire mija okabaaeka “Kire mija jããbe”, ārĩwa'ri. I'supaka mija ārĩko'omakaja Pilato puri ba'iaja kire baarika yapaberikopekaki. ¹⁴ Tuparãte yapaika upakaja baaiki Jesúre poatarikopakaja Barsabás, po'imajare jãarimajiratakiteje Pilatore mija poatarũjeka. ¹⁵ I'supaka baawa'ri po'imajare õñia imajiparika ja'atarimajire mija jãarũjeka. I'supaka

kire mija baako'omakaja, Tuparã puri õña kire jaripe'rirũjekaki. Kire ñaekarã imarĩ, “Õña kime mae”, yija ãrĩwãrũyu. ¹⁶ Ìĩ bitamaji imakoperoyirapakite õñurã mija ime. Jesúre yi'yurã yija imamaka kiũ'pua kire kijieyu. Kire ãtirã “Rita sime, Jesúre kire jieika”, mija ãrĩwãrũyu.

¹⁷ Ñoñua sime yijeyomarã, mija ñparimarãpitivyika òrĩpũaberiwa'ri Jesúre mija jããrũjeka. ¹⁸ “I'supaka simarãñu”, Tuparãte ãrĩka simamaka supa simarape. Mia je'e, bikija ikupaka Tuparãro'si bojañjirimajare ãrĩka: “Cristore ba'iaja baawã'imarĩtirã kire najããrãñu”, narĩka. ¹⁹ Sõñurã imarĩ, “Ba'iaja kire yija baarapaka yijareka samiye'kariabe”, Tuparãte mija ãpe mijare sakiye'kariaokaro'si. I'supaka mija baarãkareka mijare kijeyobaaka jia õñurã mija imarãñu. ²⁰ I'supaka mija imamaka Cristore mija pũ'irã Tuparãte pũatarãñu ate. Bikijarãja “Ìĩ nare Jã'merũkika”, Tuparãte ãrĩtikaki kime Jesús. ²¹ Maekaka mabo'ikakurirã Jesucristore ime ruðu. “Mae ritatojo wejea jierĩ me'pe”, Tuparãte kire ãrĩrãñurĩmi ò'õrã etarũkika kime. Ika yibojaika upakaja Tuparãro'si bojañjirimaja bikija kirirã imai'tara'aekarãte ãrĩka. ²² Mia je'e, ikupaka Moisés imaroyikakite bojaeka mañekiarãte: “Maipamaki Tuparãro'si bojarimaji ñima upakaja apika kirika bojarimajire kipũatarãñu. I'supaka baarãñuka matataki imarãki, supabatirã ritaja kërĩrãka upakaja mija yi'pe. ²³ Kẽñu upakaja yi'ribeyurãte puri topi kire poatirã, kire kiritarãñu”, ãrĩwa'ri Moisés imaroyikakite bojaeka.—

²⁴ Apea ikupaka Pedrote ãrĩka:

—Samuel imaroyikaki, supabatirã kibe'erõ'õ Tuparãro'si bojañjirimajaoka, maekaka imarũkiakaka, simaupakaja bojaekarã naro'si. ²⁵ Bikija, mañekiarãte Tuparãte bojatika nabojaeka kiro'si bojañjirimaja. “Moiséte imaeka upaka apika yirika bojañjirimajire yipũatarãñu”, ãrĩwa'ri mañekiarãte Tuparãte bojatika simamaka, simaupakaja sime maro'si mae. Ikupaka Abraham imaekakite Tuparãte bojaeka: “Jia ritaja po'imajare yibaarãñu, miriparãmpi ãrĩwa'ri”, Tuparãte kire ãrĩka. ²⁶ Mia yijeyomarã Israelkarã, Tuparãte yapaika upakaja baarimaji kime Jesús. Ò'õrã Tuparãte kire pũataeka poto mamarĩ maro'si kire kipũataeka jia mare kibaaokaro'si. Ba'iaja mabaaka maja'ataokaro'si i'supaka Israelkarãro'si kibaaeka,— Pedrote nare ãrĩka.

4

¹⁻² “Najããekaki imaripotojo õña Jesúre jaripe'rika. I'supaka kibaaeka simamaka mareoka Tuparãte õña jaripe'rirũjerãñu”, Pedro Juanpitivyika po'imajare bojabaraka imaeka poto napõ'irã netaeka kurarãka, saduceokaka pupajoairã, supabatirã Tuparãte jiyipupaka òrĩriwi'ia ñarĩñirimaja ñpamakioka. Kopakaja na'mitiritika simamaka, jimarĩa boebaka nimaeka. ³ Supa nabaamaka Pedro, Juanka ñparãte wẽkomaka imariwi'iarã nare ne'ewa'rika. Na'itakarã sajakakã'ã “Waeroka bikitojo naka majaiye'e”, narĩpupajoaeka. ⁴ I'supaka nare nabaako'omakaja, Jesús majaroka kibojamaka ã'mitiritirã sayi'yurãte rĩkimarãja imaeka. Mia je'e, ñmirĩjatakaja majojĩkareka cinco mil rakamarãrõ'õjĩrã Jesúre yi'yurãte imaeka Jerusalénreka.*

⁵⁻⁶ Topi mae bikitojo Jerusalénrãjaoka, judiotatarã ñparimarã, supabatirã Moisére jã'meka wãrõrimaja, supabatirã pakiarimarãpitivyika torã narẽrĩka. Kurarãka ñpamaki imatiyaiki Anás, supabatirã Caifás, Juan, Alejandrõrãkaoka imaekarã. Supabatirã Anás tã'õmajaoka torã imaekarã. ⁷ Supa imarĩ Pedro, Juanpitivyika wẽkomaka imariwi'iarã imaekarãte Anãre akarũjeka. Mae kipõ'irã eyatirã kiwã'tarã narĩkataeka poto, ikupaka nare kijẽrĩaeka:

—¿Maki i'supaka baarika mijare jã'merapaki? Supabatirã, ¿marãkã'ã simamaka bitamajite mija jierape?— nare kërĩka.

⁸⁻⁹ I'supaka kẽpakã'ã, Espiritu Santore kire jeyobaamaka ikupaka Pedrote yi'rika:

* 4:4 Probablemente hubo mucho más creyentes contando las mujeres y niños también.

—Yija ñparimarã, pakiarimarãoka, mija ã'mitipe ruþu. Makire yijare jã'memaka bitamajite wãtawari kire yija jierape ãrĩwa'ri mijare sayija bojaerã baayu mae. ¹⁰ Mija ã'mitipe Israelkarã. Jesú Nazaretkakite jã'meikapĩ ãrĩwa'ri ñ'ĩ bitamajite yija jierape. I'supaka yijare baarũjerapakite yapua tetaekarã mija jããrapaka simako'omakaja õña Tuparãte kire jaripe'rirũjerape. ¹¹ Mija ã'mitipe, bikija David imaekakite ikupaka o'oeka:

“Wi'ia baarimaja, ãta i'rõ mija taaeka. I'supaka simako'omakaja apika i'sio ãtapĩ wi'ia kibaamaka apo ãta tẽrĩwa'ribaji imatiyaio sajarika”, ãrĩwa'ri David imaroyikakite o'oeka, Tuparãte pũatarũkikate pupajoaweibaraka.†

¹² Jesucristo ñ'rikaja imaki ritatojo wejeareka po'imajare tããrũkika Tuparãte pũataekaki. Maki apika imabeyuka Jesú upaka baaiki,— Pedrote nare ãrĩka.

¹³ Pedro, Juanpititika kikirimarĩaja najaimaka ã'mitiritirã, ñparimarãre pupataeka. “Jia pãpera wãrũtiyaberikarã imariþotojo jiitakaja najaiyu, Jesú jeyomarã mirãrã imarĩ”, narĩpupajoaeka. ¹⁴ Bitamajite Pedrorãkaka imamaka ñawa'ri, “Ba'iaja mija baayu”, ñparimarãre nare ãrĩwãrũberika. ¹⁵⁻¹⁶ Torãjĩrã mae, pẽterã ñparimarãre nare þorirũjeka. Pẽterã na'rika be'erõ'õ natiyiaja ikupaka najaibu'aeka:

—¿Marãkã'ã nare mabaarãñu mae? Ritaja Jerusalénkarãre õrĩpatayu bitamajite najieka. Supa imarĩ “Wapuju pakirimaja nime”, marĩwãrũberijĩka sime. ¹⁷ I'supaka simamaka bitamaji majaroka ã'mitirimarĩa sime. Supa imarĩ ikupaka nare marĩye'e mae: “Jesúrika po'imajare mija jaimirĩrĩkawa'rĩrãkareka ba'iaja mija jũarãñu”, nare marĩye'e,— ãrĩwa'ri ñparimarãre jaibu'aeka.

¹⁸ I'supaka baaweatirã nimaekarõ'õrã nare akatirã, ikupaka nare narĩka:

—Jesúmajaroka po'imajare mija wãrõa'si mae,— nare narĩkoþeka.

¹⁹ I'supaka ñparimarãre nare ãpakã'ã, ikupaka nare nayi'rika:

—Mija ãñua yija yi'rijĩkareka, Tuparãte yi'ribeyurã yija jarijĩñu. ¿Tuparãte yi'ririkopakaja, mijare yija yi'rijĩñu bai je'e? Tuparãte ñaika wãjitãji, ¿dika jiibaji imaje'e, mija pupajoaikareka? ²⁰ Jesúre ãrĩka yija ã'mitirika mirãka, kibaaroyika yija ñaekaoka, bojarija'ataberijĩrã yija ime,— narĩka.

²¹⁻²² I'supaka napakã'ã,

—Samija bojarimirĩrĩkawa'ria'si. I'supaka mija baarãkareka, ba'iaja mija jũarãñu,— ñparimarãre nare ãrĩka.

Bitamaji imakoþekakire tupakã'ã ñawa'ri, jia po'imajare jiyipupaka Tuparãte õrĩka. Supabatirã najiekaki, ñparã po'ímaja pemawa'ribaji wejejẽ'rãka eyawa'yuka kimaeka. I'supaka po'imajare imamaka kikiwa'ri ba'iaja Pedrorãkare baabekaja ñparimarãre nare þoataeka.

“ *Jesúrika bojariroka bojabaraka nimarũ, ãrĩwa'ri, yijare mijeyobaabe*”, ãþaraka *Tuparãte najẽñeka*

²³ Þoriwa'ritirã najeyomarã þõ'irã Pedrorãkare eyaeka. Napõ'irã eyatirã kurarãka, supabatirã pakiarimarãre jaika nare nabojaeka. ²⁴ Sã'mitiritirã ñ'rika ta'iarãja pupakirã imarĩ ikupaka Tuparãte najẽñeka:

—Yija ñpamaki, ritaja õñuka mime. Supa imarĩ mi'ijioka imaki wejepema, ka'ia, riapakiaka, supabatirã ritaja sareka imarũkia baaekaki. ²⁵ Bikija, yija ñeki David, miyapaika upakaja baaroyikaki Espiritu Santore kire jeyobaamaka ikupaka kio'oeka:

“¿Dako baaerã judiotatarã, judiotatamarĩrãoka Tuparãte boebariwa'ri, ba'iupakaja kire nabaariþupajoaeka?

²⁶ Ritatojo wejeareka imarã ñparimarã, supabatirã po'imajare imaruþutarimajaka rẽritirã, imaweitikaja nimaeka ba'iaja mire baaerã. Supabatirã ‘Jã'merimaji kimarũ’, ãrĩwa'ri miþũataekakiteoka ba'iaja baaokaro'si nimaeka”, ãrĩwa'ri kio'oeka.

† 4:11 La figura de la piedra quiere decir: Ustedes, los jefes de los judíos rechazaron a Jesús. Aunque ustedes lo hicieron así, él es el único que pueda reconciliar la gente con Dios.

²⁷ Rita Davidre o'oeka upakaja simarape yija wejearā. Īpi Herodes, supabatirā Poncio Pilato, apetatarā, supabatirā Israelka'iakarāoka ĩ'rīka ta'iarāja puparitiirā nimaeka. Miyapaika upaka baarimaji mipūataekakire ba'iaja baaokaro'si i'supaka napupajoaeka. ²⁸ Bikijarāja “I'supaka nabaarāñu”, merīka upakaja imawa'ri supa nabaarape. ²⁹ Yija Īpamaki, yijare mia'mitiṽe. “Ba'iaja mija jūarāñu”, yijare nañua miye'kariria'si. Jia mire yi'yurā yija imamaka yijare mijeyobaabe. Supabatirāoka dako werikimarīaja Jesús majaroka yija wārōerā yijare mijeyobaabe. ³⁰ Tērīriki imarī wāmarīa imarāte jiebaraka maikoribeyua mibeabe, “Jesūpi ārīwa'ri i'supaka sime”, ɸo'imajare āñaokaro'si, —Tuparāte narīka.

³¹ Tuparāte najaiweaeka ɸoto, nimaekarō'ō ka'ia iyika. I'supaka sabaaeka watopekapi, Espiritu Santore nare ña'rījāika. Sapi ārīwa'ri dakoa werikimarīaja Tuparā majaroka ɸo'imajare nabojaeka.

Jesúre yi'yurā tiyiaja ba'irīja napibabu'aeka

³² Jesúre yi'yurā ĩ'rīka ta'iarāja pupakirā imaekarā. Supa imarī narikaika, “Yirikatakaja sime”, ārībeyurā imarī “Maro'siji sime”, ārīwa'ri najeyomarāre najeyobaaeka. ³³⁻³⁵ ĩ'rārimarā naro'siji ka'iareka imarā, supabatirā wi'ia aɸerāte nijirūkia nareka imarā, sawapa niñerū natōɸoika apōstolrākare nijika, wayuoka baairāte najeyobaaerā. Supa imarī nakaki ĩ'rīkaoka wayuitaka baaikite imaberika. Supabatirā Tuparāte nare jeyobaamaka jiitakapiji “Maipamaki Jesús reyariɸotojo ōñia jariɸe'rikaki”, ārīwa'ri apōstolrākare wārōrija'ataberika. Supa imarī Jesúre yi'yurā rakamarāja jījimaka nimaokaro'si Tuparāte nare jeyobaaeka. ³⁶ Mia, Jesúre yi'yurā watopekareka José wāmeiki levita imaeka. Chiɸre wāmeika jūmurikarā ɸo'ijirikaki kimaeka. Apōstolrāka, Josere Bernabé kiwāmea no'aeka. Griego okapi, “Jījimaka aɸerāte imarūjerimaji”, ārīrika simaeka. ³⁷ Kiro'siji kika'ia kirikaeka José. I'sia apikate kījika sawapa tōɸotirā apōstolrākare ĩjiokaro'si, wayuoka baairāte najeyobaaokaro'si.

5

Ananías kirūmu Safirapitiyika ba'iaja nabaaka

¹ Ananías kirūmu Safirapitiyika ɸuri ikupaka nabaaka: Ananías kirūmupitiyika narioa ĩjitirā sawapa niñerū natōɸoeka. ² ĩ'rātiji pupakirā imarī ka'i wapa imaekakaka kūɸaji naya'eka. Supabatirā sapiyia apōstolrākare kījika ɸoto,

—Ō'ōjīrāja yitōɸoko'o,— kērīpakika.

³⁻⁴ I'supaka kēpakā'ā ikupaka Pedrote kire ārīka:

—Ananías, ¿dako baaerā Satanāre miyi'yu? Mirioaja sime mijirapaka. ¿Sawapa mire nawapaĭjika mirikamarīa sime bai je'e? I'supaka simako'omakaja “Simaja riowapa mijare ĩjipatayu”, merīpakiyu. I'supaka meñua yijare takajamarīa mipakiyu. Tuparāte, supabatirā Espiritu Santoreoka ɸakiwa'ri supa mibaayu,— kire kērīka.

⁵ I'supaka kire kērīkarō'ōjīteje Ananīare pupaririñā'rīka. I'supaka ima ā'mitiritirā, jimarīa tokarāre ɸupataeka. ⁶ Topi mae ĩ'rārimarā bikirimaja kire butetirā kire yayerī na'rīka.

⁷ Torājīrā mae, maekarakakuri aiyajērā be'erō'ō Ananías rūmu mirākote etaeka, i'supaka kibaaeka ōrībekaja. ⁸ Koetaeka ɸoto,

—¿Simaupatiji bai sime ika riowapa mija tōɸorapaka?— Pedrote kore ārīka.

—Ā'ā, simaupatiji sime,— kōrīka.

⁹ I'supaka kōpakā'ā ikupaka kore kērīka:

—¿Dako baaerā mitīmika ĩ'rātiji pupajoatirā, Tuparāte ɸūataekaki Espiritu Santore mipakiyu je'e? Pēterā netara'ayu mitīmite yayerī turiko'orā. Mire yayerī na'rīrāñu ate,— kore kērīka.

¹⁰ I'supaka kērīka potojo, kopupaririña'rīka koro'sioka. Torā kākatirā, bikirimajare kore ĩatōpoeaka. Topi mae kore e'ewa'ritirā kotĩmite nayayekarō'ōrā kore nayayeka. ¹¹ Nimarakamakiji Jesúre yi'yurā, supabatirā ritaja po'imaja, "I'supaka sime're", napakā'ā ā'mitiritirā jimarīa napupataeka.

Apóstolrāka rīkimakaja maikoribeyu upakakaka nabaaeka

¹² I'sia poto Jesúre yi'yurā ĩ'rīka jariwa'ririmarīaja ĩ'rīka ta'iarāja pupakirā imarī, Tuparāte jiyipupaka ōrīriwi'i wā'tarā Pórtico de Salomón wāmeirō'ōrā narērījarika. Jerusalénkarāre ĩaeka wājītāji Tuparāte kirikaṗi nare kijeyobaamaka rīkimakaja maikoribeyu upaka ima apóstolrākare baabeaeka. ¹³ Jesúre yi'yurāte jiyipupaka ōrīwa'ri "Jiirā nime Jesúre yi'yurā", Jerusalénkarāre ārīko'omakaja marā kire yi'yurāka rērīberikarā, "Werika sime je'e", ārīpupajoawa'ri. ¹⁴ Topi rōmijā, ĩmirījaoka rīkimabaji Maipamakire yi'yurāte puburijarika. ¹⁵ Maikoribeyua upaka ima Pedrote baabeaeka ā'mitiritirā, wāmarīa imarāte napeyurūkiṗi e'era'atirā ma'arijerā nare napāājiyeka. I'supaka nabaaekarā, Pedrote o'ririka nata'aeka, "Yire kiraberū", ārīwa'ri. "Mare kirabeberikoperākaoka, kirārārika mabo'ipi o'rirākapiji matārīrāñu je'e", āparaka kire nata'aeka. ¹⁶ I'supakajaoka Jerusalén koyikuri imaekarā, wāmarīa imarāte, supabatirā napupakareka Satanārika nā'rījāikarāreoka napō'irā ne'ewa'rika. Topi mae, i'supaka nimaupatiji jia oyiaja najarika.

Apóstolrākare ba'upaka nabaaeka

¹⁷ I'sia ā'mitiritirā kurarāka ĩpamaki imatiyaiki, supabatirā kijeyomarā saduceokaka pupajoairāoka apóstolrākare jimarīa ā'mijī'aekarā ba'iaja naka imawa'ri. ¹⁸ I'supaka imawa'ri nare ñi'arūjetirā Jerusalénrā imaeka wēkomaka imariwi'iarā, nare natarūjeka. ¹⁹ Torā nimaeka simako'omakaja i'siñamiji ángel Tuparāte pūataekakite napō'irā pemakotowirika. Supabatirā kopereka wiwatatirā nare kipoataeka. ²⁰ Nare poatatirā, —Tuparāte jiyipupaka ōrīriwi'iarā mija a'pe. Torā eyatirā, Tuparā pō'irā ōñia imajiparikakaka po'imajare mija bojabe,— nare kērīka.

²¹ I'supaka kēpakā'ā bikitojo ñamiji, Tuparāte jiyipupaka ōrīriwi'iarā po'imajare nawārōeka mae.

I'supaka nare wārōbaraka nimaeka poto, kurarāka ĩpamaki imatiyaiki, kijeyomarāpitiyika, Israelka'iakarā ĩparimarāre nakaeka, naka rēñaokaro'si. Torājīrā wēkomaka imariwi'iarā surararākare napūataeka apóstolrākare nakayaokaro'si.

²² Wēkomaka imariwi'iarā eyatirā niamaka torā nimaberika. Torā ĩakopetirā, surararākare pe'riwa'rika ĩparimarāre bojarī.

²³ —Wēkomaka imariwi'ia jia tāteka imarō'ōrā yija eyako'o. Satuerimajaoka sakoperekarāja imako'orā. I'supaka simako'omakaja kopereka wiwatatirā, yija ĩamaka, torā nimaberiko'o,— narīka.

²⁴ Sā'mitiritirā, kurarāka ĩpamaki supabatirā Tuparāte jiyipupaka ōrīriwi'ia tuerimaja ĩpamakioka, marākā'ā baaberijīka najūaeka. Supa imarī "¿Marākā'ātaka ruku simarāñu mae?", narīka. ²⁵ I'supaka āparaka nimaeka poto ĩ'rīka napō'irā eyatirā ikupaka nare ārīkaki:

—Mia, wēkomaka imariwi'iarā mija takopekarā, Tuparāte jiyipupaka ōrīriwi'iarā po'imajare wārōbaraka imarā maekaka,— nare kērīka.

²⁶ Supa kēpakā'ā Tuparāte jiyipupaka ōrīriwi'ia tuerimaja ĩpamaki, kisurararākaka apóstolrākare e'erī ke'rika. Napō'irā eyatirā ba'upakaja nare baabekaja nare ne'ewa'rika. "Ba'iaja nare mabaamaka, ātapī po'imajare mare jāārāñu je'e", narīpupajoaeka kīkiwa'ri. ²⁷ Nare e'ewa'ritirā, ĩparimarā pō'irā nare ne'eeyaeaka. Torā ne'eeyamaka ĩatirā ikupaka kurarāka ĩpamakire nare ārīka:

²⁸ —Mijare taka puri "Jesús majaroka mija boja'si", yija ārāpe're. I'supaka yija ārāpaka simako'omakaja ritaja Jerusalénkarāre samija wārōyu. Supa imarī nimaupatiji

sanorĩpatayu mae. “Napareareka Jesúre najããeka”, yijareka mija ãñu,— kurarãka ãpamakire nare ãrĩka.

²⁹ Topi ikupaka apóstolrãkapitiyika Pedrore kire yi'rika:

—Tuparã kime yi'ritiyarũkika, po'imaja bo'ibajirã imaki kimamaka. ³⁰ Jesús yapua tetaekarã mija jããrũjekakite, Tuparãte õña jarirũjeka. Iki Tuparã imaki, bikijarãja mañekiarãte jiyipupayeera'aekaki. ³¹ Mabo'ikakuripi Tuparãte kire akaeka simamaka kiritapẽ'rõto jiyipupayeerũkirõ'õrã Jesúre rupe maekaka. “Po'imaja ãpamaki mimabe”, kire kẽrĩka. I'supakajaoka po'imajare ba'iaja baaikareka tããrũkika Tuparãte kire imarũjeka. “Mi'ipi ãrĩwa'ri Israel riparãmerãte ba'iaja baaika naja'ataerã nareka sayiye'kariarãñu”, kẽrĩka. ³² Ritaja Jesúre imaroyirapaka ãaekarã imarĩ, po'imajare sayija bojarijayu. Supabatrãoka “Rita sime nabojarijayua”, po'imajare ãñaokaro'si Espiritu Santore i'supaka baarijayu. Tuparãte jã'meika yi'yurã rakakaja, Espiritu Santore yijare kiña'ajããroyirape,— Pedrote nare ãrĩka.

³³ I'supaka kẽpakã'ã ã'mitiritirã, jimarĩa boebariwa'ri nare jããrika nari'kaeka. ³⁴ Napitiyika i'rĩka fariseokaka pupajoaiki, Gamalielte imaeka. Moisés imaroyikakite jã'meka jiiatakaja wãrõrimaji kimamaka po'imajare jiyipupaka kire õrĩka. Aperã ãparimarãpitiyika jaiokaro'si wirirĩkatirã, topi Pedrorãkare kiporirũjeka. ³⁵ Supabatrã ikupaka kijeyomarãka kijaika:

—Jia mija ã'mitipe yitã'omaja Israeltatarã. I'rãre baarika mija yapaikakaka, jia mija pupajoabe. ³⁶ ¿Teudas wãsare baaroyikakaka mija ye'kariritiyu bai je'e? “Imatiyaiki imarĩ pitã'mua Romakarãka ko'apiritirã nare yipoatarãñu maka'iaipi”, kẽrĩkopeka be'erõ'õ dikarakakuri wejejẽ'rãkamarĩaja seyawa'yu. Sã'mitiritirã, “Rita sime je'e”, ãrĩwa'ri cuatro cientorakamarã Teudare nayi'rika. Simako'omakaja surararãkare kire jããeka. Supa imarĩ kika imakopekarãre nayapayu upaka pibipatemaka, kijã'mekopekaoka ritaariberika. ³⁷ Sabe'erõ'õ “I'siarakamarã po'imajare ime”, ãrĩwa'ri nawãmea no'oirĩmi seyaeka poto Galileakaki, Judare õ'õrã etaeka. Kireoka kijaika yi'riwa'ri rĩkimarãja po'imajare kika imakopeka. Teudare nabaaeka upakajaoka surararãkare kire baaeka. Supa imarĩ kika imakopekarãoka pibipatekarã. ³⁸ I'supaka simaeka õrĩwa'ri “Ba'iaja baabekaja i'rãre mija ja'atabe”, mijare ñañu. Wapuju napupaka nare ãñu upakaja nabaaikareka ritaariberijika sime ãrĩwa'ri ñañu. ³⁹ I'simajaroکا bojarĩ Tuparãte pũataraparã nimajĩkareka puri marãkã'ã nare mija tá'tewãrũbesarãñu. Ba'iaja nare mija baariyaparãkareka jia mija pupajoabe ruپu, Tuparãte yapaika upakamarĩa mija baa'si,— Gamalielre nare ãrĩka.

I'supaka nare kẽpakã'ã,

—Rita meñu,— kire narĩka.

⁴⁰ Torãjirã Pedrorãkare nakaeka ate. Napõ'irã netaeka poto nare pajerũjetirã,

—Jesús majaroka mijare bojarika imabeyua mae,— ãritirã nare napoataeka.

⁴¹ Topi mae jĩjimakapi Pedrorãkare porika ãparimarã põ'ipi. “Jesúre yi'riwa'ri kire ja'atabeyurã imarĩ ba'iaja po'imajare mare baamaka, jiyipupaka Tuparãte mare õñu”, Pedrorãkare ãrĩka. ⁴² “Po'imajare tããokaro'si Tuparãte pũataekaki kime Jesús”, bojarika ãparimarãre jãjibaako'omakaja po'imajare Tuparãte jiyipupaka õrĩriwi'iarã i'rãrĩmi upakaja apóstolrãkare sawãrõroyika. Supabatrãoka nawi'iarã po'imajare imarõ'õrã i'supaka oyi-aja nabaaroyika.

6

İ̇potẽñarirakamarã nare jeyobaarimajare ne'eka

¹ Torãjirã i'sijẽ'rãreka rĩkimabaji Jesúre yi'yurãte imarijarika. Supa imarĩ griego oka jairã ikupaka ãrĩkarã hebreo oka jairãte:

—İ̇rãrĩmi upakaja ba'arika pibariپotojo, jia i'rãtiji samija jibeyu. Natĩmiarãte rey-atapeakarã hebreo oka jairã rômijãte takaja rĩkimabaji mija jirijayu,— narĩka griego jairã.

² I'supaka najaimaka ā'mitiritirā, Jesúre yi'yurāte nakaeka apóstolrāka. Supabaturā ikupaka nare narīka:

—Yija wārōrijayua ba'arika pibarika pemawa'ribaji imatiyaika sime yijaro'si puri. I'supaka simamaka ba'arika takaja yija pupajoarikareka yija ima ja'atarimaja yija ima-jāāeka. ³ I'supaka simamaka yija jeyomarā, ī'pōtēñarirakamarā jia pupajoairā, jiyipupaka noñurā imawa'ri Espiritu Santore jia yi'yurāte mija wā'mabe, “Ba'arika pibarimaja mija imabe”, nare yija āñakaro'si. ⁴ Yija puri, Tuparāte takaja jairimaja, supabaturā kirika bojariroka wārōrimaja imarā,— apóstolrākare nare ārīka.

⁵ I'supaka napakā'ā “Rita sime”, āñurā oyiaja nimaeka Jesúre yi'yurā. Supa imawa'ri “Esteban imaki jia Tuparāte yi'yuka imarī, kiyapaika upakaja baarijayuka Espiritu Santore kire jeyobaamaka”, ārīwa'ri kire ne'eka. Supabaturā ne'eka Felipe, Prócoro, Nicanor, Timón, Pármenas, supabaturā Antioquíakaki Nicolás, judíorākamarīka imariṣotojo jia nare yi'yukaṣitiyika nimaeka ba'arika pibarimaja ne'ekarā. ⁶ Supabaturā apóstolrāka pō'irā nare ne'ewa'rika. “Ī'rā nime ba'arika pibarimaja yija wā'mako'orā”, nare narīka. Supabaturā apóstolrāka napitaka narupuko'a pamarā ja'apeaturā, “Miyapaika upakaja nabaakaro'si nare mijeyobaabe”, Tuparāte najēñeka.

⁷ Sapī ārīwa'ri Jesúrika bojariroka yi'yurāte bojaeka ā'mitiritirā rīkimabaji sayi'yurāte Jerusalénrā pūburijarika. Supabaturāoka kurarākaoka rīkimarāja kimajaroka ā'mitiripēakarā.

Estebanre nañi'aeke

⁸ Tuparāte kire jeyobaamaka jimarīa maikoribeyua pō'imajare īaeka wājītāji Estebanre baabearoyika. ⁹ I'supaka baabaraka kimaekarō'ōrā judíorākare rērīwi'iaṣi i'taekarāte eyaeka ikupaka kibaarijarika yapaberiwa'ri. “Poyarāre a'ritapaekawi'ī”,* ārīrika upaka wāmeirō'ō simaeka. Cirenekarā, Alejandríakarā, Ciliciakarā, supabaturā Asiaka'iaakarāṣitiyika nimaeka torā rērīkarā. Ī'rā Estebanka okabojikarā. ¹⁰ I'supaka kire nabaako'omakaja jia Estebanre nare yi'riwārūeka, Espiritu Santore kire jeyobaamaka. Supa imarī marākā'ā baaturā kire nokatērīwārūberika. ¹¹ Kire okatērīwārūberika'ri, aṣerāte niñerū nawapaījika, Estebanre nabojaājāōkaro'si. Se'ekarā “Tuparāte, supabaturā Moisés imaroyikakiteoka Estebanre jaiyuyepakaka ā'mitiraparā yija ime”, ārīwa'ri aṣerāte napakibojaka. ¹² Napakika ā'mitiritirā, jimarīa wejeakarā, supabaturā pakiarimarā, Moisés imaroyikakite jā'meka wārōrimajaoka kire boebariwa'ri Estebanre nī'aturā judíorāka īparimarā pō'irā kire ne'ewa'rika. ¹³ Īparimarā pō'irā kire ne'eeyaeke poto majaroka pakirimajare nakaeka. Niñerū nawapaījimaka ikupaka nabojaṣakika:

—Ī'rākurimarīa Tuparāte jiyipupaka ōrīwi'ia supabaturā Moiséte jā'mekaoka kijaiyuyemaka yija ā'mitiyu. ¹⁴ Supabaturā “Jesús Nazaretkaki Tuparāte jiyipupaka ōrīwi'ia kuyepaterāki, supabaturā Moisés imaekakite jā'meroyika sapī pūpaika maima kio'arāñu”, i'supaka Estebanre āpakā'ā yija ā'mitiyu,— ārīwa'ri nabojaṣakika.

¹⁵ Supa imarī torā imaekarāte kire yoirīkaeka. I'supaka kire nabaamaka ángel pema upaka ya'tarika kīpema jarika.

7

“Oka yire imabeyua”, Estebanre ārīka kurarāka īṣamakire

¹ Torājīrā mae ikupaka Estebanre kērīka kurarāka īṣamaki imatiyaiki:

—¿Yaje rita sime i'supaka nañua?— kire kērīka.

² I'supaka kēpakā'ā, ikupaka kire kērīka:

—Mija ā'mitiṣe yitā'omaja. Bikija mañeki Abraham imaekakite Mesopotamiaka'iarā kimaeka poto tērīwa'ribaji ōñuka Tuparāte kire pemakotowirika, Haránwejearā ke'rīrā baeke rūpu. ³ Ikupaka sāñu Tuparā majaropūñurā: “Mimarō'ō miṣoritapabe,

* 6:9 Sinagoga de Esclavos Libertados

supabativā mirīrāreoka topi me'ewa'pe apea ka'ia mire yibearāñurō'ōrā", Tuparāte kire ārika. ⁴ I'supaka Tuparāte kire āpakā'ā ā'mitiritirā, Caldearō'ōpi poritirā Harānwejarā imarī ke'rika. Torā keyaeka be'erō'ō mae kipaki wāsare kire reyatapaeka. I'sia be'erō'ō ika maka'iarā Abrahamre imaerā Tuparāte kire pūataeka. ⁵ "Torā mimabe", Tuparāte kire āriko'omakaja, saba'ipimarīa kimaeka ruḡu. Supa imarī "Yirika sime ika ka'ia", Abrahamre āriwārūberika. Topi mae ikupaka simatīyayu Tuparāte kire ārika: "I'sia ka'ia mire ñijirāñu. Mireyarāka be'erō'ō, miriparāmerārika simarāñu", kire kērīka, makarāmarīka kimako'omakaja. ⁶ Topi ikupaka Tuparāte kire ārika ate: "Ñamajī topi poritirā aḡerā ka'iarā miriparāmerāte imarāñu. Torā nimarāka poto cuatro ciento rakakuri wejeḡrākarō'ōjirā nare najā'mewā'imarīrijarirāñu. ⁷ I'supaka simako'omakaja miriparāmerāte ba'iaja nabaarāka wapa ba'iaja nare yibaarāñu yiro'si. Supa yibaamaka topi ḡe'rira'atirā ika ka'iarā miriparāmerāte etarāñu ate. Torā imatirā ñamajī yire jiyipupaka ōriwa'ri yika najairijarirāñu", Tuparāte ārika maḡeki Abraham imaroyikakite. ⁸ Supabativā ikupaka Abrahamre kērīka ate: "Mire yibojaika ā'mitiripēatirā, 'I'supaka yibaarāñu', merīrākareka, mimakire ḡo'ijirirāka be'erō'ō circunciśiōn kire mibaabe. 'Tuparāriki kime', āriwa'ri i'supaka kire mibaarāñu", Abrahamre kērīka. I'supaka Tuparāte kire ārika simamaka, kimaki Isaacre ḡo'ijirika maekarakaotēñarirakarāmi seyawa'rika poto circunciśiōn Abrahamre kire baaeka. Supabativāoka Isaac, kimaki Jacobre i'supakajaoka kibaaeka. Jacobooka i'supakaja baaekaki kimakarā maḡekiarā ī'ḡoū'ḡuarāe'earirakamarā imaekarāre.

⁹ Jacob makarā, narī'ī Josere jimarīa na'mijjaeka, (napakire wātatiyaekaki kimamaka)*. Supa imarī Egiptokarāre kire ijitirā kiwapa nare najēñeka. Supa kire nabaamaka Egiptokarā naba'iraberimaji upaka kimaokaro'si kire ne'ewa'rika. I'supaka kire nabaako'omakaja Tuparā ḡuri jia kika imaekaki. ¹⁰ Egiptorā Josere ba'iaja jūarūkia imakoḡekareka Tuparāte kire tāāeka. I'supaka kire kibaamaka tokaki īpi Faraón ḡo'irā Josere imaeka. I'supaka kimaeka poto jia kiōriwārūrūkia Tuparāte ja'ataeka Josere. Sapi āriwa'ri Faraónte jijimaka Josēka imarijarika. I'supaka kika imawa'ri "Egiptokarā imaupatireje yiwi'iakarāreoka jā'merimaji mimabe", Faraónre kire ārika.

¹¹ I'sia poto Egiptorā ba'arika ḡurika. Supabativā Canaán ka'iarekaoka i'supakaja sajarika. Supa imarī ba'arika imabepakā'ā kēsirabawa'ri, jimarīa ba'iaja najūaeka. I'supaka najūaeka maḡekiarā no'orā ba'arika tōḡowārūberīwa'ri. ¹² Supa imarī maḡeki Jacob, "Egiptorā trigo nawaruayu're", āririka majaroka ā'mitiriwa'ri, Josē ma'merāre kipūataeka "Samija wapaḡjiape", āriwa'ri. ¹³ Supa imarī torā ba'arika e'erī natuyarika. Sabe'erō'ō torājaoka na'rika ate. I'supaka nabaamaka ikupaka Josere nare ārika: "Yire mija īawārūbeyu, mija rī'īji ñime", nare kērīka. I'supaka Josere nare ārika majaroka ḡo'imajare kire bojamaka, "Jee, hebreotataki kime kā'ā", Faraónre ārika. ¹⁴ Torājirā mae, kirirā nimaupatiji kipakipitīyika setenta y cinco rakamarā imaekarāte Josere akarūjeka Egiptorā nimaokaro'si. ¹⁵ Torājirā mae, Egiptorā imarī, Jacobre a'rika. Ōoaka torā kimaeka be'erō'ō kireyaeka. Supabativā kimakarā maḡekiarā wāsarāoka torāja reyaekarā. ¹⁶ Nareyaeka rakakaja Siquem wāmeirō'ōrā nare ne'ewa'rika, āta wi'iarā namajaka tarī. Abraham wāsare Hamor makarāte wapaḡjīkarō'ō simaeka nare nataekarō'ō.

¹⁷ I'supaka simako'omakaja rīkimabaji Egiptorā maḡekiarāte imarijarika. I'supaka nimekā'āja, koyia sajaririjarika "Miriparāmerāte ka'ia ñijirāñu", āriwa'ri Abrahamre Tuparāte ārika upaka seyarūkia. ¹⁸ I'supaka simarijarika poto Josere imaroyika ōribeyuka, supabativā maḡekiarāte imaroyikaoka jiyipupaka ōribeyuka Egiptorā mamaka īpire imaeka. ¹⁹ Iki īpi imaekaki ḡakibaraka ba'iaja maḡekiarāte baaekaki. I'supaka baabaraka, "Rōmijāre makarāāritirā, imirīji kimajīkareka kire mija taabe kijīñaokaro'si", nare kijā'meka. ²⁰ I'supaka kijā'meka poto jiyuritakijīka Moiséte ḡo'ijirika. Supa imarī

* 7:9 Esta frase es información añadida para ayudar los lectores entender la envidia de ellos. Véase Génesis 37.3-4

maekarakamaki aiya kire ja'atabekaja kipakiarâte kire ba'iarika. ²¹⁻²² Marākā'ā baatirā wi'iarā kire ya'ewārūberiwa'ri kipakore kire taaeka, topi Faraón makore kire e'eeka komaki upaka kire ba'iaaokaro'si. Koka kimarijayukā'āja Egiptokarāre pupajoaikakaka jia Moiséte ōrīwārūeka. Supa imarī jia jaiwārūiki, supabatirāoka imatiyaika oyiaja baaiki kimaroyika. I'supaka kimamaka iatirā jia jiyipupaka kire norika.

²³ Ī'parā po'imajarakakuri wejejē'rāka keyaeka poto “Matikuri yitā'omajare ĩarī ya'riye'e mae”, kērīpupajoaeka. ²⁴ Torā keyaeka poto, kitā'omajire kipajeka ĩrīka Egiptoka'iakaki. Supa kibaamaka, ruṣuwaṣae'erā baakōrī, Moiséte kire jāāeka. ²⁵ “Egiptoka'iaakarâte ba'iaja mare baamaka mare e'eru'awa'ririmaji Tuparâte jā'mekaki Moiséte ime', yitā'omajare yire ārīrū”, kērīpupajoaeka. I'supaka kipupajoako'omakaja, sayi'ribeyurā upaka nimaeka. ²⁶ Topi mae aperiimi ĩ'parā Israelkarā pajairâte kīaeka. Nare iatirā ikupaka nare kērīka: “Mija ā'mitipe. ¿Dako baaerā ĩrātomaja imaripotojo mija jīñu?”, nare kērīka. ²⁷ I'supaka kēpakā'ā, Moiséte turitatirā ikupaka pajabaraka imaekakite kire ārīka: “¿Maki 'Maipamaki mimabe', mire ārāpaki? ²⁸ ¿No'oka Egiptoka'iakakire mijāārapaka upaka yire jāāerā mibaayukā'ā?”, Moiséte kērīka. ²⁹ I'supaka kire kēpakā'ā “Kopakaja Faraónte sōrīrā baayu”, ārīwa'ri Egiptopi Madián ka'irō'ōrā Moiséte ru'riwa'rika. Torā mae rōmie'etirā ĩ'parā kimakarārika.

³⁰ Torājīrā ĩ'parā po'imajarakakuri wejejē'rā be'erō'ō, ĩrārimi Sinaí wāmeika ṣusiwāta po'imajamatorā Moiséte imaeka. I'suparō'ōrā imaripotojo, kiwā'tarā ĩrābi yapumakarāka jū'rēka watopekapi ángelte kire pemakotowirika. ³¹⁻³² Yapumakarāka jū'rēka yoitirā, Moiséte pupataeka. Pupataripotojo jia ĩatiyaokaro'si sawā'tabajirā ke'rika poto ikupaka Tuparâte kire ārīka: “Yi'i imaki Tuparā. Miñekiarā Abraham, Isaac, Jacobrāka jiyipupaka norīroyikaki”, kire kērīka. Sā'mitiritirā kipupaka kīkiwa'ri yapumakarāka jū'rēka kiyoiberika. ³³ Topi mae ikupaka maipamaki Tuparâte kire ārīka: “Ō'ōrāja ñima simamaka ba'iaja baarūkimato sime. Supa imarī miū'puko'a e'etatirā yire mijiyipupayeebe.† ³⁴ Yirirā Israelkarā, Egiptorā ba'iaja najūamaka ñiaiyu. I'supaka imawa'ri ba'iaja najaijoamaka ña'mitiyu. Supa imarī 'Egiptokarā imarā judiorākare ru'rirū', ārīwa'ri nare jeyobaarī yi'tako'o. Supa imarī Egiptorā mire yipūatayu mae”, Tuparâte ārīka Moiséte,— ārīwa'ri Estebanre bojaeka ĩparimarāre.

³⁵ Topi ikupaka kērīka ate:

—Apika marīka Moiséjeoka kime, mañekiarâte kire yi'riberiroyikaki. “Yija ĩṣamaki marīka mi'i. Supa imarī ba'iaja yija baaika ĩarīrīrimajimarīka mime”, mañekiarâte kire ārīka. I'supaka narīka simako'omakaja Tuparâte Egiptorā imaekarāre Moiséte e'ewa'rirūjeka nīṣamaki kimaokaro'si. Ika ñañua kūpajīka yapua jū'rēka watopekapi kiángelpi Tuparâte bojaeka Moiséte. ³⁶ I'sia poto rīkimakaja maikoribeyua baabeabaraka Egiptorā Moiséte imaeka. I'supaka baarika pīkowearitirā mañekiarâte ke'era'aeka mae. Topi i'tarijaparaka, riapakiaka Oko Jū'ayakareka, supabatirāoka po'imajamatorā maiko-ribeyua Moiséte baabearijarika ĩ'parā po'imajarakakuri wejejē'rākarō'ōjīrā. ³⁷ Ikijioka imaekaki ikupaka mañekiarâte bojaekaki: “Tuparâte yire ārīka upakaja kiro'si jaijirimaji i'tarāki apika. I'supaka Tuparāro'si baarimaji matā'omajijioka imarāki”, Moiséte nare ārīka.‡ ³⁸ I'sia bojaekakijioka kimaeka mañekiarāka Sinaí wāmeika ṣusiwāta po'imajamatorā rērīroyikaki. I'supaka imabaraka ĩrīkaja ṣusiṣemarā marīwa'ritirā ángelka jairī ke'rika. Torā Moiséte eyaeka poto Tuparâte jā'meka ángelte kire bojaeka. Sabe'erō'ō kire kibojaekakaka mañekiarâte bojarimaji kimaeka Moisés. Supa imarī maimajiparūkiakaka kibojaeka upakaja simara'aeka maro'sioka.

³⁹ I'supaka simako'omakaja kibojaeka upaka ima mañekiarâte yi'riberiroyika. I'supaka imawa'ri, Egiptorā ṣe'ririka nayapaeka ate. ⁴⁰ I'supaka simaeka poto

† 7:33 Según las costumbres de los judíos, para mostrar reverencia, no se permitía llevar sandalias o zapatos en un lugar sagrado. Véase Josué 5.15 ‡ 7:37 Véase Deuteronomio 18.15,18. Pasaje referido al futuro Mesías (Cristo).

pusipemarā Moiséte imekā'āja, ikupaka kima'mi Aarónte narīka: “No'orā kime mirī'i, Egiptoka'iarā maimarapaka poto mare e'era'arapaki. Torā kime morīberijiki kime mae. Supa imarī, jērāka yija jiyipupayeerūkirāteŠ mibaapo'ijiabe. Mare imaruputarimajaka maimajīkareka, jia maro'si simarāñu. I'suparāre imarākareka ma'ririyapairō'ōrāja mare na'rirūjerāñu”, Aarónte narīka. ⁴¹ I'supaka pupajoawa'ri wa'ibikirāwēko makarāka upaka ūoika jērāka nabaaeka. I'supaka sapo'ijiatirā wa'iro'sia sanajoeījiroyika. Supabatirā nabaapo'ijiaeka jiyipupaka ōrīwa'ri nabayaarika. ⁴² I'supaka nabaamaka Tuparāte nare ĩarīja'ataeka, “Nayapayu upakaja nabaarū”, ārīwa'ri. Supa imawa'ri tā'pia, aiyaka, űamikaki aiyateoka jiyipupayeabaraka nimaeka. ĩākōrī je'e: Tuparāro'si bojaījirimaji imaroyikaki Amós ikupaka ārīkaki:

“Israelkarā, yire mija ā'mitipe ruṑu. ĩ'parā po'imajarakakuri wejejē'rāka po'imajamatorā mija imatapaeka poto yire jiyipupayeerberikarā, wa'iro'sia yiro'si mija joeījiberika.

⁴³ Yire jiyipupayeerimarīaja mija pupaka mijare ārīka upakaja mija baaeka jiyipupaka ōñurā mija ime. ĩākōrī je'e: Kūpajīka wi'ia baatirā, sareka Moloc wāmeikite kōketirā mija jiyipupayeerijariroyika. I'supakajaoka tā'pi upaka mija baaekaki Refān wāmeikiteoka jiyipupaka mija ōrīroyika. I'supaka mija baamaka, Babilonia a'riwa'rirā mijare yitaarāñu”, Tuparāte ārīka,— ārīwa'ri Estebanre bojaeka ĩparimarāre.

⁴⁴ Topi ikupaka nare kērīka ate:

—Mañekiarāte po'imajamatorā imaroyireka poto cabra ajeakaka baaeka wi'i wā'tarā imatirā Tuparāte najiyipupayeeroyireka. I'sia imaeka “Tuparāte makaja ime”, ārīwa'ri kire najiyipupayeerūkirō'ō. Pusipemarā Tuparāte kire sabaeka upakaja po'imajamatorā ruitirā Moiséte sabaarūjeka. ⁴⁵ Topi mae Moiséte reyaeka be'erō'ō Josuére kiō'toarā o'aeka. Kio'aeka be'erō'ō i'sia wi'ia namakarā mirārāte e'ewa'rika Canaān wāmeirō'ōrā. Na'rikarō'ō namajamarā ka'ia simako'omakaja, naka jīrīkarāte Tuparāte poataeka. Cabra ajeapi wi'ia nabaaroyika imaeka ruṑu Davidre judiōtatarāte jā'meyukā'āja. ⁴⁶ Jia jījimaka Tuparāte imaeka mañekiarā ĩpamaki David imaroyikakika. Supa imarī Tuparāka jījimaka imawa'ri kitā'omajapitīyika Tuparāte jiyipupaka kiōñaokaro'si wi'ia kiro'si baarika kīpupajoakoṑeka. I'supaka simako'omakaja Tuparāte kire sabaarūjeberika. ⁴⁷ David maki Salomón puri Tuparāro'si wi'ia baaekaki mae. ⁴⁸ I'supaka simako'omakaja po'imajare baaeka wi'iarā imabeyuka kime Tuparā, pemawa'ribaji imatiyaiki imarī. Mia je'e ikupaka bikija kiro'si bojaījirimajire o'oeka:

⁴⁹⁻⁵⁰ “Ritajakaka ĩpamaki űime. Supabatirā yi'iji imaki ritaja po'ijiaekaki. Supa imarī yiro'si wi'ia mija baarāka, ¿yikoyiaja simarāñu bai je'e?”, Tuparāte ārīka,— ārīwa'ri Estebanre bojaeka.

⁵¹ I'supaka nare ārīweatirā, ikupaka nare kērīka ate:

—Mija ā'mitipe, Tuparāte yi'ririyapabeyurā mija ime. Supabatirāoka kirika ā'mitiririyapabeyurā mija ime. I'supaka imawa'ri mañekiarā wāsarā upakaja Espiritu Santore yi'ribeyurā mija ime mijaro'sioka. ⁵² Ritaja Tuparāro'si bojaījirimajare ba'iaja jūarūjerimaja mija űekiarāte imaeka. Supabatirāoka Tuparāte yapaika upakaja yi'ririjayuki etarūkia bojarimajare najāāeka mija űekiarā. Supa imarī maekakaja ketaeka potojo “Kire najāārū”, ārīwa'ri kire mija okabaaeka. ⁵³ Tuparāte jā'meika mija yi'ribeyu, āngelrākapi ārīwa'ri mija űekiarāre Tuparāte sabojaeka simako'omakaja,— Estebanre ārīka ĩparimarāre.

Estebanre najāāeka

⁵⁴ I'supaka kēpakā'ā yaiwēkoa boibayua upaka nopia Estebanre nabeaeka, boe-batakaja jariwa'ri. ⁵⁵ I'supaka nabaako'omakaja, Espiritu Santore jia kire jeyobaaikaki

imarĩ, yu'awa'ri ĩaerã baakõrĩ, yaaboaike Tuparãrika kĩaeka. Supabatirã Tuparã ritapẽ'rõtorã Jesúre rĩkamarika. ⁵⁶ I'sia ĩatirã, ikupaka ĩparimarãre kẽrĩka:

—ĩAya! Mabo'ikakurirã ñiayu mae. Tuparã ritapẽ'rõtopi Po'imaja Ma'mire rĩkamayu,— Estebanre ārĩka.

⁵⁷ Torãjĩrãja puri kopakaja kijaika ã'mitiririka yapaberiwa'ri, na'mukopea natãteka. I'supaka baatirã okajãjirokapi akaserebaraka kipõ'irã narĩrĩwa'rika. ⁵⁸ Supabatirã weje a'riwa'rirã kire ne'ewa'rika, ãtapi kire jããriataokaro'si. Torã kire e'eeyatirã najariroaka pemakato e'etatirã, Saulote sanijika sakĩarĩñũaokaro'si. Sakĩarĩñũkã'ãja ãtapi Estebanre najããbareũ'mueka. ⁵⁹ I'supaka kire nabaayukã'ãja, ikupaka Jesúre kẽrĩka:

—Ñĩpamaki Jesús, yire me'etope,— kẽrĩka.

⁶⁰ I'supaka ārĩweatirã ñukurupatirã, akasererikapi,

—ĩÑĩpamaki, ba'iaja yire nabaaike nareka samiye'kariabe!— Jesúre kẽrĩka.

I'supaka kijaika be'erõ'õjĩte kopakaja kipuparirika mae.

8

Jesúre yi'yurãte ba'iaja Saulote baariyapãeka

¹⁻³ Topi mae, jia Tuparãte yi'yurã imaekarã judiotatarã Estebanre nayayeka. I'supaka kire baatirã ñajoabaraka jimarĩa kire norika. I'sirĩmijioka tokarã Jesúre yi'yurãka jia-marĩa imarijayurãte ba'iaja nare baaũ'mueka. ĩakõrĩ je'e: Saulo, “Estebanre najããparũ”, ārĩpupajoækaki, i'supakaja ba'iaja nare pupajoarũjerã baaekaki. ĩrãwi'i jariwa'ririmarĩaja mo'abaraka Jesúre yi'yurãte tõpotirã ĩmirĩja, rõmijãteoka wẽkomaka ĩmariwi'iarã nare kitaroyika. I'supaka simamaka Judea ka'iarã, supabatirã Samaria ka'iarã Jesúre yi'yurãte ru'riwa'rika. I'supaka aperiãte baaeka imako'omakaja apõstolrãka puri Jerusalénrãja tuikarã.

Samaria ka'iarã Jesúrika bojariroka Felipete wãrõeka

⁴ Jerusalénrõ'õpi ru'riwa'rikarã imarihotojo aperiõ'õrã eyatirã Jesúrika bojariroka nawãrõeka. ⁵ Felipe Jerusalénpi ru'riwa'ritirã, Samariaka'iarã imawejearã eyaekaki. Torã eyatirã, “Po'imajare tããokaro'si supabatirã nare jã'merimaji kimaokaro'si Tuparãte kire pũataeka”, ārĩwa'ri Jesúrikakaka Felipere nare bojaeka. ⁶ Torãjĩrã mae, rĩkimarãja po'imajare kipõ'irã rẽrĩka kire ã'mitiririyapawa'ri. Supabatirã, maikoribeyua kibaabea-makaoka ĩawa'ri kibojaeka jiaپی na'mitirika. ⁷ I'supaka maikoribeyua baabeabaraka rĩkimarã po'imaja pupakarã Satanãrika ima ña'rĩjãĩkarãreka Felipete poataeka. I'supaka kibaamaka nareka imaekarã akaserebaraka porika. Supabatirãoka rĩkimarãja bitamajareoka kijieka. ⁸ Supa imarĩ i'sia wejeakarãre jĩjimaarika.

⁹⁻¹¹ I'sia wejearã Simónre imaeka. ĩrãkuri wejejẽ'rãmarĩa ye'oiki imarĩ, kipupakapi baabeabaraka kimaroyika. I'supaka baarijaparaka “Yi'i imaki imatiyaiki”, tokarãre kẽrĩroyika. I'supaka nare kibaamaka rĩkimarãja imatiyairã, imatiyabeyurã pariĩ kire nayi'rika. “Tuparãte kire jeyobaamaka tẽrĩtaki kime”, ārĩwa'ri jiyipupaka noñuka kimaeka. ¹² I'supaka nimako'omakaja Felipe puri Jesucristorika bojariroka nare wãrõekaki. “Tuparãte pũataekaki kime Jesús. Supabatirãoka kire yi'yurã puri jia Tuparãte nare imaruputarãñu”, ārĩwa'ri nare kibojaeka. I'sia ã'mitiritirã Jesúre ĩmirĩja, rõmijãoka kire nayi'rika. I'supaka imawa'ri Felipete narupuko'a najũjerũjeka “Kopakaja Jesúre yi'yurã yija ime mae”, ārĩwa'ri. ¹³ Simónoka, ye'oiki imarihotojo, Jesúrika bojariroka yi'ritirã rupuko'a kijũjerũjeka. Torãjĩtepi mae Felipeka kijeyoariũ'mueka. Kika imarijaparaka Tuparãrikapi maikoribeyua Felipete baabeamaka ĩatirã marãkã'ã baaber-ijĩkarõ'õjĩrã Simónre jarika i'supaka ima ĩakoriberikaki imarĩ.

¹⁴ Apõstolrãka Jerusalénpi, “Samariaka'iaakarã rĩkimarãja Tuparãrika na'mitiripẽayu”, ārĩrika na'mitirika. I'supaka simamaka Samariarã Pedro supabatirã Juanka ĩparãte napũataeka. ¹⁵⁻¹⁶ Samariaka'iarã eyatirã torã Jesúre ã'mitiripẽairã rupuko'a jũjekarã

imaripotojo “Tuparāte pūataekaki Espiritu Santore nareka imabeyurā nime ruḡu”, narīwārūeka. I'supaka nimamaka “Espiritu Santore nare ña'rījāirū”, ārīwa'ri Tuparāte naro'si najēneka. ¹⁷ Supabatirā Jesúre ā'mitiripēairāte īrīkate jariwa'ririmarīaja narupuko'a narabemaka Espiritu Santore nare ña'rījāika.

¹⁸⁻¹⁹ Pedrorāka nare narabemaka Espiritu Santore nare ña'rījāimaka Simónre ĩaeka. I'sia ĩatirā niñerū nare ĩjirika yapawa'ri ikupaka nare kērīka:

—Mija baaeka upaka yibaamaka Espiritu Santore nare ña'rījāirika yiyapayu yiro'sioka. Supa imarī ika sime i'supaka yire mija baarūjerūki wapa,— nare kērīka.

²⁰ I'supaka kēpakā'ā, ikupaka Pedrote kire ārīka:

—Wapamarīaja Tuparāte ja'ataika, mawapaĳirūkimarīa sime. I'supaka miḡupajoaika simamaka, miniñerūḡitiyika ba'iaja imarika tiyibeyurō'ōrā me'rirū ārīwa'ri.

²¹ Ba'iaja miḡupajoaika ōñuka Tuparā. Supa imarī, yijaka aḡerāte Espiritu Santore ña'ajāārimajimarīka mime. ²²⁻²³ Kopakaja mae ba'iaja miḡupaka mireka ñiawārūyu. Mia, Tuparāte tērīrika imakakapi yija baarijayua mioakiyu. Supabatirā ba'itakaja baarimaji imarī, marākā'ā baatirā aḡe upaka imarimajimarīka mime. Ba'itakaja miḡupajoaika ja'atatirā Tuparāte mijēnebe, “Ba'iaja yiḡupajoaika yireka miye'kariabe”, ārīwa'ri,— Pedrote kire ārīka.

²⁴ I'supaka kēpakā'ā ikupaka Simónre kire ārīka:

—Maipamaki Tuparāka yiro'si mija jaibe. “I'supaka mijūarāñu”, yire meñua jūarika yapabeyuka yi'i ḡuri,— Pedrorākare kērīka.

²⁵ I'sia be'erō'ō Jesúre baaroyika niaeka mirāka, supabatirā nare kibojaroyikakaka tokarāre nabojaeka. Po'imajare wārōweatirā, Jerusalénrā ḡe'riwa'rikōrī Samariaka'iarā wejerakakaja Jesúrika nawārōrijarika.

Etiopíaka'iakakire Felipete ruḡuko'a jūjeka

²⁶ I'sia be'erō'ō Tuparā Felipe ḡō'irā ángelte pūataekaki ikupaka kire kēñaokaro'si:

—Jerusalénrā me'ḡe. Torā meyarāka ḡoto, Gaza wāmeika wejearā a'yu ma'arā me'ḡe. Yapumatopi o'yuma'a sime i'sima'a,— Felipete kērīka.

²⁷ Supa imarī kire kērīka upakaja Felipete a'rika mae. Topi a'ririjaparaka Etiopíaka'iakakire kīaeka. Etiopíaka'iakarā ĩpamakore niñerū ĩarīrīrijeyobaarimaji imatiyaiki kimaeka. Jerusalénrā Tuparāte jiyipupayeerī turikaki, torājīte kipe'rieyawa'rika.

²⁸ Kawarure kitūrūrūkiapi kire yierijayukā'āja Tuparāro'si bojarimaji Isaías wāsare o'oekekaka kīarijarika.

²⁹ Torājīrā mae, ikupaka Espiritu Santore ārīka Felipete:

—Kire eyatirā, kiwātapiji me'ririjape,— kire kērīka.

³⁰ Supa imarī kire rīrīeyatirā, Tuparāte bojaĳirimaji Isaíare o'oekekaka ĩabaraka ki-jaipatemaka, kiā'mitirika. Topi mae,

—Torā mijaipateika ḡyaje miōrīwārūyu?— Felipete kire ārīka.

³¹ I'supaka kēpakā'ā,

—“I'supaka sāñu”, ārīwārūbeyuka yi'i, maki yire sabojabeyua simamaka,— kire kērīka mae.

Topi mae,

—Yiḡō'irā mimarījāibe yire samiwārōkaro'si,— Etiopíakakire kire ārīka.

³² Isaías Tuparārika o'oeaka kijaipatekarō'ō ikupaka bojaeka:

“Oveja jāāokaro'si ne'ewa'yu upakaja īrīkate ne'ewa'rirāñu. Kipoya nata'amaka oveja akaserebeyua sima upakaja ba'iaja kire nabaako'omakaja kiakaserebesarāñu.

³³ Rīkimarāja ḡo'imajare ĩarāka wājitāji ba'iaja kire nabaarāñu. ‘Ba'iaja baaiki kime’, kireka napakā'ā ki'yopi'rirāñu ba'iaja baabesarāki imarī. Supabatirā ḡo'imajare kire jāāmaka, kiriparāmerā imabesarāñurā”, ārīwa'ri o'oekarō'ō Etiopíakakire jaipateka.

³⁴ Supa imarī kiḡō'irā Felipete marījāika.

—Tuparāro'si bojañjirimajite o'oekekaka ñatirā yire mibojabe. ¿Yaje kirikakakaja kio'oeaka bai? ¿Apikareka pupajoawa'ri i'supaka kio'oeaka kā'ā?— Felipete kērīka.

³⁵ Topi mae, Isaíare o'oekekaka ā'mitiritirā, ikupaka Felipete kire ārīka:

—Isaías i'supaka o'oekekaki Jesúre ba'iaja jūarūkiakaka pupajoawa'ri.—

Supabatirā jía Jesúmajaroka kire kibojaeaka. ³⁶ A'ririjari ma'arijerā pa'wa imaekarō'ōrā neyaeka.

—Īakōrī, ō'ōrā sime okoa. Maekaka rupuko'a yire mijūjebe ñarījīka ¿yaje rukuya jia simajīñu?— Etiopíakakire kire ārīka.

³⁷ I'supaka kēpakā'ā, ikupaka kire kērīka:

—Yi'ritiyarīji Jesucristore miyi'rijīka, rupuko'a mire yijūjerāñu.—

I'supaka kēpakā'ā,

—Ā'ā, Tuparā Makiji kime Jesucristo,— Etiopíakakire ārīka.*

³⁸ Supa imarī “Ō'ōrā mituibe”, tūrūrūkia tuarimajite ārītirā, sapi merīrīkatirā pa'warā natu'arīkaeka Felipete Etiopíakaki rupuko'a jūjeokaro'si. ³⁹ Pa'wapi namarīrīkaeka poto, ikuparō'ōpiji Felipete Espíritu Santore e'ewa'rika. Sabe'erō'ō puri Etiopíakakire kire ĩaberika ate. I'supaka simako'omakaja jījimakapi Etiopíakakire o'rika. ⁴⁰ Apewejeearā Espíritu Santore kire e'ewa'rika be'erō'ō, “Azotowejeearā ñimekā'ā mae”, Felipete ārīpupajoaeaka. Topi o'riwa'rikōrī wejerakakaja Jesúrika wārōrijaparaka Cesareawejeearā keyaeka.

9

Saulote yi'riū'mueka Jesúre

(Hch 22.6-16; 26.12-18)

¹ Saulo Jesúre yi'yurāte jāārika ri'kawa'ri ba'iaja nareka kijairoyika ruṑu. Supa imarī “Ba'iaja nare yibaaerā”, ārīwa'ri kurarāka ĩpamaki imatiyaiki pō'irā ke'rika. ² “Īī Saulo, yipūataiki Jesúre ā'mitiripēairāte kiñi'arū”, ārīwa'ri paṑera kio'ookaro'si kijēñeka, Damascorā judíorākare rēñiriwi'ia imaruputarimajare beaokaro'si.

—Ika mijā'mekapi nare ñiatōṑorāka upakaja ĩmirīja, rōmijāteoka ñi'atirā Jerusalénrā nare ye'era'arāñu,— Saulote kire ārīka.

³ Supa imarī ma'api a'ririjari Damasco wejeearā keyaerā baaekarō'ōjīte, ikuparō'ōpiji mabo'ikakuripi yaaboaika kire jāāta'aeka. ⁴ Topi mae marākā'ā baaberiwa'ri sarāja Saulote ña'rīka. Torājīte mae, ikupaka kire sārīka:

—Saulo, Saulo, ¿dako baaerā ba'iaja yire mibaariwā'imañu?— kire sārīka.

⁵ Sā'mitiritirā,

—¿Maki mime je'e ĩipamaki?— kērīka.

—Ba'iaja mibaawā'imarīrijayuka Jesús ñime,— kire kērīka.

⁶ I'supaka kire ārītirā,

—I'supaka baarikopakaja, mi'mitirā, Damascorā me'pe. Torā meyarāka poto, “Ikupaka mibaabe”, ĩrīkate mire ārīrāñu,— Saulote kērīka.

⁷ Sauloka a'rikarā, sajaikakite ā'mitiripotojo kire niatōpoberika. Pupataekarā imarī torā najiyirīkataka supabatirā jaiberijīkaoka najarika. ⁸ Sabe'erō'ō mi'mirīkatirā yoibao-taerā kibaakoṑeka. Torājīrā mae ōibeyua kiñakoa jarika simamaka Damascorā kijey-omarāre kire tītiwa'rika. ⁹ Torā kire ne'eeyaeka be'erō'ō maekarakarīmi yoibeyuka, ba'abekaja, supabatirā dakooka ukurimarīaja Saulote imaeka.

¹⁰ I'sia wejeearā Jesúre yi'yuka, ĩ'rīka Ananías wāmeikite imaeka. Makārārūñuroka upakapi kire ṑemakotowiritirā,

—¿Yaje mime Ananías?— Jesúre kire ārīka.

* **8:37** La mayoría de las traducciones de la Biblia no incluyen versículo 37 porque no aparece en las copias de la Biblia más antiguas.

—Ā'ā Nīpamaki, ō'ōrā ñime,— kire kērīka.

¹¹ —Ā'ā, mae Wājima'a wāmeirō'ōpi me'pe. I'sima'api a'ririjari Judas wi'iarā meyarāñu. Torā eyatirā “¿Yaje ō'ōrā Saulo, Tarsowejeakakire ime?”, kire mepe. Mia, i'supaka merīrāñu yire jēñebaraka imaki kimamaka. ¹² Makārārūñuroka upakapi ikupaka kiro'si simako'o: Īrīka Ananías wāmeikite kire yibeako'o. Supa imarī kipō'irā kākaeyatirā mipitaka kipemarā mija'apearāka poto, ate yoiki kijarirāka, kire yibeako'o,— Ananīare kērīka

¹³ I'supaka kire kēpakā'ā ikupaka Ananīare ārīka:

—Jimarīa kimajaroکا ña'mitiyu, Jerusalénkarā mire yi'yurāte ba'iaja kibaarijayuakaka.

¹⁴ Supabatirā kurarāka ĩpamarāre kire jā'mepūatamaka, ō'ōrā Saulote etaeka. Supa imarī mire ā'mitiripēairā yija imamaka, wēkomaka yijare baaokaro'si Jerusalénrā yijare e'ewa'ririmaji kime,— Ananīare kire ārīka.

¹⁵ I'supaka kērīko'omakaja ikupaka Jesúre kire bojaeka:

—Mire ñañu upakaja kipō'irā me'pe. Yimajaroکا po'imajare wārōrimaji kimaerā kire yiwā'maeka. Judīotatarā, judīotatamarīrā, supabatirā nīparimarāteoka sawārōrimaji kimarāñu. ¹⁶ I'supaka baarimaji kimamaka “Sapi ĩ'rākurimarīaja jimarīa ba'iaja mijūarāñu”, kire ñarīrāñu,— kireka Jesúre ārīka Ananīare.

¹⁷ Torājīrā kipō'irā Ananīare a'rika mae. Kimaeka wi'irā kipō'irā eyatirā kipitaka Saulo pamarā kija'apeaeka. Supabatirā ikupaka kire kērīka:

—Yijeyomaki mia'mitipe. Maipamaki Jesús, mi'tarijarapaka poto mire pemakotowirapakiji, yire pūatako'oka miñakoa jirū ārīwa'ri. Supabatirāoka Espiritu Santore mire ña'rījāirū ārīwa'ri pariji yire kipūatayu,— kire kērīka.

¹⁸ I'supaka kērīkarō'ōjiteje, wa'ititi upaka ĩoika Saulo ñakoapi ña'rīka. Torājīrā puri jia kiñakoa jarika. I'supaka kire kibaamaka, kimi'mirīkaeka poto Ananīare kire rupuko'a jūjeka. ¹⁹ I'supaka kijarika be'erō'ō ba'atirā okajājia kijarika. I'supaka jaritirā ñoapañaka Jesúre yi'yurāka Damascorā kimaeka.

Damasco wejeakarāre Jesúrika bojariroka Saulote bojaū'mueka

²⁰ Torājīrā mae judīorākare rērīriwi'iarā kākatirā, Jesúrika bojariroka wārōbaraka “Tuparā Maki kime Jesús”, Saulote nare ārīka. ²¹ I'supaka kibaamaka, kopakaja po'imajare pupataeka.

—Mia, ĩ'iji kime Jesúre yi'yurāte ba'iaja baarimaji Jerusalénrā. Ō'ōrā kime Jesúre yi'yurāte ñi'atirā, kurarāka ĩpamarā pō'irā nare e'ewa'yaokaro'si,— po'imajare ārīka.

²² I'supaka napupajoako'omakaja Tuparāte kire jeyobaamaka, jībaji Jesúrika bojariroka kibojamirīrīkawa'rika. “Rita sime, Jā'merūkika Tuparāte wā'maekaki kime Jesús”, nare kērīroyika. Jia sakibojamaka, Damascokarā judīorāka ĩparimarā marākā'ā kire nokatērīwārūberika.

Judīotatarāte kire jāārīka ri'kamaka Saulote ru'rika majaroکا

²³ Damascorā ñoatakaja sawārōbaraka Saulote imamaka, “Kire majāāerā”, judīorāka Jesúre yi'ribeyurāte ārīpupajoaeka. ²⁴ Supa imarī ñami, ĩmioka kire napāñaroyika wejeapi porīwa'rirūkirō'ō koperekarā kire jāāokaro'si. I'supaka nabaako'omakaja Saulote sōrīka.

²⁵ Kiōrīka simamaka kibojaeکا yi'yurāte kire jeyobaaeka, kiru'yaokaro'si. Torājīrā mae, ñami wejea nata'tekarō'ōpi imatirā pi'i upaka ĩoikarā kire jāātirā apepē'rōtorā kire naruetaeکا kiru'yaokaro'si.

Jerusalénrā Saulote imaeka mae

²⁶ Topi, ru'riwa'ritirā Jerusalénrā keyaeka mae. Torā Jesúre yi'yurāka jeyoaririka kiyapakopeکا. I'supaka kiyapako'omakaja “Jesúre yi'ribeyuka kime Saulo puri”, ārīwa'ri kire nakīkika. ²⁷ I'supaka nimako'omakaja, Bernabé wāmeiki, Saulote jeyobaaekaki. “Mi'tabe, apóstolrākaka majairā”, kire kērīka. Sauloka napō'irā eyatirā ikupaka Bernabére nare ārīka:

—Saulo kime ï'ï, ma'api ke'ririjayukã'ã maipamaki Jesúre kire pemakotowirika. Supabafirã kika kijaika. I'supaka Jesúre kire baaeka be'erõ'õ Damascorã dako weriki-marĩaja po'imajare Jesúrika bojariroka wãrõrapaki kime,— Bernabére nare ãrĩka.

²⁸ I'supaka nare kēpakã'ã “Maka imarūkika Saulote ime mae”, kireka narĩka. I'supaka napakã'ã, Jerusalénrã naka kimaeka. Naka imarijari dako werikimarĩaja tokarãre Jesúrika kibojaeka. ²⁹ Judíotatarã imarihotojo griego oka jairãka Saulote jaibaraka imaeka. Tuparã majaropũñu ãñua nare bojabaraka, “Sãñu upakaja Jã'merūkika Tuparãte wã'maekaki kime Jesús”, nare kērika. I'supaka kēpakã'ã ã'mitiriwa'ri kire jããrika nari'kaeka. ³⁰ I'supaka kika nima ã'mitiriwa'ri, Cesarearã kijeyomarãre kire e'ewa'rika. Torã eyatirã Tarsowejarã kire nape'riwa'rirũjeka.

³¹ I'sia poto puri Judea, Samaria, supabafirã Galilea ka'iarãoka ba'iaja Jesúre yi'yurãte jũaberika. Supa simamaka Espiritu Santore nare jeyobaamaka jĩimakapi Jesúre jibaji yi'yurã nimamirĩrkawa'rika. Supa imarĩ rĩkimabaji Jesúre yi'yurãte imarijarika. Supabafirãoka ritaja jiyipupaka Maipamakire õparaka nimarijarika.

Bitamajite Pedrote jieka

³² Supa imarĩ Jesúre yi'yurãte ï'rãweje jariwa'ririmarĩaja Pedrote ïataparoyika. I'supaka imawa'ri Lida wãmeirõ'õrã napõ'irã turirĩ keyaeka. ³³ Torã eyatirã Eneas wãmeikite kĩaeka. Bitamaji imarĩ, maekarakaotēñarirakakuri wejeje'rãka keyawa'rika kikãrĩrũkirõ'õrãja pēyubaraka. ³⁴ Torãjĩrã mae, ikupaka Pedrote kire ãrĩka:

—Eneas, mia'mitipe, Jesucristore mire jieyu mae. Supa imarĩ mimi'mirĩkabe. Supabafirã mikãrĩrũkia mibupebe,— kire kērika.

I'supaka kire kērĩkarõ'õjĩteje, bitamaji imakopekakite mi'mirĩkaeka. ³⁵ Rĩkimarãja Lidakarã supabafirã Sarónka'iakarãoka ãekarã supa kibaaeka. Supa imarĩ nimaupatiji Jesúre yi'yurã oyiaja najarika.

Reyaekakote Pedrote tããeka

³⁶ ï'rãko Jope wãmeirõ'õkako Tabitã wãmeikote imaeka, Jesúre yi'yuko. Griego okapi puri Dorcas wãmeiko koimaeka. Jiiko po'irõmo imarĩ wayuoka baairãte jia kojeyobaaroyika.

³⁷ I'supaka imarihotojo ikuparõ'õpiji wãmarĩa jariwa'ri koreyaeka mae. Koreyamaka ïatirã reyairãte nabaaika upakaja kopõ'ia najũjeka korĩrã. Supabafirã ïmipē'rõtorã imaeka kurarakarã koro'siji kore nataeka. ³⁸ I'supaka kore baatirã “Lidarã Pedrote ime”, po'imajare ãñua Jopekarã Jesúre yi'yurãte ã'mitirika. Sã'mitiritirã ïparãte Pedrote akarĩ napũataeka, koyikurirãja kimaeka simamaka. Kipõ'irã eyatirã ikupaka kire narĩka:

—Dajoa wãrũaja yijaka.—

³⁹ I'supaka napakã'ã ã'mitiriwa'ri, naka Pedrote a'rika Joপরã. Torã eyatirã Dorcas majaka nataekarõ'õrã kire ne'ewa'rika. Supa imarĩ kopõ'irã rĩkimarãja natĩmiarãte reyatapaeakarãre oparaka imamaka kĩaeka. Ketamaka kipõ'irã narērika kika jaiokaro'si.

—Dorcate reyaerã baarapaka ruṣu rĩkimakaja saya yijare kopu'aĩjirape,— ãparaka Pedrote sanabeaeka.

⁴⁰ I'supaka kire napakã'ã,

—Mija porĩwa'pe ruṣu,— nare kērika.

Naporiwa'rika be'erõ'õ, ñukurupatirã Tuparãka kijaika. Kika jaiweatirã, reyaekakote jorowa'ri ïatirã,

—Tabitã mimi'mibe,— kore kērika.

I'supaka kērika potojo koñakoa wiritaeka. Supa imarĩ Pedrote ïatirã komi'mirupaeka.

⁴¹ Topi mae, kopitakapi ñi'atirã Pedrote kore mi'mataeka. Supabafirã “Mija poṣe ruṣu”, kērĩkarãte kiakaeka.

—Kopakaja õñia kojayu. Ate kore mija ïarape mae,— Jesúre yi'yurã natĩmiarã reyatapaeakarã, supabafirã aṣerã najeyomarãreoka kērika.

⁴² I'supaka kojarika ritaja Jopekare ã'mitiripataeka. Sã'mitiritirã rĩkimarãja Jesúre nayi'rika. ⁴³ Sabe'erõ'õ torã ñoaka Pedrote imaeka, wa'iro'si ajea ba'iraberimaji Simón põ'irã.

10

Cornelio põ'irã Pedrote a'rika

¹ Cesareawejearã Cornelio wãmeikite imaeka. Torã rĩkimarãja surararãka Itali-akarãkaki imatirã ĩ'rãpitarakamarã po'imajarakamaki surararãka ĩpamaki kimaeka. ² Judiorãkimarĩka imariþotojo Tuparãte jiyipupaka õñuka, kiwi'iareka imarãpitiyika. Judiorãka wayuoka baairãte rĩkimakaja niñerũ jeyobaarimaji, supabatirãoka Tuparãte jaijipaki kimaeka. ³ I'supaka kimamaka ĩ'rãrĩmi tres rõ'õjĩrã aiyate eyawa'rika poto makãrãrũñuroka upakapi Tuparãte pũataekaki ángele kipõ'irã etaeka. Jia Corneliore kire ĩatiyaeka. Supabatirã kipõ'irã kãkaeyatirã,

—Cornelio,— ángele kire ãrĩka.

⁴ Topi mae, kireka ñakoariji,

—Aya, ¿marãkã'ã sime je'e ñipamaki?— pupatawa'ri kire kẽrĩka. I'supaka kẽpakã'ã

—Tuparãte mijeñerijayu rakakaja mire kiã'mitiyu. Supabatirã wayuoka baairãte mi-jeyobaaikarekaoka jĩjimaka kime. I'supaka mimamaka mireka pupajoajipaiki kime.

⁵ Supa imarĩ Joþewejearã imaki Simónre akarĩ a'rĩrũkirãte mipũatabe. Kiwãmeaoka Pedro.

⁶ Apika Simón wa'iro'si ajea ba'iraberimaji riapakirijerã imaki põ'irã kime. Torã Simón Pedrote natõporãñu mipũatarãñurã,— ángele kire ãrĩka.

⁷ I'supaka kire ãrĩweatirã ángele a'rika. Sabe'erõ'õ ĩ'parã kiba'iraberimaja, supabatirã ĩ'rĩka surara jia Tuparãte yi'yuka imaekakiteoka kiakaeka. ⁸ Supa imarĩ kipõ'irã netaeka poto, ángele kire ãrĩkakaka Corneliore nare bojaeka. Nare sabojaweatirã Joþerã nare ke'rĩrũjeka.

⁹ I'supaka kẽpakã'ã a'ritirã, aþerĩmi wãjitãji aiya simaeka poto Joþe koyikurirã neyaeka. I'tojĩte wi'i rupututuarã Pedrote mirĩka Tuparãka jairĩ. ¹⁰ Tuparãka jaibaraka kimaeka poto kopakaja kikẽsirabaeka. I'supaka kimamaka aþerãte ba'arika kiro'si baayukã'ãja ikupaka makãrãrũñuroka upakapi kiro'si simaeka: ¹¹ Mabo'ikakurirã kĩaeka poto sayapãia jo'bato ĩ'papẽ'rõto ñi'atirã maja'aruetaika upaka saruirã'aeka. ¹² Satõsiarã ritajakaka wa'iro'sia, wa'iro'siwẽkoa þariji imaeka. Wa'ibikirãka upaka tuyua, wiyua, supabatirã yiibaraka tuyuaoka simaeka. * ¹³ Supa imarĩ ĩmipi ikupaka Pedrote sajaiko-rika:

—Pedro mimi'mibe. Samijããba'abe,— kire sãrĩkorika.

¹⁴ I'sia oka ã'mitiritirã ikupaka kiyi'rika:

—Marãkã'ã baatirã yibaaberijĩka Ñipamaki, Moisés wãsare jãjibaaeka ba'akoribeyuka ñime ruþu.—

¹⁵ Topi ate sajaikorika

—“Jãjika yiro'si sime”, merĩa'si, Tuparãte ba'arũjeika þuri “Miba'abe”,— mabo'ikakuripi sãrĩkorika.

¹⁶ Maekarakakuri i'supaka Pedrote sabaaeka. Sabe'erõ'õpi mae sayapãia Tuparãte e'eka. ¹⁷ I'sia ĩawa'ri “¿Dako baaerã supa yire sabaayu jee?”, Pedrote ãrĩpupajoaeka. I'supaka pupajoabaraka kimekã'ãja, “No'orã Simónre ime”, ãþaraka po'imajare jẽrĩarijariji, Simón wi'iarã neyaeka Corneliore pũataekarã. ¹⁸ Torã eyatirã ikupaka najẽrĩaeka:

—¿Õ'õrã yaje Simón Pedro wãmeikite ime?— narĩka.

¹⁹ Kĩaeka mirãka pupajoabaraka kimekã'ãja, Espiritu Santore kire jaika,

* **10:12** Fue prohibido en la ley de Moisés comer animales tal como reptiles, culebras, marranos, perros, varios insectos, etc. Véase Levítico 11

—Mia'mitipe. Maekarakamaki ñmirĩja mire mo'arĩ etairã. ²⁰ Mae miruiwa'pe, naka me'yaokaro'si “¿Yaje judíorākamarĩrãka ya'rijĩñu je'e?”, ãrĩpupajoabekaja mimabe. Yipũatairã nime,— Espĩritu Santore kire ãrĩka.

²¹ Supa imarĩ, Cornelio pũataekarã maekarakamaki pũ'irã Pedrote ruiwa'rika.

—Yi'iji ñime mija mo'aiki. ¿Dakoa ãrĩwa'ri mija i'tako'o?— nare kërĩka.

²² I'supaka kěpakã'ã ikupaka nayi'rika:

—Yija ñpamaki Cornelio miũ'irã yijare pũatarapaki. Jiika po'imaji kime Cornelio. Supabatirã Tuparãte jiyipupayeeiki. Ritaja judíotatarãoka kire jiyipupayeeirã. Supa imarĩ ikupaka ángelte kire ãrãpe're: “Mia'mitipe Cornelio, Simón Pedrote miakapũabe. Supabatirã mire kibojarãka jia mia'mitipe”, ángelte yija ñpamakire ãrãpe,— Simón Pedrote narĩka.

²³ Supa napakã'ã,

—Õ'õrã kākara'atirã yipũ'irã mija kãpe ruƣu,— Pedrote nare ãrĩka.

Aperĩmi ƣuri naka Pedrote a'rika mae. Joƣewejeakarã ĩ'rãrimarã Jesũre yi'yurãoka, naka jeyoariwa'rikarã.

²⁴ Aperĩmi Cesareawejearã neyaeka. Neyaerã baaeka ruƣu, kirĩrã supabatirã kijeomarãpitiyika rěrĩtirã Cornelio ire imaeka, “Simón Pedrote bojarãka ma'mitiriye'e”, ãrĩwa'ri nare kioyibojaeka. ²⁵ Torã neyaeka ƣoto Pedrote e'etorirĩ Cornelio ƣorika. Supabatirã Cornelio ñukurupaeka kire jiyipupayeeokaro'si. ²⁶ I'supaka kibaamaka kipitakarã ñi'atirã,

—Mimi'mibe. Miupakaja po'imaji ñime yiro'sioka,— Pedrote kire ãrĩka.

²⁷ I'supaka kěpakã'ã kimi'mika mae. Supa imarĩ jaibu'arikapiji wi'iarã nakãkaeka mae. Torã kākawa'ritirã rĩkimarãja po'imaja rěrĩkarãte Pedrote ĩaeka. ²⁸ I'supaka nimamaka ĩatirã, ikupaka Pedrote nare bojaeka:

—Yija judíotatarã aƣetatarãpitiyika rukubaka imarika, supabatirã napũ'irã turirikaoka jãjibaairã yija ime. I'siakaka õrĩwãrũirã mija ime. I'supaka simako'omakaja Tuparã ƣuri ikupaka yire bojarapaki: “‘Jãjibaarimarĩa sime’, ñañua ‘Jãjibaarika sime’, mija ãrĩa'si”, Tuparãte yire ãrãpe. Supa imarĩ “Judíotataki imariƣotojo aƣetatarãka rukubaka ñima jãjibaarũkimarĩa sime”, ñarĩwãrũyu maekaka ƣuri. ²⁹ Supa imarĩ Cornelio majaroka yire nabojarapaka ƣotojo ñojimarĩji miũ'irã yi'tarape. Supa imarĩ ¿marãkã'ã ãrĩwa'ri oka yire mija pũatarape?— Pedrote nare ãrĩka.

³⁰ I'supaka kěpakã'ã, ikupaka Cornelio kire ãrĩka:

—Botarakarĩmi sajaritiyu tres rō'õjĩrã aiyate eyawa'rapaka ƣoto, Tuparãka jaibaraka ñimarapaka be'erō'õ. Ikuparō'õpiji ángelte saya yaaboaika jããtirã yipũ'irã kipemakotowirape. ³¹ Topi ikupaka yire kěrãpe mae: “Cornelio. Tuparãte mijẽñeika jĩjimakapi kiã'mitiyu. Supabatirã wayuoka baairãte mijeyobaaika jiaoka kiro'si sime. Sapi ãrĩwa'ri jia mire kibaayu. ³² Supa imarĩ Joƣewejeearã imaki Simón Pedro wãmeikite miakarũjebe. Apika Simón wa'iro'si ajea ba'iraberimaji wi'iarã kime riapakirijerã”, ángelte yire ãrãpe. ³³ I'supaka yire kibojamaka ã'mitiriwa'ri, ñojimarĩji oka mire yipũatarape. Jia oka mi'tayu õ'õrã. Tuparãte ĩaika wãjitãji yija rěrĩko'o kioka simaupatiji õñaokaro'si. Tuparãte mire bojaika yija ã'mitiriyapayu,— Cornelio kire ãrĩka.

Cornelio jeyomarãre kiwãrõeka Pedro

³⁴ Sã'mitiritirã, ikupaka Pedrote jaiũ'mueka mae:

—“Aƣerimarãre kiwãtaika ƣemawa'ribaji ĩrãtatateje wãtabeyuka kime Tuparã”, ñarĩwãrũyu mae. ³⁵ Ritatojo wejeareka po'imajatata imaupatirekaja jiyipupaka kire õrĩwa'ri, kiyapaika upakaja baairãka jĩjimaka kimarijayu. ³⁶ Yija tã'omaja Israel wãsa riƣarãmerãro'si Jesucristo, ritatojo wejeareka imarã ñpamakite baaekapi ãrĩwa'ri jia Tuparãka nimarũkiakaka nare kibojaka. ³⁷⁻³⁸ Mamarĩ Galileaka'iarã, supabatirã ritaja Judea ka'iareka Jesús Nazaretkakire baaeka õñurã mija ime. Po'imajare wãrõbaraka Juanre narupuko'a jũjeyukã'ãja, mae kirikapi baawãrũiki Jesũre kimaũ'murũjeka

Tuparā. Supabatirā Espiritu Santore kire kija'ataeka. I'supaka kibaaekaki imarī, Galileakarāre supabatirā Judeaka'iakarāreoka jia kibaaeka. Supa imarī ritaja Satanāre ba'iaja jūarūjeroyikarāte kitāāroyireka. I'supaka kibaaroyireka, Tuparāte kika imaeka simamaka. ³⁹ Yija, apóstolrāka, Jerusalénwejearā, supabatirā judiotatarā ka'iarā ritaja Jesúre baaeka ĩaekarā. Sabe'erō'ō Jerusalénrā judiotatarā ĩparimarāte yapua tetaekarā kire jāārūjeka. ⁴⁰ I'supaka kire nabaako'omakaja maekarakarīmireka, Tuparā puri Jesúre ōñia jarirūjekaki. Supabatirā Jesúre yijare kípemakotowiataeka. ⁴¹ Judiotatarāte nimaupatiremarīa Jesúre pemakotowirirā Tuparāte baaeka. Mamarītaka kiwā'maekarā yija imamaka i'supaka kibaaeka, “Ōñia Jesúre ime ate”, yija ārīwārūokaro'si. Ate ōñia Jesúre jaripe'rika be'erō'ō kika ba'aekarā yija ime. ⁴² “ ‘Ōñia imarāte supabatirā reyaekarāteoka, ba'iaja nabaaeka wapa nare jēñerimaji mimabe’, ārīwa'ri Tuparāte yire jā'meka ārīwa'ri po'imajare mija bojabe”, Jesúre yijare ārīka. ⁴³ Tuparāro'si bojaĳjirimaja imaeka rakamakiji Jesúre imarūkiakaka pupajoawa'ri no'oeka. Supa imarī Jesúre yi'yurāte ba'iaja baaeka wapa Tuparāte ye'kariarūkiakaka no'oeka,— Pedrote nare ārīka.

Judiotatamarīrāteoka Espiritu Santore ña'rījāika

⁴⁴ I'supaka āparaka Pedrote imekā'āja Espiritu Santore nare ña'rījāika. ⁴⁵⁻⁴⁶ Supa imawa'ri ĩrārōkamarīa po'imaja oka norībeyuaja jaibaraka nimaeka Tuparāte jiyipupayeebaraka. Siatirā “Judiorākamarīrāteoka Espiritu Santore ña'rījāiyu mae”, ārīwa'ri napupataeka judiorāka Pedroka ĩrātiji etaekarā. ⁴⁷ Topi ikupaka judiorākare Pedrote ārīka ate:

—Mija ā'mitipe yijeyomarā. Mupakajaoka Espiritu Santore nare ña'rījāimaka ō'ōrā imarāte ĩrīkaoka “Rupuko'a nare mija jūjea'si”, ārīrika imaberijīñu,— judiorākare kērīka.

⁴⁸ Supabatirā,

—“Jesucristore yi'riwa'ri kirirā maime mae”, ārīwa'ri rupuko'a mija jūjerūjebe,— Corneliorākare kērīka.

Supa imarī narupuko'a najūjeka Pedroka imaekarā. Sabe'erō'ō,

—Me'ria'si ruṑu. Yijaka mimabe ñojimarīji ruṑu,— Pedrote narīka Cornelioka imaekarā.

11

Jerusalénkarā Jesúre yi'yurā imaekarāte Pedrote majarobojaeka

¹ Topi mae, apóstolrāka, supabatirā Judeaka'iakarā Jesúre ā'mitiripēaekarāoka, “Judiotatamarīrā imaripotojo, Jesúre na'mitiripēayu're”, ārīka majaroka na'mitirika.

²⁻³ Supa imarī Jerusalénrā Pedrote pe'rieyaeka poto, ikupaka kire narīka:

—¿Dako baaerā judiotatamarīrā wi'iarā mikākarape? Supabatirāoka ¿marākā'ā ārīwa'ri naka miba'arape?— Pedrote narīka.

⁴⁻⁵ I'supaka kire napakā'ā ikupaka wājirokapi Pedrote nare bojajiika:

—Jopewejearā Tuparāte jaibaraka ñimarapaka poto ikupaka simarape. Makārārūñuroka upakapi ikupaka yire sapemakotowirape: Mabo'ikakuripi sayapāia jo'bato ĩ'papē'rōto ñi'atirā maja'aruetaika upaka ĩoika ima yipō'irā etarapaka. ⁶ “¿Dakoa satōsiareka ima?”, ārīwa'ri jia sañiatiyarape. Ritajakaka wa'iro'sia, wa'iro'siwēkoa pariĳi imarapaka. Wa'ibikirāka upaka tuyua, wiyua, supabatirā yiibaraka tuyuaoka simarape.

⁷ Sañiawearapaka poto mabo'ikakuripi ikupaka yire sārīkorape: “Pedro mimi'mibe. Jāātirā samiba'abe”, yire sārīkorape. ⁸ “Marākā'ā baatirā yibaaberijīka Ñipamaki, Moisés wāsare jājibaaeka ba'akoribeyuka ñime ruṑu”, ārīwa'ri yiyi'rape. ⁹ Supa ñapakā'ā ikupaka yire sārīkorape ate: “ Jājika yiro'si sime’, merīa'si, Tuparāte ba'arūjeika puri ‘Miba'abe’ ”, sārīkorape. ¹⁰ Maekarakakuri i'supaka yire sārāpe. Sabe'erō'ōpi mae Tuparāte sayapāia e'emiarape mabo'ikakurirā. ¹¹ Ikuparō'ōpiĳi i'supaka simarapaka be'erō'ō maekarakamaki po'imajare ñimaraparō'ōrā eyarape. Cesareawejeakaki Cornelio nare pūatarapaki, yire ne'eayaokaro'si. ¹² “Netarāka poto, ba'iaja puparibekaja naka me'pe”,

Espíritu Santore yire āpakā'ā, ya'rape. Supabatirā ĩ'rōtēñarirakamarā Jesúre ā'mitiripēairā yika ō'ōrā imarā yijeyoa turaparā. Naka mae Cornelio wi'iarā yija kākarape. ¹³ Yija kākaeyarapaka poto, ikupaka Corneliore yijare bojarape: “Yiwi'iareka ñimarapaka poto ángelte yire pemakotowirirīkarape. Mia je'e ikupaka yire kērape: ‘Jopewejearā Simónre akarī a'rirūkirāte miṗūatabe. Pedrooka kire nañu. ¹⁴ Mija pō'irā eyatirā, “Mire, miwi'iareka imarāteoka ba'iaja imarika tiyibeyurō'ōrā mija a'rirūkia imakoṗeikareka ikupaka Tuparāte mijare tāārāñu”, āriwa'ri mijare kibojarāñu', Corneliore yijare ārape”, ángelte kire ārika bojabaraka. ¹⁵ I'supaka yire kērapaka be'erō'ō, yi'i ate nare bojaū'murapaki. Nare yijaiū'murapaka potojo, ikuparō'ōpi Espiritu Santore nare ña'rījāirape, mare mamarī kibaarapaka upakajaoka. ¹⁶ I'supaka simakaka ĩawa'ri, Maipamakire bojaeka yipupajoatōporape. Mia, ikupaka kērika: “Bikijarā puri okoapi Juanre rupuko'a mijare jūjeka. Tuparā puri Espiritu Santo mijare ña'ajāārāki, kiyapaika upakaja baawārūrā mija imaokaro'si”, i'supakajaoka mamarīrāja Jesúre mare bojatika. ¹⁷ Jesucristore yi'yurā maimamaka, Espiritu Santore Tuparāte mare ña'ajāārāpaka upakaja judiorākamarīrā nimako'omakaja nareoka Espiritu Santore kiña'ajāārāpe. I'supaka Tuparāte nare baamaka “I'supakamarīa sime. Judiorākamarīrā mija puri marākā'ā baatirā yijaka imaberijirā mija”, āriberijika ñimarape,— Pedrote nare ārika.

¹⁸ I'supaka kēpakā'ā kire najērīatīyika. Topi mae ikupaka naṗupaka no'aeka:

—Jiitakaja baaiki kime Tuparā. Judiorākamarīrāteoka ba'iaja nabaaika naja'atarāka, nare kiye'kariarāñu jia kika nimajiparū,— āriwa'ri narīka.

Antioquíakarā Jesúre nayi'riū'mueka

¹⁹ I'sia rupubaji Jesúre yi'ribeyurā Estebanre jāāekarā. Supabatirā aṗerā kiupaka imaekarā Jesúre yi'yurāteoka ba'iaja nabaaeka. Supa imarī ĩ'rārimarā Jesúre yi'yurā Feniciaka'iarā, Chiprejūmurikarā imawejeareka, supabatirā Antioquía wejearāoka naru'riwa'rika. Torā eyatirā, judiorākare takaja Jesúrika bojariroka nabojaka. ²⁰ Aṗerā puri, Chiprekarā, Cirenekarā a'ritirā Antioquíarā eyaekarā. Torā eyatirā judiorākamarīrā imaekarāteoka maipamaki Jesúrika nabojaka. ²¹ “Jia nabojawārūrū”, āriwa'ri Tuparāte nare jeyobaaeka. Supa imarī rīkimarāja Jesúrika nabojaka ā'mitiritirā, mamarī nayi'rikoperoiyika naja'ataeka, kire yi'riwa'ri.

²² Antioquíawejarā Jesúre nayi'yua majaroka, Jerusalénkarā Jesúre yi'yurāte ā'mitirika. Sā'mitiritirā Antioquíarā Bernabére naṗūataeka. ²³ Supa kire napakā'ā ke'rika. Torā eyatirā, Tuparāte jia nare baaeka kīaeyaeka. I'supaka nimaeka ĩatirā ikupaka jījimakapi nare kibojaka:

—Ika mija ima upakaja jībaji Jesúre mija yi'ririmirīrīkawa'pe,— nare kērika.

²⁴ Espiritu Santore kire jeyobaaikapi jīpupaki kimaeka. Tuparāte yapaika upakaja oyiaja imaki imarī, jia Jesúre yi'yuka Bernabére imaeka. Supa imarī rīkimarāja kibojaka ā'mitiritirā, Jesúre nayi'rika.

²⁵ I'sia be'erō'ō Tarso wāmeika wejarā Bernabéte a'rika, Saulote mo'arī. ²⁶ Kire tōpotirā, “Dajoa Antioquíarā”, kire kērika. Supa kire kēpakā'ā ĩ'parā najeyoariwa'rika torā. ĩ'rākuriwejejē'rāka torā nimaeka, Jesúre yi'ririmajaka. Torā imatirā rīkimarāre Jesúrika nawārōeka. I'sia wejeakarā Jesúre yi'yurātejeoka “Cristianorāka nime”, ṗo'imajare āriū'mueka.*

²⁷ I'sia potojo Jerusalénkarā, Tuparāro'si bojaījirimajare eyaeka Antioquíarā, Jesúre yi'yurāte rēritirā imaekarō'ōrā. ²⁸⁻³⁰ Torā eyaekarākaki ĩ'rīka imaekaki Agabo wāmeiki. Jesúre yi'yurāte rēritirā imaekarō'ōrā eyatirā, Espiritu Santore jeyobaaikapi ṗupajoatirā, ikupaka nare kērika: “Ritatojo ka'iarā nakēsirabarāñu, ba'arika torā ṗurirāka simamaka”, Agabote nare ārika. (Ñamajībaji ba'arika torā ṗurika Romawejea ĩpamaki Claudiore imaeka poto). Sā'mitiritirā, “Judeakarāre ba'iaja jūaerā baayu're, niñerū

* **11:26** El nombre Cristiano quiere decir “Cristo es nuestro Señor.”

nare mapūataye'e", Antioquíakarā Jesúre yi'yurāte ārika. Narika upakaja, narikaeka ko'apitorāja Saulo, Bernabépitijika ī'parāwā'taja nijika, "Judeakarā Jesúre yi'yurāte imaruputarimajare samija ījibe", āriwa'ri.

12

Santiagore najāāeka, supabatirā wēkomaka imariwi'iaپی Pedrote porika

¹ I'sia poto ritaja Jesúre yi'yurā upatireje ba'iaja Herodere kisurararākare baarūjeū'mueka. Supa imarī ī'rārimarā nare imaruputarimajare wēkomaka imariwi'iarā nataeka. ² Supabatirā, Juan ma'mi Santiagore nañi'apakā'ā, "Kiwāmua mija toata'tabe", nare kērika. ³⁻⁴ I'supaka kērika ā'mitiritirā, jījimaka judiorāka īparimarāre jarika. Topi jījimaka nimamaka īawa'ri pan levadura rukeberika naba'aroyikarīmi Pedroteoka kiñi'arūjeka wēkomaka imariwi'iarā kire tayaokaro'si. Pedrote ru'rikoreka jia kisurararākare kīarīrūjeka Herodes. Botarakatata imatirā rakaka tatareka botarakarimarā nimaeka. I'sirakamarā imarī,

—Botarakamaki oyiaja mija o'arijarirāñu kire tuerikareka,— nare kērika.

Supabatirā "Pascua baya o'riwa'rirāka poto, po'imajare īarāka wājitāji Pedrote ba'iaja jaiwā'imarītirā, kire yijāārūjerāñu", Herodes pūpaka imaeka. ⁵ Supa imarī ī'rārimi upakaja jīitakaja Pedrote natueka. I'supaka nima ā'mitiritirā, kijeyomarā Jesúre yi'yurā jimarīa Tuparāte kiro'si jaijika.

⁶ Torā kimaeka nāmi simakoeka Herodete kire jāārūjerūkirīmi. Mia, wēkomaka imariwi'iarā ī'parā surararāka kire tuerimaja watopekarā ī'pamiji perumijiapi pi'pekaki kikārīpañaeaka. Īarīrītiyarūkirō'ō simamaka aperā surararāka koperekarā tuekarā.

⁷ Ikuparō'ōpiji, āngelte kipō'irā etaeka. Supabatirā kimaeka kurara yaaboaeka jāja jāta'airō'ō jarika. Topi mae, kārika imaekaki Pedrote āngelte rabetōrōtaeka. Kitūrūeka poto, —Wārūaja mimi'mibe,— kire kērika.

I'supaka kire kērika potojo perumijiapi kipita arikaka napi'pekopeka kutueka.

⁸ I'supaka kijarika poto,

—Mijariroaka mijāāū'mube, miū'puko'aoka,— Pedrote kērika.

Topi ikupaka kire kērika ate:

—Mijariroaka pemakatooka mijāābe. Supabatirā yibe'erō'ō mi'tabe,— āngelte kire ārika.

⁹ I'supaka kire kēpakā'ā, Pedrote kibe'erō'ō a'rika. I'supaka baaripotojo "Supa sime", marīwārūberijika simaeka kiro'si. "¿Yaje ritaitaka sime je'e?", āriripotojo "Makārārūñuroka upaka yiro'si sime je'e", kēripupajoeka. ¹⁰ A'ririjariji mamarīkaki surarate tueirō'ō o'ritirā, apikate imarō'ōoka no'rika. Sa'riwa'ri jiyiakaka peruakaka baaeka wejekuraraka koperekarā neyaeka poto sōñu upakaja sawiritaeka. Topi poritirā na'ririjayukā'āja ikuparō'ōpiji āngelte ririwa'rika. I'supaka simamaka ī'rikaja Pedrote tuika.

¹¹ Topi mae, "Rita sime. Kārārūrībeyuka yi'i. Herodete yire jāākoreka yire kipoaerā āngelte kipūatayu Tuparā. I'supaka simamaka judiorāka īpamarā ba'iaja yire nabaaripakatayuaereka, yiwapu'yu mae", Pedrote āriřupajoeka.

¹²⁻¹³ I'supaka kipupaka imekā'āja Juan Marcos pako, María wi'iarā ke'rika. Satōsirō'ōrā rīkimarāja Tuparāte jaibaraka po'imajare imaeka. I'supaka nimaekarō'ōrā eyatirā koperekapi,

—¿Yaje mija ime?— nare kērika.

Sā'mitiritirā ī'rāko torā ba'iraberimajo, Rode, koperekarā eyarīkaritirā, ā'mitirikako, "¿Maki kime?", āriwa'ri. ¹⁴ Sakowierā baaeka ruṑu, Pedrote jaika koā'mitiriwārūeka. Sā'mitiriwārūtirā jījimaka jariwa'ri kopereka wiebekaja,

—Pēterā Pedrote imakoyu,— āriwa'ri torā imaekarāte bojarī ko'rika.

¹⁵ I'supaka nare kōpakā'ā,

—Miwejabyu je'e,— kore narĩka.

Toṓi,

—Ritama ñañu,— nare kōrĩka.

I'supaka nare kōpakā'ā,

—Kire ĩarĩrĩka mirāki ángel kime je'e aṓeyari,— kore narĩka.*

¹⁶ I'supaka narĩko'omakaja,

—¿Yaje mija ime?— ṓṓṓṓ Pedrote ārĩrĩkamarika.

I'supaka simamaka kopereka wiwatatirā kire ĩawa'ri kopakaja napupataeka.

¹⁷ I'supaka nimamaka, kīṓitaka kimimataeka “Kareaja mija imabe”, ārĩwa'ri. Toṓi mae, “Wēkomaka imariwi'iarā ñimako'orō'ōṓi ikupaka Tuparāte yire baako'o”, nare kērĩka. I'supaka nare ārĩtirā,

—Majeyomarā Jesúre yi'yurāte samija bojabe. Supabatirā i'supakajaoka mija āṓe Santiagoreoka,— nare kērĩka.†

I'supaka nare ārĩweatirā aṓerō'ōrā ke'rika.

¹⁸ Kiru'rika ñamibikitojo torā ĩarĩrĩrimaja imaekarā surararākare jimarĩa ba'iaja ṓuparika Pedrote imabepakā'ā ĩatirā. “¿Marākā'ā Pedrote baatiyako'o je'e? Ba'itakajama sime”, narĩka. ¹⁹ Kimabepakā'ā ĩatirā, Herodete kire mo'arũjeka. Kire natōṓobepakā'ā Herodete nare jēĩaṓeatiyaeka. I'supaka nare kijēpakā'ā marākā'ā nayi'riwārũberijĩka simaeka naro'si. Supa imarĩ Herodete nare jāārũjeka mae. I'supaka nare baatirā Judeaṓi ke'rika Cesarearā imarĩ.

Tuparā reyarũjekaki Herodete

²⁰ Tirowejeakarā supabatirā Sidónwejeakarāka jiamarĩa imawa'ri boebaka naka Herodete imaeka. I'supaka tokarāka imawa'ri, niñerũ e'eokaro'si ba'arika nare ṓũatarika kika'iaakarāre kijājibaaeka. Herodes ka'iaṓi naba'arika e'etoyurā nimaeka Tirowejeakarā supabatirā Sidónwejeakarāoka. Supa imarĩ ĩ'rĩka upaka ṓupajoawa'ri Herodes ṓō'irā okajierĩ ṓo'imajare napũataeka. Herodete najairā baaeka ruṓu, kijeyomaki imatiyaiki, Blastoka najaika. Jiaṓi kire najaiējemaka “Jia mika imariyapairā nime”, ārĩwa'ri Blastore kire ārĩka. I'supaka kēpakā'ā, “Īrārĩmi naka yijairāñu ruṓu”, Herodete kire ārĩka. ²¹ Naka kijairā baaekarĩmi, ĩṓi imarĩ, jia jariroaka ĩparimarāre jāāroyika upakakaka kijāāeka. Supabatirā ĩpire rupaoyikarō'ōrā imatirā, torā rērĩkarāre kijaika. ²² Torājĩrā mae, sã'mitiritirā,

—Mia, majiyiṓupayeeroyikite‡ mare jaiyu, ĩmirĩji upakamarĩa kime,— āṓaraka jimarĩa ṓo'imajare akasereka jĩjimaka imawa'ri.

²³ I'supaka āṓaraka nimaeka ṓoto, Tuparāte ṓũataekaki ángel, jimarĩ ba'iaja Herodete kimarũjeka. “I'supaka yireka ārĩbekaja Tuparāte mija jiyiṓupayeebe”, kērĩberiripareareka, wājua Herodete ba'ariataeka.

²⁴ I'supaka simaeka be'erō'ō Jesúre yi'yurāte kirika bojamaka rĩkimabaji sayi'yurāte pubueka.

²⁵ I'tojĩtejeoka Bernabé, Sauloṓitiyika Jerusalénkarāre niñerũ ĩjirĩ na'rika. Nare ĩjiweatirā, Juanre Antioquíarā ne'ewa'rika. Juanrejeoka nawāmeyeeka Marcos.

13

Bernabé Sauloṓitiyika, Jesúrika bojariroka nabojataṓaeka

¹ Antioquíarā Jesúre yi'yurāte rērĩbaraka imaroyika. Īrārĩmarā nakarā jia kirika bojawaṓu'atarimaja Tuparāte nare imarũjeka. I'supaka imarā imariṓotojo, “Ikupaka

* **12:15** Algunos judíos creyeron que Dios enviaba ángeles para cuidar su gente. Creyeron que el ángel podía aparecer en una forma similar a la persona que cuidaba. Posiblemente la gente en la casa pensaron que un ángel llegó para avisarles que Pedro ya fue matado. † **12:17** Refiere a Santiago, el hermano de Jesús que era un líder de los creyentes en Jerusalén. El otro Santiago (el apóstol) había muerto (véase 12.2) ‡ **12:22** Un dios

po'imajare mija bojawaŋu'atarijape", āriwa'ri kiro'si bojañjirimaja pariŋi nimaeka. Mia, Bernabé, Simón (kirejeoka narika Neika), Lucio Cirenekaki, Menahem Galileakaki (ipi Herodespitiyika pakiarikaki), supabatirā Saulooka imaekaki naka. ² Maiŋamakika jaiokaro'si rēritirā torā nimaeka. Supa imarī Tuparāte pupajoabaraka ba'abekaja kire jaibaraka nimaeka. I'supaka nimaeka poto ikupaka Espiritu Santore nare ārika:

—Bernabé, Sauloteoka yiyapaika upakaja baarimaja nimaokaro'si nare ye'erape. Supa imarī yimajaroŋa wārōtapaŋi nare mija pūatabe nare yijā'metika upakaja,— nare kērika.

³ I'supaka kērika ā'mitiritirā ba'abekaja Tuparāka jaibaraka nimaeka ruŋu. Supabatirā, Bernabéro'si, Sauloro'sioka jaiñjibaraka naŋo'iarā napitaka naja'apeamomeka, Tuparāte nare jeyobaarū āriwa'ri. I'supaka baatirā nare na'rirūjeka.

Chiŋre wāmeika jūmurikarā na'rika

⁴ Supa imarī Espiritu Santore nare ārika upakaja Seleuciarā Saulote a'rika, Bernabēpitiyika. Torā eyatirā waŋurupi na'rika Chiŋre wāmeika jūmurikarā. ⁵ Torā, Salamina wāmeika wejea imaekarō'ōrā namarika. Torā eyatirā judiorākare rēriwi'iarā Tuparārika nawārōeka. Juan Marcos naka imaekaki, nare jeyobaarimaji imarī.

⁶⁻⁸ I'sia jūmurikareka turitapabaraka Pafoswejea wāmeirō'ōrā neyaeŋa. Neyaeŋarō'ōrā judiotataki Barjesús wāmeikite imaeka. Elimas wāmeiki kimaeka griego okapi puri. Maikoribeyua beapakibaraka "Tuparāro'si jairimaji ñime", po'imajare āriŋjayuka kimaeka. Jūmurika iŋamaki Sergio Pauloka jeyoayuka kimaeka. Sergio Paulo puri jia ōriwārūrika pupajoaiki kimaeka. I'supaka imawa'ri Tuparārika ā'mitiritirā Bernabé, Sauloteoka kiakarūjeka. Elimas, maikoribeyua beapakirimaji puri Bernabé, Saulopitiyika napupajoaika upakamarā pupajoaekaki. Supa imarī "Jesucristorika na-jaika mia'mitiripēa'si", i'sia wejeakaki ipire kēriŋjarika. ⁹⁻¹⁰ Supa imarī Espiritu Santore jeyobaaekapi kire iŋarikatirā ikupaka Saulote kire ārika (kiwāmeaoka imaeka Pablo):

—Satanāre yapaika upakaja baarimaji mime. Supabatirā ritaja jia ima yapabeyuka mime. Saŋi āriwa'ri pakibaraka ba'iaja po'imajare mibaariŋayu. Maiŋamaki Tuparārika bojarirokamarā miboŋapakiyu. I'supaka mibaaika mija'atabe. ¹¹ I'supaka mibaaika wapa maekakaja ba'iaja Tuparāte mire jūarūjerā baayu. Supa imarī miñakoa yarirā baaika mae. I'supaka simamaka iabeyuka mimatarāñu. Aiyate yaaika pariŋi miabesarāñu,— Pablote kire ārika.

I'supaka kērika potojo kiñakoa ta'sikā'āja ririwa'rika mae. I'supaka imawa'ri kire tītirimaji i'rikate kiyapakopeka. ¹² I'supaka kijapakā'ā pupatawa'ri jūmurika iŋamaki puri, Jesúre kiā'mitiripēaeŋa. "Ritaitaka sime nabojaika", āriwa'ri sakiyi'rika.

Pisidiareka imaeka Antioquíarā Pablorākare eyaeŋa

¹³ Toŋi mae, Pablo kijeyomarāpitiyika Pafoswejeapi nakūmujāika Panfilia ka'ia, Perge wāmeirō'ō wejearā a'yaokaro'si. Torā nare maatatirā Juan Marcos puri Jerusalénrā pe'rikaki. ¹⁴ Toŋi mae, Pergepi imatirā Antioquíawejearā na'rika, Pisidiaka'iwāta imaekarō'ōrā. Toŋi imatirā jērītarirīmi simaeŋa poto, judiorākare rēriwi'iarā nakākaeka. ¹⁵ Torā narupayukā'āja Moisés imaekakite jā'mekakaka supabatirā Tuparāro'si bo-jañjirimajare o'oeŋakaka iabaraka i'rikate saŋaipateka. Kibojaeka be'erō'ō, judiorāka rēriwi'i iŋarimarā Bernabé, Pablopitiyika iŋparāte ikupaka narīpūaeŋa:

—Yija jeyomarā, jia majaroŋa yijareka mija bojarūkia simaye'e, maekaka samija bojabe,— nare narika.

¹⁶ I'supaka napakā'ā, Pablote mi'mirīkaeka. "Jaibekaja mija ā'mitipe ruŋu", āriwa'ri kipitaka kimimataeka. Torāñirā ikupaka nare kērika:

—Yija jeyomarā Israelkarā, supabatirā judiorākamarīrā imariŋpotojo jia Tuparāte yi'yurāoka, jia samija ā'mitipe. ¹⁷ Jiyipupaka kire moñuka Tuparāja, Israel ka'iareka imarā ñekiarāte wā'maekaki. Nare wā'matirā jia Tuparāte nare baeŋa. Egiptoka'iarā

nimaeka, naka'iarāmarīa nimako'omakaja rīkimabaji nakārīpoyaokaro'si nare kijey-
obaaeka. Narejeoka kirikapī Egiptoka'iarā nimaeka poto kiru'rirūjeka. ¹⁸ Topi
ru'ritirā, po'imajamatorā ī'parā po'imajarakakuri wejejē'rāka Israeltatarāte imaeka.
Torā ī'rākurimarīa kire ā'mitiripēabekaja nimako'omakaja nare īarīrīrimaji Tuparāte
imaeka. ¹⁹ Canaán wāmeika ka'iakarā ī'potēñarirakatatarāte Tuparāte riataeka, naka'ia
Israeltatarā ñekiarāte kījiokaro'si. ²⁰ Supa imarī Egiptoka'iarā nimaū'mueka be'erō'ō
Canaán ka'ia ne'maekarō'ōjīrā cuatrocientos cincuentarakakuri wejejē'rāka sajarika.

Sabe'erō'ō, Samuel, Tuparāro'si bojaījirimaji kimaerā baaeka ruḡu, Israeltatarāte
īarīrīrimaji nimaokaro'si ī'rārimarāre Tuparāte imarūjeka. ²¹ Samuelte nare
imaruputayukā'āja “ī'rīka yija īpamaki yija yapayu”, mañekiarāte ārīka Tuparāte.
I'supaka napakā'ā, Saúl, Quis maki, nīpamaki kimaerā Tuparāte kire wā'maeka. Supa
imarī ī'parā po'imajarakakuri wejejē'rāka rō'ōjīrā īpi kimaeka. Benjamín imaekaki
rīparāmerā rīparāmi kimaeka Saúl. ²² I'tojīrā be'erō'ō Saúlre poatatirā Davidre īpi
Tuparāte imarūjeka. “David, Jesé maki, yīpupajoaika upakaja pūpajoaiki imaki ñiamaka.
I'supaka imaki imarī yiyapaika upakaja kibaarāñu”, Tuparāte kireka ārīka. ²³ David
rīparāmerā rīparāmi kimaeka Jesús. Bikija Tuparāte bojara'atika upakaja Israel
ka'iakarāre kitāāokaro'si Tuparāte kire pūataeka. ²⁴ Jesúre etaerā baaeka rupubaji
Juan, Israelkarāre Tuparārika wārōekaki. Supa imarī ritaja tokarāre ikupaka kērīka:
“Ba'iaja mija baaika ja'atatirā rupuko'a mija jūjerūjebe”, nare kērīka. ²⁵ Supabatirā
kireyaerā baaeka rupupañaka upakaja ikupaka Juanre ārīka: “ ‘Tuparāte pūataekakiji
kime’, yireka mija ārīkoḡeyu. Jēno'o i'supakamarīa sime. No'ojīrāmarīaja sajariwa'yu yire
pēmawa'ribaji imakite etarūkia”, Juanre nare ārīka're,— ārīwa'ri Pablote nare bojaeka.

²⁶ —Yijeyomarā Abraham rīparāmerā, supabatirā judīorākamarīrā imaripotojo jia
Tuparāte yī'yurāoka, jia mija ā'mitipe. Jesúre yī'riwa'ri ba'iaja imarika tiyibeyurō'ōrā
ma'rirūkia imakoḡeikareka Tuparāte mare tāāekakaka mare kiā'mitirirūjeyu. ²⁷ I'supaka
simako'omakaja Jerusalénkarā supabatirā nīparimarāoka, “Mare tāārimaji kime”,
ārīwārūberikarā. Supabatirā jērītarirīmi rakakaja Tuparāro'si bojaījirimajare o'oeka
īatirā aḡerāte sabojako'omakaja sanorīwārūberika. I'supaka imawa'ri Jesúre īaripotojo,
“Tuparāte pūataekaki kime”, narīwārūberika. Sapī ārīwa'ri Jesúre najāārūjemaka,
Tuparāro'si bojaījirimajare o'oeka upakaja sajarika. ²⁸ “Ikapi kipareayu”, ārīwārūbeyurā
imaripotojo, “Kire mijāārūjebe”, ārīwa'ri Pilatore napakatarika. ²⁹ I'supaka baawa'ri
Jesúre najāāmaka, Tuparāro'si bojaījirimajare o'oeka upakaja sajarika. I'supaka kire
nabaaeka be'erō'ō yapua tetaekareka kimakoḡekarō'ōpi aḡerāte kire rueka. I'supaka
kire baatirā āta wi'iarā kire natarika. ³⁰ I'supaka kire nabaako'omakaja Tuparāte
ōñia kire jariḡe'rirūjeka. ³¹ Galileapī Jerusalénrā kika a'rika mirārāte ī'rākurimarīa
kipemakotowirika. I'supaka nare kibaabeaeka īaeka mirārā nime maekakaoka “Rita
sime, ōñia jarikaki Jesús”, ārīwa'ri po'imajare bojarimaja.

³²⁻³³ Supa imarī Bernabépitīyika jīa majaroka mijare yibojatayu. “Jia nare
yibaarāñu”, ārīwa'ri mañekiarāte Tuparāte bojaeka upakaja mare kibaaeka narīparāmerā
mirārā maimamaka. Mia, Jesúre najāāeka simako'omakaja ōñia kire kijariḡe'rirūjeka.
I'supaka Tuparāte baarūkia pūpajoaweibaraka Salmo segundo wāmeīpūñurā ikupaka
Davidre o'oeka: “Maki, yimakitakiji mima simamaka, mae ritaja po'imajare
sañorīrūjeyu”, Tuparāte ārīka Jesúreka pūpajoabaraka. ³⁴ “Kireyako'omakaja ōñia
kire yijariḡe'rirūjerāka simamaka reyarūkimarīka kimarāñu mae”, Tuparāte ārīka.
I'supaka simamaka ikupaka sāñu kimajaropūñurā: “Davidre ñarītika upakaja, jia
mijare baarimajiji ñimarāñu”, Tuparāte ārīka. ³⁵ Mia aḡea: “Jiyīpupaka mire ōñuka
imarī, miyapaika upakaja baaiki ñime. I'supaka simamaka, yīpo'ia rabakoreka ōñia
yire mijariḡe'rirūjerāñu”, āparaka Davidre o'oeka. ³⁶ Ōñia kimaeka poto Tuparāte
yapaika upaka baaiki Davidre imaeka. I'sia be'erō'ō kireyaeka. Kireyamaka kiñekiarāte
nayayeka wā'tarā kire nataeka. Torā kīpo'ia rabaeka. Supa imarī apikate pūpajoawa'ri

majaroka kio'oeka. ³⁷ Jesús puri rababerekaki Tuparâte õña kire jaripe'rirũjeka simamaka. ³⁸⁻³⁹ Mija ã'mitipe yijeyomarã, ikupaka mija õrĩrika yija yapayu: Moiséte jã'meka ma'mitiripẽakopemaka, ba'iaja mabaaikareka mare tããbeyuka Tuparã. I'supaka simako'omakaja Jesúre ã'mitiripẽairãte takaja ba'iaja baarikareka Tuparâte ye'kariayu. Supa imarĩ Jesúre baaekapi ãrĩwa'ri, ba'iaja baakoribeyurã maima Tuparã ñakoareka. ⁴⁰⁻⁴¹ Rakajekaja mija imabe, bikija Tuparãro'si bojaĩjirimajare bojaeka upaka mijare sima'si ãrĩwa'ri. Mia je'e, ikupaka sime:

“Jia mija ã'mitipe yire eebaraka, yire jaiwã'imañurãoka. Mija rupurõ'õrã ima ikuparõ'õpiji mijare pupatarãka. I'supaka baawa'ri, mijare sariatarãñu. Mija ãrãka wãjitãji majẽrãko'abeyua yibearãñu. Īrĩkate mijare sabojarikareka samija õrĩwãrũberijããeka', Tuparâte ãrĩka”, ãrĩwa'ri kirika bojarimajire o'oeka,— ãrĩwa'ri Pablote wãrõeka Antioquíakarãre.

⁴² I'supaka jaiweatirã Pablorkare porĩwa'rika judíorãka rẽrĩwi'iaipi. Naporiwa'rika poto,

—Apea jẽrĩtarikareka ate yijare sawãrõrĩ mija i'tabe,— nare narĩka.

⁴³ Topi naporiwa'rika poto rĩkimarãja judíorãkare Pablo, Bernabépitiyika nayejoariwa'rika. Supabatirã judíorãkamarĩrã imaripotojo Moiséte jã'meka yi'riwa'ri judíorãkare baaroyika upakaja baarimajaoka naka a'rikarã. I'supaka nabaamaka ikupaka Pablorkare nare bojaeka:

—“Mare wayuñariwa'ri Jesúre reyaekapi ãrĩwa'ri jĩjimaka Tuparâte maka ime”, ãrĩwa'ri mijare yija bojako'a mija yi'ririja'ata'si,— nare kẽrĩka.

⁴⁴ I'sia be'erõ'õ jẽrĩtarĩmi imaekareka, rĩkimabaji i'sia wejeakarãre torã rẽrĩka Tuparãrika ã'mitiyaokaro'si. ⁴⁵ I'supaka nabaamaka jiamarĩa simaeka judíotatarã ĩparimarãro'si. I'sirokapi ãrĩwa'ri Pablote bojamaka ã'mitiritirã aperõ'õrã oyiaja nayi'rika. Supabatirã kiwãrõeka okae'ebataka ba'upakaja kire najairiwã'imarĩka. ⁴⁶ I'supaka nabaamaka, okajãjiapi ikupaka Pablorkare nare ãrĩka:

—Judíorãka mija imamaka Tuparãrika mijare yibojaũ'mutirape. I'supaka simako'omakaja samija yi'ribeyu ruðu. I'siapi ãrĩwa'ri, Tuparãka õña imajiparika yapabeyurã upakaja mija ime. Mijare yija bojaika yapabeyurã mija imamaka judíorãkamarĩrãte Tuparãrika yija bojaerã baayu mae. ⁴⁷ Mia, ikupaka Tuparâte yijare ãrĩka:

“Judíorãkamarĩrã põ'irãoka mire yipũatayu yimajaroka mibojaerã. ‘Ritaja po'imajare Tããrũkikate yi'yurãte takaja õña kika Tuparâte imajiparũjerãñu’, ãparaka ritaja po'imajare mibojabe”, ãrĩwa'ri Tuparã majaropũñurã sabojayu,— nare narĩka.

⁴⁸ I'supaka napakã'ã judíorãkamarĩrã imaekarã jĩjimaka imawa'ri “Jiitaka sime Tuparãrika bojariroka”, narĩka. I'supaka imawa'ri kika õña imajiparũkirãte kire ã'mitiripẽaeka. ⁴⁹ Supa imarĩ Pablo, Bernabépitiyika nabojaeka ã'mitiritirã tokarã sakoyikuri imaekarãoka sabojapibaekarã. ⁵⁰ I'supaka simako'omakaja judíorãka ĩparimarã puri i'sia wejeakarã imatiyairãte supabatirã judíorãka pupajoaimiji yi'yurã rõmijã imatiyairãpitiyika najaibu'aeka. Bernabé Pabloka boebaka imawa'ri, po'imajare naboibataeka. I'supaka baawa'ri topi nare napoataeka. ⁵¹ I'sia wejeapi naporika poto nu'puarã ka'ia eika napajepateka. “Īka wejeakarã Jesúrika bojariroka ã'mitiriripe'yoirã imarĩ ba'iaja najũarũkiareka wapu'ribeyurã nime”, ãrĩwa'ri i'supaka nabaaka. I'supaka baatirã, Iconio wãmeika wejearã na'rika. ⁵² I'supaka nabaako'omakaja Antioquíawejearã nabojaeka yi'rikarã puri jĩjimaka imaekarã. Supabatirã Espĩritu Santore nare jeyobaamaka ritaja Tuparâte yapaeka upakaja nabaarijarka.

14

Iconiowejearã imaekarãte Pablorkare wãrõeka

¹ Iconiowejearā eyatirā judíorākare rērīriwi'irā Pablorākare kākāeka. Supabatirā Jesúrika bojariroka nare nabojaeka. Sanabojamaka, judíorāka, judíorākamarīrāoka rīkimarāja sanayi'rika. ² I'supaka simako'omakaja ĩrārimarā judíorāka Jesúre ā'mitiripēaberiwa'ri judíorākamarīrā imaekarā Pablorākare nabobayaokaro'si nare wapuju najaipakirijarika. I'supaka nabaamaka, “Ba'irā nime”, nareka narīpupajoeka. ³ I'supaka nare nabaata'ako'omakaja Iconiorā ñoaka Pablorākare imatapaeka. Torā imatapabaraka okajājirā imarī, “Po'imajare wayuñawa'ri jia Cristore mare baaeka”, āriwa'ri namajarojojatapaeka. “Ritatakama sime”, po'imajare āñaokaro'si, majērāko'abeyua pariiji Pablorākare beaerā Tuparāte nare jeyobaaeka. ⁴ I'supaka simako'omakaja tokarāre ĩrīka ta'iarāja pupajoaberika. Mia je'e: ĩrārimarā judíorāka upaka pupajoaripotojo aperiā Pablorāka upaka pupajoaekarā. ⁵ Supabatirā Pablorākare ba'iaja baaripupajoawa'ri, judíorāka, judíorākamarīrā, ĩparimarākaoka jaitirā, “Ātapi Pablorākare majāāye'e”, narīka. ⁶⁻⁷ I'supaka nareka narīka rakajewa'ri, Licaonia ka'iarā Pablorākare ru'riwa'rika. Torā eyatirā tokarāre Jesúrika bojariroka nabojojatapaeka. Listra wāmeirō'ō supabatirā Derbe wāmeika wejearāoka sanawārōtapaeka. I'supakajaoka nabaaka sawā'tarā imaekarāte.

Listrakarā Pablote ātapi najāābareka

⁸⁻⁹ Listrarā ĩrīka bitamaji turiwārūbekaja po'ijirikakite imaeka. Tokarāre Pablote jaimaka kiā'mitirirupaeka kiro'si. Kire ĩarīkatirā, “ ‘Yire jieĵiki Tuparā’, āripupajoaiki kime”, Pablote kireka āripupajoeka. ¹⁰ Toṑi mae,

—Mi'mitirā jia meyarīkape,— Pablote kire ārīka.

I'supaka kire kērīka potojo bu'rirīkatirā kituriū'mueka. ¹¹ I'supaka nabaamaka ĩawa'ri, —Yeeja'a, ĩrā ĩ'parā majiyipupayeeroyirā nime. Po'imaja po'iupakapi ña'rījāitirā ĩmipi mapō'irā netayu,— āriwa'ri tokarāre akasereka apetomaja okapi.

¹² I'supaka imawa'ri Bernabére Zeus, narīka, supabatirā Pablote Hermes* narīka, “Zeusro'si jia bojawaṑu'atarimaji kime”, āriwa'ri. ¹³ I'sia wejeata'i a'riwa'ri rō'ōrā Zeusre jiyipupayeeriwi'ia imaeka. Tokaki kura upaka naro'si imaekaki Pablorākare jiyipupayeeriyapaekaki. Supa imarī wa'ibikirāwēkoarā ō'ōrika ja'apeatirā, wejeakuraraka koperekarā sake'ewa'rika. Torā eyatirā wa'ibikirāwēkoa jāārika nayapaeka, Pablorākare jiyipupayeekaro'si. ¹⁴⁻¹⁵ I'supaka naro'si nabaariyapamaka ĩatirā, Pablorākare najariroaka baibebaruika. “Jiamarīa mija baariyapayuma”, āriwa'ri i'supaka nabaaka. Supabatirā, po'imaja watoṑekarā jorobaraka jājirokapi ikupaka nare najērīaeka:

—¿Dako baaerā i'supaka mija baariyapayu? ¡Mija upaka po'imajajaoka yija ime! Tuparārika bojariroka mijare bojarī yija i'tayu, mija ōñu upakaja mija baapo'ijiaekarāte mija jiyipupayeeriya'ataokaro'si. I'supaka simamaka Tuparā ōñia imajipakite mija jiyipupayeebe. Mia je'e, iki imaki ka'ia, wejepema, riapakiakaoka, supabatirā ritaja sareka imaoka po'ijiaekaki. ¹⁶ Bikija imaekarā nayapaika upakaja wapuju imaja jiyipupayeera'aekarā. Sayapaberiko'omakaja, Tuparāte nare saja'atarūjeberika. ¹⁷ Kire najiyipupayeerberiko'omakaja jia nare kibaaeka, “Jia baaiki Tuparāte ime”, narīwārūokaro'si. Mia, okoa kijarirūjeyu, jia ba'arika bikiokaro'si. I'supaka ima ba'atirā ña'pirika maimaerā, supabatirā jĵimaka maimaerā mare kijeyobaayu,— Pablorākare nare ārīka.

¹⁸ I'supaka narīko'omakaja wa'ibikirāwēkoa po'imajare jāāriyapaeka Pablorākare jiyipupayeekaro'si. I'supaka nabaamaka ĩawa'ri, “Yijare jiyipupayeewa'ri puri wa'ibikirāwēkoa mija jāā'sima”, Pablote po'imajare āritataeka.

¹⁹ Torājīrā judíorāka Antioquíakarā supabatirā Iconiokarāoka etaekarā. Torā eyatirā torā imaekarāre kire nokabaaeka Pablote niaripe'yoerā. I'supaka napakā'ā Pablote

* **14:12** Zeus y Hermes eran dioses en la mitología de los griegos. Zeus era el capitán de los dioses y Hermes el mensajero de los dioses.

ātapi najāābareka. Topi “Kopakaja kire mariatayu mae”, āriwa'ri weje a'riwa'riri kire nayiewa'rika. ²⁰ I'supaka nabaako'omakaja Jesúre yi'yurāte kipō'irā eyaeka poto Pablote jājika. I'supaka imawa'ri wejearā naka kipe'riwa'rika ate. Aperiimi mae Derbe wāmeirō'ōrā ke'rika Bernabépitiyika.

²¹ Torā eyatirā Jesúrika bojariroka po'imajare nawārōeka. Sanabojamaka ā'mitiritirā rīkimarāja sanayi'rika. Torā imatitirā, Listrarā, Antioquíarā, Iconiorāoka ate nawi'ituririjarika pe'ririچارا. ²² Wejerakakaja neyarijarikarō'ōrā Jesúre ā'mitiripēairāpitiyika najaika. Sanajaimaka ā'mitiriwa'ri, jībaji Jesúre yi'riwa'ri okajājia tokarāre jarika. “Jesúre mija yi'yua mija ja'ata'si. Tuparāte jā'meirō'ōrā maeyaerā baarāka ruṗu rīkimakaja ba'iaja jūarijarirūkirā maimē”, āparaka nabojarijarika. ²³ Wejerakakaja neyarijarika upakaja Jesúre yi'yurāte imaruṗutarimaja imarūkirāte nawā'maeka. Maipamaki Jesúre jiyipupayeewa'ri ba'abekaja ruṗu ikupaka kire najaika: “Ō'ōrā mirirāte imaruṗutarimajare jia mijeyobaabe”, Pablorākare kire ārika.

Siria ka'iakaka Antioquíarā Pablorākare pe'riwa'rika

²⁴ I'supaka nabaeka be'erō'ō Pisidiarō'ōpi o'riwa'ritirā Panfiliaka'iarā neyaeka. ²⁵ Perge wāmeika wejearā Jesúrika bojariroka wārōweatirā, Atalía, riapakirijerā imaekarō'ōrā na'rika. ²⁶ Ataliarō'ōpi kūmujāitirā Siria ka'iarā imaeka Antioquíarō'ōrā na'ririچارا. Mamarī i'sia wejearā Jesúrika bojariroka nabojatapaerā baaeka ruṗu, “Mirika ba'iraberika nare mija'ataeka upaka oyiaja nabaawārūerā nare mijeyobaabe”, Jesúre ā'mitiripēaekarāte ārika Tuparāte. Supa imarī narīka upakaja baatapaweatirā Antioquíarā Pablorākare pe'rietaeka. ²⁷ Torā pe'rietatirā Jesúre ā'mitiripēaekarāte narērīrūjeka. Supabatirā ritaja Tuparāte nare jeyobaaekakaka tokarāre nabojaeka. “Jia Tuparāte yijare jeyobaarape. Supa imarī judiorākamarīrā imarāoka Jesúrika bojariroka jia ā'mitiyurā imarī Jesúre nayi'yu”, āriwa'ri nabojaeka. ²⁸ Ōoka torā Jesúre ā'mitiripēairāka Pablorākare imaeka.

15

Jerusalénrā Pablorākare eyaeka poto apóstolrāka, imaruṗutarimajaka narērīka

¹ Antioquíarā nimaeka poto Judeaka'iaṗi judiorāka Jesúre yi'yurāte etaeka. Torā eyatirā Jesúre yi'rikarāte judiotatarākare baaroyika nare nawārōeka.

—Bikija Moisés imaekakite jā'meka upaka circuncisión mija baabesarākareka, Tuparāte mijare tāābesarāñu,— nare narīka.

² I'supaka narīka ā'mitiritirā Pablorākaro'si jiamarīa simaeka. Supa imarī i'pāpē'rōtorāja jājiapi najaibu'aeka. Supa imarī “Ritamarīa simeje'e nawārōika”, āriṗupajoawa'ri Jerusalénrā Pablote kijeyomaki Bernabépitiyika, supabatirā i'rārimarā naka imaekarāteoka na'rirūjeka, apóstolrāka, supabatirāoka Jesúre yi'yurāte imaruṗutairāka jaiokaro'si. “Torā eyatirā ‘¿Dako baaerā circuncisión baarika sime?’, āriwa'ri nare mija jēpe”, narīka.

³ Topi a'ritirā Fenicia, Samaria ka'iarāoka eyatirā, Jesúre yi'rikarāte ikupaka nabojaeka: “Judiorākamarīrā imariṗotojo yija bojaika yi'riwa'ri jiyipupaka norīkoṗeka ja'atatirā Jesúre yi'yurā”, āriwa'ri nare nabojaeka. Supa narīka ā'mitiritirā jījimaka narīka.

⁴ Jerusalénrā neyaeka poto apóstolrāka, supabatirā Jesúre yi'yurā, nare imaruṗutarimajaoka jia nare e'etorikarā. Topi mae, Tuparāpi āriwa'ri ritaja nabaaroyika majaroka nare nabojaeka. ⁵ I'supaka napakā'ā, i'rārimarā fariseokaka ṗupajoairā imariṗotojo Jesúre yi'rikarā imarī, aṗerā Jesúre yi'yurāka jairā nami'mirīkaeka.

—Judiotatamarīrā imariṗotojo Jesúre yi'yurāteoka circuncisión baarika, supabatirā Moiséte jā'meka upakaja yi'ririچارا sime,— narīka.

⁶ Supa imarĩ apóstolrāka, Jesúre yi'yurāte imaruputarimajaoka rērĩkarā sajaiokaro'si.
⁷ Ŋoaka jaibaraka nimaeka be'erō'ō, mi'mirĩkatirā ikupaka Pedrote nare ārĩka:

—Yupaka imarā, mija ā'mitipe. Bikija mijakakiteje e'etirā, Tuparāte yire pūataeka judíorākamarĩrāte Jesús majaroka yibojaerā. Sā'mitiritirā Jesúre nayi'rirū ārĩwa'ri nare sayibojaeka. I'supaka mijare ñañua ōñurā mija ime. ⁸⁻⁹ Tuparā imaki ritaja po'imajare pupajoaika ōñuka. I'supaka imaki imarĩ “Judíorākamarĩrāoka yirirā nimarū”, ārĩwa'ri Espíritu Santore nare kiña'ajāāeka, mare kiña'ajāāeka upakaja. Supa imarĩ “Judíorākamarĩrā nimamaka ba'iaja nabaaika nareka yiye'kariabesarāñu”, kērĩberika. Mupakaja Jesúre yi'yurā nimamaka kireyaekapi ārĩwa'ri ba'iaja nima nareka jōjotatirā jipuparā nare kimarūjeka. ¹⁰ I'supaka simako'omakaja “Jijimaka mijaka Tuparāte imaerā mija baarũkia jariwa'yua ruṑu”, Jesúre yi'yurāte mija ārĩrijayu. I'supaka jā'mebeyuka maekaka Tuparā. I'supakamarĩa simako'omakaja mija pakatayuapĩ ārĩwa'ri jiamarĩa mijaka Tuparāte ime. Mia, Moisés imaekakite jā'meka simaja yi'riwārũberikarā mañekiarāoka. Sanayi'ripatawārũberika upakajaoka maro'si sime maekaka. ¹¹ Ikupaka simatiyayu: Jia maipamaki Jesúre mare baaekapi ārĩwa'ri ba'iaja mabaaikareka Tuparāte mare tāāyu. I'supakajaoka judíorākamarĩrāro'si sime,— Pedrote nare ārĩka.

¹² I'supaka Pedrote ārĩka ā'mitiritirā nimaupatiji nokata'rika. I'supaka nimaeka poto, Tuparāpĩ ārĩwa'ri maikoribeyu upaka ima judíorākamarĩrāte nabaabeaeka, Pablo, Bernabēpitiyika nare nabojaeka. ¹³ Sabe'erō'ōjĩte Santiagote ikupaka ārĩka:

—Ñañua jia mija ā'mitipe yijeyomarā. ¹⁴ Judíorākamarĩrā majaroka Simónre mare bojaweayu. Sā'mitiritirā, “Judíotatamarĩrāteoka kirirā nimaerā jia Tuparāte baaũ'mueka”, marĩwārũyu. ¹⁵ I'supakajaoka Tuparāro'si bojaĩjirimajare bikija o'oeka:

¹⁶ “David wi'ia* po'imajare riatako'omakaja ñamajĩ ate jia sabaape'aokaro'si yetarāñu.

¹⁷⁻¹⁸ I'supaka yibaarāñu ‘Tuparāte mayi'riye'e’, judíorākamarĩrā yiwā'maekarāte āñaoakaro'si. Yi'i, mija ipamakiji, i'supaka ñañu, bikijarāja yirirāte sōrĩrũjera'aekaki imarĩ.”

¹⁹ Ika yijaiweaikapi ārĩwa'ri: Matā'omajamarĩrā imarā ba'iaja nabaaika ja'atairā nime Tuparāte yi'riwa'ri. I'supaka simamaka, “Mañekiarāte imara'aeka upakaja baarika sime”, nare ārĩrũkimarĩa sime. ²⁰⁻²¹ I'supaka nare ārĩbekaja, pāpera nare mapūataye'e ikupaka nare okajāāokaro'si: “Wapuju imaja jērāka† jiyipupaka ōrĩwa'ri sawā'tarā ri'ia napāāeka mija ba'a'si. Rōmikirā, tĩmiairā, rōmimarĩrā, tĩmiamarĩrāoka ba'iaja baabekaja mija imabe. Supabatirāoka wa'iro'sia sawāmua namokoru'ataeka mija ba'a'si, i'supakajaoka sariwea.” Jērĩtarĩmi rakakaja judíorākare rērĩriwi'iarā i'supaka nabojarā'aeka nimatapaekarō'ōrā. Supa imarĩ, i'supaka ñañu, jiyubeyua judíorākare naka jarikoreka,— Santiagore nare ārĩka.

Judíorākamarĩrāte pāpera napūataeka

²² I'supaka kēpakā'ā, apóstolrāka, Jesúre yi'yurāte imaruputarimaja, supabatirā kire yi'yurā nimaupatiji ikupaka ārĩkarā: “I'supaka mare kibojaika simamaka, ĩrārimarā maka imarāte mapūataerā Pblorākaka ika pāpera ne'ewa'rirā”, narĩka. Sayi'rikarā imarĩ Judas (kirejeoka narĩka Barsabás) supabatirā Silas nimaeka Antioquiarā Pblorākaka jeyoariwa'rĩrũkirā. Jesúre yi'yurāte imaruputarimaja nimamaka i'supaka nare nabaaeka. ²³ Ikupaka sabojaeka i'sia pāpera:

“Apóstolrāka, supabatirā kire yi'yurāte imaruputarimaja ika pāpera pūatairā. Antioquía, Siria, Ciliciarō'ōrā imarāro'si oka yija pūatayu. Judíorākamarĩrā imaripotojo Jesúre yi'yurā imarĩ, yija jeyomarā mija ime. ²⁴ Ikupaka sime, mia: ĩrārimarā yijakarā mija pō'irā eyatirā rukubaka nare napupajoarũjerape ārĩrika majaroka yija ā'mitiyu. I'supaka mijare wārōrĩ nare yija pūataekamarĩrā nime. ²⁵⁻²⁷ I'supaka simamaka ĩrĩka ta'iarāja pupajoatirā ‘Naka jairimajare mapūataye'e’, yija āñu. I'supaka pupajoawa'ri, Judas, Silas,

* 15:16 El reino de David † 15:20-21 Ídolo

wayuoka moñurã Pablo, Bernabépititiyika mija pō'irã yija pūatarãñu. Pablorka aperiãte nare jããrika yapakopekoma'omakaja Jesúrika bojariroka bojarija'atabeyurã imarã nime i'parã narupuko'amarã. Mija pō'irã eyatirã ika yija o'oika upakaja mijare bojarimaja nime. ²⁸ Espiritu Santore yijare jeyobaaikapi pupajoairã imarĩ, 'Mañekiarãte imara'aeka upakaja yi'ririka sime', mijare yija ārĩpakataribeyu. Supa imarĩ ika takaja mijare yija añu: ²⁹ 'Wapuju imaja jērãka jiyipupaka ōrĩwa'ri sawã'tarã ri'ia napããika mija ba'a'si. Supabatirã wa'iro'sia mija jããika poto sariwea juruikaoka mija ba'a'si. Sawãmua namokoru'ataikaoka ba'abekaja. Mia, rōmikirã, tĩmiarã, rōmimarĩrã, tĩmiamarĩrãoka ba'iaja baabekaja mija imabe.' Samija yi'rĩrĩkareka, jia mija imarãñu, mijare yija añu. Jia mija imabe", ārĩwa'ri no'oeka.

³⁰ I'supaka nare ārĩtirã nare sane'ewa'rĩrũjeka. I'supaka na'pakã'ã Antioquíarã eyatirã Jesúre yi'yurãte narẽrãtaeka. Narẽrĩka poto pãpera nare nijika. ³¹ Nare nijika iatirã jĩjimaka tokarãre jarika, jia nare sabojaeka simamaka. ³² Supa imarĩ Judas, Silasoka Tuparãro'si bojaĩjirimaja imarĩ, tokarã Jesúre yi'yurã imaekarãte rĩkimarãre kirika nabojarwãrõeka. I'sia majaroka ã'mitiritirã jĩibaji Jesúre yi'riwa'ri okajãjia najarika. ³³ Torã nupaka imaekarãka imatitirã "Yijare pūataraparã pō'irã yija pe'rĩrã baayu mae", narĩka. I'supaka napakã'ã "Jia nimarũ mijare pūataraparã", nare narĩka Tuparãte yi'yurã. ³⁴⁻³⁵ Topi nape'riwa'rika poto Antioquíarã Pablo, Bernabépititiyika natuika Jesúrika bojariroka bojarĩ aperiã najeyomarãpititiyika.‡

Pablote Jesúrika boja'pe'arĩ a'rika

³⁶ Supa imarĩ i'rĩrĩmi ikupaka Pablote ārĩka Bernabére:

—Jesúrika mawãrõekarãte iari ma'rĩrã, Jesúre yi'yurãte marãkã'ã ime ārĩwa'ri.—

³⁷ I'supaka kēpakã'ã, "Jee, dajoa, supabatirã Juan Marcokore maka ma'ewa'riye'e", Bernabére kire ārĩka. ³⁸ I'supaka kērĩko'omakaja, Pablote yapaberika, "Panfiliarã yija imaeka poto yijare ja'atatirã Jerusalénrã Juan Marcokore yijare pe'ritapawa'rika", ārĩwa'ri kibojaeka. Supa imarĩ Pablote kire akariyapaberika ate. ³⁹ I'supaka simamaka ñoaka najaibu'aeka simako'omakaja i'rĩka upakaja napupajoaberika. I'supaka imawa'ri pibitirã rakaka oyiaja na'rika. Juan Marcos, Bernabéka wapurupi, Chipre wãmeika jũmurikarã na'rika. ⁴⁰ Pablo jeyomaki Silas imaekaki kika a'rĩrũkika. Torã na'rĩrã baaeka rupe jia Tuparãte nare baarũ ārĩwa'ri, naro'si kire najẽñeka tokarã Jesúre ã'mitiripẽairã. I'supaka nabaaeka be'erõ'õ kopakaja na'rika mae. ⁴¹ Torã a'rĩrijarikõrĩ Siriarã, supabatirã Ciliciarõ'õrãoka Jesúrika bojariroka nabojaeka. Jesúre yi'rikarãka jaitirã jĩibaji Jesúre yi'paraka okajãjia nimaerã i'supaka Pablorkare nare jeyobaaeka.

16

Pablorkaka Timoteore jeyoariwa'rika

¹ Topi Pablorkare Derbewejearã a'ritirã, Listra wãmeika wejearã neyaeka. Torã eyatirã Jesúre ã'mitiripẽaikite niatõpoeka. Timoteo wãmeiki kimaeka. Kipako imaekako judiotatako, Jesúre yi'yuko. Kipaki puri griegotataki kimaeka. ² Listrawejearã, supabatirã Iconiowejearã Jesúre ã'mitiripẽairã jia pupajoabaraka najaika Timoteoreka. ³ I'sia ōrĩwa'ri Timoteore naka a'rĩrika Pablote yapaeka. Naka ke'rika rupubaji, circuncisión Pablote kire baaeka. "Judiotatamarĩki kipakire imamaka circuncisión Timoteore kibaarũjeberika. I'supaka kireka nimaupatiji noñu", ārĩwa'ri i'supaka Pablote kire baaeka judiotatarãte kire iaripe'yoa'si ārĩwa'ri. ⁴ Listrarã nimaeka be'erõ'õ apea wejearã na'rika. Supa imarĩ Timoteore naka jeyoariwa'rika. I'rãweje jariwa'rĩrimarĩaja ikupaka Jesúre yi'yurãte nabojarijarika: "Jerusalénrã apóstolrãka supabatirã Jesúre yi'yurãte imaruputarimajare rēritirã ikupaka mijare narĩpũayu: ' "Judiotatarã ñekiarãte

‡ 15:34-35 Algunos textos antiguos incluyen el versículo 34: "Ō'õrã yituirãñu", kēripupajoeka Silas.

imara'aeka upakaja yi'ririka sime", mijare yija ārībeyu. Ī'rāriroka takaja mija yi'rijīñu", apóstolrākare ārāpakakaka nare nabojaeka. ⁵ I'supaka napakā'ā ā'mitiriwa'ri, Jesúre yi'rikatatarāre jilbaji kire ā'mitiripēamirīrkawa'rika. Supabatirā Ī'rārīmi upakaja rīkimabaji napuburijarika.

Makārārūñuroka upakapi Macedoniakakire Pablote ĩaeka

⁶ Asiaka'iarā Jesúrika bojariroka nabojatapaarika napupajoako'omakaja, topi no'rirūkimarīa simaerā Espiritu Santore nare ōrīrūjeka. Supa imarī Frigiaka'ia, Galaciaka'iarā Pablorkare o'ritapawa'rika. ⁷ Topi o'riwa'ritirā Misiaka'ia ta'irō'ōrā neyaeka. Topi Bitiniaka'iarā a'ririka napupajoakopekaka. I'supaka simako'omakaja Espiritu Santore topi nare a'rirūjeberika. ⁸ Misiaka'iaapi o'riwa'ritirā Tróade wāmeika wejearā natu'aeyaeka. ⁹ I'sia wejearā eyatirā i'sirīmi ñami makārārūñuroka upakapi Macedoniakakire rīkamapakā'ā Pablote ĩaeka.

—Ō'ōrā Macedoniarā mi'tabe, yijare jeyobaaokaro'si,— Macedoniakakire Pablote ārīka.

¹⁰ "Ikupaka yikarārūrīko'o", Pablote āpakā'ā ā'mitiriwa'ri, "Macedoniarā kirika bojariroka wārōrī Tuparāte mare pūatayu", yija ārāpe.* Supa imarī a'yaokaro'si yija ba'irījia yija jierape.

Filipos wejearā Pablorkare etaeka

¹¹ Tróade wejeapi kūmujāitirā, wājiaja Samotracia wāmeika jūmurikarā yija a'rape. Aperiimi Neápolisrā yija eyarape. ¹² Topi Filiposrā yija a'rape. Rīkimarāja Romawejeakarāre imarape torā. Macedonia ka'iareka imatiyaiweje simarape. Ōapañaka yija imarape torā. ¹³ Jērītarirīmi simarapaka poto weje a'riwa'ri imarapaka rikarā yija turape. "I'sia wejearā imarāte Tuparāka jairijayurō'ō sime je'e", yija ōrīkoperape. Torā eyatirā, yija eyaruparimomerape. Topi ruparījī, torā rērībaraka imaraparā rōmijāte Jesúrika bojariroka yija bojarape. ¹⁴ Ī'rāko Lidia wāmeiko, Tiatirawejeakako, naka imarapako. Supabatirā sayapāia jía iyayapea ĩoika waruaka ĩjirirōmo koimarape. Judīorākamarīko imarihotojo Tuparāte jiyipupaka ōñuko imarī, Pablote jaimaka Tuparāte kore ā'mitiripēarūjerape. ¹⁵ Jesúre koā'mitiripēamaka, rupuko'a kore yija jūjerape supabatirā korīrāreoka. I'supaka kore yija baarapaka be'erō'ō ikupaka yijare kojairape:

—"Ritaoka Jesúre yi'yuko koime", mija ārīye'e, mija i'tabe yiwi'iarā,— jiaapi yijare kōrāpe.

I'supaka kōpakā'ā kowi'iarā tuiirī yija a'rape.

¹⁶ Ī'rārīmi po'imajare Tuparāka jairoyikarō'ōrā a'rikōrī bikirirōmore yija ĩatōporape. Satanárika ima ña'rījāikako koimarape. I'supaka imarapako imarī, ñamajī wejeareka o'rirūkia kobojarape. Supa imarī koīparimarāre rīkimaka niñerū tōporape, i'supaka bojaiko koimamaka. ¹⁷ Iko bikirirōmo yija be'erō'ōpi rīrīra'atirā ikupaka koakasererape:

—Ī'rā ĩmirīja imarā imatiyaiiki Tuparāte yi'yurā. "Jesúre mija yi'rirākareka, mijare kitāārāñu", ārīwa'ri mijare nabojayu,— ārīokaika ritaja po'imajare kobojarape.

¹⁸ Ī'rārīmi upakaja i'supaka kire koakasererīka. I'supaka jajua kobaata'amaka ĩawa'ri, ba'iaja simaeka Pabloro'si. Supa imarī jororīkatirā Satanárika ima koreka ña'rījāikakite ikupaka Pablote ārīka:

—Jesucristorikapī koreka mire yiporirūjeyu,— Pablote ārīka Satanárika ima.

I'supaka kērīka potojo kore ña'rījāikopekakite koreka porika.

¹⁹ Koreka kiporitapaeka be'erō'ō, ñamajī o'rirūkia kobjawārūberika mae. I'supaka koimamaka ĩatirā, "Apekurioka ate niñerū tōpobesarāñurā maimae", koīparimarāre ārīpupajoaeka. Supa imarī Pablote, Silareoka naboebarika. Supa baatirā nare ñi'atirā

* **16:10** El uso de "nosotros" (yija) en los versículos 16.10-17 indica que el autor Lucas estaba presente con Pablo, Silas y Timoteo en el viaje a Filipos.

wejeñe'metāji imatiyairō'ō ĩparimarā pō'irā nare ne'ewa'rika. ²⁰ ĩparimarā wājītāji nare e'eeyatirā ikupaka narīka:

—Īrā judiotatarā mawejeakarāre rukubaka pūpajoarūjerimaja imarā. I'supaka imarā imarī mawejearā oka na'pō'ijaiyu mae. ²¹ Romatatarāre baaroyika upakamarā nawārōrijayu. Supa imarī nawārōika upaka mabaaberijīñu,— narīka nīparimarāre.

²² I'supaka napakā'ā ā'mitiriwa'ri, Pablorākare jimarā naboebaeka pō'imaja. Supa imarī nare napajeū'mueka. Topi jariroaka[†] nare ne'etarūjeka i'sia wejeakarā ĩparimarā. Supabaturā wajoapi nare napajerūjeka. ²³ I'supaka jājiapi nare pajetirā, wēkomaka imariwi'iarā nare natarūjeka. Supabaturā,

—Jia nare miarīpe naru'rikoreka,— wēkomaka imariwi'ia ĩarīrīrimajire narīka.

²⁴ I'supaka ĩparimarāre āpakā'ā ā'mitiriwa'ri, wēkomaka imariwi'i tōsibajirā imaeka kurarakarā maporiwārūberijīrō'ōrā nare kitarika. Supabaturā nu'pua yapupāia kopēru'aika watopekarā kipi'peka.

²⁵ I'supaka kibaako'omakaja Pablo, Silaspitiyika Tuparāka jaitirā ñami poto nabayakoyaeka. Apeṛā wēkomaka imariwi'iarā imaekarā nabayakoyamaka ā'mitirīkarā.

²⁶ Ikuparō'ōpiji ka'ia jājia iyika. Supabaturā wēkomaka imariwi'ia iyika. I'supaka sabaayuju kopereka wiritapataeka. I'supaka sabaamaka torā imaekarāte perumijia nare napi'peka kutupataeka. ²⁷ I'supaka simamaka wēkomaka imariwi'i ĩarīrīrimajire tūrūeka. Īrākopereka rakakaja wiritapataeka imamaka, ĩawa'ri, “Wēkomaka imariwi'iarā imakopeirāte ru'ripatayu je'e”, kēřipupajoakopeka. Supa imarī kisara e'etirā kiōñu upakaja jāāririrā kibaakopeka. ²⁸ I'supaka kibaaerā baaeka poto ikupaka Pablote kire ārīka:

—iMipo'ia jāābekaja! Yija imaupatiji ō'ōrā yija imapatayu.—

²⁹ Supa imarī yaaboaike wēkomaka imariwi'ia ĩarīrīrimajire jēñeka. Supabaturā Pablorāka pō'irā rīrīkākawa'ritirā nawājītāji kiñukurupaeka, kīkiwa'ri tarabaraka. ³⁰ Apeṛō'ōrā nare e'ewa'ritirā, ikupaka nare kijērīaeka:

—¿Marākā'ā yibaajiñu, ba'iaja yibaaikareka Tuparāte yire wayuñakaro'si? — kēřika Pablorākare.

³¹ I'supaka kēpakā'ā, ikupaka nayi'rika:

—Maipamaki Jesucristore mia'mitiripēarākareka, Tuparāte mire tāārāñu, supabaturā mirīrāreoka,— kire narīka.

³² Supabaturā maipamaki Jesucristorika bojariroka kire nabojaeka. Kiwi'iarā imaekarāteoka naboapataeka. ³³ I'siñamiji nare napajeka kāmia kijūjeka Pablorākareka. I'supaka nare baaweatirā kirupuko'a kijūjerūjeka, kirirāreoka. ³⁴ I'sia be'erō'ō kiwi'iarā Pablorākare kiakawa'rika nare ba'ariji'aokaro'si. “Tuparāte yi'yurā yija ime mae”, ārīwa'ri kirīrāpitiyika jia jījimaka nimaeka mae.

³⁵ Bikitojo i'sia wejeakarā ĩparimarā surararākare pūataekarā, wēkomaka imariwi'ia ĩarīrīrimajire bojarī,

—Nare mija'atabe mae, na'yaokaro'si.—

³⁶ Supa imarī wēkomaka imariwi'ia ĩarīrīrimaji ikupaka ārīkaki Pablote:

—Īparimarāre jā'meika upakaja mijare yija'ataerā baayu. Supa imarī dakoa ba'iaja pūparibekaja mija a'pe mae,— kēřika.

³⁷ I'supaka kēpakā'ā ā'mitiriwa'ri, ikupaka Pablote bojaeka surararākare:

—Dakoa pareā yijare imaberiko'omakaja ika wejea ĩparimarā pō'imaja wājītāji yijare napajerūjerape. I'supaka yijare nabaarūjerape ¿dakoa ba'iaja nabaako'o? āpekaja. Supabaturā ika wēkomaka imariwi'iarā yijare natarūjerape. Romakarā[‡] upaka yija imako'omakaja najā'meika yi'ribekaja i'supaka yijare nabaarape. Supa imarī maekaka pō'imajare ōrībeyukaji yijare naja'atariyapakopeyu. I'supakamarā simarāñu. Noñu upakaja yijare poarī ni'tarū,— Pablote ārīka surararākare.

[†] 16:22 Camisa [‡] 16:37 Ciudadanos de Roma

³⁸ I'supaka kēpakā'ā ā'mitiritirā ĩparimarāre bojarī surararākare a'rika. I'supaka nabo-jamaka ā'mitiritirā, Romakarāja Pablorākare imamaka ōrīwārūtirā ĩparimarāre kīkika. ³⁹ Supa imarī Pablorāka pō'irā okajierī ĩparimarāre a'rika. I'supaka baaweatirā, nare naja'ataeka. “Apea wejearā mija a'pe rupu”, jiapi nare narīka. ⁴⁰ Wēkomaka imariwi'iaji poritirā Lidia wi'iarā Pablorākare a'rika. Torā eyatirā Jesúre ā'mitiripēaeakarāte narērātaeka. Jesúrikakaka nare nabojaeka jībaji Jesúre yi'paraka okajājia nimaerā. I'supaka naka najaika be'erō'ō apea wejearā na'rika mae.

17

Tesalónica wejearā oka po'ijirika

¹ Filiposwejeapi a'ritirā, Anfīpoliswejea, supabatirā Apoloniawejeapi Pablorākare o'ririjarika. I'sia be'erō'ō Tesalónica wāmeika wejearā neyaeka. I'sia wejearā judíotatarāte rērīriwi'ia imaeka. ² Pablo, kibaaroyika upaka baarī, judíotatarāte rērīriwi'iarā a'rikaki. Supabatirā maekarakakuri jērītarirīmi Tuparārika bojariroka torā rērītirā imaekarāte kibojawapu'ataeka. Tuparāro'si bojaĭjirimaja imaekarāte o'oea pupajoatirā, ikupaka po'imajare kibojaeka:

³ —“Po'imajare Jā'merūkika, Tuparāte pūatarāñuka ba'iaja jūarāki. Supabatirā kireyarāñu. Reyakoperipotojo ate ōñia kijaripe'rirāñu”, ārīwa'ri Tuparāro'si bojaĭjirimajare ārīo'oeakiji kime Jesucristo, mare Jā'merūkika Tuparāte wā'maekaki,— Pablote nare ārīka.

⁴ I'supaka kēpakā'ā ā'mitiriwa'ri, ĩrārimarā judíotatarā Jesúre yi'rikarā mae. Supa imarī Pablo, Silaspitiyika ĩrīka upakaja pupajoaeakarā imarī nare najeyoarika. Rīkimarāja judíotatamarīrā imariipotojo Tuparāte jiyipupayeekarāte kibojamaka ā'mitiritirā, Jesúreoka na'mitiripēaeaka mae. Rīkimarā tokarā rōmijā imatiyairā Jesúre ā'mitiripēaeakarā naro'si. ĩrājaoka jeyoarikarā Pablote, Silaspitiyika. ⁵ Pablorākare rīkimarāja po'imajare ā'mitiripēamaka ĩawa'ri, tokarā judíotatarāte Pablorākare ā'mijāka. Supa imarī i'sia wejeareka imaekarā ba'iaja baairāte narērātaeka. “Yijare mija jeyobaabe. Ika wejeareka imarā wājītāji Pablorākare ba'iaja majairāñu, Pablorākare nabobayaokaro'si po'imaja”, judíotatarāte nare ārīka. I'supaka baawa'ri, rīkimarāja po'imajare narērātaeka. Supa imarī Jasón wi'iarā Pablorākare mo'arī na'rika, nare e'epoatirā po'imajare nare ĩjiriyapawa'ri. ⁶ Nare tōpoberiwa'ri, Jasónre, supabatirā ĩrārimarā Jesúre ā'mitiripēaeakarāte ĩparimarā pō'irā ne'ewa'rika. Ikupaka jājirokapi ĩparimarāre nabojaeka:

—Pablo, Silaspitiyika rīkimakaja wejeareka rukubaka oka baatapapararā imarā. Mawe-jearāoka rukubaka baarī netayu. ⁷ ĩĭ Jasón kiwi'iarā nare e'etorapaki. ĩrīka Jesús wāmeikireka, “Īki kime ĩpi imatiyaiki”, ārīwa'ri maipamaki Césarte jā'meka yi'ribeyurā nime,— nīpamarāre narīka.

⁸ I'sia oka ā'mitiriwa'ri i'sia wejeakarā, nīparimarāpitiyika jiamarīa naro'si simaeka. ⁹ “Mijare yija ja'atarika mija yapaye'e, yijare mija wapaĭjibe”, narīka Jasónrākare. Supa imarī ĩparimarāre nawapaĭjika.

Pablorākare Bereawejeearā imatapaeaka

¹⁰ Sarā'ika be'erō'ō ñami Jesúre ā'mitiripēaeakarā Pablorākare napūataeka Bereawejeearā. Torā eyatirā judíotatarāte rērīriwi'iarā nakākaeka. ¹¹ Bereawejeareka imaekarā Tesalónicawejeakarāre jībaji Pablorākare ā'mitiriyapaeakarā. Torā Jesúrika bojariroka kibojamaka jia jīimakapi na'mitirika. Supabatirā kire ā'mitiritirā, “¿Yaje Tuparā oka āñu upakaja yijare kibojayu?”, ārīwa'ri Tuparā majaropūñu niarijarika. ¹² “Rita sime kibojaika”, ārīwa'ri rīkimarāja judíorākare Jesúre yi'rika. I'supakajaoka ĩrārimarā judíotatamarīrā imatiyairā ĩmirīja, rōmijāpitiyika Jesúre yi'rikarā. ¹³ “Berearā Pablote Tuparārika bojarikaroka bojayu”, ārīwa'ri majaroka Tesalónicakarā judíotatarāte ā'mitirika. I'sia ā'mitiriwa'ri naboebarika. Supa imarī Bereawejeearā a'ritirā po'imajare rukubaka napupajoarūjeka. Supa imarī Bereawejeekarā Pablote boebarikarā. ¹⁴ I'supaka

nimaeka ā'mitiriwa'ri, ñojimarĩji ĩ'rārimarā tokarā Jesúre ā'mitiripēairā Pablote riapakirijerā e'ewa'rikarā. Silas, Timoteopitiyika puri tuikarā, naka a'ribekaja. ¹⁵ Riapakiakarā tu'aeyatirā wapurupi Atenas wāmeika wejearā Pablote ne'ewa'rika. Torā kire taritirā Berearā nape'rika ate. Naka Pablote majaroka pūataeka, “Silas, Timoteopitiyika ñojimarĩpañakaja ni'tarū”, āriwa'ri.

Atenawejearā Pablote imatapaeka

¹⁶ Silare, Timoteopitiyika ta'abaraka Atenawejearā ĩataparĩ Pablote a'rika. I'sia wejearā rĩkimaka wapuju imaja jērāka najiyipupayeeika ĩawa'ri ba'iaja kipuparitiyaeka. ¹⁷ Supa imarĩ judíorākare rērĩwi'iarā Jesúrika Pablote bojaeka judíotatarāte, supabatirā judíotatamarā imaripotojo Tuparāte jiyipupayeekarāte. I'supakajaoka ĩ'rārĩmi jariwa'ririmarĩaja wejeñe'metāji* turitaparāte i'sirokajaoka Pablote bojaeka. ¹⁸ Tokarā epicureoskaka wārūrimaja, supabatirā estoicoskaka wārūrimajaoka Pabloka nokatotoeka. Jesús majaroka, supabatirā reyakoperipotojo ate ōñia kijaripe'rika majaroka nare kibojaeka. Supa imarĩ ĩ'rārimarā ikupaka ārikarā:

—¿Dakoakaka ōrĩpūabeyukate i'supaka jaiyu?— narĩka.

Aperā puri:

—Apeto wejeakarā najiyipupayeeroyirāreka† kijaiyu je'e apeyari,— narĩka.

¹⁹ Supa imarĩ “Areópago‡ wāmeirō'ōrā dajo majaiari”, āriwa'ri Pablote ne'ewa'rika. Torā rērĩtirā imaekarā ĩparimarāre ikupaka āriika:

—Mamaka majaroka mibojaika ā'mitiririka yija yapayu. ²⁰ Yija ā'mitirikoribeyua majaroka miwārōyu. ¿Marākā'ā āriika miwārōyu? Yijare mibojabe rupu,— kire narĩka.

²¹ Atenakarā, supabatirā apeto ka'iaakarā torā imaekarā mamaka pupajoariroka pupajoabaraka jaikarā, apea baabekaja. Supa imarĩ mamakukukaka majaroka Pablote bojarika na'mitiririyapaeka.

²² Supa imarĩ nawatopekapi mi'mirĩkatirā ikupaka Pablote nare bojaeka Areópago wāmeirō'ōrā:

—Mija ā'mitipe Atenareka imabayurā. Rĩkimaka jērāka jiyeka mija jiyipupayeemaka ñiayu. ²³ Mija wejearā, turitapabaraka jērāka jiyipupayeerĩ mija rērĩrijayurō'ō rakakaja ñiataparape. ĩ'rākō'rĩmato ikupaka āriō'oekarō'ō yitōporape: “Ō'ō sime Maikoribeyukate jiyipupayeerũkirō'ō”, āriō'oeka simarape. Mija ōrĩbeyuka majaroka yibojaerā baayu mae.

²⁴ Ika ka'ia, ritatojo ika wejeareka ima po'ijiaekaki Tuparā. Ritaja ika ka'iareka imarā, mabo'ikakurirā imarā ĩpamaki imarĩ, po'imajare baapo'ijiaeka kire jiyipupaka ōrĩwi'iarāmarĩa kime. ²⁵ Dika jariwa'ribeyua kiro'si. Kiro'si mabaarijitokopeika yapabeyuka. Iki imaki ritaja ōñia maimarũkia mare ja'ataiki.

²⁶ Mamarĩtaka ĩmirĩjite takaja Tuparāte po'ijiaeka. Ikipi āriwa'riji ritaja po'imajatatarāte Tuparāte kārĩpoaeka. Ika ka'iarā rakakaja nimaokaro'si Tuparāte nare pibataeka kiyapaeka upakaja. Iki imaki “Ika ka'iareka nimarāñu, supabatirā i'tojĩrā wejeareka ōñia nimarāñu”, āriũkika. ²⁷ I'supaka Tuparāte baaeka “¿Marākā'ā Tuparāte morĩjĩñu je'e?”, po'imajare āriũ āriwa'ri. “Yire ōrĩriyapawa'ri yirirā po'imajare imarũ”, Tuparāte āriika. Kire morĩriyapajĩkareka puri, yoerāmarĩaja Tuparāte ime. Makaja imaki kime. ²⁸ “Tuparāpi āriwa'ri ōñia maima, marĩ'meyu, supabatirā ika ka'iarā mare kimarũjeyu. Kimaberirikareka maimaberijāēeka.”§ Ikupaka āparaka ĩ'rārimarā mijaro'si majarobojarimajare o'oeka: “Tuparā makarā maima”, āriwa'ri.* ²⁹ I'supaka simamaka “Ikupaka kime Tuparā”, āriupajoawa'ri, ātakaka, orokaka, platakakaoka najiyipupayeerũkika po'imajare jia baapo'ijiaeko'omakaja, Tuparā makarā imarĩ “I'supaka nabaapo'ijiaeka

* **17:17** En la plaza de la ciudad † **17:18** Dioses de extranjeros ‡ **17:19** Una corte compuesta de jueces griegos para decidir, más que todo, cuestiones de religión o moralidad. § **17:28** En 600 a.C. el poeta griego Epimenides escribió esa poema en que alguien dijo estas palabras pensando en Zeus, el capitán de los dioses. * **17:28** Dos poetas griegos escribieron esta frase (300 a.C.) pensando en Zeus.

ĩoiki Tuparāte ime je'e", marĩpupajoaberijĩñu. ³⁰ I'supaka po'imajare jia ōrĩpũaberiripotojo ba'iaja baaeka wapa Tuparāte nare jēñeberika ruḡu. I'supakamarĩa sime maekaka. Supa imarĩ maekaka ritaja ba'iaja mabaaika ja'atarika Tuparāte mare jā'meyu. ³¹ Namajĩ ba'iaja po'imajare baaika wapa kijēñerũkirĩmi ōrĩtiiki Tuparā. Jia oyiaja baaiki imarĩ, nabaaeka takaja sawapa nare kijēñerāñu. Īrĩka kiwā'maekaki i'supaka baarāki. "Reyakoperipotojo ōñia Tuparāte kire jariḡe'rirũjeka simamaka Cristo imaki Tuparāte wā'maekaki", ritaja po'imajare ārĩwārũyu,— Pablote nare ārĩka.

³² Ōñia jariḡe'ririkakaka ā'mitiriwa'ri eebaraka Pablote ĩrārimarāre boiwā'imarĩka. I'supaka nabaako'omakaja aḡerā puri ikupaka ārĩkarā:

—Ate samijaĩḡe'arika ā'mitiririka yija yapayu,— Pablote narĩka.

³³ Supabatirā rērĩbaraka nimaekarō'ōpi Pablote ḡoritapawa'rika. ³⁴ Īrārimarā kiupaka pupajoatirā Jesúre ā'mitiripēaekarā. Īrĩka Dionisio wāmeiki naka imaekaki, Areópagó rērĩroyikarākaki. Īrāko Dámaris wāmeikooka Jesúre ā'mitiripēaekako. Supabatirā aḡerāoka kire yĩ'rikarā naro'si.

18

Corintowejearā Pablote imatapaeaka

¹ I'sia be'erō'ō Atenawejeapi Pablote a'rika, Corintowejearā. ² Torā eyatirā ĩrĩka Aquila wāmeiki, Pontoka'iakakika Pablote tōḡobu'aeka. Aquila kirũmu Priscilapitiiyika Italiaka'iaḡi a'ritirā Pablo ruḡubaji Corintorā neyaweika. Romakaki ĩpi Claudio wāmeiki Italiaka'iarā judiotatarāte imarika yapaberirwa'ri, nare kipoataeka. Supa imarĩ Corintorā Aquilate a'rika kirũmupitiiyika, judiotatarā imarĩ. Sabe'erō'ō napō'irā wi'ituriĩ Pablote a'rika. ³ Pablo upakaja sayapāia mo'rĩakakapi Aquilate wi'ia* baaeka kirũmupitiiyika. Supa imarĩ ĩrākō'rĩmatorāja ba'irabeokaro'si naka kituika nawi'iarā. ⁴ Īrākuri jērĩtarirĩmi jariwa'ririmarĩa judiorākare rērĩriwi'iarā Jesúrika bojariroka bojarĩ Pablote a'riroyika. Judiotatarā supabatirā judiotatamarĩrāteoka Jesúrika na'mitiripēaokaro'si nare kijaiējeriyapaeaka.

⁵ I'sia be'erō'ō, Macedoniapi i'tatirā, Silas, Timoteopitiiyika neyaeka Pablo ḡō'irā Corintowejearā. Neyaeka ḡoto kiba'iraberika ja'atatirā Jesúrika bojarirokatakaja bojabaraka Pablote imaeka. Ikupaka judiotatarāte wārōbaraka kijaika: "Jā'merũkika Tuparāte wā'maekaki, kirejeoka yija āñu Jesús", kērĩka. ⁶ I'supaka kērĩko'omakaja, aḡerā aḡeupaka pupajoawa'ri, jajua kire baata'aekarā. Supabatirā ba'iaja kire napĩpeka. I'supaka napākā'ā ā'mitiriwa'ri, kijarirooka kijāāḡateka "Kopakaja mijare yokajāākoḡeko'o", ārĩpupajoawa'ri. Supabatirā ikupaka kērĩka:

—Tuparāte yire jā'meka upakaja kirika bojariroka mijare yiboḡakoḡeyu. Supa imarĩ mija reyarāñurĩmi ba'iaja imarika tiyibeyurō'ōrā mija a'rirāka, oka yire imabesarāka. Supa imarĩ mija ā'mitiririyapabeyua ĩawa'ri, irĩmĩpi judiotatamarĩrā imarāte Jesúrika bojariroka yiboḡaũ'muerā baayu,— kērĩka.

⁷ Topi ḡoriwa'ritirā Ticio Justo wi'iarā Pablote a'rika po'imajare wārōrĩ. Judiorākamarĩki imaripotojo Tuparāte jiyipupaka ōrĩkaki kimaeka Ticio Justo. Kiwi'i wā'tarā simaeka judiorākare rērĩriwi'ia. ⁸ Crispo wāmeiki imaekaki judiorākare rērĩriwi'i ĩpamaki. Iki, kirĩrāoka maĩpamaki Jesúre ā'mitiripēairā nimaeka. I'supakajaoka Corintowejearā Jesúrika ā'mitiritirā rĩkimarāja kire ā'mitiripēaekarā. Supabatirā ruḡuko'a najũjerũjeka.

⁹⁻¹⁰ Īrāñami makārārũñuroka upakapi Jesúre jaika Pablote,

—Mikaja ñime. Supa imarĩ mikĩkia'si. Aḡerā ba'iaja mire baawārũbesarāñurā. Okajāja jaritirā yimajaroka po'imajare miboḡajipabe. Ika wejeareka rĩkimarāja yire ā'mitiripēarũkirā imamaka, samibojarija'ata'si,— Pablote kērĩka.

* **18:3** Tiendas de campaña

¹¹ Supa imarĩ Corintorã ĩ'rākuri wejejẽ'rã apejẽ'rã ñe'metãjirã po'imajare Jesúrika bo-jariroka bojabaraka kimaeka.

¹² I'sia be'erõ'õ Galión wãmeiki Acaya ka'iarã ĩpi† kimaeka poto ĩ'rĩka upaka oyiaja pupajoawa'ri Pablote judíotatarãte ñi'aeka. Supabatirã Galión wãjitãji kire ne'ewa'rika.

¹³ Ikupaka kire nabojaeka:

—“Ikupaka Tuparãte majiyipupayeeyu”, ãrĩwa'ri Moiséte yijare jã'meka upakamarĩa kiwãrõtape ĩ'ĩ,— Galiónre narĩka.

¹⁴ Pablote jairã baaeka potojo ikupaka Galiónre nare ãrĩka:

—Ba'iaja baaiki kimarikareka, supabatirã Romatatarãre jã'meika yi'ribeyuka kimarikareka, mijare ña'mitirijĩñu imakopeyu. ¹⁵ Mija õñu upakaja mija jã'meika sima-maka, mija pupayariji oka mija jiebe. Yi'i puri i'sia oka jierimaji marĩka imarika yapaiki,— judíotatarãte kẽrĩka.

¹⁶ Supabatirã judíotatarãte Galiónre poatarũjeka surararãkare. ¹⁷ Supabatirã judíorãkare rẽrĩriwi'ĩ ĩpamaki Sóstenere nañi'aeka po'imaja. I'supaka baatirã Galión wãjitãji kire napajeka. I'supaka nabaako'omakaja, “¿Dako baaerã kire mija pajeyu?”, Galiónre ãrĩberika. “Marã imabeyua yire”, kẽrĩpupajoaeka.

Antioquíarã pe'rieyatirã ate Tuparã oka Pablote bojatapaka

¹⁸ Corintorã matikuri Pablote imaeka ruƣu. I'sia be'erõ'õ Jesúre ã'mitiripẽaekarãte kimajaroƣa kibojaeka a'yaokaro'si. Supabatirã Aquila, kirũmu Priscilapitiyika Siri-aka'iarã a'yaokaro'si, Cencreaswejearã natu'awa'rika. Cencreaswejeapi na'rĩrã baaeka ruƣu, “Tuparã, miwãjitãji mire yibojarapaka upakaja yibaako'o”, ãrĩwa'ri kirupua Pablote wi'epaterũjeka. ¹⁹ Waƣurupi a'ritirã Éfesowejea papitakarã neyaeka. Torã eyatirã Aquila, kirũmu Priscilapitiyika torã natuika. Pablo puri marĩwa'ritirã, judíorãkare rẽrĩriwi'iarã eyatirã, “Jã'merũkika Tuparãte wã'maekaki kime Jesús”, ãrĩwa'ri nare jaiẽjerĩ. ²⁰ Matikuriji naka kimarika judíotatarãte yapakopeka. I'supaka simako'omakaja Pablo puri yapaberikaki. ²¹ Supa imarĩ ikupaka nare kimajarobojaka topi o'yaokaro'si:

—Ĩrãrĩmi Tuparãte yaparãkareka, mijare ĩarĩ yi'tarãñu ate,— nare kẽrĩka.

I'sia be'erõ'õ waƣurupi Éfesowejeapi ke'rika. ²² Cesarea papitakarã eyatirã Jerusalénkarã Jesúre ã'mitiripẽaekarã põ'irã Pablote wi'ituriwa'rika. Naka imatirã Antioquíarã ke'rika ate. ²³ Torã kimatapaka be'erõ'õ ke'riũ'mueka ate. Galaciaka'iarã imatirã, topi Frigiaka'iarãoka keyaeka. I'sia ka'iareka Jesúre ã'mitiripẽairã imaekarãte Jesúrika bojariroka kiwãrõtapaeka. I'supaka kiwãrõmaka ã'mitiriwa'ri, jiibaji Jesúre yi'riwa'ri okajãja najarika.

Éfesorã Tuparã oka Apolore wãrõeka

²⁴ I'sia poto ĩ'rĩka judíotataki Apolos wãmeiki Éfesorã eyaekaki. Alejandriawejeakaki kimaeka. Po'imajare ĩaika wãjitãji jia jaiwãrũiki kimaeka. Supabatirã Tuparã majaropũñu o'oeka jia kiõrĩka. ²⁵ “Jesúre yapaika upakaja maimajĩñu”, aƣerãte wãrõmaka, jia ã'mitiripẽaekaki kimako'omakaja Juanre ruƣuko'a po'imajare jũjekakaka takaja õñuka kimaeka ruƣu. Tẽrĩtaka Jesús majaroƣa õrĩberikoperipotojo kiõrĩkarõ'õjĩrã kireka wãjiaja okajããbaraka jĩjimakapi po'imajare kibojaeka. ²⁶ ĩrãrĩmi judíorãkare rẽrĩriwi'iarã, dakoa kĩkirimarĩaja jia po'imajaka kijaika. Aquila kirũmu Priscilapitiyika kijaimaka ã'mitirĩkarã. Kijaika be'erõ'õ kika jaiokaro'si aƣepañarõ'õrã kire ne'ewa'rika. Jesúrika jia kiõrĩpũawãrũberikakaka jia kire nabojawapu'ataeka. ²⁷ I'sia be'erõ'õ Acayaka'iaƣarãre Jesúrika bojariroka bojarĩ ke'ririypaeka. “Jia sime. Me'pe”, narĩka Éfesokarã Jesúre ã'mitiripẽaekarã. Supa imarĩ “Apolore jia mija e'etope”, ãrĩwa'ri ƣapera no'oeka Acayaka'iaƣarãro'si. Torã eyatirã jia nare kijeyobaaeka. “Jesúre mija yi'pe”, Tuparãte ãrĩkarã nimaeka. ²⁸ Po'imaja wãjitãji, Tuparã majaropũñu o'oekekaka bojabaraka,

† 18:12 Gobernador

—Jā'merūkika Tuparāte wā'maekaki kime,— āriwa'ri judíotatarāre kiwārōeka.
I'supaka jiitaka nare kibojamaka, “I'supakamarīa sime”, judíotatarāte āriwārūberika.

19

Éfesorā Pablote imatapaeka

¹ Apolore Corintowejearā imañujuju, pusi watopekarā imaeka ka'ia o'riwa'ritirā Éfesowejearā Pablote eyaeka. Torā eyatirā Jesúre ā'mitiripēaekarā ĩrārimarāre kīatōpoeka.

² Supa imarī ikupaka nare kijērīaeka:

—Jesúre mija ā'mitiripēarapaka poto ¿yaje Espíritu Santore mijare ña'rījāirape?— nare kērīka.

I'supaka kēpakā'ā ikupaka kire nayi'rika:

—“Espíritu Santore ima”, maki yijare bojaberapaki,— kire narīka.

³ Supa imarī Pablote nare jērīaeka:

—¿Makire yi'riwa'ri rupuko'a mija jūjerūjerape?— nare kērīka.

—Juanre wārōeka upakaja rupuko'a yijare najūjerape,— narīka.

⁴ I'supaka napakā'ā ikupaka Pablote nare ārika:

—Po'imaja ba'iaja nabaaika ja'ataekarāre rupuko'a Juanre jūjeka. Supabatirā ikupaka Juanre nare bojaeka: “Yibe'erō'ō etarūkikate mija yi'ririjape”, āriwa'ri kiwārōeka. I'supaka kērīkakiji kime Jesús,— Pablote nare ārika.

⁵ I'supaka ā'mitiritirā, narupuko'a najūjerūjeka “Maipamaki Jesúre yi'yurā yija ime”, āriwa'ri. ⁶ Supabatirā kipitaka Pablote napo'iarā ja'apeaeka poto Espíritu Santore nare ña'rījāika. I'supaka simamaka norībeyua imakopeka oka najaika. Supabatirā Tuparāte nare ōrīrūjeka nabojaeka. ⁷ Ĩ'poū'puarāe'earirakamaki rō'ōjīrā nimaeka.

⁸ Maekarakamaki aiya jērītarirīmi rakaka judíorākare rērīriwi'iarā nare kibojaka na'mitiripēaokaro'si po'imajare jaiējeriyapaiki Pablote imaeka. “Ikupaka Jesúre yi'yurāte jā'mebaraka Tuparāte nare imaruputarāñu”, āriwa'ri kīkirimarāja nare kibojaka.

⁹ I'supaka simako'omakaja ĩrārimarā kijaika ā'mitiripēaberikarā, apekurioka sā'mitiririka yapaberikarā ate. Po'imaja wājītāji Jesúre po'imajare tāāika majaroka ba'iaja najaika. Supa imarī nare a'ritapatirā Jesúre ā'mitiripēaekarāte kika ke'ewa'rika, Tirano wāmeiki wārōriwi'iarā. Torā ĩrārīmi jariwa'ririmarāja nare kiwārōroyika. ¹⁰ Torā ĩ'pakuri wejeje'rāka wārōbaraka kimaeka. Supa imarī Asia wāmeika ka'iakarā, judíotatarā, judíotatamarīrā imaekarāoka maipamaki Jesúrika bojariroka ā'mitiripataekarā. ¹¹ Pablopī āriwa'riji rīkimakaja maikoribeyua Tuparāte beaeka. ¹² Supa imarī Pablote rabeka mirāka sayapāia, jariroakaoka po'imaja jīñurā pō'irā ne'ewa'pakā'ā narisirika o'riroyika. Supabatirā Satanárika ima ña'rījāikarāteoka porikarā.

¹³⁻¹⁴ I'sia poto ĩrārimarā judíotatarā po'imajareka Satanárika ima ña'rījāika imaekarāte napoatatapaeka. Pablote ĩaji'awa'ri, “Jesús, Pablote kireka bojaiki wāmeapī nareka mija pōpe', marīū'mukoyeye'e”, narīka. I'supaka baairā upakajaoka Esceva, kurarāka ĩpamaki makarāte baatapaeka. Ĩ'potēñarirakamaki nimaeka. ¹⁵ ĩrārīmi i'supaka narīko'omakaja, ikupaka Satanárika ima nare yi'rika:

—Jesúre ñoñu, supabatirā Pabloteoka yijērāko'ayu. Mijare pūri ñiawārūbeyu. ¿Marā je'e mija?— nare kērīka.

¹⁶ Supabatirā Satanárika ima ña'rījāikite napō'irā teritaeka. Tērīrikaja jājiapi ba'iaja nare kibaaeka. Supabatirā najariroakaoka kibaiwa'ruika. Supa imarī riwejuparaka wi'iaپی naru'riwa'rika. ¹⁷ Éfesowejearā nimaupatiji, judíotatarā supabatirā judíotatamarīrāoka i'sia majaroka ā'mitiripataekarā. Sā'mitiritirā nakīkika. “Tērīritaki kime Jesús”, āriwa'ri rīkimarā maipamaki Jesúre jiyipupaka ōrīkarā mae.

¹⁸ I'sia majaroka ā'mitiriwa'ri ba'iaja nabaaika rīkimarāja Jesúre ā'mitiripēaekarāte bojaeka. ¹⁹ Supabatirā ikupaka ye'okirāre baaeka ĩrārimarā ye'oroka koririmajare:

Ye'orokakaka bojaika napapera, po'imaja wājītāji e'ewa'ritirā najoeaka. I'sia papera najoeriatæka cincuenta mil rakato plata rō'ōjīrā wapajā'rīa ririka.* 20 I'supaka simamaka maipamaki Jesús majaroka ĩ'rākō'rīmatomarīa sapibimaka, rīkimarāja Jesúre na'mitiripēæka.

21 I'supaka so'rika be'erō'ō Jerusalénrā pe'ririka Pablote pupajoæka. “Macedoniaka'ia, supabatirā Acayaka'ia yo'riwa'rīrāñu. Jerusalénrā ñimarāka be'erō'ō, Romawejearā a'ririka ima yiro'si”, kēripupajoæka. 22 I'supaka ārīpupajoatirā Timoteo supabatirā Eras-toka kire jeyobaarimajare kirupu kipūataæka Macedoniaka'iarā. Iki puri Asiaka'iarā† matikuriji kituika ruþu.

Éfesorā rukubaka napupajoamaka oka po'ijirika

23 Pablote Éfesorā imaæka poto, “Jesús ĩ'rīkaja imaki po'imajare tāārimaji”, ārīwa'ri po'imajare yapabepakā'ā jimarīa oka napo'ijiaæka i'sia wejearā. 24 Demetrio wāmeiki kimaæka i'sia oka bitamataū'muekaki. Artemisare‡ najiyipupayeerūkiwi'i upaka ĩoikarījaka platakaka baarimaji kimaæka. Aperāoka kiupaka baarimaja imarī, aperāte sījibaraka rīkimakaja niñerū natōporoyika. 25 Supa imarī kire jeyobaarimajare, supabatirā nupakajaoka ba'iraberimajareoka kirērātaæka. Supabatirā ikupaka nare kērīka:

—Maa, ika ba'irabeirā puri, rīkimaka niñerū tōpoirā maima. 26 ¿Pablote po'imajare bojaika ā'mitirikoribeyurā mija bai? “Mija ōñu upakaja baatirā mija jiyipupayeeika, jiyipupayeerūkimarīa sime”, kēñu. Kijaika ā'mitiritirā rīkimarāja po'imajare kire ā'mitiripēayu. Éfeso wejeakarā takajamarīa kire ā'mitiripēairā. Ritaja Asia ka'iarā imarā kire ā'mitiripēairā oyiaja nime. 27 Ba'iaja maro'si simarāñu. Supa imarī mabaapo'ijiaika po'imajare waruaribesarāñu. Supa simamaka sawapa matōpowārūbesarāñu. Supabatirā Artemisare jiyipupayeeriwi'iarā po'imajare a'ribesarāñu. Ritaja Asiaka'iarā, supabatirā ritatojo wejeareka Artemisare jiyipupaka ōñurā. I'supaka simako'omakaja, Pablote ā'mitiripēawa'ri “Imatiyaikamarīko Artemisare ime”, po'imajare ārīrāñu, —Demetriore nare ārīka.

28 I'supaka kēpakā'ā ā'mitiritirā, jimarīa naboebarika. Supabatirā ikupaka āparaka nakasereka:

—ĭÉfesokarāre jiyipupayeerijayuko, Artemisa jiitako koime!— narīka.

29 Nakasereka ā'mitiritirā, rīkimarā po'imajare napō'irā a'rika. ĩrāoka boebari-tirā, akaserekarā. Supa imarī ritaja wejeareka oka po'ijirika. I'supaka sima-maka Gayo, Aristarco Pabloka jeyoariwa'rikarāte nañi'aæka. Macedoniakarā nimaæka. Po'imajare rērīriwi'iarā nare ne'ewa'rika. 30 Kijeyomarāre jaijeyobaarī torā Pablote kākariyapakoþeka. Kākarika kiyapamaka ĩatirā, “Mikāka'si”, Jesúre ā'mitiripēækarāte kire ārīka. 31 ĩrārimarā i'sia ka'ia ĩparimarāre§ torā imaæka. Pablo jeyomarā imarī, majaroka kiro'si pūataekarā: “Naka ĩ'rātiji baabekaja”, ārīwa'ri. 32 Rērīrūkikō'rīmatorā rukubaka nakasereka. Apeupaka, apeupaka nakaseremomeka. ĩrīka upaka pupajoaberiwa'ri rukubaka pupajoabaraka nimaæka. “¿Dakoa baaerā yija rērīko'o?”, narīwārūberika. 33 Judiotataki naka imaekaki Alejandore po'imaja wājītāji naro'si kire jairūjekarā judiorāka. Torā rērītirā imaekarāte jaiokaro'si, Alejandrote kipitaka mi'mataæka “Mija jaia'si ruþu”, ārīwa'ri. I'supaka kibaako'omakaja nokata'riberika. “Dakoa oka imabeyua judiorākaro'si”, ārīwa'ri nare kibojaerā baakoþeka. 34 Judiotataki kimaæka ōrīwa'ri judiorākamarīrāte tērīwa'ribaji akasereka,

—ĭÉfesokarāre jiyipupayeerijayuko, Artemisa jiitako koime!—

ĩþakuri aiyajērārō'ōjīrā i'supaka ĩ'rīka upakaja akaserebaraka nimaæka.

* 19:19 Cincuenta mil dracmas. Una dracma (moneda) valía un día de trabajo. † 19:22 En Éfeso ‡ 19:24 Artemisa era la diosa principal de Éfeso. Los Romanos la llamaba Diana. Su templo en Éfeso era magnífico. § 19:31 Oficiales de la provincia

³⁵ Īrīka tokaki imaruputarimaji po'imajare okata'rirūjekaki, supabatirā ikupaka nare kērīka:

—Mija ā'mitipe Éfeso wejeareka imarā. Majiyipupayeeiko Artemisa wi'ia ĩarĩrĩrimaja maima ika wejeareka imarā. Supabatirā kopo'ijērāka ĩmipi ña'rīka maiarĩrĩrijayu. "I'supaka imarā nime", ritaja po'imajare ārwārūpatayu mareka. ³⁶ Nirā po'imaja "Pakirika sime", ārbeyurā. Supa imarī mija jo'ria'si, i'tojrāja samija ja'atabe. Ba'iaja mija baa'si, jia mija pupajoabe. ³⁷ Īrā ĩmirīja mija e'era'airā majiyipupayeeiko Artemis-rika karee'ebeyurā. Supabatirā ba'iaja koreka jaibeyurā nime. ³⁸ Demetriora kika ba'irabeirāpitiyika aperiāte nare okabaajīkareka, ĩparimarā pō'irā oka jierī nare e'ewa'ritirā jia simajīñu. Oka naro'si imajīkareka, ĩparimarāre nabojañu. ĩparimarā, jā'merimaja nime oka jierimaja. ³⁹ Apea oka bojarika mija yapajīka, Romakarāre jā'meka āñu upakaja ĩparimarāre rērīrāka poto nawājitāji mija bojañkareka jia simajīñu. ⁴⁰ Mia, ¿marākā'ā Romatatarā ĩparimarāte pupajoarāñu ruku i'supaka po'imajare oka po'ijiamaka? Ikupaka napupajoarāñu je'e aperiari: "Mare boebariwa'ri ĩrāpē'rōtorāja mare nabaariyapayu Éfesokarā", narīpupajoarāñu je'e. I'supaka simamaka werika maro'si simajīñu. Supa imarī "¿Marākā'ā oka imamaka, i'supaka pipebaraka mija ime?", Romatatarāte ārīrākareka, marākā'ā nare yi'riwārūberijīka maima,— torā imaruputarimajite ārīka.

⁴¹ Sabe'erō'ō "I'tojrāja simarū", ārtirā nare kipe'rirūjeka.

20

Macedoniarā Pablote a'rika

¹ I'supaka oka imaeka be'erō'ō Jesúre ā'mitiripēaekarāte Pablote akaeka. Ke'rīrā baaeka ruḡu "Jesúre yi'rīrijariwa'ri jia mija imabe", ārīwa'ri naka kijaika. I'supaka ārtirā, nare kimajaroka kibojaeka a'yaokaro'si. Supabatirā Macedoniaka'iarā ke'rika. ² Macedoniaka'iarā a'rīrijaparaka ĩrāweje upakaja Jesúre ā'mitiripēaekarā pō'irā kiturirījarika. Napō'irā eyatirā "Jia Jesúre ā'mitiripēabaraka okajāja mija imabe", nare kērīka. I'sia be'erō'ō Greciaka'iarā keyaeka. ³ Maekarakamaki aia torā kimaeka be'erō'ō Siriaka'iarā wapurupi a'rīrā kibaaeka. I'supaka simako'omakaja judiotatarāte kire jāāerā nari'kaika majaroka kiā'mitirika. Supa imarī "Yi'taraparō'ōrā Macedoniaka'iarā yipe'riwa'rīrāñu bo'ipī", Pablote ārīpupajoaeka. ⁴ Kika jeyoariwa'raparā ikarakamaki yija imarape: Sópater Bereakaki Pírrō maki, Segundo supabatirā Aristarco, Tesalónicawejeakarā, Gayo Derbewejeakaki, Timoteo supabatirā Tíquico, Trófimo Asiaka'iaakarā, supabatirā yi'i Lucas. I'siarakamarā Pablōka yija jeyoariwa'rape. ⁵ Filīposwejea eyatirā, yijaka imaraparāte a'riweirape Tróadewearā yijare ta'arī.* ⁶ Pan levadura rukebekaja ba'aribayarā yija imarapaka be'erō'ō Filīpospi yija a'rape wapurupi. ĩrāpitarakarāmi be'erō'ō Tróadewearā yija eyarape. Yija ruḡu a'raparā, yija jeyomarāre torā yija eyarape. Torā ĩ'poteñarirakarāmi yija imarape.

Tróadewearā Pablote imatapaeaka

⁷ Ba'irabeū'murirīmi† yija rērāpe Jesúre yi'yurāpitiyika. Maro'si Jesúre reyaeka pupajoabaraka kijā'meka upakaja pan pibaba'aerā yija rērāpe. Yija ba'aerā baarapaka ruḡu Pablote yijare bojarape. Aperiāmi ke'rīrā baarapaka simamaka yijare kiwārōyujū ñami ñe'metāji seyarape. ⁸ I'sia wi'ia maekarakakuku yuraika ima wi'ireka, piyikukurō'ōrā rērītirā yija imarape. Rīkimakaja yaaboaiika imarapaka i'sia kurarakarā. ⁹ Supa imarī ĩrīka bikirimaji Eutico wāmeiki ĩmirā kurarakapī yoirūkia kopereka ‡ imaraparō'ōrā ruparapaki. Ńoaka Pablote jaimaka, kopakaja ōōmaka bikirimajite riarapaka. Kopakaja kārītīyawa'ri kiña'rāpe mae. Poriwa'ritirā kire yija kōae'ekoperape.

* **20:5** El uso de "nosotros" (yijare) indica que el autor Lucas estaba presente con Pablo hasta versículo 21.25 † **20:7** Domingo ‡ **20:9** Ventana

Kopakaja reyaekaki kimarape. ¹⁰ Supa imarĩ ruiwa'ritirã, kimajakarã eyapañaritirã Pablote kire wã'wojĩ'arape. Supabaturã ikupaka yijare kērãpe:

—Mija pupata'si. Ōña jaripe'yuka kime,— yijare kērãpe.

¹¹ I'sia be'erō'ō Pablopitiyika yija mirĩwa'rape ate. Torã mirĩeyatirã pan kipibarape. Yija ba'arapaka be'erō'ō jairĩji Pablote wārãpe. I'sia be'erō'ō Asowejearã turitaparĩ ke'rape. ¹² Jia jājika bikirimajite japakã'ã, kiwi'iarã po'imajare kire e'ewa'rape. I'supaka kimamaka jia jĩjimaka najarape.

Miletowejearã Pablote a'rika

¹³ Pablote ārãpaka upakaja wapurupi Asowejearã yija a'rape. Topi wapurupi a'ritirã kire yija ta'arape, ma'api ke'rapaka simamaka. ¹⁴ Asorã keyarapaka poto wapurupi kire yija jãatorape. Kire jãatoritirã Mitilene wãmeika wejearã yija a'rape mae. ¹⁵ Aperiĩmi topi yija a'rapaka be'erō'ō Quío wãmeika jũmurika yija o'rape. Aperiĩmi Samos wãmeika jũmurikarã yija eyarape. Topi a'ritirã aperiĩmi Miletowejearã yija eyarape. ¹⁶ “Asiaka'iarã Jesúre ã'mitiripẽairã pō'irã ya'rijĩkareka yiba'ejĩñu”, Pablote apakã'ã ã'mitiriwa'ri, Éfesowejea wãjiaja yija o'ritapawa'rape. “Jerusalén wejearã Pentecostés baya ãaokaro'si wãrũaja ma'rijĩkareka jia simajĩñu”, ārĩpupajoawa'ri, “Jajuaja ma'riye'e”, Pablote yijare ārãpe.

Éfesokarã imaruputarimajare piyia jia kiokajããeka Pablo

¹⁷ Miletorã imatirã, Éfesowejearã Jesúre ã'mitiripẽairãte imaruputarimajare Pablote oka pũatarape: “Mija i'tabe ō'ōrã. Éfesorã a'riberijĩka ñime”, ārĩwa'ri nare kibojapũarape.

¹⁸ Supa imarĩ yija pō'irã neyarapaka poto ikupaka Pablote nare ārãpe:

—Mamarĩ Asiaka'iarã eyatirã jia mijaka ñimaroyirapaka mija ōñu. ¹⁹ Mijaka ñimarapaka poto Maipamakiro'si ba'irabejĩbaraka, “Mija tẽrĩwa'ribaji ōñuka ñime”, ārĩberapaki yĩ'i. Supabaturãoka po'imajare Jesúre ã'mitiripẽabeyua ãawa'ri yorape. Supabaturã judiotatarãte ba'iaja baaokaro'si yire nari'kamaka ba'iaja yijũarape. ²⁰ Jesúrika bojariroka mijare yibojarapaka poto, dakoa jia bojarika mijaro'si ma'rãpããberapaki yĩ'i. “Kirika bojariroka ã'mitiritirã jia nimarũ”, ārĩwa'ri mijare sayibojapatarape. Rĩkimarã wãjitãji, supabaturã mija wi'iarãoka mijare sayibojaroyirape. ²¹ “Ba'iaja mija baaika pupajoariwa'ri samija ja'atabe. I'supaka Tuparãte yĩ'rĩrika yapawa'ri maipamaki Jesucristore mija ã'mitiripẽabe”, ārĩwa'ri judiotatarã supabaturã judiotatamarĩrã imarãteoka yibojaroyirape. ²² Espĩritu Santore yire jã'meika upakaja maekaka Jerusalénrã ya'rĩrã baayu. Torã yire o'rĩrũkia ōrĩbeyuka yĩ'i. ²³ Ikatakaja mijare yibojawãrũyu. Ritaja wejearã ya'rĩrijayurō'ōrã ikupaka Tuparãro'si bojaĩjirimajare yire bojayu Espĩritu Santore nare sōrĩrũjemaka: “Wẽkomaka imariwi'iarã mire natarãñu. Supabaturã ba'iaja mijũarãñu”, yire nañu. ²⁴ Maipamakiro'si yiba'iraberũkia yire kija'ataeka jia simaupatiji yibaawearãka be'erō'ō yire najããjĩkareka marã imabeyua. “Po'imajare wayuĩawa'ri Kimakire Tuparãte reyarũjeka mare tããokaro'si”, ārĩwa'ri po'imajare yibojarã maipamaki Jesúre yire pũataeka.

²⁵ “Kire ã'mitiripẽairãte Tuparãte jia jã'merãñu”, ārĩwa'ri ritaja mijare yibojarape. Mae puri “Apekurioka yire niabesarãñu”, mijareka ñarĩpupajoayu. ²⁶⁻²⁷ Ritaja Tuparãte po'imajare bojaripayarapaka upakaja mijare yibojarape, kũpajĩ ma'rãpããbekaja. Supa imarĩ ika mijare yibojayu: Īrĩka mijakaki Tuparã pō'irã eyabesarãkareka, kireje oka imarãka, yiremarĩa. ²⁸ Supa imarĩ rakajekaja mija ōñu upakaja jia mija pupajoabe, Jesúre yapaika upakaja mija baarĩjayaokaro'si. I'supakajaoka Éfesowejearã pe'rieyatirã, Espĩritu Santore mijare jã'meika upakaja jia Jesúre ã'mitiripẽairãte mija ĩarĩpe. Maipamaki Jesúre maro'si riwejurubaraka reyaekapi ārĩwa'riji, Tuparãrĩrã maime. Supa simamaka jia nare mija imaruputabe, oveja ĩarĩrĩrimajare ĩarĩñu upaka. ²⁹ Yĩpupajoaikareka, ya'ritaparãka be'erō'ō aperiã, pakirimajaroka bojarimajare etarãñu. Yaĩa oveja saba'ariataika upaka Jesúre ã'mitiripẽairãte pakirimajaroka

nawārōrāñu, Jesúre nayi'ririja'atarū āriwa'ri. ³⁰ Mija watopeka ĩrārimarā imarā pariĵi pakirimajaroka Jesúre yi'yurāte wārōrāñurā. “Yija pupajoaika upaka napupajoarū naro'sioka”, āriwa'ri supa nabaarāñu. ³¹ Supa imarī rakajekaja mija imabe Jesúrika bojariroka imatiyaika mija ā'mitiripēarija'atakoreka. Maekarakakuri wejeĵērāka, űami, ĩmioka mijare yiwārōrapaka mija ōrīrijape. ĩrākurimarā oparaka mijare yokajāāroyirape.

³² Yijeyomarā, mijaro'si Tuparāka yijairā baayu, mijare kīarīñaokaro'si. “Mare wayuñawa'ri ba'iaja mabaaika wapa, Tuparāte ye'kariayu”, āriwa'ri mija pupajoamaka, ĵiibaji kirika bojariroka mija ā'mitiripēarē Tuparāte mijare jeyobaarāñu. Supa imarī “Yirirāte ĵia yibaarāñu”, kērīka upakaja Tuparāte baarāñu. ³³ Apeṛā niñerū, najariroakaoka oakiriberapaki yi'i. ³⁴ Ikupaka simarape: űoñu upakaja ba'irabetirā ba'arika, jariroaka yitōporape. Supabatirā yika imaraparāteoka yitōpoĵirape. I'sia ōñurā mija ime. ³⁵ Ritaja yiba'irabeka ĩapatawa'ri, “Pablote baaika upaka, ĵia maba'irabeĵiñu sawapapi wayuoka baairāte majeyobaaokaro'si”, mija āriwārūeka. Ikupaka maipamaki Jesúre bojarapaka mija ye'kariria'si: “Se'etoyukate tērīwa'ribaji ĵiĵimaka kime sĵirimaji”, Jesúre ārika,— Pablote nare ārāpe.

³⁶ I'supaka Pablote ārāpaka be'erō'ō naka ıukurupatirā Tuparāka kijairape. ³⁷ Tuparāka kijaiwearapaka poto oparaka kire nawā'ojī'arape, supabatirā kiye'tearā nu'surape. ³⁸ “Apekurioka yire ĩabesarāñurā mija mae”, Pablote ārika simamaka, ĵimarā ba'iaja napuparape. I'sia be'erō'ō papitakarā kire najeyoariwa'rape.

21

Jerusalénrā Pablote a'rika

¹ Jesúre ā'mitiripēairāte a'ribojaweatirā wapururā yija ĵairape. Supabatirā wāĵiaja Cos wāmeika ĵūmurikarā yija a'rape. Apeṛīmi Rodas wāmeika ĵūmurikarā yija a'rape. Toṗi Pátararā yija eyarape. ² Supa imarī marīrūkirō'ōrā yija imarapaka poto, “Feniciaka'iarā sa'rirā baayu ika wapuru”, napakā'ā, i'sia wapurupi yija a'rape. ³ A'ririjari Chiṗre wāmeika ĵūmurika yija ĩao'rape. Wejerīrīka pērōtopi yija o'rape i'sia ĵūmurika. Siriaka'i wāĵitāĵi yija a'ririjarape. Wapurupi ne'ewa'rapaka ba'irīĵia Tirowejearā namaataerā torā yija pāārape. ⁴ Torā Jesúre ā'mitiripēairāte ĩatōpotirā ĩ'potēñarirakarīmi naka yija imarape. “Jerusalénrā Pablote ba'iaja ĵūarāñu”, āriwa'ri Espiritu Santore nare ōrīrūĵemaka, “Jerusalénrā me'ria'si”, kire narīka. ⁵ I'supaka narīko'omakaja ĩ'potēñarirakarīmi be'erō'ō a'rirā yija baaeka ate. Torā Jesúre ā'mitiripēairā imaraparā, narōmia, namakarāoka yija wejeapi jeyoariwa'ritirā papitakarā eyaraparā. Pō'sirō'ōrā eyatirā ĩ'rākō'rīmatorāja ıukurupatirā Tuparāka yija ĵairape. ⁶ I'sia be'erō'ō nare yija majaroka yija bojarape a'yaokaro'si. I'supaka baaweatirā wapururā yija ĵairape. ĩ'rā puri toṗi pe'raparā.

⁷ Tirowejeapi a'ritirā Tolemaidawejearā yija eyarape. Torā eyatirā Jesúre ā'mitiripēairāte ĩatōpotirā “¿Yaje mija ime?”, nare yija ārāpe. Supabatirā ĩ'rārīmi naka yija imarape. ⁸ Apeṛīmi toṗi a'ritirā Cesarea wāmeika wejearā yija eyarape. Torā eyatirā Jesúrika bojariroka bojataparimaji Felipe wi'iarā yija a'rape. Iki imaekaki ĩ'potēñarirakamarākaki Jerusalénrā Jesúre ā'mitiripēairā apōstolrākare jeyobaarūkika najā'mekaki. ⁹ Botarakakorā makarōmiki kimarape. Tīmiamarīrā nimarape. Supabatirā Tuparāte nare ōrīrūĵeikakaka aṗerāte bojarimaja rōmijā nimarape. ¹⁰ Torā ĩ'rārīmimarā yija imatirapakarā, Judeaka'iaṗi Tuparāro'si boĵaĵirimaji, Agabo wāmeikite etarape. ¹¹ Yija pō'irā eyatirā Pablo wa'eyoka kiwarerape. Sapi kiōñu upakaja kiū'pua, kīpitaka kīpī'perape. Supabatirā ikupaka kibojarape:

—“Jerusalénrā ikupaka judiotatarāte ika wa'eyoba'ipite pi'perāñu. Kire pi'petirā judiotatamarīrā imarāte kire nijirāñu”, āriwa'ri Espiritu Santore yire bojayu,— Agabote ārāpe.

¹² I'supaka kēpakā'ā ā'mitiriwa'ri “Jerusalénrā me'ria'si”, āriwa'ri Pablote yija bojarape Cesareakarāpitiyika. ¹³ I'supaka yija āriko'omakaja ikupaka Pablote yi'rape:

—Mija oria'si. Mija opakā'ā ĩawa'ri, yirīomayu. I'supaka simako'omakaja yipupaka puri simaupakaja ima. Jerusalénrā yire napi'perāka takamarīa, yire jāārika nari'karākareka, “Yire mija jāā'si”, ĩarībesarāñu. Maipamaki Jesúre jā'meka upakaja baarimaji ĩime,— Pablote yijare ārape.

¹⁴ Yija ārapaka upaka kiya'ribepakā'ā, i'tojirāja kire yija jaiējerija'atarape. Supabatirā ikupaka kire yija ārape:

—Maipamakire yapaika upakaja simarū.—

¹⁵ I'supaka āriweatirā yija ba'irīja jieweatirā Jerusalénrā yija a'rape. ¹⁶ Cesareawejeakarā ĩrārimaki Jesúre ā'mitiripēairāka yijaka jeyoariwa'raparā. ĩrika Mnasón wāmeiki wi'iarā yijare ne'ewa'rape torā tuiokaro'si. Chiṛekaki mirāki kimarape. ĩrājē'rāmarīa Jesúre ā'mitiripēatiki kimarape.

Santiago pō'irā wi'iturirī Jerusalénrā Pablote eyaeka

¹⁷ Jerusalénrā yija eyarapaka poto jia jījimakapi Jesúre ā'mitiripēairāte yijare e'etorape. ¹⁸ Aṛēmi bikitojo Santiago pō'irā wi'iturirī Pablota yija a'rape. Nimaupatiji Jesúre ā'mitiripēairāte imaruputarimaja imapataraparā Santiago pō'irā. ¹⁹ “¿Yaje mija ime?”, āriweatirā, “Judíotatamarīate Jesúrika bojariroka yibojamaka, jimarī jia Tuparāte baarape”, āriwa'ri ritaja o'rikakaka Pablote nare bojarape. ²⁰ I'sia ā'mitiritirā jījimaka imawa'ri, “Jiitaka baaiki kime Tuparā”, narāpe. Supabatirā ikupaka Pablote narāpe:

—Yija jeyomaki, matatarā rīkimarāja imarā Jesúre yi'yurā. Kire ā'mitiripēairā imaripotojo Moiséte jā'meka upaka oyiaja mabaarijaya ruṗu. I'sia miōñu. ²¹ Aṛē puri ō'ōrā imarāte ikupaka bojairā: “Judíotatamarīā ka'iarā Pablote imatapapoto ‘Moisés imaekakite jā'meroyika mayi'rija'atajiñu’, āriwa'ri judíorāka torā imarāte kibojayu. I'supakajaoka ‘Mija makarā circuncisión baarika, supabatirā matatarāte baarijariroyika yi'riri'atarika sime’, kēñu”, ĩrārimarāte āririjayu,— Pablote narāpe.

²² —Metaika norīrāñu. “Kireka pō'imajare bojakopeika majaroka ritamarīa sime”, nañaokaro'si ¿marākā'ā mibaarāñu? ²³ Ikupaka mibaajikareka jia simajiñu. Ō'ōrā maka botarakamaki ĩmirīja imarā, “Miaika wājitāji ikupaka yija baarāñu”, Tuparāte ārikarā nime. “Tuparāte yija ārika upakaja, yija baarape”, āriwa'ri, Tuparāte jiyipupaka ōriwi'iarā narupua wi'epaterūjerī na'rirāñu. ²⁴ Mi'ioka naka me'pe. Ba'iaja nabaaikareka jūjerika yapawa'ri judíotatarāre baaroyika upaka naka mibaabe. Oveja joejīokaro'si mijaro'si samiwaruape. Tuparāro'si sajoējītirā, kurarākare mija ruṗua mija wi'epaterūjebe “Tuparāte yija ārika upakaja, yija baarape”, āriwa'ri. I'supaka mibaamaka ĩawa'ri, “ ‘Moiséte jā'meroyika yi'ribeyuka Pablote ime’, aṛēte āñua puri pakirika sime. Simaupakaja kiya'yu”, matatarāte āriāñu. ²⁵ Judíotatamarīā Jesúre ā'mitiripēairāte pāpera yija pūatarape. Ikupaka bojabaraka naro'si yija o'orape: “Ikatakaja mijare yija bojapūayu: Wapuju imaja jērāka jiyipupaka ōriwa'ri ri'ia napāāikakaka mija ba'a'si. Riweaoka mija ukua'si. I'supakajaoka wa'iro'sia wāmua namokoru'ataeka ri'ia mija ba'a'si. Supabatirā rōmikirā, tīmiakirā, rōmimarīrā, tīmiamarīrāoka ba'iaja baabekaja mija imabe”, āriwa'ri yija o'orape,— Pablote narāpe.

Tuparāte jiyipupaka ōriwi'iarā Pablote nañi'aeka

²⁶ Supa imarī aṛēmi botarakamaki imaekarāte Tuparāte jiyipupaka ōriwi'iarā Pablote e'ewa'rika. Ba'iaja nabaaike najūjeroyika upaka naka kibaaeka. I'supaka baatirā, ikupaka kurarākare kibojaka: “Ikarakarīmi sajariwa'yu ruṗu ba'iaja yija baaika yija jūjewearūkia. Piyrīmi seyarāka poto Tuparāro'si oveja mija joejīrika yija yapayu, yija imarakamakiro'si”, nare kērīka.

²⁷ Ī'potēñarirakarāmi seyaerā baaeka poto Tuparāte jiyipupaka ōrīriwi'iarā Pablote imamaka, ĩ'rārimarā Asiaka'iaakarā judiotatarāte kire ĩatōpoeaka. Jājirokapi po'imaja wājītāji ba'iaja kireka akaserebaraka kire nañi'aeka. ²⁸ Ikupaka kire nokabaaeka:

—Yija tā'omaja, Israeltatarā, yijare mija jeyobaabe. Ī'ĩ ĩmirīji imaki ba'iaja mare jaitaparimaji. I'supakajaoka “Moiséte jā'mekakaka mayi'rirūkimarā sime”, āparaka po'imajare kibojapibayu. Supabatirā ika Tuparāte jiyipupaka ōrīriwi'ia ba'iaja jaiyuyeiki kime. Judiotatamarīrāte pariiji Tuparāte jiyipupaka ōrīriwi'iarā ke'eetamaka ba'ia saki-marūjeyu Tuparā ñakoareka,— ārīwa'ri aperiāte nabojaeka.

²⁹ (I'sia rupubaji ĩ'rārirīmi wejeñe'metāji Trófimo wāmeikipitijika Pablote imamaka ni-aeka. Ēfesowejeakaki kimaeka Trófimo. Supa imarī, “Kika kime je'e”, ārīpupajoakopewa'ri “Judiotatamarīkate Tuparāte jiyipupaka ōrīriwi'iarā ke'ewa'yu”, narīkoeaka).

³⁰ Tuparāte jiyipupaka ōrīriwi'iarā oka po'ijirika majaroka ā'mitiriwa'ri, i'sia wejeareka imaekarāte torā rīrīwa'rika. Pablote ñi'atirā kire nayiepoaeka. I'sia wi'iaپی poritirā, simaupatiji kopereka natātepataeka, torā oka po'ijirikoreka. ³¹ I'supaka kire jāāerā nabaaeka poto, Jerusalénwejeareka imaekarāte oka po'ijiaeka majaroka Romakaki surararāka ĩpamakire ā'mitirika. ³² I'sia majaroka ā'mitiritirā kisurararākare, supabatirā kirokajītekarā ĩparimarā imaekarāteoka kiakaeka. Supabatirā rīrīwa'ritirā rukubaka pupajoabaraka po'imajare boebarikarō'ōrā neyaeka. Surara ĩpamakire kisurararākapitijika ketamaka ĩawa'ri, Pablote napajerija'ataeka. ³³ Supa imarī surara ĩpamaki Pablote ñi'arūjekaki kisurararākare. Kire ñi'atirā, ĩ'pamiji perumijiaپی nare kire kipi'perūjeka. Supabatirā po'imajare kijērīaeka: “¿Maki kime ĩ'ĩ? ¿Dakoa kibaako'a?”, kērīka. ³⁴ Rakaka oyiaja pupajoawa'ri akasererikapi najaika. Nakaseretarupamaka ā'mitiriwārūberiwa'ri, “I'supaka oka kireka ime”, kērīwārūberika. Supa imarī surararāka wi'iarā Pablote ke'ewa'rirūjeka surara ĩpamaki. ³⁵⁻³⁶ Surara wi'iarā kire ne'ewa'pakā'ā ĩatirā rīkimarāja po'imajare kibe'erō'ō a'rika. “Kire mija jāāpabe”, āparaka nakasererīrīka. Surara wi'ia mirīrūkirō'ōrā neyaeka poto, jājibaji boebariwa'ri okajājia najarika. Supa imarī po'imajare kire jāā'si ārīwa'ri Pablote surararākare e'emīawa'rika.

Po'imajare ĩaeka wājītāji, “Dakoa oka yire imabeyua”, Pablote ārīka

³⁷ Surara wi'iarā kire ne'ekākaerā baaeka poto, ikupaka nīpamakire Pablote ārīka griego okapi:

—Mika jairika yiyapayu,— kērīka.

I'sia ā'mitiritirā,

—¿Yaje griego oka jaiki mime? ³⁸ “Bikitakamarā Egiptokakite cuatro mil rakamaki ba'iaja baairāka jeyoariwa'ritirā po'imajamatorā kimaruputaeka. Roma ĩparimarāre ĩ'rāpē'rōtorāja kibaariyapakoeka. I'supaka baarapaki kime”, mireka ñarīpupajoako'o. I'supaka yipupajoakoeko'omakaja griego oka mijaikareka, Egiptokakimarīka mime,— kire kērīka.

³⁹ I'supaka kēpakā'ā ikupaka Pablote kire ārīka:

—Jēno'o apika ñime. Judiotataki ñime yī'i puri. Tarso wāmeika wejeakaki ñime. Imatijai-weje Ciliciaka'iarā sime. ¿Yaje po'imajaka yire mijairūjeñu?— Pablote kire ārīka.

⁴⁰ I'supaka kēpakā'ā,

—Naka mijaibe,— kire kērīka.

Supa imarī mirīrūkirō'ōrā rīkamaritirā po'imajare wiriwirijayaokaro'si kīpitaka kimi'mataeka. Po'imajare okata'rika be'erō'ō hebreo okapi Pablote jaika:

22

¹ —Yijeyomarā judiorāka, pakiarimarāoka mija ā'mitipe ruپی. “Dakoa oka kire imabeyua”, mija āñaokaro'si yimajaroka mijare yibojaerā baayu ruپی,— Pablote ārīka.

² Nokapi kijaimaka ā'mitiriwa'ri, wiriwiri najaritiyaeka. Ikupaka Pablote nare bojaeka:

³ —Judíotatakiji ñime yiro'si oka. Cilicia ka'ia, Tarso wāmeika wejeareka po'ijirikaki ñime. Supabatirā ō'ō Jerusalénrā yipakiarika. Gamaliel wāmeiki pi āriwa'riji papera yiwārūrape. Mañekiarāte jā'mekakaka jia yiwārūrape. Maekaka Tuparāte mija yi'yu upakaja yi'ririka yiyaparoyirape yiro'si oka. ⁴ “Jia Tuparāte yi'yuka ñime”, āriwa'ri, Jesúre ā'mitiripēairāte ba'iaja jūaerā supa yibaarape. Aperikuri nare yijāārūjerape. Īmirīja, rōmijāteoka ñi'awa'ritirā wēkomaka imariwi'iarā nare yitarūjerape. ⁵ Kurarāka ĩpamaki imatiyaiki supabatirā ĩparimarā imatiyarimajaoka “Tsupaka kibaarape”, yireka āriwārūirā. Īrājaoka papera yire baaĭjiraparā, matā'omaja Damascowejeakarāre yibearūkia imakoperapaka. I'sia papera e'etoritirā, so'oeka yire jā'meika upakaja Jesúre ā'mitiripēairāte mo'arī ya'rikoperape. Jerusalénrā nare e'era'atirā ĩparimarāte wēkomaka nare baarūjerā yibaakoperape.

*“Ikupaka Jesúre yiyi'riū'murape”, āriwa'ri Pablote bojaeka
(Hch 9.1-19; 26.12-18)*

⁶ I'supaka baarī ĩmi ñe'metāji ma'api ya'rapaka poto, Damascowejewā'tarā ñimarapaka poto, ikuparō'ōpiji wejepemapi jājia yaaboaike yire yaarapaka. ⁷ Supa imarī ka'iarā yīña'rāpe mae. Supabatirā ikupaka yire sajaikorapaka ña'mitirape: “Saulo, Saulo, ¿dako baaerā ba'iaja yire mibaarijau?” ⁸ I'sia ā'mitiriwa'ri ikupaka yiyi'rape: “¿Ñipamaki, maki mime?”, ñarāpe. I'supaka ñapakā'ā ikupaka kiyi'rape: “Yi'iji ñime Jesús, Nazaretkaki. Ba'iaja mibaarijayuki ñime”, yire kērāpe. ⁹ I'supaka sayaaboamaka ĩatirā yika a'raparāre pupatarape. I'supaka sayaaboamaka ĩatirā yika a'raparāre pupatarape. Īrā puri i'supaka yaaboarapaka ĩakoperipotojo yire jairapaki oka na'mitiriberape. ¹⁰ I'supaka yire kijaimaka ā'mitiriwa'ri kire yijērārape: “¿Marākā'ā yibaarika miyapayu Ñipamaki?”, ñarāpe. I'supaka ñapakā'ā ikupaka yire kiyi'rape: “Mi'mitirā Damascorā me'pe. Torā ĩrīkate mire bojarāñu ritaja mibaarūkia miro'si yija'ataeka”, yire kērāpe. ¹¹ I'sia yaaboaike ñiarapaka poto yīñakoyarape. Supa imarī yika a'raparā Damascorā yire tītieyaraparā.

¹² Torā ĩrīka Ananías wāmeikite imarape. Moisés imaekakite jā'mekakaka simaupakaja yi'ripataiki kimarape. Tokarā judíotatarā, “Jia baaiki kime”, āriwa'ri kireka najairape. ¹³ I'sia wejearā yeyarapaka be'erō'ō yipō'irā Ananíare etarape. Yiwā'tarā rīkamaritirā ikupaka yire kērāpe: “Yijeyomaki Saulo, miyoibe ate.” Ikuparō'ōpiji kire ñiarape. ¹⁴ Supa imarī ikupaka yire kērāpe: “Tuparā, mañekiarāte jiyipupayeeroyikakite wā'maiki mime kiyapaika upakaja mibaarūkia miōñaokaro'si. Supabatirā kipūataekaki, ba'iaja baakoribeyukate* miaerā, supabatirā kijaika mia'mitiyaokaro'si Tuparāte mipō'irā kire pūatarape. ¹⁵ Jesús majaroka mibojataparirirāñu. Miaeka mirāka, mia'mitirikaoka ritaja po'imajare mibojataparāñu. ¹⁶ Miba'ea'si. Jesúre ā'mitiripēatirā, ba'iaja mibaaika kijūjerā kire mijēnebe. Supabatirā rupuko'a mijūjerūjebe”, yire kērāpe.

¹⁷ Ōapañaka Jerusalénrā imakopeka yipe'riwa'rape. Torā ĩrārīmi Tuparāte jiyipupaka ōriwi'iarā Tuparāka jairī ya'rape. Tuparāka jaikōrī makārārūñuroka upakapi Maipamakire jaimaka ñiarape. ¹⁸ Topi ikupaka yire kērāpe: “Ñojimarīji Jerusalén wejeapi me'pe. Ō'ōrā imarā po'imaja yimajaroka nare mibojakopemaka ā'mitiripēabesarāñurā”, yire kērāpe. ¹⁹ I'supaka kēpakā'ā ā'mitiritirā ikupaka kire yiyi'rape: “Maipamaki, ō'ōrā imarā ritaja yibaaeka mirāka ōñurā. Mire ā'mitiripēabaraka judíorākare rērīwi'iarā imarāte e'epoatirā wēkomaka imariwi'iarā nare yitaroyirape. Supabatirā nare yipajewā'imarīroyirape. ²⁰ Mimajaroka bojarimaji Estebanre najāāmaka yiyoirīkamarape. Kire jāābaraka jariroaka nawaratarapaka ĩarīrīrimaji ñimarape. Supa imarī Estebanre jāāweatirā, Tsupakaja kire mabaajīka jia sime', ñarīpupajoarape yiro'sioka”, Maipamakire ñarāpe. ²¹ I'supaka ñarīko'omakaja ikupaka yire kiyi'rape:

* 22:14 Refiere a Cristo, el Mesías

“Me'pe. Yoerā mire yipūatayu judíotatamarĩrāte miwārōkaro'si”, yire kērāpe,— āriwa'ri po'imajare Pablote bojaeka.

Surararāka ĩpamaki Pablote ñi'arũjekaki

²² I'supaka judíotatamarĩrāreka kērĩka poto po'imajare kire ā'mitiritiyika. Ate boe-bariwa'ri akasererikapi kire napipeka.

—Kireyaparũ. Ōñia imaberijĩki kime,— narĩka.

²³ Ña'riyaarĩmarĩaja napipeka. Supabatirā najariroaka pemakato† waratatirā ka'ia uyuakaka ĩmirā nabaremiaruka. “Boebaka yija ime”, āriika i'supaka nabaakea.

²⁴ I'supaka nabaamaka ĩawa'ri, surara ĩpamaki kisurararākare nawi'iarā Pablote ke'ekākawa'rĩrũjeka. “¿Dakoa oka imamaka, po'imajare mire ā'mijĩayu?”, āriwa'ri, “Pablote ajeapi mija pajebe”, surara ĩpamakire nare āriika. ²⁵ Kire pajerā napi'perĩkaweaeka poto ikupaka Pablote jaika tokaki ĩpamakire:

—¿ĩrĩka Romatatakite mija pajejĩka jia simajĩñu ruku? ¿Ba'iaja yibaaika ĩakoribekaja yire mija pajerā baayu bai?— Pablote kire āriika.

²⁶ I'supaka kēpakā'ā ā'mitiritirā, kĩpamaki pō'irā a'ritirā, ikupaka kire kibojaeka:

—Jia mirakajebe, i'supaka mibaarũki ruƣu. Ĩĩ ĩmirĩji mipajerũjeiki Romatataki kime,— kērĩka surara ĩpamakire.

²⁷ I'supaka kēpakā'ā ā'mitiriwa'ri surara ĩpamakire ikupaka Pablote jērĩaeka:

—¿Yaje rita sime Romatataki mima?—

—Ikijioaka ñime,— Pablote āriika.

²⁸ —Rĩkimaka yiwapaĩjirape Romatataki imaokaro'si,— surara ĩpamakire kire āriika.

I'supaka kēpakā'ā,

—Romatataki po'ijirikakiji ñime,— Pablote āriika.

²⁹ Supa imarĩ kire pajerika yapakoƣekarā kĩkiwa'ri aperō'orā kire na'ritapawa'rika. “Ba'iaja Romatatakite yipajerũjekopeyu”, āriwa'ri surararāka ĩpamakioka kĩkikaki.

Ĩparimarā imatiyairā wājitāji Pablote jaika

³⁰ “¿Dakoa oka imamaka, po'imajare Pablote ā'mijĩaeka?”, āriwa'ri aperĩmi, kurarāka ĩpamarā, judíotatarā ĩparimarā imatiyaitataoka surararāka ĩpamakire rērātaeka. Supabatirā Pablote perumijia kutetirā, nawājitāji kire e'ewa'ritirā kire kija'arĩkaeka.

23

¹ Judíotatarā ĩpamarāre ĩarĩkatirā ikupaka Pablote āriika:

—Yitā'omaja, Ōñia ñimatiyikuriji Tuparāte yapaika upaka baarimaji ñime. Supa imarĩ kiwājitāji jajumarĩaja ñime,— Pablote nare āriika.

² I'sia ā'mitiritirā kurarāka ĩpamaki imatiyaiki, Ananías* wāmeiki Pablo pō'irā rĩkamarikarāte “Kirijea mija ƣaape”, kērĩka. ³ I'supaka nabaamaka ikupaka Pablote kire āriika:

—“Jia baaiki ñime”, āñuka imariƣotojo, ba'iaja mibaayu. Supa imarĩ sawapa ba'iaja mijũaerā Tuparāte ba'iaja mire baarāñu. “Moiséte jā'meika yi'ribeyuka mime”, yireka merĩko'omakaja kijā'meika yi'ribekaja yire mipemapaarũjeyu,— Pablote āriika kurarāka ĩpamaki imatiyaikire.

⁴ I'supaka kēpakā'ā ā'mitiriwa'ri, torā imaekarāte ikupaka Pablote āriika:

—Tuparāte wā'maekaki kurarāka ĩpamaki imatiyaikite ba'iaja mijaiyu.—

⁵ I'supaka napakā'ā ā'mitiritirā, ikupaka Pablote āriika:

—Yitā'omaja, “Kurarāka ĩpamaki imatiyaiki kime je'e”, ñarĩwārũbeyu. “Mija ĩpamakire jaiyuyebekaja”, āriwa'ri Tuparā majaropũñu bojaika. “Ĩpamaki imatiyaiki kime”, ñarĩwārũrikareka, kire yijaiyuyeberijāāeka,— Pablote āriika.

† 22:23 Mantos * 23:2 El sumo sacerdote de los años 48-58 d.C.

⁶ Judíotatarā ĩparimarā rakaka oyiaja p̃upajoairā nimaeka. Ĩrārimarā saduceokaka p̃upajoaekarā, aperi fariseokaka p̃upajoaekarā. I'sia ōrīwa'ri ikupaka jājirokapi Pablote jaika:

—Yitā'omaja, fariseokaka p̃upajoaiki nime yiro'sioka. Yirīrāoka i'supakaja p̃upajoairā imarā. “Reyakoperipotojo p̃o'imajare ōñia jaripe'rirāñu ate”, ārīp̃upajoaiki nime. I'supaka p̃upajoaiki nīmamaka, mija wājītāji “Oka kire ima”, ārīwa'ri i'supaka yire mija jērīayu,— Pablote nare ārīka.

⁷ I'supaka kēpakā'ā ā'mitiriwa'ri, saduceokaka p̃upajoairā okatotoū'muekarā fariseokaka p̃upajoairāka, rakakaja p̃upajoaekarā imarī. ⁸ (Ikupaka nañu saduceokaka p̃upajoairā: “Reyairā p̃o'imaja ate ōñia jaripe'ribesarāñurā, ángelrākaoka imabeyurā, supabatiṛā Satanārika imaoka imabeyua”, narīp̃upajoayu. Fariseokaka p̃upajoairā p̃uri, i'supaka ārīp̃upajoabeyurā). ⁹ Supa imarī rakaka oyiaja p̃upajoairā imarī, jājirokapi nokatotoeka ruṗu. Topi mae Moiséte jā'meka wārōrimaja mī'mirīkaekarā jaiokaro'si. Fariseokaka p̃upajoairā nimaeka naro'sioka.

—Dika ba'iaja baabeyuka kime ĩĩ. Damascorā ke'rapaka poto ángelte kire jairape je'e aṗeyari. “I'supakamarīa sime”, marīberijīñu,— ārīwa'ri najaibu'aeka.

¹⁰ Jimarīa jājirokapi okatotobu'abaraka, boebaitaka nīmamaka ĩawa'ri, “Pablote ba'iaja baawā'imarītirā kire najāāriatarāñu je'e”, surara ĩpamakire ārīp̃upajoaeka. Supa imarī kisurararākare akatirā ikupaka nare kijā'meka: “Pablote nawatopekapi e'eṗoatirā mija wi'iarā kire mija tape ate”, nare kērīka.

¹¹ I'siñami Pablo p̃ō'irā maipamaki Jesúre p̃emakotowirika. Kiwā'tarā eyarīkaritirā, ikupaka Jesúre kire ārīka:

—Okajājia mimabe Pablo. Jerusalénrā mima poto yimajaroṗa mibojaika upakajaoka Romawejearā mimarāka poto mibojarāñu,— Pablote kērīka.

Pablote jāārika napakatarika

¹² Aperi mi ĩrārimarā judíotatarā takaja kareaja rērītirā, “Pablote majāājīñu”, narīp̃upajoaeka. “Ōñia kimarākarō'ōjīrā maba'abesarāñu, supabatiṛā okoa mukubesarāñuoka. Kire majāābesarākareka, Tuparāte mare jāārū”, natiyiaja narību'aeka. ¹³ ĩrīka upakaja i'supaka jaibu'abaraka imaekarā ĩparāp̃o'imajarakamarā tērīwa'ribajirō'ōjīrā nimaeka. ¹⁴ I'sia be'erō'ō kurarāka ĩpamarā, judíorāka ĩparimarāka jairī na'rika. Nap̃ō'irā eyatirā ikupaka narīka:

—Yija ĩrīka upaka p̃upajoawa'ri, “Pablote ōñia imarākarō'ōjīrā, ba'abekaja, okoa ukubekaja maimaye'e. Kire majāābesarākareka, Tuparāte mare jāārū”, yija ārīko'o. ¹⁵ Mija, judíotatarā ĩparimarā imatiyaitatarāoka ikupaka mija baajīkareka jia simajīñu: Maekakaja surara ĩpamakire oka mija p̃ūatabe, waeroka bikitojo mija p̃ō'irā Pablote ke'era'arū. “Yaje rita oka p̃area kire imarika yija ōrīriyapayu. Supa imarī ō'ōrā Pablote me'era'abe”, ārīpakitirā oka kire mija p̃ūatabe. I'supaka mija ārīrākareka ō'ōrā Pablote etabeyukajiji kire yija jāātorirāñu,— narīka.

¹⁶ Pablo paka'imaki i'supaka oka imamaka ōrīkaki. Supa imarī i'sia oka Pablote bojarī, surara wi'iarā kikākaeka. ¹⁷ Torā eyatirā Pablote kibojaeka. Supa imarī torā imaekaki ĩrīka surara ruṗuko'amakite Pablote akaeka.

—Ĩĩ bikirimajire mīpamaki p̃ō'irā me'ewa'pe. Oka bojaerā kibaarijiyu,— Pablote kire ārīka.

¹⁸ I'supaka kēpakā'ā ā'mitiritirā surararāka ĩpamaki p̃ō'irā kire ke'ewa'rika. Ikupaka kīpamakite kibojaeka:

—Yija ĩarīñuka Pablo yire akatirā, “Ĩĩre mīpamaki p̃ō'irā me'ewa'pe”, kēpakā'ā kire ye'era'ako'o. Mire oka bojarika kiyaparijiyu,— kire kērīka.

¹⁹ I'supaka kēpakā'ā ā'mitiriwa'ri, aperi ō'ō pañakarā kire e'ewa'ritirā kire kijērīaeka, —¿Dakoa yire bojarika miyapayu?— kērīka.

²⁰ Supa imarĩ ikupaka kire kibojaeka:

—Judiotatarã ĩ'rika upakaja pupajoawa'ri niparimarã wãjitãji Pablote mija e'ewa'yaokaro'si oka pũatarãñurã. “Yaje rita oka kire imarika òrĩrika yija yapayu”, narĩpakirãñu. ²¹ I'supaka mijare narĩkopemaka miyi'ria'si. Naka imarã ĩ'parã po'imajarakamarã tẽrĩwa'ribajirõ'õjĩrã ma'a ñe'metãji Pablote jããerã nata'arãñu. “Pablote òña kimarãkarõ'õjĩrã, ba'abekaja, okoa ukubekaja maimarãñu. Kire majããbesarãka, Tuparãte mare jããrũ”, ãñurã nime. Mire najẽñerãka upakaja mijã'merũkia ta'atikaja nime,— surara ĩpamakire kẽrĩka.

²² —Me'pe. Yire mibojaika aperiãte mibojaĩba'si,— surara ĩpamakire kire ãrĩka.

Félix põ'irã Pablote ne'ewa'rĩrũjeka

²³ Supa kibaaeka be'erõ'õ surararãka ĩpamaki, kirokajĩte imaekarã ĩparimarã ĩ'parãte akatirã ikupaka nare kibojaeka:

—Ire ñami nueve rõ'õjĩrã aiyate eyawa'rĩrãka poto Cesarearã Pablote mija e'ewa'rĩrãñu. Ikarakamaki mijaka a'rĩrãñurã: Doscientorakamarã imarãñurã ũ'puapi a'rĩrãñurã. Supabatirã setenta rakamarã a'rĩrãñurã kawaru pemapi. Supabatirã doscientorakamarã imarãñurã bejoarikawa'ririmaja. ²⁴ Supabatirã kipemapi Pablote a'yaokaro'si kawaru tõpoweitikaja mija imabe. ĩpi Félix põ'irã òñikaja Pablote eyarika yiyapayu,— nare kẽrĩka.

²⁵ Ikupaka ãrĩwa'ri naka surara ĩpamakire papera pũataeka Félixre:

²⁶ “Yi'i Claudio Lisias ika papera pũataiki. ¿Yaje mime Félix, ĩpi imatiyaiki? ²⁷ Judiotatarã ĩ'ĩ Pablote ñi'atirã kire jããerã nabaakoperape. ‘Romatataki kime’, napakã'ã ã'mitiriwa'ri, kire najãã'si ãrĩwa'ri yisurararãkapitiyika a'ritirã kire yija ã'marape nareka. ²⁸ ‘Tsiakaka oka kire ima’, napakã'ã ã'mitiyaokaro'si, judiotatarã ĩparimarã imatiyaitata põ'irã Pablote ye'ewa'rape. ²⁹ ‘Yija ñekiarãte jã'mekakaka yi'ribeyuka kime’, ãrĩwa'ri kire naboebarape. Pablo puri Romakarã ĩparimarãre jã'meika yi'ribeyukamarĩka imarĩ, wẽkomaka imariwi'iarã imaberijĩki, majããberijĩkioka. ³⁰ Judiotatarã kire jããrika nari'kaika òrĩtirã mipõ'irã kire yipũatayu. Kire okabaarimajareoka yipũatayu. Supa imarĩ torã na'yu ‘Ikupaka sime oka kiro'si’, mire nañaokaro'si. I'tojĩrãja sime”, ãrĩwa'ri Félixre papera kipũataeka.

³¹ Supa imarĩ surara ĩpamakire jã'meka upakaja Pablote e'ewa'ritirã Antĩpatriswejearã neyaeka. ³² Aperiĩmi surararãka ũ'puapi a'rikarãte nawi'iarã pe'rieyaeaka ate. Cabaru pemapi a'rikarã takaja Pablopitiyika o'rikarã. ³³ Cesarearã eyatirã ĩpi Félixre papera naja'ataeka. Supabatirã Pablote kipõ'irã natarika. ³⁴ I'sia papera ĩaweatirã ikupaka Pablote kijẽrãka:

—¿No'okaki mime?— kire kẽrĩka.

I'supaka kẽpakã'ã,

—Ciliciaka'iakaki ñime,— Pablote ãrĩka.

I'supaka kẽpakã'ã ã'mitiriwa'ri,

³⁵ —“Mire pareia ima”, ãrĩrĩ mire okabaarimajare etarãka poto nare mijairika ña'mitirirãñu rupu,— Félixre kire ãrĩka.

Supa imarĩ, ĩpi Herodes wãsare baarũjekawi'iarã kisurararãkare kire kĩarĩrĩrũjeka.

24

Félixre ĩaeka wãjitãji, “Oka imabeyua yiro'si”, Pablote ãrĩka

¹ ĩrãpitarakarĩmi be'erõ'õ kurarãka ĩpamaki imatiyaiki Ananías, supabatirã judiotatarã pakiarimarãpitiyika Cesarearã neyaeka. Nare jaiĩjirĩ Térbulo wãmeikite naka eyaeka. Cesarearã eyatirã ĩpi põ'irã na'rika, “Pablote oka ima”, ãrĩrĩ. ² Supa imarĩ ĩpi Félixre akaeka Pablote. “Oka Pablote ima”, ãrĩwa'ri ikupaka Tértulote ãrĩka Félixre:

—Jia mibaayu ñipamaki. Miõñuapí ãrîwa'riji, werika imabeyua maro'si. Supabatirã jia mijërãko'aikapi ritaja jibaji simamaka ika ka'iareka imarãte jia mijeyobaayu. ³ I'supaka mibaarijayua õritirã ritaja po'imajare jijimaka mika ime. “Ñipamaki jia yija jiyipupayeeiki, jia mibaayu”, yija ãñu. ⁴ Ima aþea miba'iraberika je'e. Supa imarĩ ñoaka mika yijaiberijĩñu miba'iraberika yiriatakoreka. Ñojimarĩji yijaika mia'mitipe ruþu. ⁵ I'ĩ imaki, Pablo kiokapi po'imajare rukubaka þupajoarũjeiki. I'rãwejerãmarĩa turitirã judiotatarãte rukubaka kiþupajoarũjetape. Jesús Nazaretkakire ã'mitiripeairã rupuko'amaki kime. ⁶ Tuparãte jiyipupaka õririwi'ia Tuparã ñakoareka ba'iaja baarũjeriyapawa'ri torã kãkaberijĩrã uparãka torã kikãkarape.* Supa imarĩ kire yija ñi'arape. Yija ñekiarãte jã'meka upaka, “Oka kire ima”, ãrĩrika yija yapakoþerape. ⁷ I'supaka baarika yija yapako'omakaja surara ipamaki, Lisias yija po'irã eyatirã, okajãjia baatirã yijareka Pablote kẽ'marape. ⁸ Ikupaka yijare kẽrãþe: “ ‘Oka Pablote ima’, ãrĩrika mija yaparãkareka, ika ka'i ipamaki Félix po'irã mija a'þe”, yijare kẽrãþe. Supa imarĩ, ñipamaki Félix, miõñu upakaja kire jërĩakõrĩ je'e þarea kire imakaka. I'supaka mijërĩarãka be'erõ'õ “Kire nokabaaika rita sime”, merĩrãñu,— Tértulote ãrĩka Félixre.

⁹ Torã judiotatarã kika imaekarãoka “Rita sime”, ãrĩkarã. ¹⁰ Supa imarĩ Félix jërãbaaekaki Pablote kipitakapi, “Mijaiþe”, ãrĩwa'ri. I'supaka kibaamaka iatirã, Pablote jaiũ'mueka,

—Ñoñu, ika ka'iarã bikija ipi imaũ'muekaki mime. Supa imarĩ miwãjitãji “Dakoa oka imabeyua yiro'si”, ãrĩwa'ri jijimakapi yijairã baayu. ¹¹ I'þoũ'þuarãe'earirakarĩmi rõ'õjĩrãja seyawa'yu ruþu Jerusalénrã Tuparãte jiyipupayeerĩ yiturapaka be'erõ'õ. “Rita sime je'e”, merĩrãkareka, aþerãte mijẽþe. ¹² Marãþateoka Tuparãte jiyipupaka õririwi'iarã rërĩtirã imarãka yokatotomaka iaberaparã i'rã. Supabatirã simaupatiji judiorãkare rërĩriwi'ia yituriroyiraparõ'õrã rërãþarãre rukubaka þupajoarũjeberapaki yi'i. Jerusalén wejeareka oka yipo'ijaberapaka simamaka, “I'supaka Pablote ba'iaja baarapaka þoto kire yija iarape”, maki ãrĩwãrũberijĩki. ¹³ Supa imarĩ “Pablote yija okabaaika ritataka sime”, narĩwãrũberijĩñu. ¹⁴ Ika mijare yibojawapu'aerã baayu. Tuparã, yiñekiarãte jiyipupayeeekakite jiyipupaka ñoñu yiro'sioka. I'supaka imariþotojo Jesúre yijare wãrõeka upakaja Tuparãte yijiyipupayeeyu. Judiotatarã iparimarã þuri “Jesúrika bojariroka þakirimajaroka sime”, ãñurã. Tuparãte yi'yuka imarĩ, Moisés imaekakite jã'mekakaka, supabatirã Tuparãro'si bojaĩjirimajare o'oekaoka yi'yuka ñime. ¹⁵ “Nimaupatiji reyairãte ate Tuparãte õñia jariþe'rirũjerãñu”, i'rãrimarã õ'õrã imarãte ãñu upaka ãñuka ñime yiro'sioka. Ba'iaja baairã reyairãte, jia baarijayurã reyairãteoka i'supaka kibaarãñu. ¹⁶ Supa imarĩ jia oyiaja yibaariyapayu, Tuparã wãjitãji, po'imaja wãjitãjioka, yire oka imakoreka.

¹⁷ I'rãjẽ'rãmarĩa, aþea wejearã turitapatirã, Jerusalénrã yipe'rietarape. Torã þe'rieyatirã wayuoka baairãte niñerũ yipibarape. Supabatirã Tuparãte jiyipupayeebaraka wa'iro'sia kiro'si torã yijoeĩjirũjerape. ¹⁸ Tuparãte jiyipupaka õririwi'iareka i'supaka baabaraka ñimarapaka þoto i'rãrimarã judiotatarã yire iatõþoraparã. Yija tatarã ba'iaja nabaarijayua najũjeika upakaja yibaawearapaka þoto, yire niatõþorape. I'sia þoto rĩkimarã imaberaparã po'imaja yika, supabatirãoka, oka imaberapaka. ¹⁹ Aþerã judiotatarã Asiaka'iakarã þuri yire iatõþotirã oka po'ijiaraparã. I'supaka imarã imarĩ “Oka kire ima”, ãrĩwa'ri, bojarĩ ni'tarũ maekakaja. ²⁰ Bojarĩ ni'tabesarãkareka, i'rã õ'õrã imarãja bojarũ. I'þoũ'þuarãe'earirakarĩmi rõ'õjĩrãja seyawa'yu ruþu Jerusalénrã yija judiotatarã iparimarã imatiyaitata wãjitãji yimajaroka nare yibojarapaka be'erõ'õ. Õ'õrã imarã, sã'mitiraparã imarĩ “Ikupaka Pablote ba'iaja baarape”, ãrĩwa'ri yijare nabojajĩkareka jia simajĩñu. ²¹ Aþeyari “Reyaripotojo ate õñia

* 24:6 La segunda parte de la frase es información añadida para ayudar a los lectores entender a que refiere el abogado Tértulo.

jaripe'rirāñurā po'imaja", ika takaja jājirokapi torā ñarāpaka ā'mitiritirāja "Oka kire ima", mija āñuje'e,— Pablote ārika.

²² Jesúre po'imajare ā'mitiripēaika majaroka ōritikaki Félixre imaeka imarī ikupaka nare kērika:

—I'tojirāja ña'mitirirāñu ruḡu. Surara ipamaki Lisiare etarāka poto, "Oka kire ima, oka imabeyua kiro'si", ñarirāñu,— Félixre ārika.

²³ Supa imarī ikupaka surara ipamakire kērika:

—Wēkomaka imariwi'iarā Pablote mija iarīpe. Torā tīmarīji kire mija baa'si. Kijey-omarāre etarākareka kire najeyobamaka mija jājibaa'si,— kērika.

²⁴ I'sia wāriwa'ri aḡerimiro'ōjirā be'erō'ō Félixre etaeka ate kirūmu Drusilapitiyika. Judiotatoko koimaeka. Torā eyatirā Pablote kiakarūjeka. Ketaeka poto, Jesucristore ā'mitiripēarikakaka kibojamaka Félixre ā'mitirika. ²⁵ Ikupaka Pablote kire bojaeka: "Jia īrātiji pūpajoawa'ri i'supaka mija imabe', āriwa'ri Tuparāte mare bojayu. Ba'iaja baarika mare jitoko'omakaja ba'iaja baabekaja maimajiñu. Īrārīmi ba'iaja mabaaika wapa Tuparāte mare jēñerāñu", Pablote ārika. I'supaka kēpakā'ā ā'mitiriwa'ri, Félixre pūpataeka.

—Me'pe ruḡu. Dakoa baabekaja ñimarāñurīmi ate mire yakarāñu i'siakaka rīkimabaji ña'mitiyaokaro'si,— Pablote kērika.

²⁶ "Niñerū yire kījirākareka, kire yija'atarāñu", āriḡupajoawa'ri, ñemeaja Pablote ki-akaeka, kika jairā. I'supaka simako'omakaja kiyapaeka upakamarīa Pablote baaeka.

²⁷ I'supaka kibaayukā'āja īpakuri wejeje'rāka so'rika. I'sia be'erō'ō īpi kimaekareka Félixre porika. Supabatirā Porcio Festo wāmeiki kiō'toarā īpi jāikaki. Félix ipamaki kimaeka kiporirā baaeka ruḡu judiotatarāpitiyika jia imarika yapawa'ri Pablote kija'ataberika ruḡu.

25

Festo wājitāji Pablote jaika

¹ Festo īpi imarī kikākaeka be'erō'ō maekarakarīmi simaeka poto Cesareapi imatirā Jerusalénrā turirī ke'rika. ² Torā keyaeka poto kurarāka ipamarā supabatirā, judiotatarā iparimarā imatiyairā "Oka ima Pablote", āriwa'ri Festore bojarī netaeka.

³ —Jia yijare mibaabe. Ō'ō Jerusalénrā Pablote etaerā kire miakapūabe,— āriwa'ri Festore napakatarika.

Sarupubaji natiyiaja ikupaka najaika simamaka: "Pablote kiakarāka poto ma'a ñe'metājirō'ōrā kire majāāye'e." ⁴ I'supaka napakā'ā, ikupaka Festore nare ārika:

—Cesarearā wēkomaka imariwi'iarā Pablote ime. "Supa imarī ñojimarīji yipupayariji torā ya'rirāñu", ñaripūpajoayu. ⁵ Yika na'rirū īrārīmarā iparimarā mijaka imarā. Oka kire imarākareka pūri, yika a'ritirā, "Oka kire ima", narīrū,— Festore nare ārika.

⁶ Īpapitarakarīmi Jerusalénrā imatirā, Cesarearā Festore pe'riwa'rika ate. Aḡerīmi oka jieriwi'iarā ke'rika. Torā eyatirā Pablote kiakaeka. ⁷ Pablote kākaeyaeka poto judiotatarā Jerusalénpi i'taekarāte kipō'irā narākutorirīkaeka. "Rīkimakaja oka kire ima", ārikoperipotojo, "I'siakaka oka kire ima", narīwapu'awārūberika. ⁸ I'supaka napakā'ā ā'mitiritirā, "Oka yire imabeyua", āriwa'ri ikupaka Pablote ārika:

—Yija judiotatarāte jā'meika ā'mitiripēabeyukamarīki ñime. Tuparāte jiyipupaka ōrīriwi'iarā ba'iaja baarī kākaberapaki yī'i. Supabatirā Īpi Césarte* yī'ribeyukamarīki yī'i,— Pablote ārika torā ā'mitirirupaeakarāte.

⁹ Judiotatarāka jia imarika yapawa'ri, ikupaka Pablote kijērīaeka Festo:

—¿Yaje Jerusalénrā me'ririypayu? Jerusalénrā po'imajare iarāka wājitāji, "¿Yaje oka mire ima?", āriwa'ri yijērīarika, "¿Yaje miyapayu?",— Festore kire ārika.

¹⁰ I'supaka kēpakā'ā ā'mitiriwa'ri, ikupaka Pablote yī'rika:

* 25:8 El emperador de Roma

—Jēno'o. Ō'ōrā miwājītāji yirīkame “Oka mire imabeyua, oka ima miro'si”, yire meñaokaro'si. I'supaka ō'ōrā baarimaji Īpi Césarte mire imarūjemaka, ō'ōrāja yire mijērīabe. Judíotatarāte ba'iaja yibaaberapaka jia miōñu. ¹¹ Ba'iaja yibaaeka miōrīrākareka puri, yire mijāārūjebe. “Yire mijāārūjea'si”, ārīberijīki yi'i. “Oka kiro'si ima”, yireka nokabaaika ritamarīa simarākareka, īrīkaoka judíotatarā pō'irā yire mija pūatawārūberijīñu. Supa imarī, Īpi César kipupakarāja, “Oka mire ima, oka mire imabeyua”, yire kērīrika yiyapayu,— Pablote ārīka Festore.

¹² I'supaka kēpakā'ā ā'mitiriwa'ri, kire jaijeyobaarimajaka Festore jaika. Supabatirā ikupaka Pablote kērīka:

—Supa sime, “Īpi Césare yire ārīrika yiyapayu”, mepakā'ā ā'mitiriwa'ri, kipō'irā mire yija pūatarāñu,— Festore kire ārīka.

Īpi Agripāre ĩaeka wājītāji Pablote jaika

¹³ I'sia wārīwa'ri aperi mirō'ōjīrā Īpi imatiyaiki Agripa wāmeiki kibe'erō'ōkako Berenicepitiyika, Cesarearā neyaeka. Festore mamaka Īpi jāika simamaka, “Jia mimabe”, kire ārīrī na'rika. ¹⁴ Ōapañaka torā imatirā Pablo majaroka Festore bojaeka Īpi Agripāre.

—Īpi Félixre imaeka poto wēkomaka imariwi'iarā īrīkate kitaeka, ō'ōrāja kime ruṑu. ¹⁵ Jerusalénrā ñimarapaka poto kurarāka ĩpamarā supabatirā judiorāka ĩparimarā, “Oka kire imamaka kire majāājīkareka jia simajīñu”, yire narāpe. ¹⁶ Ikupaka nare yiyi'rape: “Yija Romatatarāte jā'meika ikupaka sime: ‘Oka kire ima’, āñurā wājītāji rīkamaparaka, ‘Ikupaka simamaka, oka yire imabeyua’, nare kērībeyukaji kire jāārika imabeyua”, nare ñarīka. ¹⁷ Supa imarī ō'ōrā judíotatarāte etarapaka poto, yiba'eberape. Aperi mi ĩparimarāre oka jieirō'ōrā naka eyatirā, Pablote yakarūjerape. ¹⁸ Yipuparō'ōpi, “ ‘Tsiakaka ba'iaja baarapaki kime’, ō'ōrā etairā judíotatarāte kireka ārīrāñu je'e”, ñarīpupajoakoperape. I'supakamarīa simarape. Apeakaka oyiaja kire nokabaarape. ¹⁹ “Tuparāte yija jiyipupayeerijayu upaka yi'ribeyuka kime”, ārīwa'ri “Oka kire ima”, kireka narāpe. Supabatirā īrīka Jesús wāmeikireka “Reyakoperipotojo ate ōñia kijiaripe'rika”, Pablote āpakā'ā kire nokabaarape. I'sia takaja nabojarape. ²⁰ Marākā'ā i'siakaka nare jērīawārūberīwa'ri ikupaka Pablote yijērīarape: “ ‘Jerusalénrā, oka kire ima, oka kire imabeyua’, ārīwa'ri, oka najieirō'ōrā zyaje me'rīriyapayu?”, kire ñarīkoperape. ²¹ “Jēno'o, Romakaki Īpi César, ‘Oka kire ima, oka kire imabeyua’, yire kērīrika yiyapayu”, Pablote ārāpe. I'supaka kēpakā'ā ā'mitiriwa'ri, “Romawejearā kipō'irā mire yipūatarākarō'ōjīrā wēkomaka imariwi'iarā mimarāñu ruṑu”, kire ñarāpe,— Festore ārīka Agripate.

²² Supa imarī ikupaka Agripate ārīka Festore:

—Yi'ioaka Pablote jairika ā'mitiriyaiki.—

—Jee, waeroka bikitojo kijaimaka mia'mitirirāñu,— Festore kire ārīka.

²³ Supa imarī bikitojo Agripa, Berenicepitiyika, Pablote jaimaka ā'mitirirī neyaeka. Torā eyatirā “Tērīrikaja imatiyairā nime”, po'imajare ārīpupajoaokaro'si jía jariroaka wapajā'rīakaka jāātirā, rērīrūki wi'iarā nakākaeka. Surararāka ĩpamarāpitiyika, supabatirā i'sia wejeareka ĩparimarā imatiyairāpitiyika nakākaeka. Nakākamaka ĩatirā, Festore akarūjeka Pablote. ²⁴ Pablote etamaka ĩatirā, torā rērītirā imaekarāte ikupaka Festore ārīka:

—Ñipamaki Agripa, supabatirā yijaka rērītirā imarā, mija ĩabe, īī kime Pablo. Rīkimarāja judíotatarā “Oka kire imamaka, kireyapajīñu”, ārīwa'ri akaserebaraka kire nokabaarijayu yire, Jerusalénrā supabatirā ō'ō Cesarearāoka. ²⁵ Yipupajoaikareka, oka imatiyaika imabeyua kiro'si. Supa imarī “Kireyaparū”, ñarīwārūbeyu. “Maipamaki César wājītāji, ‘Tsiakaka oka mire ima, i'sia oka mire imabeyua’, yire kērīrika yiyapayu”, kērāpaka upakaja “Īpi pō'irā kire yipūatarāñu”, ñarīpupajoayu. ²⁶ “Tsiakaka Pablote oka

imatiyaika”, āriwa'ri ñipamakiro'si pāpera yo'owārūbeyu. Supa imarī Pablote yakako'o, kire mijēñaokaro'si rita bojarikareka ñipamaki Agripa. I'supaka mijērīārāka be'erō'ō i'sia oka ā'mitiritirā ñpi César ro'si yo'orāñu. ²⁷ Wapuju “I'siakaka oka kire ima”, āriwārūberikoperipotojo, Pablote yipūatajīka wapuju ōriṗūabeyuka upaka yibaajīñu,— Fe-store kire ārika.

26

“Yibojaika mia'mitiṗe, ñpi Agripa”, Pablote ārika

¹ I'supaka kēpakā'ā ā'mitiriwa'ri, Pablote kijairūjeka Agripa.

—Miōñu upakaja, “Oka yire imabeyua”, āriwa'ri mibojabe,— kērīka.

I'supaka kēpakā'ā ā'mitiritirā, Pablote kipitaka mi'mataeka jiyipupaka ñpire ōriwa'ri. Supabatirā ikupaka kijaika mae:

²⁻³ —Ñipamaki Agripa, mia'mitiyaokaro'si jījimakaṗi yijairā baayu. Yija judiotatarāte baarijayua jia miōñu. Pūpajoatirā yija jaikaoka jia miōñu. Supa imarī judiotatarāte, “Oka kire ima”, āñuakaka mae sayibojaerā baayu. Jia jajumarīaja ritaja yibojaika mia'mitiṗe,— Pablote kire ārika.

⁴ —Yitā'omaja judiotatarā ritaja ñimaeka mirāka ōñurā nime. Yiwejeareka me'rī ñimaeka supabatirā Jerusalénrā ñimatapaeka mirākaoka jia noñu. “Me'rārīrāja mañekiarāte baaroyika upakaja kiyi'rika”, yireka nañu ruṗu. ⁵ Yitatarā fariseokaka pūpajoirā, īrā imarā tērīrikaja Moisés imaekakite jā'meroyikakaka yi'yurā. Me'rī ñimaeka pōtorāja fariseokaka naṗupajoaika yipupajoaroyika. “I'supaka kimaroyika”, narījīka, rita sime. ⁶ “Reyairāte ate ōñia yijariṗe'rirūjerāñu”, āriwa'ri Tuparāte bojaṗūaeka yija ñekiarāte. Mia, i'supaka yipupajoamaka, “Oka kire ima”, āriwa'ri ō'ōrā yire ne'era'ayu. ⁷ “Tuparāte ārika upakaja kibaarāñu”, āriwa'ri nata'ayu judiorāka ī'pōū'puarāe'earirakatata imarā. Supa imarī ñmi, ñamioka Tuparāte jiyipupayeebaraka nime. Nupakaja i'siakaka yipupajoako'omakaja “Oka kire ima”, yireka nañu. ⁸ “Reyairāte ōñia Tuparāte jariṗe'rirūjerāñu”, āñurā imariṗotojo ḡdako baaerā “Jesúre ōñia jariṗe'riberika”, mija āñu je'e, judiotatarā ō'ōrā imarā?— Pablote ārika.

“Jesúre yi'yurāte ba'iaja yibaarape ruṗu”, Pablote ārika

⁹ Aṗea ikupaka Pablote jaika:

—“Jesús Nazaretkakire ā'mitiripēairāte ba'iaja yibaaparū”, ñarīroyirape ruṗu mamarī.

¹⁰ I'supaka yipupajoarapaka upakaja yibaarape Jerusalénrā. Kurarāka ñpamarāre jā'memaka, Jesúre ā'mitiripēairāte wēkomaka imariwi'iarā yitarūjeroyirape. Jesúre yi'yurāte najāāmaka, “I'supaka mabaapajīñu”, ñarīpupajoarape yiro'si. ¹¹ Īrākurimarā Jesúre ā'mitiripēairāte ba'iaja yibaarape, “Jesúre yi'ribeyurā yija ime”, narīrū āriwa'ri. Ritaja judiorākare rērīriwi'irā nare e'ekākatirā i'supaka ba'iaja nare yibaaroyirape. Supabatirā, jimarā nare boebariwa'ri aṗewejarā ya'raṗe ba'iaja nare baaokaro'si.

*“Ikupaka Jesúre yiyi'riū'murape”, Pablote nare ārika
(Hch 9.1-19; 22.6-16)*

¹² Kurarāka ñpamarāre jā'meika yi'riwa'ri i'supaka baarī Damascowejarā ya'raṗe.

¹³ Ñipamaki Agripa, ma'api ya'ririjarapaka poto, aiyate tērīwa'ribaji jājia yaaboalka ñiarape ñmiñe'metāji seyawa'rapaka poto. I'supaka yaaboarapaka āātika yire jāāta'arapaka supabatirā yika a'raparāteoka. ¹⁴ Supa imarī yija imarakamarāja yija ña'rāṗe ka'iarā. Supabatirā hebreo okapi ikupaka yire sajaaimaka ña'mitirape: “Saulo, Saulo, ḡdako baaerā ba'iaja yire mibaarijayu?”, āriwa'ri sajaikorape ñmipi. “I'supaka mibaakopeika mipō'iaja ba'iaja mibaayu. Pota miterujīkareka, mire sayi'arāñu. I'supaka baariupaka mibaayu”, āriwa'ri yire sajaikorape. ¹⁵ I'supaka sajaaimaka, “ḡMaki mime je'e Ñipamaki?”, ñarāṗe. I'supaka ñapakā'ā ikupaka Maipamakire yire ārāṗe: “Yi'iji oka ñime, Jesús ba'iaja mibaaiki. ¹⁶ Mimi'mirīkabe. ‘Yiyapaika upakaja kibaarū’, āriwa'ri, mipō'irā

yipemakotowiyu. Supa imarĩ yimajaroka po'imajare mibojaɸibarãñu. Maekaka mi-aika, supabatirã ñamajĩ mire yibearũkiaoka po'imajare mibojaɸibarãñu. ¹⁷ Judiotatarã, supabatirã judiotatamarĩrã imarãte mire jããrika ri'karãka poto mika ñimarãñu. 'Ritaja po'imajare yimajaroka Pablote bojarũ', ãrĩwa'ri napõ'irã mire yipũatayu. ¹⁸ Napõ'irã mire yipũatayu, aɸeupaka napupajoaokaro'si. Supa imarĩ ɸakirimajaroka yi'ribekaja, rita imakaka norĩwãrũrãñu. Supabatirã Satanãre ĩ'rãpẽ'rõtorãja baatirã, Tuparãte yapaika upakaja nabaarãñu. I'supaka Tuparãte na'mitiripẽarãka ba'iaja nabaakopeika kiye'kariarãñu. Supa imarĩ kirirã nimajiparãñu", ãrĩwa'ri yire sajaikorape,— Pablote ãrĩka Agripate.

"Jesúre jã'merapaka simaupakaja yiyi'rape", Pablote ãrĩka

¹⁹ —Ñipamaki Agripa, i'supaka ĩmipi kijaimaka ã'mitiriwa'ri, kẽrãpaka upakaja Jesúre yiyi'rape. ²⁰ Kẽrãpaka upakaja Damascokarãre Jesúrika bojariroka yibojaũ'murape. I'sia be'erõ'õ Jerusalénkarã Judea ka'iakarãre nimaupatiji, supabatirã judiotatamarĩrãteoka kimajaroka yibojataparape. "Ba'iaja mija baaika ja'atagirã, Tuparãte yapaika upakaja mija pupajoabe. Supabatirã jia baabaraka mija imabe, 'Tuparãte yi'yurã nime', aɸerãte ãrĩwãrũokaro'si", nare ñarãpe. ²¹ I'supaka yibojamaka ã'mitiriwa'ri, Tuparãte jiyipupaka õrĩriwi'iarã judiotatarãte yire ñi'arape. Supabatirã yire najããriyaparape. ²² I'supaka nabaariyapako'omakaja, Tuparãte yire jeyobaarape. Maekakaoka Tuparãte yire jeyobaayu ruɸu. Supa imarĩ õ'õrã po'imaja imatimarimajare, supabatirã wapuɸu imabayurãteoka Tuparãrika yibojayu. "I'supaka simarãñu", Moisés imaekakite bojatika upakaja, supabatirã Tuparãro'si bojaĩjirimajare bojatika upakaja i'siakaka mijare yibojayu. ²³ Moisés supabatirã Tuparãro'si bojaĩjirimajaoka ikupaka narĩka: "Tuparãte ɸũatarãñuka ba'iaja jũatirã, reyarũkika. Iki imarãki reyakoperipotojo mamarĩji õña jaripe'rirãki. Ate õña jaripe'ritirã Judiotatarã, judiotatamarĩrãteoka kitããrũkia nare kiõrĩrũjerãñu", ãrĩwa'ri no'oeka. Nabojaeka upakaja simarape,— Pablote nare ãrĩka.

Cristore kiã'mitiripẽaokaro'si Agripate jaiẽjeriyapækaki Pablo

²⁴ I'supaka "Oka yire imabeyua", ãrĩwa'ri Pablote jaiyukã'ãja jãjirokapi Festore jaita'taeka,

—iWapuɸu jaiwejabiyuka mime Pablo! Tẽritaka ɸapera miwãrũeka simamaka rukubaka mipupajoayu,— Festore kire ãrĩka.

²⁵ I'supaka kẽpakã'ã ã'mitiriwa'ri, ikupaka Pablote yi'rika:

—Jẽno'o ñipamaki Festo, wapuɸu jaiwejabiribeyuka yi'i. Jia pupajoatirã yijaiyu, supabatirã ritaitaka oyiaja sime. ²⁶ Maipamaki Agripa, yijaikakaka jia õrĩpũaiki. Supa imarĩ kikirimarĩaja i'siakaka kiwãjitãji yijaiyu. Wããrõ'õrãja Jesúre wãrõeka, i'supakajaoka po'imajare kijeyobaaeka. Supa imarĩ Jesús majaroka nimaupatiji po'imajare ã'mitiripataika upakaja, ikioka sã'mitiripatarapaki ñarĩpupajoayu,— Festore kẽrĩka.

²⁷ —Ñipamaki Agripa, Tuparãro'si bojaĩjirimajare bojaeka ɸyaje mia'mitiripẽayu? "Sã'mitiripẽaiki kime", mireka ñarĩpupajoayu,— Pablote kire ãrĩka.

²⁸ —ɸI'supaka yire mijaikajĩkapi "Jesúre kiã'mitiripẽarãñu", yireka merĩpupajoayu bai?— Agripate ãrĩka.

²⁹ I'supaka kẽpakã'ã ã'mitiriwa'ri, ikupaka Pablote kire ãrĩka:

—Rĩkimaka majaroka yijaiĩka, kũpajĩ yijaiĩkaoka, miro'si Tuparãte yijẽñeyu. Supabatirã õ'õ yijaika ã'mitiyurã ritajaro'si Tuparãte yijẽñeyu, Jesúre ña'mitiripẽaika upaka mija ã'mitiripẽaokaro'si. I'supaka simako'omakaja yupaka ɸerumijiaɸi ɸi'pekarã mija imarika yiyapabeyu,— Pablote nare ãrĩka.

³⁰⁻³¹ I'supaka kẽrĩka be'erõ'õ Agripa, Festo, Berenice torã nimaeka upatiji aɸerõ'õrã na'rika, ikupaka natiyiaja jaiokaro'si:

—Dakoa oka imabeyua kiro'si. Supa imarĩ “Kireyaparũ”, maki kireka ārĩberijĩki. I'supakajaoka wēkomaka imariwi'iarāoka kimaberijĩñu,— narĩka.

³² Supa imarĩ Agripate ikupaka ārĩka Festore:

—“Īpi César pō'irā oka jierika yiyapayu”, kērĩberirikareka, maekaka kire maja'atajĩñu imakoṣeyu,— kire kērĩka.

27

Romawejearā Pablote napũataeka

¹ Torājĩrā mae, “Pablote, supabatirā kika wēkomaka baariwi'iarā imarāteoka Itali-aka'iarā mapũatajĩñu”, ĩparimarāre ārĩka poto surara ĩpamaki Julio wāmeikite Itali-aka'iarā yijare ne'ewa'rĩrũjerape.* Īpi César surara wāmeitatarā ĩpamaki kimarape.

² Supa imarĩ Adramitio wāmeika wejeapi i'taeka wapururā jāitirā yija a'riũ'murape ate. Asia ka'iareka ima wejea papitaka turitaparĩ a'yua simarape i'sia wapuru. Īrĩka Aristarco wāmeikite yijaka a'rape. Macedonia ka'iarā Tesalónica wejeakaki kimarape iki. ³ Cesareapi yija a'rape. Aperiĩmi Sidónwejearā yija eyarape. Torā eyatirā jia Pablote ĩawārũwa'ri jia Juliore kire baarape. I'sia wejeareka imarā kijeyomarāre Pablote ĩarika yapamaka jājibaaberapaki Julio, “Kire jariwa'yua, ba'irĩjia kire nijirāñu je'e”, ārĩwa'ri. ⁴ Sidónpi yija o'rapaka poto jājia wĩrōa yijare baerapaka. Wājia a'riwārũberwa'ri Chipre wāmeika jūmurika jājitaka wĩrōa baeberapaka pē'rōtopi yija o'rape. ⁵ Ciliciaka'ia, Panfiliaka'ia, wājitāji yija o'rape. Topi o'ritirā Liciaka'iarā Mira wāmeika wejearā yija eyarape.

⁶ Torā eyatirā surara ĩpamaki Julio Italiaka'iarā a'yua ĩrākũmu wapuru kĩatōporape. Alejandrĩakaka simarape i'sia wapuru. Sarā yija jāirape sapi a'yaokaro'si. ⁷ Jājia wĩrōa baemaka, ĩrārĩmimarĩa a'ritirā, ka'wisi be'erō'ō Cnido wāmeika wejea ko'apito yija eyarape. Wājitāji sayija o'ritaparape. Yija a'rapaka wājitāji jājia wĩrōa baemaka, wājia yija a'riwārũberape. Wejerĩrĩka pē'rōtorā tēriwa'ritirā Salmona wāmeika wejearā yija o'rape. Supabatirā Creta wāmeika jūmurika, wĩrōa rārĩta'airō'ōpi yija a'rĩrijarape. ⁸ Topi rākuwa'ritirā, ka'wisi be'erō'ō Lasea wāmeika wejewā'tarā, Buenos Puertos nawāmeyeeirō'ōrā yija eyarape.

⁹ ĩrārĩmimarĩa sajaritirape yija a'riũ'murapaka be'erō'ō. Pu'ea koyiaja sajarĩwa'rapaka simamaka werika simarape riapakiaka mae. Supa imarĩ ikupaka Pablote nare oka-jāārape:

¹⁰ —Yijeyomarā yipupajoaikareka ō'ōpi mo'yua, werika simarāñu maro'si. Wapuru ña'mirāka, supabatirā waruakaoka ña'mipatarāka je'e. Maririrāñu je'e aṣeyari,— Pablote nare ārāpe.

¹¹ I'supaka kērĩko'omakaja surara ĩpamakire kire ā'mitiripēaberape. Wapuru ĩpamaki, supabatirā wapuru temarĩkarimajire takaja kiā'mitiripēarape. ¹² “Pu'ea simarāka poto marakajepāābesarāñu ō'ōrā”, ārĩpupajoawa'ri, i'sia papitakarā pu'ea nare o'rĩrika aperiāte yapaberape, yijaka a'raparā. Supa imarĩ “Fenicewejearā Cretajūmurikarā ma'riye'e. Torā pu'ea mareka o'rĩrũ”, narāpe. Ka'arirō'ō pañaka simamaka wapuru pāārũkirō'ōrā jājia wĩrōa baeberijĩka simarape.

Werika wejea nare baaeka

¹³ Wejerĩrĩkapi jājimarĩa wĩrōa baemaka ĩawa'ri, “Fenicerā maeyarāñu je'e”, narĩpupajoarape. I'supaka pupajoatirā Creta jūmurika rijepē'rōtopi yija rākuũ'murape ate. ¹⁴ I'sia be'erō'ō no'ojĩrāmarĩaja jājitaka ma'karoka pē'rōtopi wapururā wĩrōa eiũ'murapaka. Jājia wĩrōa Nordeste wāmeika simarape. ¹⁵ Jājia wĩrōa wapuru baemaka wājitāji yija a'riwārũberape. Supa simamaka wĩrōa e'ewa'rapaka upakaja yija a'rape mae. ¹⁶ Kūpajĩka

* 27:1 El uso de “nosotros” (yijare) indica que el autor Lucas estaba presente con Pablo hasta versículo 28.16.

jūmurika Cauda wāmeika rārīta'aipē'rōtopi jājitaka baetiyabeyurō'ō yija o'rape. Supa imarī ka'wisi be'erō'ō kūmumakarāka naji'abaawa'rapaka ne'erape. Wapūreka sayiepāātirā sanapi'perape. ¹⁷ Sanamaajāārapaka be'erō'ō pāukārōapi wapuru napī'perape jiyia sañi'aokaro'si, wīrōa baemaka saña'mia'si ārīwa'ri. I'sia be'erō'ō, “Sirte wāmeika pō'sirō'ōrā wīrōa baepūatarākareka puri saweripañarañu”, ārīpupajoawa'ri, wīrōa sarā eirūkia sayapāia naruerape mae, wapuru jājia turikoreka. Supa imarī wīrōa baepūatarapaka upakaja yija a'rape mae. ¹⁸ Supa imarī aperiimi wīrōa jājia baetēatamaka, wapūreka imarapaka waruaka riapakiakarā nabareū'murape wiibaapañaka sajayaokaro'si. ¹⁹ Aperiimi ate wapūreka imarapaka pāukārōa, sayapāia, wapuru tuarūkia ba'irījia riapakiakarā nabarerape. ²⁰ Īrārīmimarīa jimarī okoa ūmakaka imamaka, tā'pia, aiyakaoka ōiberapaka. Supabātirā yijare jājia wīrōa eimaka, “Ōña imaberijīka maimē”, yija ārīpupajoarape.

²¹ Īrārīmimarīa ba'abekaja yija imarape. Supa imarī i'supaka simamaka ĩawa'ri mi'mirīkatirā ikupaka Pablote jairape:

—Creta papītakarā yijairapaka mija yi'ririkareka, ikupaka ba'iaja majūaberijāārape. Supabātirā wapuru bitamarīberijāārapaka, waruakaoka ririberijāārapaka. ²² Maekaka puri mija wayupī'ria'si. Ika wapuru ririko'omakaja, ĩrīkaoka makaki riribesarāñuki. ²³ Ikupaka sime: Nīpamaki Tuparā, kiyapaika upakaja yiyi'ririjayuka, ñami yipō'irā ángelte kipūatako'o. ²⁴ Yipō'irā eyatirā, ikupaka yire kibojako'o: “Pablo, mikīkia'si. Romawejearā eyatirā ĩpi César wājītāji, ‘Oka yire imabeyua’, kire merīrāñu. Supabātirā Tuparāte mijēñemaka mire kiā'mitirape. Supa imarī mika wapuru a'yurā nimaupatiji tārīpatarāñurā”, ángelte yire ārīko'o. ²⁵ Supa imarī okajājia mija imabe yijeyomarā. Tuparāte yi'riwa'ri “Ángelte bojaika upakaja simarāñu”, ñarīpupajoayu. ²⁶ I'supaka simako'omakaja, jūmurikarā wapuru eirāka poto torā matuirāñu,— Pablote yijare ārāpe.

²⁷ Īpakuri jērītarika seyawa'rape Adriático wāmeika riapakiakareka sayapairō'ōrāja wīrōa yijare baepūatarapaka ruṑu. I'siñami ñe'metājirō'ōjīrā, “Ka'iarā maeyaerā baayu”, wapuru tuarimajare ārāpe. ²⁸ Supabātirā ñutakārōapi āta kārōbaatirā “¿No'ojīrā ĩki sime?”, ārīwa'ri najērābaarape. Treinta y seis metros rō'ōjīrā ĩki simarape. Nōapañakarā ate najērābaamaka veintisiete metros rō'ōjīrā ĩki simarape. ²⁹ Ātarā eiwa'ri yija ñamia'si ārīwa'ri, botarakao wakaika pōta pakiaka† ñutakārōa ñoakapi kārōbaatirā wapuru itopepē'rōtopi sanaña'metarape. Wapuru meñamaka sabaiṑarū ārīwa'ri i'supaka nabaarape. I'supaka baatirā ñojimarīji sawārīrika yapawa'ri Tuparāte najēñerape. ³⁰ I'supaka simeje wapuru tuarimajare ru'ririka pūpajoarape. Supa imarī wapuru pū'earā, wakaika pōta pakiaka ña'metaerā nabaayu āñu upakaja kūmumakarāka nayieña'tarape. ³¹ I'supaka nabaamaka ĩawārūwa'ri, surararāka supabātirā nīpamakireoka ikupaka Pablote bojarape:

—Wapuru tuarimajare rurirākareka, mija tārīwārūbesarāñu,— surararākare kērīka.

³² I'supaka kēpakā'ā ā'mitiriwa'ri, kūmumakarāka pī'pekopeka nayiita'ruirape, “Sōñu upakaja sameñaparū”, ārīwa'ri.

³³ Bikitojo ñamiji neipupurō'ō ikupaka Pablote yijare ārāpe:

—Mija ba'abe pañakama kūpājī. Īpakuri jērītarika sajaritiyu, wayupī'paraka, ba'abekaja mija ima. ³⁴ Mae mija ba'abe pañakama kūpājī. “Jia rikitubaritirā, mija tārīrāñu”, ārīwa'ri mijare yiba'arūjeyu. Mija wayupī'ria'si. Īrīkaoka mijakarā reyabesarāñurā,— Pablote yijare ārāpe.

³⁵ Supabātirā pan e'etirā, “Jia mibaayu”, Tuparāte kērāpe yija ĩarapaka wājītāji. Supabātirā kūpājī ña'kata'arī e'etirā kiba'arape. ³⁶ I'supaka kibaamaka ĩawa'ri, okajājia yija jarape. Supa imarī yija imarakamakiji sayija ba'arape. ³⁷ Doscientos setenta y seis

† 27:29 Ancla

rakamaki po'imaja yija imarape i'sia wapuruḡi a'raparā. ³⁸ Yija ba'ariyaparaparō'ōjīrā yija ba'arape. Ba'aweaitirā trigo nabareraḡe, wapuru wiibaka jayaokaro'si.

Wapuru ña'mika

³⁹ Sawārāpaka poto wapuru tuarimajare jūmurika ĩarikoperipotojo “I'supaka wāmeika sime i'sia jūmurika”, narīwārūberape. I'supaka simako'omakaja jūmuri ritakarā pō'sia ōimaka ĩatirā, “Torā mapāāye'e”, narīpupajoarape. ⁴⁰ Supa imarī wakaika poto pakiaka wapuru ñi'aokaro'si mamari naña'metaeka nayiitatarape. Supa imarī ĩkirā okowatoḡekarāja satuika. Supabatirā wapuru temarīkarūkia sarī'mekoreka napī'ḡekoḡeka nakuteḡaterape ate sanatemarīkaokaro'si. Supabatirā wīrōa eirūkia sayapāia sarupurō'ōpi imaekato namiatarape. Supa imarī pō'sipē'rōtorā wapuru waawa'rapaka mae. ⁴¹ Torā sawaawa'rapaka poto kopakaja wapuru riarijerā eyaerā baarapaka poto pō'siarā wapuru eitirape. Supa imarī kopakaja sapū'erō'ōpi pō'siarā sayairape. Marākā'ā baatirā mo'riberijīka simekā'āja wapuru i'toḡepē'rōtopi jājia sapa'kumaka sawa'riū'murape.

⁴² I'supaka sabaamaka ĩawa'ri, wēkomarāre najāāerā baarape surararāka. “Nare majāāpajīñu, nabariru'ria'si ārīwa'ri”, narību'arape. ⁴³ I'supaka narīko'omakaja surara ĩpamaki puri Pablote ōñia imarika yaparapaki. Supa imarī kisurararākare nare ki-jāārūjeberape.

—Mija bariwārūirā wārūaja bariwa'ritirā riarijerā mija a'ḡe mae,— kērape wapurureka imaraparāte mamari.

⁴⁴ Supabatirā aḡerā bariwārūbeyurāte,

—Wapuru pāimirākapi mija a'ḡe,— kērape. Supa imarī ĩ'rīkaoka riririmarīaja ka'iarā yija eyapatārape.

28

Malta wāmeika jūmurikarā Pablote turitapaeka

¹ Riarijerā eyatirā, “Malta wāmeika sime ika jūmurika”, yija ārīwārūrape mae. ² I'sia ka'iakarā jia yijare baaraparā. Okoa jarapaka imarī, jija simamaka ḡeka napē'arape. I'supaka baatirā, “Mija ḡekajūḡe”, yijare narāpe. ³ Supa imarī ḡeka pōḡoa Pablote rēarape. I'sia ḡeka kisīarapaka poto ḡeka jū'rēika ru'riwa'ri sapi āñaka ḡorapaka. Kipitakarā sakā'rījī'iarape. ⁴ Āñaka kire kukumaka ĩatirā, i'sia ka'iareka imaraparā ikupaka natiyijaja najaibu'arape:

—Po'imajare jāārimaji kimarijiyu ĩ'ī. Supa imarī riapakiakarā kiriribepakā'ā jiyipupaka moñuko* jia pupajoawa'ri ba'iaja kibaaika wapa kire koriatarūjeju mae,— narāpe.

⁵ I'supaka narīko'omakaja Pablo puri ḡekaō'toarā āñaka teratarapaki. Dakoaoka kire baaberapaka. ⁶ Ritaja torā imaraparā puri “Kire sapīḡirāñu je'e, supabatirā ñojimarīji kipupaririña'rīrāñu je'e”, narīkoḡerape. I'sia be'erō'ō ñoaka ta'akoḡetirā kijīrībepakā'ā ĩawa'ri, aḡe upaka napupajoarape ate: “Majiyipupayeerijayuka po'imaja po'iaḡi ña'rījāitirā ketayu mae”, narāpe.

⁷ ḡeka ō'towā'tarā simarape ĩ'rākō'rīmato ka'ia jūmurikarā imarā ĩpamakirika. Publio wāmeiki kimarape iki. Kiwi'iarā yijare e'etoritirā maekarakarīmi torā yija imarapaka poto jimarī jia yijare kibaarape. ⁸ Torā yija imarapaka poto Publio paki, yoyaka, jopirika ḡitiyika kijīrībayurape. Kipō'irā ĩarī Pablote a'rape. Kipō'irā eyatirā Tuparāte ki-jēnerape. Supabatirā kipitaka wāmarīa imarapaki ḡemarā kija'aḡearapaka poto kijājirape. ⁹ I'supaka kibaamaka ā'mitiriwa'ri, i'sia jūmurikareka aḡerā wāmarīa imaraparāte kipō'irā etarape. Supa imarī wāmarīa nima o'rapaka nareoka. ¹⁰ Yijare ā'mitiripēairā imarī, jia yijare nabaarape. Yija a'rirā baarapaka ruḡu ritaja yija ba'awa'rirūkia yijare nijirape dakoa jariwa'ririmarīaja.

* 28:4 La diosa de justicia

Romawejearā Pablote eyaeka

¹¹ Maekarakamaki aiyaka i'sia jūmurikarā yija imarapaka be'erō'ō a'yaokaro'si wapururā yija jāirape ate. Pu'ea o'yaokaro'si torā tuika simarape i'sia wapuru. Alejandria wāmeirō'ōpi i'taeka simarape. Sapū'erō'ōpi, jērāka najiyipupayeeika Cástor, supabatirā Pólux rupuko'a upaka baaeka simarape. ¹² I'sia wapurupi a'ritirā Siracusa wāmeika wejea papitakarā yija eyarape. Maekarakarīmi torā yija imarape. ¹³ Topi Regiowejearā yija eyarape. Wejerīrikapi wīrōa baerapaka jia yijare jeyobaarapaka. Supa imarī aperīmiji Pozzuolirā eyatirā torā yija marape. ¹⁴ I'sia wejeareka aperi Jesúre yi'yurāte yija iatōporape. “Yija pō'irā ī'rākuri jērītarika mija tuibe”, yijare narape. I'sia be'erō'ō ma'api yija a'riū'murape Romawejearā. ¹⁵ Romareka Jesúre yi'yurā yija a'rapaka ōrīweitarā nimarape. Yoe naro'si simako'omakaja ma'arā yijare torirī netarape. Ī'rārimarā, Foro de Apio wāmeika wejearā yijare toraparā. Supabatirā aperi Tres Tabernas wāmeika wejearā yijare toraparā. Torā nare iatōpotirā, “Jia mibaayu”, Tuparāte kērāpe Pablo. Supa imarī jia jīimakapi okajājia kimarape. ¹⁶ Romarā yija eyarapaka be'erō'ō wēkomaka imariwi'iarā Pablote nataberape. Kiyapaika upakaja kiro'siji wi'iarā kire nimarūjerape. Torā ī'rārīmi upakaja ī'rīka surara kire tueroyirape.

Romarā Pablote imaeaka

¹⁷ Keyaeka be'erō'ō maekarakarīmireka judiotatarā imatiyarimajare Pablote akarūjeka. Narērīpataeka poto ikupaka nare kibojaeka:

—Yijeyomarā, dikaoka ba'iaja judiotatarāte baaberapaki yi'i. Mañekiarāte baaroyikakakaoka ba'iaja jaiberapaki yi'i. I'supaka yibaaberiko'omakaja matatarā Jerusalénrā yire nañi'arape. I'sia be'erō'ō surara ipamakite Cesarearā yire pūatarape, “Oka kire ima, oka kire imabeyua”, āriwa'ri Romakarāre yire jērīaokaro'si. ¹⁸ Yire jērīatarā yire ja'atarika nayapakoperape, “Dika oka mire imabeyua. Supa imarī mire jāāriatarika imabeyuaoka”, āriwa'ri. ¹⁹ I'supaka simako'omakaja matatarā yire ja'atarika yapaberaparā. Supa imarī “Nipamaki Romakaki, ‘Oka miro'si ima, oka mire imabeyua’, yire kērīrika yiyapayu”, ñarape. Roma ipamaki wājītāji matatarāte yokabaaokaro'simarīa i'supaka ñarape. ²⁰ Supa imarī i'sia mijaka jaiokaro'si, mijare yakarūjepūako'o. Judiotatarāte ta'aroyiki Jesucristo kime. Kire ā'mitiripēaiki ñimamaka, perumijia pi'pekaki ñime,— Pablote ārika.

²¹ I'supaka kēpakā'ā ikupaka kire narīka:

—Oka mire imakaka pāpera Judeaka'iakarāre pūataika e'etoribeyurā yija. Matā'omaja topi i'taraparāoka dakoa mireka ba'iaja jaietaberaparā. ²² “Jiamarīa sime po'imajare Jesúre ā'mitiripēarika”, āririkakaka oyiaja yija ā'mitiyu. Supa imarī ika mamaka pupajoarikakaka, mi'i puri, ¿marākā'ā samipupajoayu? I'siakaka yija ā'mitiriyapayu,— kire narīka.

²³ Supa imarī “I'sirīmi marērīye'e je'e”, narīka. I'supaka āriweitarā napibika. Najērāpāāekarīmi seyaeka poto rīkimarāja po'imajaka jeyoariwa'ritirā neyaeka Pablote imaeakarō'ōrā. Narēpakā'ā iatirā, “Ikupaka Jesúre yi'yurāte jā'mebaraka Tuparāte nare imaruputarāñu”, āriwa'ri Pablote bojaeka. Bikitojo ñamiji kibojaū'mueka, rā'itakarā kibojatiyika. Moisés imaroyikakite o'oekekaka supabatirā Tuparāro'si bojaījirimajare o'oekekakaoka kibojaeka “Jesúre na'mitiripēarū”, āriwa'ri. ²⁴ Ī'rārimarā Pablote jaika jia ā'mitirikarā. Aperi puri sā'mitiripēaberikarā. ²⁵ Supa imarī ī'rīka upakaja pupajoaberiwa'ri nokabojiū'mueka. Napibirā baaeka rupe “Ī'rārimarā yire ā'mitiriyapabeyurā”, āripupajoawa'ri, ikupaka Pablote nare bojaeka:

—Isaīapi āriwa'ri ikupaka wājia Espiritu Santore bojaeka mañekiarāte:

²⁶ “Ikupaka judiotatarāte yiro'si mija bojape: Ī'rākurimarā yibojaika ā'mitirikoperipotojo, samija ōrīpūawārūbesarāñu. Yibaaroyika iakoperipotojo, “I'supaka Tuparāte baayu”, mija āriwārūbesarāñu.”

²⁷ Ikuṕakaoka Tuparâte ārīka Isaíare: “Yirika yi'ririyapabeyurã imarĩ, sōrĩṕũawārũbeyurã nime. Supa imarĩ na'mukoṕea natãteyu. Supabatirã naṕĩṕiyu, dakoa ñakoreka. Yirika nayi'riyaparikareka, nare ñañua, nare yibojaikaoka norĩṕũajããeka. I'supaka imawa'ri, ba'iaja nabaaika naja'atarikareka, nare yitããjããeka”, Tuparâte ārīka Isaíare.

²⁸⁻²⁹ Maekakaoka mija judíotatarã Tuparãrika bojariroka ã'mitiriyapabeyurã ruṕu. Supa imarĩ Tuparâte ṕo'imajare tããrimajaroka, judíotatamarĩrã imarâte bojarika simarãñu. Īrã ṕuri sã'mitiritirã jĩjimaka sayi'rirãñurã,— Pablote nare ārīka.

I'supaka kēṕakã'ã ã'mitiriwa'ri, natiyiaja okatotobaraka judíotatarâte a'rika.

³⁰ Īṕakuri wejejẽ'rãka jia Pablote torã imaeka. Wi'iareka kima wapa wapaĩjibaraka kimaeka. Torã kire ñarĩ etaroyikarã rakamakiteje jia ke'etoriroyika. ³¹ Kĩkirimarĩaja, “Ikuṕaka Jesúre yi'yurâte jã'mebaraka Tuparâte nare imaruṕutarãñu mae”, ãrĩwa'ri nare kibojaroyika. Supabatirã maĩṕamaki Jesucristorika kiwãrõroyika. I'supaka bojabaraka Pablote imaeka ṕoto makioka “Jesús majaroka miwãrõa'si”, kire ārĩberika.

I'tojĩrãja sime ruṕu.

Primera carta de San Pablo a los Corintios

Pablote pɔpɛra pũataeka Corintoreka Jesúre yi'yurã imaeakarãro'si

¹ ¿Yaje mija ime Corintokarã? Yi'i Pablo, Sóstenes majeyomakika, “Jia nimarũ”, mijare yija ãrĩpũayu ika pɔpɛrapi. Kiyapaeka upakaja apóstol ñimaokaro'si Tuparãte yire wã'maeka. Supa imarĩ Jesucristorika bojariroka wãrõtapaiki ñime. ² Mija Corintowe-jeakarãoka Tuparãte jiyipupaka õñurã imarĩ, jia kire baawa'ri mija rẽrĩrijayu. Jesucristorirã mija imamaka Tuparãte mijare wã'maeka kirirã mija imaokaro'si. I'supaka kibaaeka “Ba'iaja baabekaja nimarũ”, ãrĩwa'ri. I'supaka oyiaja sime ritaja wejeareka Jesucristore ã'mitiripẽairãro'si. Maipamaki kima upakaja ritajaro'sioka nipamaki kime Jesucristo. ³ Mapaki Tuparã, supabatirã maipamaki Jesucristoreoka “Jia nare mija baabe”, ãparaka mijaro'si nare yija jẽñerijayu. I'supakaja yija baayu jĩjimaka pɔpɔparaka mijare nimarũjeokaro'si.

⁴⁻⁵ Jesucristorirã mija imamaka jia Tuparãte mijare jeyobaarijayu. I'supaka kibaa-maka, “Jia mibaayu Tuparã”, kire ñarĩrijayu. Supa imarĩ kioka jia mija jaiokaro'si, supabatirã kirikakaka jia mija õrĩwɔpu'awãrũokaro'si mijare kijeyobaayu. I'supakajaoka ritaja kiyapaika upakaja mija baawãrũokaro'si kirika Tuparãte mijare ja'atayu Jesúrĩrã mija imamaka. ⁶ I'supaka mijaro'si kibaaeka simamaka, “Jesucristorika bojariroka yijare nabojaeka rita sime”, mija ãrĩwãrũeka. ⁷ Supa imarĩ maipamaki Jesucristore etarũkirĩmi ta'abaraka mija ima poto jia mijare jeyobaarijaparaka Tuparãte ime. I'supaka jia mijare kibaamaka dakoa jariwa'ribeyua mijaro'si, kirika mija ba'irabewãrũrijayaokaro'si. ⁸ I'supakajaoka Jesucristore mija ã'mitiripẽarija'ata'si ãrĩwa'ri Tuparãte mijaka imajiparãñu. Supa imarĩ maipamaki Jesucristore pɛ'rietarãñurĩmi “Oka nareka ima”, maki mijareka ãrĩwãrũbesarãki. ⁹ Supa imarĩ “‘Ikupaka yibaarãñu’, kẽrĩka upakaja Tuparãte mare baarãñu”, ãrĩwãrũirã mija ime. Supabatirãoka iki Tuparãja imaki Kimaki Jesucristo Maipamakika jia jĩjimaka maimabu'arijarirã mare wã'maekaki.

Corintokarã ãrĩka ta'iarãja pɔpɔjoarimarĩja narakakaja naɔpɔjoaeka

¹⁰ Mija ã'mitipe yijeyomarã. Jesucristore pũataekaki ñima imarĩ ikupaka mijare ñañu: ãrĩkate pɔpɔjoairokapiji mija imabe, rakaka pɔpɔjoabekaja. I'supaka mija baarãkareka ãrĩka ta'iarãja mija imarãñu. ¹¹⁻¹² “Rakakaja pɔpɔjoabaraka Corintokarãre ime”, Cloe tã'omajare yire ãñu. “‘Pablote yija ã'mitiripẽayu’, ‘Yija puri Apolore ã'mitiripẽairã.’ Supabatirã ‘Pedrote ã'mitiripẽairã yija ime’, ãñurã, aɔerã ‘Jesúre yija ã'mitiripẽayu’, ãñurã naro'sijioka imarã”, ãrĩwa'ri yire nabojayu. ¹³ ¿Dako baaerã i'supaka mija jaiɔu'ayu je'e? “Cristo ãrĩkaja kime Maipamaki”, ãñurã imariɔotojo “¿Rĩkimarãja maiparimarãre ime”, ãñurã upaka mija ime bai je'e? ¿Yi'i bai yaɔua tetaekarã mijaro'si reyaĩjiekaki? “¿Pablorirã yija imaye'e”, ãparaka rupuko'a mija jũjerũjeka bai je'e? Jẽno'o Jesúrĩrã imawa'ri rupuko'a mija jũjerũjeka. ¹⁴⁻¹⁵ Mija põ'irã imarã, Crisɔo supabatirã Gayore rupuko'a yijũjerape. Sapi ãrĩwa'ri “Kiupaka oyiaja pɔpɔjoairã yija imamaka, Pablote yijare rupuko'a jũjeka”, mija ãñaokaro'simarĩa simarape. Supa imarĩ ã'parãte takaja rupuko'a yijũjeka simamaka, “Jia sime yiro'si”, ñarĩpɔpɔjoayu. ¹⁶ (Ãã, mae aɔea ñoñu. Estéfanas rĩrãre rupuko'a yijũjeka. I'supaka baaekaki ñimako'omakaja aɔerã imabeyurã rupuko'a yijũjekarã ñoñuareka). ¹⁷ “Rupuko'a mijũjetapaape”, ãrĩwa'rimarĩa Jesúre yire pũataeka. “Põ'imajare tããrimaji kime Cristo”, ãparaka “Yirika bojariroka mibojatapape”, ãrĩwa'ri yire kipũataeka. Jiyurika yoka ã'mitiririjiyuwa'ri põ'imajare yire yi'rĩrũ ãrĩwa'rimarĩa Jesúrika bojariroka yiwãrõyu. Yipupaka yire ãñu upaka jiyurika na'mitiyuapitakaja

nare yiwārōrikareka “Mare tããwa'ri yapua tetaekarã Cristore reyaeka”, ārīrika ōrībeyurã po'imajare imajãæka.

Maro'si Jesucristore reyaekapi, ārīwa'ri jia maimarijayu añua jairōō

¹⁸ Supa imarĩ Jesucristore yapua tetaekarã napatakĩækakaka majaroka ā'mitirikopetirã, “Wapuju ōrīpūamarĩ oka sime”, nañu ba'iaja imarika tiyibeyurō'ōrã a'rirūkirã. Tuparãte yi'riwa'ri kipō'irã a'rirūkirã puri, “Tērīwa'ribaji imaki imarĩ, ika majarokapi Tuparãte mare tããrãñu”, añurã maima. ¹⁹ Mija ĩabe, ikupaka sabojayu mamarĩji kiro'si o'orimajire Tuparã majaropũñurã o'oeka:

“Jia pupajoarika ōñurã imarĩ, jiitaka sime yija wārōika', nañua dako wapamarĩa ñamajĩ naro'si sayijarirũjerãñu. Jia napupajoakopeika ñiaripe'yorãñu”, Tuparãte ārīka o'oeka pũñurã.

²⁰ Jesúre reyaekapi ārīwa'ri bikija sabojatika upakaja sajarika. Supa imarĩ jia pupajoarika ōñurã, noñuapi Tuparãte ōrīwārūbeyurã. I'supakajaoka Moisés imaroyikakite jã'meka wārōrimaja, sapi natãārūkimarĩa sime. Supabatirã napupaka nare añu upakaja pupajoatirã jia jaiwārūrijayurãoka, sapi Tuparã pō'irã eyawārūbesarãñurã. I'supaka pupajoairãre dako wapamarĩa napupajoaika jarirũjeiki kime Tuparã. ²¹ Ritaja jērãko'awārūpataiki imarĩ, “Napupajoaikapi yire ōrībesarãñurã po'imaja”, Tuparãte ārīka. I'supaka simamaka ikupaka simarika kiyapaeka: Kirika bojariroka yi'yurãte ba'iaja jūarūkia imakopekareka Tuparãte nare tããeka, “Wapuju pakiriroka sime Jesucristorika bojariroka”, kire ā'mitiripēabeyurãte ārīko'omakaja.

²² “Karemarĩa rita ima Pablote yijare bojarikareka, maikoribeyua Tuparãte jey-obaakapi yijare kibaabeajãæka”, judiotatarãte ārīpupajoayu. Judiorākamarĩrã puri, “Yija ōñumijikakamarĩa Jesucristorika bojariroka imamaka, sayija yapabeyu”, ārīpupajoairã.

²³ Tuparãte yi'yurã puri, “Maro'si yapua tetaekarã Jesúre reyaeka”, añua majaroka bojarijayurã maima. Samabojarika ā'mitiririyapabeyurã imarĩ, judiotatarãte sape'yoyu. Judiotatamarĩrãoka sã'mitiritirã, “Wapuju ōrīpūamarĩ oka sime”, nañu naro'si. ²⁴ I'supaka narĩko'omakaja ĩrãrimaki judiorãka, supabatirã judiorākamarĩrãoka Tuparãte wã'maekarã imarĩ, Jesúrika bojariroka ā'mitiritirã sayi'yurã maima. Supa imarĩ “Cristopi ārīwa'ri mare tããekaki imarĩ, ritaja tērīwa'ribaji kime Tuparã. Supabatirãoka ritaja ōñuka kime”, marīpupajoarijayu. ²⁵ Tuparã ōrīwārūriroka ōrīwārūbeyurã imarĩ, “Kimakire reyaerã Tuparãte pūatamaka wapuju ōrīpūabekaja kibaæka”, nañu kire ā'mitiripēabeyurã. “Dika jariwa'ririmarĩa yija ōñu”, narĩkopeko'omakaja, norĩkopeika tērīwa'ribaji sime Tuparãte ōñua. I'supakajaoka, “Kimakire reyaerã kipūatamaka tērīrimarĩka kimaeka”, nañu. I'supaka narĩko'omakaja “Tērīribajirã yija ime”, narĩkopeika i'supakamarĩa sime. Kimakire pūatawa'ri nare tērīwa'ribaji kimaeka.

²⁶ Mija ā'mitipe yijeyomarã. “Kūpajĩjikaja ōrīpūairã nime”, po'imajare mijareka ārĩko'omakaja Tuparãte mijare wã'maeka. Supabatirã kūpajĩjikajaoka mijakarã po'imajare jã'merimaja imaeka. I'supakajaoka nimaeka imatiyarimaja makarã mija watopekarã.

²⁷⁻²⁸ Tuparãte mijare wã'maeka “Jia ōrīpūabeyurã nime”, kire ōrībeyurãre mijareka ārĩko'omakaja. “Jia ōñurã yija ime”, ārĩkopekarãte “Ba'iaja mapupajoayu”, narīwārūrũ ārīwa'ri, i'supaka kibaæka. Supabatirã i'supakajaoka baawa'ri “Imatiyabeyurã nime”, narĩkarãte Tuparãte wã'maeka kirirã nimaokaro'si. I'supaka kibaæka “Tērĩrã yija ime”, ārĩkopekarãte wayupĩrirũ ārīwa'ri. Supabatirã po'imajare jiyipupaka ōrībeyurãte kiwã'maeka, Tuparãte yi'ribeyurãte jiyipupayeeikakaka “Dako wapamarĩa sime”, po'imajare ārīwārūokaro'si. ²⁹ I'supaka baaiki Tuparãte imamaka, kĩaika wãjitãji, “Imatiyaiki ñimamaka, yire miwã'maeka”, ārīpupajoarika imabeyua. ³⁰ I'supaka simamaka Tuparãpi ārīwa'ritakaja Jesúre yi'yurã majayu. Kimakipi ārīwa'ri mare kitãæka ōñurã imarĩ, “Ritaja pupaiki kime”, marīwārūyu. Cristore reyaekapi ārīwa'ri ba'iaja mabaakopeka wapakoyika simamaka jiirã maima kiñakoareka mae. Supa imarĩ kirirã mare jarirũjekaki imarĩ, ba'iaja mabaako'omakaja saja'atabaraka jiapiji kika

imarijayurā Tuparāte mare imarūjeyu. ³¹ I'supaka maro'si kibaaeka simamaka, ikupaka sabojayu kioka o'oeka pūñurā: “Maṣupayariji maimakaka jījimaka bojabekaja Tuparāte maro'si baarijayuakaka takaja jījimakaṁi mabojarijariye'e”, āriwa'ri sabojayu.

2

“Yapua tetaekarā Jesúre reyaeka”, āriwa'ri samajaroḁa Pablote bojaeka

¹ Mija pō'irā yeyarapaka poto Tuparārika bojariroka, pō'imajare ā'mitirikoribeyua mijare yiwārōū'murapaka jia mija ōpe yijeyomarā. “Jiitaka ōñuka kime”, yireka narīrū”, āriwa'rimarīa mijare sayiwārōrape. I'supaka jaibekaja, jia mija ōriwapu'airokaṁi mijare yiwārōrape. ² Mija pō'irā ñimarapaka poto “Yapua tetaekarā Jesúre reyaekakaka takaja nare yibojaye'e”, āriwa'ri mijare yibojarape. ³ Mija pō'irā yeyarapaka poto “Nare bojapapu'atawārūberijīki ñime”, āriwa'ri wājiaja yitararape. ⁴ Cristore reyaekakaka mijare yibojarapaka “Jia ōñurā yija ime”, āñurāte jairokaṁimarīa mijare yibojarape. “Pablote jia bojaika simamaka Cristore yija ā'mitiripēayu”, narīrū”, āriwa'rimarīa mijare sayibojarape. I'supaka imabekaja, Espiritu Santorikaṁi maikoribeyua mijare yibaabearapaka iawa'ri yibojarapaka mija ā'mitiripēarape. ⁵ I'supaka simamaka jia jērāko'airā upaka jiaṁi yijaiiroka mija ā'mitiripēarikopakaja Tuparārika iatōpowa'ri Jesucristore mija yi'ririka yiyaparape.

Jia Tuparāte mare baaeka morīwārūerā Espiritu Santore mare wārōyu

⁶ Supa simako'omakaja jia pupaka yija wārōyu Jesucristorika jia ōñurāte. Kire ā'mitiripēabeyurā puri, supabatirā ñiparimarā naro'siji, naṣupamiji tīpikaṁi najaika upaka yija wārōbeyu. Ñiparimarāre reyarāñurīmi nakaja saririrāñu norīkoṁeika. ⁷ I'supaka simamaka Tuparārikaṁi mijare yija wārōyu. Ika wejea kipo'ijiaerā baaeka rupubajirā, “Ikupaka baatirā pō'imajare yitāārāñu, supabatirā jiitakaja nare yibaarāñu”, kērītika. Rupu i'siroka pō'imajare Tuparāte ōrīrūjeberika imakopeika nare yija wārōyu. ⁸⁻⁹ Iroka i'sia ni'ī'rīkaoka iṁparimarākaki ōriwapu'abeyua. Norīwapu'arikareka Maipamaki tērīrikaja imatiyaikite yapua tetaekarā najāāberijāāeka. Iroka norīwapu'aberiko'omakaja, ikupaka kiro'si bojañjirimajite o'oekakaka morīye'e:

“Jījimakaṁi kire ōñurāte jia imarūkia Tuparāte jieweitika pō'imajare iakoribeyuakaka. Supabatirā aṁekurioka naṣupajoabeyua, i'supakajaoka na'mitirikoribeyua”, sabojayu Tuparā majaroḁa o'oeka pūñurā.

¹⁰ I'supaka pō'imajare ōrīberika simako'omakaja, maekaka puri sayija ōñu Espiritu Santore yijare sōrīrūjemaka. I'supaka Espiritu Santore baayu dakoa jariwa'ririmarīa ōñuka imarī. Supa imarī ritaja Tuparāte pupajoaimiji pariṁi ōrīpataiki kime.

¹¹ Pō'imaja matiyiaja, “Iki i'supaka pupajoaiki mae”, āriṁupajoawārūbu'abeyurā maimē. I'supaka imarā maimamaka, i'rīka pō'imajire pupajoaika, i'rīkaja kiōrīrūkia sime. I'supakajaoka sime Espiritu Santoro'si i'rīkaja Tuparāte pupajoaika ritaja kiōñua. ¹² Jesúre ā'mitiripēabeyurā naro'siji naṣupamiji tīpikaṁi nabojakopeika ā'mitiripēabeyurā yija ime. Espiritu Santore wārōika takaja yija ā'mitiripēayu. Jia Tuparāte mare ja'ataekakaka morīwārūerā Espiritu Santore maro'si kīpūataeka. ¹³ I'supaka simamaka Espiritu Santore yijare wārōikaṁi yija jaiyu. Kire ā'mitiripēairā imarī, yijare kijeyobaaikaṁi aṁerā kire ā'mitiripēairāte yija wārōwapu'atayu. Yija pupajoaimiji tīpikaṁimarīa wārōrimaja yija ime.

¹⁴ Tuparāte nayi'ribepakā'ā Espiritu Santore nare ña'rījāiberikarā puri, kijeyobaaikaṁi nare yija bojaika ā'mitiriwārūbeyurā. “Wapuju ōrīpūāberi oka sime”, narīṁupajoayu.

¹⁵ Espiritu Santore nare ña'rījāikarā puri pō'imajare imarijayua iatirā, “Ikupaka sime jia baarika, ika puri ba'iaja baarika ima”, āriṁupajoawārūirā. Jesúre yi'ribeyurā puri Espiritu Santore ña'rījāiberikarā imarī, “I'supaka ba'iaja nabaayu”, i'rīkaoka āriberijīki yijareka. ¹⁶ I'supaka mijare yo'opūayu ikupaka Tuparā oka pūñu o'oekarā sabojaika

simamaka: “Maipamaki Tuparāte pupajoaika maki ōrībeyuka. I'supakajaoka maki kire wārōberijiki”, āriwa'ri sabojayu Tuparā oka pūñu.

I'supaka simako'omakaja Cristore pupajoaimijikakapi mapupajoarijaya Espiritu Santore mare ña'rījāikarā imarī.

3

Ikupaka nime Tuparārika ba'iraberimaja

¹ Mija ā'mitipe yijeyomarā. Mija pō'irā ñimarapaka poto aperō'ōkarā Espiritu Santore ña'rījāitikarāte yiwārōrapaka upakamarīa mijare yiwārōrape. Tuparāte jia yi'riwārūbeyukajirā mija imamaka, mijaro'siji mija pupamiji ba'ia tīpikarā mija imarapaka imarī me'rāka wārōū'muika upaka Cristorika mijare yiwārōrape. ² I'supaka mija imarapaka simamaka jia Jesucristore yi'yurāte ōñuakaka mijare yiwārōberape ruḡu. Maekakaoka i'supakaja ka'wisikakaka mijare yiwārōwārūbeyukaji ruḡu. ³ I'supaka mijare ñañu Tuparāte ōrībeyurāte baaika upakaja baarika yapairā mija ime ruḡu āriwa'ri. Ā'mitirikōrī je'e. Mija tiyiaja oakiparaka mija jaiyuyebu'arijaya. I'supaka mija imamaka, ĩatirā, “Espiritu Santore ña'rījāiberikarā upaka pupajoawa'ri nayapaika upakaja nabaariyapayu”, mijareka ñañu. ⁴ I'supaka imawa'ri, “Pablote ā'mitiripēairā imarā yija puri”, ĩrārimarāre āpakā'ā, “Jēno'o, Apolore yi'yurā yija puri”, āparaka mija āribu'arijaya. I'supaka mija imamaka, Tuparāte yi'ribeyurāte baaika upakaja mija baarijaya ruḡu.

⁵ Yi'i Pablo, Apolopitiyika Tuparārika ba'iraberimaja yija ime. I'supaka simamaka, yija wārōrapaka yi'riwa'ri Jesúre mija ā'mitiripēarape. “Ikupaka rakakaja baarimaja mija imarāñu”, āriwa'ri Maipamakire yijare jā'meka upakaja yija ba'irabeyu. ⁶⁻⁷ Yi'i mijare mamarī wārōū'murapaki. Yibe'erō'ō Apolo i'supakajaoka mijare wārōrijarapaki. I'supaka simako'omakaja Tuparā ĩrīkaja imatiyaiki imarī, Jesúre yi'yurā mijare jarirūjetirā, sapī jia kirika mija ōrīmīrīrkawa'yaokaro'si jia mijare jeyobaarijayuka. I'supaka kimamaka, mamarī kirika bojariroka aperāte wārōrimaja, sabe'erō'ōpi sabojawapu'atarimajaoka imatiyabeyurā imarā.* ⁸ Tuparārika bojariroka mamarī wārōrimaja, sabe'erō'ōpi bojawapu'atarimajaka ĩrātijiji ba'irabeirā nime. Kirika naba'irabekamijikaka kiōñua simamaka sawapa jia Tuparāte nare baarāñu. ⁹ Yi'i, Apolopitiyika ĩrīka upakaja pupajoatirā Tuparārika takaja ba'iraberimaja yija ime. Kirirā mija imamaka, mija pō'irā Tuparāte yijare pūataeka. ¹⁰ Supa imarī jia yire jeyobaatirā, mamarītaka kirika bojariroka mijare yiwārōū'muerā Tuparāte mija pō'irā yire pūataeka. Sabe'erō'ōpi aperā mijare sawārōrimaja imarā mae. Jia wājia pupajoabaraka sanawārōrijarirākareka jia simarāñu.† ¹¹ I'supaka simamaka ikupaka āparaka mamarī mijare yiwārōū'mueka: “Jesucristopi Tuparāte mare tāāyu”, āparaka mijare yiwārōrape. Apeupakapi Tuparāte mare tāārūkia maki mijare wārōberijiki. ¹²⁻¹³ I'supaka simako'omakaja ĩrārimarā imarā wājimiji Tuparārika bojariroka wārōruputairā. Aperā puri kirika wārōrimaja imaripotojo i'supakamarīa baairā. Cristore wā'marāñurīmi, wāārō'ōrāja “Ika jia ima, ika puri jiamarīa ima mirākiyu”, āparaka kirika maba'irabeka mirāka jia ĩatiyarīji sakīarāñu marākā'ā sime āriwa'ri. Īakōrī je'e. Wejeje'rākaja simaokaro'si jiyiakaka wi'ia mabaajīñu. Jiamarīakaka samabaajīka puri, wejeje'rākaja simaberijīñu. Wāārō'ōrāja “Jiamarīakaka wi'ia nabaarape”, po'imajare ārīrāñu.‡ ¹⁴ Jia po'imajare nawārōeka mirāka kīarākareka puri, “Jia sime”, kērīrāñu. Supa imarī sīatirā jia sawapa Cristore nare baarāñu. ¹⁵ Po'imajare

* **3:6-7** La figura dice que Pablo era como sembrador de semillas y Apolo el que regaba agua al sembrado después. Pero Dios es el que hizo crecer lo sembrado y los creyentes son como su chagra. † **3:10** La figura dice que los creyentes eran como la casa de Dios. Pablo y otros maestros ayudaron construir esa casa por medio de enseñar bien a los creyentes para que sean fuertes en fé. ‡ **3:12-13** La figura dice que las personas que enseñan correctamente son como los que construyen un edificio con materias buenas (oro, plata y piedras preciosas). Los que no enseñan enfocado en lo que hizo Jesucristo, son como los que construyen con materias que no dura (madera, paja y cañas).

jia wārōberikarāte ba'irabekopeka ĩatirā p̄uri “Jiamarīa sime”, kērīrāñu. Supa imarī naba'iraberiwapa tōpoberiripotojo, Cristoka imarūkīrā nimarāñu imarika. Ā'mitirikōrī je'e: ikupaka sime: Wi'iba'ipi kiwi'ia oomaka, kiru'yu upaka imarā nimarāñu. Ritaja kiwi'iareka ima oopataripotojo saba'ipi p̄uri ru'rip̄orikaki imarī, tāñuka. I'supaka simarāñu wājimijipi wārōberikarāro'si.

¹⁶ Esp̄iritu Santore ña'rījāikarā imarī, mija watopekarā Tuparāte imamaka, jiyipupaka kire ōrīriwi'i upaka torā mija ime. ¿I'siakaka ōrībeyurā mija ime bai je'e? ¹⁷ Tuparāka imarā maimamaka, ba'iaja baabekaja maimarika kiyap̄ayu. Supa imarī ĩrārimarāre rukubaka wārōikapi jiamarīa Jesúre yi'yurāre nimabu'arūjeika pareaja ba'iaja Tuparāte nare jūarūjerāñu.

¹⁸ Mija p̄upakarāja pakirimaja mija jaria'si. Tuparāte yi'ripe'yobaraka naro'siji napupamiji t̄ipikapi imarāte ōñua ā'mitirip̄ēatirā “Jia ōñurā yija ime”, mija ārīa'si. I'supaka p̄upakirāre bojaika yi'ribekaja Tuparāte ōñutakaja mija ā'mitirip̄ēajika jia sime. I'supaka mija baamaka ĩatirā “Ōrībeyurā nime”, mijareka narīko'omakaja, Tuparāte ĩaika wājitāji p̄uri jia ōñurā mija ime. ¹⁹ I'supaka Tuparāte mijare ĩaika simamaka kire yi'ribeyurāte “Jia ōñurā yija ime”, ārīkopeika dakowapamarīa sime Tuparāro'si. Ā'mitirikōrī je'e. Ikupaka sabojayu kimajaropūñurā: “ ‘Tērīrika ōñurā imarī, apearāte bo'ibajirā yija ime’, narīp̄upajoakopeikapiji jiamarīa Tuparāte naro'si sabaarāñu”, ārīwa'ri sabojayu. ²⁰ Topi apea ikupaka sabojayu: “ ‘Yire yi'ririṣe'yoirāte p̄upajoaika ñorīpatayu. “Ritaja ōrīpatairā yija ime”, narīko'omakaja, norīkopeika dakoa wapamarīa sime’, Tuparāte āñu”, ārīwa'ri sabojayu. ²¹⁻²² Supa imarī mijare wārōrimajare ĩatirā “Ī'ire yija ā'mitirip̄ēayu, apearā wārōrimajare tērīwa'ribaji ōñuka kimamaka”, āparaka j̄jimaka mija p̄uparia'si. Jia j̄jimaka mija imaokaro'si ritaja Tuparāte mijare ja'atayu. Yi'i Pab̄lo, Ap̄olo, P̄edropitiyika kirika bojariroka mijare yija wārōerā mija p̄ō'irā yijare kip̄ūataeka. Jia mija imarūkia mijaro'si kibaatika simamaka ōñia mija imatiyikuri, reyaekarā mija imarāka p̄otooka jia Tuparāka mija imarāñu. Supabatirāoka maekaka, ñamajī mija imarijarirūkia jia mijaro'si simarijarirāñu. Ā'mitirikōrī je'e, ritaja ō'ōrā imakaka, jia oyiaja mijaro'si sime. ²³ I'supaka mijaro'si simarijayu Cristore yi'yurā mija ima simamaka. Supa imarī pemawa'ribaji mija wārōrimaja p̄upajoabekaja ikupaka sime: Mija rupuko'amaki kime Cristo. I'supakajaoka Cristo rupuko'amaki kime Tuparā.

4

Apóstolrāka ba'iraberika

¹ “Jesúrikaitakaja ba'iraberimaja nime”, yijareka mija ārīp̄upajoabe. I'supaka simamaka yijare kip̄ūataeka Tuparārika bojariroka p̄o'imajare ā'mitirikoribeyumiji imakopekakaka yija wārōerā. ² Ikupaka sime ba'irabejirimaja imarikakaka: Ba'iraberika nare naja'ataekareka jia naba'iraberika ime j̄jimaka ĩparimarāre naka imaokaro'si. ³ Mija ĩabe, ikupaka sime kirika yiba'iraberikakaka. “Jesúre yapaika upakaja jia Pablote ba'irabeyu”, mija ārījika, mija ārīberijikaoka marākā'ā imabeyua yiro'si. Supabatirāoka ritaja apearāte i'supaka yire ārīberikopejika marākā'ā imabeyua. “¿Yaje ritaitaka jia Jesúrika yiba'irabeyu jee? Jiamarīa yiba'irabeyu je'e aṣeyari”, ārīwārūbeyuka ñime ñoñu upakaja p̄uri. ⁴ Yip̄upajoaikareka jia Jesúrika yiba'irabeyu. I'supaka simako'omakaja, “Oka imabeyua yire”, ārīrūkimarīa sime. Maip̄amaki Jesús ĩrīkaja ōñuka, “Jia Pablote yirika ba'irabeyu”, ārīrika. ⁵ Supa imarī kipe'rietarāñurīmi mabaakopeka p̄o'imajare ōrībeyua wāārō'ōrāja sakibojarāñu. I'supakajaoka kibaarāñu map̄upajoaeka mirākakaka. I'sia p̄oto ĩrīka upakaja kirika maba'irabeka mirāka simamaka ĩatirā mabaaeka upakaja sawapa mare kibaarāñu. Supa simamaka ketarūki rupubajirā, apearāte baaika ĩatirā “Ba'iaja baairā mija ime”, āpekaja maimaye'e.

⁶ Mija ā'mitipe yijeyomarā. Ī'rīka ta'iarāja mija imaokaro'si yirikakaka supabātirā Apolorika kakaoka mijare yibojayu. Supa imarī simara'aeka upakaja mija pupajoaerā ikupaka sabojayu: “Po'imajareka mija jairā poto Tuparā majaropūñu āñu pemawa'ribajirā mija baa'si”, āriwa'ri sāñu. Supa imarī “Yijare wārōrimaji puri mijariki wārōrimajire tērīwa'ribaji jia ōñuka kime”, mija āribu'a'si. ⁷ Dakoa apea apikate tērīwa'ribaji mijare imarūjeika imabeyua. Ritaja mija baawārūika Tuparāte mijare ja'ataeka sime. I'supaka mijare kija'ataeka simamaka “Yija ōñu upakaja jia kirika yija ba'irabewārūyu”, mija āriā'si.

⁸ Supabātirā “Maekaka puri ritaja Tuparārikakaka ōñurā yija ime”, mija ārikopeyu. I'supakajaoka “Kirika yija ba'irabewārūerā ritaja Espiritu Santore yijare ja'atapataeka”, mija āriṣupajoakoṣeyu, yipupajoaikareka. Cristoka jā'mebeyukajirā yija imako'omakaja ħmija puri kika jā'merimaja jaritirā bai je'e? Karemarītaka mija pupajoaika upaka simarikareka, yijaro'sioka jia simajāāeka mija upaka kika jā'merimaja yija imaokaro'si.

⁹ Ape upaka sime yipupakareka yiro'si puri. “Apóstolrāka yija imako'omakaja jiyipupaka po'imajare ōribeyurā upaka Tuparāte yijare pūataeka”, yija āriwārūyu. Īakōrī je'e: Surararākare ñi'aekarā upaka imawa'ri, niṣamakite jā'meika poto, po'imajare ĩaika wājitāji reyarūkirā upaka yija ime. I'supaka simamaka nimaupatiji po'imaja, supabātirā āngelrākaoka yijaro'si simarāka upakaja ĩabaraka imarā. ¹⁰ Jesucristore yapaika upakaja yija baamaka “Dako ōribeyuratarā nime”, po'imajare yijareka āriṣupajoayu. “Yija puri, Cristorirā yija imamaka, dika jariwa'ririmarīa yijare kiōrīrūjeyu”, mija āriṣupajoakoṣeyu. “Tuparāro'si jia baakoṣeirā nime”, ĩrārimarāre yijareka āñu. Mija puri “Tērīwa'ribaji kiro'si baairā Tuparāte yijare imarūjeyu”, mija āriṣupajoakoṣeyu. Supabātirā jīimaka po'imajare mijaka imako'omakaja yijare jiyipupaka norībeyu. ¹¹⁻¹² Bikija ba'iaja yija jūara'aeka upakaja maekakaoka yija jūarijayu ruṣu. Īrākurimarīa yija kēsirabarijayu, okoa ukurijitokoṣeko'omakaja okoa yijaro'si jia yija tōṣowārūbeyu. I'supakajaoka jarirorō'ō, yija o'ajāārūkia imaberirijayua yijaro'si. Ba'upaka yijare baawā'imaparaka po'imajare yijare pajewā'imarīrijayu. Supabātirā wi'imarīrā yija ime. Tuparārika bojariroka yija wārōika simako'omakaja yija imarūkiwapa, yija ba'arūkiwapaoka tōṣoerā jimarīa ba'irabejīaparijayurā. Ba'iaja po'imajare yijare jaiwā'imarīko'omakaja, ba'irokapi nare yija okae'ebeyu. I'supaka baabekaja “Jia nare mijeyobaabe, Tuparā”, āparaka naro'si kire yija jēñerijayu. Ba'iaja yijare nabaata'ako'omakaja nare yija ruṣuwapae'ebeyu. ¹³ Ba'iaja yijareka najaiyuyeko'omakaja jiaṣiji naka yija imarijayu. Burua upaka yijare norīrijayu. Bikija niṣe'yora'aeka upakaja maekakaoka i'supakaja niṣe'yoirā yija imarijayu ruṣu.

¹⁴ Mijare wapewa'rimarīa ikupaka mijaro'si yo'oyu. Mamakarāka mawātaika upaka mijare yiwātayu. Supa imarī mijare okajāāwa'ri ikupaka mijaro'si yo'oyu. ¹⁵ Diez mil rakamarā Jesúrika bojariroka mijare wārōrimajare imakoṣeko'omakaja yi'i ĩrīkaja puri kirika mijare wārōū'murapaki. Mijare yibojamaka ā'mitiritirā Jesúrirā mija jarika. I'supaka mijare wārōū'murapaki imarī, mijapaki upakaja ñime. ¹⁶ Mijapaki upakaja imaki ñimamaka yibaarapaka upakaja mija baarika yiyapayu.

¹⁷ I'supaka mija imarika yapawa'ri Timoteore jiibaji mijare wārōerā torā kire yipūatayu. Yimaki upakaja wātaka ñoñuki imarī, Maipamakire yapaika upakaja baaiki kime Timoteo. Supa imarī mijare yiwārōtirapaka mirākaja mijare kiwārōrāñu je'e ate. Supabātirā “Jesúre yi'yuka imarī, ikupaka Pablote imarijayu”, āriwa'ri mijare kibojarāñu. I'sirokajaoka aṣerā Jesúre yi'yurāte yiwārōtaparijayu. ¹⁸ “Maṣō'irā puri Pablote etabesarāñu je'e mare kīkiwa'ri”, āriwa'ri ĩrārimarā mija ṣō'ikarāre jiiwari-arikoṣeyu. ¹⁹ “Tuparāte yire pūatarārīmi, mijare ĩarī ya'rirāñu”, ñariṣupajoayu. Mija ṣō'irā yeyarāñurīmi, marākā'ā imawa'ri i'supaka najaiyu āriwa'ri naka sayikorirāñu. “Wapuju jairimirātakaja sanaiyu je'e aṣeyari”, āriwa'ri nare ñiaeyarāñu. I'supakajaoka karemarītaka Espiritu Santore nare jeyobaaikapi najaika upakaja kika naba'iraberika jia

naro'si simamaka ñiaeyarãñu. ²⁰ Napupajoaika upakaja najairijayupi takaja Tuparãrika naba'iraberijarirãkareka dako wapamarĩa simarãñu. Tuparãte jã'mekarã puri kijey-obaaikapi ãrĩwa'ri kirika ba'iraberijayurã. ²¹ I'supaka simamaka, ikupaka mijare yijẽriayu mae: ¿Marãkã'ã mija yapayu? “¿Dako baaerã ba'iaja mija baabu'akũ'ñu?”, ãrĩwa'ri ¿mijare yiwapeeyarika mija yapayu bai? Ba'iaja baarika ja'ataekarã mija imamaka, ¿jijimakapi mija pũ'irã yeyarika mija yapayukã'ã?

5

Wapuju rõmitika wã'imarĩrika imabeyua

¹ Apea ikupaka ima. Mijakaki majaroka ikupaka ña'mitiyu. “Kipaki rũmuka ba'iaja kiwã'imarĩrijayu”, ãrĩwa'ri sime kimajaroka. I'sia ima ba'itakaja kibaaika. Aperã puri Tuparãte yiribeyurã imarihotojo i'supakaitaka baabeyurã. ² I'supaka mija watopekareka ba'iaja baabaraka imakite imako'omakaja “Aperã tẽrĩwa'ribaji jia Jesũre yiyurã yija ime”, ãparaka ¿jijimaka mija imarijayu bai je'e? I'supaka imabekaja ba'iaja kibaamaka i'yo'pĩriwa'ri mijaka kire mija imarũjea'si. ³ Wããrõ'õrã mijaka imaberirihotojo yipupakapi puri mija pũ'irã ñimarijayu. Mijaka imaberirihotojo, “Ikupaka ba'iaja kibaaika wapa kiwapakoyirũ”, ãrĩpupajoaweitikakiji ñime. ⁴ “Ba'iaja baaiki kimamaka ikupaka sawapa kijũarãñu”, ãñaokaro'si mija rẽrĩrika yiyapayu. I'supaka mija baarãka poto yipupakapi puri mija pũ'irã imaki upakaja ñimarãñu. Supabatirã i'supakajaoka maipamaki Jesucristore mijare jeyobaarãñu. ⁵ I'supaka simamaka rẽritirã mija jairãka be'erõ'õ kire mija ãpẽa'si, kiyapaika upakaja Satanãre kire baaokaro'si. I'supaka ba'iaja kijũarãñu kipupape'yaokaro'si. Supa imarĩ maipamaki Jesucristore pe'rietarãrĩmi kire kitããrãñu.

⁶ I'supaka ba'iaja baaikite mija watopekarã imako'omakaja, “Aperã tẽrĩwa'ribaji jia Jesũre yiyurã yija ime”, ãpekaja mija imabe. Mija ãabe. Pan baaokaro'si kũpajiji levadura marukeko'omakaja, jia koyirika sarukuka upaka sime ba'iaja baarikakaka. Ba'iaja baaikite mija watopekarã imajika ba'iaja baairã upaka oyiaja mija jariyatajĩñu. ¿I'supaka simakaka õribeyurã bai je'e mija? ⁷ I'supaka mijaro'si simakoreka mija watopekarã kire mija imarũjea'si, Tuparãte yapaika upaka oyiaja baairã mija imaokaro'si. Mija ãabe, Pascua baya naro'si jẽ'rãta'yu poto simaupatiji levadura nawi'iarã ima judiorãkare taarijayu. Levadura bikijaka nawi'iarã ima upaka naro'si sime ba'iaja baarika napupajoamaka. Supa imarĩ “Apekurioka ba'iaja baarũkimarĩrã maimaye'e”, ãrĩwa'ri levadura nawi'iarã ima nataarijayu. I'supakajaoka Pascua baya poto oveja weiwa'yua najããrijayu upaka ba'iaja Jesũre maro'si jũaeka. Ba'iaja mabaaika maro'si wapaĩjiwa'ri kireyaeka õñurã imarĩ, ba'iaja baarika maja'ataye'e. ⁸ Supabatirã “Jimarĩa ba'iaja Jesucristore jũaeka mare tããokaro'si”, ãrĩwa'ri ritaja ba'iaja mabaarijayua ja'atagirã jijimakapi, wãjimiji takaja pupajoabaraka maimarijariye'e, pakirimarĩaja.

⁹ Bikija mamarĩ papera mijare yipũataũ'murapakapi ikupaka mijare yibojara:pe: “Rõmijã ãmirĩjaka baariwã'imarĩrijayurã, i'supakajaoka ãmirĩja rõmijãka baariwã'imarĩrijayurãka mija jeyoaria'si”, ãparaka o'oeakapi mijare yibojapũara:pe bikija. ¹⁰ I'supaka mijare ñarãpe, “Jesũre yiribeyurãte mija wapata'ritapabe”, ãrĩwa'rimarĩa. Ikupaka nime Jesũre yiribeyurã: Rõmijã ãmirĩja aperãka wã'imarĩrijayurã upaka nime, rĩkimakaja niñerũ rikarihotojo rĩkimabaji yaparijayurã. I'supakajaoka karee'erimaja, supabatirã wapuju imaja jẽrãka jiyipupayeerijayurã nime Jesũre yiribeyurã. I'supaka baarimaja rĩkimarãja nima simamaka, naka imarika yapaberirwa'ri po'imajamatorã mija a'rijĩñu. I'supaka simako'omakaja maki i'supakaitaka baaberijiki. ¹¹ “Ikupaka mija baabe”, ãrĩwa'ri i'supaka mijaro'si yo'opũaeka. “Jesucristore yiyurã yija ime”, ãrĩrihotojo rõmijã ãmirĩja aperãka wã'imarĩrijayurãka mija jeyoaria'si. Supabatirãoka rĩkimakaja niñerũ rikarihotojo rĩkimabaji yaparijayurã, i'supakajaoka wapuju imaja jẽrãka jiyipupayeerijayurã, aperãte jaiyuyeirã, wejabiaikaka ukutirã wejabiririjayurã,

supabatirã wapuju pakitirã karee'erimajakaoka mija jeyoaria'si. Supabatirãoka naka mija ba'arijaria'si. ¹²⁻¹³ Jesúre yi'ribeyurãte ba'iaja baamaka “Ikupaka nare mabaaye'e”, ãñaokaro'simarãa maima. Tuparã ã'rikaja imaki ba'iaja nabaakapi ãrãwa'ri sareka jiamarãa nare baarũkika. I'supaka simako'omakaja mupaka Jesucristore yi'yurã imariþotojo ba'iaja nabaatika ja'atarika yapabeyurãka jeyoaribekaja maimaye'e. Æ'mitirikõrã je'e, ikupaka sabojayu Tuparãrika bojariroka o'oeka þũñurã: “Mija þõ'irã ba'iaja baabaraka imarijayukaka mija jeyoaria'si”, ãrãwa'ri sabojayu.

6

Jesucristore yi'ribeyurã þõ'irã okajerã a'pekaja, mija tiyiaja oka mija jiebe

¹ Apea mijare ñaãu mae. Mija bojajããbu'arãka be'erõ'õ, Jesúre yi'yurã þõ'irã ã'rãtiji sajierã a'pekaja, Jesúre yi'ribeyurã ãparimarã* þõ'irã sajierã mija a'yu. ¿I'supaka napõ'irã mija baaika i'yoþi'ribeyurã bai je'e mija? ² Jesúre yi'yurã imarã, ñamajã õ'õrã ate kipe'rietarãñurãmi ritaja po'imajare baaeka mirãka ãabaraka “Ika jiamarãa ima, ika puri jia ima”, ãrũkirã maima. ¿Yaje sõrãwãrũirã mija ime je'e? Ika ka'iareka imarãte wã'marũkirã imariþotojo ¿maekaka dakomarãjãkaja oka dajaka imakoþeika mija jiewãrũbeyu bai je'e? ³ Ängelrãkare baaeka mirãka þariji wã'marũkirã imarã, õ'õrã dakomarãjãkaja oka mijare imakaka jia ãwãrũrimaja mija ime. ⁴ I'supaka imarũkirã imariþotojo ¿dako baaerã oka mijareka ima mija tiyiaja sajiebekaja Cristore yi'ribeyurã þõ'irã sajierã mija a'ririþayu je'e? ⁵ Mija i'yoþi'yaokaro'si i'supaka mijare yiboþayu. ¿Ni'i ã'rãkaoka mija watopekakaki jiipaãaka õrãþũatirã okajiewãrũiki imaberitiyaikiji bai je'e? Imakoþeiki je'e aþeyari yiþupajoaikareka. ⁶ Supa simako'omakaja ã'rãrimarã mijaka imarã okajerikopakaja, nokatotoriþayu. Jã'rãbaji sime ãparimaki Jesúre yi'ribeyurã þõ'irã a'ritirã, nawãjitãji nabojajããbu'aika.

⁷ I'supaka mija tiyiaja mija bojajããbu'ariþayu, Jesúre yi'yurã baarũkimarãa sime. I'supaka baarikopakaja ã'rãrimarãre ba'iaja mijare baakoþeika samija rakajepããbe. “Yire jaita'apakitirã me'maeka i'supaka simaparũ”, ãparaka mija imabu'abe. ⁸ I'supaka baarikopakaja ã'rãrimarã mija þõ'irã po'imajare jaita'apakitirã karee'erimaja imariþayurã. Najeyomarã Jesúre yi'yurã imariþotojo i'supaka nare ba'iaja nabaariþayu.

⁹⁻¹⁰ “Ba'iaja yija baariþayu marã imabeyua Tuparãro'si”, ãparaka þupajoabekaja mija imabe. “Ba'iaja baarimaja imarã, Tuparãte jã'meirõ'õrã eyarũkirãmarãa nimarããu”, ãñua ¿mija õrãbeyu bai? Mija ã'mitipe, ikupaka nabaayu ba'iaja baairã: Rõmijã ãmirãjaka wã'imarãriþayurã upaka nime, supabatirã wapuþu imaja jërãka jiyiþupayeerijayurã. I'supakajaoka ãmirãja rõmikirã, rõmijã tãmiakirãoka jeyoika jaritikarã imariþotojo aþerãka yapabu'ariþayurã, supabatirã ãmirãja natiyiaja yapabu'ariþayurã. Supabatirã karee'erimaja, supabatirã rãkimakaja niñerũ rikairã imariþotojo rãkimabaji niñerũ yapariþayurãoka imarã. Aþerimarã imarã wejabiaikaka ukutirã wejabiririþayurã, aþerãte jaiyuyeyurã. Supabatirã aþerã imarã aþerãte rikaika jaiþakitirã nare ã'mariþayurã. I'supaka baarimaja Tuparã þõ'irã eyabesarãñurã. Supa imarã nupaka ba'iaja baariþotojo “Tuparã þõ'irã eyarũkirã maima”, mija ãrãþupajoariþaria'si. ¹¹ Bikija puri nimaupaka baabaraka ã'rãrimaki mija imaeka ruþu. Maekaka puri i'supaka baabeyurã mija imaokaro'si Espãritu Santore mijare jeyobaayu Jesucristore mijaro'si reyaeka simamaka. Ba'iaja mija baaekareka Tuparãte mijare tããeka, supabatirã kirirã mijare kimarũjeka mae. I'supakajaoka “Ba'iaja nabaakaka wapa yire wapaþiabeyurã nime”, Tuparãte mijareka ãñurã mija ime mae.

¹² Ikupaka ã'rãrimarã mija watopekareka imarãre ãñu: “Maekaka Jesúre yi'yurã imarã, ritaja yija yapaika upakaja baajãrã yija ime”, narãkoþeyu. I'supaka simako'omakaja “Ritaja mabaariþayariþayureka ã'rãriba'ikaka jiamarãa imariþayu sime maro'si.

* 6:1 Jueces que no eran creyentes

Supabatirã ï'rãriba'i mabaarijayua, marãkã'ã baatirã maja'atawãruberijka sime maro'si. Supa imarĩ i'supaka mabaaberjĩnu", ñaũu. ¹³ ï'rãrimarã ikupaka ãñurã: "Ba'arika maba'aika ña'rĩjãirũkiaro'si sime ñe'mea. I'supakaja mamarĩrãja Tuparãte po'ijiatikarã maima. I'supaka imarã imarĩ, imajiparũkimarĩa sime mañe'mea, ba'arikaoka", narĩkopeyu.† Kësia mare baamaka, ba'arijayurã maimako'omakaja rõmitika ïmirĩjaka ba'iaja wã'imañua baarika mare jitoika naka baarimajamarĩrã maima. Cristore yapaika upakaja baairã maimaokaro'si Tuparãte mare po'ijiaeka. Kirirã imarĩ, mapo'iaپی i'supaka baarũkirã maima. ¹⁴ Tuparãte kirikapĩ maipamaki Jesucristore õña kijaripe'rirũjeka upakajaoka mare kibaarãñu.

¹⁵ I'supaka imarã imarĩ, Jesũpo'iakakaja sime mapo'ia Tuparãte ïamaka. I'supaka ima õñurã mija ime. ¿I'supaka imaripotojo rõmitika ïmirĩjaka wã'imañua niñerũpi wapaĩjitrã, mija yapaika upaka koka mija baaika jia sime bai? ¹⁶ Ikupaka mijare ãrĩrika ñarĩko'o, ï'rĩka upakaja imarã nime Tuparãte ïamaka. Ika ñaũua õrĩwãrũekaja mija imabe. Tuparã majaropũñurã o'oeka ikupaka bojaika: "Rõmiki kirũmupitiyika ï'rĩka upakaja imarã", ãrĩwa'ri sabojayu. ¹⁷ Rõmika imarikakaka sabojaika upakaja, Cristorirã maima simamaka kika ï'rĩka upakaja pupairã maima Tuparãte ïamaka.

¹⁸ I'supaka mare kĩaika simamaka, ba'iaja baabekaja maimaye'e. I'supaka baairã puri, aperiãka ba'iaja wã'imarĩwa'ri ï'rĩka po'i upakaja naka imarã. Supa imarĩ napo'ia nabitatayu. Apea ba'iaja baarika upakamarĩa sime rõmitika ïmirĩjaka ba'iaja wã'imañuaka baarika. ¹⁹ Espĩritu Santore mare ña'ajããiki kime Tuparã. I'supaka mare kiña'rĩjãika poto mapo'iaja kiwi'iupaka ima kiro'si. ¿Samija õrĩkopeyu bai je'e? I'supaka simamaka Tuparãrika sime mapo'ia, maro'sitakajamarĩa. ²⁰ Mija ïabe. Kirirã maimaerã Jesũre reyaĩjekapi ãrĩwa'ri kirirã Tuparãte mare imarũjeka. I'supaka simamaka, maimarijayuareka kiyapaika upaka oyiaja baabaraka jiyipupaka kire mija õpe.

7

Rõmie'erika

¹ Õrĩrika yapawa'ri paperapi yire mija jaipũãika mijare yibojaerã baayu mae. "Tuparãte yapaika upakaja imawa'ri kirũmuka baabekaja kimajka ¿yaje jia simajĩnu ruku?", ãparaka yire mija jẽrĩapũũika. ² Supa imarĩ ikupaka mijare yibojaerã baayu mae: Torã rĩkimarãja ba'iaja baabaraka mija ima simamaka, rõmie'ekaki imaki puri dakoa okamirãmarĩaja kirũmuka imarimaji kime. I'supakajaoka sime rõmoro'si. ³ Rõmika imakiro'si koyapaika upakaja kiyi'ririjarirãkareka jia simarãñu. I'supakajaoka koimarãñu kirũmu koro'si. ⁴ I'supaka simamaka "Yipupajoaika upakaja yibaaye'e", kotĩmite kõrĩberijĩnu. I'supakajaoka sime ïmirĩjiro'si. ⁵ Supa imarĩ tĩmiaiko tĩmite baarika yapamaka "Jẽno'o, baabekaja imarimajaja maimaye'e", mija ãrĩrijayua mija ja'atabe. I'supakajaoka sime ïmirĩji rõmika imakiro'si. "Tuparãka jaiokaro'sitakaja mako'apiribu'arijayua maja'ataerã ruðu", ãrĩwa'ri ï'parã wã'tarãja sanayi'ribu'ajikareka jia sime. Sabe'erõ'õpi puri nima upakaja nimarijarijĩnu, Satanãre yapaika upaka ba'iaja aperiãka mija baawã'imarĩbu'aa'si ãrĩwa'ri.

⁶ Mija ko'apiribu'arijayua ja'atarũkimarĩa mijaro'si simako'omakaja, Tuparãka jairã baaeka kũpajĩ ja'atatrã i'supaka mija imatarijarijĩnu mija yapajikareka. "I'supaka oyiaja mija baarijape", ãrĩwa'ri mijare jã'merimajimarĩka ñime. ⁷ Rõmimarĩkaja ñimako'omakaja jo'ribekaja ñima upaka oyiaja ritaja po'imajare imarikareka jia simajããeka yireka puri. I'supaka simako'omakaja ï'rĩka ta'iarãja imabeyurã maima. I'supaka maima simamaka marakakaja maimarũkia Tuparãte mare ja'ataeka. Supabatirã rõmikirãja, rõmimarĩkajaoka jia maimaokaro'si mare kijeyobaayu.

† 6:13 Había una creencia o pensamiento que a Dios no le importa lo que uno hace con el cuerpo. Por pensar así, tener relaciones sexuales con cualquiera cuando uno tenía el deseo es lo mismo que comer cuando uno tiene hambre.

Rōmijā natīmirāre reyatapaekamarā, ĩmirĭja narōmia reyatapaekarāka Pablote jaika

⁸ Mae rōmijā natīmirāre reyatapaekamarā, ĩmirĭja narōmia reyatapaekarāre ikupaka ñañu: “Rōmimarĭa maekaka ñima upaka, ĩmirĭja rōmimarĭa imarā, i'supakajaoka rōmijā tīmiamarĭa imarā mija imarijarijĭka jia sime. ⁹ I'supaka simako'omakaja rakajepāāwārūbeyurā pūri ne'ebu'ajĭka marā imabeyua, dako okamirāmarĭaja nimarijayaokaro'si.”

“Tīmiarĭā, rōmikirākaoka, mija ja'atabu'a'si”, Pablote ārĭka

¹⁰ Mae “Ikupaka Maipamakire jā'meka”, ārĭwa'ri tīmiakirāre, rōmikirāreoka yibojaerā baayu ate: Tīmiakirā imarā mija ja'atabu'a'si. Ñoñu upakaja yipupajoaikapimarĭa ikupaka mijare yibojayu, i'supakaja Maipamakire jā'meka simamaka. ¹¹ ĩ'rāko kotĭmite ja'atatarĭā apĭka ĩmirĭjĭka tīmiarirĭka imabeyua. Apĭkaka tīmiaribekaja kotĭmi imatikakikaja jia imape'rĭrā kika oka kojiejĭka jia sime. I'supakajaoka sime ĩmirĭjiro'si.

Jesúre yi'yurā kire yi'ribeyurāka e'ebu'arikakaka “Ikupaka sime”, Pablote ārĭka

¹² Mae ate Jesúre yi'yuka kire yi'ribeyukoka ne'ebu'aekakaka mijare yibojaerā baayu. Maipamakire bojaekamarĭa sime ika. Yipupajoaika upakaja ikupaka mijare yibojayu: Ikupaka simarijayu ĩ'rārimarāro'si: Jesúre yi'ribeyurā oyiaja imabu'atirā, be'erō'ōpĭ pūri ĩ'rĭka kire yi'yuka. I'supaka imariĭpotojo mija rōmia mijare ja'atarĭka yapabesarāka nare mija ja'ata'si. ¹³ I'supakajaoka sime rōmijā Jesúre yi'ribeyurāka tīmiarĭkarāro'si. Jesúre yi'ribeyurā imariĭpotojo mijaka nimariyapamaka nare mija ja'ata'si. ¹⁴ Mija tīmiarā Jesucristore yi'ribeyurā nimako'omakaja, ĩ'parā imariĭpotojo ĩ'rĭka upakaja mija ime Tuparāte ĩamaka, kirirā upaka mijare kĭarĭrĭrijayu. I'supakajaoka ĩmirĭja Jesúre yi'yurāro'si sime. I'supakamarĭa simarikareka, kirirāmarĭā mija makarāte imajāāeka Tuparāte ĩamaka. Kirirā upaka mijare kĭamaka pūri jiaĭpi mija makarāte kĭarĭrĭrijayu. ¹⁵ Jesúre yi'yuka rūmu Jesúre yi'ribeyuko imarĭ, kire koja'atariyapajĭka, koyapayu upakaja ko'rijĭka marā imabeyua. I'supakajaoka ĩmirĭji Jesúre yi'ribeyuka kirūmu Jesúre yi'yukote kija'atariyapamaka kiyapayu upakaja kibaaĭñu. I'supaka nayapayu upakaja “Na'riparū”, ñañua simako'omakaja ja'atabu'abekaja mija imajĭkareka jiibajĭ simajĭñu. I'supakaja po'imajaka okamirāmarĭaja maimarĭka Tuparāte yapayu. ¹⁶ “Jia natīmiarāka imawa'ri Jesucristore nayi'rĭrāñu je'e naro'sioka apeyari”, ārĭwa'ri i'supaka rōmijāro'si ñañu. I'supakajaoka sime ĩmirĭjaro'si.

¹⁷ Rakakaja maimaokaro'si Tuparāte mare ja'ataeka. Supa imarĭ mare kiwā'maeka poto maimara'aeka upakaja maimarijarijĭkareka jia sime. Jesúre yi'yurāte rēñurō'ōrā yeyaika rakakaja iroka nare yibojarijayu. ¹⁸ ĩ'rārimarā Jesúre nayi'rĭrā baaeka rupubajirā judĭotatarā imarĭ, circuncisión baatarĭarā imarā. “Mae Jesúre yi'yuka imarĭ circuncisión kurare yire baakoĭeka yo'arāñu”, ārĭrika imabeyua. ĩ'rārimarā Jesúre nayi'rĭrā baaeka rupubajirā judĭorākamarĭā imarĭ, circuncisión baaberĭkarā imarā. “Jesúre yi'riwa'ri circuncisión yibaaerā judĭotatakaki jayaokaro'si”, ārĭrika imabeyua. ¹⁹ Circuncisión baaekarā, circuncisión baaberĭkarā maimajĭkaoka marā imabeyua. Tuparāte mare jā'meika upakaja baarĭka sime imatiyaika. ²⁰ Supa imarĭ Tuparāte mare wā'maeka poto maimara'aeka upaka maimarijariye'e. ²¹ Mia, Jesúre yi'yurā imariĭpotojo aĕrāte ba'irabeĭjibaraka “Ba'itaka naĕoyarā yija ime”, mija ārĭa'si. I'supaka simako'omakaja mijare naja'atarākareka pūri wājĭaja mija poĕpe. ²² Ikupaka sime: Aĕrāro'si ba'irabeĭjirimaja* mija imakoĕjĭka marā imabeyua. Jesúre yi'yurā mija jarirūki rupubajĭ ba'ĭaja baarĭroka yi'yurā mija imaeka. Maekaka pūri Jesúrĭrā mija imamaka, i'supaka mija imakoĕka kija'ataekarā mija ime kiyapaika upaka baaokaro'si. I'supakajaoka aĕrāte ba'irabeĭjirimajamarĭrāoka, kire yi'yaokaro'si mijare kiwāmamaka pūri kiro'si ba'irabeĭjirimaja upaka mija ime mae. ²³ Ba'ĭaja Jesúre jūaeka wapa kirirā maimaerā Tuparāte mare wā'maeka. Supa imarĭ Tuparā ĩ'rĭkaja kime Maipamaki

* 7:22 Esclavos

imatiyaiki. I'supaka simamaka, “Jia Tuparāka mija imarijitoye'e yija āñu upakaja mija imabe”, āñurāte mija yi'ria'si. ²⁴ Mija ā'mitipe yijeyomarā. Tuparāte mare wā'maeka poto maimaeka upakaja maimamirīrīkawa'rijīkareka jia sime. I'supaka maimamaka jījimaka Tuparāte maka imarijarirāñu.

²⁵ Mae pāperapi yire mija jērīapūarapakakaka mijare yibojaerā baayu ate. “Ikupaka tīmiamarīrāre, rōmimarīrāteoka Maipamakire nare jā'meyu”, ārīwārūbeyuka yi'i. I'supaka simako'omakaja Jesúre yire jeyobaarijayuapi yipupajoaikakaka wājiroka mijare yibojaerā baayu. Supa imarī yire mija ā'mitiripēarika yiyapayū. ²⁶ “Cristore mija yi'yuaapi ārīwa'ri ba'itakaja jiamarīapi mijare nabaata'arijayua simamaka rōmimarīa mija ima upakaja mija imarijarīkareka jia sime”, nārīpupajoayū. ²⁷ “Rōmie'etika imarā, mija rōmia mija ja'ata'si. Rōmimarīa imarā rōmie'erika pakatapekaja mija imabe”, mijare nāñu. ²⁸ I'supaka nāñua simako'omakaja īrīka īmirīji rōmie'erika yapajīkite rōmie'ejīka marā imabeyua. I'supakajaoka tīmiaririyapaiko, ba'iaja baawa'rimarīa kotīmiarirāñu. Ka'wisika jūarijayurā maima maekaka. I'supaka simamaka rōmika jaritīkarā, tīmīaika jaritīkarāro'si ka'wisibaji simarāñu. I'supaka mijaro'si sima'si ārīwa'ri “Rōmimarīaja mija imarijarīkareka jia sime”, ārīwa'ri i'supaka mijare yibojayū.

²⁹ Mija ā'mitipe yijeyomarā. “No'ojīrāmarīaja sajariwa'yu ō'ōrā maima purirūkia. Supa imarī apeakaka pupajoatīyabekaja Cristorika maba'iraberijariye'e”, ārīwa'ri ikupaka mijare yibojayū: Rōmika imarā rōmimarīrā upakaja kirika mija ba'iraberijape. ³⁰ Ba'iaja pupayurā, ba'iaja mija pupayū takaja pupajoabekaja mija imabe. Jījimaka imarāoka, jījimaka imarikatakaja mija puparibekaja mija imabe. I'supakajaoka waruaka rīkimaka wapaījirījayurā, sarekaja puparibekaja mija imabe, “Ō'ōrā nōoka ōñia imarūkimarīrā maima”, ārīpupajoawārūrā imarī. ³¹ “Maekaka ritaja mabaarijayua, ritaja ima maikaoka imajīparūkimarīa sime”, āñurā imarī, sareka pupajoatīyabekaja maimaye'e.

³² Ba'iaja mija puparirika yiyapabeyū. Maipamakirika ba'irabeiki puri rōmimarīka imarī, Jesúre yapaikakaka takaja pupayuka. ³³ Rōmika imaki puri kirūmure jia jījimaka kika imaerā jia koka imarikakaka pupajoarijayuka. ³⁴ Īakōrī je'e, ikupaka sime kiro'si: Tuparāte yapaika upaka, supabatirā kirūmure yapaika upakajaoka pupajoarijayuka kime. I'supakajaoka sime rōmijāro'si. Tīmiamarīrā maipamaki Jesucristorika ba'iraberika pupajoairā, “Ritaja kiro'si yija baarijayua īatirā jījimaka Cristore imarū”, ārīrika pupajoarijayurā. Tīmīairā puri natīmīarāte jia jījimaka imaerā nimarūkiakakajaoka pupajoarijayurā.

³⁵ “Mija tīmīaria'si, i'supakajaoka mija rōmie'ea'si”, mijare ārībeyuki yi'i. Tuparāte yapaika upakaja jia mija imarika yapawa'ri i'supaka mijare nāñu, aperiō'ōrā mija pupajoakoreka.

³⁶ Bikījarāja kirūmuro'si kījaipāātīkakote īrīkate e'ebeyua simamaka, “Kopakaja pakiako kojayū mae, kore ye'epaye'e”, ārīpupajoawa'ri kore ke'ejīka marā imabeyua. ³⁷ Apika puri kīpupaka kire āñu upakaja rōmimarīaja kimajīka marā imabeyua. Maki jājiapi kire jā'meberījīki imarī, kīyapaika upakaja jo'ribekaja kimarū ārīwa'ri. Supabatirāoka rōmimarīaja imarika rakajepāāwārūtīrā i'supaka kimajīka jia sime. ³⁸ I'supaka simamaka kirūmuro'si imatikakore e'eiki puri jia baaiki. I'supaka simako'omakaja rōmimarīaja imarika pupajoaiki imaki satērīwa'ribaji jia pupajoaiki.

³⁹ Tīmīaika jaritīkako kotīmīte ōñia imañujukā'aja apīkaka imaberījīko. Kotīmīte reyajīka be'erō'ōpi puri, apika Jesúre yī'yukakajaoka kotīmīarījīkareka jia sime. ⁴⁰ I'supaka simako'omakaja apīkate tīmīaririka pupajoabekaja koimajīka jīībaji koimajīñu yireka. Yī'ioka Espīritu Santore yire jeyobaaīkapi i'supaka ārīrījiyuka.

8

Aperāte jia imarūkia pupajoabekaja, “Dakoa jājībaarika imabeyua yijaro'si”, āparaka ba'iaja aperāte mija baarūjea'si

¹ Waɓuju imaja jëräka jiyipupayeewa'ri wa'iro'si ri'ia sawäjittäji ji'aika upaka napäärijayuakaka ɓaperapi yire mija jërřapũarapaka mijare yiɓojaerä baayu mae. “Waɓuju napupajoaika upakaja nabaaeka sime”, äřwärrũirä maime. I'supaka simako'omakaja “Aperäte tērřwa'ribaji õñurä yija ɓuri”, äřkopeirä mija ime. I'supaka ɓupajoabekaja, jia wayuĩabu'abaraka majeyobaabu'arijariye'e. ² “Jia dakoa jariwa'ririmarřaja õřřũairä jaritikařa yija ime”, äɓaraka waɓuju jaiirä jia õřřũabeyurä imarä ruɓu. ³ Aperä ɓuri, jřjimakapi Tuparäte noñua imarř, “Yirirä nime”, kēñurä nime.

⁴ “Waɓuju imaja jëräka jiyipupayeekaraka wa'iro'si ri'ia naji'aekakaka maba'ajřka”, mija äñuakaka mijare yiɓojaerä baayu mae. “Waɓuju imaja jiyipupaka noñua õñimarřa sime. Tuparä řřřkaja imaki imatiyaiki”, äřwärrũirä maime. ⁵ Waɓuju imaja jiyipupayeerimaja ɓuri “Wejeɓemarä õika, ka'iarä ima oka majiyipupayeerũkia sime”, narřpupajoakoɓeyu. Rita nañu, řřřkimakaja sime waɓuju imaja najiyipupayeekoɓeika. ⁶ I'supaka napupajoaika simako'omakaja, “Mapaki Tuparä řřřkaja imaki majiyipupayeetiyarũkika. Ritaja ɓo'ijiaekaki imarř, kiyapaika upakaja mabaerä mare kipo'ijiaeka. I'supaka simamaka Jesucristo řřřkaja kime Maipamaki. Ikiɓi äřwa'ri ritaja jia wejea Tuparäte baaeka. Supabatirä ikiɓi äřwa'ri õñia imajiparika maro'si ima”, äřřpupajoairä maime.

⁷ I'supaka mapupajoako'omakaja aɓerimarä Jesũre yi'yurä imariɓotojo jia sakaka õřřwapu'abeyukajirä. Jesũre yi'yurä nimaerä baaeka ruɓubajirä waɓuju imaja jëräka najiyipupayeeka. “Po'imaja baarirata sime”, äřwärrũbeyurä nime ruɓu. Supa imarř tuparäreka je'awa'ri “Ba'arika napääkoɓeka miräka yija ba'aika sajiyipupayeewa'ri yija baayu”, narřpupajoayu. I'supaka ɓupajoawa'ri sanaba'akoɓeika “Kire yi'ririija'ataiki upaka yibaayu Tuparäte řamaka”, äñurä najayu. ⁸ I'supaka simako'omakaja ba'irřjia maba'aika, maba'abeyuaoka imatiyabeyua sime Tuparäro'si. “Samaba'abesaräkareka Tuparäte mare wayuĩaräñu”, äřřrika ɓuri imabeyua. I'supakajaoka “Samaba'aräkareka jřřimaka Tuparäte maka imaräñu je'e”, äñao'karosimarřaoka sime. ⁹ “Dakoa mare jājibaabeyua”, äñurä mija imako'omakaja mija yapaika upakaja imarika mija rakajebe. I'supaka mija imamaka jia Tuparäte yi'riwapu'abeyukajiräte řajřkareka, mija ima upakaja nabaajřñu je'e. “Tuparäreka jia sime, jiamarřa sime je'e”, äřwärrũbeyurä nimamaka ba'iaja nare mija baaruɓutaika. ¹⁰ Ikupaka sime: Jia õřwärrũirä imawa'ri “Waɓuju imaja jëräkarosiji ri'ia napääkoɓeka miräka samaba'aye'e”, äřwa'ri ba'arř sajiyipupayeeriwi'iarä mija kākayu. I'supaka samija ba'amaka řawa'ri, “Naba'aika upakaja sayiba'aräñu yiro'sioka”, jia Tuparäte yi'riwapu'abeyukajikate äřřrāñu kiro'si. ¹¹ I'supaka simamaka “Waɓuju imajaro'si ri'ia napääkoɓeka miräka maba'ajřka marä imabeyua”, äřwa'ri, mija ba'amaka řatirä, jia Tuparäte yi'riwapu'abeyukajikate saba'awa'ri ba'iaja kibaape'ayu ate. “Jia õřwärrũirä yija”, äñurä imariɓotojo mija jeyomakiro'si ba'iaja kibaaika wapa Cristore reyařjika simako'omakaja ba'iaja kire mija baaruɓatayu. I'supaka baawa'ri Cristore kiyi'rikopeika ja'atitirä mamarř kimaeka mijiräja kijayua ba'itakaja sime. ¹² I'supaka baawa'ri ba'iaja Jesucristore yi'yuräte mija baaruɓatayu. “I'supaka yija baamaka, ba'iaja yijaro'si simaräñu”, äřwärrũriɓotojo, i'supaka mija baaika řatirä i'supakajaoka aperäte baayu. I'supaka mija baaika naro'si takajamarřa ba'iaja ima. “Yiriräte ba'iaja nabaaika simamaka, i'supakajaoka yire nabaayu”, mijareka Cristore äřřpupajoayu. ¹³ Supa imarř ikupaka mijare ñañu: “Ritaja yibaajřka řaji'atirä yibaaika upakaja baawa'ri ba'iaja aɓikate jũaa'si äřwa'ri i'supaka yibaaberijřñu.”

9

“Apóstolmarřka ɓablote ime”, äřřkaräte “Ikupaka sime”, ɓablote äřřka

¹ Ritaja Tuparäte mare jājibaabeyua yibaajřkareka, marä imabeyua. ¿Apóstolmarřka ñime bai je'e? ¿I'supakajaoka maipamaki Jesũre řaeka mirämarřka ñime bai je'e?

I'supakajaoka aŋa, “Pablote wārōmaka ā'mitiritirā Jesúre mayi'riū'murape”, ¿mija āñibeyu bai?*

² “Apóstolmarīka Pablote ime”, aŋarāte āñiko'omakaja mijareka puri i'supaka pūpajoarika imabeyua je'e. Yiwārōrapaka ā'mitiritirā Jesúre mija yi'rapaka simamaka, “Cristo pūatarimaki kime Pablo”, āñurā mija puri.

³⁻⁴ Po'imajare yire kērājaimaka ā'mitiritirā ikupaka nare yiyi'yu: Apóstolrāka yija imakaka mija pūpajoabe. Mijare wārōrimaja yija imamaka, yijare mija ji'aika, okoa yijare mija sīaika e'etoririmaja yija ima mija ōñu.

⁵⁻⁶ Mia, apóstolrāka, Pedro, Jesús be'erō'ōkarā narōmiapitiyika Jesúre yi'yurāte turirijayu poto nare jeyobaarūkirā. Supa imarī ritaja nare mija jeyobaaika upakajaoka mija baarūkirā yija ime. Apóstolrāka imarī, mijare yija wārōko'omakaja ¿yijare ruku mija jeyobaaberijīñu bai je'e? I'supaka simako'omakaja, Bernabéka ba'irabetirā yija yapaika yija tōporijayu.

⁷ Mija ōpe. Wapa tōpoirā nime surararāka. I'supakajaoka, iyaka ōteiki sarikayu poto ¿kākaerāmarīa sakiōteyu bai je'e? Aŋa mia: Oveja ĩarĩrimaji sūpeokoa kibikerijayu poto ¿sukuberijīki bai je'e mijareka?

⁸⁻⁹ I'supakamarīa sime, maba'irabeikapi āñiwa'ri sawapa matōpoyu. Yija takajamarīa imarā i'supaka āñurā. Tuparārika bojariroka o'oea pūñurāoka i'supakaja sabojayu. Tuparā ikupaka Moisés imaekakite kio'orūjeka: “Trigo yapea wa'ibikirāwēkoa rī'kati'baaurirāka ‘Sakaka kūpajī kiba'arū’, āñiwa'ri kiōmea mija pi'pea'si”, āñiwa'ri sabojayu Tuparā oka pūñurā. “Wa'ibikirāwēko takaja jia kimarū”, āñiwa'rimarīa i'supaka Tuparāte bojaeka.

¹⁰ Po'imajaro'si ŋariji pūpajoawa'ri i'supaka Tuparāte bojaeka. Ā'mitirikōrī je'e: Ríoa ba'iraberimaja, supabatirā trigo yapea ka'rerimajaoka “Sakaka kūpajī yitōpoye'e yiro'sioka”, āñipūpajoawa'ri sanaba'irabeyu.

¹¹ Supa imarī Tuparārika mijare wārōū'muraparā imarī, “Mare najeyobaarū”, mijareka yija āñipūpajoaika, ¿jiamarīa sime bai je'e?

¹² Aŋerā Jesucristorika wārōrimajare “Mare wārōrimaja nimarū”, āñiwa'ri “Nare majeyobaaerā”, āñipūpajoairā mija ime. I'supaka mija pūpajoaika simamaka, “Mamarītaka mare wārōū'muraparā nime Pablorāka. Supa simamaka nare majeyobaatiyaye'e”, aŋarāte tērīwa'ribaji yijareka mija āñipūpajoatīyarūkirā yija ime. I'supaka simamaka “Yijare mija jeyobaabe”, mijare yija āñijīka, jia simakoŋeyu.

I'supaka simako'omakaja, mijare yija jēñeberape. “Niñerū tōpoerā Pablorākare Jesúrika bojariroka wārōyu”, po'imajare āñipūpajoarikareka yija wārōika na'mitiripēaberijāāeka. Supa imarī rīkimakaja yija yapaika imako'omakaja sarakajepāāwa'ri mijare yija jēñeberape.

¹³ Tuparāte jiyipūpaka ōrīriwi'iarā wa'iro'sia po'imajare kiro'si tarijayu. Sajāātirā kiro'si najoeĩirijayuakakaja torā ba'iraberimajare ba'arijaya jia ōñurā mija ime. Bikijarāja “Yire najoeĩirākakaka naba'arāñu”, Tuparāte āñitika.

¹⁴ I'supakaja sime Jesúrika bojariroka wārōrimajaro'si. Maipamaki Jesúre āñika “Nawārōeka wapa kopakaja nare jeyobaarūkirā nime naka wārūekarā.”

¹⁵ “Tuparā pūatairāre majeyobaaye'e”, āñika simako'omakaja ĩrākurioka mijare yijēñeberape. Yiwārōriwapa mijare jēñebeyuka imarī, kēsia yijīrīkoŋejīka marā imabeyua yiro'si. Ikupaka mijaro'si yo'oika “Yire mija ĩjibe”, āñiwa'rimarīa sayo'oyu. “Wapamarīaja Jesúrika bojariroka yibojataparijayu”, āñiwa'ri ĩjimaka ñime.

¹⁶ I'supaka pūpajoaiki imariŋotojo Jesúrika bojariroka po'imajare wārōiki imarī, “Jiitaki ñime”, ñarīpūpajoabeyu. Kirika yibojatapaerā Jesucristore pūatariki imarī, yire kijā'meka upakaja baarijarirūkika ñime. Po'imajare kirika yiwārōberirikareka yire kijā'meka upaka baabeyuka ñimajīñu.

¹⁷ Ñoñu upakaja pūpajoatirā yiwārōrikareka puri, “Sawapa yire nijirū”, ñarījāāeka. I'supakamarīa sime. Cristore yire jā'meka upakaja baaiki imarī, aŋarāte yiwārōrijayu. Supa imarī yire najeyobaamaka, supabatirā najeyobaaberikopemakaoka nare yiwārōrijarīñu.

¹⁸ Ikupaka sime yiro'si: Sawapa tōporikopakaja, “Kire ā'mitiripēairāre Tuparāte tāārū”, āŋaraka yiwārōyu. Supa imarī mi-

* **9:1** Pablo está afirmando que él es apóstol. Algunos en Corinto, por alegar que Pablo no era un apóstol, no prestaron atención a sus instrucciones y enseñanzas.

jare yiwārōika wapa yiwapajēñejika simako'omakaja mijare yiwapajēñeberape. I'supaka baaiki imarī, jījimaka ñime.

¹⁹ Supa imarī yire nawapañibeyua simamaka marākā'ā baatirā po'imajare yire jā'mewārūbeyu. I'supaka simako'omakaja jia pupaiki imarī, “Rīkimabaji po'imaja Jesucristore na'mitiripēarijarirū”, āriwa'ri i'supaka yibaayu. ²⁰ Mija ĩabe: Judiotatarāka ñima poto, nima upakaja ñimarijau. I'supaka ñimamaka “Jesúrika bojariroka nare yibojarāka poto yire ā'mitiripe'yorimarīja, sanayi'rirū”, āriwa'ri i'supaka ñimarijau. I'supakajaoka Moisés imaekakite jā'meka yi'yurāka ñima poto nupakaja ñimarijau. I'siakaka yi'riberirūkika imaripotojo Jesúre na'mitiripēarika yapawa'ri, i'supaka yibaayu. ²¹ Judiotatamarīa imarī Moisére jā'meka ōribeyurāte Jesúrika bojariroka yibojarijau. Naka ñima nupakaja baaripotojo, Tuparāte ĩamaka ba'ia baabekaja, Jesucristore yapaika upakaja yibaarijau “Jia Jesucristore nayi'rirū”, āriwa'ri. ²² Jia Tuparārika ōriwapu'aberiwa'ri “Iroka takapi imawa'ri jia kika maimajīñu je'e”, āñurāka ñima poto, nupakaja ñimarijau. Ritaja najājibaaikakaka niaika wājitāji baabeyuka yi'i. Jia naka ñimamaka, yiwārōika ā'mitiritirā “Jiibaji Jesucristore na'mitiripēarū”, āriwa'ri i'supaka naka ñimarijau. Po'imaja apetatarāka ñima poto nupakaja ñimarijau. I'supaka yibaarijau “Kire ā'mitiripēairāte Jesúre tāārāñu”, āriwa'ri yiwārōika ā'mitiritirā ĩrārimarāre kire yi'yaokaro'si. ²³ “Kire ā'mitiripēairāte Jesúre tāārāñu”, āñuakaka po'imajare ā'mitiripataokaro'si i'siakaka yiba'irabeyu. “Naṗitiyika yijare jia Tuparāte baarū”, āriwa'ri i'supaka yibaarijau.

²⁴ “Tuparā pō'irā jia yija tōporāñu”, āriwa'ri kiyapaika upakaja baabaraka mija imarijape. Ā'mitirikōrī je'e. Rīrīrika po'imajare koyu poto, rīkimarāja nime rīrīrimaja. Nakaki ĩrīkaja imaki tērīrūkika. Iki imaki jājia rīrītirā aṗerāte ruṗubajirā eyaiki imarī, sawapa tōpoiki. Mamarī eyaū'muiki upaka jia okajājiapi Tuparāte yapaika upakaja baabaraka mija imabe. ²⁵ Narīrīrā baaika ruṗu “Aṗerāte yitērīye'e”, āriwa'ri ĩrārīmi upakaja narīrīkoririjau. Rīrīkōparaka ka'wisitaka najūayu sawapa tōpoerā. Supa imarī rīparaka tēñukate pūñuakaka kīkeka bu'ya nijiyu kiruṗuko'arā tuaokaro'si. Pūñuakaka imarī, ñoaka imarūkimarīa sime. I'supakamarīa sime maro'si ṗuri. Sawapa imajiparūkia mo'abaraka maimarijau. ²⁶ “Ikupaka yibaarika Tuparāte yapayu”, āriṗupajoawārūtirā Tuparārika yiba'irabeyu. ĩrīka wapuṗu rīrīkōpeiki upakamarīa yibaayu. Aṗea ĩakōrī je'e. ĩrīkaka yitutebu'ajika poto, wapuṗu kitorō'ōrāja tuteberijiki yi'i. “Ikupaka Tuparāte yapayu”, āriwārūtirā kirika yiba'irabeyu. ²⁷ I'supaka ñimarijau nare yiwārōeka be'erō'ō i'yoa yipo'ia yibaakoreka. Supa imarī “Jia Tuparārika yiba'iraberū”, āriwa'ri ka'wisijūaripotojo yirakajepāārijau. Jia kirika yiba'irabeika wapa kipō'irā yitōpoye'e āriwa'ri.

10

Bikija judiotatarāte baaeka majaroka ōñurā imarī, nupakamarīa maimaye'e Tuparāte yi'riwa'ri

¹ Mija ā'mitipe yija jeyomarā. Bikija judiotatarā ñekiarā imaekarā majaroka mija ye'kariria'si. Nimaupatiji oko ūmakakarokapi* Tuparāte nare ruṗutawa'rika. Supabatirā Egiptoka'iaakarāre ru'paraka Okojūaka wāmeika riapakiaka ū'puapi natērīwaata'yaokaro'si nare kijeyobaaeka. ² I'supaka Riapakiaka Okojūaka wāmeika tērīwaata'riwa'ri, oko ūmakakarokapi turitapawa'ri Moiséte bojaeka ā'mitiripēairā najarika. Cristore yi'riwa'ri ruṗuko'a majūjerūjeika upakaja naro'si simaeka. ³ Supabatirā ĩmipi Tuparāte ña'atarijarika maná nimirakamakiji naba'arijarika. ⁴ I'sia be'erō'ō okoa nare jitomaka, āta watopekapi Tuparāte okoa jururūjeka sanukuokaro'si. Sukutirā, natārīka. Āta watopekapi okoa juruika takajamarīa nare tāāeka. Kire jērāko'abeyurā nimako'omakaja

* **10:1** En el desierto Dios guió a los Israelitas durante el día mediante una columna de nube. Véase Éxodo 13.21, 14.19-22

na'yu upakaja Cristore nare ĩarĩrĩka imarĩ, ikiji i'supaka naro'si baaĩjikaki. ĩakĩrĩ je'e: I'sia ĩta upaka Cristore imaeka. ⁵ Tuparā ĩrĩkaja kibaawārũikapi ba'arika, okoa nare kĩjika simako'omakaja rĩkimarāja Tuparāte yapaeka upaka nabaaberika. Ba'iaja nabaarijarika simamaka, ĩjimaka Tuparāte naka imaberika. Supa imarĩ kire nayi'riberika pi'iwa'ri po'imajamatorā nareyarijarika.

⁶ “I'supaka yija ñekiarāre jũaeka”, ārĩwārũripotojo nabaaeka upaka baabekaja maimaye'e. ⁷ Supa imarĩ waɓuju imaja jērāka ĩrārĩmarā yija ñekiarāte jiyipupayeeka upaka mija baa'si. Ritaja nimarijarika mirākakaka Tuparā majaropũñurā ikupaka sabojayu: “Waɓuju imaja jiyipupayeekaraka, ukurũkia ukuwejabiparaka, ba'abaraka nimaeka. Supabatirā ba'iaja baawā'imaparaka nabayatāāeka”, ārĩwa'ri sabojayu. ⁸ I'supaka baawa'ri ĩmirĩja rĩmijāpitiyika ba'iaja baawā'imaparaka nimaeka. Saɓi ārĩwa'ri 23,000 rakamarā ĩrārĩmiji nareyapataeka. I'supaka najũaeka ōñurā imarĩ nabaaeka upaka baabekaja maimaye'e. ⁹ Ika rupubajirā, ba'iaja nabaarijarika simako'omakaja “Maipamakite ba'iaja mare baabesarāñu”, ārĩwa'ri ĩrārĩmarā yija ñekiarāre baaeka upaka mabaaberiye'e. I'supaka ba'iaja nabaaeka ĩawa'ri āñaka naɓō'irā kipũataeka saɓi ĩrārĩmarāre jĩñaokaro'si. ¹⁰ Ikupaka sime aɓea ĩakĩrĩ je'e: Nipamaki kimaerā Tuparāte wā'maekakire nakērājaika ĩrārĩmarā. “Moisére kiwā'maberiri imakoɓerape Tuparā”, ārĩwa'ri ba'iaja nabaariɓareaja ĩrĩka ángel Tuparāte pũataeka nare kiriataokaro'si. I'supaka najũaeka simamaka nabaaeka upaka baabekaja mija imabe.

¹¹ Ritaja yija ñekiarāro'si simaeka upakaja o'oeke sime Tuparā oka pũñurā. We-jetiyia eyaerā baawa'ri i'supakajaoka maro'si sime ika majaroka. I'supaka najũaeka ōrĩtirā, nabaaeka upaka ba'iaja mabaakoreka kiripũñurā o'oeke sime. ¹² Supa imarĩ “Tuparāte yi'ririkakaka jia ōrĩtirā imarĩ, ba'iaja mabaabeyu”, ārĩripotojo ba'iaja baarika marakajejĩñu. ¹³ Supa imarĩ “Ba'iaja baarika yijare jitoika upaka jũabeyurā je'e aɓerā”, mija ārĩpupajoaika, ritamarĩa sime. I'supakajaoka sime aɓerāro'sioka. Mijare kērĩka upakaja jeyobaarũkika kime Tuparā. Supa imarĩ “Ba'iaja baarika yijare jitoika”, ārĩpupajoariɓotojo, mija pupaka mijare āñu upaka baabekaja mija imawārũrijayu. Ba'iaja baarika mijare jitokoɓerāka ɓoto kirika Tuparāte mijare ja'atarāñu. I'supaka kibaamaka samija rakajepāārāñu.

¹⁴ Supa imarĩ ikupaka mijare ñañu yijeyomarā. Ba'iaja waɓuju imaja jērāka po'imajare jiyipupaka ōñua ĩaɓēabekaja mija imabe. ¹⁵ Jia ōrĩpupakirā imarĩ, “Rita ɓablote mare bojayu”, ārĩpupajoawārũirā mija ime. ¹⁶ Piyia Jesúre ba'aekakaka pupajoabaraka maba'arāka ɓoto, “Yiriwea sime iyaokoa”, āɓaraka maro'si kija'ataeka simamaka iyaokoa maɓibaukurijayu. Supa imarĩ sukuerā baaeka, “Jia mibaayu Jesús. Ba'iaja yija baaika wapaĩjirā yijaro'si mireyaeka”, āñaaokaro'si marērĩrijayu. I'supaka mabaaike simamaka “Kĩrirā maima”, marĩrijayu. Supabatirā “Yiɓo'ia sime ɓan”, ārĩwa'ri maro'si sakija'ataeka simamaka, saɓibaba'aerā baaeka, “Yaɓua tetaekarā Jesúre maro'si reyaĩjikatarā maima”, mañu. ¹⁷ Jesúrĩrā maima simamaka ĩrātokakaja ɓan maɓibaba'arijayu. I'supaka mabaaike simamaka, rĩkimarā imariɓotojo Tuparāka ĩrĩka ta'iarāja imarā maima.

¹⁸ Israel ka'iakarāre baarijayua pupajoaikĩrĩ je'e. Wa'iro'si ri'ia Tuparāte najoeĩrijayuakakaja kũpajĩ naba'arijayu. I'supaka ba'airā imarĩ ĩrĩka upakaja Tuparāte jiyipupayeerĩ nime. ¹⁹ I'supaka simako'omakaja “Waɓuju imaja jērāka po'imajare baaeka simamaka, wa'iro'si ri'itakaja sanijirijayua, imatiyabeyua sime”, ārĩwa'ri i'supaka mijare ñañu. ²⁰ Ikupaka simatiyayu mijare yibojaika: Tuparāte ōrĩbeyurā waɓuju imajaro'si ri'ia naɓāāika ɓoto Satanárika ima jiyipupayeewa'ri supa nabaayu. Supa imarĩ i'supaka baairāka jeyoaparaka mija ba'aika ɓoto Tuparāte jiyipupayeerikoɓakaja, Satanárika ima jiyipupaka mija ōñu. Supa imarĩ i'supaka mija baaika yiyapabeyu. ²¹ Maipamaki Cristore reyaekakaka pupajoawa'ri iyaokoa ɓibaukubaraka, ɓan ɓibaba'abaraka imarijayurā maima kĩrirā imarĩ. I'supaka

imarā imarī, wapu ju imaja jiyipupayeeriwi'irā ba'arika napāāikakaka ba'abekaja, ukubekajaoka mija imabe Satanārika imapitiyika mija jeyoarikoreka.

²² “Yirirā imaripotojo ba'irāka najeyoarijayu”, āriwa'ri Maipamakire boebarirūjebekaja maimaye'e. Kire tērīwa'ribaji baawārūbeyurā imarī ba'iaja mijare kibaarūkiareka tārīwārūbesarāñurā mija ime.

Aperāoka jia nimaokaro'si maro'si wājītāji takaja pupajoabekaja maimaye'e

²³ Mia je'e, ikupaka imaja yi'yurā mija ime: “Tuparāreka marā imabeyua yijaro'si yija yapaika upakaja baarika”, āriwa'ri mija bojayu. I'supaka mapupaka mare āñua simako'omakaja ritaja mabaariyapaika mare jeyobaabeyua sime. I'supakajaoka Tuparāte yapaika baairā majayaokaro'si ritaja mabaariyapaika mabaajika poto mare jeyobaabeyua sime. ²⁴ Supa imarī jia maimarūkitakaja pupajoabekaja aperāte jia imaokaro'si nare jeyobaarikaoka mapupajoaye'e.

²⁵⁻²⁶ Mia, ika ka'iareka ima ritaja Tuparāte po'ijiaeka sima imarī dika jariwa'ririmarīaja kirika oyiaja sime. Sapi āriwa'ri ritaja maba'aika jia oyiaja ima. I'supaka simamaka wa'iro'si ri'ia apea ritaja nawapañjirō'ō “¿Wapu ju imaja jiyipupayeeriwi'ikakamarī bai sime?”, āriwa'ri jērīabekaja sawapañjirā, mija yo'aba'abe.

²⁷ Jesúre yi'ribeyuka, “Yipō'irā mija ba'arape”, āriwa'ri, mijare kibojarāka, mija a'rirāka, kiruputaba'arāka upakaja kire yi'ribi'abekaja mija ba'abe. Supabatirā “¿No'okaka sime ika ri'ia?”, āparaka jērīabekaja samija ba'abe. ²⁸ Supa simako'omakaja “Wapu ju imaro'si napāāika mirāka simamaka ba'iaja sime je'e apeyari”, ĩrīkate mijare ārīrākareka, kire wayuñawa'ri, mija ba'a'si. I'supaka mija baamaka kiwayupiribesarāñu. ²⁹⁻³⁰ “Ritaja ba'arika oyiaja sime”, mija āñua simako'omakaja, “ ‘Samija ba'a'si’, āñukate ba'iaja puparia'si”, āriwa'ri i'supaka mijare ñañu.

Mija ā'mitipe. “Ritaja maba'aika marā imabeyua”, āñuka imarī, aperāte ba'iaja baawa'rimarīa sayiba'aika imarī, ¿dako baaerā ĩrārimarā jajairipareaja sayiba'aja'atajīñu je'e? Supabatirā ba'aerā baaeka “Jia mibaayu Tuparā”, ñarīrijayua simamaka ba'iaja yireka jairijaririka imabeyua. ³¹ Ikupaka simatipayu mija ĩabe. Ritaja maba'aika rakakaja, maba'abeyu potooka, mukurijayu rakakaja, i'supakajaoka ritaja mabaarijayu rakakaja, Tuparāte yapaika upaka oyiaja mabaarijariye'e po'imajare jiyipupaka kire ōñaokaro'si. ³² Supa imarī “Jia Jesucristore nayi'rirū”, āriwa'ri judiotatarā, judiotatamarīrāoka, aperā Jesúre yi'yurāre ba'iaja mija baaruputakoreka, jia mija pupajoabe. ³³ Yi'i puri ikupaka pupajoaiki: Ritaja yibaaika jījimaka pi po'imajare ĩarika yiyapayu. Supa imarī ñimarūkia takaja yipuparibeyu. “Jesúre ā'mitiripēawa'ri jia po'imajare imarū”, āriwa'ri, ba'iaja imarika tiyibeyurō'ōrā na'rirūkia imakopekareka Tuparāte nare tāārika yiyapayu.

11

¹ Jesúre wā'maekaki imarī kire ā'mitiripēawa'ri kimaeka upakaja yibaayu yiro'si. Supa imarī yibaaika upakaja mija baabe mijaro'sioka.

“Marērīrijayu poto ikupaka rōmijāte baajīka jia sime”, āñua

² Mija ā'mitipe yijeyomarā. Mijare yiwārōrapaka upakaja baarijayurā mija ime. Supa imarī samija ye'kariribeyua simamaka jījimaka ñime. ³ Apea ikupaka ima mija ōrīrika yiyapayu. ĩmirīja rupuko'amaki kime Jesús. I'supakajaoka rōmijāro'si nime natīmiarā. I'supakajaoka Jesús rupuko'amaki kime Tuparā. ⁴ Narērīriwi'iarā Tuparāte najaika poto, kirika kiro'si bojañjibaraka sayapāiapi narupuko'arā ja'apeabekaja ĩmirījare jairijayu. ĩrīka puri kirupuko'a kija'apearikareka “Yirupuko'amakimarīka kime Cristo”, āñu upaka kire jiyipupayeebeyuka upaka kibaayu. ⁵ Rōmijā puri, Tuparāte jaibaraka, kirika bojariroka kiro'si bojañjibarakaoka, narupuko'arā sayapāiapi ja'apeaeka imarūkirā nime. Rōmo korupuko'arā ja'apeabeyuko puri kotīmite jiyipupaka ōrībeyuko upaka

kobaayu. Korupua wi'epatekako upaka i'yoa imako. ⁶ I'supaka simamaka korupuko'arã ja'apearika yapabeyuko puri, sarekaja korupua kowi'epataparũ. Sapi ãrĩwa'ri “Jiamarĩa yiro'si sime”, ãñuko imarĩ, korupuko'arã koja'apearũ. ⁷ I'supaka simako'omakaja narẽrĩwi'iarã Tuparãte najairãka poto ãmirĩja puri narupuko'arã ja'apearũkimarĩrã imarã Tuparãte kirika upakaja kipo'ijiaeka maimamaka. I'supaka mare kibaaeka simamaka “Ritaja jia baaiki Tuparã”, mañu. I'supakajaoka ãmirĩjika rũmu imarĩ, korupuko'arã ja'aapeaiko koime “Kore imaruputarimaji kotĩmite ime”, mañaokaro'si. ⁸ Ikupaka sime: ãmirĩjire Tuparãte po'ijiaeka poto rõmo yatawi'iũ'apimarĩa kire kipo'ijiaeka. Rõmore puri ãmirĩji yatawi'iũ'a e'etatirã kipo'ijiaeka. ⁹ Supa imarĩ, ãmirĩjite jeyomarĩa imamaka, ãawa'ri rõmore Tuparãte po'ijiaeka. Rõmore, jeyomarĩa imamaka, ãawa'rimarĩa. ¹⁰ Supa imarĩ “Yijare imaruputarimaja imarĩ, yija rupuko'amarã nime yija jeyomarã”, ãrĩwa'ri narupuko'arã ja'apeatirã, narẽrĩwi'iarã najaika poto jia sime rõmijãro'si. Supabatirã i'supaka nabaamaka ãawa'ri “Jia sime”, ángelrãkare ãñaokaro'si, narupuko'arã rõmijãre ja'apearũ. ¹¹ I'supaka simako'omakaja, maipamaki Jesucristore yi'yurã imarĩ, rõmijã naro'siji, ãmirĩja naro'sijioka imaberijĩrã. Ìrãtiji pupariwa'ri jeyoaparaka imarũkirã maima. ¹² Ìmitirikõrĩ. Ìmirĩji yatawi'iũ'api rõmore Tuparãte po'ijiaeka. I'supaka simako'omakaja rõmijãpi po'ijiyurã maima. Ìparãwã'taja Tuparãte po'ijiaekarã oyiaja maima.

¹³ Jia pupajoaeka mija imabe. Rẽrĩwi'iarã sayapãia rupuko'arã ja'aapeabekaja Tuparãte kojaijĩka ¿yaje jia simajĩñu je'e mijareka? Jẽno'o jiamarĩa simajĩñu. ¹⁴ Supabatirãoka, “Rupua jĩ'ĩbeyurã watopekarã Ìrĩka ãmirĩjite rupua jĩ'ĩjĩka i'yoa simajĩñu kiro'si”, ãrĩpupajoapatairã maima. ¹⁵ Rõmore puri rupua ñoaka kojĩ'ĩmaka jiyuriko kore maiyu. Supa imarĩ rupua ñoaka jĩ'ĩwa'ri korupuko'arã ja'aapeaiko koime. ¹⁶ Ika mijare yibojaika ã'mitiririyapaberwa'ri “I'supakamarĩa sime”, Ìrãrimarãre ãrĩrãkareka ikupaka nare ñarĩrãñu: Yija upaka apea wejeareka Jesúre ã'mitiripẽabaraka imarã “Nare yija bojarijayua yi'riwa'ri Ìrãtiji oyiaja simaupakaja sabaarijayurã nime”, ãrĩwa'ri yibojayu.

“Jesúre piyia ba'aeka upaka ba'abaraka ba'iaja mija baabu'arijayu”, Pablote nare ãrĩka

¹⁷ Mae ate ika mijaro'si yo'oyu: Tuparãte jiyipupayeeokaro'si rẽrĩtirã jia imarikopakaja ba'iaja mija baabu'arijayua simamaka “Jia oyiaja baairã mija ime”, mijareka ñarĩbeyu. ¹⁸ “Narẽrĩrijayu poto Ìrãtiji pupajoaberwa'ri ba'iaja naro'si simarijayu”, nañua mija majaroka ña'mitiyu. “Rita sime je'e apeyari”, ñarĩpupajoayu. ¹⁹ Jia Ìrãtiji imabu'aberwa'ri mija pibikojejĩka marã imabeyua je'e. Mija rakakaja mija ãrĩpupajoairoka õrĩwãrũtirã, “Ìrã nime wãjia pupajoatirã Tuparãte yapaika upakaja baairã”, marĩwãrũyu. ²⁰ Jesúre piyia ba'aeka upaka rẽrĩtirã mija ba'aika poto mija wãjitãji takaja pupajoairã imarĩ, Maipamakire jiyipupayeebeyurã upaka mija baayu. ²¹ Ìaikõrĩ je'e. Ba'arika mija ba'aika poto wayuoka baairãte pibabekaja mija ba'ayu “Yijarikaja sime”, ãrĩwa'ri. I'supaka mija baamaka, ba'arimarĩa imarãre kẽsirabarijayu. Aperã puri jia rĩkimaka ba'atirã, jĩjimakapi ukuwejabiririjayurã. ²² ¿Jia sime bai je'e? Mijaro'siji ba'arika mija yapaye'e mija wi'iarã a'ritirã mija ba'abe. Aperã jia ba'atõpobeyurãte ãika wãjitãji mija ba'aika ba'iaja i'yoa nare mija jũarũjeyu. Supabatirã Jesúre ã'mitiripẽairã nimako'omakaja nare ãaripe'yoirã upaka mija baayu. I'supaka mija baaika õrĩwa'ri, “Jia baairã mija ime”, ¿mijare ñarĩrãñu bai je'e? Jẽno'o, jiamarĩa sime.

Ikupaka sime piyia Jesúre ba'aekakaka

(Mt 26.26-29; Mr 14.22-25; Lc 22.14-20)

²³ Maipamakire yire wãrõekakaka, kopakaja mijare yiwãrõtirape. I'supaka simako'omakaja mijare sayibojaerã baayu ate. Maipamaki Jesúre nañi'aerã Judare bojajããeka ñami, pan Jesúre e'erikaeka. ²⁴ Se'erikatirã, “Jia mibaayu Tuparã”, kẽrĩka. Sañakatarutirã ikupaka kika wãrũrimajare kẽrĩka: “Ája'a, mija ba'abe. Ika sime yipõ'ia. Mijaro'si yireyarãñu. Yireyarãka be'erõ'õ mijaro'si yibaaeka mirãka mija

puṗajoabe. Yire puṗajoarija'ataberiwa'ri ikupakaja rērībaraka samija ba'arijape", kika wārūrimajare kērīka. ²⁵ Naba'aeka be'erō'ō i'supakajaoka iyaokoko'a Jesúre e'erikaeka. Torājīrā ikupaka nare kērīka: "Āja'a, mija ukube. Mijaro'si riwejurubaraka yireyarāñu. 'Kiriweapi āriwa'ri ikupaka jia po'imajare yibaarāñu', Tuparāte ārika upakaja simarijarirāñu mae. Yireyarāka be'erō'ō mijaro'si yibaaeka mirāka puṗajoabaraka yire ye'karipekaja ikupaka rērītirā samija ukurijape", nare kērīka. ²⁶ Pan maba'arāka, iyaokoa mukurāka kopakaja maro'si Jesúre reyaeka. Maipamakire etarākarō'ōjīrā jērāika, ikupaka baawa'ri maro'si Jesúre reyaekakaka po'imajare mija baabeayu.

Ikupaka baatirā piyia Maipamakire ba'aekakaka maba'aye'e

²⁷ Ikupaka simatiyayu: Jesúre ā'mitiripēairāte wayuīabeyuka imariṗotojo Maipamakire piyia ba'aeka upaka kibaaīka, jiamarīa baaiki kime. I'supaka baaiki puri maro'sitaka Maipamakire riwejurubaraka reyaeka ōrīwārūberiwa'ri, ba'iaja kibaayu. ²⁸ I'supaka simamaka Maipamakire piyia ba'aekakaka ba'aerā baaeka, ukuerā baaekaoka jia mapuṗajoaye'e. "Cristorirāre wayuīabekaja ba'itakaja nare yibaayu", mapupakapi marījīkareka, ba'iaja nare mabaarijayua maja'atajīñu. ²⁹ Jesúrirāre wayuīabeyurā imariṗotojo pan wapuṗu maba'amaka, iyaokoa mukumakaoka ba'iaja Tuparāte mare jūarūjerāñu. ³⁰ I'supaka simamaka wapuṗu saba'aekarā rīkimarāja mija rūetaayu. I'supaka imawa'ri īrārimarāre reyarijayu. ³¹ Maba'aerā baarāka ruṗu maimakaka puṗajoatirā aṗerāte mawayuīabeyua maja'ataye'e. I'supaka mabaamaka sawapa Tuparāte mare wapajēñebesarāñu. ³² Maipamakite ba'iaja mare jūarūjeyu ate ba'iaja mabaape'akoreka. I'supaka baawa'ri kire yi'ribeyurāte ba'iaja baarūkirīmi seyarāka poto naka ba'iaja mare kijūarūjebesarāñu.

³³ Yijeyomarā, Jesúre piyia ba'aekakaka ba'aerā baaeka mija rērīrāka, īrīka jariwa'ririmarāja īrātiji jajumarāja mija ba'abe. ³⁴ Mija wi'iaṗi jia ña'pīrika ba'atirā rērīriwi'iarā mija a'pe kēsia torā mijare baakoreka. Rērīriwi'iarā mija ba'aika puri jia mija ña'piokaro'simarāja ima. I'supaka īrātiji jia jajumarāja mija ba'arākareka ba'iaja Tuparāte mijare baabesarāñu. Mija pō'irā eyatirā aṗeakaka mijare yibojarāñu.

12

Jia kirika maba'irabewārūerā Espiritu Santore mare ja'ataika

¹ Mae aṗea pāpērapī yire mija jērīapūataeka mijare yibojaerā baayu. Jia puṗajoabaraka Cristorika maba'irabewārūerā Espiritu Santore mare ja'ataekakaka mija ōrīrika yiyāpayu yijeyomarā.

² Jesúre mija yi'rirā baaeka ruṗubajirā, Satanārika pakiroka yi'rira'aekarā imarī, wapuṗu imaja jērāka jiyeka maka jaibeyua mija jiyipupayeeka. ³ Supa imarī ikupaka mijare yibojaū'muyu: "Ba'iaja Jesúre jūarū", āribeyuka kime Espiritu Santore kireka ña'rījāikamaki. Supabatirā Espiritu Santore jeyobaaikapī takaja "Maipamakitaki kime Jesús", īrīkate ārīwārūrijayu.

⁴ Cristorika īrīka upakaja maba'irabewārūokaro'si kirika Espiritu Santore mare ja'atayu. Rakakaja mabaarūkia mare kija'ataika simako'omakaja Espiritu Santo īrīkaja imaki mare saja'atarimaji. ⁵ Tuparāte yapaika upakaja Maipamakirika maba'irabeyu. Rakakaja kirika maba'irabeika simako'omakaja Maipamaki īrīkaro'siji maba'iraberijayu. ⁶ Kirika Tuparāte mare ja'atayu, Jesúre yi'yurāte jia majeyobaaokaro'si. Marakakaja aṗeba'ikaka kija'ataika imako'omakaja, Tuparā īrīkaja i'supaka baaiki. ⁷⁻⁸ Ikupaka Espiritu Santore rakakaja mare ja'ataeka majeyobaabu'awārūokaro'si: Īrārimarāre "Jia puṗajoatirā bojawārūirā nimarū", āriwa'ri norīwārūokaro'si Espiritu Santore nare ja'atayu. Aṗerā puri Tuparāte kirika jia nare ōrīwapu'atarūjeyu, "Po'imajare sanabojawārūrū", āriwa'ri. ⁹ Aṗerā imarā "Yija jēñeika upakaja Tuparāte yi'ririjarirāñu", āñurā. Jīñurāte natāāwārūerā

kirika Espíritu Santore ja'ataekarã nime aþerã. ¹⁰ Espíritu Santo kirikaþi aþerãte jeyobaaiki maikoribeyua nabaabeawãrũerã. Aþerã “Nare yibojaika ã'mitiritirã yiro'si bojawaþu'atarimaja nimaũ”, ãrĩwa'ri kirika Espíritu Santore nare ja'atayu. Aþerã imarã, “Ĩĩ kime Espíritu Santore jã'meikaþi jaiki. Ĩĩ þuri Satanãrika ima kire jã'memaka i'supaka jaiki”, nariwãrũokaro'si Espíritu Santore nare jeyobaayu. Na'mitiribeyua aþerã oka imakopeikaja najaiwãrũerã Espíritu Santore jeyobaayu aþerãte. I'supakajaoka na'mitiribeyua simako'omakaja aþerãte jaika upakaja nabojarikatawãrũerã kijeyobaayu aþerãte. ¹¹ Ĩrĩkaja kime Espíritu Santo kirikaþi mabaarijau rakakaja mare ja'ataiki. Kiyapaika upaka oyiaja mabaawãrũerã i'supaka mare kijeyobaayu.

Ĩrãtijimarĩrã imariþotojo ĩrĩka upakaja imarã maimẽ añũrõ'õ

¹² Mapo'iarã ritaja imariþotojo ĩrã þo'iji sime. ã'mitirikõrĩ je'e. Þitaka, ñakoa, ã'mua, ã'þua ritaja ima mapo'iarã. I'supakajaoka maimẽ Jesucristore ã'mitiripẽairã. Rĩkimaãja imariþotojo Cristore oyiaja ã'mitiripẽairã imarĩ, jeyobaabu'abaraka ĩrĩka upaka oyiaja imarã maimẽ. ¹³ Ritaja tatarã maimẽ. Judiotatarã, judiotatamarĩrãoka, supabatirã aþerãte ba'irabeĩjirã imarĩ, nayapaika upaka baawãrũbeyurã, aþerã imarã nabaariyapaika upaka baawãrũrijayurã. I'supaka maimako'omakaja rupuko'a majũjerũjeka þoto ĩrĩka ta'iarãja Espíritu Santore mare imarũjeka. Jesucristore ã'mitiripẽatirã Espíritu Santore ña'rĩjãikarã oyiaja majarika.

¹⁴ ĩrã þo'iji mapo'ia imariþotojo ritaja sime sareka. ¹⁵ ã'þua jaika imarikareka, “Þitaka upakamarĩa ñima simamaka, þo'iarekamariã ñime”, ãrĩkopeko'omakaja þo'iarekaja ima sime. ¹⁶ I'supakajaoka ã'mua jaika simarikareka, “Ñakomariã ñima simamaka, þo'iarekamariã ñime”, ãrĩriþotojo þo'iarekajaoka ima sime. ¹⁷ Ñakotaõjo mapo'ia imarikareka, dakoapi ma'mitiriberijããeka. ã'mutakaja simarikarekaoka dakoapi mawĩ'ĩberijããeka. ¹⁸ Ikupaka sime. Mapo'ia imarũkia kiyapaeka upakaja Tuparãte mare þo'ijiaeka. I'supakajaoka sime Jesucristore yi'yurãro'si. “Rĩkimaãja imariþotojo ĩrãtata upaka nimaãũ”, Tuparãte ãrĩtika sime. ¹⁹ ĩrãba'ikakaja* mapo'ia imarikareka þo'imariã simajããeka. ²⁰ Ikupaka simatiyayu: Mapo'iareka ritaja mareka simako'omakaja ĩrãþo'iji sime mapo'ia. I'supakajaoka maimẽ Jesũre ã'mitiripẽairã. Rĩkimaãja imariþotojo ĩrĩka upaka oyiaja þupajoawa'ri jeyobaabu'airã maimẽ.

²¹ Ñakoa jaika imarikareka “Yire jeyobaabeyua sime þitaka”, sãrĩberijããeka. I'supakajaoka rupuko'a jaika imarikareka “Yire jeyobaabeyua sime ã'þua”, sãrĩberijããeka. ²² Ikupaka sime: Mapo'iakaka ima “Dako wapamarĩa sime yiro'si”, mañũrõ'õ simakopeko'omakaja imatiyaika sime. ²³ Mapo'iareka ima “Jiyurimarĩa sime”, ãrĩþupajoawa'ri jibaji aþerãte sayoiokaro'si jia samairĩrĩrijayu. I'supakajaoka apea mapo'iareka ima ritaja þo'imajare ĩakoreka jariroaka jããtirã oyiaja maimẽ. ²⁴ I'supaka simako'omakaja ĩrãrikõ'rĩmato ima mapo'iareka sãrĩrĩrimariãja jariroaka rã'rĩta'apatabeyurõ'õ. Kiyapaeka upakaja mapo'ia Tuparãte mare þo'ijiaeka. I'supaka kibaaeka simamaka mapo'iareka ima “Imatiyabeyua sime yiro'si”, mañua simakopeko'omakaja jibaji mairĩñũrõ'õ sime. ²⁵ Mapo'iareka ritaja mareka simako'omakaja ĩrãtiji oyiaja sajeyobaabu'ayu. I'supakajaoka maimẽ maro'si. Rĩkimaãja maima simako'omakaja ĩrĩka upakaja þupairã imarĩ, majeyobaabu'arijayu. ²⁶ ĩrãkõ'rĩmato mapo'ia mare yi'arãka þoto mare yi'abeyurõ'õ þariji sayi'apatayu. Supabatirã ĩrãkõ'rĩmato mapo'ia jiyurika þo'imajare ĩaikapi ritaja jĩjimaka maimẽ. I'supakajaoka maimẽ Jesũre ã'mitiripẽairã maro'si. Maka imakite ba'iaja þuparirãka, maimaupatiji kika ba'iaja mapuparipatarãũ. Supabatirãoka maka imakite jĩjimaka imarãka, maimaupatiji kika jĩjimaka maimapatarãũ.

* **12:19** Por ejemplo, si el cuerpo fuera compuesto solamente de ojos, o de orejas.

²⁷ Ikupaka simatiyayu: Jesúrika ba'irabebarakaja jeyobaabu'arijayurā imarī, ĩrīka ta'iarāja Jesús po'iupakaja imarā maima. I'supaka simamaka ĩrīka upakaja imatiyairā oyiaja maimariyayu. Maka imaki ĩrīkate maro'si ō'totoirāka maimaupatiji Jesúrika ba'irabeirāro'si jiamarīa simarāñu. ²⁸ I'supaka Jesús po'iupaka ĩrīka ta'iarāja maimamaka, ĩrīka jariwa'ririmarīa kirika ba'iraberika Tuparāte mare ja'atayu majeyobaabu'aokaro'si. Mamarītaka ĩrārimarāre Tuparāte wā'maeka apóstolrāka nimaokaro'si. I'supaka kibaaeka narokabajirā ĩrārimarāre napuparō'ōpi nare kēñua kiro'si bojaĩjirimaja nare kimarūjeyu. Narokajite aperiā kirika bojariroka wārōrimaja, supabatirāoka aperiā Tuparā ĩrīkaja kibaawārūika maikoribeyua bearūkirāro'si nare kimarūjeyu. I'supakajaoka aperiāmarā jīñurāte tāārimaja nare kimarūjeyu. Aperiā imarā aperiāte jeyobaarūkirā, supabatirā Tuparāte yi'yurā jia natiyiaja ba'iraberuputarimaja nimaerā aperiāmarāre kijeyobaariyayu. I'supakajaoka apetomaja oka na'mitiribeyua imakopeikaja najaiwārūerā kijeyobaayu. ²⁹ ĩrāba'ikaka takaja kiro'si maba'iraberāmarīa Tuparāte ritaja ima mare ja'atayu. Ā'mitirikōrī je'e: ĩrīka ta'iarāja Jesucristorika bojatarimaja oyiaja marīrā maima. I'supakajaoka ĩrīka ta'iarāja Tuparāte mare ōrīrūjeika kiro'si bojaĩjirimaja oyiaja marīrā maima. Supabatirā ĩrīka ta'iarāja kirika bojariroka wārōrimaja oyiajamarīa maima. I'supakajaoka ĩrīka ta'iarāja Tuparā upaka maikoribeyua baabearūkirāmarīrā maima. ³⁰ ĩrīka ta'iarāja jīrīrimajare tāārimaja oyiaja marīrā, supabatirā ĩrīka ta'iarāja majaiwārūbeyua oka imakopeika jaiwārūrimaja oyiaja marīrā maima. Najaika ā'mitiritirā, “Ikupaka ārīrika nañu”, ārīwārūrimaja oyiaja marīrā maima. ³¹ “Jia jeyobaabu'aokaro'si Espiritu Santore mare jeyobaaikapī imatiyaika yibaariyapayu”, ārīwa'ri Tuparāte mija jēñebe. I'supaka mija baarākareka jia simarāñu.

I'supaka mija ārīrūkia simako'omakaja tērīwa'ribaji imaroka mijare yiwārōerā baayu mae.

13

Aperiāte mawayuñajīka, ika sime imatiyaika

¹ Ritaja apetomaja oka jairā imariṣotojo, supabatirā āngelrākare jaika pariṣi jaiwārūirā imariṣotojo, aperiāte wayuñabeyurā maimajīka, “Dakoa wapamarīaja najaiyu”, po'imajare mareka ārījīñu. ² Tuparāro'si bojaĩjirimaja maimaokaro'si ritaja mare kiōrīrūjerikareka, aperiāte mawayuñaberijīka, dakoaipi ārīwa'ri imatiyairā maimaberijāāeka. I'supaka imarā imarī karerō'ōpi ritaja imarūkiakaka mare kibojarikareka, supabatirā ritaja Tuparāte mare ja'ataika morīrikarekaoka, dako wapamarīa simajāāeka. Supabatirāoka jia Tuparāte yi'riwa'ri “Ika ṣusia miwiarīkabe Tuparā”, mapakā'ā kire mañu upakaja kiyi'rijīka simako'omakaja aperiāte mawayuñaberijīka, dakowapamarīa simajīñu. ³ Wayuoka baairāte jeyobaawa'ri marikaika ritaja ĩjiripotojo, aperiāte mawayuñaberijīka, dakoa sawapa Tuparā ṣō'irā matōṣoberijīñu. Tuparārika bojariroka wārōrika maja'atabepakā'ā “Tuparā majamarāre yire joeriataparū”, marījīka simako'omakaja aperiāte mawayuñaberijīka, dakoa sawapa jia matōṣoberijīñu.

⁴ Mija ĩabe. Ikupaka sime wayuñabu'arikakaka: Po'imajare ba'iaja mare baako'omakaja, sarakajepāāekaja maimaye'e. Sarakajepāāirā imarī, nare boebaririka imabeyua. Supabatirā “Aperiā yijare jībaji imarā”, ārīwa'ri nare ā'mijīabekaja maimaye'e, ritaja imarā rokarā maimaokaro'si. ⁵ Po'imajare i'yopi'rikoreka niaika wājītāji ba'iaja nare mabaabeabesarāñu. Supabatirā maro'si wājītāji takaja jia ṣupajoabekaja jia po'imajare imarikakaka ṣupajoarika sime. I'supakajaoka ba'ijīkaja mare napakā'ā nare boebaririmarīa sime. Apea i'supakajaoka apikate mare ba'iaja baako'omakaja ñoaka ṣapi boebaka imapañarimarīa sime. ⁶ Po'imajare ba'iaja baaika ĩatirā, “Ba'iaja baairā nime”, āparaka jījimaka imarimarīa sime. I'supaka imabekaja Tuparāte yapaika upakaja baairā imarāte ĩatirā jījimaka maimarāñu. ⁷ Wayuñariṣupakirā imarī, aperiāte ba'iaja mare baako'omakaja nareka majaibeyu. Jia nare ṣupajoawa'ri “Ōrīṣūarūkirā

nimamirĩrĩkawa'rirãñu je'e ruṑu", marĩṑupajoayu. Ba'iaja rakajepããbaraka aṑerãte wayuñarija'atarika imabeyua.

⁸ Wãtaka ṑo'imajare õrĩrika ja'atarũkimarĩa sime. Tuparãte mare añua kiro'si mabojaĩjika ṑuri tiyirãka. I'supakajaoka simarãñu ṑo'imaja oka majaibeyua Tuparãte mare jairũjeika, supabatirã morĩrã Tuparãte mare ja'ataeka. ⁹ Ikupaka sime: Maekaka õrĩṑurika Tuparãte mare ja'ataika simako'omakaja ritaja õrĩṑatabeyurã maima. I'supakajaoka mare kiõrĩrũjeika kiro'si mabojaĩjirũkia morĩṑatabeyuaoka. ¹⁰ I'supaka maima simako'omakaja kipõ'irã maeyarãka ṑoto ṑuri jia õrĩwãrũtiyairã Tuparãte mare jarirũjerãñu. Supa imarĩ i'sirĩmi seyarãka ṑoto maekaka morĩkõṑeika waṑamarĩa jarirãka.

¹¹ Mija ãbe: Me'rĩ ñimaeka ṑoto, ritaja jia yijaiwãrũberika ruṑu. Supabatirã, yĩṑupaka, supabatirã õrĩwaṑu'atarikakakaoka, i'supakaja simaeka ruṑu yiro'si. Pakiariwa'ri yime'rãrĩ ñimaeka upakamarĩa ñimarijayu mae. ¹² I'supakajaoka maekaka maro'si simañuju ruṑu, ritaja Tuparãrika morĩwãrũbeyua simamaka. Ûṑeria majakaṑi maṑema mayaakõṑeika upakaja maima Tuparãrikakaka jia morĩbesarãka. I'supaka simako'omakaja ñamajĩ Tuparã ṑõ'irã eyatirã, kire mairãñu. I'sia ṑoto mare kiõrĩṑataika upakajaoka kire morĩwãrũṑatarãñu maro'sioka.

¹³ I'supaka simamaka maekarakaba'ikaka ima maekaka mabaarijarirũkia. Ìakõrĩ je'e: Jia Tuparãte ã'mitirĩṑearijaparaka maimarijariye'e. Supabatirã "Kipõ'irã mae-yarãka ṑoto mare kẽñu upakaja jia mare kibaarãñu", ãrĩṑupajoabaraka imarijarirũkia sime. I'supakajaoka ṑo'imajare jia wayuñabaraka maimarijariye'e. Maekarakaba'ikaka mabaarijarirũkia imako'omakaja wayuñabu'arikakaka sime tẽrĩwa'ribaji imatiyaika.

14

Tuparãte mare jeyobaamaka ikupaka mabaabu'aye'e

¹ Supa imarĩ ṑo'imajare jia mawayuñarijariye'e. I'supakajaoka "ṑo'imajare miro'si yija bojaĩjiwãrũerã yijare miõrĩrũjeika yijare mija'atabe", ãṑaraka Tuparãte mija jẽñebe. ² Ikupaka sime: Rẽritirã nimarõ'õrã oka kiõrĩbeyuapĩ jaikite ṑo'imajare ã'mitiriwãrũbeyua. Kĩṑupaka simamaka Tuparã Ì'rĩkateje sapĩ kijaiyu. ³ Apika ṑuri Tuparãte kire bojarũjeika ṑo'imajare bojaiki. Kire ã'mitiritirã, jiibaji Tuparãte nayi'rirãñu. I'supakajaoka jia okajãjia imatirã Tuparãte yapaika upaka nabaaokaro'si, supabatirã jiĩṑuparã nimaerã i'supaka kibojayu. ⁴ Oka kiõrĩbeyuapĩ Tuparãte jaiki, i'supaka kibaaika kiro'si takaja jia sime. Tuparãrika na'mitiyuapĩ aṑerãte bojaikite ṑuri sã'mitiritirã jia ṑo'imajare sõrĩwaṑu'atarijayu. I'supaka kibaaika simamaka jia Jesũre yi'yurãte kiwãrõrijayu.

⁵ Ì'rĩka jariwa'ririmarĩa aṑetatarã oka mija õrĩbeyua imakõṑeika mija jaiwãrũrikareka, jia simajããeka yiro'si. I'supaka jia simako'omakaja aṑerã oka kiõrĩbeyua kijaika tẽrĩwa'ribaji imatiyaika sime Tuparãro'si bojaĩjirika. Aṑerã oka kijaika ṑo'imajare ã'mitiriwãrũbeyua Ì'rĩka bojarikatarimajite imajĩka ṑuri jia sime. ⁶ Mija ã'mitipe yijey-omarã. Mija ṑõ'irã eyatirã mija ã'mitiribeyua yijaijĩka, dako waṑamarĩa mijaro'si simajĩñu. Tuparãte yire õrĩrũjeika mijare yibojajĩka ṑuri jia mijaro'si simajĩñu. I'supakajaoka sime Tuparãrika mija ã'mitiyurokapĩ yiwãrõika.

⁷ Ì'mitirikõrĩ je'e. Ì'rĩkate ma'saka jia ṑupuwãrũbeyua ã'mitiritirã, "I'siroka kipupuyu", ãrĩwãrũbeyurã maima. I'supakajaoka arṑa wameikapĩ bayaoka jia kibirewãrũbepakã'ã, "I'siakaka kibireyu", marĩwãrũberijĩñu. ⁸ Aṑea ima. Surararãkare akarimajire tromṑeta wãmeika jia kipupuwãrũberijĩka, namajamarãka jĩrĩrã imatikaja nimawãrũberijĩñu. ⁹ I'supaka sime, aṑetatarã oka mija õrĩbeyua mija jaikõṑeika ã'mitiriwãrũberiwari, "I'supaka ãrĩrika nañu", aṑerãte ãrĩwãrũberijĩñu. I'supaka simamaka, waṑuju ko'torõ'õrãja jairã upakaja mija baajĩñu. ¹⁰ Rita sime, ika ritatojo wejeareka ritajatata ṑo'imaja rakakaja noka najaiyu. I'supaka simako'omakaja Ì'rãtataja imarã imarĩ najaiika

ã'mitiribu'awârũirã. ¹¹ I'supaka simako'omakaja majeyomarãkaki ña'mitiribeyuapi yika kijaijĩka ĩ'rãtiji yija ã'mitiribu'abepakãã, “Apetomaji upaka kime”, ñarĩrãñu. I'supakajaoka yireka kipupajoarãñu kiro'sioka. ¹² I'supaka mijaro'si simakoreka, Espĩritu Santore ja'atarijayua yapairã imarĩ, “Jesũre yi'yurãte yija jeyobaarũkia yijare mija'atarika yija yapayu”, kire mija ãrĩrijape.

¹³ I'supaka simamaka aperiãte jeyobaarika pupajoairã imarĩ, “Espĩritu Santo yire jeyobaaĩkapi aperiã oka ñorĩbeyua yijaiko'omakaja aperiãte jia sayibojarikataokaro'si mirikakaka yire mija'atabe”, aparaka Tuparãte mija jẽnerijape. ¹⁴ Ikupaka sime: Tuparãte jiyipupayeabaraka aperiã oka ñorĩbeyua yipupakarã yire ña'rĩjãĩkapi upakaja kire jairipotojo, “I'supaka yijaiyu”, ñarĩwãrũbeyu. ¹⁵ I'supaka simamaka ikupaka mabaaye'e: Aperikuri aperiã oka morĩbeyua mapupakarã mare ña'rĩjãĩkapi upakaja Tuparãte majairijariye'e, i'supakajaoka mabayakoyaye'e. Aperikuri puri morĩwapu'ataĩkapi kika majairijariye'e, i'supakajaoka kiro'si mabayakoyarijarirãñu. ¹⁶ Ika mijare yibojaika upakaja mija baabe. I'supaka mija baaberijĩkareka, sã'mitiriberiwa'ri “Jia mibaayu Tuparã”, mijare ã'mitiririmajare ãrĩwãrũberijĩñu. ¹⁷ Kire jiyipupayeabaraka, “Jia mibaayu Tuparã”, jia mañua simako'omakaja, majaika ã'mitiriberiwa'ri jibaji kire nayi'riwãrũbeyu. ¹⁸ Mijare tẽrĩwa'ribaji ñorĩbeyua oka imakopeika jaiwãrũiki ñime. I'supaka imaki imarĩ, “Jia mibaayu Tuparã”, sapi kire ñañu. ¹⁹ I'supaka simako'omakaja Jesũre yi'yurãka rẽritirã diez mĩl rakaroka na'mitiribeyuapi nare yijaijĩka dakowapamarĩaja simajĩñu. Na'mitiriwãrũĩkapi puri ĩ'rãpitarakarokatakaja nare yibojako'omakaja sanõrĩwãrũjĩka jibaji sime yiro'si.

²⁰ Me'rãka jia õrĩpũabeyukajirã upaka mija pupajoa'si yijeyomarã. I'supaka simako'omakaja me'rãrĩjaka ba'iaja baakoribeyurã upaka Tuparãte yapaika pupajoabaraka pakayurã upaka jia mija imabe. ²¹ Mija ĩabe, ikupaka Tuparã majaropũñurã sabojayu: “Judiotatarã põ'irã apetomajare yipũatarãñu apea okapi nare najaiokaro'si yire ã'mitiribeyurã nimamaka. I'supaka nare yibaako'omakaja, yire nayi'ribesarãñu rupu”, ãrĩwa'ri sabojayu Tuparã oka pũñurã. ²² Supa imarĩ i'supaka Tuparãte mare jairũjeka “Wẽkomaka yijare baarãki Tuparã”, kire ã'mitiripe'yoirãte ãrĩwãrũokaro'si. Maro'si puri kirika Tuparãte mare õrĩrũjeika mabojamaka “Maka kime”, marĩwãrũyu. ²³ Ikupaka sime: Mija rẽñurõ'õrã aperiã oka mija õrĩbeyua ĩ'rĩka upakaja jaiabaraka mija imajĩka poto, Jesũre yi'ribeyurãte mija põ'irã eyajĩñu. I'supaka mija jairijayu poto ĩakoribeyurã imarĩ, “Wejabisimajataka ĩ'rãre ime”, mijareka narĩrãñu. ²⁴⁻²⁵ I'supaka baabekaja Tuparãro'si bojaĩjibaraka mija imarõ'õrã ĩ'rĩka Jesũre yi'ribeyuka kãkatirã, Tuparãte mijare õrĩrũjeikarõ'õjĩrãja mija bojarãka jia sakiõrĩwãrũpatarãñu. Supa imarĩ, “Ba'iaja baatiyaiki ñime. Ya'erõ'õrã yipupajoakopeika Tuparãte õñua”, kẽrĩrãñu. Supabaturã Tuparãte jiyipupayeewa'ri ñukurupaturã, “ĩMijaka Tuparãte ime mirãkiyu!”, kẽrĩrãñu.

Jesũre yi'yurãka rẽritirã, ikupaka Tuparãte majiyipupayeeye'e

²⁶ Mija ã'mitipe yijeyomarã. Ikupaka mija baarijape mija rẽrĩrijarirãka poto: ĩ'rãrimarã imarã bayakoyariyapairã. Aperiã imarã wãrõrika yapairã. Supabaturã Tuparãte nare õrĩrũjeika bojariyapairã nime aperiã. Aperimarã imarã norĩbeyua simako'omakaja apea okapi jairika yapairã. Supabaturãoka imarã sabojarikatariyapairã. Ritaja mija baarijapayapi Jesũre yi'yurãte jibaji kire nayi'yaokaro'si nare mija jeyobaarijarijĩka jia sime. ²⁷ Aperiã oka mija õrĩbeyua mija jairiyapaye'e, ĩparã, maekarakamaki rõ'õjĩrãja samija jaiibe. ĩ'rĩka mamarĩ, apika kirokajĩrã mija jairijape. Ma'mitiribeyurokapi jaikite jairãka be'erõ'õ apika sabojarikatarãñuka, aperiãte sã'mitiyaokaro'si. ²⁸ Bojarikatarimajire imabesarãkareka, mija rẽñurõ'õrã aperokapi jaibekaja mija imabe. ĩ'rãrimarãja aperiã'õrã Tuparãka i'supaka mija jairijape. ²⁹ I'supakajaoka, Tuparãte mijare õrĩrũjeika mija bojariyaparãka, ĩparã, maekarakamaki rõ'õjĩrã mija jaiibe. ĩ'rĩkaja mamarĩ apika kirokajĩrã

mija jairijape. I'supaka mija jaimaka aperi Jesúre yi'yurã jia sã'mitirirãñurã, “Rita, Espiritu Santore kire òrĩrũjeikapi kijaiyu”, narĩwãrũrãñu. ³⁰ Ìrĩkate jaika poto apika sã'mitirirupakite kijairũkia Tuparãte kire òrĩrũjeĩkareka, mamarĩji jaiũ'muikite okata'rijĩñu apikate jaiũ'muokaro'si jia sime. ³¹ Ìrĩkaja mamarĩ kirokajĩrã apika Tuparãro'si bojaĩjirimajare jaimaka Ìrĩka jariwa'ririmarĩaja mija jaiwãrũrijarirãñu. I'supaka mija baarãka, jiibaji Tuparãrika òrĩwa'ri okajãjia pupaparaka jia mija imarãñu. ³² Tuparãro'si bojaĩjirimaji puri, sakibojarũkirõ'õjite ta'awãrũiki kipupayariji. Aperiãte jairãka poto okamarĩaja kime ruðu. ³³ Rukubaka baarika yapabeyuka kime Tuparã. Supa imarĩ ritaja jiyipupaka òrĩbu'abaraka mija rĩrĩrijarirãka jia simarãñu.

I'supaka oyiaja aperi Jesúre yi'yurãte baarijayua sime narĩrĩrijayurõ'õ rakakaja. ³⁴ Rĩrĩtirã mija imarãka poto, jairĩ wiriwa'ribekaja ìmirĩjate jaikatakaja ã'mitirirũkirã nime rĩmijã. Kotĩmite ã'mitirirũkiko koime, i'supakaja Moiséte o'oeka simamaka. ³⁵ Kojĩrĩariyapajĩka, nawi'iarã pe'rieyatirã kotĩmite sakoĩjĩrũ. Mia, narĩrĩwi'iarã Ìrãko rĩmore jairãka, “¿Dako baaerã i'yopĩpekaja kojaiyu?”, aperiãte ãrĩpupajoarãñu.

³⁶ ¿Marãkãã mija pupajoayu je'e? Mamarĩ Tuparãrika bojaũ'muekamarĩrã mija ime. I'supakajaoka mija tarãja kirika bojariroka yi'rikamarĩrã mija ime. I'supaka simako'omakaja ¿aperã Jesúre yi'yurãte baarijayu upaka baarũkimarĩrã mija ime bai je'e? Jẽno'o i'supakamarĩa sime. ³⁷ “Tuparãte yijare kiòrĩrũjeika bojaĩjirimaja yija ime”, ãñurã imarã je'e torã. I'supakajaoka “Kirikapi ba'irabeokaro'si Espiritu Santore yijare ja'atayu”, aperiã ãñurã mijakarã. “I'supaka kijeyobaairã yija ime”, ãñurã nimaye'e, “Maipamakire jã'meika upakaja Pablote maro'si o'oyu”, naro'sioka narĩrũ. ³⁸ “Maipamakire jã'meka upakamarĩa Pablote bojayu”, ãñukate, “Kipupajoaika upakaja kijaiyu”, Tuparãte kireka ãrĩrãñu.

³⁹ Mija ã'mitipe yijeyomarã. Ikuþaka simatiyayu maimarũkia: “Tuparãte yire ãñua bojawãrũiki ñimaerã yire kijeyobaarika yiyapayu”, ãparaka kire mija jẽñebe. I'supaka simako'omakaja, aperiã oka na'mitiribeyua jairãte jãjibaarũkimarĩa sime. ⁴⁰ Mija rĩrĩrijayu rakakaja, jia oyiaja mija imabe rukubaka baabekaja.

15

Jesúre reyaripotojo, òñia kijaripe'rikakaka jiibaji Pablote nare bojajũka ate

¹ Yijeyomarã, Jesúrikakaka mijare yiwãrõrapaka jia mija òrĩrika yiyapayu. Ika majaroka bikija mija yi'riũ'mutika sime. Sayi'rikarã imarĩ, jia Jesúre yi'rĩrijayurã mija imarijayu.

² Mijare yiwãrõrapaka ã'mitiripẽawa'ri Cristore mija yi'rĩrija'atabesarãkareka ba'iaja mija jũarũkia imakopeikareka Tuparãte mijare wayuĩarãñu. I'supaka mija baabesarãkareka, dakowapamarĩa kire mija yi'rikopeika jarirãka.

³ Imatiyairoka mijare yiwãrõrape Cristore mamarĩ yire sawãrõrapaka upakaja. Ikuþaka sime ãkõrĩ je'e: Ba'iaja mabaaika wapa Cristore reyaekakaka mijare yibojarape. I'supaka Tuparã majaropũñurã bojatika upakaja sajarika. ⁴ “Ãta wi'iarã kire natako'omakaja, maekarakarĩmi be'erõ'õ Tuparãte òñia kire jarirũjeka ate”, ãrĩwa'ri bikija sabojatika Tuparãrika o'oeka pũñurã. ⁵ I'supaka simamaka òñia kijarika be'erõ'õ Pedrote kire ãaeka. I'sia be'erõ'õ Ìpõũ'puarãe'earirakamaki kika wãrũeka mirãrã põ'irã kipemakotowirika mae. ⁶ I'sia be'erõ'õ 500 rakamaki bo'ibajirã kire yi'yurã imaekarã põ'irã keyaeka. I'supaka kibaaeka ãaeka mirãrã, rĩkimarãja òñia imarã ruðu. Ìrãrimarã puri reyatarã. ⁷ I'supaka simaeka be'erõ'õ Santiago põ'irãoka keyaeka. Sabe'erõ'õ nimaupatiji kirika bojariroka nabojatapaerã kijã'mekarã põ'irãoka keyaeka.

⁸ Nabe'erõ'õpi yireoka kipemakotowirape. Aperiã apóstolrãkare kiwã'maeka upakamarĩa apóstol yire kimarũjerape. ⁹ “Yire tĩrĩwa'ribaji imatiyairã aperiã apóstolrãkare ime”, ñarĩpupajoayu. Mia, Jesúre yi'yurãte ba'iaja baaiki ñimaeka ruðu. I'supaka ñimako'omakaja apóstol ñimaokaro'si Tuparãte yire wã'maeka. ¹⁰ Yire wayuĩawa'ri, kirika

ba'iraberimaji ñimaokaro'si Tuparâte yire jã'meka. Jiitaka yire kibaaeka simamaka kirika jia yiba'irabeyu. Sapi ãrĩwa'ri “Yirika bojataparimaji kimarũ ãrĩwa'ri kire yipũatakopeka”, yireka ãrĩbeyuka Tuparã. Aperã apóstolrãka imarâte pemawa'ribaji Tuparãrika ba'irabeiki ñimaeka jia Tuparâte yire jeyobaaeka takapiji. ¹¹ Apóstolrãkare Tuparãrika mijare wãrõeka, supabafirã mijare yiwãrõrapakaoka, marãkã'ã imabeyua ãrĩrãtiji ima simamaka. Sã'mitiritirã samija yi'rape.

Mareyarãka simako'omakaja õña Tuparâte mare jaripe'rirũjerãñu

¹² Apóstolrãka ãrĩrãtiji oyiaja bojairã yija ime. “Kireyaeka simako'omakaja õña Cristore jarika ate”, ãrĩwa'ri yija bojarijayu. Mijare sayija bojako'omakaja ¿dako baaerã “Õña jaripe'rirũkimarĩrã maima mareyarãka be'erõ'õ”, ãrĩrimarã tokarãre ãñu je'e?

¹³ Ìakõrĩ je'e: Reyariþotojo õña jaripe'rirũkimarĩrã maimaberirikareka karemarĩa Cristore õña jaripe'riberijããeka. ¹⁴ I'supaka simaberirikareka kirika bojariroka yija wãrõika jiamarĩa imajããeka. Supabafirãoka dakoa wapamarĩaja Cristore mija yi'rijããeka.

¹⁵ Reyariþotojo õña jaripe'ririka imaberirikareka Tuparãreka mijare þakirimaja yija imajããeka, “Õña Cristore kijaripe'rirũjeka”, ãparaka. ¹⁶ I'supakajaoka reyarijayurâte õña jaripe'ririka imaberirikareka, Cristooka õña jaripe'riberijããekaki. ¹⁷ I'supaka Jesúro'si simaberirikareka wapuju kire mija yi'rijããeka. I'supakamarĩa simarikareka ba'iaja mabaaikareka Tuparâte mare wayuĩaberijããeka. ¹⁸ I'supakajaoka õña Cristore jariberirikareka, kire yi'rikarã mirãrã reyaekarã ba'iaja imarika tiyibeyurõ'õrã na'rika.

¹⁹ I'supaka simarikareka, þakirika yi'rikopewa'ri, “Jesucristo upaka, Tuparâte õña mare jaripe'rirũjerãñu”, ãrĩwa'ri õña maimatiyikuriji jia kire yi'ririkareka jiamarĩtaka simajããeka. Ba'iaja jũariþotojo kire yi'rija'atabeyurã imarĩ, wapuju kire yi'rikopeirã maimarikareka, ritaja po'imaja pemawa'ribaji mare nawayuĩãjããeka.

²⁰ I'supakamarĩa sime. Cristore reyaeka simako'omakaja Tuparâte õña kire jarirũjeka. Supa imarĩ iki imaki mamarĩ õña jaripe'riũ'muekaki. I'supakajaoka kire yi'yurã upatiji i'supaka oyiaja jarirãñurã. ²¹ Mamarĩ imaũ'muekakire ba'iaja baaekapi ãrĩwa'ri reyarika imaũ'mueka po'imajaro'si. I'supaka simako'omakaja Jesúre maro'si reyaĩjekapi ãrĩwa'ri õña jaripe'rirũkia maro'si po'ijirika. ²² Adán imaekaki riparãmerã imarĩ, reyarũkirãro'si oyiaja maima. I'supaka simako'omakaja Cristore yi'riwa'ri kirirã majarika simamaka Tuparâte mare õña jarirũjerãñu. ²³ Supa imarĩ sõritikaja maimar-

ijayu. Cristo imaki reyaripotojo wãrõ'õrãja mamarĩ õña jaripe'riũ'muekaki. Ñamajĩ ketarãka poto kire yi'rika mirãrãte i'supakajaoka naro'si simarãñu. ²⁴⁻²⁵ Ritaja Tuparâte ãripe'yomijipi jã'meirãte kitẽrĩrãka be'erõ'õ wejetiyia seyarãñu. I'supaka nare baatirã “Kopakaja yimajãmarãre yitẽritiyu. Mae miyapaika upakaja ritaja mijã'mebe”, Kipaki Tuparâte kẽrĩrãñu. I'supaka Cristore baarãñu “Nare mitẽritiyarãñurĩmi rõ'õjĩrãja ritajare jã'merimaji mire ñimarũjerãñu”, Tuparâte kire ãpakã'ã. ²⁶ I'supaka simarãka poto po'imajare reyaika þariji Cristore tiyetarãñu. Sapi ãrĩwa'ri ritaja majamarãika maimaoka tiyipatarãka. ²⁷ Mia je'e, ikupaka sabojayu Tuparãrika o'oeke þũñurã: “Ritaja ipamaki imarũkikaro'si Tuparâte kire þũataeka”, ãrĩwa'ri sabojayu. I'supaka simako'omakaja Tuparâte þuri jã'mebeyuka kime Cristo, “Ritajate yiro'si mijã'mebe”, kire kẽrika simamaka. ²⁸ Supa imarĩ ritaja kimajamarãre Cristore tẽrĩrãka be'erõ'õpi nimaupatireje jã'merimaji kijarirãñu. Supabafirã “Mae ñipamaki mime”, Tuparâte kẽrĩrãñu. I'supaka kire kẽpakã'ã ritaja dika jariwa'ririmarĩa ipamaki Tuparâte jarirãñu.

²⁹ “Reyaripototaka õña jaripe'ririka imabeyua”, aperãte ãrĩkopeikakaka mijare yibojarã baayu mae. I'supaka ãrĩþupajoariþotojo ¿dako baaerã aperãteje reyaekarãro'si rupuko'a najũjerũjeyu ãrĩrimarã je'e? Reyaekarã õña jaripe'ririka imaberirikareka þuri, wapuju dakowapamarĩaja rupuko'a naro'si najũjeĩjikopejããeka. ³⁰ Yijaro'si þuri, Tuparãrika yija wãrõika poto werika sime, rĩkimarãja yijare jããrika ri'kairãte imamaka. ¿Marãkã'ã ãrĩwa'ri werika yijaro'si simako'omakaja sayija wãrõrija'atabeyu ruþu bai

je'e? ³¹ Rita mijare ñaṇu yijeyomarā. Īrārīmi jariwa'ririmarīaja yire jāārīka nari'kayu. I'supaka yiro'si simako'omakaja mijare yiwārōikapi jia Jesucristore mija yi'yua simamaka jījimaka ñimarijayuaoka rita ima. ³² Éfesowejaarā yiwārōrapaka poto, yaiwēkoa boebaitaka ima upaka imawa'ri yire jāārīka ri'kakoperaparā yire yi'ririyaaberaparā. I'supaka yire nabaamaka “Reyaripotojo ōñia majaripe'rirūkia imabeyua”, āñuka ñimarikareka dako baaerā ba'iaja jūaripotojo nare wārōka'wisijūaberijāāekaki yi'i. Reyariipotojo ōñia majaripe'rirūkia imaberirikareka puri “Ñoaka ōñia imarūkimarīrā maima. Supa imarī ōñia maimatiyikuriji mayapaika upakaja ukubaraka, ba'abaraka maimaerā”, āparaka Jesúre yi'ribeyurāte baaika upakaja baairā maimajāāeka maro'si.

³³ I'supaka simamaka wapuju bojapakirimajare mija ā'mitiripēa'si. Ikupaka sime: Ba'iaja baairāka mija jeyoarirāka, jia baarijayurā imariipotojo nupaka ba'iaja baairā mija jarirāñu mijaro'sioka. ³⁴ Jia wājirokapi mija pupajoape'awa'ri ba'iaja baarika mija ja'atabe. Mija pō'irā Īrārīmarā Tuparāte ōrībeyurā imarā je'e. Mija i'yopi'yaokaro'si i'supaka mijare ñaṇu.

Ikupaka simarāñu mapo'ia ōñia majaripe'rirāka be'erō'ō

³⁵ “Reyaripotojo ōñia reyaekarāte jaripe'rirāñu”, ñaṇua simako'omakaja, ikupaka Īrārīmarāre jērīajīñu je'e: “¿Marākā'ā simamaka reyaeka imariipotojo napa'ia ōñia jaripe'ritiyarāka ruku? I'supakajaoka ¿marākā'ā ĩoirā nimarāñu ruku kopakaja rabaekarā imariipotojo?”, nañu. ³⁶ I'supaka yire jērīairā jia pupajoabeyurā imarā. Ikupaka sime ĩakōrī je'e: Ōterikiyapea moteika sajetakaja rabaika. I'supaka simako'omakaja satōsirō'ōrā imapi saṇu'yu. Sajea rababerijīkareka, marākā'ā baatirā saṇu'riberijīñu. ³⁷ ĩakōrī je'e: Trigo wāmeika ōterikia, sayapeapi motemaka saṇu'yu, samoteika upakamarīa. ³⁸ Samoterāka be'erō'ō pu'ritirā Tuparāte yapatika upakaja sajayu. Supa imarī ōterikiba'i ima upakaja saṇu'ririjayu saro'si. ³⁹ Supabatirā i'supakajaoka sime ika. Ā'mitirikōrī je'e: Wa'ia, wa'iro'sia, wī'ñaka, po'imajaoka ĩrīka ta'iarā oyiajamarīa po'ikirā maima. ⁴⁰ I'supakajaoka mabo'ikakurirā imarūkiaro'siji Tuparāte torā po'ijiaeka. Supabatirā ō'ōrā imarūkirāteoka kibaaeka. Īrātijitakamarīaja imariipotojo ĩpaba'iwā'taja jiyurika sime. ⁴¹ Aiyate yaaika upakamarīa kiyaaboayu ñamikaki aiya. I'supakajaoka sime tā'pia saro'si. Tā'pirāka natiyiaja rakaka oyiaja ya'tairā nime.

⁴² I'supakajaoka maimarāñu maro'si. Reyaekakite mayayerāka be'erō'ō kipo'ia rabarāka. I'supaka simako'omakaja Tuparāte ōñia kire jarirūjerāka be'erō'ō puri, imajiparūkikaja imarī, apekurioka reyarūkimarīka kimarāñu. ⁴³ Reyaekakite mayayeika, jiamarīa ima kipo'ia mayayeyu. I'supaka simako'omakaja ōñia kijaripe'rirārō'ōjīrā puri jia jiyurika, rikitubaka kipo'ia jarirāka. ⁴⁴ “Jia ika ka'iareka nimarū”, ārīwa'ri Tuparāte mare po'ijiaeka. I'supaka simako'omakaja mareyarāka be'erō'ō ōñia mare kijarirūjerāka poto jībaji kika imarūkirā maima. Ō'ōrā ōñia maima mapo'ia. I'supaka simamaka Tuparā pō'irā eyatirāoka apeupakakaka po'ia maimarāñu, torā jia imarūkia.

⁴⁵ Ikupaka sabojayu Tuparā majaropūñurā: “Mamarītaka Adán wāmeiki po'imajire Tuparāte po'ijiaeka. Supabatirā ōñika kire kimarūjeka”, ārīwa'ri sabojayu. Cristo puri, Adán upakamarīa imaki, mareyarāka poto Tuparā pō'irā ōñia mare imajiparūjerimaji kime. ⁴⁶ I'supaka simako'omakaja ō'ōrā mapo'ia ima sapiji ōñia mabo'ikakurirā kika maimajiparūkimarīa sime ruṇu. Mareyarāka be'erō'ō mare kija'atarāñu po'i imarāka puri mabo'ikakurirā kika maimajiparūkia. ⁴⁷ Mamarī imaū'muekakite ka'ia. Tuparāte po'ijiaeka. Sapi ārīwa'ri ō'ōrā imarūkikaro'siji kimaeka. Kibe'erō'ō Cristo puri mabo'ikakurikaki imaki. ⁴⁸⁻⁴⁹ Ika ka'iareka imarā maimamaka, Adán po'ia imaeka upakaja sime mapo'ia. ĩmirā Tuparā pō'irā ōñia majarirāka poto puri, Jesúpo'ia upakaja mapo'ia imarāka. I'supaka maro'si simamaka, kiupaka maimarijariye'e mae.

⁵⁰ Ikupaka mijare yibojaerā baayu yijeyomarā: Maekaka ima mapo'ia wejejē'rākaja imarūkimarīa imarī, Tuparāte ritaja jā'merō'ōrā imabesarāka. ⁵¹ Mija ā'mitipe. Po'imajare ōrīberika mijare yibojaerā baayu. Cristore pe'rietaerā baarāka ruḡu ritaja reyapataekarāmarīa maimarāñu. I'supaka simako'omakaja i'rika upakaja Tuparāte mapo'ia o'apatarāñu. ⁵² Ikuparō'ōpiji mapī'rūtaika upaka mapo'ia Tuparāte o'arāñu. Tromḡeta wāmeika okaarirāka ḡoto, “Wejetiyia seyayu mirākiyu”, marīwārūrāñu. Sokaarirāka ḡoto reyakoḡekarāre mamaka napo'iaḡi ōñia jariḡe'rirāñu. I'sirīmi ōñia imarāñurāteoka napo'ia Tuparāte o'arāñu. ⁵³ Maekaka mapo'ia ima rabarūkia ima simamaka kika ōñia maimajiparūkiapi Tuparāte mare so'arāñu. I'supaka kibaarāñurā imarī aḡekurioka reyarūkimarīa maimarāñu. ⁵⁴⁻⁵⁵ I'supaka Tuparāte mare baarāñu kimajaropūñurā sabojaeka upakaja simamaka. Mia je'e: “Mapo'ia mare o'awa'ri ḡo'imajare reyaika Tuparāte tiyetamaka, reyarika imabesarāka. Supa simamaka 'Yija reyarāñu', āriwa'ri kīkirika imabesarāka maro'si”, sabojayu. ⁵⁶ Ba'iaja baawa'ri mareyarāñu. Tuparāte jā'meika yi'ribeyurāte reyarika simamaka i'supaka mare sariatayu. ⁵⁷ I'supaka simako'omakaja maipamaki Jesucristopi ba'iaja imarika tiyibeyurō'ōrā ma'rirūkia imakoḡekareka mare kitāāmaka “Jiitaka mibaayu Tuparā”, jījimakapi kire marīrijayu.

⁵⁸ I'supaka simamaka ḡuparukubekaja, jia Jesucristore yi'paraka mija imabe yijey-omarā. Supabatirāoka “Wapuju Tuparāro'si yija ba'irabekoḡeyu”, āriḡupajoabekaja, jiapi kirika mija ba'iraberijape.

16

Aḡerāte jeyobaaokaro'si niñerū rēarika

¹ Aḡerā Jesúre yi'yurāte jeyobaabaraka niñerū mija rēarūkiakaka mijare yijaierā baayu mae. Jesúre yi'yurā Galacia ka'iakarāre yibojarapaka upakaja mija baajīkareka jia sime mijaro'sioka. ² Ikupaka mija baabe: Domingo rakakaja mija tōḡorijayu upaka kūḡajīritirījaka mija jierijape. I'supaka mija baarijayua simamaka, yeyarāñurīmi imatikaja simarāñu. ³ Mija ḡo'irā eyatirā, Jerusalénrā niñerū e'ewa'rirūkirāte “Īrā nime se'ewa'rirūkirā”, mija ārīrāñu. Supa imarī “Jiirā ḡo'imaja nime. Nare mija e'etoḡe”, āriwa'ri ḡapera nare yo'oījirāñu Jerusalénkarāre nabeaeyaerā. ⁴ “Naka ya'riye'e je'e”, ñarīḡupajoarākareka, naka ya'rirāñu.

Corintowejearā a'ririka ḡablote ḡupajoaeka

⁵ Ō'ōpi a'ritirā Macedonia wejearā yeyarāñu. Toḡi turitapabaraka mija wejea Cor-intorā yeyarāñu. ⁶ Ōoḡapañaka mija ḡo'irā ñimarāñu je'e aḡeyari. ḡu'ejē'rākarō'ōjīrā torā ñimarāñu je'e aḡeyari. I'sia be'erō'ō aḡea wejea yiyapairō'ōrāja ya'yaokaro'si yire imabeyuakaka yire mija iḡijeyobaarākareka jia simarāñu yiro'si. ⁷ Jajuapi mija ḡo'irā ĩawa'ririka yapabeyuka yi'i. I'supaka simamaka, karemarītaka Maipamakire yaparāka ḡoto ñoaka mija ḡo'irā ñimarāñu je'e. ⁸⁻⁹ I'supaka simako'omakaja Éfeso wejearā yituirāñu Pentecostés baya o'rirāñurō'ōjīrā. Ō'ōrāja ñimariyapayu ruḡu rīkimarāja yiwārōika ĩape'yoirāte imako'omakaja, rīkimarājaoka Tuparārika yiwārōika jia sana'mitiririyapaika simamaka.

¹⁰ Timoteore mija ḡo'irā eyarāka ḡoto jia kire mija baabe mijare kīkibekaja ki-maokaro'si. I'supaka kire mija baabe yupakajaoka Maipamakirika ba'irabeiki kima-maka. ¹¹ Ba'iaja kire baabekaja kire mija e'etoḡe. Supabatirā jia kire mija jeyobaabe yipō'irā ĩarī ketaokaro'si. “I'supaka kire mija baabe”, ñañua simamaka ketarika yita'ayu, aḡerā Jesúre yi'yurāḡitiyika.

¹² “¿Marāḡate majeyomaki Apolore etarāñu ate?”, āparaka ḡaperapi yire mija jērīaeka ñiarape. Supa imarī aḡerā Jesúre yi'yurāka mija ḡo'irā turirī keyaokaro'si kire yipakatarikoḡerape. I'supaka yibaako'omakaja, “Torā ya'ririka Tuparāte

yapayu maekaka”, kērīpupajoabeyu ruḡu. Supa imarī “Mae ya'rijīkareka jia sime”, kērīpupajoarāñurīmi mija pō'irā turirī ke'rirāñu je'e.

Piyia jia Pablote nare bojatiyaeka

¹³ Jia pupajoatirā rakajetīkarāja mija imabe. Supabatirā maipamaki Jesucristore yi'riri'jia'atabekaja, okajājiapi mija pupajoabe. ¹⁴ Rakakaja ritaja mija baarijayua aḡerāte wayuñarikapitīyika oyiaja samija baarijape.

¹⁵ Estéfanos imaki, kika imarāpitiyika Acaya ka'īakarā mamarītaka Tuparārika yi-bojarapaka yi'riū'muraparā. Supa imarī maekaka aḡerā Jesúre yi'yurāte jeyobaari-maja imarī, i'supakajaoka nabaarijayu naro'si. I'supaka simarapaka ōñurā mija ime.

¹⁶ I'supaka simamaka jiapi nare mija yi'riri'jaririka yiyapayu. I'supakajaoka naka Tuparārika ba'iraberimajaka jia mija imarika yiyapayu.

¹⁷ Mija tā'omaja Estéfanos, Fortunato supabatirā Acaicotatarāre etamaka jia jījimaka ñime. Mija puri yoeḡi imarā imarī, yire jeyobaawārūbeyurā. I'supaka simamaka mija pō'īkarā yipō'irā etairā tarāja puri yire jeyobaairā. ¹⁸ Okajājia mija imaerā mijare na-jeyobaaika upakaja yipō'irā etatirā okajājia ñimaerā yire najeyobaayu. I'supaka baairāte majiyipupayeejīkareka jia sime.

“Jia nimarū po'imaja”, Pablote ārīpūaeka

¹⁹ Asia ka'īakarā Jesúre yi'yurā, “Jia nimarū”, mijare ārīpūairā. Aquila, kirūmu Prisca, supabatirā nawi'iarā Maipamakire yi'riwa'ri rēñurāoka, “Jia nimarū”, mijare ārīpūairā.

²⁰ Ō'ōkarā mupaka Jesúre yi'yurāoka, “Jia nimarū”, mijare ārīpūairā naro'si. Tuparāte yi'yurā imarī, jia jījimakapi mija jēñetoribu'abe.

²¹ Yi'i Pablo, ñoñu upakaja “Jia nimarū”, ārīwa'ri ikupaka yipitakapi mijaro'si yo'opūayu.*

²² Torā maipamaki Jesucristore yapabeyurāte “Ba'iaja Tuparāte nare baarū”, ārīwa'ri i'supaka mijare ñañu. “No'ojīrāmarāja Maipamakire ḡe'rietarūkirīmi seyaparū”, ārīwa'ri yapatiyaiki ñime.

²³ “Jia maipamaki Jesúre mijare baarijarirū”, mijare ñarīpūayu. ²⁴ I'supakajaoka “Jesucristore ā'mitiripēairā mija imamaka, jimarītakaja nare yiwayuñayu”, mijareka ñarīpūatayu.

I'tojīrāja sime ruḡu.

* **16:21** Después de dictar la carta a otra para escribir, Pablo añade su firma para que los lectores sepan que la carta realmente es de él. (Véase 2 Tesalonicenses 3.17)

Segunda carta de San Pablo a los Corintios

Ate Corintowejeakarãro'si Pablote papera pũataeka

¹ ¿Yaje mija ime yijeyomarã? Yi'i Pablu, yijeyomaki Timoteopitiyika, “Jia nimarũ”, mijareka yija añu. Tuparãte yire jã'meikapĩ ãrĩwa'ri Jesucristorika bojariroka bo-jataparimaji ñime*. Corintowejeareka supabatirã Acayaka'iarãoka imarã Tuparãte jiyipupayeeokaro'si rërĩrijayurãro'si ika papera yipũatayu. ² Mapaki Tuparã, supabatirã maipamaki Jesucristopitiyika jia mijare nabaarũ. Supabatirãoka jia pupaparaka mija imaokaro'si mijare najeyobaarũ.

Pablote ba'iaja jũako'omakaja Tuparãte kire jeyobaaeka

³ Maipamaki Jesucristo Pakika jĩjimaka imawa'ri “Jia mibaayu Tuparã”, kire yija ãrĩrijayu. Mapaki imarĩ, mare kiwayuñayu. Supabatirã ba'iaja mapuparirijayu poto mare jeyobaaokaro'si maka imaki kime Tuparã. ⁴ Ritaja ka'wisika yijaro'si simako'omakaja ba'iaja yija puparikoreka yijare jeyobaaerã Tuparãte yijaka imajipe. Supa imarĩ yijare kijeyobaaika upakaja aperiã ka'wisika jũairãte ba'iaja napuparikoreka nare yija jeyobaaawãrũyu. ⁵ Cristore yi'yurã imarĩ, ba'iaja kijũaeka upakaja yija jũayu yijaro'sioka. I'supaka simako'omakaja Cristorirã yija imamaka, ba'iaja yija puparikoreka Tuparãte yijare jeyobaayu. ⁶ Jesucristorika bojariroka bojaripareaja ba'iaja yija jũarijayu. I'supaka simako'omakaja, sayija rakajepããrijayu jia mijare jeyobaaokaro'si. I'supaka mijaro'si yija imamaka Cristore mija yi'yua ja'atabeyurã mija imarijarirãñu. Ba'iaja yija jũarijayu poto Tuparãte yijare jeyobaarijayu. I'supaka yija imarijayua õñurã imarĩ, ba'iaja jũariipotojo okajãjia imawa'ri samija rakajepããyu mijaro'si. ⁷ Yija upakaja Cristore yi'yurã imarĩ, ba'iaja jũarijayurã mija ime. Supa imarĩ “Yijare kijeyobaaika upakaja Tuparãte nare jeyobaarãñu, jia kire nayi'yaokaro'si”, mijareka ãrĩpupajoairã imarĩ, ba'iaja yija puparibeyu.

⁸ Mija ã'mitipe yija jeyomarã. Asia ka'iarã tuparaka jimarĩa ba'iaja yija jũarapakakaka mija õrĩrika yija yapayu. Jimarĩtaka ba'iaja jũawa'ri, okajãjimarĩa sarakajepããwãrũbeyurã rõ'õjĩrãrãja yija jarape. Supa imarĩ “Reyarũkirãja yija ime je'e mae”, ãrĩpupajoabaraka ba'iaja yija puparape. ⁹ Supabatirã “Najããrũkirãja yija ime”, yija ãrĩpupajoarape. Supa imarĩ yija pupayariji marãkã'ã yija po'ia ãarĩrĩwãrũbeyu. I'supaka simako'omakaja “Reyaekarã imakopeirãte pariiji õña jaripe'rirũjeiki imarĩ, Tuparã ãrĩrĩkaja imaki yijare ãarĩrĩwãrũiki”, yija ãrĩwãrũerã i'supaka yijaro'si simarape. ¹⁰ “Yija reyaerã baayu”, yija ãrĩtirapakarã werikareka Tuparãte yijare o'atarape. Supa imarĩ, “Ñamajĩoka i'supaka oyiaja Tuparãte werikareka yijare baajiparijarirãñu”, ãrĩpupajoawa'ri ba'iaja yija puparitiyabeyu. ¹¹ I'supaka yijaro'si simaerã Tuparãte mija jẽñeĩjirijayuapĩ ãrĩwa'ri yijare kijeyobaarijayu. Jia Tuparãte yijare jeyobaamaka ãawa'ri, “Jia mibaayu Tuparã. Mire yija jẽñeika upakaja mibaarape Pablorkaro'si”, rĩkimarãja po'imajare kire ãrĩrãñu.

Ikupaka simamaka Corintowejeaarã Pablote a'riberika

¹² Apea ikupaka pupajoawa'ri jĩjimaka yija ime. “Tuparãte yapaika upakaja wããrõ'õrãja po'imajare jia yija baarijayu, nare pakibekaja”, yija puparõ'õpi yija ãrĩpupajoayu. Ika wejeareka imarã wapuju pupajoatirã nawãrõika upaka mijaka yija imawãrũbeyu. I'supakamarĩa sime, Tuparãte yijare jeyobaamaka jia mijaka yija imawãrũrijayu. ¹³ Supa imarĩ rukubaka mija pupajoaokaro'simarĩa papera o'otirã mijaro'si sayija pũatarijayu. Yija wãrõika jia mija õñaokaro'si mijaro'si sayija o'oyu. ¹⁴ Ika mijare yibojaika, “Pablu kijeyomarãpitiyika wãjia bojairã nime”, jia ãrĩwãrũbeyukajĩrã ãrĩrimarãre ime rupu. ãrĩrĩmi

* 1:1 Apóstol

jia yijare òrĩtirā “Í'rā puri jiitaka yijare wārōekarā”, yijareka nimaupatiji narĩrika yija yapayu. I'supakajaoka maipamaki Jesucristore pe'rietarāñurĩmi “Jia yijare ā'mitiriwa'ri mire nayi'rika”, jĩjimakapi kire yija ārĩrāñu.

¹⁵ “Jia yika nime je'e. Supa imarĩ Macedonia ka'iarā ya'rĩrāka poto napō'ipi yo'rĩrāñu mamarĩ”, ñarĩpupajoakoperape. I'supaka yibaarikareka ĩ'pakuri mija pō'irā eyawa'ri jibaji mijare yijeyobaajāāeka. ¹⁶ “Macedonia ka'iarā ya'rĩrāka poto napō'i ñimatawa'rĩrāñu, supabatirā yipe'rĩrāka potooka i'supakajaoka yibaarāñu ate”, ñarĩpupajoakoperape. “Judeaka'iarā yeyawārũokaro'si Corintowejeekarā yire jeyobaarāñurā”, ñarĩpupajoarape. ¹⁷ “Jia pupajoarimarĩaja i'supaka yijare kērāpe bai je'e”, yireka mija ārĩpupajoayu bai? Tuparāte òrĩbeyurā puri nañu upakaja baabeyurā imarĩ, “Ā'ā, i'supaka yibaarāñu”, ārĩripotojo ñamajĩ ate “Jēno'o, ape upaka yibaarāñu”, āñurā. I'supaka ārĩbeyuka ñime yĩ'i puri. ¹⁸ Kēñu upakaja baaiki kime Tuparā. I'supakajaoka, “Ikupaka yibaarāñu”, ñañua ape upaka baabeyuka ñime. ¹⁹ Kēñua upakaja baarijayuka Tuparā Maki Jesucristo. Supa imarĩ “Ā'ā ikupaka yibaarāñu”, ārĩripotojo, ape upaka baabeyuka kime. Kirika bojariroka mijare yija wārōrijayu, yĩ'i Pablo, Silvano supabatirā Timoteopitiyika. I'supaka simamaka “Ikupaka yija baarāñu”, ārĩripotojo ape upaka yija baabeyu yijaoka. ²⁰ “Ikupaka jia yibaarāñu yirirāte”, kērika upakaja ritaja Tuparāte baaeka Kimaki Jesucristopi ārĩwa'ri. Supa imarĩ jia Jesucristopi mare kibaarijayua òñurā imarĩ “Rita, kērika upakaja baaiki kime”, ārĩwa'ri Tuparāte majiyipupayeerijayu. ²¹⁻²² Jesucristore mayi'yua maja'atakoreka Tuparāte mare jeyobaayu. Supa imarĩ ikijioka kime Jesucristorirā maimaokaro'si mare wā'maekaki. Supabatirā kirirā maima beaokaro'si Espĩritu Santore mapupakarā kiña'ajāāeka. I'supaka kibaamaka, “Jia yirirāte yibaarāñu”, kērika upakaja Tuparāte mare baarāñu”, marĩpupajoayu.

²³ “Mija pō'irā ya'rĩrāñu”, ñarāpaka mijare pakiberapaki yĩ'i. Okajājiapi mijare okajāñurapabeririwa'ri mija pō'irā ya'riberape ruḡu. Tuparāte ĩaika wājĩtāji ikupaka mijare ñañua rita sime. ²⁴ Mijare okajāñurakarā imaripotojo, “Ikupaka mija baabe, ikupaka puri mija baa'si”, ārĩwa'ri mijare jā'meriyapabeyurā yija. Cristore yĩ'ritikarā mija imamaka, jĩjimaka mija imaokaro'si wārōbaraka mijare jeyobaarika yija yapayu.

2

¹ Bikija mija pō'irā eyatirā, mija pupape'rĩrā okajājia mijare yijaimaka ba'iaja mija puparape. I'supaka simako'omakaja, “Tuparāte yapaika upaka baabeyurāte puri yokajāñurāñu je'e ruḡu”, ñarĩpupajoarape. I'supaka simamaka “Ba'iaja napuparia'si ate”, ārĩwa'ri mija pō'irā turirĩ ya'ribeyukaji ruḡu. ² Jĩjimaka yire imarũjerimaja mija ime. Supa imarĩ okajājiapi mijare yijaijĩka ba'iaja pupariwa'ri, marā aḡerā jĩjimaka yire imarũjerimaja imaberijĩñurā. ³ “I'supaka napuparijĩñu”, ārĩwārũtirā ba'iaja mija puparirika yapabeririwa'ri mija pō'irā ya'ribeyu ruḡu. Mija pō'irā yeyarũki ruḡu mijaka okajierika yapawa'ri “Ikupaka mija baabe”, āparaka pāpera takaja mija pō'irā yipũatarape. Okajietirā ba'iaja pupapekaja jĩjimaka yire puparirũjerũkirā mija imaokaro'si mijare sayipũatarape. Supa imarĩ “Napō'irā yeyarāka poto jia simamaka ĩatirā jĩjimaka nimarāñu je'e naro'sioka”, ñarĩpupajoayu. ⁴ I'sia pāpera mijaro'si yo'orapaka poto jimarĩa ba'iaja yipuparape yoraparō'ōjĩrā. Supa simako'omakaja sĩatirā ba'iaja mija pupayaokaro'simarĩa pāpera mijare yipũatarape. “Jia mare wayuĩaiki kime Pablo”, mija ārĩwārũokaro'si mijare sayipũatarape.

Ba'iaja mare baakoperapakiteoka mija wayuĩabe, Pablote ārĩka

⁵ Ba'iaja mija watopekarā baarapakite jia imarika yapawa'ri jājia kire mija baarapakakaka mijaro'si yo'oerā baayu mae. Ba'iaja kibaarapaka ā'mitiritirā, ba'iaja yipuparapaka simamaka sapemawa'ribaji mija imarape je'e, mijaro'sioka. I'supaka simako'omakaja “Ba'itakaja mijare puparirũjetiyaberapaki kimarape je'e”, ñañu ba'itakaja kijũarika yapabeririwa'ri. ⁶ Ba'iaja kibaarapaka simamaka mija rērāpaka

poto “Ikupaka kire mabaaye'e kipupape'yaokaro'si”, mija ima upatipañakaja ārītirā i'supaka kire mija baarape. I'supaka simamaka maekaka puri pupape'yuka kijayua simamaka kopakaja samija ja'atabe. ⁷ I'supaka kire baabekaja, ba'iaja kibaakopekareka ye'kariritirā jia kire mija jeyoape ate. I'supaka kika mija imabe, tērīritakaja ba'iaja pupariwa'ri “Marākā'ā baatirā jia naka imawārūbeyuka yi'i”, kērīpupajoakoreka. ⁸ Kika mija jeyoapakā'ā, “Rita yire nawayuīayu ate”, kēñaokaro'si i'supaka kika mija imarika yiyapayu. ⁹ Kire yibaarūjerapaka upakaja mija yi'rirā pāpera mijare yipūatarapaka imarī, “Maekakaoka nare ñaīnu upakaja baairā nime”, mijareka ārīpupajoaiki ñime. ¹⁰ Supa imarī ba'iaja baakopekakite ba'iaja baaeka mija ye'karirirākareka i'supakajaoka simarāñu yiro'sioka. Yire ba'iaja kibaaika imakopekika sareka kire yiwayuīajīñu. Īrīka upakaja jījimaka mija imarika yapawa'ri Cristore ĩaika wājītāji i'supaka ñimarijau. ¹¹ Kire mawayuīaye'e, ba'iaja pupawa'ri Satanāre yapaika upakaja kibaa'si. I'supakajaoka maro'si sima'si, majeyomakite mawayuīajīñu. Satanāre mare pakiriyapaikakaka ōñurā maime.

Corintokarā majaroka Pablote ā'mitiririyapaeka

¹² Tróadewejearā yeyarapaka poto Maipamakire yire jeyobaaikapī ārīwa'ri imatikaja po'imajare imarape yire na'mitiyaokaro'si. Supa imarī Jesúrika bojariroka nare yiwārōmaka jījimakapī tokarāre yire ā'mitirape. ¹³ I'supaka simako'omakaja Tróaderā majeyomaki Titore imabepakā'ā ba'iaja yipuparape. Torājīrā mae, tokarāre yimajaroka bojaweatirā Macedoniaka'iarā ya'rape Titore mo'arī.

¹⁴ Ba'iaja yipupariko'omakaja Cristorirā yija imamaka dakoa imabeyua yijare tērīrūkia mae. Supa imarī “Jiitaka mibaayu Tuparā”, āparaka jia yija puparijau. Supabatirā Cristorika bojariroka bojapibarimaja yija imaokaro'si Tuparāte yijare pūataeka ritaja po'imajare sōñaokaro'si. I'supaka simamaka ĩrākō'rīmato jariwa'ririmarīaja sayija bojatapamaka ā'mitiritirā, Cristore nayi'yu. Īakōrī je'e, ikupaka sime: Mapaōmea majoeika poto ritaja sajīsia pibika ritaja po'imajare wī'ika upaka simarijau. ¹⁵ Cristorika bojariroka yija bojapibamaka ĩawa'ri jījimaka Tuparāte yijaka ime. Kirika yija wārōtapa, Tuparā pō'irā a'rirūkirā, supabatirāoka ba'iaja imarika tiyibeyurō'ōrā a'rirūkirā pariiji sā'mitiririjayurā. ¹⁶ Cristore yi'riberirika ima, “Ba'iaja imarika tiyibeyurō'ōrā a'ririwapaka”, ārīwa'ri nare yija bojamaka nayi'ribeyu Cristorika yija wārōika ā'mitiririyapabeyurā. Tuparā pō'irā a'rirūkirāro'si puri nare yija wārōika nayi'yu ōñia nimajiparūkiroka naro'si simamaka. I'supaka Cristorika yija wārōrijayua pemawa'ribaji imatiyaika simamaka Tuparāte yijare jeyobaaberirikareka, marākā'ā baatirā wājia sayija bojawārūberijāāeka. ¹⁷ I'supaka ñaīnua simako'omakaja, rīkimarāja nime niñerū tōporiyapawa'ri takaja Cristorika bojariroka wārōtaparimaja. Nupaka baarijaribeyurā yija puri. Jesúrirā imarī, kirika bojariroka pakirimarīaja po'imajare wārōerā Tuparāte pūatairā yija ime. I'supaka pupajoairā yija ima simamaka kīaika wājītāji wājirokapi yija wārōrijau.

3

“Mamarī imara'aekakukukaka be'erō'ō mamakukukaka majaroka mayi'ririjarirūkia ikupaka sime”, Pablote ārīka

¹ I'supaka yo'oko'omakaja “Yija imarā imatiyarimaja”, ārīwa'rimarīa i'supaka mijare yija bojau. Aperā wārōrimaja puri “Imatiyarimaja yija ime”, ārīkoperijayurā. Mija pō'irā netarijau poto pāpera naro'si aperāte o'oeka mijare nabearijau. I'supaka mijare nabeaika pāpera ima, “Jia wārōirā nime”, ārīwa'ri nawārōirō'ōkarāre no'orūjerijayua. I'supakajaoka aperō'ōrā na'yu poto mijare nawārōikakaka pāpera no'orūjerijau. Yija puri, i'supaka baabeyurā. ² Mijaja imarā “Jia wārōirā yija ime”, āparaka pāpera yija bearūkirā upaka yijaro'si imarā. Yija wārōika yi'riwa'ri ba'iaja mija baaika ja'atatirā apeupaka mija

o'amaka ïatirã, “Jia Cristorika bojariroka Pablorãkare nare wãrõyu”, ritaja po'imajare ãrĩpupajoariyayu. I'supaka mija baaika yija pupakarã sayija õñu. ³ Cristo pãpera maika upaka imarã mija ime. Kirika bojariroka yija wãrõikapi ãrĩwa'ri Cristore mija pupaka jia o'aika ritaja po'imajare ïawãrũpatayu. Aperã wãrõrimaja pãpera o'oeka narikaika upakamarĩa mija ime. Tuparã, õñia imajiparimaji Espĩritu Santore mija pupakarã mijare kiña'ajããeka simamaka i'supaka sime. Moisés imaroyikakiro'si ãtapãiarã Tuparãte o'oeka upakamarĩa sime mae. I'supakamarĩa simamaka mapupaka Espĩritu Santojo mare o'arijayuka.

⁴ Jia mijare yija wãrõerã Cristore yijare jeyobaayu. I'supaka simamaka “Nare yija wãrõikapi ãrĩwa'ri Cristore yapaika upaka baairã nime”, Tuparãte ïaika wãjitãji yija ãrĩwãrũyu. ⁵ I'supaka jĩjimaka yija ãñua simako'omakaja yija pupayariji yija õñuapi ãrĩwa'rimarĩa jia yija wãrõyu. Tuparãte yijare jeyobaaikapi ãrĩwa'ri takaja ritaja yija baawãrũyu. ⁶ Tuparãjaoka imaki kimajaroka mamakukukaka bojaĩjirimaja yija imaokaro'si yijare jeyobaaiki. Supa imarĩ “Yimakire ã'mitiripẽairãte yitããrãñu”, Tuparãte ãñua bojaika sime mamakukukaka majaroka. Supa imarĩ bikija Moisés imaroyikakite o'oeka ãrĩroyika upakamarĩa yija wãrõyu mae. Espĩritu Santopi ãrĩwa'ri mapupaka o'amaka kire mayi'rĩrũkiakaka sabojayu mamakukukaka majaroka. Bikija Tuparãte jã'meka o'oeka yi'rikopeirã puri nareyarãka be'erõ'õ kika imajipabesarãñurã. I'supakamarĩa sime mamakukukaka majaroka yi'yurãro'si puri. Espĩritu Santore nare ña'rĩjãimaka Tuparãka õñia nimajiparãñu ãrĩwa'ri sabojayu.

⁷⁻⁸ Kijã'meika ãta pãiarã o'otirã, Moisés imaroyirekakite mamarĩ Tuparãte kire saja'ataeka. I'sia kire kija'ataekarĩmi Tuparãte kĩaeka be'erõ'õ simamaka jimarĩ jãjia Moisés pema yaaboaeka. I'supaka simamaka Israeltatarã marãkã'ã baatirã sarakajepããberiwa'ri kipema niariyapaberika. Bikija Tuparãte jã'meka jĩitaka simaeka. I'supaka simaeka kopakaja Moisés pema jãjia yaaboaeka. Supa imaripotojo ĩ'rãrĩmi upakaja sariririjarika. Bikija Tuparãte jã'meka o'oeka jãjia yaaboaikapitiyika po'imajaro'si kire sakija'ataeka simako'omakaja sayi'riwãrũberiwa'ri, Tuparã põ'irã po'imajare a'riberika ãrĩwa'ri sabojayu. Mamarĩ kijã'meroyika yaaboaikapitiyika sakija'ataeka simako'omakaja satẽrĩwa'ribaji jia sime ika mamakukukaka majaroka. Supa imarĩ õñia imajiparũkiakaka Espĩritu Santore maro'si e'era'aeka. I'supaka ima imarĩ, ñamajĩ aperikurioka purirũkimarĩa sime. ⁹ Bikija Moisés imaroyikakite kijã'merũkia Tuparãte kire ĩjikakaka puri sayi'riberiwari “Tuparãte yapaika upaka po'imajare baabepakã'ã ba'iaja nare kimarũjerãñu”, sãñu. I'supaka imaripotojo jãjia yaaboaikapi setaeka. Ika mamakukukaka majaroka puri Tuparãte ïaika wãjitãji wãjia po'imajare imarũjerikakaka mare bojaika. Supa imarĩ bikijakaka jãjia yaaboaikapi setako'omakaja mamakukukaka puri tẽrĩwa'ribaji imatiyaika majaroka sime. ¹⁰ Jia simaroyika mamarĩ Moiséte jã'meroyika. Supa simako'omakaja satẽrĩwa'ribaji imatiyaika sime ika mamakukukaka majaroka. I'supaka mapupajoaika simamaka, “Mamarĩ imara'aeka majaroka imatiyabeyua sime mae”, marĩpupajoayu. ¹¹ Ñoaka imarũkimarĩa imaripotojo Moiséte jã'meroyika jãjia yaaboaika watopekapi etaeka. I'supaka simamaka, ika mamakukukaka majaroka Tuparãte mare ja'ataeka puri imajiparũkia imarĩ, tẽrĩwa'ribaji imatiyaika sime.

¹² “Imajiparũkia sime”, jia õrĩwãrũirã imarĩ, kĩkirimarĩaja po'imajare sayija wãrõrijayu.

¹³ Imajiparũkia simamaka, Moisés imaroyirekaki upaka yija imabeyu. Kipema jãjia yaaboaeka yaririjarika Israelkarãre ïakoreka sayapãiapĩ kipema kirãrĩta'aroyika. Kipema jãjia yaaboaeka yaririjarika ãrĩrikopakaja mamarĩ Moiséte jã'meroyika tiyirijayua. ¹⁴ I'supaka simarijariko'omakaja Israelkarã puri satiyirijayua ã'mitiripẽaberikarã imarĩ, maekakaoka i'supakaja imañujurã ruðu. I'supaka imarã nimamaka, Moiséte jã'meroyirekakaka niaika poto, “Kopakaja Tuparãte satiyetaeka”, ãrĩwãrũbeyurã nime. I'supaka imabekaja, Cristore takaja yi'yurã nimajĩkareka puri jia sanorĩwãrũjĩñu.

¹⁵ I'supaka imariṭotojo maekaka pariṭi Moiséte o'oeka wārūriṭotojo sanorīwārūbeyukaji ruṭu. ¹⁶ I'supaka simakoṭeko'omakaja Maipamakire īrārimarāre yi'riū'mumaka ītirā nare kijeyobaayu “Saniawārūrū”, āriwa'ri. ¹⁷ Espiritu Santopi āriwa'ri Maipamakire mare jeyobaayu. I'supaka mare jeyobaabaraka maka kimarijayua simamaka, Moiséte jā'meroyika mayi'rikoṭeka ja'atirā, Cristore yapaika upakaja baawārūrā maime mae. ¹⁸ Kopakaja jia sōriwapu'atairā jariwa'ri, Maipamakire pupajoarijaparaka, tērīwa'ribaji kima morīwārūrijayu mae. I'supaka maimapi īrārimi upakaja jibaji Maipamaki upakaja maimarijarirā Espiritu Santore mapupaka mare o'arijayu.

4

¹ Yijare wayuāwa'ri, yijare wā'matirā kimajaroکا mamakukukaka po'imajare wārōrimaja Tuparāte yijare imarūjeka. I'supaka simamaka, ba'iaja aṭerikuri yijaro'si simarijayua imako'omakaja, sayija wārōrija'atabeyu. ² Supa imarī aṭerāte kareaja i'yoa baarijayu upaka baabeyurā yija ime. I'supakajaoka “Jia po'imajare yijare yi'rirū”, āriwa'ri wapuju nare pakibeyurā yija ime. I'supaka imarā imarī, Tuparārika bojariroka aṭemijipi so'atirā yija ōnu upakaja yija pupajoaika wārōbeyurā yija ime. Supa imarī Tuparāte īaika wājītāji jia wājiroka norīwapu'atawārūirokapi po'imajare Tuparārika yija wārōyu. I'supaka yija baamaka “Pakibeyurā nime”, po'imajare yijareka āriwārūyu. ³ I'supaka yija wārōika simako'omakaja “Pablorākare wārōika īrārimarāre ōriwapu'atabeyu”, ānūrā mija ime īrārimarā. Ikupaka sime: Maipamakire yi'ririypaberīwa'ri, ba'iaja imarika tiyibeyurō'ōrā a'rirūkirā imarī, yija wārōika norīwapu'atawārūbeyu. ⁴ Cristore nayi'ribeyuapi āriwa'ri po'imajare kipakika upakaja Satanāre nare imarūjerijayu ruṭu. Supa imarī Jesūrika tērīwa'ribaji imatiyaiki bojariroka ōriwapu'atabeyaka nare kimarūjerijayu. I'supaka nimarijayua simamaka, “Tuparāte ima upakaja Jesūre ime”, narīwārūbeyu. ⁵ Jesucristore jiyipupaka ōnūrā imarī, yija baarijayuakaka takaja pupajoabaraka po'imajare wārōbeyurā yija. “Imatiyairā Pablorākare ime mirākiyu”, mija āririka yapaberīwa'ri i'supaka yija baabeyu. I'supaka baabekaja “Jesucristo kime Maipamaki”, āparaka yija wārōrijayu. Supa imarī mijare īarīparaka yija ba'irabejirā Jesūre yijare pūataeka simamaka, kiyapaeka upakaja yija baarijayu. ⁶ Tuparā puri ika wejea rubu'ataeka, neia simakoṭekareka savorirūjekaki. I'supakajaoka Cristore yija ōriberikoṭekareka, yijare kire kiōriwārūrūjeka. Supa imarī Jesucristore yija yi'pakā'ā Tuparāja tērīriki kimaoka yija puparō'ōrā yijare ōrīrūjerapaki.

⁷ Tērītakakaka Tuparārika bojarī kipūataekarā imariṭotojo “Tērīrirā yija ime”, āribeyurā yija. Īakōrī je'e: Wapajā'rīmarīa jotoka'i jototōsiarā wapajā'rīa jāma upaka imarā yija ime. I'supaka simamaka yija pupakarā Tuparārika yijareka imarā yija ime. Supa imarī “Nāpupajoaikapimarīa wārōrimaja nime. Tuparā tērīrikaja imakite nare jeyobaaikapi jia nabaayu”, po'imajare yijareka āriwārūyu mae. ⁸ Po'imajare Jesūrika bojariroka wārōripareaja, īrākurimarīa ba'iaja yija jūarijayu. I'supaka simako'omakaja, sarāja sayija ja'atarījaribeyu. I'supakajaoka “¿Marākā'ā yija baarānu mae?”, āriṭupajoako'omakaja “Tuparāte yijare ja'atayu”, āribeyurā yija ime. ⁹ Rīkimarāja yijare ā'mijīairāte imako'omakaja Tuparā puri yijare ja'atabeyuka. īrākurimarīa yijare jāārika ri'kakopeirā imarī, yijare nakāmibaaeka simako'omakaja Tuparāte yijare jeyobaaika simamaka yijare najāāwārūbeyu. ¹⁰ Yija turirijayurō'ō rakakaja nime īrārimarā yijare jāārika ri'karījayurā. Jesūre najāāeka upakajaoka yijare najāāriypayu. I'supakajaoka ba'iaja kijūaeka upakaja jūariṭotojo jia sayija rakajepāāmaka īawa'ri, “Nāpupakareka Jesūre imamaka, kirikapi i'supaka nime”, po'imajare āriwārūokaro'si supa yija imarijayu. ¹¹ Jesūrika bojariroka yija wārōripareareka, īrārimi upakaja yijare jāārika nari'kaika watoṭekarekaja yija imarijayu. I'supaka yijaro'si simako'omakaja “Jesūre nāpupakareka imapi āriwa'ri kiupaka jia sanarakajepāārijayu”, yijareka po'imajare

āriwārūokaro'si i'supaka yija jūarijau. ¹² I'supaka ba'iaja yija jūaika simako'omakaja, yija wārōika ā'mitiritirā samija yi'yuaḽi āriwa'ri Tuparāka ōñia mija imajiparāñu.

¹³ I'supaka simamaka ba'iaja yija pūparibeyu. Mija ĩabe, ikupaka sāñu Tuparā maropūñu o'okearā: “Tuparāte yi'yuka imarī, kirika bojariroka po'imajare yiwārōyu”, ĩrīkate ārika. I'supakajaoka yija pūpajoayu yijaro'si. Tuparāte ā'mitiripēairā imarī, kirika bojariroka ja'atarimarīaja yija wārōrijau. ¹⁴ I'supaka pūpajoairā imarī, po'imaja yijare jāārika ri'kakopeika yija kīkibeyu. Maipamaki Jesucristo reyaekakite ōñia Tuparāte jaripe'rirūjeka ate. Supa imarī Jesūrīā yija imamaka, “Yija reyakoḽeko'omakaja ōñia Tuparāte yijare jaripe'rirūjerāñu ate”, yija āriḽupajoayu. I'supakajaoka mijare kibaarāñu. Supabatarā kimarō'ōrā Tuparāte mare e'ewa'rirāñu. ¹⁵ Supa simamaka, “Jia mijaro'si simarū”, āriwa'ri ba'iaja jūariḽotojo Tuparārika bojariroka mijare yija wārōrijau. I'supaka yija baaika simamaka ĩrārīmi upakaja rīkimabaji Jesucristore yi'yurā po'imajare imarijau. Kire nayi'yuaḽi āriwa'ri jia Tuparāte nare baamaka “Mare wayuāiki imarī, jia Tuparāte mare baayu”, narīrijau. Supa imarī “Tērīrikaja imatiyaiki kime”, āriwa'ri po'imajare kire jiyipūpayeerijau.

¹⁶ I'supaka simamaka ba'iaja pūpapekaja Jesūrīka bojariroka ja'atarimarīaja yija wārōrijau. Yija po'ia ba'iaja jūabaraka rūetaka sajaririjariko'omakaja ĩrārīmi upakaja yija pūpaka okajājia imaokaro'si Tuparāte yijare jeyobaarijau. ¹⁷ Ritaja wejea yija turitaparō'ō ba'iaja yija jūarijayua pūri wejejē'rākaja imarūkimarīa sime. Supa yija jūako'omakaja, “Kika ōñia yija imajiparūkia pūri tērīwa'ribaji jia imarūkia sime yijaro'si”, āriḽupajoawa'ri, maekaka jimarī ba'iaja yija jūakoḽeika marā imabeyua yijaro'si. ¹⁸ Supa imarī ika ka'iareka yija ĩarijayua pūri pūrirūkia sime. I'supakamarīa yija ĩabeyua pūri imajiparūkia ima. I'supaka simamaka, maekaka yija ĩarijayua pūpajoatīyabekaja yija ime. Mabo'ikakurirā maimarūkiakaka pūri śīaberiripotojo sayija pūpajoatīyarījau.

5

¹ Ika maḽo'ia wejejē'rākaja ōñia imarūkiro'simarīa sime, ñojimarīji reyarūkia. I'supaka simako'omakaja “Mareyarāka be'erō'ō ōñia mare jaripe'rirūjetirā maḽo'ia Tuparāte mare o'arāñu”, marīpūpajoayu. I'supaka mare kibaarūki po'ipūri maekaka maḽo'ia ima upakamarīa imarāka, ōñia imajiparūkia imarī. ² Ika ka'iareka imabaraka ka'wisika majūarijau poto Tuparā pō'irā mamaka po'iaḽi imarika maḽupajoarijau. ³ Yiaḽupaka takapījimarīa Tuparā pō'irā maimarāka simamaka i'supaka ñañu. Mamaka po'ia mare kio'arākapi kīpō'irā maimarāñu. ⁴ Ba'iaja imarikareka rūñurā imariḽotojo dakoa okamirāmarīaja aḽekukurā imarika maimariḽupajoayu. I'supaka maḽupajoaika, “Po'imarīrā maimariyapayu”, āriwa'rimarīa samapūpajoayu. Wāārō'ōrā maima ja'atatirā, reyariba'ikakamarīa po'ikirā maimariyapayu. ⁵ Supa imarī mareyarāka be'erō'ōḽi, po'ia mare kija'atarākapi maimaokaro'si Tuparāte mare po'ijiaeka. Supa imarī “Tuparā imaki i'supaka mare baarūkika”, marīwārūokaro'si Espīritu Santore mare kiña'ajāāeka.

⁶ I'tojītepi āriwa'ri maka kima moñua simamaka, Tuparāte mayi'yu. Ō'ōrā maima poto pūri, maipamaki Jesucristo pō'irā maimabeyua simako'omakaja “Mareyarāka be'erō'ōḽi pūri kika maimarāñu”, jījimaka marīrijau. ⁷ Maekaka wāārō'ōrā kire maibeyukaja simamaka i'supaka mañu. Jesūre yi'yurā imarī, “Mare kērīka upakaja maro'si simarāñu”, marīpūpajoayu samabeyua simako'omakaja. ⁸ Supa imarī “Tuparāte ārika upaka baaiki imarī maḽo'ia mare kio'arāñu”, mañu. I'supaka simamaka, reyatarā sarekaja Maipamakika maimariyapakopeyu. ⁹ I'supaka pūpajoariḽotojo ika ka'iareka ōñia maimatiyikurīji jījimaka kīajiyuika mabaarijau. Ō'ōrā maima poto mabaarijau upakajaoka mareyarāka be'erō'ōḽi maimarāñurō'ōrā mabaarāñu. I'supaka imarijarirūkirā maime. ¹⁰ I'supaka simamaka ritaja ika wejeareka kiro'si mabaaījika ĩrārīmi Cristore ĩarāñu. I'supaka kibaarāñurīmi jia, ba'iaoka kiro'si mabaaījika ko'apitorāja sawapa matōḽporāñu.

Ikuṗaka sime Tuṗarāka jia imarika

¹¹ I'supaka kiro'si yija baaḷjika “Kīarūkia sime”, āriwa'ri Tuṗarārika bojariroka ṗo'imajare yi'yaokaro'si jia oyiaja nare yija wārōrijayu sayija ōriwārūirō'ōjīrāja. I'supaka yija baaika, supabatirāoka kiyapaika upakaja yija imarijayua ōñuka Tuṗarā. I'supaka simamaka samija ōñu je'e mijaro'sioka. ¹² Mija ĩabe. “Jiirā nime”, yijareka mija āñāokaro'simarīa i'supaka mijare yija bojayu ate. I'supaka baabekaja “Ṗablorākare wapuḷu mija jaiyuyeyu”, yijare jaiyuyeyirāte mija āñāokaro'si mijare sayija bojarijayu. Ikuṗaka nime yijare jaiyuyeyirā: “Jia wārōrimaja nime”, ṗo'imajare nareka āñāokaro'si nawārōrijayu. I'supaka baariṗotojo “ȚYaje yija ṗuṗarō'ōṗi ṗuri jia Tuṗarāka yija ime?”, narīri imakoṗeyu. ¹³ Tuṗarāte yijiyiṗuṗayeyetiyariṗareaja “Wapuḷu wejabiritikakiji kime Ṗablo”, ĩrārimarāre yireka ārikoṗeika, marā imabeyua yiro'si. I'supaka narīko'omakaja “Jia ōriṗūairā imarī, Tuṗarārika bojariroka jia yijare nawārōrijayu”, yijareka mija āriṗuṗajoajika jia sime. Jia mijare jeyobaaokaro'si i'supaka yija baayu. ¹⁴ “Cristore mare wayuīatīyayu”, āriṗuṗajoairā imarī, jērītarimarīaja kirika bojariroka yija wārōrijayu. Mare wayuīawa'ri ba'iaja mabaaika wapa maro'si kireyaḷjika simamaka, kika reyaekarā upakaja maima maro'sioka. ¹⁵ Ritaja ṗo'imajare wayuīawa'ri ba'iaja nabaaeka wapa Jesúre naro'si reyaḷjika. Ikijioka imaki reyariṗotojo ōñia jariṗe'rikaki. Supa imarī “Jijimaka maimarūkia takaja ṗuṗajoabekaja maimaye'e mae”, āriṗuṗajoawa'ri kīarijiyuika takaja mabaarijariye'e.

¹⁶ Supa imarī ṗo'imajare ĩatirā “I'supaka nime”, Tuṗarāte ōribeyurāte ārika upaka yija āribeyu mae. Cristore yi'ribeyukajirā yija imaroyirapaka ṗoto ṗuri “Mupakaja imaki kime”, kireka āriṗuṗajoairā yija imaroyirape. Maekaka ṗuri jia Cristore yi'yurā imarī, ape upaka kireka yija ṗuṗajoayu. ¹⁷ Supabatirā Jesucristoriki ṗuri Tuṗarāte kiṗupaka o'aekaki imaki. Bikija kimaroyika mirākareka aṗeupaka kiṗupaka o'aekaki imarī, mamarokapi oyiaja ṗuṗajoaiki kime mae. ¹⁸ Tuṗarā ĩrīkaja imaki maṗupaka o'aiki. Bikija ṗuri kire jo'ata'arimaja maimaeka simako'omakaja Jesucristore reyaekapi āriwa'ri “Jia yika mija imabe”, Tuṗarāte mare ārika. Supa imarī ĩ'sia majaroka ṗo'imajare yija wārōikapi jia kika nimaerā, nare bojarimajaro'si yijare kiṗūataeka. ¹⁹ Mija ĩabe, ikuṗaka sime ṗo'imajare yija wārōika: Ritaja ṗo'imaja Tuṗarāte jo'ata'arimaja upaka nimako'omakaja jia kika nimarika kiyapaeka. Supa imarī ritaja ba'iaja nabaaika wapa Jesucristore naro'si reyaḷjiokaro'si kire kiṗūataeka. Supabatirā kire nayi'yuapi āriwa'ri dakoa oka nare imabeyua Tuṗarāte ĩaika wājītāji. Supa imarī jījimakapi kirirā nare kimarūjeyu. Ika majaroka ritaja ṗo'imajare yija wārōṗaokaro'si Tuṗarāte yijare ṗūataeka. ²⁰ I'supaka simamaka Cristoro'si kirika bojariroka bojaḷjirimaja yija ime. Ṗo'imajare yija bojaika Tuṗarāja etatirā kibojari koṗakaja nare sayija bojayu. I'supaka yija ima simamaka, “Kirika bojariroka yi'riwa'ri jia kika mija imabe”, ṗo'imajare yija āñuapi āriwa'ri Tuṗarāte nare okajāārijayu. ²¹ Mija ĩabe. ĩrākurioka ba'iaja baakoribeyuka Jesúre imako'omakaja, ba'iaja baarimaji upaka reyarūkika Tuṗarāte kire imarūjeka. I'supaka kibaaekapi ba'iaja mabaaika wapa kiwapakoyika simamaka “Ba'iaja nabaaikapitīyika nimabesarāñu mae Yimakirirā imarī”, mareka Tuṗarāte āñu.

6

¹ Tuṗarāte yijare jeyobaamaka kimajaroka wārōrimaja imarī, ikuṗaka mijare yija āñu: “Mijare wayuīabaraka, jia Tuṗarāte mijare baaika simamaka jia kire ā'mitiripēarijaparaka mija imabe. Kire mija yi'riṗakiwā'imarīa'si.” ² Mija ĩabe, kimajaroka o'oeka imapi ikuṗaka kērīka:

“Mijare yijeyobaarūkirīmi seyaeka ṗoto, mija jēñerijayua ā'mitiritirā jia mijare yijey-
obaaeka ba'iaja mija jūaekareka mija wapu'yaokaro'si”, āriwa'ri sabojayu.

Mija ā'mitipe yija jeyomarā. Maekaka p̄uri p̄o'imajare ā'mitiritikaja, supabātirā ba'iaja nabaaikareka nare tāāerā imatikakiji Tuparāte imarijaju. Supa imarī maekaka p̄uri, kire najēñerāka upakaja kibaarāñu.

³ Kirika bojariroka wārōtapabaraka ba'iaja yija baabeyu, “Pakirimajaroکا nawārōyu je'e”, p̄o'imajare yijareka āriā'si āriwa'ri. ⁴ Supa imarī “Rita sime, wājia Tuparāro'si ba'irabeñirimaja nime”, p̄o'imajare āñaokaro'si Tuparāte yapaika upakaja baabaraka yija imarijaju. Supa imarī ĩrākurimarīa ba'iaja aṗerāte yijare baako'omakaja nare yija ruṗuwapae'ebeyu. I'supakajaoka ba'iaja yija jūarijaju poto, sarekaja ṗupapekaja Tuparāte yapaika upakaja baabaraka yija ime. Mija ĩabe, ikupaka sime ba'iaja yija jūarijaju: ⁵ Yijare naṗajerijaju, wēkomaka imariwi'iarāoka ĩrākurimarīa yijare natatikoṗeyu. Aṗerikuri boebarā oyiaja rērītirā, ṗiṗerikaṗi “Nare majāāerā”, āṗaraka nakasererijaju. Supabātirā rīkimakaja ba'iraberika yijaro'si imamaka, jimarīa aṗerikuri yija rūririjaju. I'supakajaoka ñamiareka kāṗekaja yija imarijaju, aṗerikuri ba'arika imabeyu potooka yija kēsirabarijaju. ⁶ Ritaja i'supaka ima yija rakajepāārijaju ĩawa'ri, “Rita sime Tuparāte yapaika upakaja Ṗablorākare baarijaju”, p̄o'imajare yijareka āñu. I'supaka simamaka, jīṗuparā imarī, jīirokaṗi yija imarijaju. I'supakajaoka jia Tuparārika bojariroka ōñurā yija ime. Supabātirā yija yaṗabeyua p̄o'imajare yijare baako'omakaja sayija rakajepāārijaju. Tuparāte yapaika upakaja baairā imarī, jia p̄o'imajare wayuñawa'ri, nare yija jeyobaayu. Espiritu Santore yijareka ña'rījāika imarī, kirikaṗi jia yijare kijeyobaarijaju. I'supakajaoka ṗakirimarīa, p̄o'imajare wayuñairā imarī, jia nare yija baarijaju. ⁷ Tuparāte yijare jeyobaaikaṗi kimajaroکا bojaika upakaja sayija wārōrijaju kiyapaika upakaja simaokaro'si. I'supaka kirika bojariroka yija wārōrijaju poto, jia yija imamaka ĩawa'ri “Jīṗupairā imarī, rita yijare nabojayu”, nañrāñu. ⁸ ĩrārimarā imarā yijare jiyipupayeeirā, aṗerimarā p̄uri jēno'o. I'supakajaoka ĩrārimarā “Jia baarijayurā nime”, āñurā imariṗotojo, aṗerā p̄uri i'supaka āñibeyurā. Tuparāte ṗūataekarā yija imako'omakaja “Waṗuju ṗakirimaja nime”, ĩrārimarāre yijareka āñikoṗeyu. ⁹ Rīkimarājaoka nime yijare ōñiripotojo, “Ba'iratarā nime”, yijareka āñurā. “Reyarūkirāja nime”, yijareka nañiko'omakaja, ōñia yija ime ruṗu. I'supakajaoka jimarīa ba'iaja yijare nabaaika simako'omakaja reyabeyukajirā yija ime ruṗu. ¹⁰ I'supaka simamaka aṗerikuri jimarīa ba'iaja ṗupariṗotojo Maṗamakire jia yijare baarijaju ṗupajoawa'ri jījimaka yija imarijaju. I'supakajaoka wayuoka baairā imariṗotojo Tuparārika bojariroka yija wārōikaṗi āriwa'ri rīkimarā jia Tuparāte nare baarūkiakaka natōṗoyu. Maekaka dakomarīrā yija imako'omakaja Jesūrirā yija imamaka, ritaja jia oyiaja kirika Tuparāte yijare ja'atayu.

¹¹ Mija ā'mitipe yija jeyomarā, Corintowejeekarā. Ritaja yija ṗupajoaika ya'erimarīaja mijare yija bojayu, mijare wayuñatiyairā imarī. ¹² I'supaka mijaka yija imako'omakaja mija p̄uri rakajerimakiji yijaka imarā. ¹³ ĩrīka kimakarāte wātawa'ri naka kijaika upaka mijare yija bojarijaju. Supa imarī ba'iaja imabekaja mijare yija wayuñika upakaja yijare mija wayuñabe mijaro'sioka.

¹⁴ Cristore yi'ribeyurāka rīrākibiritiirā mija ima'si. Tuparāte yapaika upaka baairā, ba'iaja baarijayurāṗitiyika ĩrātiji ṗupajoabaraka imawārūberijīrā. Mia je'e i'siroka morīwārūokaro'si sime neirō'ō boirō'ōka rukubaka imaberijīka āñua. ¹⁵ I'supakajaoka, Cristo majamaki imarī, kika ĩrātiji ṗupajoawārūbeyuka kime Satanás. I'supakajaoka Cristore yi'yurā kire yi'ribeyurāka ĩrātiji ṗupajoabaraka imawārūbeyurā. ¹⁶ Naṗupaka nare āñu upakaja ṗupajoatirā waṗuju imaja jērāka nabaaeka jiyipupaka noñua Tuparāte jiyipupaka ōñiriwi'iarā imaberiri imakoṗeika. I'supakajaoka sime maro'si. Tuparā ōñia imajipaki maṗupakarā ña'rījāitikaṗi imarī, i'supaka waṗuju ima jiyipupayeerāka jeyoaritiyabekaja maimaye'e. Mia, Tuparāja ikupaka bojaekaki kimajaroṗñurā:

“Yire yi'yurā ṗupakareka ñimajiparāñu. Nimarō'ōṗiji naka ñimarijarirāñu. Supa imarī najiyipupayeerūkika ñimarāñu. I'supakajaoka yirirā nimarāñu naro'si”, āriwa'ri

sabojayu kimajaroṕũñurã.

¹⁷ Ikupaka kēñu aṕea:

“Yirika yi'ribeyurãka ĩ'rãtiji ṕupakirã mija ima'si. Supabatirã nare mija jeyoaritiya'si, yiyapabeyu upaka naka mija baakoreka. Ñãñu upakaja mija baarãkareka, yirirã mija imamaka, jĩjimaka mijaka ñimarãñu”, mare kēñu.

¹⁸ “I'supaka mijare yibaarãñu Mijapaki upaka imawa'ri. I'supaka mijare yibaamaka yimakarã mija imarãñu”, ãrĩwa'ri kibojayu Maipamaki ritaja tẽrĩwa'ribaji imatiyaiki.

7

¹ Mija ã'mitipe yija jeyomarã. I'supaka Tuparãte mare bojaeka maro'siji ima. Supa imarĩ Tuparãte ĩaika wãjitãji ba'iaja baariyapaberĩwa'ri kiyapabeyua, supabatirã maṕupajoaika upakaja baabekaja maimaye'e. Ritaja i'supaka imarijayua ja'atagirã, Tuparãte oyiaja jiyipupayeewa'ri, kiyapaika upakaja baabaraka maimaye'e.

Kire nayi'pakã'ã, jĩjimaka Corintowejeakarãka Pablote imaeka

² Yija jeyomarã, yijare mija wayuĩabe. “Ba'iaja baairã nime”, ĩrãrimarãre yijareka ãrĩko'omakaja, nirãreoka yija yapaika upaka ba'iaja baaberaparã yija. I'supakajaoka aṕerãte ba'iaja baarũjekoribeyurã yija ime. Supabatirãoka yijaro'si niñerũ tōṕorika yapawa'riji ṕo'imajare waṕuju pakiberaparã yija. ³ “I'supaka yijareka jairã mija ime”, ãrĩwa'rimarã mijare sayibojayu. Kopakaja jimarã mijare yija wãtatiyayu bikija mijare ñarĩtirape. I'supaka simamaka, mijaka yija imarijayua, yija reyarãñu rō'ōjĩrãrãja mijare yija wayuĩarija'atabesarãñu. ⁴ I'supaka simamaka, “Nare yibojaike upakaja yire nayi'rĩrãñu”, mijareka ñarĩṕupajoayu. “Jia Tuparãte yapaika upakaja baairã nime Corintowejeakarã”, ãrĩṕupajoawa'ri jĩjimaka mijaka ñime. Supa imarĩ ba'iaja yija jũarijayua simako'omakaja jiitakaja yipupayu.

⁵ Tróaderō'ōṕi Macedonia ka'iarã yija etarapaka be'erō'ō ĩrãkurioka jiĩṕañaka jẽrĩtakoribeyukajirã yija imarape. I'supakajaoka yija eyairō'ō rakakaja ba'iaja oka yijare imarijariroyirapaka. I'supaka simamaka, jimarã tokarãre yijaka okabojiroyirape. Ba'iaja ṕuparirika yijaro'si simarijariroyirape aṕea. ⁶ I'supaka yijaro'si simarijariroyirapaka simako'omakaja Titore yija ṕō'irã etamaka jia yija ṕuparape. Ba'iaja ṕuparijayurãte okajãjia imarũjeiki imarĩ, Tuparãte yijare jeyobaarape. ⁷ Titore ò'ōrã etarapakapi takaja ãrĩwa'rimarã jĩjimaka yija ime. Mija ṕō'irã kimarapakaka ṕoto, jia mija imamaka kĩarapakaka imarĩ jĩjimakapi ò'ōrã ketarape. Sapi ãrĩwa'ri jĩjimaka yija ime yijaro'sioka. Ikupaka Titore yijare bojaetarape: “ ‘Ba'iaja yija ima ã'mitiritirã Pablote ba'iaja ṕupayu’, ãrĩwa'ri i'supakajaoka Corintokarãre ime naro'si. Supa imarĩ jimarã mire niariyapayu. Supabatirãoka mire wãtawa'ri miyapaika upakaja nabaarijayu”, ãrĩwa'ri kibojetarape. Sã'mitiritirã, tẽrĩwa'ribaji jĩjimaka ñime mae.

⁸ Supabatirã bikija ṕapera mijare yipũatarapakaka ĩatirã ba'iaja mija ṕuparapakakaka ña'mitirape. I'supaka simako'omakaja “I'sia ṕapera yipũataberiri imakoperape”, ãrĩṕupajoabeyuka yi'i. Papeira mijare yipũatarapakaka ṕoto “Sĩatirã ba'iaja naṕuparirãñu je'e”, ñarĩṕupajoakoperape. I'supaka simako'omakaja, ba'iaja mija ṕuparapakaka ñojimarĩji mijareka so'rape. ⁹ Supa imarĩ sĩatirã ba'iaja mija ṕupayuapi ãrĩwa'rimarã jĩjimaka ñime. Ikupaka sime ã'mitirikōrĩ je'e: “Ba'iaja baarika ja'atagirã Tuparãte yapaika upaka oyiaja nabaarijayu mae”, kẽrĩetarapakaka ã'mitiriwa'ri jĩjimaka ñime. I'supaka simarika Tuparãte yapamaka i'supaka mijaro'si simarape. Supa imarĩ jiaro'si imarapakaja ba'iaja mija ṕuparika simamaka, “Yija ṕaperapi ba'iaja nare yija baaberape”, yija ãrĩṕupajoayu.

¹⁰ Ba'iaja mabaaike ĩatirã ba'iaja Tuparãte mare ṕuparirũjeyu. I'supaka kibaamaka, saja'atagirã kiyapaika upaka oyiaja mabaakaro'si i'supaka mare kibaayu. I'supaka simamaka ba'iaja mabaaike ye'kariatirã, tĩmarĩji mare kibaarũkia imareka mare sakitãayu. Sapi ãrĩwa'ri ba'iaja ṕuparijaribeyurã maimae. Topi Tuparãte yi'ribeyurã ṕuri, ba'iaja nabaaikareka ba'iaja ṕuparipotojo “Sayija ja'ataerã yijare miwayuĩabe”,

Tuparāte āribeyurā. Supa imarī kipō'irā a'rirūkimarīrā nime. ¹¹ Ā'mitirikōrī je'e. Tuparāte yapaika upaka mijaro'si yo'orapaka ĩatirā, ba'iaja mija puparape. I'supaka imaripotojo jia yijaka imariyapawa'ri ñojimarīji ikupaka mija jarape: “T'tojīrāja, ba'iaja mibaarijayua mija'atabe”, mija watopekareka imakite mija ārāpe. Supabātīrā “¿Dako baaerā ñoaitakaja ‘Sareka kimaparū’, ārīrūjeirā upaka mabaarape jee?”, āparaka i'yopiyrurā mija jarape. “Ñojimarīji oka yija jieberiripareaja, tīmarīji Tuparāte yijare baarāñu je'e”, mija ārīpupajoarape. I'supaka imarā imarī yire jiyipupaka ōrīwa'ri jimarīa yire mija ĩariyapayu. Supa imarī mija watopekarā ba'iaja baarapakite tīmarīji mija baarape ki'yopiyaokaro'si. Supa jia baaraparā mija imamaka dakoa oka imabeyua mijaro'si mae. ¹² I'supaka mija baarūkiakaka mijaro'si yo'orapaka simako'omakaja ba'iaja baarapakite, supabātīrāoka sajūarimajire takaja pupajoawa'rimarīa sayo'orape. Tuparāte ĩaika wājītāji “Rita, jia Pablote majiyipupayeeyu”, āñurā mija jayaokaro'si mijaro'si sayo'ōjirape.

¹³ Supa imarī yīpāpera ĩatirā jia yire mija yī'yua ā'mitiritirā okajājia yija jayu. Supabātīrā, jaibaraka mijaka Titore imarapaka simamaka, jia pupayuka kime mae. Jijimaka kimamaka ĩawa'ri, tērīwa'ribaji jījimaka yija jayu mae. ¹⁴ Mija pō'irā ke'rīrā baarapaka poto “Jia mire e'etoritirā, Corintokarāre mire yī'rīrāñu”, Titore ñarītīrape. Kire ñarāpaka upakaja mija baarape. Supa imarī dikapi ārīwa'ri kirokapi i'yopi'ribeyuka yī'i mae. “Jia mire nabaarāñu”, ārīwa'ri Titore yija bojarapaka rita kire yija ārāpe mirākiyu. I'supakajaoka ĩ'rākuri upakaja mijare yija bojarapaka rita simarape. ¹⁵ Jia kika imarika yapawa'ri jiyipupakapi kire mija e'etorape. Supabātīrā jiajaoka kire mija yī'rape. Ritaja i'supaka kire mija baaeka mirāka pupajoabaraka jībaji mijare kiwayuñarijayu mae. ¹⁶ Supa imarī “Tuparāte yapaika upaka oyiaja baabaraka nimarāñu”, āparaka jījimaka mijaka ñime mae.

8

Wayuoka baairāte jījimakapi majeyobaaye'e

¹ Mija ā'mitipe yija jeyomarā. Ritaja Macedoniakarā* Jesúre yī'yurā majaroka mijare yija bojaerā baayu. Nare wayuñawa'ri jia Tuparāte nare jeyobaaika upakajaoka aperiāte jia oyiaja nabaarijayu naro'si. ² Rīkimakaja ba'iaja aperiāte nare ka'wisijūarūjeko'omakaja jījimaka nime. Supabātīrā wayuokatakaja baairā imaripotojo aperiāte jeyobaarika pupajoawa'ri rīkimarāja niñerū narēarape. ³ I'supaka jījimakapi narēarapaka yīñakoapi ñiarapaka simamaka, “Rita sime”, ñañu. Nijirūkia imarō'ōjīrāja jīiripotojo wayuoka baairāte wayuñawa'ri, narikataka tuikopeikakaka pariji nare nijirape. Nare sayijēñeberiko'omakaja wayuoka baairāte jeyobaawa'ri niñerū yire nijirape napō'irā saye'ewa'yaokaro'si. ⁴ “Jesúre yī'yurā wayuoka baairā Jerusalénreka imarāte yija jeyobaayu. Supa imarī ika niñerū naro'si mija e'ewa'pe”, āparaka yijare sanaja'atarape, nare jeyobaatiyawa'ri. “I'supaka nare jeyobaatirā jījimaka yija imarāñu”, ārīwa'ri i'supaka nabaarape. ⁵ “Ō'ōjīrāja najeyobaakojejīka marā imabeyua”, yija ārīpupajoarape sanarēaerā baarapaka rupu. I'supaka yija pupajoarapaka simako'omakaja satērīwa'ribaji jia nabaarape. Sanarēaerā baaeka ikupaka narāpe mamarī: “Jesús, yija ĩpamaki, miyapaika upakaja yija baarāñu.” Supabātīrāoka Tuparāte yapaika upakaja baairā imarī, “Yijare mija bojarāka upakaja yija yī'rīrāñu”, narāpe yijareoka. ⁶ Supa imarī mijaro'sioka jījimakapi niñerū rēabaraka mija ima e'ebaraka Titore imaerā torā kire yija pūatarape. Ikijīoka imaki mamarītaka niñerū rēarikakaka mijare jaiū'murapaki. I'supakajaoka jījimakapi samija rēaweaeerā “Nare kijeyobaarū”, ārīwa'ri mija pō'irā kire yija pūatarape. ⁷ Supa imarī tērīwa'ribaji Tuparārikakaka jia ōñurā imarī, i'supaka jia tokarāre mija jeyobaabe. I'supakajaoka “Rita āñuka kime”, ārīwa'ri, Jesucristore oyiaja jia mija yī'rīrijayu. Supabātīrā kirika bojariroka ōñurā imarī, jia samija bojawārūyu.

* 8:1 Corinto se encontró en la provincia de Acaya. Macedonia era una provincia al norte de Acaya. Véase el mapa.

I'supaka baabaraka jimarĩa ðo'imajare jeyobaairã mija ime. Supabatirãoka yijare jia wãtatiyairã mija ime. Supa imarĩ wayuoka baairãte tẽrĩrikaja wayuĩawa'ri jia nare mija jeyobaabe.

⁸ Mijare jã'merimarĩa sime, bojarika simamaka i'supaka ñaũu. “Jerusalénreka imarãte yija jeyobaarãũu”, ãrĩwa'ri Macedoniakarãre yijare ãrãpaka mija õrĩrika yapawa'ri mijare sayibojayu. Sã'mitiritirã “Maro'sioka nare majeyobaaerã”, mija ãrĩrika yapawa'ri i'supaka mijare yibojayu. I'supaka nare mija jeyobaamaka ãtirã, “Ritaoka aperiãte wayuĩairã nime”, mijareka ñarĩwãrũrãũu. ⁹ “Jia mare baaiki kime maipamaki Jesucristo”, ãrĩwãrũirã imarĩ, wayuoka baairãte jeyobaarika pupajoairã mija imabe. Tuparãte imarõõrã tẽrĩwa'ribaji imatiyaiki imaripotojo mijare wayuĩawa'ri saja'atatarã ðo'imaji kipo'ijirika. Ika ka'iarã kimaripareaja wayuoka baaiki upaka kimaeka. I'supaka kimaeka, jia Tuparãka dakoa jariwa'ririmarĩaja mija imaokaro'si.

¹⁰ Jia mija imarika yapawa'ri mijare yokajããerã baayu. Bikija o'rapajẽ'rãrã mija baaũ'murapakarã ate mija pupajoarika yiyapayu. “Wayuoka baairãte majeyobaaerã”, ãrĩwa'ri aperiã rupubajirã jĩjimakaipi niñerũ mija rẽaũ'murape. ¹¹ Mamarĩ jĩjimakaipi samija baaũ'mutirapaka upakajaoka mija rikaikarõõjĩrãja jĩjibaraka jĩjimakaipiji samija rẽawearika yiyapayu. ¹² Marikaika ko'apitorãja maijijĩka jia sime. Jeyobaarika yapawa'ri sakĩjika simamaka ãrĩrãtiji oyiaja sime Tuparãro'si. Marikaika tẽrĩwa'ribaji mare jẽñebeyuka kime Tuparã.

¹³ Mija rikaika pemawa'ribajirã aperiãte jeyobaatirã wayuoka mija baaerãmarĩa i'supaka mijare ñaũu. ãrĩrãtiji mija imaokaro'si i'supaka mijare ñaũu. ¹⁴ Mija puri maekaka wayuoka nabaaike poto rĩkimakaja mija rikayu. I'supaka simamaka nare mija jeyobaabe. Ñamajĩ wayuoka mija baarãka poto ãrã ate rĩkimakaja rikarãñurã je'e aperiari. I'supaka simajĩkareka mijare najeyobaarãũu. Supa baawa'ri ãrĩrãtiji rikaokaro'si jia mija jeyobaabu'arãũu. ¹⁵ I'supakajaoka Tuparã majaropũñurã Moisés imaroyikakite bojaeka ikupaka ãñua: “Rĩkimakaja manã ayeekarã, kũpajĩ ayeekarãte sanapibaeka. Supa imarĩ kũpajĩ ayekopekarãro'si nayapaeka upakaja simaeka, supabatirã rĩkimaka ayeekarãro'sioka sapiyia tuiberika”, ãrĩwa'ri sabojayu.

“Titorãkare jia mija e'etope”, Pablote ãrĩka

¹⁶ Mijare yijeyobaariyapaika upakajaoka Titore mijare jeyobaariyapayu kiro'si. Tuparãte i'supaka kire pupajoarũjeka simamaka “Jia mibaayu Tuparã”, kire ñaũu. ¹⁷ “Nare jeyobaaokaro'si napõirã me'pe ate”, kire ñapakãã, jia jĩjimakaipi Titore yire yi'rape. I'supaka kire ñarĩbeyukajikããja, jimarĩa mija põirã a'ririyaapatikiji kimarape. Supa imarĩ kiyapaika upakaja mijare ãarĩ ke'rirã baayu mae.

¹⁸ Titoka ãrĩka majeyomakite mija põirã yija pũatayu. Mija õñuka imarĩ, Jesucristorika bojariroka jia bojawa'patawãrũiki kimamaka ritaja Jesucristore ã'mitiripẽairã jia jiyipupaka kire noñuka kime. ¹⁹ Ñamajĩ Corintopi niñerũ yija e'ewa'rirãka poto, Jerusalénrã yijaka ke'rirã kire napũatarape. Torã eyatirã wayuoka baairãte jeyobaawa'ri niñerũ yija jĩrãũu. I'supaka yija baamaka ãtirã, “Ritaoka wayuoka baairãte jeyobaairã nime Jesũre yi'yurã”, yijareka ðo'imajare ãrĩpupajoarãũu. I'supaka imawa'ri maipamaki Jesucristore najiyipupayeerãũu. ²⁰ “Rĩkimakaja niñerũ narẽarapaka jia naba'iaribeyu”, ãrĩwa'ri yijareka nakẽrãjairika yapabeyurã yija. I'supaka simakoreka ãrĩka yijaka a'rirũkika imatiiki. ²¹ Ba'iaja yijare nakẽrãjairika yapaberĩwa'ri jia oyiaja Tuparãte ãaika wãjitãji yija baarãũu. Supabatirã ðo'imajare ãaika wãjitãji i'supakajaoka yija baarãũu.

²² Supabatirã imaki apika majeyomaki mija põirã naka yipũataerã baaiki ate. Kire õñurã imarĩ, “Jia ba'irabeiki kime”, yija ãũu. ãrĩrãkurimarĩa jia jeyobaatiki kimamaka i'supaka yija ãũu. “Jia yi'yurã nime Corintowejeekarã”, Titore ãpakãã ã'mitiritirã mijare jeyobaarĩ ke'ririyaapatiyayu mae. ²³ Supa imarĩ Titore, aperiã ãparã majeyomarãpitiyika mija põirã yipũatarãũu. Jia Titore õñurã mija ime. Yijeyomaki imarĩ, yupakaja mijare

kiwārōrijayu. Kika i'parā nime aperi majeyomarā jia Jesúre yi'yurā. “Jia Jesucristore nayi'yu”, āriwa'ri Macedoniakarāre kika pūataekarā nime. I'supaka nimamaka iatirā jia Cristore jiyipupaka noñu nimaupatiji. ²⁴ Mija pō'irā neyarāka poto jia nare mija e'etorika yiyapayu. I'supaka mija baamaka, “Ritaoka nare yapairā nime”, Macedoniakarāre āripupajoarāñu. I'supaka simamaka “ ‘Corintokarāre jia nare e'etorirāñu’, Pablote yijare ārāpaka rita sime”, naripupajoarāñu.

9

¹⁻² “Jesucristore yi'yurā wayuoka baairāte jeyobaaokaro'si jia pi niñerū narēayu”, mijareka āñuka imaripotojo mijaro'si sakaka yo'oerā baayu ruḡu. Acayaka'iareka Corintorā imarāte bikija o'rapajē'rā wayuoka baairāte mija jeyobaarika pupajoaū'murapakakaka jijimakapi ō'ōrā Macedoniaka'iakarāre yibojarijau. I'supaka yibojaka ā'mitiritirā jijimaka jariwa'ri “Maro'sioka i'supakaja wayuoka baairāte majeyobaaye'e”, āparaka rikimarāja Macedoniaka'iakarāoka jijimakapi niñerū jiriyapairā. ³⁻⁴ I'supaka mijare āripipotojo yirupurō'ō Titorākare mija pō'irā yipūataweiyu niñerū rēaweirika mijare najeyobaaokaro'si. I'rārimarā Macedoniakarāre yika jeyoariwa'rirāñu je'e aperi. I'supaka simamaka Titorākare mijare jeyobaarāñu “ ‘Rita sime wayuoka baairāte jeyobaaokaro'si niñerū rēaweitarā nimatiyu’, yijare merāpaka simako'omakaja, niñerū narēaweabeyu ruḡu”, Macedoniakarāre yija eyarāka poto yijare ārikoreka. “Jia wayuoka baairāte jeyobaarika yapairā nime”, aperi yija āñua simako'omakaja i'supaka mija baabesarākareka nawājitāji i'yoa yija jūarāñu. Supabatirā i'supakajaoka mija jūarāñu je'e mijaro'sioka. ⁵ I'supaka simakoreka “Yirupu a'riweitirā nare mija jeyobaaweiape”, āriwa'ri majeyomarā Titorākare mija pō'irā yipūataweiyu. Niñerū mija rēau'murapaka mija rēaweakaro'si mijare najeyobaarāñu. Supa imarī torā yeyarāka poto, sarēaweatika mija imarāñu. Supabatirāoka “Nōjimarīji samañirika Pablote pakatayu”, ārika imabesarāka. Jia wayuoka baairāte jeyobaariyapawa'ri jijimakapi mija jirijarirākareka jia simarāñu.

⁶ Nare jirā baeaka ikupaka mija pupajoabe: Rikimaka ba'arika ōtebeyuka kūpajji ba'arika rikaiki. Rikimaka ba'arika ōteripupaiki puri rikimakaja ba'arika rikaiki. Ikupaka ārika sime samarñikareka: Rita jia wayuoka baairāte jeyobaarika yapawa'ri jirijayukate jia Tuparāte jeyobaarāñu. Kirikaika wataripotojo kūpajji jikite puri kūpajji sawapa Tuparāte jirāñu. ⁷ Supa imarī “Ō'ōjirāja yija jirāñu”, mija āripupajoairō'ōjirāja mija jirijape. Wataripotojo mija jijikareka puri jiamarā simajñu. Supabatirā mija jiriyapaberiko'omakaja apikate mijare pakatapakā'ā ā'mitiritirā, mija jijikaoka jiamarā sime. Mija pupakarāja jirika yapawa'ri mija jijika puri jia sime. Jijimakapi aperi jeyobaarijayaurāka jijimaka Tuparāte ime. ⁸ I'supaka simamaka mija yapaika pemawa'ribaji mijare kija'atarāñu jia aperi mija jeyobaarijayaokaro'si. Jia nare mija baamaka iatirā mijare kija'ataika i'rākuri upakaja dakoa jariwa'ribesarāka mijaro'si. ⁹ Mija iabe. Ikupaka sāñu Tuparā majaropñurā o'oeaka:

“Tuparāte jiyipupayeeiki imaki kirikaika watarimarāja wayuoka baairāte jeyobaarijayuka. Supa imarī jia kibaeaka mirāka ye'karirimarāja jia Tuparāte kire baajiparāñu”, āriwa'ri sabojayu.

¹⁰ Tuparā imaki ōterikiyapea moterūkia maro'si imarūjerijayuka. Ikijioka imaki ōterikiyapeapi ba'arika po'imajare imaokaro'si baarijayuka. I'supaka baiki imarī, ritaja jia mijare kija'atarijayu, sapi aperi jia mija jeyobaarijayaokaro'si. I'supaka mija jeyobaarijayaupi āriwa'ri rikimarāja aperi jia imarūjeiki kime Tuparā. ¹¹ Supabatirā dakoa jariwa'ririmarāja rikatirā jia aperi i'rākuri upakaja mija jeyobaarūkia mijare kija'atarāñu. Supa imarī torā eyatirā mija jeyobaaika nare yija ja'atarāka poto, “Jia mibaayu Tuparā”, āparaka kire najiyipupayeerāñu.

¹² Ika mija ijikapi jia majeyomarã Jerusalénrã wayuoka baairãte mija imarũjerũkitakajamarĩa simarãñu. Supabatirãoka i'supaka mija baaikapi ãrĩwa'ri, "Jia mibaayu Tuparã", ãparaka jibaji kire najiyipupayeerãñu. ¹³ I'supaka mija baamaka, "Wapuju pakibekaja ritaitaka Jesũrika bojariroka yi'yurã nime", mijareka narĩpupajoarãñu. Supabatirã nare jeyobaatirã, i'supakajaoka aperiãte mija jeyobaarãka simamaka, jia Tuparãte najiyipupayeerãñu. ¹⁴ Supabatirãoka "Mare najeyobaaerã Tuparãte nare jeyobaarapakapi, ãrĩwa'ri jia mare nabaayu", narĩrãñu. I'supaka simamaka "Jia yijare nabaayu", ãrĩwa'ri jia jĩjimaitakapiji Tuparãte mijaro'si najẽñeĩjirijarirãñu. ¹⁵ Jia nare baarũkirã mija ima pupajoatirã jĩjimaka ñime. I'sia tẽrĩwa'ribaji jia mare baawa'ri Kimakire Tuparãte maro'si pũataeka. Sõñurã imarĩ, dika apea marãkã'ã ãrĩrika imabeyua maro'si. Supa imarĩ maimaupatiji "Jiitaka mibaayu Tuparã", kire marĩrijariye'e.

10

"Tuparãte yire jã'meka upakaja kirika bojariroka yiwãrõrijayu", Pablote ãrĩka

¹ Yi'i Pablo, oka mijaka jierika yapaiki imarĩ, ika mijare yibojaerã baaika mija ã'mitiririka yiyapayu. Po'imajare wayuũrimaji imarĩ, jiapiji Jesũre nare jairoyika upakaja mijaka yijairiyapayu yiro'si. Tokarã ĩ'rãrimarã ikupaka yireka ãñurã: "Maka kima poto kĩkirimakiji maka Pablote jairijayu. Aperiõ'õrã imatirã pãperapi maro'si kio'oika poto puri okajãjiapi maro'si sakio'oyu", ãparaka yireka najaiyuyerijayu. ² I'supaka simamaka wapuju ba'iaja yireka jairãte mija ã'mitiritiya'si. Yire mija yi'ritiyabe, sapi ãrĩwa'ri mija põ'irã eyatirã okajãjia mijare yijaikoreka. I'supaka mijare yijaiberikoperãkaoka, "Jesucristore yi'ribeyurã upaka Pablote ime", ãñurãte puri okajãjiapi jairika yipupajoayu. ³ Rita sime, mija upakajaoka po'imaja yija ime yijaro'sioka. Jesucristore yi'ribeyurãka yija imarijayua simako'omakaja nimarijayu upakataka baar-ijaribeyurã yija ime. I'supaka simamaka, noñu upakaja pupajoatirã po'imajare okabo-jirijayu upakamarĩa pakirimiji majaroka yija jaita'ruirijayu. ⁴ Tuparãte yi'ribeyurãte jia jaikopeika upakamarĩaja tẽrĩwa'ribaji Tuparãrikapi po'imajare yija wãrõrijayu. I'supaka nare yija wãrõmaka, "Wapuju pakirimiji majaroka yija yi'rikopeyu rukuya", po'imajare ãrĩwãrũrijayu. I'supakajaoka ritaja pakirimiji majaroka yi'yurãte yijare okae'emakaoka nare yija okatẽrĩrijayu sanaja'ataokaro'si. ⁵ "Tuparãrika jia wãjia imamiji ã'mitiritirã jia kire norĩrũ", ãñurã imarĩ, jia napupajoakopeikapi wãrõrimajare yija okatẽrĩwãrũyu Tuparãte jeyobaaikapi. Supabatirã "Aperã jibaji pupajoairã yija ime", ãrĩpupajoawa'ri, napupajoaimiji Tuparãte nare õrĩrũjebeyua sime. Supa imarĩ yija wãrõika yi'riwa'ri, napupape'yu. Supabatirã Tuparãte yijare jeyobaamaka, Cristore yapaika upaka oyiaja po'imajare yija pupajoarũjerijayu. ⁶ Mija põ'irã yija eyarãka poto Jesucristore yapaika upakaja mija yi'rĩrãka jia simarãñu. Kire yi'ribesarãñurãte puri sawapa yija yaparãka upakaja yija baarãñu.

⁷ Mija põ'irã ima mija ĩawãrũbe: ĩ'rãrimarã mija watopekarã "Jesucristore pũataekarã yija ime", ãñurã. I'supaka ãñurã imarĩ, "Pabloraãka Jesucristore pũataekarãjaoka imarã naro'si", narĩrũ. ⁸ "Maĩpamaki Jesucristore pũataekarã imarĩ, mijare okajããbaraka yija wãrõyu", ñañu. I'supaka mijare ñapakã'ã "Yire na'mitiripẽarũ", ãrĩwa'ri i'supaka mare kẽñu", yireka mija ãrĩpupajoayu je'e. "Cristore mija yi'yua bitatarikopakaja jibaji Cristore mija yi'rĩrijayaokaro'si mijare yija jeyobaaerã, maĩpamaki Jesucristore yijare pũatarape", ñañu. I'supaka simamaka "Cristore pũataekakimarĩka Pablote ime", wapuju yireka ãñuapi maki yire i'yopi'rĩrũjewãrũbesarãki. ⁹ "Makĩkirika yapawa'ri pãperapi okajãjia mare kijaiũarijayu", mija ãrĩpupajoajĩkareka i'supakamarĩa sime. ¹⁰ Mija ĩabe. ĩ'rãrimarã mija watopekareka imarã yire jaiyuyebarakã, ikupaka ãñurã: "Pãpera mare kio'oikapi okajãjia jairipotojo maka kima poto puri wayuoka Pablote baaroyi", nañu. "Supabatirãoka yijare kiwãrõroyika poto, ã'mitirijiyubeyua upaka kijaikoperoyi", ãparaka

yire najaiyuyerijayu. ¹¹ I'supaka yireka jairijayurā: “Maka kimabeyu poto papperapi okajājia mare kijaika upakajaoka maka kimarāka poto mare kibaarāñu je'e”, narĩrũ.

¹² I'supaka simako'omakaja mija pō'irā ĩ'rārimarā “Tērĩrĩrā marākā ā mabaaberijĩka yija ime”, napuparō'ōpi āñurā. Supabatirā “Aperāte tērĩwa'ribaji Tuparāro'si jairimaja yija ime”, āñurā nime, i'supakataka ārĩrika pe'yoiki yi'i puri. Natiyiaja nima ĩajiyutirā, i'supaka narĩrijayu. I'supaka napupaka imarā imarĩ, rukubaka napupajoayu. ¹³ I'supakajaoka “Ritaja ĩrāweje jariwa'ririmarĩaja pō'imajare yija wārōerā Tuparāte yijare pūataeka”, ārĩbeyurā yija. Ikupaka sime: Jesucristorika wārōrimajamatorā Tuparāte yijare pūataeka imarō'ō watopekareka sime Corintowejea. Supa imarĩ “Kijā'meikapĩ mijare yija wārōyu”, mijare yija ārĩrijayu rita ima. ¹⁴ Mijare yija wārōmaka, “¿Dako baaerā Pablorākare mija ā'mitiyu?”, mijare narĩko'omakaja, nare rupubajirā Jesurika bojariroka mijare yija wārōũ'murape. Mija pō'irā Tuparāte yijare pūataberirikareka puri, “Mijare wārōirā yija ime”, mijare yija ārĩberijāāeka. I'supakamarĩa sime. Mijare wārōrimaja yija imaerā Tuparāte mija pō'irā yijare pūataeka. ¹⁵ Supabatirāoka ĩ'rārimarāre jaikopekika upakamarĩa yija jaiyu. Aperāte nare wārōmaka Jesucristore pō'imajare yi'yua ĩtirā “Nare yija wārōmaka i'supaka nime”, ārĩpakirijaribeyurā yija. Ikupaka yija yapayu: Jia Jesucristore yi'yurā mija jarirāka rĩkimabaji pō'imajare Jesurika bojariroka yija bojarāñu. ¹⁶ Supa imarĩ i'supaka simarāka poto mija a'riwa'ribajirā imarāte Jesucristorika bojariroka bojarĩ a'rĩrika yija yapayu. Wārōrimajamatorā yija eyarāka, Jesurika bojariroka ā'mitirikoribeyurāte sayija wārōrāka poto “Ikupaka jia nare yija wārōrape”, yija ārĩjĩka jia sime. ¹⁷ I'supaka jĩjimakapĩ nabaarijayuakaka ĩ'rārimarāre jaikopekiko'omakaja, ikupaka sabojayu Tuparā majaropũñurā o'oeka: “Mapupayariji mabaaikakaka jĩjimaka bojabekaja Tuparāte maro'si baarijayuakaka takaja jĩjimakapĩ mabojarijariye'e”, ārĩwa'ri sabojayu. ¹⁸ Supa imarĩ ĩ'rĩka “Jia wārōiki ñime”, kērĩkopejĩka, dakowapamarĩa sime. “Ĩĩ kime jia wārōiki”, Tuparāte ārĩrijayukate puri, “Jiitaki kime”, marĩwārũyu maro'sioka.

11

“Pakirimiji majaroka wārōrimaja Tuparāte pūataekamarĩrā nime”, Pablote ārĩka

¹ “Imatiyaiki ñime”, āparaka aperāte bojabaraka ōrĩpũabeyurāte āñu upaka yijaiko'omakaja yire mija ā'mitiripēarika yiyapayu ruṑu. I'supaka mija pō'irā pakirimiji majaroka wārōirāte ā'mitiparaka mija rakajepāāika upakaja yireoka mija rakajepāābe ruṑu. ² Jesucristore takaja mija ā'mitiripēarijaririka yiyapayu. Ā'mitirikōrĩ je'e: ĩ'rāko rōmo apikaka baakoribeyuko kotĩmi imarukikaka takaja kopupajoayu. I'supaka koima upakajaoka Cristore oyiaja ā'mitiripēairā mija ime. Yi'i imaki i'supaka mija imaerā mamarĩ mijare wārōũ'murapaki. Supa imarĩ Tuparāte pupajoaika upakajaoka mijare yipupajoayu yiro'si. “Jesúre na'mitiripēarija'ata'si”, ārĩwa'ri i'supaka ñimarijayu. ³ Mia. Bikija Satanāre āñakarā ña'rĩjāitirā Eva imaroyikakote jia kijaipakika. “I'supakajaoka nare kibaarāñu je'e aṑeyari”, mijareka ñarĩpupajoayu. “Jia Jesucristore ōñurā imaripotojo pakirimiji majaroka ā'mitiritirā Cristore jia nayi'ribesarāñu je'e”, āparaka ba'iaja mijareka yipupayu. ⁴ Ikupaka sime: Aperā wapuju kotorō'ōpiji wārōrĩ neta-maka, “Ikupaka Jesúre ime”, ñarĩka upakamarĩa nawārōko'omakaja jĩjimakapĩ nare mija ā'mitiyu. I'supakajaoka yija wārōika ā'mitiripēawa'ri Espĩritu Santore mijare ña'rĩjāikarā imaripotojo, kima upakamarĩakaka mijare nabojaṑakā'ā “Rita, i'supaka kimekā'ā”, mija āñu. Supabatirāoka “Ikupaka ba'iaja mabaaika wapa Jesucristore maro'si wapaĩjika”, ñarĩka upakamarĩa nawārōko'omakaja nare mija ā'mitiririjayu. ¿Dako baaerā jĩjimakapĩ napakimajaroka mija ā'mitiyu je'e? ⁵ “Tuparāte pūataekarā aperāte tērĩwa'ribaji ōñurā yija ime”, āparaka nawārōrijarikoṑeyu. I'supakaja āñurā imaripotojo “Yibo'ibajirā imabeyurā nime”, ñarĩpupajoayu. ⁶ Jia jaiwārũtiyairāte jaika upaka jaiberiripotojo Tuparārika bojariroka jia wājia ōñuka ñime. I'supaka simamaka kimajaroka jia mijare

yibojawapu'atawārūrape. Ī'rākurimarīa yire ā'mitirika mirārā imarī, “Jia Tuparārika ōñuka Pablote ime”, yireka ārīwārūrā mija ime.

⁷ Tuparārika bojariroka mijare yiwārōrapaka poto sawapa mijare jēñeberapaki yi'i. I'supaka yibaamaka, “Imatiyairāte baaika upakamarīa baaiki kime”, āparaka yireka mija jaiyuyeyu je'e. “Tuparāka jia nimarū”, ārīwa'ri wapamarīaja jia mijare yijey-obaarape. ¿Yaje jiamarītakaja sime je'e i'supaka mijare yibaarapaka? Jēno'o, jia baawa'ri i'supaka mijare yibaarape. ⁸ Aperā Jesúre ā'mitiripēairāte niñerū yire pūatarapaka e'etoritirā mijare wārōbaraka ñimarape. Mijare jēñebeyuka ñimako'omakaja, apetata Cristore yi'yurā yire sapūataraparā. ⁹ Mija pō'irā ñimarapaka poto wayuoka yibaarape. I'supaka imariṗotojo mija pō'irā jia ñimaerā, “Yire mija jeyobaabe”, mijare ārīberapaki yi'i. Macedonia ka'iakarā Cristore yi'yurā mija pō'irā eyatirā jia ñimawārūrā wayuoka yibaaika yire nijirape. Ī'rākurioka niñerū mijare jēñekoriberapaki yi'i. Maekakaoka i'supakaja ñime ruṗu. ¹⁰ Jesúre wājia yipupaka jarirūjekaki imarī, wājia kibojaeka upakaja mijare yibojayu yiro'sioka. “Mijare sawapa jēñebekaja yiwārōrijayu”, ñaṇu. I'supaka ñaṇuapi jijimaka ñime. I'supaka ñimamaka ĩ'rārimarā Acayaka'iakarā Corintorā imarāte yire jaiyuyekoṗeika marā imabeyua. ¹¹ Mijare jēñebeyuka imarī, ¿mijare wayuñabeyuka ñime bai je'e? Jēno'o i'supakamarīa sime. Jimarīa mijare wayuñaiiki imarī, i'supaka yibaayu. Tuparāoka jia sōñuka i'supaka mijaka ñima.

¹² Supa imarī mijare wapa jēñerimarīaja yiwārōrijarirāñu. Wapuju pakirika wārōrimaja puri sawapa mijare jēñerijayurā. “Tuparāro'si Pablorākare ba'irabejika upakaja yija ba'iraberijayu”, narīpakika mija ārīwārūokaro'si, wapamarīaja mijare yija wārōrijayu. ¹³ Tuparāte apóstolrākamarīrā nime i'supaka baairā. Pakirimaja imarī, “Jesúrika bojariroka yija wārōerā kipūataekarāoka yija ime yijaro'si”, narīpakirijayu. ¹⁴ I'supaka narīrūkia ōrītikaja ñimarape. Satanásoka ángelrāka jia baairā upaka pemakotowiyuka aperikuri, pō'imajare pakiookaro'si. ¹⁵ I'supaka kimarijayua simamaka, “Kire yi'yurā puri kopakaja kiupaka jayurā”, mijare ñaṇu. Supa imarī “Tuparāro'si yija jā'meika simamaka ikupaka mija baabe jia kika mija imaokaro'si”, naṇu Satanáro'si ba'irabejirimaja pō'imajare pakibaraka. I'supaka nabaaiṗaṗi “Jia Tuparāro'si ba'irabejirā ñime”, pō'imajare ārīpupajoarika nayapayu. Ba'iaja nabaaiṗa wapa tērīrikaja ĩ'rārīmi ba'iaja jūarūkirā ñime.

“Jesúro'si ba'irabejirimaji imarī, ba'iaja yijūarape”, Pablote ārīka

¹⁶ Ikupaka jairimaji marīka imariṗotojo ĩ'rīka “Ikupaka jia baaiki ñime”, ārīwa'ri bojataparimaji upaka yijairā baayu. I'supaka yijaikoṗeko'omakaja, “Jia ōrīpūabeyuka kime Pablo”, yireka mija ārīpupajoa'si. I'supaka simaberikoperākaoka “Jia ōrīpūabeyuka upaka Pablote jaiyu”, yireka mija ārīkoṗeko'omakaja, i'supaka yijairāñu. Kopakaja pakirimajaroṗa wārōrimajare ā'mitiyurā mija ime. Supa imarī nare mija ā'mitiririjayu upakaja yire mija ā'mitipe ruṗu. ¹⁷ Ika mijare yijaika upakamarīa mijare jaijiki maipamaki Jesucristo puri. Kiupaka jaibekaja ōrīpūabeyurāte jairijayu upaka yijaiyu. ¹⁸ Ritaja wejeareka imarā upaka “Ikupaka jia baairā yija ime”, āñurā mija watoṗekarā ima simamaka nupakaja mijare yijairā baayu yiro'sioka. ¹⁹ “Jia ōñurā yija ime”, āñurā imakoperiṗotojo “Tuparāte pūataekarā yija ime”, āparaka ōrīpūabeyurāte jaikaja mija ā'mitiripēarijayu. Supa imarī yireoka mija ā'mitirirāñu je'e. ²⁰ Napoyarā upaka mijare naba'iariko'omakaja nare mija e'etoririjayu. “Mijare yija wārōika wapa yijare mija wapañibe”, mijare narīrijayua akata'abekaja naṇu upakaja nare samija ĩjirijayu. Supabatirā jia nimarijarirūkitakaja pupajoatirā nayapaika upakaja mijare nabaarūjerijayu. Supabatirāoka mija ĩparimarātārā upaka mijare naba'iaririjayu. I'supakajaoka jia nare mija yi'ribeyu pareareka mijare napemapaarijayu. Ritaja i'supaka mijare nabaako'omakaja sarūṗekaja nawārōika mija ā'mitiripēarijayu. ²¹ “Okajājimarīrā ñime”, yijareka mija āñurā imarī, mijare nabaarijayu upakaja yija baawārūbeyu. ¿I'supaka mijare yija baabeyua, jiamarīa ruku sime je'e mijaro'si? Mae

ate ĩ'rārimarā “Ikupaka jia baairā yija ime”, āparaka bojataparimaja upaka mijare yijairā baayu. I'yorimarīaja i'supaka nañua simamaka, i'supakajaoka yijaiye'e yiro'sioka.

²² Hebreotatarā imarī, “Aperāte tērīwa'ribaji imatiyairā yija ime”, nañu. I'supaka narīkopeika marā imabeyua, hebreotatakijioka ñime yiro'si. Apea “Israelka'iakarā imarī, Tuparārīrā yija ime”, nañu. Yi'ioka Israel ka'iakakiji ñime yiro'si. Supabatirā “Abraham riparāmerā yija ime”, nañu. Abraham rīparāmijioka ñime yiro'sioka.

²³ Supabatirāoka “Jia Jesúro'si ba'irabejirā yija ime”, nañu. (I'supakaja ōrīpūabeyuka upaka yijairijayu yiro'si). Nare pemawa'ribaji Jesúro'si ba'irabejirimaji ñime. Mija ĩabe. “Cristoro'si yija ba'irabejijyu”, wapuju nañua simako'omakaja yi'i puri jimarītakaja kiro'si ba'irabejirijayuka. Supabatirā nare pemawa'ribaji wēkomaka imariwi'iarā pō'imajare yire tarijayu, Tuparārika yiwārōriparea. I'supakajaoka nare tērīwa'ribaji yire napajeroyirape. Supabatirāoka ĩ'rākurimarīa yire jāārika nari'kakoperape.

²⁴ ĩ'rāpitarakakuri yire nañi'arape. Yire nañi'aroyirapaka rakakaja treinta y nueve rakakuri ajeapi yire napajeroyirape. ²⁵ Supabatirā maekarakakuri tīmarītakaja yapuapi yire napajerape. Supabatirā yire jāāerā ĩ'rākuri ātaṗi yire najāābarekoperape. Sapi ya'rapaka wapuru maekarakakuri ña'mirapaka. ĩ'rākuri yiña'mirapaka poto ĩ'rārimi supabatirā ĩ'rā ñami riapakiakareka yapuarā ñi'ajī'lkaki ñimarape. ²⁶ I'supakajaoka jimarītakaja Tuparārika bojariroka wārōtapabaraka yituriroyirape. I'supaka turitapabaraka tērīrikaja werika yijūarijayu. Ā'mitirikōrī je'e. Riaka werikirō'ō, kareba'arimajare werika imarō'ō yituritaparoyirape. Supabatirā yitā'omaja imariṗotojo werika imarā pō'irā, supabatirāoka apētatarāte werika imarō'ōrā yituritaparoyirape. I'supakajaoka wejea jo'baka werika imarō'ōrā, wejemato, riapakiaka werika imarō'ōrāoka yituritaparape. Supabatirā wapuju “Jesúre ā'mitiripēairā yija ime”, ārīripotojo werika imarā watopekarā yituritaparape. ²⁷ Niñerū yiba'ariwapa tōpoerā ka'wisika ba'irabebareka ĩ'rākurimarīa kārīrimarīaja yiwārīroyirape. I'supakajaoka ĩ'rākurimarīa ba'arika, okoa jia yiro'si imaberiroyirapaka imamaka, aperikuri puri kē'sitakaja ñimaroyirape. I'supakajaoka rīkimaka jariromarīka ñimarapaka simamaka jimarīa jījia yijūaroyirape.

²⁸ I'supaka ñimakaka takajamarīa ba'iaja yipuparape. “¿Marākā'ā nime ruku apewejeakarā Jesúre ā'mitiripēairā? ¿Yaje rita jia kire nayi'ririjayu ruku?”, ārīpupajoabaraka jimarīa ba'iaja yipuparijayu. ²⁹ Jesucristore jia ā'mitiripēatiyabeyurā imarī, ba'iaja baabaraka, ba'iaja napupayua ñiaika poto, nupakaja ba'iaja pupayuka ñime yiro'sioka. Supabatirā Jesúre ā'mitiripēaikite ba'iaja baarūjeirāka puri boebaka ñime. ³⁰ Yibaaikakaka jairika yiro'si simajīkareka ritaja ka'wisika yire so'rapakakaka ā'mitiritirā “Okajājimarīki kime”, ĩ'rārimarāre āñuakaka yijairā baayu. ³¹ Ika mijare yibojaika, “Rita Pablote āñu”, Tuparāte yireka ārīwārūyu. Maipamaki Jesús Paki majiyipupayeejiparūkika kimamaka, kīaika wājītāji ritaitaka mijare yibojayu. ³² Ikupaka yijūarape: Damasco wāmeika wejearā ñimarapaka poto, “Pablote ñi'atirā wēkomaka nabaarū”, ārīwa'ri, wejeta'irō'ōrā ima koperekarā surararākare kipūatarape, tokaki ĩṗi Aretas rokajīte jā'merimaji. ³³ Yire wēkomaka nabaarika yapariṗotojo yire nare kiñi'arūjewārūberape. I'sia wejea ta'tekarā kūṗajīka kopereka imaraparō'ō ṗi'iupakapi yire jāātatirā apēpē'rōtorā yijeyomarāre yire ruetarape. Okajājimarīka imariṗotojo i'supaka Tuparāte yire jeyobaarapaka simamaka toṗi yiru'rape.

12

Makārārūñuroka upakapi Tuparāte imarō'ō Pablote kīarūjerape

¹ Napupayariji pupajoatirā pakirimajaroکا wārōrimajare mijare bojarika yiyapabeyu. I'supaka simako'omakaja “Tuparāte pūataekaki Pablote ime”, yireka āñurā mija jariberiko'omakaja makārārūñuroka upakapi Maipamakire yire beaeka mirākakaka

mijare yibojaerā baayu mae. ²⁻³ Bikija mabo'ikakuri piyikuku kimarō'ōrā Tuparāte yire e'eeyarapaka be'erō'ō botarakaoū'puarāe'earirakakuri wejeje'rāka seyawa'yu mae. Torā yire ke'eeyaeka, "I'supaka baatirā yire ke'eeyaeka", āriwārūbeyuka yi'i. ¿Yaje rita ritikataka yire ke'ewa'rape jee, yipupakatakaja ke'ewa'rape je'e apeyari? Tuparā īrīkaja sōñuka. Rita sime, "I'supaka baatirā yire ke'eeyaeka", āriwārūberiripotojo "Jiirō'ōrā Tuparāte yire e'eeyaeka", ñañu ate. ⁴ Torā yeyarapaka poto po'imaja okaṗi mabojawārūbeyua ña'mitirape. Torā ña'mitirika mirāka yire bojarūjebeyuka Tuparā. ⁵ I'supaka yiro'si simarapakapi "Ōrīpūatiyaiki ñime", ārijīka upaki imakoperipotojo supa ñarībeyu. Yipupayariji po'imajare yijaika poto tērīmarīka ñima nare yijairijayu. ⁶ "Ikupaka yiro'si simarape", āparaka jījimakapi po'imajare yibojataparikareka, pakirimaji upakamarīa ñimajāāeka pakirimajaromarīa bojaiki imawa'ri. I'supaka simako'omakaja, "Ikupaka yiro'si simarape", āriwa'ri tērīritaki upaka jījimakapi po'imajare sabojatapabeyuka yi'i, "Aperā pemawa'ribaji ōrīpūatiyaiki Pablote ime", yireka narīrika yapaberiwa'ri. I'supaka ñimaberiko'omakaja jia yibaarijayua īatirā, i'supakajaoka yiwārōrijayua ā'mitiritirā, yire norīrika pūri yiyapayū. ⁷ Makārārūñuroka upakapi Tuparāte yire bearapaka tērīrikaja imatiyaikakaka imarapaka. I'supaka bearipotojo, "Aperāte tērīwa'ribaji imatiyaiki ñime", ñarīrika yapaberiwa'ri Satanārikakaka ya'rarika yire rīkarapakareka Tuparāte yire īarīrīberape. Supa imarī pōta mare paaika be'erō'ō maka'wisijūarijayu upaka yire simarijayu. ⁸ "Yiya'raika yire mibayabe", āriwa'ri maekarakakuri Maipamakire yijēñekoperape. ⁹ I'supaka kire ñapakā'ā, ikupaka yire kiyi'rape: "Jēno'o, mire yibayaberiko'omakaja, mire yiwayuūaikapi āriwa'ri yijeyobaaika takaja miyapayū. Mia, marākā'ā baaberijīka mima poto jībaji mika imawa'ri mire jeyobaarimajiro'siji ñime", kērāpe. Supa imarī i'supaka ñimakaka jījimakapi yijairijayu. I'supaka simako'omakaja, "Cistorika kire ja'ataikapi jia kiro'si Pablote ba'iraberijayu", po'imajare yireka āriwārūyu mae. ¹⁰ I'supaka simamaka Cistoriki imarī, marākā'ā baaberijīki imaripotojo yipupaka pūri jia ima. Īrākurimarīa ba'iaja po'imajare yire jaiwā'imarāpe "Ki'yopī'rirū", āparaka. Supabatirāoka yiyapaika imaberiroyirapaka yiro'si. I'supakajaoka īrākurimarīa jajua po'imajare yire baata'arape. Supabatirā Jesúrika bojariroka yiwārōmaka, īrākurimarīa ka'wisika yijūarape. I'supaka simako'omakaja jījimaka ñime āriṗupajoabaraka, "Marākā'ā baawārūberīwa'ri iamarīa imarāka Cristore jeyoariyapatīyayū." I'supaka simamaka rikitubamarīa ñimakopeikareka jia Cristore yire jeyobaayu.

Corintowejeakarāre ṗupajoabaraka, ba'iaja Pablote ṗuparika

¹¹ Kopakaja ōrīpūabeyuka upaka yimajārobojaweayū. "Yija pō'irā Tuparāte pūataekaki imarī, mare wārōrimaji Pablote ime", mija āribeyua simamaka ñoñu upakaja i'supaka mijare ñañu. "Wapamarīki Pablote ime", Tuparārika wārōkopeirāte yireka āñu upakaja ñimajāāeka Tuparāte yire jeyobaaberirikareka. I'supaka simako'omakaja "Jiitaka wārōrimaja ñime", mija ārīkopeirā yire pemawa'ribajimarīrā ñime. Supa imarī "Tuparāte kire jeyobaamaka jia Pablote mare wārōyu", mija ārīri imakoperape. ¹² Mia, mija pō'irā ñimarapaka poto apóstol imarī maikoribeyu upaka ima mijare yibearijarape. Īrākurimarīa samija īaeka simamaka "Rita oka, Tuparāte pūataekaki Pablote ime", yireka mija ārīri imakoperape. ¹³ "Aperā Jesucristore ā'mitiripēairāte jiyipupayeeripotojo, mare pūri Pablote jiyipupayeebeyu", mija āñua ¿rita sime bai je'e? "Yire mija jeyobaabe jia ñimaerā", aperāte ñarāpaka upaka mijare āriberapaki imaripotojo īrātiji oyiaja jiyipupaka mijare ñoñu. I'supaka simako'omakaja "Aperāte kijēñerapaka upakaja, yijare kijēñeri imakoperape", āriwa'ri yireka mija jairijayu. ¿Yaje rita ba'iaja mijare yibaarape je'e? Ba'iaja mijare baaberapaki imarī, marākā'ā baatirā "Jiamarīa yibaarapakareka yire mija wayuūabe", mijare ñarīwārūbeyu.

¹⁴ Ī'pakuri mija pō'irā yituritika. Supa imarī maekarakakurireka mija pō'irā turirī a'yaokaro'si mae puritaka yipupajoa'umuyu ate. Ā'mitirikōrī je'e: Makarāirā puri namakarāte yapaika tōpoerā niñerū jierijayurā. Me'rārījaka puri napakiarāro'si i'supaka baabeyurā. Topi āriwa'ri yimakarā upaka yireka mija imamaka, mija pō'irā ñimarāka poto niñerū mijare jēñebesarāki yi'i. Mijare puri jia yika mija imarika yiyaparāñu, jia mijare yiwārōrimirīrkawa'yaokaro'si. ¹⁵ Mijare wayuñawa'ri mijare yijeyobaariyapayu. “Jesúre na'mitiripēarū”, āriwa'ri ritaja yibaawārūika upakaja rūrītiyaika rō'ōjīrā mijare yijeyobaarijarirāñu. Jia mijare wayuñaike ñimamaka yire mija wayuñabesarākareka, ba'iaja yipuparirāñu.

¹⁶ Mijaka ñimarapaka poto dakoa mijare yijēñeberapaka ōñurā mija ime. I'supaka simako'omakaja, “Ritaja pakirika jia ōñuka imarī, Pablote mijare pakiyu niñerū mijare karee'eokaro'si”, ĩrārimarāre yireka āñu je'e. ¹⁷ “Ma pō'irā kipūataraparāpioka Pablote mare pakika”, ¿mija āri'pupajoayu bai je'e? Jēno'o mijare pakiberapaki yi'i. ¹⁸ Titore apika Jesúre ā'mitiripēaikipitiyika mija pō'irā yipūatarape niñerū mija rēawearika najeyobaaokaro'si. ¿Yaje Titore mijare pakirape je'e? Jēno'o mijare pakikoriberapaki kime. Yupakaja jia pupajoaiki imarī, mijare jeyobaariyapawa'ri jia Tuparārika bojariroka mijare kiwārōeka, niñerū mijare jēñebekaja.

¹⁹ “Ba'iaja baabeyurā nime”, yijareka āriwa'ri jījimaka yijaka mija imaokaro'si takajamarīa, i'supaka mijare ñañu. Ikupaka simatiyayu, ĩakōrī je'e: Jesúrirā imarī, kiyapaika upakaja mijare yija jairijayu Tuparāte ĩaika wājītāji. Mija ā'mitipe yija jeyomarā. Ritaja mijare yija bojarijayua, “Jībaji Jesúre na'mitiripēarijarirū”, āriwa'ri mijare sayija bojayu. ²⁰ Mijareka pupajoabaraka ba'iaja yipupariyayu. “Mija pō'irā yeyarāka poto ba'iaja baabaraka mija imarāka ñiaeyarāñu je'e apeyari”, mijareka ñarīpupajoariyayu. Wapabu'abaraka, supabatirā aperāte oakiparaka mija imarāka ñiaeyarāñu je'e. I'supakajaoka boebaparaka, supabatirā rakakaja napupajoaika upakaja baawa'ri jia jeyoaribekaja mija imariyayuaoka ñiarāñu je'e. I'supakajaoka okabaapakibu'abaraka, supabatirā wapuju jaijairika baabaraka mija imarāka ñiarāñu je'e. Aperāte tēriwa'ribaji pupajoairā upaka baabaraka, supabatirā rakakaja pupajoawa'ri rukubaka mija rēñua ñiaeyarāñu je'e apeyari. Supabatirā, “Jesúre yapaika upakaja baabekaja nimañuju je'e”, ñarīpupajoaika upaka mija imamaka ĩatirā mijaka yiboebarirāñu. I'supakajaoka jījimaka yika mija imabesarāñu mijaro'sioka. ²¹ Ate mija pō'irā yeyarāka poto ba'iaja baabaraka mija ima ñiaeyarākareka “Nare yiwārōrapaka upakaja yi'ribeyurā nime”, āriwa'ri Tuparā wājītāji yi'yopī'rirāñu. Supabatirā “Bikija rīkimarāja ba'iaja nabaakea saja'atabekaja dajaka nabaariyayu je'e apeyari. Supabatirāoka ba'iaja rōmijāte nabaariwā'imarīriyayu. I'supakajaoka napupajoariyayu upakaja wāārō'ō ba'iaja nabaariyayu ru'pu”, āparaka ñiaeyarāka, ba'itakaja yipuparirāñu.

13

Ika pāperapi piyia jia Pablote nare okajāāeka

¹ Ika ya'rirā baaikapī maekarakakuri mija pō'irā yeyarāñu. Torā eyatirā Tuparā majaropūñu o'oe'karā āñu upakaja yibaarāñu. Mia je'e: “Ī'rīkate ba'iaja baamaka ĩaekarā jaijeyobaabaraka ĩ'parā, maekarakamarā ‘Rita sime. I'supakatakaoka kibaarape’, āñurāte imajīkareka, okajierika sime kika”, āriwa'ri sabojayu. ² Bikija ĩ'pakuri mija pō'irā yiturapakareka, ba'iaja baairāte jia yokajāārape “Ba'iaja nabaaike naja'atarū”, āriwa'ri. Mae mija pō'irā imaberiripotojo pāperapi, “Ba'iaja mija baaika mija ja'atabe”, ñañu ba'iaja baariyayurāte. Aperāpitiyika ba'iaja baabaraka nimamaka ñiaeyarākareka, ba'iaja nabaaike wapa tīmarīji nare yibaarāñu. ³ “ ‘Rita Cristore ōñuapi mibojariyayu’, yija āriwārūokaro'si, kirika yijare mibeabe”, mija āñua sime. I'supaka simamaka, kirikapī tīmarīji nare yibaamaka ĩawa'ri “Cristore jā'meika upakaja kirikapī jairijayuka Pablote ime”, yireka mija āriwārūrāñu je'e. Okajājimarā imabeyuka Cristo

mijaka. Ba'iaja baairāte jiamarīa jūaokaro'si kirika baabearimaji kime. ⁴ Muṣaka ṑo'iki imariṑotojo, yaṑua tetaekarā kire naṑatakīaeka simamaka, okajājimarīki uṑaka Cristore reyaeka mija ōñu. I'suṑaka kire nabaako'omakaja, Tuṑarārikapi āriwa'ri ōñia kime mae. Cristorirā imarī, kiupakaja okajājimarīrā yija ime ṑo'imajare yijare iamaka. I'suṑaka simako'omakaja kirirā imarī, Tuṑarārikapi āriwa'ri kiyapaika uṑakaja yija baarijaya. I'suṑaka imarā imarī, saṑi āriwa'ri mija ṑō'irā ba'iaja baairāte tīmarīji yija baarāñu, jia nayi'rirū āriwa'ri.

⁵⁻⁶ Mija īabe. Cristore mija yi'yua ṑuṑajoatirā “ĶYaje rita Jesucristore yi'yurā maimē?”, mija āriṑuṑajoabe. “ĶMija ṑuṑakareka Cristore ña'rījāikarā mija ima ōrībeyurā mija bai je'e?” Topi ṑuri “Jesūre maṑuṑakarā ña'rījāiberikarā maimē”, āñurā ṑuri kire yi'ribeyurā nime. I'suṑaka simakoṑeko'omakaja “ ‘Jia kire yi'yurā yija ime’, āñurā mija ime”, mijareka ñarīṑuṑajoayu. Suṑa imarī mamarītaka kirika bojariroka mijare yija bojarapaka ā'mitiritirā jia kire mija yi'raṑaka simamaka, “Rita, Cristore nare ōrīrūjeikapi ṑablorākare yijare bojarijayu”, āriwārūrā mija ime. ⁷ Ba'iaja baabaraka mija ima yija īaeyarākareka, Cristore yijare sajā'metika simamaka, jiamarīa mijare yija jūarūjerāñu. I'suṑaka mijare yija baarākareka “Cristore nare jā'meikapi i'suṑaka ṑablorākare mare baayu”, mija āriwārūrāñu. I'suṑaka mijare baariyaṑaberiwa'ri ba'ia mija baakoreka Tuṑarāte mijaro'si yija jēñeñirijayu. Suṑa imarī Tuṑarāte yaṑaika uṑakaja mija baarākareka ṑuri, ba'iaja mijare yija baabesarāñu. Suṑa mijare yija baabepakā'ā īatirā “Yaje rukuya Cristore jā'meikapi tīmarīji yijare nabaatiyañu”, yijareka mija ārikoṑejīkaoka, marā imabeyua yijaro'si. I'suṑaka simako'omakaja kiyapaika uṑaka oyiaja mija baaritakaja yija yaṑayu. ⁸ Suṑa imarī mija ṑō'irā yija eyarūki ruṑu kiyapaika uṑakaja baatīkarā mija imarākareka ṑuri kijā'meikapi ba'iaja mijare yija jūarūjebesarāñu. Kiyapaika uṑakaja Cristore yijare jā'metīkarā imarī, mijare jeyobaarimaja yija ime, ba'ia uṑakaja mijare baabekaja. ⁹ Suṑa imarī mija ṑō'irā eyatirā, jia Cristore yi'yurā mija ima īawārūtirā okajājiapi mijare yijaibesarāñu. “Okajājimarīrā imarī, Cristorīkapi ṑablorākare beabeyu”, yijareka mija ārikoṑejīka, marā imabeyua yijaro'si. Jia mija yi'pakā'ā īawa'rīji, jia jījimaka imarūkirāja yija ime. Suṑabatirā “Mire ā'mitirīṑēawa'ri miyaṑaika uṑaka oyiaja nabaarū”, āriwa'ri, Tuṑarāte mijaro'si yija jēñerijayu. ¹⁰ I'suṑaka simamaka mija ṑō'irā eyatirā, okajājiapi mijare yijairiyaṑabeyu. Suṑa imarī ya'rīrā baaika ruṑu, ika ṑaṑera mijare yiṑūatayu jīibaji Jesūre yi'ṑaraka mija imaokaro'si. I'suṑaka mijare baarimaji ñimaokaro'si Maīṑamakite yijare jā'meka. Suṑa imarī kire mija yi'yua bitatarīkoṑakaja jīibaji kire mija yi'rīrijayaokaro'si mijare yija jeyobaarijayu.

¹¹ Ō'ōjīrāja mijaro'si yo'oyu yijeyomarā. Jia mija imabe, Jesūre yaṑaika uṑaka oyiaja baabaraka. Ritaja ika ṑaṑerapi mijare yibojaika jia ā'mitirīṑēabaraka mija imabe. Īrīka uṑakaja ṑuṑajoabaraka, oka imarijarirākaoka jiapi sajiebaraka mija imabe. I'suṑaka mija baamaka, Tuṑarā, mare wayuīarimajire, mijaka imajīṑarāñu. Suṑabatirā jījimaka mare imarūjeiki kime. ¹² Jesūre ā'mitirīṑēairā imarī, mija rērīrijayu ṑoto jia jījimakapi jēñebu'abaraka mija imarijape.

¹³ Ō'ōkarā Jesūre ā'mitirīṑēairā, “Jia nimarū”, āriwa'ri oka mijaro'si naṑūatayu. ¹⁴ “Jia nare mibaabe”, āriwa'ri maīṑamaki Jesucristore mijaro'si yijēñeyu. “Suṑabatirā Tuṑarāte mijare wayuīaika jia ōñurā mija imaokaro'si, suṑabatirāoka Espīritu Santo jia mijaka imajīṑarijayuka kimarū”, āriwa'ri ritaja mijaro'si yijēñeñirijayu yijeyomarā.

I'tojīrāja sime ruṑu.

Carta de San Pablo a los Filipenses

Pablo, kijeyomaki Timoteopitiyika Filiposwejeakarãro'si pãpera napũataeka

¹ Yijeyomarã Filiposkarã, Jesucristore jia baaikaꝑi kirirã imarijayurã, supabatirã kire yi'yurãte imaruputarimaja, i'supakajaoka nare jeyobaarimaja “Jia mija imabe”, ãrĩwa'ri oka mijaro'si yija pũatayu. Yi'i Pablo, yijeyomaki Timoteopitiyika mijaro'si sayija pũatayu Jesucristoro'si ba'irabeĩjirimaja imarĩ. ² Supa imarĩ, Mapaki Tuparã, supabatirã maipamaki Jesucristoreoka “ ‘Jia dako okamirãmarĩaja nimarũ’, ãrĩwa'ri jia nare mija jeyobaabe”, ãparaka mijaro'si nare yija jẽnerijayu.

“Filiposwejeakarã Jesucristore ã'mitiripẽairãte jia mibaayu Tuparã”, Pablote ãrĩka

³ Mijareka yipupajoarijayu rakakaja “Jia mibaayu”, Tuparãte narĩrijayu. ⁴⁻⁵ Supabatirã Tuparãte mijaro'si yijẽneika rakakaja jĩimakapĩ kire yijairijayu. Tuparãte mija yi'riũ'muekarõ'õjĩtepi, maekakaoka aperiãte Jesũrika bojariroka bojatapabaraka yire mija jeyobaarijayua simamaka i'supaka yibaarijayu. ⁶ Rita sime, jia Tuparãte mija pupaka baaũ'mutika simamaka, kiyapaika upakaja mija imamirĩrkawa'yaokaro'si mijare kijeyobaarijarirãnu, Jesucristore etarãñurĩmi rõ'õjĩrãrãja. ⁷ Mijare wãtaiki imarĩ, i'supaka mijareka yipupajoayu. Yire jeyobaariupakirã imarĩ, ĩ'rãkurimarĩa yiyapaika yire mija pũatarijayu. Mia je'e, wẽkomaka imariwi'iarã imariþotojo Jesũrika bojarirokakaka yapabeyurã wãjitãji “Ikupaka sime”, ãrĩwa'ri nare okae'ebaaraka, yibojajiirijayu. I'supaka yibaayu po'imajare yibojawãrõrũkia Tuparãte yire ja'ataeka simamaka. I'supaka ñimarijayua simamaka jia ñimaokaro'si yire mija pũatarijayua jia sime. ⁸ Jesucristore wãtaka mijare õñuapi ãrĩwa'ri i'supakajaoka mijaka ñima Tuparãte õñua. I'supaka imaki imarĩ jimarĩa mijare ñiaripakatayu ate. ⁹⁻¹¹ I'supaka imawa'ri, ikupaka Tuparãte mijaro'si yijaiĩjirijayu. “Jia mire õrĩrijaparaka miyapaika upakaja imamirĩrkawa'yurã imarĩ jĩibaji wayuĩabu'airã nimarũ. I'supaka imawa'ri miyapaika upaka imarika najẽrãko'arũ”, ãrĩwa'ri Tuparãte mijaro'si yijaiĩjirijayu. I'supaka yiyapayu “Jia baarijaririka ja'atabekaja nimarũ”, ãrĩwa'ri. Supa mija imamaka ĩatirã “Dakoa okamirãmarĩaja jia yika nima nareka ñoñu”, Cristore pe'rietarãñurĩmi mijareka kẽrĩrika yiyapayu. Supabatirãoka Jesucristore mijare jeyobaaikaꝑi “Tuparãte yapaika upakaja baarijayurã nimarũ mae”, mijareka ñaũu. Supa imarĩ mijare kijeyobaamaka ĩatirã, “Tẽrĩwa'ribaji jia baaiki Tuparãte ime”, ãparaka aperiãte kire jiyipupayeeokaro'si naro'sioka kire yijaiĩjirijayu.

“Rĩkimarãja Jesucristorika bojariroka ã'mitiripẽairãte ime”, Pablote ãrĩka

¹² Yijeyomarã, Jesũrika bojariroka yiwãrõripareareka ba'iaja yijũaika simako'omakaja, po'imajare yibojarija'atabeyua sime. I'supaka yiro'si simako'omakaja rĩkimarãja aperiã yibojaika ã'mitiriwãrũtirã kire nayi'ririjayuakaka jia mija õrĩwãrũbe. ¹³ Mia je'e, “Cristore kiyi'yu pi'iwa'ri wẽkomaka imariwi'iarã kime”, ika wejea ĩpamaki wi'ia ĩarĩĩrimaja surararãkare yireka ãrĩrijayu. Supabatirã po'imaja ritaja ika wejeareka imarãoka i'supaka yireka pupajoarijayurã. ¹⁴ Supa imarĩ, Cristore yi'ririya'ataberiwa'ri wẽkomaka imariwi'iarã ñima õrĩwa'ri, rĩkimarãja ika wejearã Maipamakire yi'yurã jĩibaji kirika bojarijayurã ba'iaja jũarika kĩkibekaja.

¹⁵ I'supaka simako'omakaja, ĩ'rãrimarã puri, “Wẽkomaka imariwi'iarã Pablote ima marã imabeyua”, ãñurã. I'supaka ãñurã imarĩ, “Pablote bojaikakaka ã'mitiriberiwa'ri rĩkimabaji yijare ã'mitiripẽairãte imarãnu je'e”, naũu yibaarijayuakaka oakiyurã. Aperiã puri jia yika imawa'ri jiapi Cristorika bojariroka bojarijayurã. ¹⁶ I'supaka yire wayuĩairã

imarĩ, “Tuparãpi ãrĩwa'ri wẽkomaka imariwi'iarã Pablote ime. Supa imarĩ Romawe-jeakarã ĩparimarã Cristorika bojariroka bojarika nayapabeyua simako'omakaja Pablote sanajẽĩamaka, nawãjitãji jia yi'riwãrũiki kime”, ãñurã nime. ¹⁷ Aperã imarã yire pemawa'ribaji imarika yapakopewa'ri “Cristorika bojariroka yija wãrõmaka yijare takaja ã'mitiripẽairãte imarãñu je'e. I'supaka simamaka sã'mitiritirã yijare oakiriwa'ri, wẽkomaka imariwi'iarã kimarõ'õpi ba'iaja Pablote puparirãñu”, narĩkopeyu.

¹⁸⁻¹⁹ I'supaka nabaarijayua marã imabeyua yiro'si. Ritaja Cristorika bojariroka nawãrõrijayuapi ãrĩwa'ri jĩjimaka ñime. I'supaka imarijayuka imarĩ, “Tuparãte yiro'si mija jẽñeĩjimaka, supabatirã Espiritu Santore yire jeyobaamaka pariiji ritaja yijũaika jia oyiaja yiro'si sawapu'rirãñu”, ñarĩpupajoayu. ²⁰ I'supaka pupajoaiki imarĩ, ĩparimarã wãjitãji naka yijairãka poto, “Dakoa i'yomarĩaja jaiki ñimarijarirãñu”, ãñuka ñime. Supa imawa'ri Cristorika bojariroka jia wãjia yibojarijariroyika upakaja nare sayibojaripayu. Supa imarĩ yire najẽĩawearãka poto, yire najããkopejika, yire napoatajikaoka, marã imabeyua yiro'si. Ritaja yibaarijayua Cristore jiyipupayeerũiakaka simarika yiyapayu. ²¹⁻²² Supa imarĩ, yire najããbesarãkareka ritaja yibaarijayuapi jia Cristore jiyipupayeebaraka po'imajare imarika yiyapayu. Yire najããkoperãkaoka jiiibaji yiro'si simarãñu Cristoka jia imarũkika ñima simamaka. I'supaka simako'omakaja yire napoatarãkarekaoka, Cristorika bojariroka yibojamaka rĩkimarãja sã'mitiripẽarãñurã. Supa imarĩ, “¿Dika jiiitaka imatiyaika je'e?”, ãrĩwãrũbeyuka ñime. ²³ I'supaka simamaka “Ika ĩ'paba'iwã'taja jia yiro'si ima”, ñarĩwãrũbeyu. I'supaka simako'omakaja reyatirã mabo'ikakurirã jiiibaji kika imarika simarãñu je'e yiro'si ñarĩpupajoarijayu. ²⁴ I'supaka yipupaka imako'omakaja mijare jeyobaabaraka õñia imarika yiyapayu jiiibaji mijaro'si simaerã. ²⁵ Supa imarĩ “Jiiibaji Tuparãte yi'paraka jĩjimaka kika nimaokaro'si nare wãrõbaraka, naka ñimarãñu ate”, ãrĩpupajoaiki ñime. ²⁶ Topi wẽkomaka imariwi'iarã ñima be'erõ'õ mija põ'irã yeyarãka poto, “Wẽkomaka imariwi'iarã kimaraparõ'õpi Pablote mipoaeka jiiitaka kire mibaayu”, Jesucristore aparaka jia jĩjimaka mija imarãñu.

²⁷⁻²⁸ I'supaka simako'omakaja, wẽkomaka imariwi'iarã yiro'si simarãka upakaja simakoperãka marã imabeyua. Jia Cristorika bojariroka yi'yurã imarĩ, sabojaika upakaja jia baabaraka mija imarijape. I'supaka mija baabe mija põ'irã yeyarãka uparãka, yeyabesarãkarekaoka jia ĩ'rãtiji pupajoairã imawa'ri, Cristore yi'riri'atabeyurã mija ima ñoñaokaro'si. I'siapi ãrĩwa'ri, aperãte mijare okabaako'omakaja ĩ'rĩka ta'iarãja imarã imarĩ, Jesũrika bojariroka mijare yiwãrõrapaka upakaja mija imarijayua ñorĩrãñu. I'supaka imarã imawa'ri ba'iaja mijare baarijayurã ruwu wayu'ri'ribekaja mija imabe. I'siareka mija ima ĩatirã “Rita, Tuparãka õñia imajiparũkirã nime. Yija puri ba'iaja nare jaiwã'imañurã yija imaripareareka, ba'iaja imarika tiyibeyurõ'õrã a'rirũkirã imarã”, narĩpupajoarãñu. Mijare yibojika upatiji Tuparãtakiji imaki ritaja sabaarimaji. ²⁹ I'supaka imaki imarĩ, jia mijare baawa'ri kirirãro'si Tuparãte mijare wã'maeka, “Yi-makire yi'paraka nimarũ, supabatirãoka jia kire yi'riwa'ri ba'iaja jũabaraka nimarũ”, ãrĩwa'ri. Supa imarĩ kire mija yi'yua ja'atabekaja mija imamaka ĩatirã aperãoka Cristore yi'rirãñurã. ³⁰ Supa imarĩ mija põ'irã ñimarapaka poto ba'iaja yire nabaarapaka mija ĩarapaka upakaja jũairã mija ime mijaro'sioka mae. I'supakajaoka õ'õ Romawejeearã aperãte ba'iaja yire baaika majaroka mija ã'mitiyu ate.

2

“Tẽrĩriki imari'potojo ‘Imatiyaiki ñime’, ãrĩberikaki Cristo”, Pablote ãrĩka

¹⁻² Kirirã mija imamaka, jia pupaparaka mija imaokaro'si Cristore mijare jeyobaayu. I'supakajaoka mijare kiwãtayua imarĩaja mija imakoreka. Supabatirãoka rĩrãkibiparaka Espiritu Santore mijaka imarijayu. Topi jia Cristore mare wayuũaika simamaka jĩjimaka ñimaokaro'si ikupaka mija imarika yiyapayu: Mija jeyomarãka ĩ'rãtiji pupakirã mija imabe. I'supakajaoka ritaja mija imaupatiji, jia wayuũabu'abaraka ĩ'rĩka ta'iarãja imawa'ri,

Cristore yapaika upakaja i'rārokarekaja ña'rīyaarīji pupajoairā mija imabe. ³ Aperāte pemawa'ribaji imarika yapabekaja mija imarijape. I'supakajaoka “Po'imajare yijare jiyipupayeerū”, ārīwa'ri mija baaikakaka mija jaia'si. I'siroka pupajoaberiwa'ri “Yijare tērīwa'ribaji imatiyairā nime je'e apeyari aperā”, ārīwa'ri jiyipupaka nare mija ōrīrijape.

⁴ Mijaro'si takaja jia mija imarūkia pupajoabekaja aperāte jia imarūkiakakaoka mija pupajoarijape.

⁵ I'supaka mijare ñañu Jesucristore imaekarokaḗiji ōrītirā kiupaka mija imari-jayaokaro'si. Īakōrī je'e, ikupaka sime:

⁶ Tuparāka i'rātiji imariḗotojo, “Tērīriki Tuparāte ima upakaja ñima yija'atabesarāñu”, ārībeyuka Cristore imaeka.

⁷ I'supaka ārībekaja, tērīwa'ribaji kima ja'atitirā, po'imaji kipo'ijirika. Supabatirā ba'irabejirimaji imatiyabeyuka upaka kijarika.

⁸ Supa imarī ika ka'iarā kimaeka poto, “Yire pemawa'ribajika mime”, āñuka upaka Kipakire kiya'ririjarika. I'supaka imaekaki imarī, ba'iaja baarimajare najāāroyika upaka yapua tetaekarā kire napatakāeka, sarā kireyaokaro'si ḗariji Tuparāte kiya'rika.

⁹ Supabatirā kireyaeka be'erō'ō ōñia kire jaripe'rirūjetirā, ikupaka Tuparāte kire ārīka: “Ritaja ima pemawa'ribajirā jiyipupaka ōrīrūkika mimabe. Supa imarī ritaja imarā pemawa'ribaji īḗi mimarāñu”, kire kērīka.

¹⁰ I'supaka Tuparāte kire ārīka seyarāka poto nimaupatiji kipoiji'aekarā: Mabo'ikakurirā imarā, ō'ōrā imarāoka, ka'irokareka imarā ḗariji Jesúre najiyipupayeerāñu.

¹¹ Nawājitāji kimarāka poto “Ritaja imarā īpamaki Jesucristore ime”, wāārō'ōrāja ritaja imarāte kire ārīrāñu. I'supaka baawa'ri Kipaki Tuparāteoka jiyipupaka norīrāñu.

Jesucristore imaekarokaḗi ōrītirā saḗiji mija imarijape kire yi'ribeyurā wājitāji

¹² Yijeyomarā, i'supaka Cristore baaeka pupajoawa'ri i'supakajaoka Tuparāte mija yi'rījīñu. Mija pō'irā ñimarapaka poto jia kire yi'yurā mija imamaka ñiarape. Maekaka ḗuri mija pō'irā ñimabeyua simamaka torā ñimarapaka poto jia kire mija yi'rapaka upakaja jībaji kire yi'ḗaraka mija imarika yiyapayu. Supa imarī ba'iaja mija jūārūkiareka Tuparāte mijare satāāeka simamaka kire kīkibaraka, kiyapaika upakaja mija baarijape.

¹³ I'supaka mijare ñañu “Yiyapaika takaja baariḗupakirā nimarū”, ārīwa'ri Tuparāte mijare jeyobaarijayua simamaka.

¹⁴ Ā'mitirikōrī je'e: Mija baaika upakaja, ba'iaja jaibu'abekaja, jījimakaḗi mija imarijape. ¹⁵⁻¹⁶ I'supaka mijare ñañu, oka baabekaja, jia wājiroka oyiaja baarijayurā mija imaokaro'si. Supa imarī ika wejeareka ba'iaja baarimaja watoḗekarā imariḗotojo, “Tuparāte yapaika upaka baairā nime. Dakoa oka imabeyua nareka”, mijareka narīrāñu. I'supaka jia baairā mija imarākareka, Tuparāte yapairoka nare mija bearāñu. Supa imarī Cristore ḗerietarāñurīmi “Nare yibojaeka upakaja baarijayurā nime”, āḗaraka jījimakaḗi kire sayibojarāñu. ¹⁷⁻¹⁸ Tuparāte yapaika upakaja Jesúrika bojariroka yibojariḗareaja, yire najāārūjerāñu je'e apeyari.* I'supakajaoka sayi'yurā imawa'ri, ba'iaja mija jūarijayua simako'omakaja mijaka jījimaka ñime. I'supaka imaki imarī i'supakajaoka yika mija imarika yiyapayu yiro'si.

Timoteo, Epafroditoḗitika i'ḗarāte Filiposwejarā Pablote nare ḗūataripupajoaeka

¹⁹ Maipamaki Jesúre yaparāka upakaja, ñojimarīji mija pō'irā Timoteore yipūatarāñu je'e, yimajaroکا mijare kibojamaka jia mija ḗupayaokaro'si. I'supaka simarākareka ō'ōrā ate kipe'rietarāka poto mija majaroکا yire kibojamaka ā'mitiritirā jia yipuparirāñu yiro'sioka. ²⁰ Jia mija imarika pupajoatiyaiki kimamaka, mija pō'irā kire yipūataripayayu.

* **2:17-18** Pablo compara su posible muerte con una ofrenda a Dios. También considera la fe de los filipenses como un ofrenda a Dios.

Maki apika kiupaka pupajoaiki imabeyuka ò'òrà. ²¹ Aperã puri narĩmijitakaja ni-marũkiakaka pupajoabaraka imarã. I'supaka imawa'ri Jesucristore yapaika upaka baari-jaririka pupajoabeyurã nime. ²² I'supaka pupajoirãte ima simako'omakaja, “Timoteo puri Jesucristore yapaika upakaja baarijayuka”, ãrĩwa'ri mija òñuka kime. I'supaka kireka mija òñua imarĩ, “Kimaki upakaja jia Pablote kijeyobaarijayu, rĩkimabaji Cristorika bojariroka yi'yurãte imarika yapawa'ri”, kireka ãñurã mija ime. ²³ Supa imarĩ, “Ikupaka iparimarãre yire baarãñu”, ñarĩwãrũrãka poto, Timoteore mija pò'irã yipũatarãñu yimajaroکا mijare kibojærã. ²⁴ Supabatirã “Yi'ioکا ñamajĩ napò'irã ya'rirãñu je'e apeyari”, ñarĩpupajoayu. I'supaka yibaaĩka, ñipamakire yire jeyobaarãkapi ãrĩwa'ri supa simarãñu.

²⁵ Majeyomaki Epafroditore yire jeyobaaerã mija pũatarapaka jia sime. Yijũaika upakaja ba'iaja jũaiki kime kiro'si Cristorika bojariroka wãrõrimaji imarĩ. Supabatirã “Cristorika bojariroka mija boja'si”, sã'mitiripe'yoirãte ãñua imako'omakaja, yire jeyobaarimaji kime Epafrodito. Jia yire jeyobaarimaji kimako'omakaja mija pò'irã kire yipe'ataerã baayu.

²⁶ Ikupaka sime: “Wãmarĩa yijarapaka majaroکا ã'mitiritirã, ba'iaja Filiposkarãre pupayu je'e”, ãrĩwa'ri ba'iaja pupayuka imarĩ, mijare ïarika kiyapayu. ²⁷ Rita simarape, kũpajĩkaro'siji kireyarũkia jariwa'rikopeko'omakaja Tuparãte kire wayuĩamaka kitãrãpe. Yire pariji wayuĩawa'ri, “Wẽkomaka imariwi'iarã kima poto ba'iaja kipupayua pemawa'ribaji Epafroditore reyamaka ba'iaja Pablote puparia'si”, ãrĩwa'ri, Tuparãte kire tããrãpe. ²⁸ I'supaka simamaka ñojimarĩji mija pò'irã kire yipe'ataerã baayu. Supa imarĩ jia dakoa risirika ba'ijũaberikaki upakaja mija pò'irã keyamaka ïatirã jĩjimaka mija imarãñu. I'supaka kire yipe'atarãka be'erõ'õpi puri, ba'iaja puparitiyabekaja ñimarãñu yi'ioکا. ²⁹⁻³⁰ Ñoakurirã mija ima simamaka marãkã'ã baatirã Cristorika bojariroka yiwãrõika yire mija jeyobaawãrũbeyu. “Kire kijeyobaarũ”, ãrĩwa'ri mija pũatarapaki puri jia yire jeyobaaiki. I'supaka imaki imaripotojo koiteje kireyakoperapaka simamaka jia jiyipupaka kire mija õpe. Jia jãjika mija pò'irã keyamaka jĩjimakapi kire mija e'etope mija upakaja Maipamakiriki kima simamaka. Supabatirã, i'supakajaoka jia jiyipupaka mija õpe kiupaka imarãte.

3

Maipamaki Jesucristore òrĩrika sime ritaja ima pemawa'ribaji imatiyaika

¹ Yijeyomarã, jia jĩjimaka mija imabe “Jesucristorirã yija ime”, ãrĩwa'ri. Bikija mijaro'si yo'orapakakaka, maekakaoka jiaپی so'otirã mijare yipũatayu ate, sĩatirã wapuju pakirimajaroکا bojarimajare mija yi'rikoreکا. ² Werika yaiwẽkoa* upaka ba'iaja baairã nime. Supa imarĩ pakirikapi sawãrõrimajare rakajekaja mija imabe. Supabatirã “Tuparãrirã imaokaro'si circuncisión baarika sime”, narĩpakirijayu. ³ “Circuncisión baaekarã imarĩ Tuparãrirã yija ime”, narĩkopeika. Maa puri Tuparãrirã maima. Cristore yi'yurã puri Espĩritu Santore mare jeyobaamaka Tuparãte jia jiyipupaka morĩrijayu. Supabatirã Jesucristore majiyipupayeeyu “Maro'si kireyaekapi Tuparãte mare wayuĩarijayu”, ãrĩwa'ri jĩjimaka maimarijayu. “Mapo'ia mabaaikapi ãrĩwa'ri Tuparãrirã majarirãñu”, ãrĩbeyurã maima. ⁴⁻⁵ Karemarĩa yiñekiarãte pupajoaekaroka yipupajoarikareکا “Moisére jã'mekakaka aperãte yi'yua pemawa'ribajirã jia sayi'yuka ñime”, ãñuka ñimajĩñu. Ìakõrĩ je'e, ikupaka ñimaeka bikija: “Tuparãriki kimarũ”, ãrĩwa'ri Ì'potẽñarirakarĩmi yipo'ijirika be'erõ'õ circuncisión yire nabaaeka. Benjamín imaekakaki riparãmi ñime judiotataki imarĩ. Supabatirã apika yiñekijioka kimaeka Abraham. Ì'rãtomajaja nimaeka yiñekiarã. I'supaka imaekarã imarĩ, judiotatarã tiyiaja tĩmiaribu'atirã

* **3:2** Los judíos llamaban a los no judíos perros. Pero Pablo dice que estos maestros judíos realmente son los perros por tratar de imponer la circuncisión y otros ritos a los cristianos.

namakarārikaki imarī, judiotataki takiji nime. Supa imarī fariseokaka pupajoaiki nimaeka. I'supakajaoka Moisés imaroyikakite Tuparāte jā'mekakaka jia jiyipupaka sōparaka sayi'yuka nimakopeka ruḡu. ⁶ I'supaka sayi'ritiyawa'ri, “Cristore yi'yurā puri Moiséte jā'mekakaka riatarika pakatayurā imarā”, āripupajoakopebaraka jimarīa ba'iaja nare baawā'imañuka nimaroyika. I'supaka nīmamaka, “Moiséte jā'meka yi'ribeyuka Pablote ime”, marā yireka āriberiroyirekarā. ⁷⁻⁸ I'supaka nimaeka simako'omakaja “Sapi āriwa'ri, jijimaka Tuparāte yika ime”, āribeyuka nime mae. Maekaka puri Cristore yi'yuka nīmamaka bikija nīmakoperoyirapaka wapamarīa ima. Supabatirāoka maipamaki Jesucristore ōrīrika ritaja tērīwa'ribaji ima simamaka ritaja imakopeika wapamarīa ima yiro'si. Jiibaji kire ōrīriyapawa'ri, “Ritaja yibaaroyirapaka mirāka jia Tuparāka nīmarūkiro'simarīaja sime mirākiyu”, āriwārūiki nime mae. Supa imarī ritaja yiro'si jiitaka imaeka mirāka ja'ataekaki nime, Cristorikitakaja jayaokaro'si. ⁹ Kiriki imarī, “Moiséte jā'meka yi'riwa'ri Tuparāka jia nime”, nāribeyu. Cristore yi'riwa'ri takaja puri jia Tuparāka nime. Sapi āriwa'ri Tuparā nākoreka ba'iaja baabeyuka nime mae. ¹⁰ Supa imarī, ikupaka simamaka jiibaji Cristore nōrīriyapayu: Reyariḡotojo Tuparāte ōñia kire jarirūjekapi āriwa'ri kiyapaika upakaja nīmariyapayu. Supabatirāoka kika rīrākibiyuka imarī, ba'iaja Cristore jūaeka upakaja Tuparāte yi'riwa'ri ba'iaja yijūarākareka, marā imabeyua. I'supaka imawa'ri Cristore reyaeka upakaja jia Tuparāte yiyi'ririyaḡayu yireyarāka rō'ōjīrā. ¹¹ I'supaka nime, “Yireyarāka be'erō'ōpi ōñia Tuparāte yire jarirūjerāñu”, āriwa'ri.

“Tuparāte yapaika upaka oyiaja baabaraka maimaye'e”, Pablote ārika

¹² Ritaja mijaro'si yo'oika “Yi'i puri kopakaja sayi'ripatatirā Tuparāte yapaika upakaja jaritiki mae”, āriwa'rimarīa nāñu. I'supaka simamaka, Cristore ima upakaja imarika yapawa'ri kiyapairokapi nīmarijayu, saja'atabekaja. I'supaka yibaarijayu kiupakaja jia baaiki nīmaerā yire kiwā'maeka simamaka. ¹³ Mija ā'mitipe yijeyomarā. “Cristore ima upaka takaja jaritiki nime”, āribeyuka yi'i. Ikupaka sime: Jia sareka baabaraka nīmaroyirapaka puri pupajoarija'atarijayuka nime. Sapupajoabekaja yirupurō'ō Cristore yapaika upaka oyiaja yipupajoarijayu. Kiyapaika upakaja yibaaokarāka rō'ōjīrāja yibaarāñu. ¹⁴ Cristore imarokapi imaki jaririka yapawa'ri, ōñia nīmatiyikuriji i'supaka baarika ja'atabeyuka nime. I'supaka baawa'ri, sawapa yitōporāñu Tuparā pō'irā yeyarāka poto. Supa imarī Jesucristore yiro'si reyaeka simamaka mabo'ikakurirā Tuparāte yire imarūjerāñu ōñia Jesúska nīmajipaokaro'si.

¹⁵ Supa imarī, yipupajoaika upaka oyiaja mija pupajoabe ritaja jia Cristore yi'yurā upatiji. I'supaka imariḡotojo aperō'ōpañakarā mija pupajoaika waarīkajīkareka jia samija ōñiaokaro'si Tuparāte mijare jeyobaarāñu. ¹⁶ Mia je'e: Tuparāte yapaika morīwapu'atatika rō'ōjīrāja kiyapaika upakaja maimaye'e.

¹⁷ Yijeyomarā, supa imarī, Tuparāte yapaika upaka nīmara'aeka upakaja mija imarijape mijaro'si. Mija wājitāji yija baarapaka upakaja torā imarāte baarijapakā'ā nareka īaji'abaraka mija imabe. ¹⁸⁻¹⁹ Īrārimarā puri “Cristore yi'yurā yija ime”, āriḡotojo, ba'iaja imarijayurā. Supabatirāoka ba'iaja baarika maja'ataokaro'si yapua tetaekarā Cristore reyaekakaka wapamarīa upakaja naro'si sime. Tuparāte yapaika upaka baabekaja, napupakapi nabaarijitoika upakaja baarijayurā nime. Supabatirāoka, i'yorimarīaja jijimakapi najeyomarāre sanabojarijayu. I'supaka nabaarijayu Cristore yi'ribeyurāte baaika takaja pupajoairā imarī. I'simijipi āriwa'ri ba'iaja imarika tiyibeyurō'ōrā a'rirūkirā nime. I'supaka nīmarijayuakaka ĩrākurimarīa mijare yibojatika upakaja, mijare sayibojape'ayu ate ba'iaja nareka pupariwa'ri. ²⁰ Jesucristore yi'yurā maimamaka, maro'si puri i'supakamarīa sime, mabo'ikakuri maimajiparūkirō'ō maro'si ima simamaka. Supabatirāoka “Mabo'ikakurirō'ōpioka maipamaki Jesucristore i'tarāñu ba'iaja majūarūkia imaekareka mare tāārī”, āripupajoawa'ri jijimaka maimae. ²¹ Supa

imarĩ mapo'ia reyarũkia imakopeika kio'arãñu jiika kima upaka simaokaro'si. I'supaka mare kibaarãñu ritaja baawãrũpataiki imarĩ.

4

¹ Supa imarĩ, yijeyomarã, jia mija ã'mitipe. Mijare wātaka õñuka imarĩ, jimarĩa mijare ñiariyapayū. Jijimakapi mijareka ñarĩpupajoarijayu. I'supaka mijare yo'oika upakaja jia maipamakire Jesucristore jia yi'paraka mija imarijape.

“Mijare yiwãrõrapaka upakaja jia Cristore yi'paraka mija imarijape”, Pablote ãrĩka

² Jia ma mijare ñañu Evodia, Sintiuepitiyika i'pakorãwã'taja i'rãko upakaja mija pupajoabe, Maipamakire yi'riwa'ri kirirã mija ima simamaka. ³ Supa imarĩ tokaki, jia yire jeyobaarapaki, jia Evodia, Sintiuepitiyika i'pakorãre mijeyobaabe oka najiebu'arũ ãrĩwa'ri. I'supaka ñañu Cristorika bojariroka bojabaraka torã ñimarapaka poto jia yire jeyobaaraparã nimamaka. I'supaka yika nimarapaka poto imarapakiooka Clemente, supabatirã ritaja aperiã yire jeyobaarimaja. Yire jeyobaaraparã, “Ikarakamarã nime yika imajiparũkirã”, ãrĩwa'ri nawãmea kipõ'irã Tuparãte o'ojĩ'aekarã.

⁴ Mija iabe. Maipamakirirã mija ima pupajoawa'ri mija jijimaape. Supabatirã i'sirokaoka ate mijare ñarĩpe'ayu jijimaitakaja mija imarijape ãrĩwa'ri. ⁵⁻⁶ Supabatirãoka jia oyiaja aperiãte mija baarijape “Jiipuparã nime”, ritaja mijareka nañaokaro'si. Ikupaka mija õpe: No'ojĩrãmarĩaja sajariwa'yu õ'õrã Maipamakire etarũkia.

Sapi ãrĩwa'ri wayupiribekaja mija imabe. Ba'iaja puparikopakaja mija yapaikareka Tuparãte jẽñebaraka mija imarijape. Mañu upakaja ã'mitiyuka kimamaka, “Jiitaka oyiaja yire mibaayu Tuparã”, kire ãparaka mija imarijape. ⁷ Ka'wisika jũaripotojo ba'iaja pupapekaja mija imaerã, Tuparãte mijare jeyobaarijarirãñu Jesucristorirã mija ima-maka. Supa imarĩ ka'wisika jũaripotojo “¿Marãkã'ã simamaka ba'iaja pupapekaja sareka maimẽ?”, ãñurã mija imarãñu.

⁸ Yijeyomarã, ikupaka sime: Wãjimijikaka oyiaja pupajoabaraka mija imarijape. I'supakajaoka po'imajare jiyipupaka õrĩrikakaka, jiiroka takapi oyiaja imarikakakaoka mija pupajoabe. Supabatirã jiitakaja ima simamaka jijimaka po'imajare ã'mitiyu oyiaja pupajoabaraka mija imabe.

⁹ Supabatirãoka, mijare yiwãrõrapaka upakaja baabaraka mija imabe. Ritaja yibaarapaka, mijare yijairapakaoka kopakaja õñurã mija ime. I'supaka baabaraka mija imarãkareka okamirãmarĩaja mijare imarũjebaraka Tuparãte mijakaja imajiparijarirãñu.

Filiposkarãre kire jeyobaamaka jijimaka Pablote imaeka

¹⁰ Jia yire mija baayu, yire wayuñawa'ri yiyapaika yire mija pũataika. Supa imarĩ, jijimakapi “Jiitaka yire mibaayu”, Tuparãte ñañu. Ñoaka yire sapũataerã mija ba'erapaka simako'omakaja “Marãkã'ã sapũataberiwa'ri supa nabaarape je'e”, mijareka ñarĩpupajoayu. ¹¹ “Jimarĩtakaja sayiyapakoperape”, ãrĩwa'rimarĩa i'supaka ñañu, rĩkimaka yirikajĩka, dakomarĩa ñimakopeikaoka yiyapaika upakaja jijimakapi oyiaja imawãrũtikaki ñime. ¹² I'supaka simamaka yiba'arũkia ima poto, simabeyu potooka Cristore yire jeyobaaika simamaka okamirãmarĩaja ñimarijayu. Supabatirãoka wayuoka baaiki ñima poto, yiyapaika yireka ima potooka jijimaka oyiaja ñime. ¹³ Cristore yire jeyobaamaka, ritaja ka'wisika, ka'wisimarĩaoka i'supaka imawãrũtikaki ñime. ¹⁴ I'supaka ñimako'omakaja yire jeyobaawa'ri niñerũ yire mija pũatarapaka jiitakaja yire mija baarape.

¹⁵⁻¹⁶ Filiposkarã, yire mija jeyobaarapakapi ãrĩwa'ri mija ka'ia Macedoniapi ya'rape aperiõ'õrã wãrõtaapaokaro'si. Mamarĩtaka Cristorika bojariroka yi'yurã mija jarapaka be'erõ'õ i'supaka yire mija jeyobaarape. Aperiõ'õkarã puri nare yiwãrõmaka Cristore ã'mitiripẽaraparã imaripotojo, i'supaka yire jeyobaaberaparã. Mija puri, Tesalõnicawejarã ñimarapaka poto i'rãkurimarĩa niñerũ yire pũataraparã. ¹⁷ “Ate i'supakajaoka niñerũ yire mija pũatajiparika yiyapayū”, ãrĩwa'rimarĩa i'supaka mijare

ñañu. Jia yire mija baamaka sawapa jia Tuparâte mijare ja'atarika puri yiyapayu. ¹⁸ Yire mija pũatarapaka puri simaja Epafrodite yire ijirape. Yire sakijirapaka poto sañiamaka yipupajoarapaka pemawa'ribajirã yiro'si mija pũataeka mirãkirape. I'supaka mija baarapakapi ãrĩwa'ri jia jĩjimaka Tuparâte mijaka ime. ¹⁹ Supabatirã ritaja jia oyiaja ima ipamaki kime Tuparã. I'supaka imaki imarĩ Jesucristorirã mija imamaka ritaja mija yapaika upakaja mijare ijirimaji kime. ²⁰ I'supaka simamaka Mapaki Tuparâte jĩjimakapi majiyipupayeejipaye'e. I'supaka oyiaja simarijarirũ.

“Jia po'imajare imarũ”, Pablote ãrĩka

²¹ Mae torã imarã, Cristore ã'mitiripẽairãro'si “Jia mija imabe”, ãrĩwa'ri oka yipũatayu. Supabatirã yika Jesúre yi'paraka imarãoka i'supakajaoka mijaro'si pũatairã.

²² I'supakajaoka ritaja Cristore yi'yurã õ'õrã imarãte mijareka ãñu. Supabatirã Romakaki ipiro'si ba'iraberimaja Cristore yi'yurã i'supakajaoka ãñurã.

²³ Jia maipamaki Jesucristore mijare baarijarirũkirãro'siji mija imarũ mijareka ãñu. I'tojĩrãja sime ruðu.

Primera carta de San Pablo a los Tesalonicenses

Tesalónicawejeakarãro'si Pablote pãpera pũataeka

¹ ¿Yaje mija ime Tesalónicawejeakarã? Yi'i Pablo, supabatirã majeyomarã Silvano, Timoteopitiyika ika pãpera mijaro'si yija pũatayu. I'supaka mijaro'si sayija pũatayu Mapaki Tuparãrirã, supabatirã maipamaki Jesucristorirãoka mija imamaka. I'supaka simamaka Mapaki Tuparãte jia mijare baarũ, jia mija imaokaro'si.

Tesalónicakarã Jesúrika bojariroka jia ã'mitiripẽaekarã

²⁻³ I'supakajaoka mijaka jĩjimaka imawa'ri, “Jia mibaayu Tuparã”, mijaro'si kire yija ãrĩrijayu. I'supaka mijaro'si yija baarijayu, mijaka yija imaroyirapaka poto, Jesucristore yi'yurã imarĩ, jia kiro'si mija baaroyirapaka yija õñua simamaka. ã'mitirikõrĩ je'e: Wayuñabu'airã imarĩ, jia mija jeyobaabu'aroyirape. I'supakajaoka “Rita sime maipamaki Jesucristore ate pe'rietarũkia”, ãñurã imarĩ, ba'iaja jũarika mija rakajepããriariroyirape. I'supaka mija imamaka, ĩrãkurimarĩa Mapaki Tuparãte mijaro'si yija jẽñeĩjirijayu. ⁴ Mija ã'mitipe yijeyomarã, Tuparãte mijare wayuñarijayu. I'supakajaoka “Tuparãte nare wã'maeka”, yija ãrĩpupajoayu mijareka. ⁵ Jesucristorika bojariroka mijare yija wãrõu'murapaka poto okatakapiimarĩa mijare sayija wãrõrape. Espĩritu Santore yijare jeyobaarapakapi ãrĩwa'ri jia mijare sayija wãrõrape. I'supaka yija baarapaka simamaka “Rita sime ika majaroka”, ãrĩpupajoawãrũraparã imarĩ, samija ã'mitiripẽatiyarape. Supabatirãoka mija põ'irã yija imarapaka poto jia yija baaroyirapaka ĩaraparã imarĩ, “Jia maimaokaro'si mapõ'irã netarape. Ritaitaka oka namajaroka ma'mitiriroyi mirãkiyu”, ãrĩwãrũraparã mija ime. I'supaka pupajoaraparã mija imamaka, “Tuparãte wã'maekarã nime”, mijareka yija ãrĩpupajoayu.

⁶ Tuparãrika bojariroka mija yi'pakã'ã ĩawa'ri, aperlãte ba'iaja mijare baako'omakaja, Espĩritu Santore jeyobaarapakapi ãrĩwa'ri jĩjimakapi samija ã'mitirape. “Pablorkãro'si, Jesũro'sioka i'supakaja simaeka”, ãrĩwãrũwa'ri, jĩjimakapi sã'mitiritirã samija yi'rape mijaro'sioka. ⁷ I'supaka mijaro'si simarapaka simamaka Macedonia* ka'iareka imarã supabatirã Acaya ka'iarãoka jia mija imaroyirapaka ĩaji'araparã imarĩ, mija upakajaoka tokarã Jesucristore ã'mitiripẽarijayurãte baaroyirape naro'si. ⁸ Supa imarĩ Maipamakirika bojariroka Macedonia ka'iakarã, Acaya ka'iakarã takajamarĩa imaraparã sã'mitiraparã. Supabatirã “Jesũrika bojariroka jia yi'yurã nime”, mijareka narĩpupajoarijayu. I'supaka simamaka, aperlãte dirokapi ãrĩwa'ri rĩkimaitakaja yija bojaberijĩka sime, kopakaja ritaja sana'mitiriwãrũtiika simamaka. ⁹⁻¹⁰ I'supaka simamaka, “Jesucristorika bojariroka nare mija wãrõeka jia Tesalónicakarãre yi'yu”, ãrĩwa'ri yijare nabojoyu. “Wapũju imaja jẽrãka jiyipupaka norĩkoeroyirapaka ja'ataraparã nime, Tuparã õñia imakite takaja jiyipupayeewa'ri. Supabatirãoka Tuparã Maki, Jesũs mabo'ikakurirã maekaka imaki õ'õrã etarũkika kime. Ikiji imaki po'imajare kire jããeka simakoeko'omakaja õñia Tuparãte kire jarirũjeka. Supa imarĩ ba'iaja wẽkomakareka maimarũkia imakoẽikareka Jesũre mare tããeka. I'supaka simamaka jia Tuparãka imarã imarĩ, Jesũre etarũkia jĩjimakapi ta'abaraka maimaerã', ãparaka po'imajare bojabaraka nimarijayu”, ãrĩwa'ri yijare nabojoyu.

2

Tesalónicawejearã Pablote ba'irabeka

* **1:7** Provincia (o departamento) romana en Grecia. Tesalónica se encontró en Macedonia en el norte de Grecia. Acaya fue el departamento al sur de Macedonia.

1-2 Mija ā'mitipe yija jeyomarā. Mija pō'irā eyarī yija a'rapaka poto Filiposwejearā mamarī yija eyaū'murape. Torā yija imarapaka poto yijare jiyipupayeebekaja jimarīa ba'iaja yijare nabaarape. Mija wejearā yija eyarapaka poto rīkimarāja yijare jo'ata'airāte imako'omakaja okajāia yija imaokaro'si Tuparāte yijare jeyobaarape. Supa imarī, “Ika majaroka mija bojaḡibarika yija yaḡabeyu”, mija wejeakarāre yijare ārīkoḡeko'omakaja, kirika bojarirokakakapi kīkirimarīaja mijare yija bojarape. Supa yija baarapaka ōrītiirā imarī, “Jia maimaerā ḡablorākare mare wārōrape. Maḡō'irā nimarapaka poto rīkimarāja ḡo'imaja Jesucristorika bojariroka yi'raparā”, yijareka āñurā mija ime. ³ I'supaka simamaka waḡuju jairimirākamarīa mijare yija majarobojaroyirape. Rita imaroka mijare yija wārōrape. Supabatirā mijare yija ḡakiberape. Jīa yija tōḡookaro'si ba'iaja ḡuparirokaḡimarīa mijare yija bojarape. ⁴ Yijare ōrīwārūiki imarī, “Yiyapaika upakaja baairā nime”, yijareka ārīḡupajoaekaki Tuparā. Supa imarī yijare kīḡūataeka kirika bojariroka yija wārōokaro'si. I'supaka simamaka kiyapaika upakaja yija baarijauy. Ā'mitirikōrī je'e: ikupaka sime: Tuparāte jījimaka yijaka imarika takaja yaḡarijauyurā yija ime. Jījimaka ḡo'imaja yijaka imarū ārīwa'rimarīa nare yija wārōyu. ⁵ Yija wārōrapaka mija ā'mitirijiyuokaro'si waḡuju jia mijaka jaiberaparā yija. I'supakajaoka niñerū sawapa tōḡokaro'simarīa mijare sayija wārōrape. Tuparāte yijare īaika wājitāji rita mijare āñurā yija ime. ⁶ Supa imarī “Jiitarā mija ime”, ḡo'imajare yijareka āñaokaro'simarīa mijare sayija wārōrape. ⁷ Apōstolrāka yija imako'omakaja, mijare jā'merūkirā uparā yija imakoḡerape. I'supaka baarimarīaja rōmo komakarāte wayuīaiko imarī nare kowātaika upakaja mijare yija baarape. ⁸ Mijare wayuīawa'ri jījimakaḡi Tuparārika bojariroka mijare yija wārōriyaḡatirape. I'siatakajaro'simarīa, ritaja yija baawārūikarō'ōjīrāja mijare yija jeyobaariyaḡarape, mijare wayuīairā imarī. ⁹ Mija ā'mitipe yijeyomarā. Mija pō'irā yija imarapaka poto jāia yija ba'iraberapaka mija ōñu. Yija ba'iraberiwatoḡekarekaja Tuparārika bojariroka mijare yija wārōrape waḡamarīaja. Nami, īmi ḡariji i'supaka yija baarape yija yaḡarapaka mijare jēñekoreka.

¹⁰ Mija pō'irā yija imarapaka poto jia oyiaja mijaka yija imaroyirape. I'supaka imaroyiraparā imarī, Tuparāte yaḡaika upakatakaja yija baarijarirayirape. I'supaka yija imamaka īawa'ri, “Jia oyiaja baarijayurā nime”, yijareka āñurā mija ime. I'supaka simamaka yijare mija īaika upakajaoka Tuparāte yijare īayu kiro'si. ¹¹ Supa simamaka “Jiitakaja yijare nawārōrape”, yijareka āñurā mija ime. Supa simamaka ī'rīka kimakire wayuīaika upakaja jia mijare yija baamaka mija ōñu. ¹² I'supaka baaraparā imarī, jia ḡupaparaka okajāia mija imaerā “Tuparāte yaḡaika upaka oyiaja mija baarijape jījimaka mijaka kimaokaro'si”, āḡaraka mijare yija bojaroyirape. I'supaka mijare yija bojaroyirape jiitakapi mijare kiwā'mayu kijā'merūkirā mija imaokaro'si. Supabatirā mijare kiakayu tērīwa'ribaji kima mija ōñaokaro'si.

¹³ Supa imarī, Tuparārika bojariroka mijare yija bojarapaka poto, “Naḡupaka nare āñua ḡupajoapakitirāmarīa yijare nawārōrape. Rita Tuparārika bojariroka sime”, ārīḡupajoairā mija imarape. Rita mija ḡupajoayu, Tuparārika bojariroka sime. Sayi'yurā mija imamaka, kiyapaika upaka oyiaja mija baawārūerā mijare kijeyobaarijauy. I'supaka simamaka, mijare ḡupajoawa'ri, “Jia mibaayu Tuparā”, kire yija ārīrijauy. ¹⁴ Yijeyomarā, Judeaka'iakarā, Jesucristore jiyipupaka ōñaokaro'si rērīrijayurā upaka mija jayu mae. Mija wejeakarāre ba'iaja mijare baata'amaka ba'iaja mija jūarijauy upakajaoka najūarijauy Judeaka'iarā Jesucristorirā naro'si. ¹⁵ Ā'mitirikōrī je'e: Judīorāka kire yi'riberikatata nimaeka maiḡamaki Jesucristore jāāekarā. Nañekiarāoka i'supakaja baarijarikarā Tuparāro'si bojaījirimaja imaroyirekarāte. I'supaka baara'aekarā upaka imarā maekakaoka ī'rākurimarīa nawejeapi yijare ḡoatarijauyurā. I'supaka imarā imarī, ritaja ḡo'imajare majamarā nime. Supa imarī ba'iaja Tuparāte naka ime. ¹⁶ Ritaja ḡo'imaja majamarā imarī, “Judīotatamarīrāteoka Jesūre tāāriyaḡayu”, ārīwa'ri nare yija bojamaka judīotatarāre yijare sabojarūjebeyu. Rīkimakaja ba'iaja nabaarijauyua imatika

imako'omakaja i'rārīmi upakaja ba'iaja nabaarijaya. Bikijarāja i'supaka nabaarijarika ĩara'aekaki imarī, “Ba'iaja nabaarijaya wapa ba'iaja nare yijūarūjerūkīrīmi no'ojīrāmarīa sajariwa'yu sarā seyarūkia”, Tuparāte āriṣupajoayu.

Tesalónicawejeakarā pō'irā turiṣe'arī Pablote a'ririyaṣaeka

¹⁷ Mija ā'mitipe yijeyomarā. Mijare yija ṣe'ritaparapaka be'erō'ōpi no'ojīrāmarīaja mijareka yija ṣupajoarape ate. Mija pō'irā imaberiripotojo yija ṣupakapi ṣuri mija pō'irā imarā upakaja yija imarape. Supa imarī, ate jimarīa mija pō'irā a'rirā yija rutukoperape. ¹⁸ Yi'i Pablo i'rākurimarīa mija pō'irā a'ririka yirutukoperape. I'supaka ṇimako'omakaja, Satanāre yiro'si satā'teroyirape. ¹⁹ I'supaka mijareka ṣupajoairā imarī, maipamaki Jesúre etarāka poto, ikupaka kire yija āriṣāñu: “Tesalónicakarā mirika bojariroka nare yija wārōrapaka poto, jia sayi'raparā. Supa imarī, ja'atarimarīaja jia sayi'rimirīrīkawa'yurā nime”, āriwa'ri jījimakapi kire yija bojarāñu. I'supaka kire bojarūkīrā imarī, mijaka yija imariyapayu ate. Aṣerā tēriwa'ribaji mijareka ṣupajoawa'ri, jījimaka yija ime. ²⁰ Rita sime, jia mijareka ṣuparitirā jījimaka yija ōñurā mija ime.

3

¹⁻² I'supaka simamaka mija majaroka ā'mitiririka yapairā imarī, sarakajepāāwārūberīwa'ri yija jeyomaki Timoteore mija pō'irā yija ṣūatarape. Yupakajaoka Tuparāte ba'irabejīrimaji imarī, Jesucristorika bojariroka bojatarimaji kima ōñurā mija ime. I'supaka imaki kimamaka, jiibaji Jesucristore mija yi'yaokaro'si, supabatirā ba'iaja jūaripotojo, sarakajepāāekaja mija imaokaro'si mija pō'irā kire yija ṣūatarape. Yija i'ṣarā ṣuri Atenas wāmeika wejearā tuiṣararā. ³ Ba'iaja jūawa'ri, ba'iaja naṣuparia'si āriwa'ri Jesucristorika bojariroka mija ja'atakoreka mija pō'irā kire yija ṣūatarape. Ā'mitirikōrī je'e: Jesúre yi'yurā maimamaka, aṣerāte ba'iaja mare baayu. “I'supakaja yire yi'yurāro'si simarāñu”, Tuparāte āritika simamaka, kire yi'ṣaraka sarakajepāārūkīrā maima. ⁴ I'supakajaoka mijaka yija imarapaka poto “Jesúre yi'yurā mija imamaka, ba'iaja aṣerāte mijare baarāñu”, āriwa'ri mijare yija bojatirape. Mijare yija bojarapaka upakaja mijaro'si simarapaka simamaka, jia sōriwārūtīkarā mija ime mae. ⁵ I'supaka simamaka “Jesucristore naja'ataokaro'si Satanāre kopakaja nare ṣakitirape je'e aṣeyari”, āriwa'ri ba'iaja mijareka yiṣuparape. I'supakajaoka “Nare kitērīrākareka wapuṣu wapamarīa nare yija wārōkoperapaka jarirāka je'e aṣeyari”, mijareka ṇariṣupajoarape. I'supaka jūairā mija imamaka, mija majaroka ōrīrika rakajepāāwārūberīwa'ri Timoteore mija pō'irā yiṣūatarape.

⁶ Mae mija pō'irā turapaki Timoteore ō'ōrā ṣe'rietayu. Supa imarī ō'ōrā etatirā mijamajaroka yijare kibojayu. Ikupaka kēñu: “Jesucristore jia yi'ririṣayurā nime ruṣu, āriwa'ri. Supabatirā i'supakajaoka wayuīabu'airā nime. ‘Mijareka jia yija ṣupajoayu’, nañu”, āriwa'ri yijare kibojaetayu. Supabatirāoka “‘Yijare mija ĩariyaparijaya upakajaoka mijare ĩarika yija yapakoperoyi’, nañu”, āriwa'ri kibojayu. ⁷ I'supaka mijareka kēñua ā'mitiritirā “Jesúre nayi'ririṣa'atabeyu mirākīyu”, āriwa'ri ba'iaja jūariṣayurā imariṣotojo jījimaka yija ime. ⁸ “Cristore jiapi yi'riñujurā nime ruṣu”, kēṣakā'ā ā'mitiritirā jia yija ṣupayu mae. ⁹ I'supaka mija imamaka, mijareka ṣupajoabaraka, “Jia mibaayu Tuparā”, yija āriṣija'atabeyu. I'supakajaoka Tuparāka yija jaika poto, “Jesucristore jia yi'yurā nimamaka jia mibaayu”, āriṣupajoawārūtīrā jia jījimaka mijare yija ōñu. ¹⁰ ĩmiareka, ṇamiareka pariṣi Tuparāte yija jēñerijayu, mija pō'irā yija eyaokaro'si yijare kijeyobaaerā. Mija pō'irā yija a'ririṣapayu, jiibaji Jesucristore mija ā'mitirīṣe'arī mija ōrībeyua mijare yija wārōerā.

¹¹ Mija pō'irā ĩarī yija a'rirā Mapaki Tuparā, supabatirā maipamaki Jesucristore jia yijare jeyobaarū. ¹² Jiibaji wayuīabu'abaraka mija imariṣarirā Maipamakire mijare jeyobaarū, i'supakaja mijaro'sioka aṣerāte mija wayuīaerā kijeyobaarū. I'supaka mijare kibaarū, mijare yija wayuīamirīrīkawa'yu upakaja mija imaokaro'si. ¹³ I'supaka

maipamaki Jesúre yija jěñeyu, jia oyiaja mija baaerã kijeyobaaokaro'si. I'supaka mijare kijeyobaamaka, wãjia pupajoairã mija imarãñu. Supa imarĩ, maipamaki Jesúre, kirirãka pe'rietarãñurĩmi, Mapaki Tuparãte ñarãka wãjitãji, dakoa okamirãmarĩaja mija imarãñu. Ikupaka oyiaja simarijarirũ.

4

Tuparãte jia ñajiyuikakaka

¹ Mae ate yija jeyomarã, apea mijaro'si yo'oerã baayu. “Ikupaka mija imarãkareka, jĩjimaka Tuparãte mijaka imarãñu”, ãrĩwa'ri mijare yija wãrõrape. “I'supakaja imarijayurã nime ruðu”, mijareka yija ãñu. Kiyapaika upaka oyiaja jĩibaji mija baarijaririka yija yapayu. I'supaka mijare yija okajããrijayu mijare yija wãrõokaro'si Maipamakire yijare jã'meka simamaka.

² Maipamaki Jesúre yijare jã'meka upakaja yija wãrõrapaka õrĩtikarã mija ime. ³ Supa imarĩ rõmimarĩka, tĩmiamarĩko, supabatirã rõmiki, tĩmiaiko, ba'iaja baabu'arika imabeyua. Kirirã mija ima simamaka, kiyapaika upaka oyiaja mija baarika Tuparãte yapayu. ⁴⁻⁵ Mija rõmimarĩrã, tĩmiamarĩrãka wapuju baabekaja mija imabe. Tuparãte yi'ribeyurã puri, ba'upakaja baariwã'imarĩrijayurã. Nabaaika upaka baabekaja mija imabe mija puri. I'supaka baabekaja, rakajepããrikakaka õrĩwãrũirã mija imabe. I'supaka imarã imarĩ Tuparãte yapaika upakaja baabaraka po'imagare jiyipupaka õñurã mija imarãñu. ⁶ Supa imarĩ, i'supaka ba'iaja mija baawã'imarĩa'si, rĩrãkibiparaka mijaka imarãte ba'iaja mija baakoreka. “I'supaka baairãte ba'iaja Tuparãte baarãñu”, ãrĩwa'ri mijare yija bojatirape. ⁷ Ba'iaja mabaaerãmarĩa Tuparãte mare wã'maeka. Kirirã imarĩ, kiyapaika upaka oyiaja baabaraka maimarika kiyapayu. ⁸ Tuparãte yi'yurã imariþotojo, ika yija wãrõika yapabeyurã, yijare takajamarĩa ñaripe'yoirã. I'supaka imawa'ri Tuparãteoka yi'ribeyurã nime. Espĩritu Santore Tuparãte mijareka ña'ajããeka, ba'iaja nabaaika naja'atarũ ãrĩwa'ri.

⁹ Mija ã'mitipe, wayuĩabu'arikakaka mijare yibojaerã baayu. Mija wayuĩabu'aokaro'si Tuparãte mijare wãrõtika simamaka yija puri, dakoa ãrĩwa'ri sakaka mijaro'si o'obeyurã. ¹⁰ Rita, jia wayuĩabu'airã mija ime. I'supaka imarã imarĩ, ritaja Macedonia ka'iareka Jesúre yi'yurãte jia mija wayuĩayu. I'supaka simamaka, jĩibaji nare mija wayuĩamirĩrĩkawa'ririka yija yapayu. ¹¹ I'supaka oyiaja dakoa okamirãmarĩaja, mija pupayariji jia mija imabe. Supabatirãoka ba'irabebarakã imarãte ba'iaja baata'abekaja mija imabe. I'supaka baabekaja jia imaerã mija pupayarijĩkaja ba'irabebarakã mija imabe mijare yija bojaeka upakaja. ¹² I'supaka mija baarãka dakoa wayuoka baaberiwa'ri aþerãte ba'iaja baata'abekaja mija imarãñu. I'supaka mija baamaka ñatirã Jesúre yi'ribeyurã þariji jia jiyipupaka mijare norĩrãñu.

Ikupaka sime Maipamakire pe'rietarũkia

¹³ Mija ã'mitipe yija jeyomarã. Jesucristore yi'rika mirãrãte reyaekakaka mijare yija bojaerã baayu, ba'iaja mija puparikoreka. “Reyakopþeripotojo õñia najaribesarãñu ate”, ãrĩwa'ri narupurõ'õ jĩjimakapi pupajoabekaja nime Tuparãte yi'ribeyurã puri. Supa imarĩ wayupĩritiyairãja nime. Nimaupaka mija imarika yija yapabeyu. Mija puri “Jesúre yi'rika mirãrã imarĩ reyaekarã õñia jaritirã Tuparã põ'irã a'rirãñurã”, ãrĩpupajoairã. ¹⁴ “Jesúre reyariþotojo õñia Tuparãte kire jaripe'rirũjeka”, ãrĩpupajoawãrũirã imarĩ, “Jesúre ã'mitiripãeka mirãrãteoka õñia Tuparãte jaripe'rirũjerãñu. Supabatirã mabo'ikakuripi Jesúre pe'rietarãka þoto, kika nare ke'ewa'rirãñu”, ãrĩwãrũirã maima.

¹⁵ Maipamakite yire õrĩrũjekakaka sime ika mijare yibojaika. Maipamakire pe'rietarãrĩmi kire yi'rika mirãrã reyariþotojo õñia jaripe'ritirã, kipõ'irã a'rirãñurã. Õ'õrã õñia imañujurãoka naka ã'rãtiji oyiaja kipõ'irã a'rirãñurã. ¹⁶ Ikupaka simarãñu: Maipamakire jã'memaka mabo'ikakuri jãjia okaarirãka. Supabatirã ángelrãka ipamakite jãjirokapi jairãñu, i'supakajaoka Tuparã tromþeta okaarirãka. I'supaka sokaarirãka

watopekapi maipamaki Jesucristojo ruiara'araki mabo'ikakuripi. Oko umakakarã kimarãka poto kire a'mitiripeaeka mirãrã reyaekarãte õña jaripe'rirãñu. ¹⁷ Supabatirã Jesúre a'mitiripeairã õña imarãteoka õña kjarirũjeirãpitiyika oko umakaka imarõ'orã Tuparãte mare akamiarãñu. Torã a'ritirã Maipamakika mako'apirirãñu, kika imajipaokaro'si. ¹⁸ I'supaka imarũkia õñurã imarĩ, jia rikitubakapi sakaka jaibu'abaraka mija imabe. "I'sia poto reyaeka mirãrã maka õñiaja nimarãñu ate mirãkiyu", ãñurã imarĩ ba'iaja puparitiyabekaja mija imabe.

5

Jesúre pe'rietarũkia ta'atikaja maimarijariye'e

¹ Yijeyomarã, "I'sirĩmi ketarãñu Maipamaki. I'sijẽ'rã rõ'õjĩte simarãñu", ãrĩwa'ri mijaro'si ãrĩo'obeyuka yi'i. ² I'supaka ñañu "I'sirĩmi Jesucristore etarãñu je'e", ãrĩwãrũberirika sime", ãrĩrika õñurã mija imamaka. "I'tojĩte mawi'iarã kareba'arimajire etarãñu", marĩwãrũbeyu upaka sime Maipamakire etarũkia. ³ I'sia poto, "Kopakaja dakoa jũarũkimarĩrã maima", ãrĩwa'ri pupajoabaraka po'imajare imatirãka poto, ikuparõ'õpiji ba'itakaja naro'si simarãñu. I'supaka najũarãka poto, marãkã'ã baatirã i'rĩkaoka nakaki ru'riwãrũbesarãki. A'mitirikõrĩ je'e: Ikuparõ'õpiji rõmore makarãrirã pakatayu upaka simarãñu. Makioka satãtebesarãki. ⁴⁻⁵ Yijeyomarã mija puri, ketarũkia õrĩtikarã imarĩ, ikuparõ'õpiji ketarãka poto pupatabesarãñurã. Jesúre yi'ribeyurãro'si puri morĩbeyu poto, ñami kareba'arimajire etaika upakaja simarãñu. Nima upakamarĩa imarã imarĩ, ketarũkia ta'airã mija. ⁶ I'supaka simamaka, kãrĩtikarã upakamarĩa, Maipamakire etarũkia ta'atikaja maimaye'e. Supabatirãoka Tuparãte yapabeyuakaka rakajekaja maimaye'e. Tuparãte õrĩbeyurã puri kãrĩtikarã upakaja imarã ketarũkia õrĩbeyurã imarĩ. ⁷ A'mitirikõrĩ je'e: Tuparãte yi'ribeyurã, ñami makãñu poto morĩbeyu upaka, Jesúre pe'rietarũkia õrĩbeyurã nime. I'supakajaoka ñami ukuwejabyurãte rakajebekaja ima upakaja nime. ⁸ Tuparãte yi'yurã puri, boirõ'õ simamaka jia ritaja ãairã upaka imarã maima. I'supaka maima simamaka, kiyapabeyua rakajekaja, jia oyiaja baabaraka maimaye'e. "Kẽñu upakaja baaiki kime Jesús", ãrĩwa'ri jia kire mayi'riye'e. Supabatirãoka jia mawayuũabu'aye'e. "Jesúre yi'yurã maimamaka ba'iaja mabaaika wapa Tuparãte ba'iaja mare baabesarãñu", ãrĩwa'ri pupajoaweitikaja maimarãñu. I'supaka oyiaja pupajoabaraka maimarijariye'e Satanãre ba'iaja mare baata'akopeka mayi'rikoreka. ⁹ "Ba'iaja nabaaika wapa ba'iaja nare yibaarãñu", ãrĩwa'rimarĩa Tuparãte mare wã'maeka. Maipamaki Jesucristore reyaekapi ãrĩwa'ri mare sawapa kijẽñebesarãñu. ¹⁰ Jia mare baawa'ri maro'si kireyaeka kika maimajipaokaro'si. Supa imarĩ, kipe'rietarãñurĩmi õña imarãte, reyaekarãteoka mare ke'ewa'rirãñu kika maimajipaokaro'si. ¹¹ I'siakaka õrĩtirã imarĩ, jaibu'abaraka, jeyobaabu'abaraka, jĩjimakapi rikitubaka mija imarijape.

Piyiroka Pablote nare okajããeka

¹²⁻¹³ Mija a'mitipe yijeyomarã. Mija põ'irã imarã imaruputarimaja, "Jesucristore yapaika upaka mabaarijariye'e", ãrĩwa'ri mijare okajããrijayurã. I'supaka jia mijare nimaruputaika simamaka jiyipupaka nare mija õrĩrika yiyapayu. Nare mija wayuũarijape. I'supakajaoka ritajaka jia mija imabe.

¹⁴ Yijeyomarã, mija põ'irã ba'irabebekaja imarãte, "Pupape'ritirã, mija ba'irabebe", ãrĩwa'ri okajãjiapi mija bojabe. Mija põ'irã imarã ba'iaja puparibaraka imarãte, jia okajãja napupajoaokaro'si nare mija jeyobaabe. I'supakajaoka Tuparãte yapabeyuakaka rakajebeyurã, supabatirã jia Tuparãte yi'ribeyukajirãteoka mija jeyobaabe. Jajumarĩaja jia jĩjimakapi ritajaka mija imabe. I'supaka mija imarijaririka yija yapayu.

¹⁵ Jia mija pupajoabe. Aperāte ba'iaja mijare baakopekoko'omakaja nare mija ruṗuwapae'ea'si. I'supaka baabekaja jia oyiaja mija imabu'abe. Supabatirā ritaja wejeareka imabayurākaoka i'supakaja mija imarijape.

¹⁶⁻¹⁸ Tuparāte pupajoabaraka jijimaka mija imarijape. I'supakajaoka kika mija jairi-jayua mija ja'ata'asi. I'supakajaoka jia, jiamarāoka mijaro'si simarāka, “Jia mibaayu Tuparā”, kire mija ārrijape. Jesucristorirā mija imamaka, i'supaka mija baarika Tuparāte yapayu.

¹⁹ Mija watopekareka Espiritu Santore mijare jeyobaarāka poto kire mija ā'mitiripe'yoa'si. Īakōrī je'e: i'supaka mija baajīka okoapi pekaō'toa yataika upaka mija baajīnu. ²⁰ I'supakajaoka, “Ikupaka Espiritu Santore yire ōrīrūjeika”, ārīwa'ri Tuparāro'si bojaājirimajare bojaikakaka ā'mitiripe'yobekaja mija imabe. ²¹ Sā'mitiripe'yobekaja “¿Yaje rita Tuparārikataka najaiyu? Noñu upakaja pupajoatirā najaiyu je'e aṗeyari”, ārīwa'ri jia mija ā'mitipe ruṗu. “Rita Tuparārika najaiyu”, mija ārīwārūrārō'ōjīrā ṗuri nare mija yī'pe. ²² Ritaja Tuparāte yapabeyua mija ā'mitiripe'a'si.

²³ Tuparā imaki jia ña'rīyaarīji maimaokaro'si mare jeyobaarimaji. I'supaka simamaka ikupaka mijaro'si kire yija jēñerijayu: “ ‘Ba'iaja baabekaja jia oyiaja baabaraka nimarū’, ārīwa'ri nare mijeyobaabe. Supa imarī, mire takaja ā'mitiripeābaraka nare mimarūjebe”, ārīwa'ri kire yija ārrijayu. I'supakajaoka, “Jia oyiaja baabaraka Jesúre na'mitiripeārū, kiyapaika upakaja pupajoabaraka nimarū”, ārīwa'ri Tuparāte yija jēñeījirijayu. Supa imarī, maipamaki Jesucristore pe'rietarāñurīmi dikaoka ba'iaja baabeyurā mija imarika yija yapayu. ²⁴ I'supaka maimaokaro'si, “Yire takaja mija ā'mitiripeābe”, Tuparāte ārīka. I'supaka mare jā'meiki imarī, kiyapaika upakaja mabaawārūrēā jia mare jeyobaari-jarirūkika kime.

“Ō'ōjīrāja sime, jia nimarū”, Pablote ārīka

²⁵ Yijeyomarā, yijaro'sioka Tuparāte mija jēñeījibe.

²⁶ Mija rērīrāka poto jijimakapi mija jēñabu'abe, Jesúrirā imarī.

²⁷ Tokarā Jesúre ā'mitiripeairā imarā upatikaja rērītirā, ika ṗaṗera nare mija jaibojabe. Ritaja sā'mitirika Maipamakire yapamaka i'supaka mijare yijā'meyu.

²⁸ “Maipamaki Jesucristore jia mijare baarū”, ārīwa'ri kire yijēñerijayu.

I'tojīrāja sime ruṗu.

Segunda carta de San Pablo a los Tesalonicenses

Jesucristore yi'yurā Tesalónicakarāro'si Pablote pāpera pūataeka ate

¹ Jesucristore yi'yurā Tesalónicawejeakarā, ¿yaje mija ime? Yi'i Pablu, supabafirā ma-jeyomarā Silvano, Timoteopitiyika ika pāpera mijaro'si yija pūatayu, Mapaki Tuparāfirā, maipamaki Jesucristorirāoka mija imamaka. ² “Jia Tesalónicakarāre mija baabe”, āriwa'ri Mapaki Tuparāte, supabafirā maipamaki Jesucristoreoka mijaro'si yija jēñerijayu. I'supakajaoka yija baayu jia dako okamirāmarīaja mijare nimarūjeokaro'si.

³ Mija ā'mitipe yijeyomarā, jībaji Jesucristore yi'riwa'ri, ĩrārīmi upakaja jībaji mija wayuñabu'arijayua simamaka “Jia mibaayu Tuparā”, kire yija āririjayu mijareka yija pūpajoaika rakakaja. Supa imarī, i'supaka Tuparāte yija āririjayu jia sime.

⁴ I'supakajaoka, yija eyarijayurō'ōrā, aperi Jesure yi'yurāte i'supaka mija imakaka jīimakapi yija bojarijayu. “Tesalónicawejeakarā jia Tuparāte yi'yurā imarī, kire yi'riri'atabeyurā. I'supakajaoka wayupi'ribekaja, okajājia pūpajoirā nime, aperi ba'iaja nare baako'omakaja, sanarakajepāārijayu”, āriwa'ri nare yija bojayu. ⁵ Tuparāte yi'yurā mija imamaka, aperi ba'iaja mijare baayu. I'supaka simako'omakaja “Tuparāte āñu upakaja kibaarāñu”, āñurā imarī kire mija yi'riri'atabeyu. Supa imarī “Ba'iaja nare imabeyua”, mijareka āriwa'ri ritajare kijā'merāka poto kika mijare kimarūjerāñu. I'supaka Tuparāte baarūkia ōriwa'ri, “Rita, jia oyiaja baaiki kime”, āriwārūirā maima.

⁶ Jia wājioyiaja baaiki imarī, ba'iaja mijare baairāte ba'iaja kibaarāñu. ⁷ Maekaka ba'iaja jūairā imari'otojo i'supaka oyiaja imajiparūkimarīrā mija ime, ĩrārīmi sakitiyetarāka simamaka. I'supakajaoka yijaro'si ba'iaja yija jūakopeika kitiyetarāñu. Maipamaki Jesús, kiāngelrāka tērītaka baawārūirāpitiyika ki'tarāka poto i'supaka kibaarāñu. Mabo'ikakuripi ki'tarāñu, peka jū'rēika upaka jājia yaaboika watopekapi.

⁸ Torājite Tuparāte ōriyapabeyurā imarī, Jesurika bojarirokaoka ā'mitiripe'yoirāte ba'iaja kibaarāñu. ⁹ Ba'iaja jūajiparūkirā nimamaka, Maipamakire imarō'ō tá'teka oyiaja naro'si imajiparāka. Tērīwa'ribaji kirikapi jītaka kiyaaboika ĩarūkimarīrāro'si nimarāñu. ¹⁰ I'supaka kibaarāñu Jesure ate etarāñurīmi. Supa imarī jīimakapi kirirāte kire e'etorirāñu. Kire ĩatirā “Jitaki kime. Tērīwa'ribaji jia mare baaiki kime”, āriwa'ri kire najiyipupayeerāñu. Mijare yija wārōrapaka yi'yurā imarī, naka mija imarāñu mijaoka.

¹¹ Ika pūpajowa'ri Tuparāte mijaro'si yija jēñeparijayu. Kiyapaika upakaja baairā mija imaokaro'si mijare kiakaeka. Supa imarī, kiyapaika upaka mija baamaka ĩawa'ri “Nare yakaikapi āriwa'ri yirirā najayua jia sime mae”, kēñaokaro'si, kire yija jēñerijayu. Supabafirā “Simapatiji jia baarika nayapaika nabaawārūokaro'si nare mijeyobaabe. Supabafirā mire yi'riwa'ri nabaarijayua jia saweiokaro'si mirikapi nare mijeyobaabe”, āparaka kire yija jēñerijayu. ¹² I'supaka po'imajare ĩarāka wājītāji jia mija baamaka ĩawa'ri maipamaki Jesucristore najiyipupayeerāñu. Kirirā mija ima simamaka, i'supakajaoka mijare kibaarāñu. Tuparā, maipamaki Jesucristopitiyika jia mijare nabaamaka i'supaka mijaro'si simarāñu.

2

Ikupaka simarāñu Jesucristore etaerā baarāka rupe

¹ Mija ā'mitipe yija jeyomarā. Maipamaki Jesucristore etarāñu ate kika maimaokaro'si mare rēarī. I'supaka simarāka simamaka ketarūkirīmikaka mijare yiwārōerā baayu mae. ² Ikuparō'ōpiji, “Kopakaja Jesure etarijē'raka seyatiyu”, āriwa'ri ĩrārimarāre mijare bojapakimaka ā'mitiritirā, ōrīpūabeyurā upakataka rukubaka mija pūpajoa'si. Supabafirā

“Rita mijare ñaṇu. Espíritu Santo yijare sōrĩrũjerapaki”, narĩpakikopemakaoka nare mija yi'ria'si. I'supakajaoka “Páperapi Pablote yijare sabojayu”, napakā'ā nare mija ā'mitiripēa'si. ³ I'supaka mijare ārĩkopeirāte mija bojapakirũjea'si. Ketaerā baarũki ruṗu ikupaka simarāṇu: Tuparāte ja'atagirā “Kimajamarā yija ime”, ārĩwa'ri ṗo'imajare kire yi'ribesarāṇu. I'tojĩte Ba'iaja baarimijikaka jā'meikite etarāṇu. Ik-iji kime “Ba'iaja imarika tiyibeyurō'ōrā yĩṗũatarũkika”, bikijarāja Tuparāte ārĩkaki. ⁴ Ikupaka Ba'iaja baarimijikaka jā'meikite baarāṇu: Ritaja jiyĩṗupaka ṗo'imajare ōrĩrijayua imakopeika nareka kijājibaarāṇu. Tuparā majamaki kima imarĩ, “Tērĩrikiji ñime, yire takaja mija ā'mitiripēabe”, ṗo'imajare kērĩrāṇu. I'supaka kipupaka ima simamaka Tuparāte jiyĩṗupaka ōrĩriwi'iarā kākagirā imatiyairō'ōrā eyaruparĩtirā, “Tuparāja yi'i”, kērĩpakirāṇu.

⁵ Mijaka ñimarapaka ṗoto i'supaka imarũkiakaka mijare yibojawārōtirape. “Ye'karibeyurā nimarijiyu”, mijareka ñarĩṗupajoayu. ⁶ Ba'iaja baarimijikaka jā'meiki i'tawārũbeyukajika maekaka. “Ikupaka simamaka ki'tawārũbeyu ruṗu. Ketarũkirĩmi ruṗubajirāja ketakoreka kire satá'teyu ruṗu”, ārĩwa'ri mijare yibojarapaka ōñurā mija ime. ⁷⁻⁸ Supa simako'omakaja, ṗo'imajare ōrĩwārũbeyuapi, ba'iaja wejeareka Satanāre baaũ'mutiya. I'supaka baarĩṗotojo, wāārō'ōrāja etarũkikate etawārũbeyu ruṗu. Kire tá'teikite kire ĩapēabesarāka ṗoto ṗuri ritaja ṗo'imaja wājitāji Ba'iaja baarimijikaka jā'meikite etarāṇu. I'supaka kima imako'omakaja maĩṗamaki Jesúre kire tērĩrāṇu. Ketarāñurĩmi tērĩwa'ribaji kibaawārũika beawa'ri, kipurĩtarākapiji kire kiriatarāṇu. ⁹ Ika yibojaike ruṗubajirā, ikupaka simarāṇu: Satanārikapi ārĩwa'ri Ba'iaja baarimijikaka jā'meiki ritaja maikoribeyua ṗo'imajare beapakirĩ etarāki. ¹⁰ Ritaja ba'iaja baawārũiki imarĩ, ba'iaja imarika tiyibeyurō'ōrā a'rĩrũkirāte sapi kipakirāṇu. Tuparārika bojariroka yi'rĩriyapaberiwa'ri, ba'iaja imarika tiyibeyurō'ōrā na'rĩrāṇu. Kirika bojariroka nayi'rĩrikareka ṗuri sapi natārĩrũkia simajāāeka. ¹¹ Sanayi'riberika simamaka, Tuparāte rukubaka nare ṗupajoarũjerāṇu Ba'iaja baarimijikaka jā'meiki pakirimajaroka nayi'yaokaro'si. ¹² Tuparārika bojariroka ā'mitiripēabekaja, jĩjimakapi ba'iaja baarĩjayurāte ba'iaja imarika tiyibeyurō'ōrā a'yaokaro'si i'supaka kibaarāṇu.

Ikupaka Jesucristore yi'yurāte ime

¹³ Mija ā'mitipe yija jeyomarā, jia Maĩṗamakire wayuĩairā. Wejea kĩṗo'ijiaeka ṗotorāja kitāārũkirā mija imaokaro'si Tuparāte wā'matĩkarā mija ime. Supa imarĩ, Espíritu Santore mijare jeyobaaikapi ba'iaja baarika ja'atagirā, kirika bojariroka yi'riwa'ri ōñia mija imajipaokaro'si i'supaka Tuparāte baaeka. I'supaka mijaro'si simaeka ṗupajoawa'ri “Jia mibaayu Tuparā”, mijaro'si yija ārĩja'atabesarāṇu. ¹⁴ Jesucristorika bojariroka mijare yija wārōekapi ārĩwa'ri Tuparāte mijare wā'maeka. I'supaka simamaka, mabo'ikakurĩrā mae-yarāka ṗoto ritaja ima tērĩwa'ribaji kirika maĩṗamaki Jesucristore bearāṇu. I'supakajaoka simarāṇu mijaro'sioka kika.

¹⁵ Yijeyomarā, i'supaka imarũkirā imarĩ, Jesucristore mija yi'yua ja'atarimarĩaja mija imabe. Ritaja wājirokakaka mijare yija wārōrapaka, supabatĩrā ṗaperapi mijare yija o'orapakaoka mija ā'mitiripēarijape. ¹⁶⁻¹⁷ Jia Maṗaki Tuparā mare baaiki, supabatĩrā mare wayuĩaike imarĩ, jĩjimaka ṗupajoabaraka maimaerā mare kijeyobaaeka. “Kika ōñia maimajĩṗarāṇu”, ārĩwa'ri sata'abaraka jia jĩjimaka mare ṗuparĩrũjeiki kime. Supa imarĩ, jia oyiaja baabaraka, ba'iaja jairimarĩaja mija imaokaro'si mijare kijeyobaarũ maĩṗamaki Jesucristopĩtiyika.

3

“Yijaro'si Tuparāte mija jēñeĩjĩrijape mijaro'sioka”, Pablote ārĩka

¹ Mae ṗiyia mijare yibojajerā baayu yijeyomarā. Ñojimarĩji Maĩṗamakirika bojariroka aṗerō'ōrā yija bojapĩbaokaro'si Tuparāte mija jēñebe. Supabatĩrāoka kirika bojariroka

ã'mitiriwa'ri jia jĩjimaka samija yi'rapaka upakaja aƣerãte sayi'yaokaro'si. ² I'supakajaoka, ba'iaja baairãte ba'iaja yijare baakoreka, Tuparãte nare tá'terã yijaro'si kire mija jẽnebe. I'supaka mija baabe rĩkimarãja aƣerã Jesucristore ã'mitiripẽariyapabeyurãte ima simamaka. ³ I'supaka imarijayurãte ima simako'omakaja mare ja'atabeyuka kime Maiƣamaki. I'supaka imaki imarĩ kire mija yi'ririya'atakoreka mijare kijeyobaarãñu. Supabatirã Satanãre ba'iaja mijare baakoreka, mijaro'si kire kitá'terãñu. ⁴ “Kẽñu upakaja baaiki kime Maiƣamaki. Supa imarĩ, kire yi'yurã nimamaka, jia oyiaja Tesalonicakarãre baawãrũokaro'si nare kijeyobaarãñu. I'supaka simamaka nare yija ãrĩka upakaja nayi'ririyaarirãñu”, mijareka yija ãririya. ⁵ Supabatirã “Tuparãte nare wayuĩaika norĩwãrũrũ. Supabatirãoka ba'iaja jũariƣotojo mirakajepããeka upakaja sanarakajepããwãrũokaro'si nare mijeyobaabe”, ãrĩwa'ri maiƣamaki Jesũre mijaro'si yija jẽneĩjiriyau.

Maimaupatiji ba'irabebaraka oyiaja maimajĩkareka jia sime

⁶ Mija ã'mitipe yijeyomarã. Maiƣamaki Jesucristore mare jã'memaka, ikupaka mijare yija jã'meyu: Īrĩka Jesũre yi'yuka imariƣotojo ba'iraberiyapabeyukaka mija jeyoaria'si. Yija wãrõeka upaka baabeyuki kime. ⁷ Mija ƣõ'irã yija imarapaka ƣoto ba'irabebekaja imaberapãrã yija. I'supaka yija baarapaka mija ĩarapaka simamaka, i'supakajaoka mija baabe mijaro'si. ⁸ Supabatirã mijaba'arika wapamarĩaja yija ba'aberape. Mijare takaja jẽnebekaja, ĩmiareka, ñamiarekaoka, jãjia yija ba'iraberape yija yaparapaka yijare mija ĩjikoreka. ⁹ Mijare wãrõrimaja yija imamaka, yijare mija jeyobaarũkirã imariƣotojo mijare sayija jẽneberape. Yijare ĩatirã “Nupakaja mabaaye'e maro'sioka”, mija ãñaokaro'si supa yija baarape. ¹⁰ Mijaka yija imarapaka ƣoto, “Ba'iraberiyapabeyuka ƣuri ba'abekaja kimarũ”, mijare yija ãrãpe. ¹¹ I'supaka yija ãrãpaka simako'omakaja “Maekaka ĩrãrimarã nawatoƣekarã ba'irabebekaja imarã. Supabatirãoka aƣerã jia ba'iraberijayurãte najo'ayu're”, ãrĩwa'ri yijare naboja. ¹² “Jia imaokaro'si, aƣerãte jo'arimarĩaja mija ba'irabebe mijaro'siji, mija ba'iraberiwapãpiji mija yapaika mija wapaĩjiokaro'si”, ãrĩwa'ri nare yija jã'mepũayu, maiƣamaki Jesucristore jã'meka upakaja.

¹³ Mija ã'mitipe yijeyomarã. Jia mija baarijayua mija rũrĩa'si. ¹⁴ Īrãrimarã ika ƣapera yo'oeka yi'ribeyurã imarã je'e aƣeyari. I'supaka nimamaka “Īrã imarã ƣablote jã'meika yi'ririyaapabeyurã”, ãrĩwãrũtirã naka mija jeyoaria'si. I'supaka nare mija baarãkareka ni'yopi'rirãñu. I'supaka mija baabe napupape'rirũ ãrĩwa'ri. ¹⁵ I'supaka nare baariƣotojo nare mija majamarãria'si. Jesũre yi'yurã nimamaka, nare mija okajããbe ba'iaja nabaar-ijarikoreka.

“Jia mija imabe”, ãƣaraka ƣablote naro'si o'otiyika

¹⁶ Jia maimaokaro'si mare jeyobaaiki kime Maiƣamaki. I'supaka simamaka, ĩrãkuri upakaja jĩjimakaƣi jia mija imaokaro'si mijare kijeyobaarũ. Supabatirã ritaja mijaka kimajiparũ.

¹⁷ “Jia nimarũ”, ãƣaraka yi'i ƣablo yipitakaƣi ika mijaro'si yo'oyu. I'supakaja satiyiyu ƣapera yo'oika. I'supaka o'oiki ñime. Sĩawa'ri “Rita oka ƣablote ƣũataeka sime”, mija ãrĩwãrũokaro'si. ¹⁸ Ritaja mija imaupatireje jia maiƣamaki Jesucristore baajiparũ.

I'tojĩrãja sime ruƣu.

Carta de Santiago

Judíorāka Jesucristore yi'yurāro'si pāpera o'otirā Santiagore pūataaka

¹ Yaje mija ime yijeyomarā. Tuparā, supabatirā maipamaki Jesucristore yapaika upakaja baarijayuka Santiago nime ika pāpera mijaro'si pūataiki. Ba'iaja jūawa'ri pibikarā, apetomaja watopekarā ī'pou'puarāe'earirakatata judíorāka imarāro'si ika yo'oyu.

Kire majēñemaka ōrīwārūrika Tuparāte mare ja'atayu

² Mija ā'mitiṭe yijeyomarā. Ba'iaja jūarijayurā imariṭotojo “Jia oyiaja yijaro'si simarāñu”, jījimaka ārīpupajoairā mija imabe. ³⁻⁴ Supa imarī ba'iaja mijaro'si simar-ijariko'omakaja jībaji Tuparāte ā'mitiripēairā mija jaririjayu. I'supakajaoka “Kire mayi'rija'ataberiye'e”, ārīwārūirā mija ime. Supa imarī ba'iaja mijaro'si simar-ijariko'omakaja, wayup'i'ribekaja kire yi'riwa'ri samija rakajepāārāñu. I'supaka imawa'ri jībaji Tuparāte yapaika upakaja imarā mija japakā'ā dakoa mijaro'si jariwa'ribesarāka.

⁵ Supa imarī “Ba'iaja yijūaika poto, ikupaka nīmarika Tuparāte yapayu”, mija ārīwārūberiye'e, kire samija jēñebe. I'supaka mija baamaka jiaṭi mijare sakiōrīrūjerāñu, ritaja nayapaika upaka ṭo'imajare jeyobaarimaji imarī. ⁶⁻⁸ Ṭoṭi puri kire jēñebaraka, “Yijare sakiōrīrūjebesarāñu je'e aṭeyari”, mija ārīpupajoa'si. Ōrīkōrī je'e: Rukubaka pupajoabaraka imarijayurā ī'rārokapiji nā'rīyaarīji imawārūbeyurā. Sapi ārīwa'ri, “Tuparāte yija jēñeika upakaja yijare sakija'atabesarāñu je'e”, āñurā nimamaka, dakoa nare kiōrīrūjebesarāñu.

⁹ Mija ā'mitiṭe aṭeroka: “Wayuoka baairā imariṭotojo, Jesucristore yija ā'mitiripēaika simamaka, Tuparā nākoareka imatiyairā yija ime”, āñurā puri jījimaka imarijayurā. ¹⁰ Mia, ba'irījia rīkimakaja rikairāoka, nōoka nare imarūjerūkimarīa simamaka, Jesucristore yi'yurā jariwa'ri “Imatiyarimajamarīrā yija imaroyikā'ā”, āñurā puri jījimaka imarijayurā. ¹¹ Ōrīkōrī je'e: Nōoka ijia yaamaka taya jīñua. I'supakajaoka sō'ōrika jīrīwa'ri jūjika saro'si. Supa imarī jiyurika sōibeyu. Maeje mijare yibojaweaika upaka nime rīkimaka ba'irījia rikairā. “Rīkimabaji mayaparijayua matōpoerā”, āparaka sawapa niñerū mo'arīji reyarūkirā nime.

“Ka'wisika jūariṭotojo yire yi'riwa'ri sarakajepāārījayurāte jia yibaarāñu”, Tuparāte āñu

¹² Ka'wisika jūarijayurā imariṭotojo okajājirā imarī, samarakajepāārījayua ītirā “Jia yire nayi'yu”, Tuparāte mareka ārīrāñu. Supa imarī “Yika rīrākibiriwa'ri yire yi'ririṭayurāte ōñia imajiparika yija'atarāñu”, Tuparāte ārīka simamaka jia mare kibaarāñu. ¹³ Supa imarī ba'iaja mija baarijitoika, “Tuparā yire saṭā'meiki”, āpekaja mija imabe. Tuparā imaki, ba'iaja baarijitobeyuka, supabatirā, ba'iaja mare baarūjebeyuka. ¹⁴⁻¹⁵ I'supaka simako'omakaja, mapupakarāja ba'iaja baarika pupajoatirā, “Jia simapajīñu je'e yiro'si”, marīrijayu. I'supaka mapupajoaikapi ārīwa'ri ba'iaja mabaarijayu. Supabatirāoka ba'ioyiaja baarijayurā maimarijarirāka, ba'iaja imarika tiyibeyurō'ōrā a'rirūkirā maimarāñu.

Tuparātaki puri ba'iaja mare baarūjebeyuka

¹⁶ I'supaka simamaka, “Tuparāja yijare saṭā'meiki ba'iaja yija baaokaro'si”, ārīwa'ri pakirika mija pupajoa'si yijeyomarā. ¹⁷ I'supaka mare imarūjebeyuka imarī, jia Mapaki Tuparāte mare baayu, kiyapaika upakaja maimamirīrīkawa'yaokaro'si. I'supaka baari-maji Tuparājaoka kime, aiyaka, tā'pia ritaja ṭo'ijiaekaki. Kīpo'ijiaeka puri sarā'rārika, sayaaboikaoka o'arijayua simako'omakaja Tuparā puri kimarijayuareka o'abeyuka

imarĩ, jia ima oyiaja mare ja'atajiparimaji kime. ¹⁸ Supa imarĩ kiyapairokapi kirika rita bojariroka mayi'pakã'ã õñia kika maimajiparũkia Tuparãte mare ja'atatika. Supa imarĩ “Yirirã nimarũ”, mareka kërĩtika simamaka ritaja kipõ'ijiaekareka mamarĩjiji kire yi'riũ'muekarã maime.

Tuparãrika bojariroka ã'mitiritirã sima upakaja mayi'ririjariye'e

¹⁹ Yijeyomarã, ika mijare yibojaerã baaika mija ye'kariritiya'si. Tuparãrika rita bojariroka mijare jaibojarãñurãte jiaپی mija ã'mitiripẽabe. I'supakajaoka mija pupakareka ima ñojimarĩtaka nare bojabekaja mija imabe. Supabatirã ñojimarĩji nare mija boebaria'si. ²⁰ Topi puri wapuju boebayurã maimarãkareka, jiirokapi maimarika Tuparãte yapaika upaka majaribesarãñu. ²¹ I'supakajaoka ritaja ba'iaja baarika imakaka mija ja'atabe. Supabatirãoka “Tërĩriki ñime”, ãrĩkopeikite pupajoaika upaka pupajoabekaja mija imabe. I'supaka imawa'ri, Tuparãrika bojariroka mijare kiõrĩrũjeikakaka takaja jiaپی mija yi'ririjape. I'supaka mija imarãkareka puri ba'iaja imarika tiyibeyurõ'õrã mija a'rirũkia imakopeikareka Tuparãte mijare tããrãñu.

²²⁻²⁴ Õrĩwãrũikõrĩ je'e: Ûperiapi ïrĩkate kipema yaeripotojo jiamarĩa ima rũ'rẽbekaja ke'rirãka i'supakaja satuirãñu. Ñojimarĩ i'supakaja ima kiye'karirirãñu. I'supaka mija imajĩñu Tuparãrika bojariroka ã'mitiripotojo samija yi'riberijĩkareka. Tuparãrika bojariroka ã'mitiritirã sãñu upakaja yi'rirũkia sime. Supa mabaabesarãkareka puri, “Tuparãte yi'yurã yija ime”, mañua, moñu upakaja mapakiyu. ²⁵ Tuparãrika bojariroka jia wãrũbaraka sayi'ririjayukate puri, ba'iaja baarika kire saja'atarũjerijayu. Rita sime Tuparãrika bojariroka. Supa imarĩ saye'kariribekaja, sajã'meika upakaja baarijayukate, ritajareka jia kire sakijeyobaarijarirãñu.

²⁶ Aperimarã puri “Tuparã ñakoareka, kire jiyipupaka õñurã imarĩ, kiyapaika upakaja baarijayurã yija ime”, ãñurã. I'supaka ãñurã imaripotojo ba'iaja najairijayua ja'atabeyurã imarĩ, noñu upakaja pakirimaja nime. I'supaka imarã nimamaka “Tuparãte jiyipupaka õñurã yija ime”, narĩkopeika wapamarĩa sajayu. ²⁷ Mapaki Tuparãreka ikupaka nime kire jiyipupaka õñurã: Pakiamarĩrã jarikarã wayuoka baairãte, supabatirã natĩmiaka reyatapaekarãteoka jia jeyobaairã, i'supakajaoka ba'iaja baarimajare ima upaka jaribeyurã nime.

2

Ïrãtiji oyiaja jia jiyipupaka morĩbu'aye'e

¹ Mija ã'mitipe yijeyomarã. Ritaja ima pemawa'ribajirã imatiyaiki maipamaki Jesucristore ima simamaka, jiyipupaka kire morĩrijayu. “Jia kire yi'yurã yija ime”, ãñurã imaripotojo, wayuoka baairãte wayuĩabekaja, ba'irĩjia rĩkimaka rikairãte takaja jia jiyipupaka õrĩrijayurã mija ime. ² Mia je'e: Karemarĩa mija rërĩrijayurõ'õrã ïrĩka wapajã'rĩakaka jariroaka jããtirã, sajeyoa* i'supakajaoka kipitawãjoarã taka'ratatirã etaiki. Apika imaki wayuoka baaiki imarĩ, jariromajaka jããtirã etaiki. ³⁻⁴ Jia jariroaka jããtirã etaikite jiyipupaka õrĩwa'ri, “Ikarã mirupabe”, mija ãñu. Wayuoka baaikite puri, “Torãja mirĩkamape, merĩberiyey'e torãja mirupapabe”, mija ãrĩrijayu. I'supaka wayuoka baairãte ãñurã imaripotojo, “Imatiyairã nime”, ãrĩwa'ri jia rĩkimakaja ba'irĩjia rikairãte mija baairokapi puri ba'iaja mija baayu. I'supaka simamaka ïrãtiji jiyipupaka õrĩbu'aberiwa'ri, ïrĩka ta'iarãja imarijaribeyurã mija ime.

⁵ Ate jia mija ã'mitipe yijeyomarã. “Yire mija ã'mitiripẽabe”, Tuparãte ãrĩkaroka yi'yurã rĩkimarãja nime wayuoka baaripotojo sayi'yurã. “Wayuoka baairã ba'iratarã nime”, Tuparãte yi'ribeyurãte nareka ãrĩrijayua imaripotojo, Jesucristore yi'yurã nimamaka, “Jiibaji kire yi'yurã najarirũ”, ãrĩwa'ri jia Tuparãte nare jeyobaarijarirãñu. Supa imarĩ kërĩka upakaja kika rĩrãkibiriwa'ri kire yi'ririjayurã kijã'merũkirõ'õrã eyarũkirã

* 2:2 Anillo

imarã. ⁶⁻⁷ I'supaka kērīka simako'omakaja wayuoka baairāte jiyipupaka ōrībeyurã mija ime. Wayuoka baairāreka i'supaka ōrīripotojo, rīkimaka ba'irījia rikairāte takaja jiyipupaka ōrīrijayurã mija ime. “¿Nāpareareka ba'iaja majūarijau”, mija ārīwārūbeyu bai je'e? Mia: Ba'iaja mijare baawa'ri īparimarã pō'irã mijare okabaarī ne'ewa'ririjayu. Supabatarā jīitakiji Jesúre imako'omakaja kirika bojariroka ā'mitiriripe'yowa'ri ba'iaja kireka jaiyuyeurã nime. Jesúrirã imaripotojo ¿dikapi ārīwa'ri jia nareka mija pupajoayu je'e?

⁸ Ikupaka maipamaki Jesúre mare jā'meka: “Mipō'ia miwātaika upakaja aperedēteoka miwayuīabe”, ārīwa'ri sabojayu Tuparā majaropūñureka. I'supaka sareka āñua mija yī'rīrākareka jia baairã mija imarijarirāñu. ⁹ Ika mijare ñañua ōñurã imaripotojo, jia mijare eyairāte takaja mija wayuīamaka, “Mija ōñu upakaja ba'iaja baairã mija jayu, yijā'meika yī'ribeyurã imarī”, Tuparāte mijare āñu. ¹⁰ Mare kijā'meika simaja yī'yurã imaripotojo, ī'rāba'i mayi'ribeyua imarākareka, “Ba'iaja baairã nime yijā'meika yī'ribeyurã imarī”, mareka kērīrāñu. ¹¹ Ikupaka sime apeba'i Tuparāte bojaeka: “Rōmikirā, i'supakajaoka tīmiakirā, aperedēka ba'iaja baawā'imapekaja mija imabe. Supabatarāoka pō'imajare jāābekaja mija imabe”, mare kērīka. Rōmikirā pūri i'supaka kērīka yī'paraka imarã, aperedēka ba'iaja baawā'imarībeyurã imaripotojo pō'imajare mija jāārākareka kijā'meika yī'ribeyurã mija imarāñu. ¹²⁻¹³ Ba'iaja baarika maja'ataokaro'si kirika bojariroka Tuparāte mare ōrīrūjeyu. I'supaka simamaka samayi'rika, mayi'riberikaoka ītirā simaupakaja sawapa mare kibaarāñu. Supa imarī mokapi, maimabaayu upakaja aperedēte mija wayuīabe. Īakōrī je'e: Aperedēte wayuīabekaja imarã, nare wayuīabekaja sawapa Tuparāte nare jēñerāñu. Aperedēte wayuīabaraka imarã pūri “Wayuīarikapi Tuparāte yijare īarāñu”, ārīwa'ri jījimaka imarã.

Jia baarijayurã maima ītirā, “Rita jia yire yī'yurã nime”, Tuparāte mareka ārīrāñu

¹⁴ Mija ā'mitipe yijeyomarã. Īrīka “Cristore yī'yuka ñime”, ārīripotojo, Tuparāte yapaika upaka aperedēte kijeyobaabesarāka, dakowapamarīa kijaikopeika jarirāka. I'supaka simamaka “Cristore yī'yuka ñime”, kēñutakapiji Tuparāte tāārūkimarīka kime. ¹⁵⁻¹⁶ Ā'mitirikōrī je'e: Īrārimarã mupaka Tuparāte yī'yurāte kēsia baajīka, supabatarā jariroakaoka wayuoka nabaajīka īaripotojo, “Ba'arika, jariroakaoka jia mija tōpoerā Tuparāte jia mijare baarū”, ārīrimīrākaja mija āñua jiamarīa sime. I'supaka ārīripotojo nare jeyobaariipupamarīrã mija imajīka wapamarīaja simajīñu nare mija jaikopeika. ¹⁷ I'supakajaoka sime Tuparāte yī'rīrikakaka. “Tuparāte yī'yurã yija ime”, āñurã imaripotojo aperedēte jeyobaariipupamarīrã nimajīka, kire yī'riberīwa'ri supa nabaajīñu.

¹⁸ Yijaika yī'riberīwa'ri ikupaka īrārimarāre yire ārījīñu je'e aperedēte: “¿Yaje Tuparāte miyī'ritiyayu je'e mi'ioaka?”, yire narījīñu. I'supaka napakā'ā, “Ā'ā, Tuparāro'si jia yibaarijayuapi kire yī'yuka ñima mijare yibeayu”, nare ñarīrāñu. I'supaka imaki imarī, jia nabaarijayua yire nabeabepakā'ā, “Jia Tuparāte yī'yurã nime”, nareka ārīwārūbeyuka yī'i. Yire pūri ritaja jia yibaarijayua ītirā, “Rita, jia Tuparāte yī'yuka kime”, narīwārūrāñu. ¹⁹ Napupajoaikapi pūri “Īrīkaja kime Tuparā”, ārīpupajoirā nime. Rita sime. I'supaka rita ima najaika simako'omakaja aperedēte wayuīabeyurã nimamaka, “Tuparāte yī'yurã nime”, nareka marīwārūbeyu. Īakōrī je'e: “Īrīkaja kime Tuparā”, ārīpupajoirā nime Satanārika ima naro'si. Sōñurã imaripotojo tararikapi kire nakīkirijayu nare kiwēkomabaarūkirā imarī. ²⁰⁻²¹ Jia mija ā'mitipe ōrīpūariipupamarīrã. Aperedēte jeyobaabeyurã mija imamaka, dako wapamarīa sime Tuparāte yī'yu upaka mija imakopeika. Sōñurã mija imaerā mañeki Abraham imaroyikaki majarokakaka mijare yibojaerā baayu mae. Jia Tuparāte yī'yuka imawa'ri kimakireje kiro'si kijoejirā baakopeka. I'supaka kibaamaka īawa'ri, “Jiitakaja yī'yuka kime Abraham”, Tuparāte kireka ārika. ²²⁻²³ Tuparāte jīitakarāja yī'ritiyaiki imarī kiyapaeka upakaja Abrahamre baaeka. I'supaka kibaakapi “Jiitakaja Tuparāte yī'rimirīrīkawa'yuki kijarika”, kireka

ārīwārūrā mija ime. Bikijarā ikupaka Tuparā majaroka bojañjirimajire o'oeke: “Jia Tuparāte yi'yuka Abrahamre imaeka. Supa imarī ‘Dako okamirāmarāja jia yika kima ñoñu’, Tuparāte ārīka”, sãñu. I'supaka kireka kērīka be'erō'ō Tuparāte yi'ritiyawa'ri kimakireje kiro'si kijāāerā baakoŋeka simamaka Tuparā majaropũñurā o'oeke rita ima.† Supabatiŋoka “Yijeyomaki mime’, Abrahamre kērīka”, sãñu.

²⁴ I'supaka Abrahamre baaeka òñurā imarī, “Tuparāte yija yi'yu’, mañujīkatakapiimarā jia kika majayu”, ārīwārūrā maima. Kire yi'riwa'ri, kiyapaika upakaja baabaraka maimarākareka “Dakoa okamirāmarāja jia yika nima ñoñu”, Tuparāte mareka ārīrāñu.

²⁵ Ikupaka sime apea: Niñerū e'eokaro'si imirījaka ba'iaja wā'imarīrirōmo imariŋotojo ikupaka Rahab imaroyikakote baaeka Tuparāte yi'riwa'ri. Judiorāka ipamarāre pũataekarāre etamaka iatirā, “Mija majamarāre mijare jāā'si, yiwi'iarā mija ru'rikākabe. Supabatiŋ ma'a mija ru'riwa'rirūkīrō'ō mijare yibojarāñu”, nare kōrīka jia nare baa'wa'ri.‡ I'supaka kobaamaka iatirā, “Jiitaka baaiko koime”, Tuparāte koreka ārīka.

²⁶ Ōrīkōrī je'e: Maŋo'ia òñimakimarā simajīka dakoapi ārīwa'ri òñia imaberijīka. I'supaka imarika upakajaoka sime, Tuparāte yapaika upakaja baaberikoŋeripotojo, “Kire yi'yurā yija ime”, marīkoŋejīka.

3

Ba'iaja jairikapi ārīwa'ri rīkimakaja ba'iaja mabaarijaju

¹ Yijeyomarā, īrīka upakaja Tuparārika bojariroka wārōrimaja oyiaja imarika mija pupajoa'si. Īrārimarāja sawārōrimaja mija imajīkareka jia simajīñu. Ikupaka mija òñu: Tuparārika nare nawārōika upakaja nayī'riberijīkareka, aŋerā ŋemawa'ribaji sawapa nare Tuparāte jēñerāñu. ² Rīkimakaja sime ba'iaja mabaaiika. I'supaka simako'omakaja, sarakajepāātirā jia jaiabaraka imarā tarāja nime ritaja Tuparāte yapaika upakaja baawārūrījayurā. ³ Kūpajīka marērōkaka imako'omakaja, saŋi jaiabaraka rīkimaka ba'iaja maŋoajiyeyu. Ā'mitirīkōrī je'e: ikupaka sime ba'iaja majaika: Jo'baki kawarute imakoŋeko'omakaja kūpajīka ŋerumijia kirijokoŋearā maŋi'ŋeikapi ārīwa'ri kire mabaarūjeika upakaja yi'yuka kime. ⁴ I'supakajaoka sime jo'baka kūmua saro'si. Wīrōa jājia baeko'omakaja kūpajīka wērūŋāiŋi samatemarīkawārūyu, ma'ririyaŋairō'ōrā sa'ririka yaŋawa'ri. ⁵ I'supakajaoka sime marērōkaka. Kūpajīka simako'omakaja saŋi ārīwa'ri aŋerāreka ba'iaja majaiyu, “Imatīyairā imarī, aŋerāte ŋemawa'ribajirā yija ime”, ārīpupajoawa'ri. Mia, i'supakajaoka sime ŋeka saro'si. Kūpajītakajīkapi mawāāika imariŋotojo jo'baka riŋpakiaka sajoeyu. ⁶ I'supaka sime marērōkaka. Saŋi ba'iaja jaiabaraka rīkimarā aŋerāte ba'iaja majūarūjeyu. Majaika ā'mitirītirā “Ritaoka ba'iaja baairā nime”, aŋerāte mareka ārīwārūrījayu. Ba'iaja jaiwa'ri maimarika mabitatarījayu. Supabatiŋ aŋerāte ba'iaja baairā majarīrūjeyu. Satanāre ba'iaja mare jairūjemaka, i'supaka maro'si simarijaju. ⁷ Mia. Ritaja ba'irījia ima, wīñaka, āñaka, supabatiŋ riakakakaoka ŋo'imajarūjewārūrā maima. ⁸ I'supaka simako'omakaja ba'iaja majaika ŋoto, “I'supaka jaiŋekaja maimaye'e”, ārīwārūbeyurā maima, sarakajepāāwārūberīwa'ri. I'supakajaoka āñaka mare kukuika ŋoto sayī'aika upaka majaikaŋi ba'iaja aŋerāte maimarūjeyu. ⁹⁻¹⁰ I'supaka simamaka “Jia yijare mibaayu”, Maŋaki Tuparāte āñurā imariŋotojo, “Ba'iaja najūarū”, ārīwa'ri aŋerāreka majairījayu. Yijeyomarā, i'supaka jaiyuyebu'abekaja maimaye'e, “Ñima upakaja nimarū”, ārīwa'ri Tuparāte ŋo'ijiaekarā maimamaka. ¹¹ Ōrīkōrī je'e: ŋOkokoŋea jia waria okoa ŋoataika, jū'akapitīyika rukubaka ŋorījīka rukuya mijareka? ¹² I'supakajaoka hīguerajūki imariŋotojo olivo wāmeika ŋoterīkirika upaka ruiberijīka. I'supakajaoka iyaka, hīguerarika upaka rikariberijīka. Supa imarī okoa rukubaka imabeyu upaka aŋerāreka ba'iaja jaiŋekaja maimaye'e yijeyomarā.

Tuparāte mare jeyobaamaka òrīŋupairā maimarāñu

† 2:22-23 Véase Génesis 15.1-6; 22.10-12. ‡ 2:25 Véase Josué 2.1-21.

¹³ Ī'rīka mija pō'irā “Tuparāte yapaikakaka ōrīpupaiki ñime”, āñukate imajīkareka jia oyiaja kibaajīñu. I'supakajaoka aperiāte pemawa'ribaji imabekaja, jia nare kijeyobaarijarijīñu. I'supaka kibaamaka ĩatirā, “Jia ōrīpupaiki imawa'ri, jia baawārūiki kime”, aperiāte kireka ārīrāñu. ¹⁴ Aperiāte oakiriwa'ri nare mija ā'mijīārāka, supabatirā aperiāte pemawa'ribaji imarika mijaro'si takajīkaja pupajoariipotojo, “Jia ōrīpupairā yija ime”, āparaka jījimakapi aperiāte mija jaikopeyu. I'supaka imawa'ri jia wājia imakopekakaka mija ā'mitiripe'yorijayu. ¹⁵ I'supaka imarā Tuparāte yapaika upakamarīa pupajoawa'ri, ōrīpupakirāmarīrā nime. Wejeareka imarāte pupajoairokapi nimarijayu. Supabatirāoka Espiritu Santore ā'mitiripēabekaja, ba'iaja napupaka nare āñua Satanārikapi i'taika sime. ¹⁶ I'supakajaoka nare oakiparaka aperiāte na'mijīārāka, supabatirā “Nare pemawa'ribaji ōñurā yija ime”, narīrāka rukubaka pupajoairā jariwa'ri, i'supakajaoka ritaja nayapaika upakaja ba'iaja baairā najarirāñu. ¹⁷ I'supaka mare simakoreka, ikupaka sime Tuparāte yapaika upaka imarikakaka: Jia oyiaja baabaraka, supabatirāoka jia aperiāka imariyapawa'ri oka naka jiebaraka maimarijarirāñu. I'supaka simamaka aperiāte āñua ā'mitiritirā, mayapaikatakaja pupajoabekaja, jia nare mawayuīarāñu. Supabatirāoka wayuīabu'awa'ri jia ĩrātiji jeyobaabu'abaraka maimarijariye'e. I'supakajaoka wapuju pakibu'abekaja, mañu upakaja baabaraka maimaye'e. ¹⁸ Supabatirā aperiāka jia imarijariwa'ri, oka jiebaraka jia natiyiaja nimaerā aperiāte jeyobaarimaja puri jīitakaja baairā imarā. I'supaka imarā nimamaka, najeyobaairāoka jia imarā jarirāñurā naro'si.

4

Ba'iaupapakirāre ima upaka imarika yapaberīwa'ri Tuparāte yapaika upaka maimaye'e

¹ I'supaka yi'ribu'abeyurā imarī mija tiyiaja jājirokapi ba'iaja jaibu'arika imarijayu mijaro'si. Īakōrī je'e: Mija pupaka mijare āñu upakaja baariyapawa'ri Tuparāte yapaika upaka mija baabeyu. ² I'supaka imarā imarī mija yapaika upaka mijare imarūjebeyurāte mija ri'kakopeyu. Nayapaika upaka ima tōpowārūrāte ĩatirā nare mija oakiririjayu nupaka satōpowārūbeyurā imarī. Marākā'ā baatirā satōpowārūbeyurā imarī, boebariwa'ri okajājiapi mija pipebu'arijayu. I'supaka mijaro'si sime mija yapaika Tuparāte mija jēñerijaribeyua simamaka. ³ Kire mija jēñekopeika poto ba'iaipiji kire mija jēñeika simamaka mijare sakija'atabeyu. Mia je'e: Mijaro'sitakaja pupajoabaraka Tuparāte mija jēñekopeyu, jījimaka mija imarūkitakaja pupajoarijayurā imarī. ⁴ I'supaka imawa'ri Tuparāte yapabeyurāte ima upaka mija ime mijaro'si. Tuparāte yi'ribeyurā puri, ōñia nimatiyikuriji nayapaika takaja pupajoawa'ri ba'iaja baarijayurā nime. Nupaka pupajoawa'ri ba'upakaja Tuparāte baawā'imarīrimaja upaka mija jayu. ⁵ Rita sime, ĩakōrī je'e. Ikupaka sabojayu Tuparā majaropūñurā kire bojaījirimajire o'oeka: Mare kipo'ijiaeka simamaka, “Yire oyiaja ā'mitiripēatiyairā nimarū”, ārīwa'ri Tuparāte mare wayuīayu. ⁶ I'supaka simamaka “Jia po'imajare yire ā'mitiripēarū”, ārīwa'ri nare jeyobaarika pupajoarijayuka kime Tuparā. Rita ñañu ĩakōrī je'e: “Napupaka nare pakimakaja ‘Ōrītiyairā yija ime’, āñurāte jeyobaabeyuka kime Tuparā. ‘Aperiāte pemawa'ribaji imabeyurā yija ime’, āñurāte puri jia kijeyobaayu”, ārīwa'ri sabojayu kimajaropūñurā. ⁷ I'supaka ima pupajoawa'ri “Tuparā, ñipamaki mime”, ārīwa'ri kiyapaika upaka oyiaja baabaraka mija imabe. Sapi mija imarākareka Satanāre mija pe'yomaka mijare ba'iaja baarūjewārūberiwa'ri mijareka kiru'rirāñu. ⁸ Tuparāka jīlbaji rīrākibiparaka mija imarākareka jīlbaji mijare kiwayuīarāñu. Mija ā'mitipe ba'iaja baairā. I'supaka mijare baaiki kimamaka ba'iaja mija baaika ja'atitirā, jia oyiaja mija imarijape. I'supakajaoka ba'iaja pupajoabekaja “Tuparāte yapaika takaja yija baarāñu”, ārīwa'ri ĩrārokapiji ña'rīyaarīji mija imabe. ⁹ Mia je'e: Ba'iaja baariipotojo jījimaka mija imarijayu. I'supaka imabekaja, “Ba'itakaja baairā yija ime”, āparaka rīomarītirā mija pupape'pe. ¹⁰ Topi mae kireka pemawa'ribaji mija pupaka baabeyurā mija ima ĩatirā “Imatiyairā nimajiparū”, Tuparāte mijareka ārīrāñu.

Majeyomaräre ba'iaja jaiwã'imarĩbekaja maimaye'e

¹¹ Mija ã'mitipe yijeyomarã. Ba'iaja jaiwã'imarĩbu'abekaja mija imabe. Supabatirã “Ba'iaja imawa'ri ba'iaja jũarũkirã nime”, nareka mija ãrĩrijaria'si. Ika mijare ñañua yi'pekaja ba'iaja mija jeyomaräreka jaiwã'imañurã mija imarãkareka puri, “Mija po'ia mija wãtaika upakaja aperiãte mija wãtabe”, ãrĩwa'ri Tuparãte jã'meika yi'ribeyurã mija imarãñu. “Tuparãte jã'meika yi'rirũkimarĩa sime”, ãñurã upaka “Ba'iaja jũarũkirã nime”, mija ãrĩkopeyu. ¹² I'supaka simako'omakaja Tuparã i'rĩkaja imaki “Ikupaka jia mija baabe”, ãrĩwa'ri mare jã'mewãrũiki. Supa imarĩ Tuparãjaoka imaki ritaja po'imajare baaika ãawãrũtirã, ba'iaja imarika tiyibeyurõ'orã na'rirũkia imaekareka nare jeyobaaiki. I'supakajaoka, ikijioka imaki ba'iaja imarika tiyibeyurõ'orã po'imajare pũatarimaji. ¿Tuparã i'rĩkaja i'supaka baarimajire imako'omakaja mija jeyomaräreka “Ba'iaja baarimaja nime”, ãrĩwãrũirã mija ime bai je'e?

Tuparãte jẽrĩabekaja kibo'ibajirã upaka mapupayariji majẽ'rãko'aberijĩñu

¹³ Mia je'e. “Ireje ma'riberiye'e, waeroka apea wejearã a'ritirã i'rĩkuri wejejẽ'rãkareka mawaruaka ijipatatirã rĩkimakaja niñerũ matõpoari”, ãparaka jĩjimaka mija imarijaju i'rĩrimarã. I'supaka ãñurãte yokajããerã baayu mae. ¹⁴ “Waeroka i'supaka yijaro'si simarãñu”, mija ãrĩwãrũbeyua sime. Ñoaka õñia imarũkimarĩrã maima. Ìakõrĩ je'e: Bikitajo namasika ruika ñojimarĩji riripataika upaka maima. ¹⁵ “Tuparãte yapajĩkareka, õñia yija imatiyikuri ikupaka yija baarãñu, isiaoka yija baajĩñu”, mija ãrĩrãka jia simarãñu mijaro'si. ¹⁶ I'supaka simako'omakaja Tuparãte yapaika pupajoabekaja mija pupayariji mija baarũkitakaja bojarijaparaka jĩjimaka mija ime. I'supaka mija bojakopeika yapabeyuka Tuparã. ¹⁷ Supa imarĩ ika mijaro'si yo'orijayua ãtirã, “Ikupaka maimarika Tuparãte yapayu're”, ãrĩwãrũripotojo samija baabesarãkareka, ba'iaja baairã mija imarãñu.

5

“Aperiãte ba'iaja baawa'ri, wayuoka baabeyurã ba'iaja jũarãñurã”, Santiagore ãrĩka

¹ Dakoa wayuoka baabeyurã imaripotojo Tuparãte yi'ribeyurã, yire mija ã'mitiritiyabe. Ñamajĩ ba'iaja jũarũkirã imarĩ ba'itakaja puparibaraka mija imabe. ² Mia je'e, ritaja mija rikaika rabaika upaka sime. Supabatirã, jia jariroaka mija rikakopeikaoka butu ba'arikaro'siji sime. ³ Supabatirã mija oro, i'supakajaoka mija niñerũ rĩkimakaja tõpotirã samija jietarupamaka bitamarĩka upaka sajayu. I'supaka simamaka ãawa'ri “Wayuoka baairãte sapi najeyobaari imakopeyu”, aperiãte mijareka ãrĩrãñu. No'ojĩrãmarĩaja wejetiyia seyarũkia jariwa'riko'omakaja rĩkimabaji niñerũ mija mo'arijaju. Sapi ãrĩwa'ri ba'iaja baarika tiyibeyurõ'orã a'rirũkirãja mija ime. ⁴ Apea, mija õteriki rioa ba'iraberimajare wapaĩjibeyurã mija ime. I'supaka mija baaika ãaiki kime Tuparã. Supabatirã “Jia naro'si yija ba'irabeko'omakaja, yijare nawapaĩjibeyu”, mijareka nañua ã'mitiyuka kime. ⁵⁻⁶ Supabatirã ba'iaja baabeyurãteje mija okabaarijaju iparimarã wãjitãji. I'supaka nare mija baaripareareka i'rĩrimarã wayuoka baairãteje najããroyika. I'supaka ba'iaja nare mija baamaka, marãkã'ã mabaaberijĩka naro'si simamaka ba'iaja nare mija baaeka narakajepããeka. Dika jariwa'ririmarĩaja rikairã imarĩ õñia mija imatikurijĩkaja mija baariyapaika upakaja baarijayurã mija ime. Ikupaka sime ã'mitirikõrĩ je'e: Wa'ibikirãwẽkoa najããerã baaika rupu rĩkimakaja sanaji'ayu jia ùkirika sajarirãka poto sajããokaro'si. I'suparã mija imamaka “Õñia nimarõ'õjĩtejĩka takaja jia nimakopeyu, ba'iaja jũarũkirã imaripotojo”, Tuparãte mijareka ãñu.

Ba'iaja jũaripotojo Tuparãte yi'riwa'ri samarakajepããye'e

⁷ Yijeyomarã wãtaka ñoñurã, mae apea ate mijare yibojaerã baayu. ã'mitirikõrĩ je'e: Aperiãte ba'iaja mijare baariwã'imarĩko'omakaja Maipamakire i'tarũkia pupajoabaraka kiyapaika upakaja baabaraka mija imarijape. Mia apea, ikupaka õterikia õterimajire

ime: Sakiōterāka be'erō'ō ʔu'erō'ō seyarāka ʔoto “Jājia yiro'si jariwa'ri jia saruirāñu je'e”, āriwa'ri jajumarīaja sakita'ayu. ⁸ I'supakajaoka mija imarijape mijaoka, Maipamakire ʔe'rietarūkia ta'abaraka kiyapaika upaka baarija'atabekaja. “No'ojirāmarīaja sa-jariwa'yu ʔo'imajare baaika mirāka īarī ketarūkia”, āriwa'ri i'supaka mija imabe.

⁹ Yijeyomarā, “Ba'iaja baarimajarata nime”, āparaka Tuparāte yi'yurāreka jaibu'abekaja mija imabe, sawapa Maipamakite ba'iaja mijare jūarūjekoreka. “No'ojirāmarīaja sajariwa'yu kipe'rietarūkia”, āriwa'ri i'supaka mijare ñañu.

¹⁰ Yijeyomarā, ā'mitirikōrī je'e. Ikupaka nimaeka Tuparāro'si bojañjirimaja: Ba'iaja ʔo'imajare nare baako'omakaja, sarakajepāābaraka Tuparāro'si bojañjirijaparaka nimaeka. I'supaka nimaeka simamaka nimaeka upakaja mija imabe mijaro'si. ¹¹ Ōrīkōrī je'e: Ba'iaja jūaripotojo Tuparāte yi'riwa'ri sarakajepāārijayurāreka “Jiirā nime Tuparā ñakoareka”, āñurā maima. I'supaka kimaeka Job imaroyikaki kiro'si. Īrāba'imarīa ba'iaja jūaripotojo Tuparāte yi'riri'atabeyuka kimaeka. Supa imarī ba'iaja kijūaeka be'erō'ō ʔi ʔuri jia imarika kitō ʔoeka ōñurā mija ime. Supa simamaka “Mare wayuñtiyaiki imarī, jia Tuparāte mare baarūkirā maima”, āñurā mija ime.

¹² Yijeyomarā ikupaka sime apea imatiyaikakaka: “Ikupaka yija baarāñu”, mija āñu be'erō'ō simaupakaja mija baarijape. Rita mija āñua, “Tuparā ʔariji ōñuka yija āñua”, mija āri'a'si. Supa imarī rita āri'rijayurā mija imamaka, “Jee”, mija āri'rāka, “Jēno'o”, mija āri'rākaoka, mijare nayi'rirāñu. I'supaka imarā mija imamaka, sawapa Tuparāte mijare jēñebesarāñu.

Ikupaka sime Tuparāte yi'riwa'ri kire jēñerika

¹³ Apea mia. Ka'wisika mija jūaika ʔoto, “Tuparā, yire mijeyobaabe”, kire mija āri'rijape. I'supakajaoka jñimaka mija imarāka ʔoto Tuparāte jiyi ʔupayeebaraka mija bayakoyabe. ¹⁴⁻¹⁵ I'supakajaoka ĩrīkate wāmarīa jarirāka ʔoto Cristorika yi'yurāte imaruputarimajare mija akabe. Nare mija akamaka wāmarīa imaki ʔō'irā etatirā kū ʔai ĩyebaka kipo'iarā nabu'arāñu. Supabatirā “Marākā'ā baawārūberīwa'ri Tuparā ʔuri kire tāārāki”, āriwa'ri kire najēñemaka, wāmarīa imakite jājirāñu. Supabatirā ba'iaja kibaaeka kireka imajīkarekaoka sareka kire kiwayuñarāñu. ¹⁶ I'supaka wayuñaiiki Tuparāte imamaka ba'iaja mija baaika mija bojabu'abe. Samija bojabu'arāka be'erō'ō ʔi mija tiyiaja Tuparāte mija jēñebe sareka mijare kijieokaro'si. Tuparāte yapaika upakaja jii ʔuparā maimarākareka, kire majēñeika upakaja jia ʔi mare ā'mitiritirā tērīwa'ribaji mare jeyobaarūkika kime. ¹⁷ Tuparāro'si bojañjirimaji, Elías imaroyirekaki, mupaka ʔo'imajiji imaekaki kiro'si. I'supaka imaripotojo, Israel ka'iarā okoa jaririka yapaberīwa'ri Tuparāte kijēñeka upakaja, maekarakakuri wejejē'rā a ʔejē'rā ñe'metājirō'ō jirā okoa jariberika. ¹⁸ I'supaka simaeka be'erō'ō, torā okoa jaririka yapawa'ri Tuparāte ki-jēñemaka okoa jarika ate. I'supaka sabaaeka be'erō'ō ʔi jia ōterikia ruika mae.

¹⁹⁻²⁰ Mija ā'miti ʔe yijeyomarā. Mija wato ʔekarā ĩrīka Tuparāte yapaika upaka imarika ōrīripotojo saja'atawa'ri ba'iaja baarimaji jarijīkite, mija jeyobaabe. Jia Je-sucristore yi'yuka kijari ʔe'aokaro'si kire jeyobaaiki ʔuri jia kire baarāki. Ika jia mija ō ʔe: I'supaka jia kire kijeyobaamaka, rīkimaka ba'iaja kibaaikareka Tuparāte kire saye'kariarāñu. I'supaka simamaka kireyarāka ʔoto ba'iaja jūarika tiyibeyurō'ōrā ke'rirūkia imakopeikareka kire kitāārāñu.

I'tojrāja sime ru ʔu.

Primera carta de San Juan

Jesucristore yi'yurāro'si Juanre o'oeke

¹ Yijeyomarā, “Ikupaka Jesucristore ime”, āriwa'ri mijaro'si yo'oerā baayu mae. Ā'mitirikōrī je'e: Tuparāte āñu upakaja mare baabeaiki imarī, imajiparūkīrā mare imarūjerimaji kime. Supabatirāoka wejea po'ijirirā baaeka ruḡubajirā imatikaki kime. Yija ōñu upakaja kire yija ā'mitirika, kire yija ĩaeka, supabatirā kire raberoiyikarā imarī, i'supaka mijare sayibojayu. ² Kika yija imaroyika poto kire yija ĩaeka simamaka, “Rita sime”, āriwa'ri mijare sayibojaerā baayu. Ā'mitirikōrī je'e: Iki Jesucristojo imaki mareyarāka poto ōñia kika mare imajiparūjerūkika. Supabatirāoka, Kipaki Tuparāka imajiparoyikaki kimaeka. I'supaka simamaka, Tuparāte yija pō'irā kire pūataeka kire yija ĩaokaro'si. ³ I'supaka simamaka yija ĩaeka, yija ā'mitirika mirākaoka mijare yibojayu yijaka ĩrīka upakaja mija pūpajoaokaro'si. Mapaki Tuparāte, Kimaki Jesucristopitiyika ĩrīka upakaja napupaka ima upakaja pūpajoirā yija ime yijaro'si. Supa imarī, i'supakajaoka mija imarika yapawa'ri ikupaka mijaro'si yo'oyu. ⁴ Ikupaka mijare sayibojayu ĩrīka upaka oyiaja pūpajoatirā jījimaka maimaerā.

Jia Tuparāka maimarijarirā, ba'iaja baabekaja maimaye'e

⁵⁻⁶ Mija ā'mitipe. “Ba'iaja baariroka imabeyua Tuparāreka”, āparaka Jesúre yijare bojarape. Ikupaka sime: Ba'iaja baarijayurā imaripotojo “Tuparāte pūpajoaika upakajaoka pūpakirā yija ime yijaro'si”, āñurā pūri jairimirākatakaja sajairiwā'imañurā. I'supaka imawa'ri, wājiroka ima yi'ribeyurā nime. ⁷ I'supaka baabekaja Tuparāte pūpajoaika upaka jia oyiaja baabaraka maimarāka pūri, ĩrīka upakaja maimarijarirāñu. I'supaka simamaka Kimaki Jesucristore maro'si riwejurubaraka reyaājikapī āriwa'ri ritaja ba'iaja mabaarijayua mareka kiye'kariarijayu.

⁸ “Ba'iaja baabeyurā yija ime”, āñurā pūri, wapuju imaja yi'yurā imaripotojo noñu upakaja napo'iaja parebaarijayurā. ĩrājaoka imarā wājiroka pūpajoarika yapaberirijayurā. ⁹ I'supaka baabekaja “Ikupaka ba'iaja yibaayu”, āparaka wāārō'ōrāja Tuparāte samabojarākareka, sakiye'kariarijarirāñu. I'supaka mare baatirā “Oka nare imabeyua mae”, mare kērīrāñu. I'supaka jia mare kibaarāñu wājirokapi kēñu upaka oyiaja baaiki imarī. ¹⁰ “Ba'iaja baairā oyiaja po'imajare ime”, Tuparāte āritika sime. I'supaka simako'omakaja “Ba'iaja baakoribeyurā yija ime”, āñurā pūri “Tuparāte āñua pakirika sime”, āñurā upaka nime.

2

Tuparāka maro'si maimakaka jaijirijimaji kime Jesucristo

¹ Ā'mitirikōrī je'e. Yimakarā upakaja wātaka ñoñurā mija ime. Supa imarī, ba'iaja mija baakoreka, ikupaka mijaro'si yo'oyu. Aperikuri ba'iaja mabaarijayua simako'omakaja, Jesucristore maro'si Mapaki Tuparāka jaijirijayu. Tuparāte ĩarijiyuika oyiaja baaiki imarī, i'supaka maro'si baawārūiki kime. ² I'supaka baaiki imarī, ba'iaja mabaaika wapa maro'si kireyaeka, sapī āriwa'ri ba'iaja mabaaika Tuparāte mare ye'kariarūkia simamaka. Maro'si takajamarā, ritaja po'imajaro'si pariji i'supaka simaokaro'si supa kibaeka.

³ Ikupaka sime: Tuparāte jā'meika upakaja yi'riwa'ri, “Kire ōñurā maimē”, marīwārūyu. ⁴ “Tuparāte ōñurā yija ime”, āriripotojo, kijā'meika yi'ribeyurā pūri, wapuju pakirimaja nime. I'supaka nabaarijayu Tuparārikakaka wājia ima upaka imarijaribeyurā. ⁵ Tuparāte jā'meika upakaja baarijayuka pūri, kire yapatiyarīji yapaiki. I'supaka imawa'ri,

“Tuparāka ĩrātiji pūpaika maimē”, marīwārūrāñu. ⁶ Supa imarī, “Tuparāka ĩrātiji pūpakirā maimē”, mañaokaro'si Jesucristore imaroyika upakaja imarijaririka sime.

Bikijakaka jā'merika simako'omakaja mamaka upakaja jā'meika

⁷ Yijeyomarā, ika pāperapi maekaka jā'merikakaka pō'ijiyumarīa mijare yibojayu. Bikijarāja mawayuñabu'arūkia mija ā'mitiriū'mura'atikaja sime. ⁸ Maejekakamarīa simako'omakaja, pō'imajare wayuñabaraka Jesucristore imaroyika pūpajoatirā “Mamamiji yi'rimirīrkawa'rirūkiaro'si sime”, marīwārūyu mae. Mijaoka sā'mitiripēairā imawa'ri aperiāte wayuñairā mija imarijayu mae. Supa imarī, “Ba'iaja baarika ja'atatirā, mamaka jia imarūkia yijare beairā nime”, pō'imajare mijareka āñu.

⁹ ĩrīka, “Ba'iaja baabekaja Tuparāka ĩrātiji pūpajoabaraka ñime”, āñripotojo, Cristore yi'yukate ĩaripe'yoiki Tuparāka jia imabeyuka ruṑu. ¹⁰ Cristore yi'ririjayurāte wayuñaike puri, Tuparāte pūpajoaika upaka jia oyiaja baarijayuka kime. I'supaka imaki imarī, ba'ia pūpajoaberiwa'ri jia oyiaja Tuparāka kimarijayu. ¹¹ Supabatirā Cristore yi'yurāte ĩaripe'yoiki puri Tuparāka ĩrātiji pūpajoabeyuka kime. I'supaka baarijari, Tuparārikakaka yi'ririyaṑabeyuka imarī, ba'iaja kibaarijarirāñu. Ōrīkōrī je'e: Neirō'ōrā maweṑapayu upaka imaki kime.

¹² Yimakarā upakaja wātaka ñoñurā, “Jesucristore reyaekapi āñwa'riji ba'iaja mabaaike Tuparāte mare saye'kariaeka”, āñurā mija imamaka, ika pāpera mijaro'si yo'oyu.

¹³ Pakiarimarā, jia Cristore yi'yurā imarī, mija ā'mitipe mijaro'sioka. Wejea pō'ijirirā baaeka ruṑubajirā imaū'muekakite ōñurā mija imamaka, ika pāpera mijaro'si yo'opūayu. Mija ā'mitipe bikirimaja, kire yi'rimirīrkawa'yurā. Satanās, ba'iaja baarimajite ĩrāpē'rōtorāja taairā mija ime. I'supaka imarā mija imamaka, ika pāpera mijaro'si yo'oyu.

¹⁴ Yimakarā upaka wātaka ñoñurāro'si sayo'oyu ika, Maṑaki Tuparāte ōñurā mija imamaka. Mija pakiarimarā, wejea pō'ijirirā baaeka ruṑubajirā imaū'muekakite ōñurā mija imamaka, ika pāpera mijaro'si yo'opūayu. Mija bikirimaja, okajājirā imawa'ri, Tuparārika bojariroka jia yi'ririjayurā mija ime. Supa imarī, Satanās, ba'iaja baarimajite ĩrāpē'rōtorāja taairā mija ime. I'supaka mija imamaka, ika pāpera mijare yiṑūatayu.

¹⁵ Ika wejeareka ba'iaja baarimajare baarijayuakaka baarika pūpaṑekaja mija imabe. Supabatirāoka ba'irījia mija yaṑaikareka takaja mija pūṑaria'si. Wejeareka ba'iaja imakopeika yaṑatiyaiki puri, Maṑaki Tuparāte yaṑabeyuka kime. ¹⁶ Ika wejeareka ba'iaja baarimajare pūpajoairokapi mija pūpajoa'si. Ā'mitirikōrī, ikupaka pūpajoairā nime: Ba'iaja baaritakaja yaṑawa'ri, naṑupaka nare āñu upaka ba'iaja nabaarijayu. Supabatirā ritaja ima jiyurika ĩawa'ri, ritaja rikarika nayapayu. I'supakajaoka “Mia. Dakoareka wayuoka baabeyuka ñime”, āñwa'ri jījimaka nare simapakirūjeyu. I'supaka ba'iaja nabaarijayua ika wejeakarā pō'imajapiji pō'ijiyua imarī, Maṑakirikamarīa sime.

¹⁷ Ika wejeareka Tuparāte yi'ribeyurā, supabatirā ba'iaja nabaarijitoikaoka ṑurirāka. Tuparāte yaṑaika upaka oyiaja baairā puri ōñia imajiparāñurā.

Rīkimarāja Cristore yaṑabeyurā imarā

¹⁸ Mija ā'mitipe yijeyomarā. Kūṑajīji sajariwa'yu wejetiyarā seyarūkia. I'supaka simaerā baarāka ruṑu “Cristore Jo'ata'aikite* i'tarāñu”, āñwārūtikarā mija ime. I'supaka simarāka simako'omakaja, aperiā rīkimarāja Cristore jo'ata'airā imatirijayurā maekakaoka. I'supaka simamaka, “Koyiaja sajariwa'yu wejetiyarā maeyarūkia”, marīpūpajoawārūrijayu. ¹⁹ Ikupaka nime, ā'mitirikōrī je'e: “Maka imakoperaparā Jesucristore mayi'yurokamarīa yi'rikopeirā nimarape”, nareka āñwārūrā maimē. I'supaka imawa'ri mare nakōrōṑapape. I'supaka Jesucristore mayi'yu upakaja

* 2:18 El Anticristo

nimarikareka puri mare nakōrōtapaberijāāeka. Supa nabaamaka, “Jesucristorirāmarirā nime”, marīwārūrijayu.

²⁰ Mija puri jia rita wājimijikaka Tuparārika ōñurā imarā. I'supaka mija ime Espiritu Santore mijareka Jesúre ña'ajāāeka simamaka. I'supaka mijare kibaaeka simamaka, “Ika nawārōika rita sime, ika puri pakirika ima”, ārīwārūrā mija ime. ²¹ Rita ima ōrībeyurā mija imamakamarīa ikupaka mijaro'si yo'oyu. Rita ima mija ōrīwārūyu. I'supakajaoka rita wājimijikakamarīa īrārimarāre wārōrapaka ā'mitiritirā, “Pakirimaja nime”, ārīwārūrā mija imamaka, ika pāperapi mijare sayibojayu. ²² Ikupaka nañu pakirimaja: “Jā'merūkika Tuparāte wā'maekakimarīka kime Jesús.” I'supaka pakirimaja Cristore jo'ata'airā nime. Supa imawa'ri “Jesús Pakimarīka Tuparāte ime, supabatirā Kimakimarīka kime Jesús”, āñurā nime pakirimaja. ²³ “Tuparāmakimarīka kime Jesús”, āñuka puri, Tuparārikimarīka kime. “Tuparā Makitaki Jesúre ime”, āñuka puri Jesús Pakika īrātijiji pupaiki kime.

²⁴ Cristorika bojariroka ā'mitiparaka mija imara'aeka ā'mitiripēabaraka mija imabe. I'supaka mija baarijarirākareka Jesús, Kipakika īrātiji pupaparaka rīrākibiritiirā mija imarijarirāñu. ²⁵ I'supaka simarāñu, “Yire ā'mitiripēairā ōñia imajiparāñurā”, Jesucristore mare ārītika simamaka.

²⁶ Ā'mitirikōrī je'e: Īrārimarā napupajoaika upakaja wapuju pakirika mijare wārōriyapairā. I'supaka ōñurā imarī, rakajekaja mija imaokaro'si ika pāpera mijaro'si yo'opūayu. ²⁷ Jesucristore mijareka Espiritu Santo ña'ajāāekarā imarā mija puri. Mijaka imaki imarī, mijare wārōrimaji Espiritu Santore imarijayu. I'supaka imarā imarī, aperiāte mijare wārōrika yapabeyurā mija ime. Dika jariwa'ririmarīa, pakirimarīaja Espiritu Santore mijare wārōrijayurā imarī, rita imatiyaika mijare kiwārōrijayu upakaja mija imarijape. I'supaka imawa'ri Jesucristoka īrātiji pupaparaka jia mija imarijape.

²⁸ Yimakarā upakaja wātaka ñoñurā, ika jia mija ā'mitipe. Jesúka īrātijiji pupaparaka, kiyapaika upakaja jia mija imarijape. I'supaka mija baarijarirākareka, ate ketarāñurīmi kiñakoareka i'yopī'ribekaja mija imarāñu.

²⁹ “Tuparāte ĩarijiyuika oyiaja baaiki kime Jesús”, mija ārīwārūika simamaka, “Jia oyiaja baarijayurā nime Tuparā makarā”, ārīwārūrā mija ime.

3

Tuparārirā maimakaka

¹ Mija ā'mitipe. Mapaki Tuparā imaki mare wayuīatiyaiki. I'supaka maka imawa'ri, “Yimakarā mija ime”, mare kēñu. Rita sime i'supaka mare kēñua, kimakarā tarājaoka maima. I'supaka simako'omakaja, rīkimarāja nime po'imaja i'supaka maima ĩawārūbeyurā. Tuparāte ōrībeyurā imarī, kimakarā maima niawārūbeyu. ² Mija ā'mitipe yijeyomarā. Tuparā makarā maima mae. I'supaka simako'omakaja kimakarā maimamaka, ñamajī apeupaka mare kimarūjerūkia puri, mare kiōrīrūjebeyua sime. Maekaka sōrībeyurā imarihotojo “Jesúre etarāñurīmi puri, kire ĩawa'ri kima upakaja maimarāñu”, ārīwārūrā maima. ³ “Rita, kima yija ĩarāñu”, āñurā ba'iaja baabekaja nimarijayu, “Cristore ba'iaja baakoribeyu upaka yija imariyapayu”, ārīwa'ri.

⁴ Ba'iaja baarijayurā puri Tuparāte jā'meika yi'ribeyurā imarā. Mia, kijā'meika yi'riberirika sime ba'iaja baarika. ⁵ I'supaka simamaka, ba'iaja baakoribeyuka Jesucristore ima ōñurā mija ime. I'supaka imaki imawa'ri, “Ba'iaja nabaaika yiwapakoyimaka, ba'iaja baape'abekaja nimarū', ārīwa'ri, ika ka'iarā ketaeka”, ārīwārūrā mija ime. ⁶ Jesúka rīrākibiritiirā imarā, ba'iaja baarijaribekaja nime. Ba'iaja baarijayurā puri Jesucristore jērākoaberiwa'ri kika īrātiji puparibeyurā imarā. ⁷ Yimakarā upakaja wātaka ñoñurā, “Ba'iaja mabaajīka marā imabeyua”, mijare bojayurāte mija ā'mitiripēa'si. Tuparāte yapaika upakaja baarijayurā mija imajīkareka, Cristo jia oyiaja baaiki

upaka mija ime. ⁸ Ba'ioyiaja baarijayuka puri Satanáre kire já'meika upakaja baarijayuka imaki. I'supaka ñañu, wejea po'ijirirã baaeka rupubajirã ba'iaja baarimajiji imara'aekaki Satanáre imatika simamaka. I'supaka imara'aekaki imarĩ ba'iaja po'imajare kibaarũjerijayua riataokaro'si õ'õrã Tuparã Makire etaeka.

⁹ Ba'iaja baabeyuka Tuparãte imamaka, i'supakajaoka nime kimakarã naro'si. Jia oyiaja imarũkirã Tuparãte nare jarirũjeika simamaka ba'iaja baarũkimarĩrã nime. ¹⁰ Ikupaka nime Tuparãrirã, supabatirã Satanãrirã. Mia je'e: "Jesucristore yi'yurã yija ime", ãrĩripotojo, Tuparãte ãjijubeyua baairã kirirãmarĩrã nime. Supabatirã Tuparãte yi'yurãte ba'upakaja õñurãoka kirirãmarĩrãoka imarã.

Īrãtiji wayuñabu'abaraka maimarijariye'e

¹¹ Bikijarãja Cristore mija yi'riũ'muekarõ'õjĩtepi "Matiyiaja jia mawayuñabu'arijariye'e", ãñua õrĩtirã mija ime. ¹² Caín imaekakite baaeka upaka mabaaberijĩñu. Satanáre yi'riwa'ri jipupaki kibe'erõ'õkaki imaekakite kijããeka. Ikupaka ãrĩwa'ri kire kijããeka. Ā'mitirikõrĩ je'e: Ba'ika imarĩ, "Jiika kime yirĩĩ", ãparaka kire ã'mijĩawa'ri i'supaka kire kibaaeka.

¹³ Mija ã'mitipe yijeyomarã. Ika wejeareka ba'iaja baarimaja imarãte mijare ã'mijĩamaka, "Aya, ¿dako baaerã yijare na'mijĩayu?", ãrĩpupajoabekaja mija imabe. ¹⁴ Cristore yi'ribeyukajirã maimaroyika poto reyatikarã upakaja maimaeka ruu Tuparãte ñakoareka. Maekaka puri õñia imajiparũkirã imarĩ, apeupaka mapupaka mare o'aekarã maima. I'supaka maima õñurã maima aperiã kire yi'yurãte mawayuñarijayua simamaka. Nare wayuñabeyurã puri reyatika upakaja imarã. ¹⁵ I'supaka simamaka Cristore yi'yukate ã'mijĩaike puri kire jããrimaji upakaja kime, Tuparãte ãamaka. Supabatirã "Po'imajare jããrimaji õñia imajiparũkimarĩkaja kime", ãrĩwãrũirã mija ime. ¹⁶ Ikupaka sime: Jesucristore maro'si reyaekakaka õñurã imarĩ, "Mare wayuñaike kime", ãrĩwãrũirã maima. Sõñurã imarĩ, i'supakajaoka aperiã kire yi'yurãte wayuñawa'ri mareyarãka rõ'õjĩrã jẽrãika nare jeyobaabaraka maimarijariye'e. ¹⁷ Aperoka, kikoyiaja ba'irĩjia rikaiki, "Tuparãka rĩrãkibiritiiki ñime", ãrĩripotojo Jesũre yi'yurã wayuoka baairãte jeyobaabeyuka kima simamaka i'supaka kẽrĩkopeika pakirika oyiaja kiro'si jayua. ¹⁸ Wãtaka ñoñurã, rita jia aperiãte wayuñaripupakirã imawa'ri nare majeyobaarijariye'e. Moka mirãkapi takaja nare mawayuñakopejĩka puri jiamarĩa sime.

Jesũre yi'yurã imarĩ Tuparãte kĩkibekaja imarika

¹⁹ I'supaka nare wayuñaripupakirã imarĩ, nare jeyobaarijayurã nime. Supa imarĩ "Tuparãte rita wãjia bojaika yi'ririjayurã maima", marĩwãrũirijayu. I'supaka simamaka Tuparãte ãika wãjitãji kĩkirimarĩaja maimarijayu. ²⁰ "Tuparãrika bojariroka jia yi'ribeyurã yija ime je'e", mapupaka ãñuaja ba'iaja mapuparirãkareka, "Jia Tuparãka maimabesarãñu je'e", marĩpupajoarijayu. Ba'iaja mapupayua simako'omakaja, sapemawa'ribaji mare wayuñaike Tuparãte ime. Supabatirãoka maimarijayuakaka ritaja õñuka kime. I'supaka imaki imarĩ, ba'iaja mapupayureka mare jeyobaawãrũiki kime. ²¹ Yijeyomarã, mija ã'mitipe. Moñu upakaja ba'iaja mapuparibesarãkareka, kĩkibekaja maimarijarirãñu Tuparãte ãika wãjitãji. ²² Supabatirãoka Tuparãte ãñua yi'riwa'ri kiyapaika upakaja baairã maimamaka, kire majẽñeika poto mayapaika upakaja mare kiyi'rirãñu. ²³ Mija ã'mitipe, ikupaka Tuparãte mare jã'meka: "Yimaki Jesucristore yi'paraka mija imarijape. Supabatirã mijare kijã'meka upakaja wayuñabu'abaraka mija imabe." ²⁴ I'supaka kẽrĩka jiyipupaka õrĩrijayurã puri Tuparãte yapaika upakaja kika ĩ'rãtiji pupajoairã imarĩ rĩrãkibiritiirã imarã. Espĩritu Santore mare kiña'ajããeka simamaka, i'supaka maima moñu.

4

“¿Yaje rita Espíritu Santore jeyobaaikapitaka nawārōtiyayu je'e?”, ārīwa'ri jia mija ā'mitiririjape

¹ Mija ā'mitipe yijeyomarā. “Tuparā oka bojañjirimaja yija ime Espíritu Santore yijare jeyobaamaka”, āñurāte mija pō'irā etarāñu. I'supaka napakā'ā “¿Yaje rita oka Espíritu Santore nare jeyobaaikapī nawārōtiyayu je'e?”, ārīwa'ri jia nare mija ā'mitipe. “Pakirimaja nimarākareka nare mayi'riberiyē'e”, ārīwa'ri i'supaka mijare ñañu. Ika wejea sareka maima ritatojoreka rikimarāja pakiriwārōrimajare ime. ² “Mapo'ia upaka kipo'ijirirā ika wejeareka Tuparāte pūataekaki kime Jesucristo”, āñua wārōrāñurāte puri “Rita oka, Espíritu Santore jeyobaaikapitaka jairā nime”, nareka mija ārīwārūrāñu. ³ Aperimarā puri i'sirokapi wārōbeyurā imarī, Espíritu Santore jeyobaaikapimarīa wārōirā nime. I'supaka nabaayu, Cristore Jo'ata'aikirikakaka wārōrimaja imarī. I'supaka simamaka “I'supaka ima wārōrimajare imarāñu”, āñua ōrītikarā mija ime. Maekakaoka “Ika wejea ritatorekaja nimatiyu i'supaka ima wārōrimaja”, ārīwa'ri mijare yibojayu.

⁴ Mija ā'mitipe wātaka ñoñurā. Tuparārīrā mija ime. Supabatirā pakimajaroka nawārōika mija ā'mitiripe'yoyu. Satanāre pakirika wārōrimajare jeyobaako'omakaja ī'rāpē'rōtorāja nare mija baayu Satanāre tērīwa'ribaji ōñuka kimamaka Tuparā. ⁵ Tuparāte yapabeyumiji wārōrimaja puri po'imajare wapuju pupajoairokapiji wārōirā. I'supaka nawārōmaka, ika ritatojo wejeareka imarāte nare ā'mitiripēayu Tuparāte ōrīberīwa'ri. ⁶ Maa puri, Tuparārīrā maima. I'supaka simamaka mawārōrijayua ā'mitiripēairā nime Tuparāte yi'yurā puri. Tuparāte yi'ribeyurā puri, mawārōrijayua ā'mitiripe'yoirā. Supa imarī nawārōika ā'mitirirā, “Ika rita bojariroka sime. I'sia puri wapuju pakirimajaroka sime”, ārīwārūrā maima.

Mare wayuñarimaji Tuparāte ime

⁷ Mija ā'mitipe yijeyomarā, mawayuñabu'arijariye'e, aperature mare wayuñarūjerijayuki Tuparāte ima simamaka. Supa imarī wayuñabu'arijayurā nime Tuparā makarā, supabatirā jia kire ōñurā nime. ⁸ Po'imajare wayuñarimaji Tuparāte imamaka, wayuñabu'abeyurā puri kire ōrībeyurā nime. ⁹ Ikupaka Tuparāte maro'si baeaka mare wayuñawa'ri: Kimaki ī'rikaja imakiteje maro'si kīpūataeka ōñia maimajiparū ārīwa'ri. ¹⁰ Ikupaka sime aperature wayuñarika: Tuparāte mayapaika upakamarīa sime. Ikupaka sime, ĩakōrī je'e: Tērīrikaja mare wayuñawa'ri Kimakire maro'si Tuparāte pūataeka kireyaekapi ārīwa'ri ba'iaja mabaika ye'kariaokaro'si.

¹¹ Mija ā'mitipe yijeyomarā, i'supaka Tuparāte jimarīa mare wayuñatiyaeka simamaka, mawayuñabu'ajīñu maaoka. ¹² Maki imabeyuka Tuparāte ĩaiki. I'supaka simako'omakaja mawayuñabu'ajīkareka kika ī'rātiji pupakirā maima. Supabatirā kiupakaja mare kījarirūjeyu. Supa imarī kire yapatīyarīji yapairā majayu. ¹³ Tuparāte Espíritu Santore mare ña'ajāāeka simamaka, “Kika ī'rātiji pupakirā maima, supabatirā kiupakaja mare kījarirūjeyu”, ārīwārūrā maima. ¹⁴ Supabatirā yija ĩaeka mirāka mijare yija bojaerā baayu. Ritatojo wejeareka imarāte tāārimaji imarūkikaro'si Kimakire maro'si pūataekaki Mapaki. ¹⁵ “Tuparā Maki kime Jesús”, āñurā puri, Tuparāka ī'rātiji pupakirā nime. I'supakajaoka naka kime kiro'si.

¹⁶ Tuparāte mare wātaka koritiirā imarī, mare kiwayuñaikakaka yi'ririjayurā maima.

Mija ĩabe: Po'imajare wayuñarijayuka kime Tuparā. Supa imarī, kiupakaja aperature wayuñarijayurā puri, Tuparāka ī'rātiji pupakirā nime, supabatirā kiupakaja nare kījarirūjeyu. ¹⁷ I'supaka imarā imarī, Tuparāte yapaika upakaja po'imajare wayuñairā majayu. Supa simamaka po'imajare kiwā'marāñurīmi seyarāka poto “Ba'iaja mare kibaarāñu je'e”, ārīwa'ri kīkibekaja maimarāñu, Jesucristore imarijarika upakaja ō'ōrā maimarijayua simamaka. ¹⁸ Tuparāte yapatīyarīji yapairā imarī kire makīkibesarāñu. I'supaka imawa'ri kire makīkirūkia imakopeika ī'rāpē'rōtorāja mataayu. “Ba'iaja

yibaaika wapa ba'iaja Tuparāte yire baarāñu je'e", āriṣupajoirā puri sarupu kīkibaraka ba'iaja pupayurā. "I'supaka nimamaka jia kire yapatiyarīji yapabeyukajirā nime ruṣu", nareka marīwārūyu.

¹⁹ Mamarīji Tuparāte mare wayuīaū'mutika simamaka, kire, supabatirā po'imajareoka yapatiyarīji yaparijayurā maima maaoka. ²⁰ "Tuparāka rīrākibiritiiki nime", āriṣipotojo, apika kire yi'yukate īariṣe'yoiki puri pakirimaji kime. Wāārō'ōrā imarāte wayuīabeyuka puri, wāārō'ōrāja imabeyuka Tuparāteoka yapawārūbeyuka kime. ²¹ Ikupaka Tuparāte mare jā'meka: "Yire mija yaparākareka Jesúre yi'yurāteoka mija wayuīabe."

5

Tuparā makarā imarī, kiyapaika upakaja baarijarirūkirā maima

¹ "Mare kitāāerā Tuparāte wā'maekaki kime Jesús", āriwa'ri sayi'yurā puri Tuparā makarā nime. Supabatirā Mapaki Tuparāte yapatiyarīji yapairā imarī, kire yi'yurāteoka nawayuīayu. ² I'supaka simamaka Tuparāte yapawa'ri i'supakajaoka kijā'meika āñu upakaja yi'riwa'ri "Kire yi'yurāte wayuīarūkirā maima", marīwārūrijayu. ³ Tuparāte jā'meika yi'yurā imarī, "Tuparāte yapatiyarīji yaparijayurā maima", marīwārūyu. Supabatirāoka "Kijā'meika ka'wisitakamarīja sime", marīwārūyu. ⁴ I'supaka mañu Tuparā makarā imawa'ri, wejaritatorāja ima ba'iaja baarimijikaka īrāpē'rōtorāja mataarijayu. I'supaka ba'iaja baarimijikaka nabaaika upakaja mabaabeyu Jesucristore yi'riwa'ri. ⁵ Supabatirā "Tuparā Maki kime Jesús", āririjayurā imarā, wejeareka ima ba'iaja baabeyurā.

"Yimaki Jesúre ime", Tuparāte ārika

⁶⁻⁸ Ō'ōrā kimaeka poto maekarakaba'ikaka kireka ōriwa'ri "Tuparāte pūataekaki kime Jesucristo", mañu. Mamarī, okoapi Jesucristore kirupuko'a jūjerūjeka. Supabatirāoka sabe'erō'ōpi yapua tetaekareka riwejurubaraka kireyaeka. I'supakajaoka rita āñuka imarī, "Tuparā Maki kime Jesucristo", Espiritu Santore mare āririjayu. Ika maekarakaba'i ōñurā imawa'ri, "Tuparā Maki kime Jesucristo", marīwārūyu. Jesúre kirupuko'a jūjerūjeka, supabatirā yapua tetaekareka kiriwejurueka, Espiritu Santore mare bojar-ijayua maekarakawāme imariṣipotojo īrātiji oyiaja sabojayu. ⁹ Po'imajare mare āñua yi'rirūkia oyiaja sime. I'supaka simako'omakaja "Yimaki kime ītī", Tuparāte ārikaroka takaja ima saṣemawa'ribajirā mayi'rirūkia. ¹⁰ Tuparā Makire yi'yurā puri, "Kimakireka Tuparāte bojaeka rita sime", āriwa'ri napupakarā sōñurā nime. "Tuparā Makimarīka Jesúre ime", āñurā puri Tuparāte kireka bojaeka yi'ribeyurā nime. I'supaka āñurā imarī, "Wapuju pakirika sime 'Yimaki Jesúre ime', Tuparāte āñua", narīrijayu. ¹¹ Mija ā'mitipe, ikupaka sime Tuparāte kireka bojaekakaka: Kimakipi āriwa'ri ōñia mare kimajiparūjeka. ¹² Tuparā Makika īrātiji pupakirā, ōñia kika imajipatiirā imarā. Kika īrātiji pupamarīrā puri kika ōñia imajipabeyurā.

Bojajiibaraka piyia Juanre naro'si o'oea

¹³ Tuparā Makire yi'yurā imarī, kika ōñia imajiparā mija ime. I'sia jia mija ōñaokaro'si ika pāpera o'otirā mijaro'si yipūatayu.

¹⁴ I'supaka simamaka jia kika īrātiji pupakirā imarī "Tuparāte yapairokapi kire majēnerākareka, mare kiā'mitiripēarāñu", āñurā maima. ¹⁵ "Mare ā'mitiripēaiki kime Tuparā", āñurā imarī, "Kire majēneika upakaja mare ja'ataiki kime", āriṣupajoirāoka maima.

¹⁶ Ikupaka sime apea: Īrīka Jesúre yi'yuka, mija watopekakaki imariṣipotojo ba'iaja kibaaika mija īarākareka, Tuparāte kiro'si mija jēñeijibe. Ba'iaja jūarūkiwapa imakopeikareka Tuparāte ye'kariariba'ikaka simaye'e i'supaka kiro'si mija baarāka. I'supaka kiro'si mija baamaka ba'iaja kibaaikareka Tuparāte kire wayuīarāñu ate jia kika kimaokaro'si. Apeba'i ba'iaja baarika ima, sawapa ba'iaja imarika tiyibeyurō'ōrā a'rirūkia. I'supaka īrīkate baarākareka, "Kiro'si Tuparāte mija jēñebe", mijare āribeyuka

yi'i. ¹⁷ Ritaja ba'iaja mabaaika jiamarĩa oyiaja ima Tuṕarãte ãaika wãjitãji. I'suṕaka simako'omakaja, ba'iaja mabaaika simauṕatimarĩa sime Maiṕamakire imarõ'õ mare tá'terũkia.

¹⁸ Ikuṕaka moñu: Tuṕarãmakarã imarĩ ba'iaja baarijaribeyurã maima, Tuṕarã Makire mare ãarĩñua simamaka. Suṕa imarĩ Satanáre ba'iaja mare baarũjewãrũbeyu. ¹⁹ “Tuṕarã makarã maima”, ãrĩwãrũirã maima. Kire yi'ribeyurã ika wejearitatojoreka imarãte ṕuri ba'iaja Satanáre baarũjerijayu. ²⁰ Mia je'e, ikuṕakaoka moñua sime: Ika maima ka'iarã Tuṕarã Makire ṕo'ijirika. Suṕabatirã Tuṕarã imatiyaikite moñaokaro'si mare kiõrĩwãrũrũjeka. Suṕabatirã Kimaki Jesucristoka ãrãtiji uṕakaja ṕuṕakirã imarijayurã imarĩ, Tuṕarãrirãoka maima. Ikiji Tuṕarã kime, suṕabatirã ikijioka kime mare õñia imajiparũjeiki. ²¹ Yijeyomarã, i'suṕaka kima õñurã imarĩ, waṕuju ṕo'imajare baapõ'ijiaeka mija yi'ririjaria'si.*

I'tojĩrãja sime ruṕu.

* **5:21** Juan quería que los creyentes rechazen las enseñanzas falsas que no dicen la verdad de como es Jesucristo. Lo mismo como los ídolos de dioses falsos no muestran la verdad de como es Dios.

Apocalipsis

Makārārũñuroka upakapi Jesucristore Juanre bojaeka

¹ Ika paperareka o'oeka bojaika ikuparõ'õpiji imarũkiakaka. I'supaka imarũkia kiyapaika upaka baarijayurâte sõñaokaro'si Kimaki Jesucristore sakija'ataeka Tuparã, nare sakibojaokaro'si. Supa imarĩ ángelte yipõ'irã kipũataeka yire sakiõrĩwãrũrũjeokaro'si. Juan, kiyapaika upaka baarijayuka ñime. ² Yi'i Juan, yire pemakotowiritirã ángelte ritaja yire bearapakarõ'õjĩrãja yibojayu, sapemawa'ribaji pañakarãja peawa'ri pakibekaja. I'supaka yiro'si simarape Tuparãrika bojariroka Jesucristore yire õrĩrũjemaka.

³ I'supaka ima ikuparõ'õpiji etararirãka simamaka ikupaka mijare ñaũu mae. Supa imarĩ ika ñaũua bojarimaja, supabatirã sayi'rĩrãñurãoka jia jĩjimaka imarijarirãñurã.

Īpotẽñarirakaweje Jesũre yi'yurã imaekarãro'si Juanre o'oeka

⁴⁻⁵ Mae, Asia ka'iarã ĩpotẽñarirakawejeareka Jesũre yi'rĩrijaparaka imarãro'si ika yo'oyu yi'i Juan. Supa imarĩ Tuparã, Jesucristo, Espĩritu Santopitiyika maekaraka-marã jia mijare najeyobaarũ, jia naka mijare imarũjewa'ri. Bikija imara'aekaki imarihotojo maekakaoka imarijayuka Tuparãte ime. I'supakajaoka ñamajĩ imajiparãki kime. I'supakajaoka Tuparãte jã'merupa wãjitãji imarijayurã ĩpotẽñarirakamarã imarã*. Espĩritu Santo ritaja õrĩpataiki kime ārĩrikopakaja i'supaka kiwãjitãji nimarijayu. Supabatirã Jesucristo imaki Kipakire añua upakatakaja bojarimaji. I'supaka imaki imarĩ, reyaripotojo õña kijaripe'rika ate. I'supaka kibaaũ'muekapi ārĩwa'ri rĩkimarãja reyaripotojo sabe'erõ'õ õña jaripearãñurã ate. Supa imarĩ ritatojo wejeareka ĩpamarãre jã'meiki kime. I'supakajaoka mare wãtawa'ri maro'si riwejurubaraka kireyaekapi ba'iaja mabaaika kiwapakoyika. ⁶ I'supaka mare kibaaeka simamaka, kijã'merũkirãro'siji maimarãñu. Supabatirã kurarãka upakajaoka Kipaki Tuparãte yapaika upakaja baarimaja maima. Supa imarĩ, “Ritaja ĩpamaki imarĩ dika jariwa'rĩrimarĩaja jã'mewãrũpataiki kime. I'supaka kimamaka apea ima pemawa'ribaji jĩitakaja jiyipupaka morĩrũkika kime”, aparaka jĩjimaka kika maimarijarirãñu. I'supaka oyiaja imarijarirũkikaro'si simarũ.

⁷ Ikupaka imarũkiaoka jia mija õrĩrijape, ĩakõrĩ je'e: Oko ũmaka watopekapi Cristore i'tarãñu. Ritatojo wejeareka imarã, supabatirã kire jããekarã parijioka ĩpatarãñurã i'supaka imarãka. “Ba'iaja yijare kijũarũjerãñu”, ārĩwa'ri orirãñurã. I'supaka simarũ.

⁸ Ikupaka kibojayu: “Alfa,† Omega upaka imaki ñime. Alfa ñime ñaũu ritaja po'ijiaekaki imarĩ. Supabatirã Omega ñaũua ‘Ñamajĩ wejea tiyirũjerũkika ñime’, ārĩrika sime. Ritaja ima tẽrĩwa'ribaji imaki ñime. Bikija imara'aekaki imarihotojo maekakaoka imarijayuka ñime. Supabatirã yi'ijioka imaki imajiparijarirũkika”, ārĩwa'ri Tuparãte bojayu.

Juan, makārārũñuroka upakapi Cristore kĩaeka

⁹ Yi'i Juan, Jesucristore yi'yuka ñime mija jeyomaki imarĩ. Mija upakaja Tuparãte yire jã'mẽrũkikaoka ñime yiro'si. I'supaka imaki imarĩ, mija upakajaoka po'imajare yire ba'iaja jũarũjerijayu, Maipamakirirã upatiji i'supaka oyiaja jũarũkirã maima simamaka. I'supaka jũarihotojo Jesucristore ã'mitiripẽaiki imarĩ, sayirakajepãayu. Supa imarĩ Patmos wãmeirõ'õ jũmurikarã yire nataarape Tuparãrika bojariroka yibojarapaka pareaja wẽkomakareka ñimaokaro'si. ¹⁰ Domingorĩmi Tuparãte jiyipupayeebaraka ñimarapaka poto, Espĩritu Santorikapi yire ña'ajããekaki. Ikuparõ'õpiji makārārũñuroka upakapi

* 1:4-5 Siete espíritus † 1:8 En el alfabeto griego, alfa es la primera letra y omega es la última.

yire kīarūjerape. I'supaka ñimarapaka poto yipēterō'ōpi trompeta napupuika jājia okaayurō'ōjīrā jājirokapi ī'rīkate jaimaka ña'mitirape. ¹¹ Topi mae ikupaka yire kērīkorape:

—Maekaka mire yibeaika paperarā samio'obe. Supabatirā Asiaka'iarā Jesúre yi'yurā ī'potēñarirakawejeareka imarāro'si samipūatabe. Ikupaka wāmeika sime wejea samipūatarūkīrō'ō: Éfeso, Esmirna, Pérgamo, Tiatira, Sardes, Filadelfia, supabatirā Laodiceakarā nime,— kērīkorape.

¹² Torājīrā mae “¿Maki torā yire jaiki?”, āparaka jorowa'ri yiyoirape kire īarika yapawa'ri. Yoirā baakōrī ī'potēñarirakabi peritērā yaaboaika orokaka baaeka imamaka ñiarape. ¹³ Supabatirā sawatopekarā ī'rīka po'imaji upaka īoikite imarape. Kijariroaka saya upaka ima kiūpusikarō'ōjīrā ñoaka jāāiki kimarape. I'supakajaoka orokaka baaeka kikārīmaki wājītāji jāāpiaekaki kimarape. ¹⁴ Supabatirā kirupuko'a kirupua boitaka sōirape. Kiñakoa puri peka jū'rēika upaka ōirapaka. ¹⁵ I'supakajaoka kiū'pua bronce najoeika poto ya'taika upaka sōirape. Kijaika āta jājia we'rīrīkaika upaka okaarapaka. ¹⁶ Supabatirā kipitaka ritapē'rōtopi ī'potēñarirakamaki tā'pia kirikarape. Kirijokopeapi ī'papē'rōtowā'taja opijieka sara wararapaka. Kipema jīitakaja aiyate yaaika upaka ōirapaka.

¹⁷ Torājīrā mae kire īakopekaja kiwājītāji ña'rītīrā, jaiberijīka, rī'meberijīka yijarape. I'supaka yibaamaka kipitaka ritapē'rōtopi yire rabetirā, ikupaka yire kērāpe:

—Mikīkia'si. Ritaja po'ijiaekaki imarī, supabatirā ñamajī wejea tiyirūjerūkika ñime.‡

¹⁸ Ōñia imajiparūkika ñime, reyaripotojo ōñia yijaripe'rika be'erō'ō apekurioka re-yarūkimarīka ñima simamaka. I'supaka imaki imarī, nareyaikareka po'imajare e'etorirūkika ñime ōñia nimajipaokaro'si. Supabatirāoka topi nare ja'ajiyerūkimarīka ñime. Supa imarī reyaeka mirārāte imarō'ō kopereka wierimajiji ñime,— yire kērāpe makārārūñuroka upakapi yipō'irā pemakotowiritirā.

¹⁹ I'supaka yire ārīweatirā ikupaka yire kērāpe ate:

—Maekaka, ñamajī imarūkiaro'si samiaika simamaka ika miaika upakaja samio'obe.

²⁰ Mia, ritapē'rōto ī'potēñarirakamaki tā'pia yirikaika īaripotojo, “I'supakaro'si simekā'ā”, ārīwārūbeyuka mime. Ikupaka imarūkiaro'si i'supaka sime: Ī'potēñarirakamarā tā'pia miaika ima ī'potēñarirakawejekarā yire ā'mitiripēarimajare imaruputarimaja ārīrikopakaja. I'supakajaoka sime peritērā yaaboaika miaika. Ī'potēñarirakawejerā yire yi'yurāte ime ārīrikopakaja sime,— yire kērāpe.

2

Éfeso wāmeika wejeareka imaekarāro'si papera o'otirā Juanre pūataeka

¹ I'tojīrā, yire pemakotowirapakire ikupaka yire ārāpe ate:

—Éfesoeka imaki yire ā'mitiripēarimajare imaruputarimajiro'si ikupaka mio'obe: “Ī'potēñarirakamarā tā'pia rikaiki, i'siarakatērōka peritērī watopekarā turitapaki imarī ikupaka yibojayu: ² Ā'mitirikōrī je'e. Ritaja mija baarijayua ōñuka ñime. I'supaka simamaka, po'imajare yire yi'ririka yapawa'ri mija ka'wisijūayu. I'supakajaoka aperāte ba'iaja mijare baako'omakaja yire mija yi'ririja'atabeyua jia ñoñua sime. I'supakajaoka ‘Cristorika bojariroka bojarimaja yija ime’, ī'rārimarāre ārīpakiko'omakaja, ‘¿Yaje rita nañu?’, āñurā mija ime. Supa imarī nabaarijayua jia īawārūtīrā, i'supakajaoka nawārōika ā'mitiritirā, ‘Wapuju pakibaraka ba'iaja baairā nime’, mija āñua ñorīpataika sime. ³ I'supaka imarijayurā imarī, aperāte ba'iaja mijare baako'omakaja yire ā'mitiripēarija'atabeyurā mija ime. Ka'wisika imarijayuareka wayupī'pekaja sarakajepāārijayurā imarī, yire mija yi'yua ja'atabeyurā mija ime. ⁴ I'supaka simako'omakaja mamarītaka yire yi'riū'mubaraka yika mija rīrākibirapaka upakamarīa

‡ **1:17** La traducción en español dice: “Yo soy el primero y el último.” También en Apocalipsis 2.8 y 22.13, y Isaías 41.4; 44.6; 48.12

imarã mija jayu mae. I'supaka simamaka mijaka jia jĩjimaka imabeyukajika ruþu yi'i.
⁵ Supa imarĩ, yika rĩrãkibiriwa'ri jia yire mija yi'riũ'muraparõ'õ pupape'ritirã, 'Jia mika yija imarapaka upakamarĩa yija jayua ba'itaka sime', añurã mija jape. Supa aþaraka mamarĩ yika jia imatiyawa'ri jia mija baarapaka upakaja mija baabe ate. I'supaka mija baabesarãka no'ojĩrãmarĩa mija peritẽrĩa yaaboabaraka imakoþeika mijareka se'marĩ yetarãñu. I'supaka yibaarãkareka yire jiyipupayeerimajare rẽrĩjaribesarãñu torã mae. ⁶ Mae mijare ñañu, jia yika mija imarapaka upakamarĩa jayurã imariþotojo ĩ'rãba'i jia mija baayu ñiamaka. Nicolaĩtas tatarãte ba'iaja baaika mija ĩariþe'yoika jia sime. I'supakajaoka sime yiro'si. ⁷ Mija ã'mitipe ritaja wejeareka yire yi'þaraka imarijayurã. Jia samija õrĩþũariyapaye'e, Espĩritu Santore yire jeyobaaikaþi yibojaika jia mija ã'mitipe. Ba'iaja nabaakoþeka naja'atayu Satanãre ĩ'rãþẽ'rõtorãja baairã. I'supaka baarãñurãte Tuparã rioñe'metãji õñioyapurika nare yiji'arãñu", ãrĩwa'ri mio'obe,— yire kẽrãþe makãrãrũñuroka upakaþi yire þemakotowirapaki.

Esmirna wãmeika wejeareka imaekarãro'si þapera o'otirã Juanre þũataeka

⁸ Sapemajĩrã ikupaka yire kẽrãþe ate:

—Esmirna wejearã yire ã'mitirĩþẽarimajare imaruputarimajiro'si ikupaka mio'obe: "Ritaja þo'ijiaekaki imarĩ, supabatirã ñamajĩ wejea tiyirũjerũkika ñime. Yi'ijioaka imaki reyaripotojo õñia jariþe'rikaki. I'supaka jarikaki imarĩ ikupaka mire ñañu: ⁹ Mia je'e. Ba'iaja mijare nabaamaka, jiamarĩa mija jũarijayua õñuka ñime. Supabatirã wayuoka baairã mija imaoka ñorĩþataika sime. I'supaka mija ima simako'omakaja Tuparãte mijare saja'ataekapi ãrĩwa'ri, imatiyaika rikairã mija ime. I'supakajaoka 'Judĩorãka imarĩ, Tuparãrirãtakaja yija ime', aþaraka, 'Ba'iaja baarimaja nime', aþaraka mijareka kẽ'rãjairimajareoka õñuka ñime. I'supaka nabaayu Tuparãte yi'riberĩwa'ri Satanãre yapaika upaka baarijayurã imarĩ. ¹⁰ Wẽkomaka imariwi'iarã ba'iaja mija jũarijarirãka kĩkibekaja mija imabe. I'supaka Satanãre nare þupajoarũjemaka ĩ'rãrimarãre torã natarãñu. Yire mija ã'mitirĩþẽaika mija ja'atarika yapakoþewa'ri i'supaka mijare kibaata'arãñu ĩ'þapitarakarĩmirõ'õjĩrã. I'supaka jũariþotojo mijare najããrãkarõ'õjĩrãoka, yire mija ã'mitirĩþẽarija'ata'si. I'supaka samija rakajepããrãkareka, 'Õñia imajiparũkirã nimarũ', mijareka ñarĩrãñu. ¹¹ Mija ã'mitipe ritaja wejeareka yire yi'þaraka imarijayurã. Jia samija õrĩþũariyapaye'e, Espĩritu Santore yire jeyobaaikaþi yibojaika jia mija ã'mitipe. Ba'iaja jũariþotojo yire ã'mitirĩþẽabaraka imarijayurã þuri, ba'iaja jũarika tiyibeyurõ'õrã yipũatarãñurãka a'rĩrũkimarĩrã nime", ãrĩwa'ri mio'obe,— yire þemakotowirapakire mijare bojayu.

Pérgamo wãmeika wejeareka imaekarãro'si þapera o'otirã Juanre þũataeka

¹² Torãjĩrã ate yire þemakotowirapakire ikupaka yire ãrãþe:

—Pérgamo wejearã yire ã'mitirĩþẽarimajare imaruputarimajiro'si ikupaka mio'obe: "Mia je'e ikupaka ñañu ĩ'þapẽ'rõto opika sara rikaiki imarĩ. ¹³ Ritaja mija imarijayua ñiaika simamaka, Satanãre jã'meirõ'õrã mija imaoka ñorĩþatayu. Torã imariþotojo yire yi'riwa'ri Satanãre ã'mitirĩþẽabeyurã mija ime. Mia je'e, torã jia yire yi'riwa'ri Antipas wãmeikite yirika bojariroka bojaja'atabeyuka kimamaka, kire najããeka. I'supaka tokarãre kire baako'omakaja yire mija yi'yua ja'atabeyurã mija imarape. ¹⁴⁻¹⁵ I'supaka simako'omakaja Balaam imaroyirekaki, Balac imaroyikate kiwãrõekamijikaka yi'yurãte ã'mitirĩþẽarijayurã nime ĩ'rãrimarã mija þõ'irã. Supa imarĩ jĩjimaka mijaka imabeyukajika yi'i. Mia je'e, ikupaka sime Balaamre wãrõekamijikaka: 'Israelkarãre ikupaka mibojabe ba'iaja nabaaokaro'si: "Jẽrãka jiyeka jiyipupaka õrĩwa'ri, wa'iro'si ri'ia yija þããrijayua mija ba'arãka marã imabeyua. I'supakajaoka yija tã'omaja rõmitikaka mija yapaika upakaja mija wã'imarĩkoþebe" ', ãrĩwa'ri Balaamre kire wãrõeka. Bikija Israelkarãre Balaamre wãrõeka yi'riwa'ri ba'iaja nabaaeka. I'supakajaoka ĩ'rãrimarãre mija watoþekarã ba'iaja baarijayu Nicolaĩtas tatarãte wãrõika yi'riwa'ri. ¹⁶ I'supaka

simamaka ‘Pakirimajaroکا ā'mitiripēawa'ri ba'iaja mija baa'si', nare āribeyurā mija imarākareکا no'ojirāmarīaja mija pō'irā yeyarāکا poto yirijokopearā sara imapi ba'iaja nare yibaarānu sana'mitiripēarija'atabepakā'ā. ¹⁷ Mija ā'mitipe ritaja wejeareکا yire yi'paraka imarijayurā. Jia samija ōrīpūariyapaye'e, Espiritu Santore yire jey-obaaiکا yibojaika jia mija ā'mitipe. Ba'iaja nabaaika ja'ataeka imarāte puri ba'arika maikoribeyua manā wāmeika yiji'arānu. Supabatirā āta boia mamaka wāmea sarā o'oeka ima nare nījirānu, so'oeka marāoka īawārūbeyua simarānu. I'supaka simako'omakaja se'etorirāki ī'rīkaja sīawārūrāki", āriwa'ri mio'obe,— makārārūnuroکا upakapi yire pemakotowirapakire bojarape.

Tiatira wāmeika wejeareکا imaekarāro'si pāpera o'otirā Juanre pūataeka

¹⁸ Topi ikupaka makārārūnuroکا upakapi pemakotowirapakire yire ārāpe ate:

—Tiatirarā yire ā'mitiripēarimajare imaruputarimajiro'si ikupaka o'otirā mipūatabe: “Peka jūrēika upaka yiñakoa ya'taiki nime. I'supakajaoka, bronce najoemaka saya'taika upaka saya'tayu nu'pua', yi'i Tuparā Makiji mijare yibojayu. ¹⁹ Ritaja mija baaika ōrīpataiki nime. Supa imarī 'Po'imajare wayuīarimaja, supabatirā yire ā'mitiripēairā nime', mijareکا nārīriyayu. I'supakajaoka ritaja aērāte mija jeyobaaika ōrīpataiki nime. Yire ā'mitiripēairā mija imamaka, ba'iaja aērāte mijare baariyayu. I'supaka mijare nabaako'omakaja yire mija ā'mitiripēaika ja'atabeyurā mija ime. I'supaka simamaka 'Mamarī yire nayi'riū'murapaka pemawa'ribaji jia baairā nime', mijareکا nānu. ²⁰ I'supaka simako'omakaja ikupaka mija baariyayu: Ī'rāko rōmo Jezabel wāmeikote ba'iaja jaiko'omakaja 'Kopakaja, mijaitiyibe mae', kore āpekaja wiriwirikā'āja kore mija ā'mitirikoeyu. Supa imarī mijaka jīitakaja jījimaka nīmabeyukaji ruṣu. Mia je'e ikupaka kōrīriyayu: 'Tuparāro'si jāiījirirōmojo nime.' I'supaka imako imarī 'Aērāka mija yapaika upakaja mija wā'imarīkopebe. I'supakajaoka jērāka jiyipupayeewa'ri sapō'irā wa'iro'si ri'ia napāāika mija ba'akoṣejīka', āparaka kobojaṣakiriyayu. I'supaka kōṣakā'ā ā'mitiritirā, rukubaka ṣupajoairā jariwa'ri, yire yi'yurāte ba'iaja baayu. ²¹ I'supaka simamaka ba'iaja kobaaika ja'atarika yaṣawa'ri, yita'akoṣerape ruṣu. I'supaka simako'omakaja, ba'iaja kowā'imarīriyayua ja'atariyapabeyuko koime. ²² Mia, i'supaka koima simamaka, 'Jimarīa wāmarīa jaritirā, kokārīṣeyurūkiareکا ba'iaja kojūapeyurānu', koreکا nānu. Supabatirā koka wā'imarīriyayurā upatireje i'supakajaoka yibaarānu i'supaka ima ja'atabekaja nimarākareکا. ²³ Supabatirā kowārōika ā'mitiripēawa'ri i'sirokapi imarijayurāteoka yiriataṣatarānu. I'supaka yibaarāka īatirā, 'Ritaja maṣupajoaika ōrīpataiki kime', yireکا narīwārūrānu ika wejeareکا yire yi'yurā upatiji. Supabatirāoka 'Maimariyayu upakaja, tērīrika ima, pemakapañakaja imaoka mare sakiwapaiaiyu', mija āriwārūrānu. ²⁴⁻²⁵ Tiatirareکا imarā ī'rārimarā puri kowārōika ā'mitiripēabeyurā. 'Ikupaka sime imatiyaika bojariroکا makioka ōribeyua', āriwa'ri ṣakirirōmore wārōika ā'mitiripēarimajare mijare bojako'omakaja samija ā'mitiripe'yoyu. 'Imatiyaika bojariroکا sime', narīṣakiyu Satanārika simako'omakaja. I'supaka ima ā'mitiripe'yoirā mija imamaka aṣea mijare jā'mebesarāki yi'i. Mae mijare nārīrā baaika upakatakaja mija imarijape. Mia je'e: Yipe'rietarūkia ta'abaraka jia yire ā'mitiripēarija'atabekaja mija imarijape. ²⁶⁻²⁸ Yire ā'mitiripēarija'atabekaja, supabatirā ōñia nimatiyikuri yiyapaika upaka baarija'atabeyurāte ikupaka nārīrānu: 'Ritaja wejeakarāre mijā'mebe', Yīpakire yire ārika upakaja, 'Ritaja wejeakarāre jā'meirā mija imarānu', nare nārīrānu. I'supaka simamaka Tuparāte yi'ririyaṣabeyurā ritatojo ika wejeareکا imarāte wā'imakaja mija riatarānu. Supabatirā yire ā'mitiripēarija'atabeyurā mija imamaka, wārīrika ru'ara'aerā baaika poto tā'pia ōaika mijare yija'atarānu 'Ba'iaja baarika tēnurā nime', āriwa'ri. ²⁹ Mija ā'mitipe ritaja wejeareکا yire yi'paraka imarijayurā. Jia samija ōrīpūariyapaye'e, Espiritu Santore yire jeyobaaikapi yibojaika jia mija ā'mitipe", āriwa'ri mio'obe,— yire kibojarape.

3

Sardes wāmeika wejeareka imaekarāro'si pāpera o'otirā Juanre pūataeka

¹ I'sia pemajīrā ikupaka yire kērāpe ate:

—Sardes wejeareka yire ā'mitiripēairāte imaruputarimajiro'si ikupaka mio'oījibe: “Ī'potēñarirakamarā upaka tērīwa'ribaji imatiyaiki Espiritu Santo pupakapi baarijayuka ñime. Supabatirā Ī'potēñarirakamarā tā'pia* rikaiki ñime. Mia je'e: Ritaja mija baaika ōrīpataiki ñime. Mijare ĩatirā ‘Cristore jia yi'yurā ñime’, po'imajare mijareka ārīko'omakaja yireka puri yiyapaika upaka baabeyurā imarī, yire ā'mitiripēabeyurā upakaja mija ime. ² Jia mija pupajoabe! Yire yi'ribeyurā upakaja mija jayua simamaka, jia pupape'ritirā yire mija ā'mitiripēabe ate, yire mija yi'yua mija ja'atakoreka. Tuparā ñakoarekaoka kiyapaika upakataka baabeyurā mija ime rupu. ³ Supabatirā mamarī yirika bojariroka mija wārūū'murapakakaka jia mija pupajoape'abe. I'supaka jia sōrīwapu'ape'atirā, ba'iaja mija baaika mija ja'atabe. I'supaka mija baabesarākareka, ikuparō'ōpiji karee'erimajire etaika upakaja mija ōrībeyurō'ōpiji mija pō'irā etatirā mijare sayiwapajairāñu. ⁴ I'supaka simako'omakaja, ĩrārimarā takaja imarā Sardereka ba'iaja baabeyurā. I'supaka imarā puri jarirooka ka'imarā jāāirā upaka imarā. Supa imarī ‘Ba'iaja baaripe'yoirā imarī, jia boia jarirooka jāātirā yika nimarāñu’, ñañua jia sime. ⁵ I'supaka simamaka imarāreje Satanāre ĩrāpē'rōtorāja baairāte jarirooka jia boia yijāārūjerāñu. Supa imarī ‘Ikarakamarā ñime yika imajiparūkirā’, pāpera pūñurā āñua yirū'rēbesarāñu. I'supakajaoka, Yipakire ĩarāka wājītāji, supabatirāoka kiāngelrākare ĩarāka wājītāji ‘Yire yi'yurā ñime’, nareka ñarīrāñu. ⁶ Mija ā'mitipe ritaja wejeareka yire yi'paraka imarijayurā. Jia samija ōrīpūariyapaye'e, Espiritu Santore yire jeyobaaikapī yibojaiika jia mija ā'mitipe”, ārīwa'ri mio'obe,— yire kibojarape.

Filadelfia wāmeika wejeareka imaekarāro'si pāpera o'otirā Juanre pūataeka

⁷ —Topi ate Filadelfia wejeareka yire ā'mitiripēairāte imaruputarimajiro'si ikupaka mio'oījibe: “Tuparāpi imarijayuka imarī ñañu upakaja baarijayuka ñime. Supabatirā ĩpi David imaroyikaki riparāmi imarī, kiupakajaoka Tuparārirāre jā'merimaji ñime. I'supaka simamaka ĩrīkate yijā'merūkirō'ōrā kākakaro'si kopereka yiwierāka, maki satātewārūberijīki. Supabatirāoka ĩrīkate sarā kākakoreka kopereka yitāterāka maki wieberijīki. ⁸ Ritaja mija baarijayua ōñuka ñime. Po'imajare mijare ĩaikareka puri ‘Imatiyarimaja ñime’, mijareka ārībeyurā. I'supaka mijareka nañua simako'omakaja yiwārōeka jia yi'ririjayurā mija ime. Supabatirāoka āperāte kīkiwa'ri ‘Jesucristore yi'ribeyurā yija’, ārībeyurā mija ime. Mija ĩabe, maki mijare jājibaakoreka, kopereka mijaro'si yiwieyu, yibojariroka mija wārōrijayaokaro'si. ⁹ Mija ā'mitipe. Torā imarā pakirika jaibaraka ‘Tuparārirā yija ime’, ārīripotojo Satanāre yapaika upaka baarijayurā. I'supaka imarā nimamaka ñamajī mija wājītāji nare yīñukuruparūjerāñu mijare najiyipupayeeokaro'si. I'supaka nare yibaarāñu ‘Jesucristore wātairā ñime’, mijareka nañaoakaro'si. ¹⁰ ‘Ba'iaja āperāte mijare baako'omakaja, yire ā'mitiripēabaraka mija imabe’, mijare ñarāpaka upakaja yi'yurā mija ime. Supa imarī ritaja po'imajare ba'iaja jūarijē'rāka seyarāka poto mijare ĩarīparaka ñimarijarirāñu. I'tojīte ritatojo wejeareka imarāte ĩatirā ‘Īrā imarā ba'iaja jūawa'ri pupape'ritirā yire ā'mitiripēairā, āperimarā puri jēno'o bajijayurā’, ñarīwārūrāñu. ¹¹ Mia, no'ojīrāmarā ikuparō'ōpiji eyarūkika ñime. I'supaka simamaka yire mija ā'mitiripēarijayua ja'atabekaja mija imabe. I'supaka mija imamaka, ñamajī jībaji Tuparāte mijare baarāñu. Supa imarī ba'iaja baairāte mija ā'mitiripēa'si. ¹² Yire ā'mitiripēarija'atabesarāñurāte, Yipaki pō'irā yeyarūjerāñu. Supa imarī Yipaki Tuparāte jiyipupaka ōrīriwi'iarā bota ima upaka torā imajiparūkirāro'si nimarāñu, topi porirūkimarīrā. I'supaka nimamaka, maekarakawāme nare yiwāmejī'arāñu. Ikupaka sime i'sia: Yipaki Tuparā wāmea, mamaka Jerusalén wāmea, supabatirā mamaka

* 3:1 Véase versículo 1.20. Los siete líderes de las siete iglesias

yiwāmea nareka yo'oekarā nimarāñu. Ikupaka sime: Īmipi Yipakire wejea mamaka ruetarāñu. ¹³ Mija ā'mitipe ritaja wejeareka yire yi'paraka imarijayurā. Jia samija ōrīpūariyapaye'e, Espiritu Santore yire jeyobaaikapi yibojaika jia mija ā'mitipe", āriwa'ri mio'obe.—

Laodicea wāmeika wejeareka imaekarāro'si pāpera o'otirā Juanre pūataeka

¹⁴ Torājirā yire pemakotowirapakire ikupaka yire jairape ate:

—Laodiceawejeareka yire ā'mitiripēairāte imaruputarimajiro'si ikupaka mio'oijibe: “Yi'ipi āriwa'ri Tuparāte pupajoaika upakaja simaokaro'si baarimaji ñime. Ritaja ñarika upakaja baawa'ri, wājiroka Tuparāte ima bojarijayuka ñime. Supabaturā yi'ipi āriwa'rijioka ritatojo ika wejeareka ima Tuparāte po'ijiaeka. I'supaka imaki kime, ika mijare bojaiki', āriwa'ri naro'si mio'obe. ¹⁵ Ritaja mija baaika ōrīpataiki ñime. Yire yi'ririya'atabeyurā mija imako'omakaja, 'Jiibaji kika marīrākibipakā'ā jia sime', yireka āribeyurā mija ime. I'supaka imarā imarī, ukurūkia ijitakamaria, supabaturā jijitakamarīa upaka mija ime. I'supaka mija imarika yapabeyuka yi'i. ¹⁶ I'supaka yika imarā mija imamaka, jiamarīa imawa'ri, kopakaja mijare yija'ataerā baayu mae. ¹⁷ Mia, 'Ritaja Tuparārikakaka ōrīwārūrā maima. Supa imarī rikimakaja ba'irījia rikairā upaka imawa'ri, dakoa mare jariwa'ribeyua', mija āñu. I'supaka mija āriko'omakaja, yiñakoareka imatiyaika ōrīpūabeyurā mija ime jia yire ā'mitiripēabeyurā imarī. Ba'irījimarirā, supabaturā jariromarīrā, yobeyurā upaka mija ime mijare ñiaikareka. ¹⁸ I'supaka mija imamaka, ikupaka mijare yibojaerā baayu mae. Mija ā'mitipe, yire yi'ripēawa'ri jia okajājia mija imariyapaye'e, ba'iaja mija pupaka ima ja'atatirā, yire mija jēñebe. I'supaka mija baamaka 'Tuparāte yapaika upakaja maimaye'e', āñurā mijare ñimarūjerāñu. Īakōrī je'e: I'supaka mija imamaka, oro rukuberika yireka waruayurā upaka yirika imatiyaikakaka mija ōrīwapu'arāñu. Jariromarīrā imarī i'yoa jūarikopakaja jariroaka boia yire jēñetirā sajāñirā upaka mija imabe yiñakoareka ba'iaja baabeyurā mija imaokaro'si. I'supakajaoka jia ĩaokaro'si ñakoīkoa yapairā upaka kīkirimarīa yire mija jēñebe yipupajoaika ōñurā mija imaokaro'si. ¹⁹ Mija ā'mitipe. Wātaka ñoñurā upatata yokajāamaka, ba'iaja mija baaika mija ja'atabe. Saja'atatirā yire takaja ā'mitiripēairā mija imabe. ²⁰ Mija ĩabe, 'Naka rīrākibiparaka ñimarū', āriwa'ri mijare yakayu. I'supaka simamaka yoka ā'mitiripēaturā, 'Ā'ā, i'supakaja mika yija imarū', yire āñurāka jia ñimarāñu. ²¹ Supa imarī ba'iaja jūaripotojo yire ā'mitiripēarija'atabekaja imarijayurāte, mabo'ikakurirō'ōrā yire jā'mejeyobaarimaja ñimarūjerāñu. Yipakire yi'ririya'atabeyuka imarī, kire jā'mejeyobaarimaji ñima upakaja nimarāñu yika naro'si. ²² Mija ā'mitipe ritaja wejeareka yire yi'paraka imarijayurā. Jia samija ōrīpūariyapaye'e, Espiritu Santore yire jeyobaaikapi yibojaika jia mija ā'mitipe", āriwa'ri mio'obe,— yire kibojaraape.

4

Ikupaka mabo'ikakurirā Tuparāte jiyipupayeebaraka nimamaka Juanre ĩaeka

¹ I'supaka simarapaka be'erō'ō ikupaka simarape ate: Mabo'ikakurirā kopereka wieka imamaka ñiarape. Sañiarapaka poto trompeta jājia okaayu upakapi yire jaiū'murapakite ikupaka yire ārāpe ate:

—Ō'ōrā mi'tabe, ñamajī imarūkiakaka mire yibeakaro'si,— yire kērīkorape.

² Topi mae makārārūñuroka upakapi ñimarapaka poto mabo'ikakurirā Espiritu Santore yire eyarūjerape. Torā eyaturā ĩpi ruparikūmuareka* ĩrīkate rupamaka ñiarape. ³ Āta jaspe, supabaturā cornalina ya'tarika ima upaka ya'taiki kimarape torā ruparapaki. Torā ruparapaki wā'tarā ne'epurea, esmeralda wāmeika āta upaka ya'taika imarapaka. ⁴ Supabaturā kiruparaparō'ōrā ĩrīka po'imaji baaturā botarakamaki pakiarimarā saya boia jāātiirā kiwā'tarā narākuruparape ruparikūmuapitiyika. Īparimarāro'si simarape

* 4:2 En la Biblia el trono de un rey es un símbolo de autoridad y poder.

ruparikūmua. Supabatirā orokaka baaeka bu'ya tuaekarā nimarape. ⁵ Supabatirā nañe'metāji nipamakire ruparapakūmupi wīpoa yaajiyeika upaka sabaarape. I'supaka baawa'ri jājitaka wīpoa jaika upaka sokaarape. Kiruparapaka wājitāji ī'potēñarirakabi peka jū'rēika imarapaka. I'supaka peka jū'rērapaka Espiritu Santo kopakaja ima simarape. ⁶ I'supakajaoka Tuparā ruparikūmuwājitāji riapakiaka jia waria okoika imarapaka.

Supabatirā, botarakamarā maikoribeyu upaka ūoirā watopekarā kiruparape. Napemape'rōtopi, napēterō'ōpioka rīkimakaja ñakokirā nimarape. ⁷ Mamarī ōiū'murapaki yaia león upaka ūoika imarapaki. Apika imarapaki wa'ibikirāwēko upaka ūoiki. Kibe'erō'ōjite kimarape po'imaja pema upakaja pemaiki. Piyika imarapaki awapakiaka wiyu upaka imaki. ⁸ Maikoribeyurā upaka ūoirā nimarapaka imarī, ī'rōtēñarirakato kajekirā nimarape. Napo'iareka rīkimakaja ñakoirā nimarape, nakajerokarō'ōpioka. Īmi, ñami pariiji Tuparāte jiyipupayeebaraka ikupaka nabayakoyarijau:

—Ba'iaja baakoribeyuka mime. Ba'iaja baakoribeyuka mime. Ba'iaja baakoribeyuka mime. I'supakajaoka ritaja ima tērīwa'ribaji imaki mime. I'supakajaoka bikija imara'aekaki imariṗotojo, maekakaoka imarijayuka mime. Supabatirā mi'ijioka imaki imajiparijarirūkika,— āparaka nabayakoyarape.

⁹ Īpire kiruparikūmuarā rupamaka ĭatirā kire jiyipupayeebaraka ikupaka narīrijau:

—Ritaja ima pemawa'ribajirā jīitakiji mime. Supa imarī mi'ī ī'rīkaja tērīrikaja jiyipupaka ōrīrūkika mimarijau. Jīitaka mibaayu,— āparaka reyariba'imarīka imakite na-jiyipupayeeyu.

¹⁰ Īrākurimarā i'supaka baabaraka nima poto veinticuatro rakamarā pakiarimarā kiwājitāji mo'ipāñawa'yurā reyariba'imarīka imakite jiyipupayeebaraka. Supabatirā nabu'ya orokaka baaeka e'etatirā kiwā'tarā pāājiyetirā ikupaka kire narīrijau ate:

¹¹ —Yija ĩpamaki Tuparā, mi'ī ī'rīkaja imaki jiyipupaka yija ōrīrūkika. Supabatirā mi'ijioka imaki ritaja po'ijiaekaki, miyapaeka upakaja mipo'ijiaeka ritaja imañujua ruṗu. I'supaka simamaka ikupaka po'imajare mire ārīrijarirūkika mime: “Ritaja ima pemawa'ribajirā jīitakiji imarī, mi'ī ī'rīkaja tērīrikaja jiyipupaka ōrīrūkika mime. I'supakajaoka ritaja jā'merimaji mime”,— kire narāpe.

5

Papera bupeka wierimaji

¹ I'supaka simarapaka be'erō'ō ĩpire kiruparikūmuarā ruparapaki pitaka ritapē'rōtopi papera bupeka kirikamaka ñiarape. Sapemarā, sarokapioka o'oeka, supabatirā ī'potēñarirakaba'i papatāteka simarape sareka. ² Topi mae ángel tērīwa'ribaji imatiyaiki pemakotowiritirā ikupaka ārāpaki:

—¿Maki imaki Tuparā ñakoareka, ika papera bupeka papatāteka bebetirā sawierūkika?— ārīwa'ri jājirokapi kijērīakoperape.

³⁻⁴ I'supaka kērīko'omakaja ni'ioika, ĩmirā imaki, ika wejeareka imakioka, supabatirā marokakakurikakioka sawierūkika Tuparā ñakoareka imaberapaki. Īrīka sīatirā jairima-jire imabepakā'ā ĩawa'ri jimarā yorape. ⁵ I'supaka ñimamaka ĭatirā, ī'rīka pakiaiki ikupaka yire bojarapaki:

—I'tojrāja mioritiyibe. Ō'ōrā miyoibe mae. Ō'ōrā ī'rīkate ime Satanáre tērīkaki. León jājika upaka ĩpi marākā'ā mabaaberijiki Judátatarākaki, supabatirā David ĩpi imaroyirekaki riparāmi imarī, ī'potēñarirakakuku papera papatāteka wierūkika kime,— ārīwa'ri yire kibojarape.

⁶ I'supaka simarapaka poto, pakiarimarā watopeka, supabatirā botarakamarā maiko-ribeyu upaka imaraparā watopekarā, ĩpi ruparikūmua imaraparō'ōrā ī'rīka Oveja weiwa'yua upaka ūoikite* imarape. Po'imajare kire jāāeka kāmia kire imako'omakaja

* 5:6 El cordero representa a Jesucristo.

õña imakite ñiarape. Supabafirã ñ'potēñarirakabi wakaiki kimarape okajãjiki imarĩ. Topi i'sirakaojoka ñakoika kimarape. Espiritu Santo, tēñritakire ika ka'ia ñ'rãkõ'rĩmatomarĩa Tuparãte pũatayu ñrĩrikopakaja simarape kiñakoa. ⁷ Topi mae Tuparã rupanikũmurõ'õrã ke'rape papera bupeka e'erĩ. Sarã keyarapaka poto kipitaka ritapē'rõtopi Tuparãte kire sñirape. ⁸ I'supakajaoka botarakamarã maikoribeyu upaka imaraparã, supabafirã veinticuatro rakamarã pakiarimarã, kiwãjitãji namo'ipãñawa'rape kire jiyipupayeewa'ri. Nimarakamarãja baya koyabaraka nabirerijayua arpa rikatirã, i'supakajaoka orokaka seroa narikarape. Sareka sajãitarape samajoemaka jia jiiñsia ooika. Sanajoeika ñmakaka mirĩwa'yua, Tuparãte yi'yurã kire najēñerijayu upakaja imarapaka. ⁹⁻¹⁰ Supabafirã kiwãjitãji mo'ipãñawa'raparã ikupaka mamaroka ma'mitirikoribeyua bayakoyaraparã:

—Po'imajare mire jããeka. I'supaka mire nabaako'omakaja ritaja wejeareka imarã po'imajaro'si, i'supakajaoka ritaja po'imajatatarãte imabayu upakaja, supabafirã noka ima upakaja jaibaraka imarãte mireyaeka riweapi ñrĩwa'ri ba'iaja nabaakika miwapakoyika, Tuparãrirã nimaokaro'si. I'supaka mibaaeka simamaka kurarãka upakaja, Mipaki Tuparãte yapaika upakaja baairã nime naro'si. Supabafirãoka mi'ipi ñrĩwa'ri ritatojo wejeareka imarãte jã'mewãrũrũkirã nime. I'supaka simamaka mi'ijioka imaki papera bupeka wierũkika,— ñparaka nabayakoyarape.

¹¹ Torãjĩrã ate, Tuparã rupanikũmu wã'tarã botarakamarã maikoribeyu upaka imaraparã, supabafirã veinticuatro rakamarã pakiarimarãre ima pēterõ'õpi, narupurõ'õpioka rĩkimarãja ángelrãka imaraparãre bayakoyarape. Rĩkimarãja majoapataberijĩñurã nimamaka ñiarape. ¹² Topi mae jãjirokapi ikupaka nabayakoyarape:

—Po'imajare ba'iaja baaikareka nare tããwa'ri, Oveja weiwa'yua upaka imakite reyaeka. I'supaka baaekaki imarĩ tēñriki, supabafirãoka jia wãjia õñuka kime. I'supakajaoka dika jariwa'ririmarĩa jã'mewãrũiki kimamaka, ritaja kirika oyiaja sime. I'supakaja imaki imarĩ kire oyiaja jiyipupayeerũkika kime. Supabafirã “Ritaja ima tēñwa'ribaji jiiitakiji kime”, po'imajare ñrĩrũkika Oveja weiwa'yua upaka imakite ime,— ñparaka jiyipupapakapi ángelrãkare kireka bayakoyarape.

¹³ Supabafirã ritaja õñirã Tuparãte po'ijiaekarã mabo'ikakurirã imarã, õ'õrã imarãoka jaimaka ña'mitirape. I'supakajaoka ka'ia watopekãrã imarã, okowatopekareka ima pariji jaimaka ña'mitirape. Supabafirãoka Tuparã, Oveja weiwa'yua upaka imakite pariji jiyipupayeekaraka ikupakã'ã nabayakoyarape:

—Ñpi kiruparikũmuareka rupakite, kiwã'tarã Oveja weiwa'yua upaka imakiteoka ma-jiyipupayeerũkirã nime. Jiyipupaka mijare õrĩrijariwa'ri, “Jiitarã mija ime”, ritaja mijare narĩrijarirũ. Ritaja ima pemawa'ribajirã jiitarãja, supabafirã ritaja jã'merimaja imarijayurã mija ime. I'supaka oyiaja simarijarirũ,— nareka na-jaikopakã'ã ña'mitirape.

¹⁴ Topi mae,

—I'supaka oyiaja baarijarirũkia simarũ,— botarakamarã maikoribeyu upaka imaraparãte ñrĩkorape.

Supa imarĩ i'tojĩteje, ñpiruparikũmuarã rupanapakite, supabafirã Oveja weiwa'yua upaka imakite jiyipupayeewa'ri veinticuatro rakamarã pakiarimarãre nawãjitãji mo'ipãñawa'rape.

6

Ñrõtēñarirakaba'i sapapatãteka ima papera bupeka

¹ I'supaka simarapaka be'erõ'õ Oveja weiwa'yua upaka imakite, mamarĩkakuku papera bupeka papatãteka kiwiemaka ñiarape. Torãjĩrã mae, botarakamarã maikoribeyu upaka imaraparãkaki wĩpoa jãjitaka jã'mitaika upaka jaibaraka ikupaka ñrãpakĩ:

—Mi'tabe.—

² I'supaka kēpakā'ā ĩapũataerā baakōrĩ, ĩ'rĩka kawaru boikate i'tarijapakā'ā ñiarape. Kipemarā tuyurapaki tēmupāia rikatirā, kirupuko'arā bu'ya Tuparāte kire tuaekaki kimamaka ñiarape. Sapĩ ārĩwa'ri tērĩrimaji imarĩ, apeka'iarā imarāte tērĩrijari ke'rape mae.

³ Supabatirā Oveja weiwa'yua upaka imaki ate apekuku pāpera bupeka papatāteka kiwierapaka poto ikupaka apika maikoribeyu upaka imarapakite ārĩkorape:

—Mi'tabe.—

⁴ I'supaka kēpakā'ā kawaru jũ'akite i'tarijapakā'ā ñiarape. Kipemarā tuyurapakite sara po'imajare jāārũkia Tuparāte ĩjakite imamaka ñiarape. Po'imajare jāābu'abaraka imaokaro'si Tuparāte jā'mekaki kimarape.

⁵ I'kire a'ritaparapaka be'erō'ō Oveja weiwa'yua upaka imaki apekuku pāpera bupeka papatāteka kiwierape. I'tojĩte ate apika maikoribeyu upaka imarapakite ārĩkorape,

—Mi'tabe.—

Torājĩrā yoirā baakōrĩ kawaru neikate ñiarape. Kipemarā tuyurapaki no'ojĩrā rĩkia jērābaarũkia rikaiki kimarape. ⁶ Supabatirā maikoribeyurā upaka imaraparā watopekapi ikupaka sārĩkorape kawaru pamarā tuyurapakite:

—Trigo, supabatirā cebada ĩjitirā kūpajĩriti niñerũ sawapa e'erũkia samijarirũjebe. I'supaka simamaka ĩ'rārĩmi ba'iraberiwapa ĩ'rāwajojĩkaja trigo tōporika simarāñũ. I'supakajaoaka simarāñũ ĩ'rārĩmi ba'iraberiwapa maekarakawajojĩka cebada tōporika simarāñũ. I'supaka simako'omakaja, olivopitiyika, iyaka ĩ'paba'i ōterikia mirũetarirũjebesarāñũ. Iyaokoa, olivo iyebaka yo'arũkiaoka wapajā'rĩmarĩ mijarirũjerāñũ,— āparaka sajaikorape kawaru pamarā tuyurapakite.

⁷ I'kire a'rapaka be'erō'ō, apekuku pāpera bupeka papatāteka Oveja weiwa'yua upaka imakite wierape. I'supaka kibaarapaka be'erō'ōjĩte ikupaka piyika maikoribeyu upaka imarapaki ārĩkorapaki:

—Mi'tabe.—

⁸ Supa kērāpaka be'erō'ōjĩte, po'ibosirika jũaiki upaka ĩoika poyaiki kawarute ñiarape. Kipemareka tuyurapaki reyarika jā'merimaji wāmeiki kimarape. Kibe'erō'ō imarapaki, “Reyaeka mirārāte imarō'ō”, wāmeiki kimarape. I'supaka nimarapaka poto ikupaka Tuparāte nare ārĩkorape:

—Ika wejeareka imarā po'imaja pitā'muapi, kēsapi, risirikapi, makapoyamajakapioka mija jāāpatabe. I'supaka baawa'ri ritaja po'imajare botarakario'ro pibatirā ĩ'rāo'ro purirāñũ,— kērĩkorape.

⁹ Torājĩrā ate apekuku pāpera bupeka papatāteka Oveja weiwa'yua upaka imakite wierape. Supa kibaarapaka poto joeĩjiritērĩ wā'tarā najāāekarāte imamaka ñiarape. I'supaka torā nimamaka ñiaraparā ōñia nimaeka poto Tuparā majaroka wārōbaraka “Jesúre yi'yurā yija ime”, nañua ja'atabeyurā nimamaka Tuparāte ā'mitiripēabeyurāre jāāekarā nimarape. ¹⁰ ĩ'rā mae jājirokapi ikupaka ārāparā:

—Ritaja jā'merimaji, ĩ'rākuri ba'iaja baakoribeyuka mime, supabatirā wājia bojari-jayuka imarĩ, meñu upakaja baaiki mime. I'supaka simamaka, yijare jāāraparāte ba'iaja baamaka ĩatirā, “Ba'iaja imarika tiyibesarāka mijaro'si”, nare merĩrũkia, ¿no'ojĩrā yaje sarā seyarũkia jariwa'yua?— kire narāpe.

¹¹ I'supaka napakā'ā saya upaka jariroaka jia boia nare kĩjirape. Nare sĩjitirā,

—Jajua baabekaja mija imabe. Aperā imañujurā rupu mija upakaja yimajaroka bojarimaja. Sapĩ'iwa'ri ba'iaja baarimajare nare jāārũkirā nime,— Tuparāte ārāpe.

¹² Torājĩrā ate, apekuku pāpera bupeka papatāteka Oveja weiwa'yua upaka imakite wierape. I'supaka kibaarapakarō'ōjĩte jājia ka'ia iyirapaka. I'supaka sabaarapaka poto ĩmikaki aiyate ta'sikā'āja ririwa'rape. Supabatirā ñamikaki jũ'aitakaja riwerō'ōjĩrā jarapaki kiro'si. ¹³ Supabatirā tā'pia ka'iarā jũjirapaka, rĩkimaka híguerarika wĩrōa baepatemaka jũjika upaka. ¹⁴ Torājĩrā mae wejepema ñe'metājirā ta'ritatirā sarirape. I'tojĩteje pusia,

jūmurika imakopeikaoka aṗerō'ōrā oyiaja Tuparāte wiataṗatarape. ¹⁵ I'supaka sima-maka āta wi'iarā, ṗusiareka āta watoṗekarā ṗo'imajare ru'rape. Īṗarimarā, supabatirā jā'merimaja, imatiyarimaja, imatiyabeyurāoka, supabatirā aṗerāro'si ba'iraberimaja, aṗerāro'si ba'irabeĭjibeyurāoka, sareka naru'rikākarape. I'supakajaoka rīkimaka niñerū rikairā, wayuoka baairāṗitiyika ritaja ṗo'imajare sarā ru'rape. ¹⁶⁻¹⁷ Supabatirā ikupaka ṗusia narāpe mae:

—Yijare mika'ratātebe ĩṗi ruṗarikūmuarā ruṗarapakite yijare ĩatōṗokoreka. Supabatirāoka Oveja weiwa'yua upaka imakite ba'iaja yijare jūarūjekoreka. Kopakaja i'supaka ṗo'imajaro'si imarūkirīmi yijare seyayu mae. I'supaka simamaka ni'ioika sareka ru'riwārūbesarāki,— āṗaraka ṗusia najairape.

7

144,000 rakamarā Israel ka'iakarāre Tuparāte ĩarĩrĩrāñu

¹ Torājĩrā mae botarakamarā ángelrākare ñiarape. Ĩrĩka jā'ātĩṗē'rōtopi rīkamarapakī. Aṗika wayerupitikapī, aṗika rīkamarapakī wejerĩrīkapī. Supabatirā aṗika aṗepē'rōto wejerĩrīkapī rīkamarapakī. I'supaka rīkamaritirā wĩrōa riabo'i, yaṗubo'irā, ka'iarā baekopeikaoka nabaetiyirūjerape. ² Torājĩrā aṗika ángel jā'ātikapī i'tamaka ñiarape, Tuparā, ōñia imajĩṗarimaji wāmea kio'oĵĩ'arūkia* rikatirā. Supabatirā aṗerā ángelrāka riapakiaka, ka'ia Tuparāte ba'iaja baarūjekarā ṗō'irā etatirā jājirokapī ikupaka nare kērāpe:

³ —Yaṗua, riaka, ka'ia mija bitata'si, Tuparāte yaṗaika upakaja baarimaja kū'arā kiwāmea yija o'oĵĩ'arāñu ruṗu. I'supaka nare yija baarāka be'erō'ōṗi ṗuri, samija bitataṗuarāñu,— nare kērāpe.

⁴⁻⁸ Torājĩrā mae,

—Nimaupatiji ṗuri 144,000 rakamarā nime Israelkarā Tuparā wāmea yija o'oĵĩ'arūkĩrā, — sārĩkorapaka ña'mitirape.

Ā'mitirikōrĩ je'e: ikupaka wāmeirā nimarape ĩ'ṗoũ'ṗuarāe'earirakatata imaraparā: Judá imaroyirekaki tatarā doce mil rakamarā imaraparā. Topi aṗerā i'siarakamarā oyiaja nimarape ikupaka wāmeirā:

Rubén,
Gad,
Aser,
Neftalí,
Manasés,
Simeón,
Leví,
Isacar,
Zabulón,
José,
Benjamín

Ĩ'ṗoũ'ṗuarāe'earirakatata nimarape. Ĩ'rātata upakaja doce mil rakamarā nimarape.

Rīkimarāja saya boia jāāirā Tuparāte jiyiṗuṗayeebaraka imaraparā

⁹ I'sia be'erō'ō Tuparā ruṗarikūmu wājĩtāji, supabatirā Oveja weiwa'yua upaka imaki wājĩtāji rīkimarāja ṗo'imajare rīkamapakā'ā ñiarape. Ĩ'rāka'ikarāmarĩrā, ĩ'rāwejekarāmarĩrā, ritaja ṗo'imaja oka jairā, supabatirāoka ritaja ṗo'imajatata upatīkarā nimarape. Supa imarĩ marākā'ā baatirā majoapuaberijĩñurā nimarape. Nimaupatiji saya boia jāātĩrā ne'eĭjjoa ĩoika rikabaraka nimarape. ¹⁰⁻¹¹ Topi mae jĩjimaka imawa'ri jājirokapī ikupaka narāpe:

* **7:2** El sello de Dios

—Tuparāte jā'mebaraka ruṣarijayurō'ōrā ruṣaki, supabatirā Oveja weiwa'yua upaka imakipitiyika ī'parāwā'taja jiamarīareka mare tāārimaja nime,— napakā'ā űa'mitirape.

I'supaka po'imajare āñukā'āja, Tuparā rugarikūmu wā'tarā botarakamarā maiko-ribeyu upaka imarāte imarape. Supabatirā veinticuatro rakamarā pakiarimarāre ima pēterō'ōpi, narupurō'ōpioka ritaja āngelrākare rīkajiyerape. Topi nimaupatiji kiruparikūmu wājitāji Tuparāte jiyipupayeebaraka namo'ipāñawa'rape. ¹² Supabatirā kire jiyipupaka ōrīwa'ri, ikupaka jaibaraka nimarape:

—Rita sime. “Jiitakiji mime”, mire po'imajare ārīrijarirūkika mime. I'supakajaoka ritaja pemawa'ribajirā jiitakiji mime, ritaja ōñuka, “Jiitaka yijare mibaarijaya”, mire po'imajare ārīrijarirūkika mime. Ritaja po'imaja jiyipupaka mire ōñurā, tērīritakiji mimamaka, maki apika mire pemawa'ribaji tērīriki imabeyuka. Tuparā, i'supaka oyiaja miro'si simajiparijarirū,— āparaka nimarape.

¹³ I'supaka narāpaka be'erō'ō, ī'rīka pakikite ikupaka yire ārāpe:

—¿Marā nime saya upaka ima jariroaka boia jāātirā imarā? ¿No'okarā nime?— yire kērāpe.

¹⁴ Supa kēpakā'ā ikupaka kire yiyi'rape:

—Ōrībeyuka yi'i. Mi'i pañaka ōñuka je'e, yire samibojabe,— kire ñarāpe.

I'supaka kire ñapakā'ā ikupaka yire kibojarape:

—Jimarī jūarūkijē'rāka seyamaka sareka aperāte nare ba'iaja baamaka rakajepāāwa'ri nareyarijarika simako'omakaja Jesúre yi'riri'atāberikarā nime. I'supaka imarā imarī, ba'iaja baakoribeyurā nime Tuparāte īamaka. Supa imarī Oveja weiwa'yua upaka imaki riweapi nasaya upaka ima jariroaka jūjetirā, jia boioyiaja jāātirā upaka nime.

¹⁵ I'supaka simamaka īpire kiruparikūmuarā rugarapaki wājitāji kire jiyipupayeebaraka nime. Supabatirā kiwi'iarā, īmi, ñamioka kiyapaika upakaja baarijayurā imarī, dakoa jūarūkimarīrā nime, Tuparāte nare īarīrīrijarirāñurā imarī.

¹⁶ Supabatirā kēsirababeyurā, okoa ukurijitobeyurā, supabatirā aiyapekareka ijia jūarūkimarīrā nimarāñu.

¹⁷ I'supaka nimaerā Tuparā rugarikūmuwājitāji imaki imarī, jia oveja tuerimaji upaka Oveja weiwa'yua upaka imakite nare īarīrīrāñu kiro'si. Supabatirā ōñio okoa imarō'ōrā nare sasīarī kiruputawa'rīrāñu. Supa imarī “Apekurioka ba'iaja jūarūkimarīrā, i'supakajaoka oripe'arūkimarīrā nimarū”, āparaka jia Tuparāte nare baarāñu,— ārīwa'ri yire kibojarape.

8

Piyikuku pāpera bupeka pāpatāteka imarapaka kiwieraparō'ō

¹ Torājīrā mae Oveja weiwa'yua upaka imaki ī'potēñarirakakuku pāpera bupeka pāpatāteka ima kiwierape. Sakiwierapakarō'ōjīte treinta minuto rō'ōjīrā mabo'ikakurirō'ō ña'kikā'āja jarapaka. ² I'supaka simarapaka be'erō'ō ī'potēñarirakamarā āngelrākare Tuparā wājitāji narīkamapakā'ā ñiarape. Supabatirā ī'potēñarirakao trompeta Tuparāte nare ījīkarā nimarape. ³ I'tojīrā ate apika āngel orokaka baeaka ōñioka pearūkia rikatirā etarapaki. Tuparāte jiyipupayeewa'ri joejiritērīa orokaka baeaka wājitāji pemaari keyarīkarape. Torā kimarapaka poto, rīkimakaja ōñioka ima īpi rugarikūmuarā rugarapakite kire ījirape joejiritērīarā kijoeokaro'si. Tuparāro'si sajojējibaraka kirirāre kire jēñerapaka kipō'irā eyarapaka űmakakaka ī'rātiji. ⁴ Ōñioka kijoeika űmakajijīsia pitiyika kire najēñerijayua Tuparā pō'irā eyarapaka. ⁵ Torājīrā ōñioka pearūkia kirikarapakarā Tuparāte jiyipupayeebaraka joejiritērīakaka peka ya'tarika sarā kijāāporotarape. I'supaka sabaatirā ika wejearitatorāja sakiwe'aña'tarape. Supa kibaarapakarō'ōjīte jimarīa jājia wīpoa yaarapaka. Jājia jaitirā yoepe apea jā'mijiyeriokabayurape. Torājīte ka'ia iyirapaka mae.

Trompeta ángelrākare pūpueka

⁶ Torājīrā mae, trompeta pūpuokaro'si sarikatikaja ī'potēñarirakamarā ángelrākare imarape.

⁷ Mamarītaka sapupurapakite pupurapakaka, ī'rātiji riwerukubaka okoa jiyikapitiiyika peka ya'tarika jūjirapaka. I'supaka sabaarapaka be'erō'ōpi ka'ia wejeareka ima ñe'metāji rokajīrā* ru'arī ojibakarāja oorapaka. I'supakajaoka yaṗua, taya ōñia ñe'metāji rokajīrā oorapaka.

⁸ Kirokajīte imarapakite pupurapaka poto pusia rīkamaka upaka jū'rētirā riapakiakarā saña'rape. Supabatirā riapakiaka ñe'metāji rokajīrā sokoa riwearo'si jarapaka. ⁹ I'supaka simamaka riapakiakareka imakopeika ñe'metāji rokajīrā jīrīpatarapaka. I'tojīrā rō'ōjīrājaoka kūmupakiaka sareka imarapaka ña'mipatarapaka.

¹⁰ I'tojīrā apika ángel pupurapaki ate. I'kire pupurapakarō'ōjīte, īmipi tā'pīpakiaka peka jū'rēika upaka jū'rēña'rāpaka ñiarape. Riaka, supabatirā okoa kopeapi juruika nukuroyika imaoka ñe'metāji rokajīrā ru'ajī'ari saña'rape. ¹¹ I'supaka baarapaki jīmia wāmeiki tā'pire imarape. Ikipi ārīwa'ri ñe'metāji rokajīrā ru'ajī'ari jīmia okoa jarapaka. I'supaka simamaka sukutirā rīkimarāja po'imajare reyarape.

¹² I'tojīte kirokajīkaki ángelte pupurape. Sakipupurapaka poto aiyaka, ñamikakioka, ñe'metāji rokajīrā sayaaboaike ruiīkarapaka. Rīkamakaja tā'piaoka imarapaka ñe'metāji rokajīrā rirīpatarijarapaka. I'supaka imawa'ri botarakakuri aiyajērā rō'ōjīrā ī'rārīmi upakaja aiyate neiñamita'rape. Ñamikaki i'tojīrājaoka ñoaka ī'rāñami upakaja neiñamita'rirījarapaki.

¹³ Topi mae yu'awa'ri īaerā baakōrī awaka wirapaka ñiarape. Iki mae jājirokapi ikupaka ārīkorapaki:

—Aya, ba'itakaja ritatojo wejeareka imarāte jūaerā baayu. Maekarakamarā ángelrāka trompeta pūpūbeyukajirā imarāte sapupurāñu poto i'supaka simarāñu,— kērīkorapaka ña'mitirape.

9*Kopea tiyibeyuakaka*

¹ Torājīrā apika sapupurapaki. I'kire sapupurapakarō'ōjīte tā'pi upaka īoika ña'rāpaka ate. I'ki imarapaki kopea tiyibeyua wierūkia Tuparā kire ījikaki. ² Supa imarī, sapi mae kopea kiwierape. Sakiwierapaka poto, peka jājia jū'rēwa'ri ūmakapuyū upaka sapi porapaka. I'sia ritatojo wejepemarā koyimaka aiyate neiñamita'rape. ³ I'supakajaoka ūmaka watopekapi rīkimakaja ñimia kārīporapaka no'ojariwa'ririmarīa ritatojo wejeareka simarape. Ñimia imako'omakaja kūaparāka upaka tuteika Tuparāte nare imarūjerape. ⁴ Supa imarī “Taya, yaṗua, ōterikia puri mija bitata'si”, ārīwa'ri Tuparāte okajāāeka simarape. “Tuparārīki kime ī'ī, āñua wāmea nakū'areka o'ojī'abeyurāte oyiaja ba'iaja mija baabe”, Tuparāte ārītikarā simarape. ⁵ “Ba'iaja po'imajare mija jūarūjebe”, Tuparāte ārīkarā nimako'omakaja, “Po'imajare mija jāābe”, kērīberīkarā nimarape. Supa imarī ī'rāpitarakamarā aiyarō'ōjīrā po'imajare tutebaraka nare kimarūjerape. I'supaka kijā'merapakapi ārīwa'ri nare satuteka kūaparāka tuteika yi'aika upaka nare sayi'amaka jimarīa ba'iaja najūarape.

⁶ I'supaka simarāka poto jimarīa po'imajare reyariṗakata'rikoperāñu. I'sia yapariṗotojo reyawārūbeyurā nimarāñu.

⁷⁻⁸ Ñiarapakareka ñimi upaka imakoperaparā kawarurāka jīñaokaro'si imatīkarā upakaja nimarape. Supabatirā po'imapema upaka pemakirā, orokaka baaeka bu'ya narupuko'arā tuaekarā, supabatirā rōmitirupua upaka rupukirā nimarape. Noṗia puri yaioṗia upaka īoika imarapaka. ⁹ I'supaka imaraparā imarī peruakaka baaeka

* 8:7 La tercera parte de la tierra

wa'ititia ōika jāāirā nimarape. Nawirapaka poto jimarī sokaarikorape, ka'iaپی tūrūrūkia viewa'paraka rīkimaka kawaru rīñua okaayu upaka. ¹⁰ Īrājaoka ñimia imariṭotojo kūaparāka upaka pīkokirā imaraparā. I'supaka imaraparā imarī Īrāpitarakamarā aiyarō'ōjīrā po'imajare tutebaraka nimarape. ¹¹ Supabatirā nīpamaki ángel mirāki imaroyikaki, kopea tiyibeyua ĩpamaki kimarape. Hebreo okapi kiwāmea imarapaka Abadón. Supabatirā griego okapi puri Apolión wāmeiki kimarape. Riatarimaji ārīrika simarape i'supaka kiwāmea imarapaka.

¹² I'supaka simarape mamarītaka ba'iaja jūaū'murūkia. Mija ĩabe, i'sia be'erō'ōpi ĩ'pakurikaka jariwa'riñujurapaka ruṭu.

¹³ I'supaka simarapaka be'erō'ō apika tromṭeta pūpūrapaki. Kipūpūrapakarō'ōjīte Tuparā wājītāji kire joejiritērīa orokaka baaeka botarakaba'i wakaika imarapaka watopekapi sajaikorape. ¹⁴ Supabatirā torā tromṭeta pūpūrapaki ángelte ikupaka sārāpaka ña'mitirape:

—Riapakiaka Éufrates wāmeiriarijerā botarakamarā ángelrāka ji'apairāte mikototabe,— sāpakā'ā ña'mitirape.

¹⁵ I'supaka sārīkorapaka poto botarakamarā ángelrākate kikitotarape. Ritatojo wejeareka imarā po'imajare ñe'metāji rokajīrā* najāāpuaokaro'si, “T'siwejeje'rāreka, i'ki aiyareka, i'sirīmireka, i'tojīrā aiyajēraka imarāka poto nare mija jāābe”, ārīwa'ri kijā'metikarā nimarape. ¹⁶ Nare kikitotarapaka be'erō'ō rīkimarāja surararāka kawaru pamarā tuyumaka ñiarape. I'supaka nimarapaka poto, “Doscientos millones rakamarā nime”, sārīkorapaka ña'mitirape.

¹⁷ Supa imarī makārārūñuroka upakapi naro'si oyiaja peruakaka baaeka jāāirā nīmamaka ñiarape. Jū'apañaka ya'tarika, supabatirā neipañakarāja jī'mia, supabatirā apea azufre upaka jū'sipoa simarape najīrīko'a. I'supakajaoka kawaru imariṭotojo yaia león ruṭuko'a upaka ruṭuko'akirā nimarape. Narijokopeapi peka, ūmakaka porapaka, supabatirā dajaka jīsia azufre sapijioaka porapaka. ¹⁸ I'siarakaba'i kawaru rījokopeareka porapakapi ārīwa'ri, ritatojo wejeareka imarā po'imajare ñe'metāji rokajīrā puajiyerapaka. ¹⁹ Supabatirā āñarupuko'a upaka pīkoika imatiirā, narijokopeapi, napīkorō'ōpioka po'imajare jāārika ōñurā nimarape.

²⁰ Rīkimarāja po'imajare najāārapaka ĩariṭotojo, ba'iaja nabaarijayua ja'ataberaparā aṭerimarā ruṭu. Supabatirāoka Satanārika ĩma jiyipūpayeerimaja imarī, wapuṭu imaja jērāka oro, plata, bronce, ātakaka, yapuakakaoka baabaraka nimaroyirape jiyipūpaka noñāokaro'si. Nabaarapaka yoibeyua, turibeyua, ā'mitiribeyua simako'omakaja jiyipūpaka sōrīrijaparaka nīmarijarape ruṭu. ²¹ Supabatirā po'imajare jāārika, ye'oaپی aṭerāte nabitarijayua, rōmitika nawā'imañua, nakaree'erijayuaoka ja'atabeyurā nimarape.

10

Ángel pāpera bupeka rikaekakite imaekarō'ō

¹⁻² I'supaka simamaka ñiarapaka be'erō'ō, ĩrīka ángel jājika ūmakakapi butekaki, mabo'ikakuripi ruira'amaka ñiarape. Mae mia, kiruṭuko'a bo'i ne'epurea imarapaka. Kipema aiyaka upaka yaarīkaiki imatirā kiñika peka jū'rēika upaka kimarape. Ikijioaka pāpera bupekajīka wietikaja rikarapaki. Kiū'pua ritapē'rōto riapakiakarā rī'karipotojo, aṭepē'rōtopi puri bo'irā kirī'karape. ³ Supabatirā yaia león akaika upaka jājirokapi kiakaseremaka, ĩ'poteñarirakakuri wīpoa kire yī'rikorapaka. ⁴ Wīpoa jaikorapaka upaka yo'oerā baamaka, mabo'ikakurirō'ōpi ikupaka yire sārīkorape:

—Wīpoa jairapaka aṭerāte mibojasi. Supabatirā samio'oa'si,— yire sārīkorape.

* **9:15** La tercera parte de la humanidad

5-7 Torājīrā ate īrāpē'rōto kiū'pua riapakiakarā rīkamarītīrā aṣepē'rōto ka'iarā rīkamañukate ritapē'rōto kipitaka īmirā mi'matatirā, ikupaka kērāpe:

—Tuparā ōñia imajipaki wejepema, ka'ia, riapakiaka supabatirā ritaja sareka ima po'ijiaekaki. I'supaka simamaka, rita sime kīaika wājītāji ikupaka ñañua: Kopakaja i'tojīrāja sime mae, dakoa mata'arūkia imabeyua aṣea. Piyika ángelte pūpūrāka poto “Ikupaka yibaarāñu”, kērīka upakaja Tuparāte baarāñu. Bikija puri ritaja po'imajare kibojaberika ruṣu. I'supaka simako'omakaja kiro'si bojañjirimajare takaja sakibojaeaka. I'supaka simamaka nare kibojaeaka upakaja simarāñu piyikate saṣupūrāka poto,— kērāpe.

⁸Topi ate īmipi ikupaka yire sārīkorape:

—Ángel, īrāpē'rōto kiū'pua riapakiakarā rīkamarītīrā, aṣepē'rōto bo'irā rīkamañuka pō'irā me'pe. Kipō'irā a'ritirā pāpera bupeka kirikaika me'ebe,— yire sārīkorapaka ña'mitirape.

⁹I'supaka sārīkorapaka ā'mitiritirā kipō'irā ya'rape. Kipō'irā eyatirā pāpera bupeka kireka yijēñerape. Topi ikupaka yire kērāpe:

—Āja'a, samiba'abe. Samiba'arāka poto mumioke upaka mirijokoṣearā sajariko'omakaja mise'kurarirāñu,— yire kērāpe.

¹⁰I'supaka kēpakā'ā, se'etirā, yiba'arape. Sayiba'arapaka be'erō'ō mumioke mukuika upaka yirijokoṣearā sajarape. I'supaka simako'omakaja sayiba'arapaka be'erō'ō yiñe'meā yire yi'arapaka. ¹¹Topi ikupaka yire kērāpe ate:

—Po'imatata imaupatiji, naka'iareka noka jaibaraka imarā upatiro'si, supabatirā ritaja īparimarāre, “Ikupaka mijare simaerā baayu”, Tuparāro'si bojañjirika ima mire ate,— ángelte yire ārāpe.

11

Īparā rita ima jaiwaṣu'atañjirimaja

¹I'sia be'erō'ō jērābaarūkia ángelte yire ījirape. Sījitirā ikupaka Tuparāte añua ángelte yire ārāpe:

—Ikapi yire jiyipupaka ōrīriwi'ia mijērābaape, supabatirāoka sareka joeñjiritērā mijērābaabe. I'supakajaoka yiwi'iarā dikarakamarā yire jiyipupayeerimajare imarika mijoabe. ²Yiwi'ipēte īrākō'rīmato puri mijērābaa'si, yire yi'ribeyurāte imarūkīrō'ō simarū ārīwa'ri nare ñijikarō'ō simamaka. Īrā imarā maekarakakuri wejejē'rāka aṣejē'rā ñe'metāñjirā Jerusalénwejeakarāre ba'iaja baataparijarirāñurā. ³Supa simako'omakaja Īparā yire jaiwaṣu'atañjirimajare yipūatarāñu. Jariromajaka kīkeka najāāmaka ĩatirā “Ba'iaja yija baaikareka yija pūpāpē'riri imakoṣeyu”, po'imajare ārīrū ārīwa'ri. Maekarakakuri wejejē'rāka aṣejē'rā ñe'metāñjirō'ōñjirā nare ñorīrūjeika po'imajare bojabaraka imarāñurā,— Tuparāro'si ángelte yire ārāpe.

⁴Ika ĩpāba'i upaka imarā nime Tuparāte jaiwaṣu'atañjirimaja, ĩakōrī je'e: Wejeñpamaki Tuparā wājītāji olivo ĩpājūki, supabatirā i'siarakabijioka peritērā yaaboika upaka nime. * ⁵Supa imarī namajamarāre ba'iaja nare baakoṣemaka, narijokoṣeapi jū'rēṣoyua. I'supaka ima simamaka saṣi nare najoeriatapatayu. ⁶Supabatirā okoa najarirūjebepakā'ā, jaribesarāka. Supa imarī “Tuparāro'si jaibaraka yija imarāka wejejē'rārō'ōñjirā okoa jaribesarāka”, nañu. I'supakajaoka okoa riwearo'si jarirāka, supabatirā ika wejeareka imarāteoka ba'iaja najūaerā nayapaika upakaja† baarimaja nime.

⁷Torājīrā, Tuparāte jaiwaṣu'atañjibaraka nima puyarirāka poto werikapakiaki kopea tiyibeyurō'okakite naka jīrī mirīeyarāñu. I'supaka baawa'ri, nare kijāārāñu. ⁸I'supaka nare baatirā ma'a ñe'metāñjirā nare kipāñjiyerāñu, wejeareka bikija yaṣua tetaekarā

* **11:4** Véase el libro de Zacarías 4.1-4, 11-14 † **11:6** Hacerles sufrir con toda clase de plagas.

niḡamakire naḡatakĩaekarõ'õrã. Torã imatiyaika wejeareka imarã ba'iaja baairã imarĩ, Sodoma, supabatirã Egiptoka'iaakarãre ba'iaja baaroyika upaka baairã nime. ⁹ Maekarakarĩmi imaeka aḡerĩmi wãjitãji aiyarõ'õjĩrã namajaka torã imarãka. Torãjĩrã ritaja ḡo'imatatarãte namajaka ĩarãñũ. Namajaka ĩaripotojo nare ã'mijĩaekarã imarĩ, nare nayayerũjebesarãñũ. ¹⁰ Torãjĩrã mae, jaiwapu'atarimajare reyamaka, rĩkimarãja ḡo'imajare jĩjimaka jarirãñũ. I'supaka imawa'ri “Maekaka koḡakaja ĩ'ḡarã ba'iaja mare baata'arimajare riyu”, ãḡaraka rẽrĩtirã jĩjimakaḡi ba'irĩja ḡibabu'abaraka nimarãñũ.

¹¹ Supa nimarapaka ḡoto maekarakarĩmi be'erõ'õ aḡerĩmi ĩmi ñe'metãjirõ'õjĩrã simarapaka ḡoto, õñia Tuparãte nare jarirũjerape ate. I'supaka nare kibaamaka, nami'mirĩkarãka ĩatirã, jimarĩa ḡo'imajare nare kĩkirape. ¹² Toḡiji mabo'ikakurĩḡi,

—Õ'õrã mija i'tabe,— jãjirokapi nare sãrĩkorape.

Sã'mitiritirã, nare ã'mijĩarimaja ñakoarekaja, oko ũmaka watoḡekapi na'rape. ¹³ Mabo'ikakurirã na'rapakarõ'õjĩte jimarĩ jãjia ka'ia iyirapaka. I'supaka sabaamaka rĩkimaitakaja wi'ia imarapakakaka kũḡaji sakuyupaterape‡. I'supaka baawa'ri siete mil rakamarã ḡo'imajare sariatarape. Õñia jariwa'raparã ḡuri sĩatirã ḡupatawa'ri “Tẽrĩritakaji mabo'ikakurirã imakite ime”, narãḡe Tuparãreka.

¹⁴ Mamarĩrokajĩtekaka ba'iaja jũarũkia ima koḡakaja yibojaweayu. Sabe'erõ'õjĩte no'ojĩrãmarĩaja ba'iaja najũarika jariwa'rapaka.

Piyika ángelte trompeta ḡupḡueka

¹⁵ Ka'ia jimarĩ jãjia iyirapaka be'erõ'õ, ḡiyika ángelte trompeta ḡupurape. Sakipupurapaka ḡoto mabo'ikakurirõ'õḡi rĩkimarãja jãjirokapi ikupaka narĩkorape:

—Ritatojo wejeareka imarãte najã'meika koḡakaja Tuparãte tiyetayu mae. Maiḡamaki Tuparã, supabatirã Cristopitiyika, ḡo'imaja ĩḡamarã najayu. Supa imarĩ ritatojo wejeareka imarãte jã'mejĩḡarimaji kimarãñũ,— narĩkorape.

¹⁶⁻¹⁷ I'supaka simekã'ãja veinticuatro rakamarã ḡakiarimarã Tuparã wãjitãji ĩḡarimarãre ruḡarũkiareka naruparape. Saḡi mi'mitirã ka'iareka namo'ĩḡãnawa'rape, Tuparãte jiyiḡupayeewa'ri. Toḡi ikupaka narãḡe:

—Yija ĩḡamaki Tuparã, ritaja ima ḡemawa'ribaji imaki mime. Supa imarĩ bikija imara'aekaki imaripotojo, maekakaoka imaki mime. Jia mibaayu yija ĩḡamaki, tẽrĩriki imarĩ, maekaka ritatojo wejeareka imarã ḡo'imajare jã'merimaji mijayu.

¹⁸ Mia je'e, nimaupatiji ḡo'imatata mire yi'ribeyurã jimarĩa mire nape'yorijarika. I'supaka ĩatirã, nare miboebaritiyaeka. Supa imarĩ reyaeka mirãrã ba'iaja nabaaeka ḡareareka nare ba'iaja mibaarũkirĩmi koḡakaja seyayu mae. Simako'omakaja mire yi'yurãte ikupaka mibaarãñũ: Miro'si bojawaḡu'atarimaja, ĩḡarimarã, supabatirã imatiyabeyurãoka, mire yi'riwa'ri jia nabaaeka mirãka simamaka sawapa jia nare mibaarãñũ mae. Ika wejeareka ḡo'imajare riatarijayurã ḡuri, nare miriatarãñũrĩmi seyayu mae,— narãḡe.

¹⁹ I'sia be'erõ'õ mabo'ikakurirã Tuparãte jiyiḡupaka õrĩriwi'ia wieka ñiarape. Satõsiarã imatiyaikoto imarapaka. I'sikoto tõsiarã “Ikupaka yire yi'yurãro'si yibaarãñũ”, ãñua o'oeka imarapaka. Sañiarapaka ḡoto ikuparõ'õḡiji jãjia wĩḡoa ḡaarapakarõ'õjĩte ka'iaoka iyirapaka. Supabatirã okojiyia werikitaka jũjirapaka.

12

Rõmo ḡõ'irã kajuyaiḡakiaka upaka ĩoika eyaeka

¹⁻² Sabe'erõ'õ mabo'ikakurirã imatiyaika ḡemakotowipakã'ã ñiarape. Mia, aiyate yaaika upaka saya jããekako koimarape. Ñamikakirã rĩkamañukoreka ĩḡoũ'ḡuarãe'earirakamaki tã'ḡia kobu'yareka imarapaka. Yataarikako imawa'ri sarikarika ḡakataparaka ba'iaja kojũarape. ³ Be'erõ'õjĩte ate ñiarape: Kowã'tarã

‡ 11:13 Se derrumbó la décima parte

kajuyaiṗakiaka upaka űoika jũ'apakiaka, ĩ'ṗotēñarirakao ĩṗarimarā bu'yakaka tuaeka rupuko'aika simarape. Supabatirāoka ĩ'ṗapitarakabi sawaka imarapaka. ⁴ Tā'pia ñe'metāji rokajirā* kipĩkoapi kipaña'ruirape. Supabatirā rōmo wā'tarā keyarĩkarape, komakarāka ṗo'ijipakā'ā ba'aokaro'si. ⁵ I'supaka kimekā'āja ritaja ṗo'imaja ĩṗamaki imarũkikate korĩkarape. Tuparāte ṗũataekaki imarĩ, jia jā'mewārũrũkika kimarape. Kajuyaiṗakiaka upaka űoika kire ba'ariyapamaka kire korĩkarapaka be'erō'ō Tuparāte rupaō'ōrā kire kija'aṗearape, kika jā'merimaji kimaokaro'si. ⁶ I'supaka kibaarapaka ṗotojo ṗo'imajamatorā kipako mirākote ru'rape. “Ō'ōrā jia kore ñiarĩrĩrāñũ”, Tuparāte ārĩtikarō'ōrā ko'rape. Torā koimarapaka ṗoto maekarakakuri wejejē'rā aṗejē'rā ñe'metājirō'ōjirā kore ĩarĩṗaraka Tuparāte imarape.

⁷ I'supaka kore kibaarapaka be'erō'ō mabo'ikakurirō'ōrā ṗitā'muareka imarāte ñiarape. Miguelrirā ángelrāka, kajuyaiṗakiaka upaka űoikirirāka najĩrāṗe. ⁸ I'supaka simako'omakaja Miguelrākare natēřwārũberape. Supa imarĩ mabo'ikakuri Tuparāte imarō'ōrā imarũkimarĩrā najarape. ⁹ I'supaka nare baatirā kajuyaiṗakiaka upaka űoikire kirirāṗitĩyika Tuparāte ṗoatarape ika ka'iarā takaja nimaokaro'si. Tuparāte ṗoatarapakiji kime Satanás wāmeiki. Ikijioaka imaki bikija āñakarā ña'rĩjāiroyikaki. Supabatirā ritatojo wejeareka imarāte ṗakirimaji kime. I'supakajaoka Diablo wāmeika kime ba'iaja jaita'arimaji ārĩrirokapi. ¹⁰ Torājirā mae jājirokapi ikupaka sārĩkorape:

—Kopakaja Tuparāte yĩ'ririṗaraka imarā ṗo'imajare tāārũkirĩmi seyayu. Supabatirā ritaja ima tēřwa'ribaji imaki imarĩ, ritaja wejeareka ṗo'imajare kijā'meũ'muyu. Supabatirā “Yiro'si ritaja wejeareka imarāte mijā'mebe”, Tuparāte kire āñua simamaka, nare jā'merimaji Cristore ime kiro'si. I'supaka kime Tuparā, Satanāre ṗoataekaki imarĩ. Kĩṗoataekaki imaki Jesũre yĩ'yurāte ba'iaja baata'arimaji. ĩmi, ñami ṗariji Tuparāte ĩaika wājĩtāji muṗaka Cristore yĩ'yurāte jaita'rubaraka, “Ba'irā nime”, Tuparāte ārĩrijarikopeiki.

¹¹ I'supaka nare kijaipakiko'omakaja, Oveja weiwa'yua upaka imakite reyaeka riweapi ba'iaja nabaarijayua kijũjemaka, Satanāre tēřkarā majeyomarā. “Jesũrika bojariroka mawārōmaka ōřwārũbeyurāte mare jāārāñũ je'e', marĩko'omakaja okajājiapi rakajebekaja maimaye'e. Supa imarĩ samabojarija'ata'si”, narĩṗupajoaeka. I'supaka imawa'ri ba'ikate natēřka.

¹² Satanāre ō'ōrā imawārũbepakā'ā, jia jĩjimaka maimae mae. Mija ka'iareka imarā ṗuri, supabatirā wṗurupi riapakiakareka imarijayurāteoka ba'iaja sabaarāñũ. I'supaka mijaro'si simarāñũ mija ṗō'irā Satanāre ruiwa'yua simamaka. “Ñojimarĩji Tuparāte wēkomaka yire baarũkia jariwa'yua”, ārĩwa'ri jimarĩa kiboebayu mae. Supa imarĩ ba'iaja mijare jũarũjebarak kimarijayu,— sārĩkorape.

¹³ “Mabo'ikakurireka ñimapi kopakaja ka'iarā Tuparāte yire ṗoatayu”, ārĩwa'ri makarāārapako mirāko rōmore sarĩrāṗe kajuyaiṗakiaka upaka űoika. ¹⁴ Kore kirĩrĩko'omakaja awapakikajea ĩ'ṗato jo'barito Tuparāte kore ĩjirape kowiyaokaro'si. Supa imarĩ ṗo'imajamatorā eyaerā kajuyaiṗakiaka upaka űoika kowiritapawa'rape. Torā maekarakakuri wejejē'rāka aṗejē'rā ñe'metājirā ba'arika kore jĩ'abaraka Tuparāte kore ĩarĩrāṗe. ¹⁵ Koru'pakā'ā ĩatirā, kore jāārĩka kiri'kakoperape. Supa imarĩ kirijokopeapi rĩkimakaja okoa kipoatarape kore ña'metarika yapakopewa'ri.

¹⁶ I'supaka kibaako'omakaja Tuparāte kore jeyobaamaka, ka'ia ru'ritaraparo'ōrā okoa kipoatakoperapaka ririwa'rapaka. ¹⁷ I'supaka simamaka ĩatirā, jimarĩa rōmore kiboebarape. Kore jāāwārũberiwa'ri korĩṗarāmerāka jĩrĩrĩ ke'rape. ĩrā nimarape, Tuparāte jā'meika yĩ'yurā, supabatirā ritaja Jesucristore nare bojaekakaka ja'atabeyurā.

¹⁸ Topi mae riapakirijerā kajuyaiṗakiaka upaka űoikite tuiřĩkarape.

* **12:4** La tercera parte de las estrellas

13

Īrīka werika maikoribeyu upaka ĩoiki riapakiakakaki

1-2 I'sia be'erō'ō ĩrīka werikapakiaki maikoribeyukate riapakiakapi marīra'arape. Ī'potēñarirakao ruṗuko'a, supabatiṛā ĩ'pāpitarakabi bu'ya tuaeka wakaiki kimarape.* Supabatiṛā jiamarīa Tuparāreka jaika kiruṗuko'a upatikaja o'ojī'aeka kimarape. Yaiupaka ĩoiki imariṗotojo oso wāmeika upaka jo'baka ũ'puiki kimarape. Supabatiṛā león rijokoṗe upaka simarape kirijokoṗea. Kajuyaiṗakiaka upaka ĩoiki kiōñua kire ja'ataekaki kimarape. Supa imarī, “Yiruparikūmuarā ĩpi upaka mirupabe. Tērītaka ñima upaka mire ñimarūjeyu. Supabatiṛā ritaja wejeareka imarā ṗo'imajare yijā'meika upaka nare mijā'mebe”, kajuyaiṗakiaka upaka ĩoikite kire ārāṗe. ³ Ī'rō kiruṗuko'arā matārīberijīkarō'ōjīrā jo'baka kāmimirāka yayaeka sareka imarapaka. I'supaka imariṗotojo “¿Dako baaerā kireyatiyaberika jee?”, āparaka rīkimarāja ritatojo wejeareka imarā kire yi'ririjayurāte imarape. ⁴ Supabatiṛāoka, kajuyaiṗakiaka upaka ĩoikite jiyiṗupayeebaraka ṗo'imajare imarape, werikapakiakite kijā'merūkia kija'atamaka. I'supakajaoka werikapakiakite jiyiṗupayeebaraka ikupaka narāṗe:

—Maki apika ĩī rō'ōjīrā imaki imabeyuka, supa imarī marā ṗitā'muareka kire tērīwārūberijīrā,— āparaka nimarape.

⁵⁻⁶ “Yi'i ĩrīkaja imaki tērīwa'ribaji imatiyaiki. Maki apika ñima upaka imabeyuka”, werikapakiakite ārāṗe. I'supaka āparaka, “Tuparāte ima upaka imaki yi'i”, ba'iaja āparaka kimarape, “I'supaka jaibekaja mimabe”, Tuparāte kire ārībepakā'ā. Supa imarī maekarakakuri wejejē'rāka aṗejē'rā ñe'metājirō'ōjīrā “Tuparā, kika imarā, kimarō'ō oka wapamarīa ima”, āparaka ba'iaja ṗo'imajare jairuṗutabaraka kimarape. ⁷ I'supakajaoka Tuparāte ā'mitiripēairāte tērāṗaki kimarape. Supabatiṛā ritatojo wejeareka imabayurāte jā'merimaji kijarape, “Jēno'o, ba'iaja nare mibaa'si”, Tuparāte kire ārībeyukaji simamaka ruṗu. ⁸ Ritatojo wejeareka imaraparā ima upatiṗañakaja kire jiyiṗupayeeirā oyiaja jaraparā. Oveja weiwa'yua upaka imaki, najāāekakite rikarapapūñurā nawāmea o'oberikarā nimarape. Ika wejea Tuparāte ṗo'ijiaerā baaeka ruṗubajirā “Īrā nimarāñu yire yi'riwa'ri ōñia imajiparūkīrā”, ārīwa'ri nawāmea kipapera pūñurā Jesúre o'otikarā nime.

⁹ Tuparāte bojaika mija ōrīwapu'atariyapaye'e jia samija ā'mitipe:

¹⁰ “Yirirā imawa'ri Cristore na'mitiripēamaka wēkomaka imariwi'iarā ĩ'rārimarāre ne'ewa'rirāñu”, Tuparāte āñua upakaja naro'si simarāñu. I'supakajaoka “Aṗerimarā najāārūkīrā nime”, kēñu upakaja naro'si simarāñu.

Supa simamaka yirirā imarī, i'supaka jūariṗotojo, rakajepāāeka mija imabe. Supabatiṛā, yire mija yi'yua ja'atabekaja mija imabe.

Apika weriki maikoribeyu upaka ĩoiki ka'iakaki

¹¹ I'sia be'erō'ō apika weriki wapuju ko'torō'ōpiji ka'iaji kiwararīkamaka ñiarape. Ī'pabi waka yabirījaka oveja weiwa'yua waka upaka wakaiki imariṗotojo, kajuyaiṗakiaka jairapaka upaka kijairape kiro'si. ¹² Mamarīkaki werikapakiaka kāmimirāka yayaekakite jā'merapaka upakaja kibaarape. Supa imarī jiyiṗupaka ritaja ṗo'imajare kire yi'yaokaro'si kibe'erō'ōjī etarapakite kiro'si ba'iraberape. ¹³ I'supaka mamarīkakiro'si ba'irabewa'ri maikoribeyua upaka kibaaroyirape. Ā'mitirikōrī je'e, ikupaka ṗariji kibaaroyirape: ṗo'imajare ĩaika wājītāji ṗeka jū'rēika ĩmipi kiña'aroyirape. ¹⁴ I'supaka mamarīkakite jeyobaairokapi ba'irabewa'ri ritatojo wejeareka imarā ṗo'imajare kipakirape. I'supaka nare kipakimaka, “Tuparā upakaja imaki kime”, mamarīkakireka ārīpupajoirā najarape. Mamarīkaki matārīberijīka upaka kāmia yayaeka mirāki jērāka ṗo'imajare kibaapo'ijiarūjerape. I'supaka kibaarape “Ba'itakaja ṗo'imajare ṗakibekaja mimabe”, Tuparāte kire ārībepakā'ā. ¹⁵ I'supaka Tuparāte kire ārīberapaka

* 13:1-2 Los diez cuernos coronados representan diez reyes.

simamaka, mamarĩkaki jěrãka kiyiatarũjerape. Po'imaja upaka jaika sakijarirũjerape. I'supaka imawa'ri, “Yire jiyipupaka õrĩbeyurã, jããrũkirã oyiaja imarãñurã”, ãrĩwa'ri sajairape. ¹⁶ Topi imaraparã upatireje mamarĩkaki wãmea kio'ojĩ'arũjerape. Īrãrimarã napitaka ritapẽ'rõtorã, apermãrã nakũ'arã kiwãmea o'ojĩ'aekarã nimarape. Imatimarimaja, imatibeyurãoka, rĩkimakaja niñerũ rikairã, wayuoka baairã, jia napupayariji imarãteoka, apermãte napoyarã upakaja ba'irabeĩjirimajareoka ni'ioaka jariwa'ririmarĩaja mamarĩkaki werikapakiaki wãmea kio'ojĩ'arũjerape. ¹⁷ Sawapa wapaĩjirika nari'kako'omakaja kiwãmea o'ojĩ'aberikarãte nayapakoperapaka ĩjirika kijãjibaarape. I'supakajaoka simarape kiwãmea o'ojĩ'abeyurã niñerũ tõpoerã ba'irĩja ĩjirika imaberapaka. Kire ĩawãrũrũkia kopakaja kiwãmea, supabatirã kinũmero simarape.

¹⁸ Kiwãme kopakaja simarape 666. Po'imaja wãmea ãrĩrika simarape samarĩjikareka. “I'supaka ãrĩrikopakaja sime”, ãrĩwãrũokaro'si jia samija ĩawãrũbe.

14

Oveja weiwa'yua upaka imaki, kirirã ciento cuarenta y cuatro mil rakamarãpitiyika imarapaki

¹ I'supaka simarapaka be'erõ'õ Siõn wãmeika pusipemarã Oveja weiwa'yua upaka imakite rĩkamapakã'ã ñiarape. Ciento cuarenta y cuatro mil rakamarã po'imajare kika imarape. Nakũ'arã kiwãmea, Kipaki wãmeaoka nareka o'ojĩ'amo'mekarã nimarape.

² Sabe'erõ'õjĩte mabo'ikakurirõ'õpi ikupaka sokaarikorape ate. Āta jãjia okaayu upaka, wĩpoa jãjia paaika upaka, supabatirã rĩkimarãja arpa birebaraka nimarõ'õ upaka sokarĩkamarape. ³ Botarakamarã maikoribeyu uparã, supabatirã veinticuatro rakamarã pakiarimarã ĩpire ruparapaka wãjitãji imaraparã. Nawãjitãji ciento cuarenta y cuatro mil rakamarã mamaka baya koyabaraka imaraparã. Nirã apermã imaberaparã nabayakoyarapaka õñurã. Ritatojo wejeareka imarãte Satanãre jã'merũkiareka wapu'rikarã nimarape. ⁴ Wapuju rõmitika baariwã'imarĩbeyurã upaka imarika pupajoirã, wapuju ima jiyipupayeebeyurã imarĩ, Tuparãte takaja jiyipupayeeirã nimarape. Supabatirãoka Oveja weiwa'yua upaka imakite a'yu upakaja, kika a'ririjayurã. Ritatojo wejeareka imaraparãre ĩatirã kirirã, Tuparãrirãoka nimaerã ba'irokareka mamarĩ kitããekarã nimarape. ⁵ Supa imarĩ ĩrĩkaoka pakirimaji imaberapaki naka, Tuparãte ĩaika wãjitãji paremarirã nimarape.

Maekarakamarã ángelrãka Tuparãte bojawapu'ataĩjirimaja

⁶ Sabe'erõ'õ ĩrĩka ángelte mabo'ikakurirõ'õrã wipakã'ã ñiarape. Iki imarapaki, “Kimakipi ãrĩwa'ri po'imajare õñia imajiparũkia Tuparã ja'ataikaki”, majaroka o'ariba'imarĩa ãñua bojarimaji. Ritaja ka'iareka dikaoka jariwa'ririmarĩa, supabatirã po'imajatata jariwa'ririmarĩa, noka imabayu upakaja jairã, supabatirã ritaja wejeareka imarãte sabojarimaji kimarape. ⁷ Supa imarĩ ikupaka jãjirokapi kijaikorape:

—Ritaja ima tẽrĩwa'ribaji imaki Tuparãte imamaka, sapi ãrĩwa'ri kire mija jiyipupayeebe. I'supaka ñaũ po'imajare ba'iaja baaika wapa jẽñerũkirĩmi seyaika simamaka. Tuparã imaki wejepema, ka'ia, riaka, okoa jurupoajiyeikaoka baaekaki. I'supaka baaekaki kimamaka jiyipupaka kire õrĩrũkirã mija ime,— ángelte ãrĩkorape.

⁸ Sabe'erõ'õ apika ángelte wirapaka ñiarape. Ikupaka kijaikorape:

—Babiloniawejea, supabatirã sareka imarãte ba'iaja baaripareareka Tuparãte sariatarape. Babiloniakarã ba'iaja ritatojo wejeareka imarã Tuparãte naja'ataokaro'si baata'airã imaraparã,— ángelte ãrĩkorape.

⁹⁻¹⁰ I'sia be'erõ'õ apika ángelte ñiarape. I'kioka ikupaka jãjirokapi jaikorapaki:

—Werikapakiakite jiyipupayeeirã, supabatirã kijẽrãka nabaapo'ijiarapakite jiyipupayeeirãoka, kiwãmea napitakarã, nakũ'arã o'ojĩ'arũjekarãte boebariwa'ri Tuparãte ba'iaja nare jũarũjerãñu. Mia je'e, i'supaka nimamaka sawapa azufre peka jũ'rẽirõ'õrã

ba'iaja jũarĩ na'rĩrãñu. Tuparãrirã ángelrãkare ãarãka wãjitãji, supabatirã Oveja weiwa'yua upaka imakite ãarãka wãjitãjioka, ba'iaja najũarãñu. ¹¹ Ba'iaja nabaaka pareaja nare joerãka ãmakaka puri tiyirũkimarĩa imarãka. I'supaka werikapakiaki upaka imarapakite jiyipupaka õñurã, supabatirã kijẽrãka baaekaoka jiyipupayeewa'ri kiwãmea o'ojĩ'aekarã ba'iaja jũajiparãñurã,— kẽrĩkorape.

¹² I'supaka simamaka, Tuparãrirã, kijã'meika yi'paraka Jesúreoka yi'rĩrijayurã imarĩ, kire yi'rĩrija'atarimarĩa sime naro'si.*

¹³ I'sia be'erõ'õ mabo'ikakuripi ikupaka yire sãrĩkorape:

—Mire yibojaika mio'obe. Maipamaki Jesúre yi'rĩrija'atabekaja reyaekarã, jĩjimaka mija imabe,— yire sãrĩkorape.

I'supaka sãrĩkorapaka ã'mitiritirã, ikupaka Espiritu Santore ãrĩkorape:

—Rita sime, i'supakatakajaoka simarũ. Ka'wisi be'erõ'õ naba'iraberijayua ja'atitirã, najẽritarãñu. Mabo'ikakurirã neyarãka poto, ba'iaja jũaekarã imaripotojo kiyapaika upakaja jia nabaaka õñuka imarĩ, jia sawapa Tuparãte nare baarãñu,— Espiritu Santore ãrĩkorape.

“Ritatojo wejeareka imarãte ba'iaja baaeka ãatirã, wẽkomaka nare mibaabe”, ángelte ãrĩkorape

¹⁴ I'tojĩrã oko ãmakaka boia ima pamarã po'imaji upaka imakite rupamaka ñiarape. Orokaka baaeka bu'ya tuaekaki sara opika rikaiki kimarape. ¹⁵ Torãjĩrã mae, apika ángel Tuparãte jiyipupaka õrĩriwi'iaipi kipopakã'ã ñiarape. Oko ãmakapamarã ruparapakite jãjirokapi ikupaka ãrĩkorape:

—Kopakaja ka'iareka ima õterikia rabaerã baaika mae, supa imarĩ sata'tepatetirã same'epatabe,— kire kẽrĩkorape.†

¹⁶ I'supaka kẽpakã'ã ã'mitiritirã, ta'tepatetirã oko ãmakaka pamarã ruparapakite se'erape.

¹⁷ I'sia be'erõ'õ, ãmirã Tuparãte jiyipupaka õrĩriwi'iaipi apika ángelte porape ate. I'kioka sara opika rikarapaki kiro'si. ¹⁸ I'sia be'erõ'õ, apika ángel, joejiritẽrã ãarĩrimaji, apika põ'irã ke'pakã'ã ñiarape. Topi mae opika sara rikarapakite jãjirokapi ikupaka kẽrĩkorape:

—Ka'iareka ima iyaka rẽñua mae. Supa imarĩ misara opikapi sata'tetirã same'ebe,— kire kẽrĩkopakã'aja ña'mitirape. (Kire na'mitiripẽaberika wapa Jesúre nare jẽñerãñu ãrĩrikopakaja simarape i'supaka baarika).‡

¹⁹ I'supaka kẽpakã'ã ã'mitiritirã, kisarapi ka'iareka imarapaka õterikia ta'tepatetirã ke'erape. Se'etirã, sokoa bikerũkirõ'õrã sakitaarape. “Po'imajare ba'iaja baaika ãatirã jimarĩa ba'iaja Tuparãte nare jũarũjerãñu”, ãrĩrika upaka sime i'sia. ²⁰ Supa imarĩ weje a'riwa'rĩrã iyaka narĩ'kapa'serape. Sanarĩ'kapa'semaka riaka upaka sajururape riwea. Supabatirã trescientos kilómetro rõ'õjĩrã yoerã sajuruwa'rape. I'supaka baawa'ri kawaru wãmujã'ãrõ'õjĩrã ãkiria saarape.

15

Ĩ'potẽñarirakamarã ángelrãka ba'iaja po'imajare jũarũkia rikarimaja

¹ I'sia be'erõ'õ mabo'ikakurirõ'õrã apea maikoribeyua imatiyaikakaka ñiarape. Ángelrãka ĩ'potẽñarirakamarã narakakaja ba'iaja po'imajare jũarũkiakaka narikarape. Jimarĩa po'imajare boebariwa'ri, sapi piyia ba'iaja Tuparãte nare jũarũjerãñu, “Ba'iaja nabaarijayua naja'atarũ”, ãrĩwa'ri.

² Supabatirã riapakiaka jia waria okoika peka jũ'rẽika upaka ima rukubaka imaria simamaka ñiarape. I'siriarijerã rĩkimakaja po'imajare rĩkajiyerape. Werikapakiaki

* **14:12** Posiblemente este versículo es un comentario de Juan al oír lo que dijo el ángel. † **14:15** La primera cosecha puede ser la recogida de la gente rebelde para castigarla, o posiblemente es la recogida de los creyentes para rescatarlos. ‡ **14:18** Esta frase es información añadida para ayudar los lectores entender la figura.

upaka imaki, supabafirā kijērāka po'imajare baaeka jiyipupayeebeyurā, supabafirāoka kinúmero jĩtābeyurā imarĩ werikapakiakite tērĩkarā nimarape. Supabafirāoka arpa Tuparāte nare ĩjika pariĩ narĩkajiyerape. ³ Sapi Tuparāro'si kipo'imajare imaruputarimaji imaroyirekaki, Moiséte bayakoyaroyireka mirāka bayakoyabaraka nimarape. I'supakajaoka Oveja weiwa'yua upaka imakite jiyipupayeokaro'si ikupaka nabayakoyarape:

—Tuparā, ritaja ima tērĩwa'ribaji imaki imarĩ, ritaja ima pemawa'ribaji ĩitaka mibaaika ime. Jia wājirokapi meñu upakaja jia oyiaja baaiki mime. Ĩrākō'rĩmato ka'iareka jariwa'ririmarĩ po'imaja ritaja ĩpamaki imajiparijayuka mime.

⁴ Yija ĩpamaki, marā mire kĩkibekaja, supabafirāoka mire jiyipupayeebekaja imabesarāñurā. Mi'i ĩrĩkaja ĩrākurioka ba'iaja baakoribeyuka mimamaka, i'supaka nimarāñu. Ritatojo wejeareka mire yi'ribeyurāte ĩapi miwēkomabaarāka poto ritaja po'imaja ima upatataja miḡō'irā rērĩrāñurā mire jiyipupayeeokaro'si,— bayakoyabaraka narāpe.

⁵ I'supaka bayakoyabaraka nimarapaka be'erō'ō mabo'ikakurirō'ōrā Tuparāte jiyipupaka ōrĩriwi'iarā kima kuraraka wiritamaka ñiarape. ⁶ Torā Tuparāte jiyipupaka ōrĩriwi'iaپی ĩ'potēñarirakamarā ángelrāka ba'iaja po'imajare ĩuarũkia rikairāte popakā'ā ñiarape. Jariroaka jia boia ka'imarĩ jāātirā, wa'eyoka orokaka ōñimaki wājitājirō'ōjĩrā jērāyua naji'arape. ⁷ Torājĩrā mae ĩ'potēñarirakato seroa orokaka baaeka botarakamarā maikoribeyu upaka imaraparākakite rikarape. Supa imarĩ ĩ'potēñarirakamarā ángelrākare nimarakamakireje sakĩjimaka ñiarape. Kire yi'ribeyurā rĩkimarāja po'imajare imamaka, Tuparā, ōña imajiparimajire boebayukaka ōñijĩrika pururapaka sareka. ⁸ Seroa nare kĩjirapaka poto Tuparāte jiyipupaka ōrĩriwi'iarā ũmakaka pururapaka. I'supaka sabaarape ritaja ima pemawa'ribajirā ĩitakiji Tuparāte ima beawa'ri. Tērĩritakiji imakite torā imarapaka simamaka, i'supaka simarape. ĩ'potēñarirakamarā ángelrākare ba'iaja po'imajare ĩuarũkia rikairāte saba'irabetiyibeyukaji ũmakaka torā purumaka, makioka kākaberijĩrō'ō simarape.

16

Tuparāte boebayukaka ōñijĩrika pururika seroareka ima

¹ Sabe'erō'ō Tuparāte jiyipupaka ōrĩriwi'iaپی ikupaka ĩ'potēñarirakamarā jājirokapi ángelrākare sārĩkorapaka ña'mitirape ate:

—Tuparāte ĩaripe'yoirā po'imajare ba'iaja ĩuaerā, seroareka mija rikaika ōñijĩrika ka'iarā mija we'aña'tabe. I'supaka samija baabe, Tuparāte boebayukaka sarā ima simamaka,— sārĩkorape.

² Topi mae mamarĩkaki ágelte seroareka kirikarapaka ka'iarā kiwe'aña'tarape. I'supaka kibaarapaka poto werikapakiaki jērāka nabaaekakite jiyipupayeeirā, supabafirā kiwāmea o'ojĩ'aekarāte naḡo'iarā dajaka ā'mika kāmia nare po'ĩjirapaka.

³ Kibe'erō'ōjĩ imarapaki ágelte seroapi kirikarapaka riapakiakarā kiwe'aña'tarape. Sakiwe'aña'tarapaka poto, reyaekarā riweupakaja okoa jararapaka mae. I'supaka sabaamaka, riapakiakareka ima, ba'irĩjiaka ritaja ĩrĩpatarapaka.

⁴ ĩ'parā be'erō'ōjĩkaki ágel seroapi kirikarapaka riakarā, supabafirā okokopeapi poyurō'ōrā sakiwe'aña'tarape. I'supaka kibaarapaka poto riwearo'si okoa jarapaka saro'si mae. ⁵ Ángel okoa ĩarĩrĩrimajire ikupaka jaikorape:

—Tuparā, jia wājirokapi meñu upakaja jia oyiaja baaiki mime. I'supakajaoka bikija imara'aekaki imariḡotojo, maekakaoka imarijayuka mime. I'supaka simamaka po'imajare ba'iaja baaika ĩakopeka boebariwa'ri, ikupaka nare mibaayu:

⁶ Miyi'yurāte najāāmaka, jimarĩ nariwea jururapaka. Supabafirā miro'si bojaĩjirimajare i'supakajaoka nabaarape. I'supaka baaraparā nimamaka okoa naro'si

imabepakãã, “Riwearo'si jayuaja nukurũ”, meñua jia sime,— kērīkorape ángel okoa ĩarĩrĩrimaji.

⁷ I'supaka kērīkorapaka be'erō'ō joeĩjiritērĩa imarō'ōpi ikupaka kire sayi'rikorape:

—Rita sime Tuparã, i'supakatakaoka sime. Yija ĩpamaki, ritaja ima tērĩwa'ribaji imatiyaiki-iji mime. Ritaja ĩawārũiki imarĩ, po'imajare ba'iaja baaeka imarō'ōjĩrãja jiirokapi nare sawapa jēñeiki mime,— sārīkorape topi.

⁸ Maekarakamarã be'erō'ōjĩkaki ángel seroapi kirikarapaka aiyakarã sakiwe'aña'tarape. I'supaka kibaarapaka poto aiyapeka jãja po'imajare joerapaka.

⁹ I'supaka kibaarapakapi oobaraka ba'itakaja po'imajare jũarape. I'supaka nare sabaako'omakaja, ba'iaja nabaaika ja'atabekaja nimarape. Supabatirã kijã'merapakapi ritaja ba'iaja jũawa'ri Tuparãte jiyipupayeerika po'imajare yapaberape. I'supaka imawa'ri kire jiyipupayeerikopakaja ba'iaja Tuparãreka jaibaraka nimarape.

¹⁰⁻¹¹ Botarakamarã be'erō'ōjĩ imarapaki ángelte, ikupaka baarape: Werikapakiaki jã'meruparikũmu pamarã seroareka kirikarapaka kiwe'aña'tarape. I'supaka kibaarapaka poto jã'mebaraka kimaraparō'ō neiñamita'rapaka. I'supaka imawa'ri ritaja nare sayi'amaka marã baaberiwari narērōkaka pariji nakukurijarape. I'supaka imaripotojo ba'iaja nabaaika ja'atabekaja, Tuparã, mabo'ikakurirō'ōrã jã'merimajireka ba'iaja jaibaraka nimarape.

¹² ĩrãpitarakamarã be'erō'ōjĩte imarapaki ángelte seroapi kirikarapaka riapakiaka Éufrates wãmeiriarã sakiwe'aña'tarape. I'supaka kibaamaka riaka sarekaja pōporapaka. I'supaka sajarape jã'atika pērōtopi i'taraparã ĩparimarãre nasurararãkapitiyika nawaata'yaokaro'si.

¹³ I'supaka simarapaka be'erō'ō Satanáríka ima maekarakamarã ĩparuka upaka ĩoika ñiarape. ĩrĩka imarapaki kajuyaiapakiaka upaka ĩoiki rijokopeapi porapaki. Apika ĩparuka porapaki werikapakiaki rijokopeapi. Apika ĩparuka imarapaki weriki wapuju pakibaraka, “Tuparãro'si bojaĩjirimaji ñime”, ārãpaki rijokopeapi porapaki. ¹⁴ ĩrã maekarakamarã Satanáríka ima ĩparuka upaka ĩoirã imaraparã maikoribeyua baabearimaja. I'supaka simamaka ritatojo wejeareka imarã ĩparimarãte, nasurararãkapitiyika ĩrĩka jariwa'ririmarĩa narērĩrũjerape. Tuparã, ritaja ima tērĩwa'ribaji imaki, piyia po'imajare ba'iaja baaika wapa kijēñerãrĩmi seyarãka poto pitã'mua po'ijiatokaro'si torã na'rape. ¹⁵ “Yire mija ã'mitipe”, Jesucristore ārīkorape: “ ĩ'tojĩte mawi'iarã kareba'arimajire etarãñu’, mija ārĩwãrũbeyu mijaro'si ima upaka sime yetarũkia saro'si. Yetarũkia ta'abaraka yiyapaika upakaja baabaraka imatikaja imarãñurã puri jĩjimaka imarãñurã. I'supaka imarã imarĩ, rakajetikaja najariroaka jããtikarãja imarã upaka nimarãñu. I'supaka imarãñurã puri jariromarĩa imawa'ri aperiã wãjitãji i'yopi'ribeyurã upaka nimarãñu”, kērīkorape.

¹⁶ Supa imarĩ Satanáríka ima ka'iareka imarã ĩparimarãre narērĩrũjerãrō'ō Har-magedón wãmeika sime boarikarō'ō Hebreo okapi.

¹⁷ Piyika ángel seroapi kirikarapaka wapuko'torō'ōrã sakiwe'aña'tarape. I'supaka kibaarapaka poto Tuparãte jiyipupaka ōrĩriwi'iarã kiruparikũmua imarō'ōpi ikupaka jãjirokapi sajaikorape:

—Kopakaja satiyiyu mae,— sārĩriokaabayurape.

¹⁸ I'supaka sārīkorapaka tiyiwa'raparō'ōjĩte wĩpoa yaataira'katirã, paarapaka. Supabatirã werika okaaribaraka ka'ia jãja iyirapaka, sareka po'imajare imaeka poto siyika pemawa'ribajirã. ¹⁹ Siyirapakaka ĩrãtiji Babiloniawejea imakoperapaka maekarakaweje upaka sajarirĩkarape. I'supakajaoka ritaja wejeareka imakopeika wejea riripatarapaka. Babiloniakarã ba'iaja nabaaika ye'kariribeyuka imarĩ, nare boebariwa'ri ba'itakaja napareareka Tuparãte nare jũarũjerape. ²⁰ I'supakajaoka ka'ia iyimaka jũmurika, supabatirã pusia riripatarapaka. ²¹ Supabatirã ĩmipi okojiyia cuarenta

y cinco kilos rō'ōjīrā ima jūjirapaka. I'supaka jūjirapaka nare pa'semaka jimarīa ba'iaja Tuparāreka jaibaraka po'imajare imarape.

17

Werikapakiakite, rōmoka imaeka

¹ Supabatirā ī'potēñarirakamarā ángelrāka seroa rikaraparākakite yipō'irā etarape. Topi mae ikupaka yire kērāpe:

—Ō'ōrā mi'tabe, rīkimaka riamakairō'ōrā ima ba'iaja baariwejea, sakaka mire yi-bojaerā baayu. Mia je'e: Ritaja īmirījaka wā'imarītiyaiko upaka sareka imarā ni-mamaka, Tuparāte ba'iaja nare jūarūjerāñu. ² I'supaka i'sia wejeakarāre ba'iaja nare baaruputamaka, ritatojo wejeareka imarā īparimarāre ba'iaja naka baarape. Īmirījaka wā'imarīrirōmote ba'iaja nare baaruputaeka imarī, ikupaka nimarape i'sia wejeakarā: Wapuju imaja jiyipupaka ōñurā imarī, ritatojo wejeareka imarāte jiyipupaka sanoñaokaro'si maerumajaka upaka nare nimarūjerape,— ángelte yire ārāpe.

³ I'supaka yire kērāpaka poto Espiritu Santore jeyobaaikapi ārīwa'ri ikupaka yire sabaarape: Īrīka ángel po'imajamatorā yire e'ewa'rapaki. Torā eyatirā werikapakiaki jū'aka imarapaki pamarā rōmore ropamaka ñiarape. Tuparāte jaiyuyerikakaka wāmea o'oeka kireka jī'ijiyerapaka. Supabatirā ī'potēñarirakao rupuko'a, ī'papitarakabi wakaiki kimarape. ⁴ Kosaya iyayapea upaka ūoika, supabatirā jū'aka imarapaka. Supabatirā rīkimakaja, orokaka, supabatirā āta wapajā'rīakaka, perlas wameikakaka baaekaoka kōjioka kopo'iareka imarapaka. Supabatirāoka ikupaka seroa orokaka baaeka pururika: Noñu upakaja pupajoatirā dajaitakaja nabaaeka wapuju imaja kojyiyupayeerijayua, supabatirāoka ba'itakaja kowā'imañua korikarape. ⁵ Ikupaka ārīrikopakaja kokū'arā majērāko'abeyua wāmea o'ojī'aeka imarapaka. Ā'mitirikōrī je'e: “Babiloniawejea”, āñua simarape kowāmea. “Ritajaka ba'iaja baawā'imarīrimajare wārōrimajo imarī, napako upaka koime. Supabatirā ritaja ba'ia Tuparāte yapabeyuakaka po'imajare wārōrimaja Babiloniawejeakarāre ime”, ārīrika simarape kokū'arā o'ojī'aeka. ⁶ Kore ñiawārūmaka, ikupaka koimarape: Iyaokoa ukutirā wejabyukoko upaka koimarape. Tuparārīrā, supabatirā kirika bojariroka yī'riwa'ri bojarimajare najāārapaka riwea kopakaja simarape i'sia iyaokoa. I'supaka koimamaka marākā'ā ārīberijīka yijarape.

⁷ I'supaka ñimamaka, ikupaka ángelte yire bojarape:

—¿Dako baaerā i'supaka mime? Rōmo miako'oko, “Ikupakaro'si simekā'ā”, merīwārūokaro'si mire sayibojawapu'ataerā baayu. Supabatirā werikapakiaki ī'potēñarirakao rupuko'aiki, ī'papitarakabi wakaiki kore e'ewa'pakā'ā miako'oki, “Ikupakaro'si simekā'ā”, jia merīwārūerā ī'paba'iwā'taja mire sayibojawapu'ataerā baayu. ⁸ Werikapakiaki miako'oka bikija ōñia kimarape ruṑu. Imaripotojo maekaka puri kimabeyu. I'supaka simako'omakaja torā kime morībeyu poto kopea tiyibeyurō'ōpi porira'atirā kimarāñu. I'supaka kibaamaka īatirā, jimarīa ritatojo wejeareka imarāte pupatarāñu. I'supaka imaripotojo sabe'erō'ōpi puri Tuparāte kire riatarūkirō'ōrā ke'rīrāñu. Kipapera pūñurā Tuparāte nawāmea o'oberikarā nime werikapakiaki upaka imakite īatirā pupatarūkirā. Ika wejea kipo'ijiaerā baaeka ruṑubajirā kipapera pūñurā Tuparāte o'oeka, “Ikarakamarā nime ōñia imajiparūkirā”, ārīwa'ri sakio'oeka.

⁹ Sarekaja ā'mitiriwārūikiro'si puri ōrīrūkia sime. Ī'potēñarirakao rupuko'aiki miako'a ī'potēñarirakabi pusi upaka sime. I'supakajaoka koime rōmo sapamarā ropako'oko. Aperoka ī'potēñarirakamarā īparimarā upaka sime kirupuko'a. ¹⁰ I'supaka simako'omakaja ī'rāpitarakamarā nime īparimarā bikija reyaekarā. Nabe'erō'ō tuikaki imaki maekaka po'imajare jā'merijayuka. Kibe'erō'ōjī imarūkika puri ōibeyukajika ruṑu. Ōamajī puri matikurijīkaja po'imajare kijā'mekoperāñu. I'supaka imaripotojo Tuparāte ārīrāka upakaja kiro'si simarāñu. ¹¹ Werikapakiaki imaroyirekaki, maekaka puri ōñia

imaberiripotojo ñamajĩ puri nabe'erō'ō piyia jā'merimaji kimarāñu. Ī'pōtēñarirakamarā jā'meka mirārāte jā'meka upakaja jā'merimaji kimarāñu. I'supaka ba'iaja kibaarāka be'erō'ōpi puri Tuparāte riatarūkikaro'siji kime.

¹² Ī'pāpitarakabi waka miako'a, Ī'pāpitarakamaki ĩparimarā upaka ima. I'supaka simako'omakaja, po'imajare jā'meũ'mubeyukajirā nime ruṑu. Ñamajĩ werikapakiakika jā'merūkīrāro'si nime. I'supaka baarimaja imaripotojo ñoaka jā'mebaraka nimabesarāñu.

¹³ Ī'pāpitarakamarā imaripotojo ĩ'rīka ta'iarāja ṑupajoairā nimarāñu. I'supaka imarā imarĩ, “Miyapaika upakaja mibaarika yapawa'ri mikaja mire jeyobaabaraka yija imarāñu”, werikapakiakite narĩrāñu. ¹⁴ I'supaka imawa'ri Oveja weiwa'yua upaka imakika najĩrĩrāñu. Supa simako'omakaja nare kitērĩrāñu. Supa imarĩ aṑerā imati-yarimaja tērĩwa'ribaji imaki imarĩ supa kibaarāñu. Supabatirā ĩparimarātarā imarā ĩpamaki kime. Oveja weiwa'yua upaka imakika imarā Tuparāte wā'maekarā imarĩ, kire ye'kariribekaja kiyapaika upakaja baarijayurā nime,— ángelte yire ārāṑe.

¹⁵ Ikupaka aṑea ángelte yire bojarāṑe:

—Rōmore rupairō'orā, rīkimakaja ima riamaka miako'a, po'imaja kopakaja riamaka ime. Supa imarĩ ĩ'rā wejekarā jariwa'ririmarĩ, ĩ'rātata po'imaja pāāwa'rimarĩ, supabatirā naka'iareka imabayurā upatataja sime miako'a. ¹⁶ Ī'pāpitarakamaki ĩparimarā werikapakiaki upaka imakika miako'orā, rōmore ĩariṑe'yorimaja nime. Supa imarĩ ba'iaja kore baawa'ri, ritaja koba'irĩja ē'matirā jariromarĩko kore naja'atarāñu. Supa imarĩ kore jāātirā, kori'ia ba'aṑuatirā, koũ'a puri ṑekarā najoeriatarāka. Iko rōmore ima upaka ima weje simamaka i'supaka sanariatarāñu.* ¹⁷ I'supaka i'sia wejeakarāre nabaarāñu kiṑupajoaika upakaja Tuparāte nare baarūjemaka. Supabatirā ĩ'rīka ta'iarāja ṑupajoawa'ri werikapakiakite nīpamaki nimarūjerāñu. Supa imarĩ kiyapaika upakaja kire najeyobaarāñu, “Kopakaja sajē'rāka ñarĩkarā seyayu mae”, Tuparāte ārĩrāñu rō'ōjĩte. ¹⁸ I'ko rōmo miako'oko ba'itaka wejea kopakaja koime. I'supaka simamaka tokarā ĩparimarā aṑea wejeakarā ĩparimarāte jā'merimaja imarā,— ángelte yire ārāṑe.

18

Babiloniareka imaekarāte ba'iaja jūaeka

¹ I'supaka simarapaka be'erō'ō mabo'ikakurirō'ōpi ángel jā'merimajite ruira'amaka ñiarāṑe. Jājia ya'tariki imarĩ, ka'ia ritatojo kiyaaboarāṑe. ² I'tojĩrā mae, jājirokapi ikupaka kērĩkorāṑe:

—Babiloniawejea ririrūkīaro'si sime. I'supakajaoka sareka imakoṑeirāte ṑurirāñu. I'supaka baawa'ri Satanārīka ima wejea, supabatirā ritaja wiriba'ia, ba'irĩji dajaka wejearo'si sajarirāñu.

³ Mia, ikupaka baarijayurā nimarāṑe: Babiloniakarā ba'iaja baarirōmo upaka imarĩ, ritatojo wejeareka imarāte waṑuju imaja jiyiṑupaka ōñurā najayaokaro'si nare sīawejabarijayuko koime. Supa imarĩ ritatojo wejeareka imarā ĩparimarā ba'iaja koka nabaarāṑe. I'supakajaoka aṑerō'ōkarāreka ba'irĩji waṑajā'rīakaja yapatīyawa'ri, sanawapaĩjirāṑe. Supa imarĩ ritatojo wejeareka waruomarāre rīkimakaja niñerū tōṑoirā najarāṑe,— ángelte ārāṑe.

⁴ I'supaka kērāṑaka be'erō'ō mabo'ikakurirō'ōpi ikupaka Tuparāro'si sārĩkorāṑe:

—Yire ā'mitiripēarijayurā, i'sia wejearā mija ima'si. I'supakajaoka ba'iaja nabaarapaka upaka baabekaja mija imabe, ba'iaja najūarapaka upaka mija jūakoreka.

⁵ Tokarāre ba'itakaja baarijaparaka ima kopakaja ñiarūñaayu,— kiro'si sārĩkorāṑe.

⁶ I'supaka simamaka boebariwa'ri ba'iaja baarimajare riatarūkīrāte ikupaka sārĩkorāṑe:

—Aṑerāte ba'iaja nabaarapaka simamaka, saṑemawa'ribaji ba'iaja nare mija baarāñu.

* **17:16** Esta frase es información añadida para ayudar los lectores entender la figura.

7-8 Mia je'e, rĩkimakaja dakoa jariwa'ririmarĩaja rikairã nime. “Imatiyairã maimẽ”, ãrĩpupajoairã imarĩ, nayapaika upakaja nabaarijayu. I'supaka nabaarijayu ko'apitorõ'õjĩrãja ba'iaja nare mija jũarũjebe. “Jã'merimaja rõmijã maimẽ. Natĩmiarã nare reyatapamaka ba'iaja pupayurã upakamarĩa maimẽ”, ãrĩpupajoairã nimako'omakaja, ĩ'rãrĩmi tokarãre ba'iaja jũarãñu. Supa imarĩ reyairã, kësia jũarũkirã, supabatirã aperiã ba'iaja puparirikarekaja imarãñurã riomaka imawa'ri. Supabatirã nawejea oorãka. Ika ñañu ritaja i'sia wejeareka imarãte yijoyeriatarãka simamaka. I'supaka ñañu ritaja ima tẽrĩwa'ribaji yirikapi sayibaarãka simamaka,— Tuparãro'si sãrĩkopakã'ã ña'mitirape.

9 —I'sia wejea ooripakã'ã ĩatirã, jimarĩa apea ka'iareka imarã ĩparimarãre ba'iaja puparirãñu, “Nimamaka dako jariwa'ririmarĩaja yija yapaika upakaja naka yija baakoperoyirape”, ãparaka. I'supaka ĩparimarãre ãrĩrãñu Babiloniakarãka ba'iaja baarijeyoarika mirãrã. 10 I'supaka simako'omakaja Babiloniakarãka ba'iaja jũarika yapaberwa'ri ñoakurirãja natuirãñu. Topi oparaka ikupaka narĩrãñu:

“¡Aya! Jimarĩa jo'baka wejepakiaka imaripotojo sooriyu. Ritaja ima aperiweje bo'ibajirã imatiyairõ'õ simakoperape. I'supaka simako'omakaja tokarãre ba'iaja baaripareareka ikuparõ'õpiji i'supaka Tuparãte sabaayu”, nawejeareka imabayurã ĩparimarãre ãrĩrãñu.

11-14 I'supakajaoka oro, plata, ãta wapajã'rĩa, perlas, sayapãia wapajã'rĩakaka*, supabatirã jia jiiĩsia jĩaikakaka yapua wapajã'rĩa ima, marfĩlkaka nabaaeka, peruakaka, supabatirã broncekakaoka nabaaekakaka, ayabaka, supabatirã jiiĩsia napo'ia imaerã iyebaka napukerũkia, supabatirã canela, ba'irĩjia ba'arika rukerũkia jiiibaji jĩsika, iyaokoa, iyebaka yo'aba'arũkia, trigo, trigo jĩa oyeka, napoyarã, wa'ibikirãwẽkoa, oveja, kawaru, supabatirãoka kawarupi tũrũrũki upaka na'ririjayuaoka, ritaja õ'õrã yija bojaekarak-aba'i Babiloniakarãre e'etoparaka imakoperoyirape. I'supaka simamaka ĩakopeka ritaja waruaka nare ĩjirimaja mirãrã oribaraka nimarãñu. I'supaka nimarãñu ritaja narikakopeika pupajoawa'ri,

“No'orã apekurioka sayija ĩjibesarãñu mae. Jĩakaka nayapakoperoyirapaka, supabatirã ritaja ba'irĩjia wapajã'rĩa narikakoperoyirapaka pitiyika naririwa'yu mae, apekurioka sanarikaerãmarĩa”, narĩrãñu.

15 Supa imarĩ Babiloniarã ba'irĩjia ĩjitirã rĩkimakaja niñerũ tõpokopeka mirãrã, soorãñurĩmi yoepi oribaraka nimarãñu, “Naka ĩ'rãtiji ba'iaja torã yija jũaa'si”, ãrĩwa'ri.

16 Topi imatirã ikupaka ba'iaja puparibaraka narĩrãñu:

“¡Aya! Ba'itakaja sabaayu Babiloniawejea. Rõmo jiyuritaka imakote ima upaka imaweje simakoperoyirape. Supabatirã sayapãia wapajã'rĩa iyayapea ĩoika supabatirã jũ'aka jããtirã, rĩkimakaja kojiioaka kopo'ireka imarapaka, orokaka baaeka, supabatirã ãta wapajã'rĩakaka baaeka, perlas wameikakaka baaeka upaka imaweje simakoperoyirape.

17 Supabatirãoka ritaja narikakoperoyirapaka ñojimarĩji oopataika”, ba'irĩjia torã ĩjikoperoyikarãte ãrĩrãñu.

Wapuru ĩparimarã, naro'si ba'iraberimaja, supabatirã wapurupi waruaka e'ewa'ritirã ĩjirimaja ñoakuripi i'supaka imarãka ĩañumarãñurã. 18 I'supakajaoka ate, Babilonia oobaraka jimarĩa sũmakapupakã'ã ĩawa'ri pañebaabaraka ikupaka nakasererãñu: “I'siweje imaroyiraparõ'õjĩrã ima weje imabeyua mae”, narĩrãñu. 19 Tẽrĩrikaja ba'iaja pupariwa'ri narupuko'areka ka'ia napearãñu. I'supaka baatirã pañebaabaraka ikupaka narĩrãñu:

“¡Aya! Ba'itakaja sabaayu Babiloniawejea imakoperoyirapaka. Wapuru jo'baka rikairã sapi waruaka torã e'ewa'paraka nare ĩjitirã, rĩkimakaja niñerũ tõpokoperoyiraparã. Ñojimarĩji soopatayu mae”, narĩrãñu wapurureka imarã,— mabo'ikakurirõ'õpi Tuparãro'si sãrĩkorape.

* 18:11-14 Telas de lino fino, seda, de color púrpura y rojo

²⁰ Torājīrā ikupaka sajaikopakā'ā űa'mitirape ate:

—I'sia wejea oopatamaka ĩatirā, jĳimaka mija imabe mabo'ikakurirō'ōreka imarā. Kirika bojariroka mija bojaerā Cristore pūataekarā, Tuparāte nare āñua bojaĳirimajaoka, supabatirā Tuparāte yi'yurā upatiji jĳimaka mija jape. I'supaka mija imabe torā imaroyiraparāte ba'iaja mijare baawā'imarĳka wapa ba'iaja najūaika simamaka,— sārĳkorape.

²¹ Torājīrā ate apika ángel jĳikate űiarape. Supa imarĳ, jo'baka āta trigo mukerūkia upaka ima e'etirā riakarā kiyiatarape. I'supaka sabaatirā, ikupaka kērāpe:

—Āta yiyiataika upakaja, Babilonia Tuparāte riatarapakarāñu. Supa imarĳ apekurioka po'imajare ĩape'arūkimarĳa simarāñu.

²² I'supaka simamaka torā arpa birebaraka nabayakoyarijayua, supabatirā ma'saka napupurijayua, trompeta napupurijayua, apekurioka ā'mitirirūkimarĳa sajarirāñu. Supa imarĳ i'sia wejeareka jia oyiaja ba'irĳia baarika ōñurā apekurioka sarā ba'irabebaraka imabesarāñurā. I'supakajaoka simarāñu trigo oyerimajaro'sioka.

²³ I'supakajaoka jia yaaboabaraka torā ima apekurioka yaaboabaraka imabesarāka. Supabatirā jĳimaka pitañi'awa'ri nimarijayua imabesarāka mae. Mija ā'mitipe Babiloniawejeakarā. Ritatojo wejeareka imabayurā bo'ibajirā waruamarā mijakarā imakoperape. Mija ye'oapi ritatojo wejeareka imarāte mija pakirape mija waruaka takaja nayapatiyaokaro'si. Supa imarĳ Tuparāte jiyipupayeebeyurā najarape.

²⁴ Tuparāte nare āñua bojaĳirimajare, supabatirā kire yi'yurāte, i'supakajaoka ritaja po'imajatatarāre jāābaraka mija imaroyirape. I'supaka mija baaroyirapaka wapa ba'itakaja mija jūayu mae,— āta jo'baka riakarā yiatarapakite ārāpe.

19

¹ I'supaka simarapaka be'erō'ō rĳikimarā mabo'ikakuripi najaimaka űa'mitirape. Ikupaka jājirokapi narĳkorape:

—“Aleluya. Tērĳrikaja jiika maipamaki Tuparāte ime”, kireka marĳrijariye'e. I'ki Tuparāja imaki ba'iaja imarika tiyibeyurō'ōrā ma'rirūkia imakopekareka mare tāāekaki. Ritaja ima bo'ibajirā imaki kime, supabatirā ritaja ima pemawa'ribajirā jiitakiji kime.

² “Ba'iaja ritajaka wā'imarĳtiyaikote yiwēkomabaarāñu”, rita āñuka imarĳ, wapujumarĳa ba'iaja kore kibaayu. Ba'iaja kobaaekapi ritatojo wejeareka imaekarāte ba'iaja koimaruputaeka. I'supaka simamaka Tuparāte yapaika baaroyiraparāte jāāekakote, i'supaka kobaaroyirapaka ĩarapaki imarĳ, kore kiriatarape mae,— narĳriokabayurape mabo'ikakurirō'ōpi.

Ba'iaja ritajaka wā'imarĳtiyaiko upaka po'imajare Babiloniawejeakarā ba'iaja imaruputairā imamaka i'supaka narāpe.

³ Supabatirā ikupaka narĳriokabayurape ĩrājaoka ate:

—“Tērĳrikaja jiika maipamaki Tuparāte ime”, kireka marĳrijariye'e, Babiloniawejea ooeka űmakapuritiyirūkimarĳa ima simamaka,— narĳkorape.

⁴ I'supaka narĳkorapaka poto, Tuparā ruparikūmu wājitāji veinticuatro rakamarā pakiarimarā, supabatirā botarakamarā maikoribeyu upaka imaraparāte mo'ipāñawa'rape. Topi imatirā ikupaka narāpe:

—I'supaka nañua rita sime. Tērĳrikaja jiika maipamaki Tuparāte ime,— narāpe kire jiyipupayeewa'ri.

⁵ I'supaka simarapaka be'erō'ō Tuparā ruparikūmua imarō'ōpi ikupaka sajaikorape:

—“Tērĳrikaja jiika mime”, āparaka jĳimaka Tuparāka maimaye'e. Po'imajare ĩaika wājitāji imatiyarimaja, imatiyabeyurā upaka imakopeirāoka, ritaja kiyapaika upakaja kiro'si baarijayurā kire jiyipupayeebaraka jĳimaka maimarijariye'e,— sārĳkorape.

Jesús, Oveja weiwa'yua upaka imakiro'si nabayakoyaeka

⁶ I'supaka simarapaka be'erō'ō, rīkimarāja jairiokabayurā, supabatirā āta okaayu upaka, supabatirā wīpoa jaika upaka baatirā ikupaka narīkorape:

—Aleluya. I'supaka imaki imarī, ritajare kijā'merijayu. Supa imarī “Ritaja imabo'ibajirā tērīrikiji imaki kime”, āparaka kire majiyipupayeerijariye'e.

⁷ Oveja weiwa'yua upaka imakite pitañi'airā upaka mija imarīmi seyayu mae. I'supaka simamaka Tuparāte jījimakaḡ jiyipupaka ōparaka maimaye'e, kika maimajiparāka imarī. Oveja weiwa'yua upaka imaki jeyomakore* ketarūkia jījimakaḡ ta'atikaja koima upaka kirupu nimarijayu.

⁸ Jíakaka boia ka'imarā jariroaka najāārūkia Tuparāte nare jīirape,— sārīkorape.

Najāāika ka'imarā ima, “Ba'iaja baabekaja Tuparāte yi'yurā”, ārīrikopakaja simarape.

⁹ Sarokajīte ikupaka ángelte yire ārāpe ate:

—Mae mire ñarīrā baaika jia samio'obe: “Oveja weiwa'yua upaka imakite pitañi'aika upaka baarāka baya niaerā kioyibojaekarāre jījimaka jarirāñu jītaka Tuparāte nare baamaka”, āñua mio'obe,— ángelte yire ārāpe.

Supabatirā,

—Rita sime ika mire yibojaika, Tuparārika bojariroka imatiyaika simamaka,— yire kērāpe.

¹⁰ I'supaka kēpakā'ā, jiyipupaka kire ōrīwa'ri kiwājītāji yimo'ipāñarape.

—Mimo'ipāñā'si yiwājītāji. Mima upakaja, supabatirā mijeyomarā Jesúre yi'yurā upakajaoka Tuparāte yapaika baaiki ñime yiro'si. Supabatirā “Ikupaka kime Tuparā”, ārīwa'ri Jesúre wārōekakaka bojarijayurā maima. I'supaka īrātīji bojarijayurā maima-maka, Tuparāte takaja mijiyipupayeetiabe,— ángelte yire ārāpe.

Kawaru boika pamarā tuyuki tērītakaja imarimaji

¹¹ I'supaka kērāpaka be'erō'ō, mabo'ikakurirā kopereka upaka wiritamaka ñiarape. Sawiritarapaka poto kawaru boika torā rīkamarapaki pamarā, īrīka po'imajire tuyurape. “Kērīrijayu upakaja baaiki, wājimiji bojarimaji”, wāmeiki kimarape kireka tuyurapaki. Wājia po'imajare jā'meiki, supabatirā kimajamarāre ba'iaja baaeka pī'iwa'ri pītā'mua po'ijiaiki kimarape. ¹² Kiñakoa peka jūrēika upaka yaaboarapaka. Kirupuko'areka rīkimakaja nīparimarā mirārā bu'ya tuaekaki kimarape. Wāmea kireka o'ojī'aeka, i'ki īrīkaja kiōñua simarape. ¹³ Riwearā ñu'aeka saya upaka jariroaka jāāiki kimarape. “Tuparāte nare āñu upakaja po'imajare baabeaiki ñime”, āñua wāmeiki kimarape. ¹⁴ Supa imarī kisurararāka mabo'ikakurirā jariro boia ka'imarā jāāekarā imaraparā. Supabatirā kawaru boirā pamarā tuyutirā kibe'erō'ō na'ririjarape. ¹⁵ Narupurō'ō a'ririjarapaki rijokopeareka sara opika imarapaka. Sara kopakaja kioka imarāñu. I'supaka kiokaḡ kimajamarāre īrāpē'rōtorāja kibaarāka simamaka. I'supaka imawa'ri ritaja jā'mewārūiki imarī, ba'iaja baarimajare baaika īaripe'yowa'ri nare kiwēkomabaarāñu. Ritaja ima tērīwa'ribaji imaki Tuparāte nare boebapakā'ā ba'itakaja nare baarimaji kimarāñu kiro'si. ¹⁶ Kijariroakarā supabatirā kirijoarāoka ikupaka āñua o'oeka jī'ītaraḡpaka: “Īī kime ritaja īparimarā īpamaki, supabatirāoka ritaja imatiyarimajare jā'merimaji”, āñua simarape.

¹⁷⁻¹⁸ I'supaka simarapaka be'erō'ō īrīka ángelte aiyakareka rīkamapakā'ā ñiarape. Wejepemareka wiyua wayurika rabarika ba'arimajaka simamaka ikupaka jājirokaḡ nare kērāpe:

—Tuparāte mijaro'si baaweirāka mija īara'abe. Kawaru boiareka tuyukate jāāpaterākakaka rērīra'atirā po'imaja rabarika mija ba'arape. īparimarā, supabatirā jājirā, kawarurāka, napemaḡ a'ririjayurāteoka supabatirā surararāka īparimarā,

* 19:7 La esposa del Cordero representa los creyentes en Jesucristo.

napupayariji imarijayurã, topi i'supakajaoka aþerãte ba'irabeñjirimaja, imatiyarimaja, imatiyarimajamarĩrãoka nari'ia mija ba'arape,— ángelte nare ārãpe.

¹⁹⁻²⁰ I'supaka simarapaka be'erõ'õ werikapakiaki upaka imarapaki ritaja iparimarã nasurararãkapitiyika nare kirẽamaka ñiarape. Supabatirã torã imarapaki kijeyomakioka “Yi'i imaki Tuparãro'si bojañjirimaji”, ārĩkopebaraka werikapakiakite ãaika wãjitãji maiko-ribeyua baabeawa'ri, werikapakiaki jẽrãka jiyipupaka õrãparã po'imajare, supabatirã kiwãmea o'ojĩ'araparãre kipakirape. I'supaka imaraparãte rẽrãpe, kawaru pẽmarã tuyurapaki, supabatirã kisurararãkapitiyika pitã'mua ko'api'yaokaro'si. Kawaru boika pẽmarã tuyurapaki naka jĩparaka i'parã ba'iaja baarimajare kiñi'arape. Supa imarĩ werikapakiaki, supabatirã, “Tuparãro'si bojañjirimaji ñime”, ārĩroyirapakiteoka õñirãja þeka azufrepi jũ'rẽritarã nare kitaarape. ²¹ Supabatirã iparimarã, nasurararãkapitiyika etaraparãte þuri kawaru boika pẽmarã tuyurapaki kirijokopearã sara imarapakapi ba'iupakaja nare jããpaterapaki. I'supaka simamaka dajaka ima ba'aika wayurika kopakaja ña'pirapaka kijããpateraparã ri'ia ba'abaraka.

20

Mil rakakuri wejejë'rãka jã'mebaraka Jesúre imarũkia

¹ I'sia be'erõ'õ, mabo'ikakurirõ'õpi þerumijia jo'baka, kajuyaiþakiaka upaka ãoikite kipi'þerũkia rikatirã ángelte ruira'amaka ñiarape. Supabatirã kopea tiyibeyua ima kiwierũkiaoka kirikarape. ²⁻³ Ruetatirã kajuyaiþakiaka upaka ãoikite kiñi'arape. Mia je'e mae, i'supaka kibaarapaki kime Satanás, bikija ãñaka upaka ãoiki po'ijiritirã þakiroyirekaki. Kire ñi'atirã þerumijiaþi ángelte kire pi'þerape, ñoaka mil rakakuri wejejë'rã rõ'õjĩrã kopea tiyibeyurõ'õrã kimaokaro'si. Supabatirã sareka kire kitãterape ñoaka po'imajare þakibekaja kimaokaro'si. I'sia be'erõ'õpi þuri matikuriji kimaerã kire kija'ataerã baarape.

⁴ Topi mae jã'mebaraka narupairõ'õrã rupajiyeraparãte ñiarape. Mia je'e mae, Jesúre ye'kaririberiwa'ri, kimajaroka ja'atabeyurã, werikapakiakire kijẽrãkapitiyika jiyipupayeeberiwa'ri kiwãmea nakũ'arã, supabatirã naþitakarã o'ojĩ'aberika mirãrã nimarape. Supa imarĩ wãmua natoata'ruekarã imariþotojo, õñia jariþe'ritirã mil rakakuri wejejë'rãka Cristoka jã'merimaja nimarape. ⁵ Aþerã reyaekarã þuri mil rakakuri wejejë'rãka kijã'merãka be'erõ'õrã õñia jariþe'rirũkirã imaraparã. ⁶ Supa imarĩ wãmua natoata'ruekarãte mamarĩji õñia Tuparãte jariþe'rirũjemaka jĩjimaka nimarãñu. Kire ã'mitiripẽairã imarĩ, aþekurioka nareyabesarãñu. Supa imarĩ Tuparãte yapaika kurarãkare baaika upaka baarimaja nimarãñu. I'supakaja Cristoro'sioka baarimaja imarĩ, mil rakakuri wejejë'rãka kika najã'merãñu.

Piyia Satanãre nakutekopeka

⁷ Mil rakakuri wejejë'rãka o'rirãka be'erõ'õ ja'atarũkika kime Satanás. ⁸⁻⁹ Topi þoritirã Gog wãmeirã, supabatirã Magog wãmeirãte kiyapaika upakaja baarũjebaraka kimarãñu ate. Gog, supabatirã Magog kopakaja ritatojo wejeareka Tuparãte yapabeyutatarã nimarãñu.

I'sirokapi nare kipakirãka ã'mitiritirã ritaja ka'iaþi narẽrĩrãñu, pitã'mua Tuparãrirãka ko'api'yaokaro'si. Tẽrĩrikaja rĩkimarã nimarãñu ritaja tatarã po'imaja. Supa imarĩ, Tuparãte wãtaka õñurãre imaweje namorape. I'supaka nabaako'omakaja imiþi þeka Tuparãte kimajamarãre ña'atarãñu, nimaupatiji nooriyaokaro'si. ¹⁰ I'supakajaoka þeka azufrepi jũ'rẽritarã Satanãre, po'imajare þakirimajire, kitaarãñu. I'sia rupubaji sareka-jaoka werikapakiaki, supabatirã “Tuparãte bojañjirimaji ñime”, ārĩþakiroyikakite kitaaekarõ'õrã simarape. I'supaka nare kibaamaka imiareka, ñamiarekaoka ba'iaja jũarĩji torã nimarãñu.

Po'imajare imaeka mirãka upakaja ãatirã þiyitaka sawapa Tuparãte nare jẽñerũkia

¹¹ I'supaka simarapaka be'erō'ō jo'baka tērīriki ruṑarikūmua boitaka imarapakarā ĩrīkate ruṑamaka ñiarape. Ritaja ima bo'ibajirā tērīrikiji kimamaka, kīarapaka wājītāji ritatojo wejea rirapaka. I'supaka baawa'ri aṑekurioka maiberijika sajarape. ¹²⁻¹³ Riapakiakarā ña'miririkarā ṑupamirāka supabatirā reyaekarā ṑupamirāka tuikarō'ōrā ima ṑoatirā ōñia kijariṑe'rirūjerape ate. Reyaeka mirārā ōñia jariṑe'ritirā, torā ruṑarapaki wājītāji narīkajiyemaka ñiarape. Imatiyarimaja, imatiyabeyurāoka nimarape. Torā narīkajiyerapaka ṑoto ṑaṑera ṑūñu Tuparāte wierape. I'sipūñurā ritaja ṑo'imajare baaeka mirāka o'oeka imarapaka. I'supaka simamaka sareka ĩatirā, “Ikupaka baaeka mirārā mija ime”, torā ruṑarapakite nare ārāpe. Supabatirā “Ikarakamarā nime yika imarūkirā”, ārīwa'ri kio'oeka ṑūñuoka kiwierape. ¹⁴⁻¹⁵ I'sia be'erō'ō reyaeka mirārāte imaeka mirārō'ō rērārī e'etirā ṑeka azufreṑi jū'rēiritarā Tuparāte sataarape. Supabatirā ṑaṑera ṑūñurā “Ikarakamarā nime yika imajiparūkirā”, āñua kirikarapṑūñurā nawāmea o'oṑī'aberikarāte ĩatirā ṑeka jū'rēiritarā nare kitaarape. I'supaka baawa'ri aṑekurioka nare kīabesarāñu.

21

Wejea mamaka, wejeṑema mamaka imarūkia

¹ Ritatajo ka'ia, riapakiaka, wejeṑema rirapaka be'erō'ō, mamaka ate Tuparāte ka'ia, wejeṑema ṑo'ijiamaka ñiarape. ² I'supaka simamaka jia oyiaja baabaraka nimarūkirō'ō mamaka Jerusalén Tuparā ṑō'ipi ruira'atirā saña'rīṑañamaka ñiarape. ĩakōrī je'e: Rōmo ṑitañi'aerā baaeka kotīmite kore ĩajiyuokaro'si saya jia jāāweitirā koima ṑaka jiyurika imarō'ō simarape. ³ I'supaka sabaarapaka be'erō'ōjīte, Tuparā ruṑarikūmua imarō'ōṑi ikupaka jājirokapi sārīkorape:

—Mija ĩabe. jṑo'imajaka Tuparāte ime mae! I'supaka simamaka, “Mabo'ikakurireka Tuparāte ime”, ārīrika imabeyua. ṑo'imajaka Tuparāte ima simamaka, i'supakajaoka nime naro'si, “Yija ĩṑamaki mime”, kire āṑaraka. ⁴ Tuparāka imarimaja nimamaka reyarika, ba'iaja ṑuṑaririka, oririka, ā'mika najūakoṑekaoka imabesarāka mae. Supabatirā nare kijiyiṑuṑayeerāñu ate norikoreka. I'supaka simarāñu bikija ba'iaja jūarika imakoṑeka imabepakā'ā,— sārīkorape mabo'ikakurirō'ōṑi.

⁵ Torājīrā kiruṑarikūmuarā ruṑatiirā ikupaka Tuparāte yire ārīkorape:

—Miabe, ritaja bikija imakoṑeroyireka, mamaka oyiaja sō'toarā yo'ayu mae,— kērīkorape.

I'supakajaoka,

—Ika mire yibojaika ṑapakaja samio'obe. Mire ṑakibeyuka yi'i. Mire yibojaika ṑapakaja ñamajī simarāñu,— yire kērīkorape.

⁶ I'supaka yire ārīweatirā, ikupaka yire kibojakorape ate:

—Kopakaja ritaja yijieyu mae. I'supaka simamaka Alfa, Omega ṑaka imaki ñime. Alfa ñime ñañu ritaja ṑo'ijiaekaki imarī. I'supakajaoka Omega ñañua “Ñamajī wejea tiyirūjerūkika ñime”, ārīrika sime. Okoa ukurika mare jitotiyaika ṑaka yire ṑuṑajoatirā, yire jēñeirāte ba'iaja najūaeka be'erō'ō yṑō'irā netarāka ṑoto ōñio okoa waṑamarīaja nare yisīarāñu nimajipaoakaro'si. ⁷ I'supakajaoka yibaarāñu yire ā'mitiripēarija'atabesarāñurāte. Yire takaja jiyiṑuṑaka ōrīrāñurā ṑuri, yimakarā ṑapakaja yika imarāñurā. ⁸ Jesúre ā'mitiripēabeyurā ṑuri ikupaka baarijayurā: “ṑo'imajare mare ā'mijīa'si”, ārīwa'ri kire ā'mitiripēabeyurā, i'supakajaoka yiyapabeyua baairā, ṑo'imaja jāārimaja, nayapaika ṑapakaja rōmitikaka wā'imarīrijayurā, supabatirā ṑo'imajare bitar-ijayurāteoka wēkomaka yibaarāñu. I'supakajaoka waṑuju imaja jērāka jiyiṑuṑayeerā, supabatirā ṑakirimajareoka ṑeka jū'rēiritarā nare yitaarāñu aṑekurioka nare ĩakoreka, — yire kērīkorape.

Mamaka Jerusalén wāmeika

⁹ I'supaka simarapaka be'erō'ō ĩ'rĩka ángelte yipō'irā etarape. Iki imarapaki ĩ'potēñarirakamarākaki ba'iaja po'imajare jūarūkia seroarā rikaeka mirāki. Mae, ikupaka yire kērāpe:

—Dajoa, Oveja weiwa'yua upaka imaki rūmuro'si imarūkikote mire yibe aerā,— yire kērāpe.

¹⁰ I'supaka yire kērāpaka be'erō'ō, Espiritu Santore yire jeyobaamaka ikupaka yire sabearape: Pusia jo'baka ĩmitakarāja ima rupututuarā yire ke'ewa'rape. Torā kika yeyarapaka poto ba'iaja baarūkimato, mamaka Jerusalénwejea Tuparā pō'ipi ruirā'atirā saña'rĩpañarapaka yire kibearape. ¹¹ Mia je'e, i'siwejea puri Tuparāte yaaboaikepiji yaaboaiweje imarapaka. I'supaka imawa'ri āta jaspe wāmeika jia waria mayoiwapu'ataika upaka ōirō'ō simarape. ¹²⁻¹³ I'sia wejerijerā jia ĩmirā jaarākueka simarape. Supabatirā ĩ'pōū'puarāe'earirakao koperekaika simarape. Jā'ātipē'rōtopi maekaraka kopereka, wayerupitipē'rōtopi i'siaraka koperekajaoka. Supabatirā wejerĩrĩka pē'rōtopioka i'siraka kopereka, ma'karoka pē'rōtopi i'tojĩrājaoka koperekaika simarape. Israelkarā ĩ'pōū'puarāe'earirakatatarā imarā wāmea ĩ'rāba'iji kopereka rakakaja o'ojĩ'aeka imarapaka. I'supakajaoka kopereka rakakaja ĩ'rārimaki ángelrākare sareka rĩkarape. ¹⁴ I'supaka simamaka, āta pāātateka ōrĩa'si ārĩwa'ri ĩ'pōū'puarāe'earirakao sajā'ārā āta jo'bari'okapi turirupamo'meka simarape. ĩ'pawājoū'puarāe'earirakamaki Oveja weiwa'yua upaka imakite pūataekarā, apóstolrāka wāmea jĩ'ĩtarapaka, nimarapaka upatiji āta imarapaka simamaka.

¹⁵ Ángel yika jairapaki wejea kijērābaarūkia orokaka baaeka rikarapaki, kopereka, supabatirā āta pāātateka jērābaarūkiaro'si. ¹⁶ Supa imarĩ sakijērābaamaka, dos mil do-scientorakakuri kilómetro rō'ōjĩrā oyiaja sajērāka simarape, sajo'baka, sañoakaoka. ¹⁷ Āta pāātateka po'imajare jērābaaikapi sakijērābaamaka, sesenta y cinco metros rō'ōjĩrā mo'rĩa simarape.

¹⁸ Jaspe wāmeika ātakaka baaeka simarape wejea āta pāātateka. Supabatirā apeapi rukebekaja orotakakaka baaekaweje simarape. ¹⁹ Supabatirā āta pāātateka rokarā ĩ'pōū'puarāe'earirakao āta ima, jia jiyurika āta wapajā'rĩakaka baaeka simarape. Mamarĩkao, jaspe, jia waria ya'tarikakaka imarapaka. Rokajĩkao zafiro wejepema jĩ'mia upaka imarapaka. ĩ'porokajĩkao wāmea ágata pūñua upaka jĩ'mia imarapaka. Maekarakaorokajĩkao esmeralda imarapaka. ²⁰ Supabatirā botarakaorokajĩkao āta ónice jū'aka boiapitiyika yariraka imarapaka. ĩ'rāpitarakaorokajĩkao jia jū'aka cornalina imarapaka. ĩ'rōtēñarirakaorokajĩkao jū'sipoa crisólito imarapaka. ĩ'potēñarirakaorokajĩkao jĩ'mia berilo imarapaka. Maekarakaotēñarirokajĩkao jū'sipoa topacio imarapaka. Botarakaotēñarirokajĩkao crisoprasa jĩ'miajaoka imarapaka. Piyio bo'io wejepema upaka jĩ'mia āta jacinto imarapaka. Piyio imarapaka amatista arebosiakaka. ²¹ ĩ'pōū'puarāe'earirakato kopereka ñiarape. Sarakakaja ĩ'rō perlakaka baaeka simarape. Supabatirāoka wejeñe'metāji imarapaka ma'a apeapitiyika rukubekaja orotakakaka baaeka imarapaka.

²² I'sia wejeareka Tuparāte jiyipupaka ōrĩriwi'ia ĩatōpoberapaki yĩ'i. Maipamaki Tuparā ritaja ima bo'ibajirā tērĩrikaja imaki, supabatirā Oveja weiwa'yua upaka imakiteoka napō'irāja nimamaka nayapairō'ōrāja po'imajare nare jiyipupayeerape. I'supaka simamaka nare jiyipupayeerūki wi'ia imabeyurō'ō simarape. ²³ I'supakajaoka ritaja ima pemawa'ribajirā jiitakiji Tuparāte imaraparō'ō imarĩ, ikiji torā yaaboarapaki. Supabatirā Oveja weiwa'yua upaka imakioka i'supakajaoka kiyaaboarape. Supa imarĩ aiyate yaaika, ñamikakite yaaboikaoka yapabeyurō'ō simarape. ²⁴ I'sia wejea yaaboaikapi ritatojo wejeareka imarāte jia imarijarirāñu. Niparimarā narikarijayua wapajā'rĩa imatiyaikakaka e'era'atirā Tuparāte nijirāñu kire jiyipupaka ōrĩwa'ri. ²⁵ I'supaka nabaarūkirō'ō imarĩ, wiekaja kopereka imajiparijarirūkirō'ō

simarãñu. I'supaka simarãñu ñamia imabesarãñurõ'õ imarĩ. ²⁶ Torã ritaja wapajã'rĩa imatiyaikakaka ritatojo wejeareka imarãoka narikaika e'era'atirã Tuparãte nijirãñu kire jiyipupayeewa'ri. ²⁷ I'supaka simamaka Tuparãte yapabeyua imarũkimarĩrõ'õ imarĩ ba'iaja baarimaja, pakirimajareoka sakãkabesarãñu. Oveja weiwa'yua upaka imaki papera pũñurã, “Ikarakamarã nime yika imarũkirã”, ãrĩwa'ri nawãmea sareka o'ojĩ'aeakarã takaja kãkarũkirõ'õ simarãñu.

22

¹ I'supaka yire kibearapaka be'erõ'õ, jia waria ima riaka õñio okoraka imajiparũkiria ángelte yire bearape. Tuparã ruparikũmua, supabatirã Oveja weiwa'yua upaka imaki ruparikũmua sarupaka imaria simarape. ² Wejeñe'metãji ma'a imarapakarã sañe'metãjite juruteparia simarape. Supabatirã i'siriarijereka ãpapẽ'rõto wã'tarãja õñio yapua rĩkajiyerapaka. Ì'rĩka aiya o'atarimarĩaja ruiirijayua simamaka, Ì'rãkuri we-jejẽ'rãkareka Ì'põũ'puarãe'earirakakuri ruiirijayua simarape. Ritatojo wejeareka imarãte jiiokaro'si õñioka simarape sapũñua. ³ Supabatirã Tuparãte ãaripe'yoika imabeyurõ'õ simamaka, “Ba'iaja simarũ”, kẽrĩrũkimato simarãñu. Torã Tuparãrika, supabatirã Oveja weiwa'yua upaka imaki ruparikũmua imarãka. I'supaka simamaka ritaja torã imarãñurã Tuparãte yapaika upaka oyiaja baabaraka kire najiyipupayeerijarirãñu. ⁴ Maekaka maki Tuparãte ãabeyua simako'omakaja, wejea mamaka kipo'ijiarãñurõ'õrã puri kire ãarika imarãka. Supabatirã kiwãmea nakũ'areka kio'o'ojĩ'arãñu. ⁵ Supabatirã maipamaki Tuparãja nare kiyaaboarãñurõ'õ imarĩ, aiyaka, yaaboaike yapabeyurõ'õ simarãñu. Supabatirãoka ñamia imabeyurõ'õ simarãñu. I'supakajaoka torã kika jã'mebaraka nimajiparãñu.

Jesucristore etarũkia koyiaja jariwa'yua

⁶ I'sia be'erõ'õ ikupaka ángelte yire ãrãpe ate:

—Ritaja makãrãrũñuroka upakapi Tuparãte mire ãarũjeika, mire kiã'mitirirũjeikaoka rita ima. I'supaka simamaka ritaja mire yibojaika upakaja simarãñu. Maipamaki Tuparã imaki kiro'si bojaĩjirimajare jia jaiwãrũerã nare jeyobaarijayuka. I'supaka imaki imarĩ, ikijioka imaki ika ritaja mire yibojaerã yire pũatarapaki,— yire kẽrãpe.

⁷ Supabatirã ikupaka yire kẽrãpe ate:

—Ikupaka Jesũre ãñu: “Mija ã'mitipe. Ñojimarĩji mija põ'irã ya'rirãñu ate. I'supaka simamaka, ika majaroka ‘Ikupaka simarãñu’, ãrĩwa'ri Tuparãte bojaekakaka o'oeka pũñurã yĩ'yurã jĩjimakapi imarãñurã”, kẽrĩbojaju,— ángelte yire ãrãpe.

⁸ Juan ñime ika ritaja ãatirã, sã'mitiritirãoka so'oiki. Ángelte yire sabearapaka poto jiyipupaka kire õrĩwa'ri kiwãjitãji yimo'ipãñarape. ⁹ Ikupaka puri yire kẽrãpe:

—Mimo'ipãña'si. Miupakaja Tuparãte yapaika upakaja baaiki ñime yiro'sioka. Tuparãro'si bojaĩjirimaja, supabatirã ika papera pũñu o'oeka yĩ'yurã upakaja imaki ñime. I'supaka simamaka, Tuparãte takaja mijiyipupayebe,— ángelte yire ãrãpe.

¹⁰ Torãjĩrã ate ikupaka yire kẽrãpe:

—Ika majaroka mio'oika, po'imajare miõrĩrũjebe, samio'oika upakaja simarũkia koyiaja jariwa'yua simamaka. ¹¹ Koyiaja sajariwa'pakã'ã, ba'iaja baarimaja puri nima upakaja nabaarijaririyapaye'e nayapaika upakaja nimaaparũ. I'supakajaoka ba'iaja pupajoairã napupaka nare ãñu upakaja napupajoaparũ. Supabatirã “Jia baairã nime”, Tuparãte nare ãñurã puri jĩjimaka kiyapaika baabaraka nimarũ. I'supakajaoka Tuparãte jiyipupaka õrĩwa'ri ba'iaja baarika ja'atarika yapairãja sanaja'atarijarirũ,— ángelte yire ãrãpe.

¹² Ikupaka Jesũre ãrãpe:

—Mija ãabe. Ñojimarĩji mija põ'irã ya'rirãñu ate. Mija põ'irã eyatirã po'imajare baaeka upakaja jia baaekarãte, i'supakajaoka ba'iaja baaekarãte simaupakaja sawapa nare

yibaarãñu. ¹³ I'supaka yibaarãñu Alfa, Omega upaka imaki imarĩ. Yi'ipi ãrĩwa'riji ritaja simaũ'mueka. Supabatirã yi'ipi ãrĩwa'rijioka ritaja ima tiyirãka.

¹⁴ Ba'iaja nabaaika jũjerũjekarã saya upaka ima jarirooka ka'imarĩa jããirã upaka imarã. Ī'rãtarãja imarã wejea mamaka Tuparãte po'ijiarãñurõ'õrã kãkarũkirã. Supabatirãoka torã eyatirã õñio yapurika ba'arũkirã. I'supaka imarãñurã imawa'ri, jĩjimaka torã nimarijarirãñu. ¹⁵ Mia je'e: Aperãte bitarijayurã, nare sajitoika upakaja aperãka wã'imarĩrijayurã, po'imajare jããrijayurã, wapuju imaja jërãka jiyipupayeeirã, supabatirã pakirikapiji imarijayurã, Tuparãte yapabeyua baawa'ri, kipõ'irã apekurioka eyabesarãñurã.

¹⁶ I'supaka simamaka yi'i, Jesús, i'sia majaroka mijare ángelte bojaerã kire yipũataeka, yire yi'riwa'ri rërĩrijaparaka jĩjimaka pi sõrĩwãrũrijayurã mija imamaka. David imaroyikaki riparãmi mirãki ñime. Yireka pupajoaweitirã “Wãrĩrika ru'ara'aerã baaika rupujite warara'aiki tã'pia jo'baki upaka Tuparãte pũatarãki kimarãñu”, Moisés imaekakite o'oeka,— Jesúre ãrãpe.

¹⁷ Espiritu Santo, supabatirã Oveja weiwa'yua upaka imaki jeyomako* ĩ'rãtiji oyiaja jairã.

—Mija i'tabe Cristore yi'yurã mija jayaokaro'si,— po'imajare nañu.

I'supakajaoka aperãte narĩrũ sã'mitiyurã naro'si.

—Õñio okoa ukurika mijare jitomaka, wapamarĩaja sukurĩ mija i'tabe,— nañu.

¹⁸ —Ika pãpera jaiika ã'mitiririjarirãñurãte, yi'i, Jesús ikupaka nare sabojarijayuka: Ika pãpera pũñurã o'oeka ima pemawa'ribaji noñu upakaja pupajoatirã o'orãñurãte ba'iaja Tuparãte baarãñu ika pãpera pũñurã ãñu upakaja. ¹⁹ Supabatirã ika ñañua wapuju pakibaraka ĩ'rãriba'i e'etairã õñio yapurika ba'arũkimarĩrã nimarãñu. I'supaka imarãñurã imarĩ, wejea mamaka Tuparãte po'ijiarãñurõ'õrã eyarũkimarĩrã ñime. Ipũñurã ñañu upakaja simarãñu ba'iaja baarimajaro'si.

²⁰ “Rita ipũñurã sãñu”, ãñuka imarĩ, “Ñojimarĩji mija põ'irã ya'rirãñu ate”,— Jesúre ãñu.

—Meñu upakaja simarũ. Mi'tabe Ñipamaki Jesús,— mire ñañu.

²¹ Maipamaki Jesús ritaja jia oyiaja Tuparãrĩrãte kibaarũ. I'supaka oyiaja simarijarirũ. I'tojĩrãja sime rupu.

* 22:17 La esposa del Cordero representa los creyentes en Jesucristo.